

Magtubu tôô toṅ biṅare to kôrbi

Kimré 2007 Edition

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matiyé.....	4
Mark	37
Luk	58
Ja	92
Jé lê bay jé	117
Rômê	148
1 Kworêntijê	164
2 Kworêntijê	178
Galat	188
Epêsijê.....	194
Pilipijê.....	200
Kwolosijê.....	204
1 Tésalonisijê	208
2 Tésalonisijê	212
1 Timoté	215
2 Timoté	220
Tit	224
Pilémô	227
Hébre.....	229
Jak	242
1 Piyêr.....	247
2 Piyêr.....	252
1 Ja	255
2 Ja	260
3 Ja	261
Jud.....	262
Pelal wo jô Ja.....	264

Matiyé

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Matiyé li hen

Bô magtubu Kwôlo Dôri wo Matiyé a na, mawi kwôlo Mark na li bô magtubu tori a hen na, yi ya. Mawi kwôlê bi a na:

1. Ba kôl na kwôli ulê béré wo Ja ôbi lê batêm. (3: 1-12.)
2. Ba na kwôli batêm to Ja lij Jésu na lamê wo ôbi bare lam Jésu. (3: 13 - 4: 11.)
3. Ba na kwôli derê kwôlê wo Jésu dô men, gelé wo ôbi gelij bijné are men, berarê wo ôbi berare bay ômpare a men sa iyé Galilé. (4: 12 - 18: 35.)
4. Ba na kergare to ôbi ô Jérusalêm a hen. (Sapitre 19-20.)
5. Ba kirija ôbi sa bijn Jérusalêm na, ôbi wôl gañ né hen. Wulê wo jurgem bi wo hen deré kibri ba, na kwôli beréri men, kwôli deréri men, kwôli jê sé wori kamñê men, kwôli sé wo ôbi si sa bijné hen a men. (Sapitre 21-28.)

Nijba, sapitre 1 na 2 ná, kwôlo tumô wo Matiyé kôl bô magtubu tori a ba, na kwôli tô môn wo Jésu men, kwôli yêri men, kwôli kampare tori a men. Men, ôbi kôl kwôli gawra wo Jésu bi wo ôbi da kelê kwôli bô magtubu tôri a hen. Jésu bi wo hen na, na Kelma ôbi gôlij na na wo Emen na genge díré béna hen men, ôbi na Emanuwêl (bôri na: Emen ba na na) men, na na Jésu a Emen né lij aña ôbi na kôl kwôliji bô magtubu tori to tumô hen men.

Kwôlo Dôri wo Matiyé ná, na magtubu to yi gay wôsa hende day kwa ari gelé ka Jésu na gelij bijné hen kwône kini bay.

Sapitre 5-7 ná, na kwôli derê kwôlê wori sa keram a wo kôl kwôli bô pôn wo bijné ka a sé bô *emê iyére to derômaraj a hen.

Sapitre 10 ná, kôl na kwôli tôô to bay ay bijn ka a erê wô ulê béré kwôli sa wo emê iyére to derômaraj a hen.

Sapitre 13 na, kôl na kwôli emê iyére to derômaraj a to bay kôl kwôle bô gwosore a têê jurgem hen. Gwosoy kwôlê bi wo hen na, gel na, emê iyére hende to hen to yi nañ kini uwôbêre tô hen, nijba, joor wo hende ay hen na, a yé tu wolé tôre to cêgê.

Sapitre 18 na, kôl na kwôli merê pôn tô yêniñare a bô emê iyére to kôrbi hende to hen.

Sapitre 24-25 na, kôl na wo nana lê iyeñ a nana môriñ gemiñ emê iyére hende to hen.

Bô Kwôlo Dôri wo Matiyé a ná, bay gel Jésu na mega ôbi sa kirij wo era wô dé tô emê iyére kôrbi hende to hen men, wô gelij bijné ka a sé bô emê iyére hende to hen. Ôbi geliji añañ lê bi bay ré yij bay derê kwôli emê iyére hende to hen tumô bijné.

Tô môn wo Jésu Krist

(Lk 3: 23-28)

1 Tô môn wo Jésu wo na *kuñga kelma Dabid wo na kuñga *Abraham a men hen a na: ² Abraham yê Isak, Isak yê Jakwôb, Jakwôb yê Juda nañ yêniñ. ³ Juda yê Parês nañ Jara wo yori na Tamar hen, Parês yê Esrôm, Esrôm yê Aram, ⁴ Aram yê Aminadab, Aminadab yê Nasôn, Nasôn yê Salmôn, ⁵ Salmôn yê Bohoj wo yori na Rahab hen, Bohoj yê Obêd wo yori na Rut hen, Obêd yê Jésé, ⁶ Jésé yê kelma Dabid. Dabid yê Salomôn wo yori na tam Uri hen, ⁷ Salomôn yê Roboham,

Roboham yê Abiya, Abiya yê Asap, ⁸ Asap yê Josapat, Josapat yê Joram, Joram yê Ojijas, ⁹ Ojijas yê Johatam, Johatam yê Akaj, Akaj yê Ejékiyas, ¹⁰ Ejékiyas yê Manasé, Manasé yê Amôn, Amôn yê Josiyas, ¹¹ Josiyas yê Jékwoniyas nañ yêniñ. Na elê bi wo hen aña bay ré pôriñ balêrji ôriñ Babilôn a lemnare hen. ¹² Kam *Israyêl ka bay yêji Babilôn a tô lemnare a a na: Jékwoniyas yê Salatiyêl, Salatiyêl yê Jorobabêl, ¹³ Jorobabêl yê Abiyud, Abiyud yê Eliyakim, Eliyakim yê Ajôr, ¹⁴ Ajôr yê Sadôk, Sadôk yê Akim, Akim yê Eliyud, ¹⁵ Eliyud yê Eléyajar, Eléyajar yê Matan, Matan yê Jak-

wôb, ¹⁶ Jakwôb yê Josêp woŋ ôbi kurô Mari to yê Jésus wo bay uwôgeri *Krist, kwo Emen dôri hen hen.

¹⁷ Ayijn tôri sa Abraham a kwôy saŋ sa kelma Dabid a na, na tô môŋ môj kibi pôrbu, men, hena sa kelma Dabid kwôy sa to bay pôrji lemnare hen na, na tô môŋ môj kibi pôrbu men, hena wulê wo bay pôrji lemnare Babilôn a hen kwôy saŋ sa Krist a na, na tô môŋ môj kibi pôrbu a men.

Kwôli yê Jésus

(Lk 2: 1-7)

¹⁸ Na derêŋge kwôli yê wo bay yê Jésus Krist. Mari toŋ yori na, na hendi gusô Josêp, nijba, bay yijn né tô, menba, hende yi kwoo naŋ néé wo Tunu toŋ hendi bô bôre. ¹⁹ Josêp woŋ ôbi gusôre bi wo hen na, na gawra woŋ derôre, ôbi genge diré kapêre jegê mera dîba diré kelê kwôli ta bi tayre ré duru ré. ²⁰ Kirijna ôbi erem bôri a hen iyôn ba ya tô, menba, *mana wo derômaran a sa kôli bô wônê a iyôn ba: «Josêp kuŋga kelma Dabid, meremnê ré, nijba, ju bô Mari mega tamnem iyôn, ²¹ wôsa kwoo wo hende yi hen na, na naŋ néé wo Tunu toŋ hendi bô bôre, aŋ hende a yê kema iba aŋ já uwôgeri Jésus, wôsa na ôbi a gôlij naŋ balêri sa têrij lêreji a hen.» ²² Are bay ka hen yi hen iyôn bi kwôlo Emen na bij ôbi kibri na kôl hen na, ariri ré lij. Ôbi na kôl iyôn ba: ²³ «Môni temale a yé kwoo aŋ a yê kema iba aŋ bay a uwôgeri Emanuwêl †.» Hini bi wo hen iyayriri na, «Emen naŋ na.»

²⁴ Kirijna Josêp engijn tô kum a menba, ôbi li mega bi wo mana wo Kelma kôli hen iyôn. Ôbi gô naŋ Mari. ²⁵ Nijba, bay yijn né kwôy wo hende yêŋ kema iba aŋ ôbi uwôgeri Jésus.

Bay henê are era wô gelé Jésus

2 Bay yê Jésus Bêteléhêm môni iyére to bô emê wo Judé a, wulê bi wo hen a na, na *Hérôd a na na ôbi emê sa iyére. Kirijn bay ka hen na, bay henê are henaji si tô emen iyôn saji Jérusalêm a. ² Menba, bay engere iyôn ba: «Kelma wo Jubnê wo bay yêri na ba, na si yôn ba? Wôsa nini gelo têtêŋne tori hena si tô emen iyôn aŋa niné era bi niné tibéri hen.»

³ Kirijna kelma Hérôd toy hen iyôn menba, ôbi sun men, bijé ka Jérusalêm a kêm kôba sun a men. ⁴ Menba, ôbi dayré damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ *bay derê tô tô to Emen aŋ engeriji iyôn ba: «Kirijn ka bay a yêŋ *Krist kwo Emen dôri hen ba na yôn ba?» ⁵ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Bay a yêri Bêteléhêm a emê wo Judé a wôsa *ôbi kibi Emen na kôl kwôli tumô kôl iyôn ba: ⁶ «Mini Bêteléhêm, to Judé perê iyére to damné kêm bô emê wo Juda a hen na, muna to dê ré, wôsa Kelma wo a derê tumô *Israyêl bijé kaŋê môŋ ôbi gemé gamgê iyôn hen na, a hena na bôre a †.»»

† 1: 23 Esay 7: 14 †† 2: 6 Misé 5: 1

⁷ Menba, Hérôd uwôga bay henê are bay ka hen naŋ nalê aŋ sa engeriji bay ré kôli wulê têtêŋne ré sijn ya hen. ⁸ Menba, ôbi jéji Bêteléhêm a aŋ kôlji iyôn ba: «Erêŋge ken ô engéré kirijn ka kema bi wo hen yijn ya hen, aŋ kirijna ken upari nij na, ken hera sa kôlen bi nôbi kôba na erê tibéri men.»

⁹ Kirijna bay toy kwôlo ôbi kôlji hen iyôn nij menba, bay ôrji haji nij. Têtêŋne to bay ré gelore si tô emen hen na, dô tumôrji, menba, kirijna hende bij sa kirijn ka kema bi wo hen yijn ya hen menba, hende débu tôŋ hare nij. ¹⁰ Kirijna bay gel têtêŋne hende to hen iyôn menba, yirji dôrji damaŋ. ¹¹ Bay siji bô ira aŋ gelji kema bi wo hen naŋ yori Mari menba, bay cubu gubarji tôŋ tumôri a aŋ tibri men, bay tô magela woji nô aŋ biri aŋga gararji damaŋ damaŋ bay a na: lôr men, weŋ wo dîjné dô wo bay uwôgeri perarŋkens hen men, kwoŋ hana wo bay uwôgeri *miir hen a men. ¹² Menba, Emen kôlij bay henê are bay ka hen bô wônê a iyôn ba bay ré hôrji upé Hérôd ré menba, bay ré ay geré wo daŋgi a ré hô ij.

Bay ay kema bi wo hen gerijn Ejipt a

¹³ Kirijna bay henê are bay ka hen ôrji ta nij menba, *mana wo derômaran a wo Kelma si sa Josêp a naŋ wônê kôli iyôn ba: «Hena ta ay kema bi wo hen naŋ yori ju gerijn ôrij Ejipt a aŋ ju môrij naŋ dî ya kwôy wo na kôlem dema jeré heran naŋ dî tô, ré ba Hérôd woge geré diré deréri.»

¹⁴ Menba, Josêp hena naŋ yoyre hende to hen ay kema naŋ yori gerijn ôrij Ejipt a. ¹⁵ Ôbi mô ya hende to hen kwôy wo Hérôd maŋ. Are bay ka hen yi hen iyôn mega kwôlo Kelma na bij ôbi kibri na kôl tumô kôl iyôn ba: «En uwôge Keman ré so aŋ Ejipt a nij ‡.»

Kwôli deré wo Hérôd bi bay duu kamrê

¹⁶ Kirijna Hérôd hôn wo bay henê are ré lamni na lamê menba, bôri tari damaŋ aŋ ôbi ay tôô bi bay ré duu kamrê kaŋ impnê ayijn tôri sa ka bay yê haw a kwôy dî sa ka elêrji wôô wôô a ka sa iyé Bêteléhêm a men, ka sa kam iyére to méére ta hen a men. Ôbi li hen iyôn wô kwôlo bay henê are na kôli gengijn sa wulê wo têtêŋne ré sijn. Ayijn tôri wulê bi wo hen kwôy saŋ sa wulê wo bay derijn kamrê hen na, li elê wôô ré tô. ¹⁷ Na ôbi á, are bay ka hen ré bij naŋ kwôlo ôbi kibi Emen Jérémi na kôl hen: ¹⁸ «Sômê ôm gôr kirijn Rama a, Rasêl sôm wô kamne, aŋ bay waare kôba hende toy ré wô kamne ka bay duu kêm hen †.»

Josêp henan naŋ Jésus Ejipt a heran Israyêl a

¹⁹ Kirijna Hérôd ma nij menba, *mana wo derômaran a wo Kelma si sa Josêp a Ejipt a naŋ wônê aŋ ²⁰ kôli iyôn ba: «Hena ta ju ay kema naŋ yori ju heran naŋ ci

‡ 2: 15 Osé 11: 1 †† 2: 18 Jérémi 31: 15

sa iyé Israyêl a wôsa ka na woge ciré deréri hen na, maji nij.»

²¹ Menba, Josêp hena ay kema nap yori herap sa iyé Israyêl a. ²² Nijba, kirijna ôbi toy wo ré na Arkélawus a ré na kelma wo Judé hólômê ibari Hérôd a na, ôbi kema na heré ô meré bô emê wo Judé a. Menba, Emen yêge mari bô wônê a menba, ôbi ô bô emê wo Galilé a. ²³ Ap ô meré sa iyé Najarêt a. Yi hen iyôn bi ré bij nap kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl iyôn ba: «Bay a uwôgeri kema Najarêt hen †.»

Béré wo Ja ôbi lê batêm uwôl derô gwôlê

(Mk 1: 1-8, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)

3 Wulê bi wo hen na, Ja ôbi lê batêm so derô gwôlê wo Judé ap uwôl béré kôl iyôn ba: ² «Belênge cêgerenge bij têrij tonje wôsa *emê iyére to derômaran a ba da nij.» ³ Na Ja bi a *ôbi kibi Emen *Esay na ré kôl kwôli kôl iyôn ba:

«Na tôd gawra wo ôm derô gwôlê kôl iyôn ba:
 ‹Nanênge geré wo Kelma men,
 nanênge kam geré kari bi ô derôre a men ††.› »

⁴ Ja tôbe bargay ka bay li nap gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri nap arij a men. Ari emêri na cérê men, timne men. ⁵ Bijé kêm ôrji sa pôn pôn ligiri a: ka Jérusalêm men, ka Judé men, ka kam iyére to mér sa cér wo Jurdê ta hen a men. ⁶ Bijé bay ka hen tô tô têrij toji ta ap ôbi liji batêm bô cér wo Jurdê bi wo hen a.

⁷ Kirijna Ja gel Parisijênê nap *Sadusijênê kwône era ligiri a bi diré liji batêm, menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken-bay ka ken yi môj jênêre iyôn hen, na i a gelênge bi kené gerij uwoenge wo Emen wo a era hen ba? ⁸ Iyôn ba, bi jé lêrengge gel wo kené bul cêgerenge bij têrij tonje nij. ⁹ Diba ken mô wô kelê ‹*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni› mera ré, wôsa en kelênge jerew wo yi hen na, Emen a nê mê belé lij kamrê bij Abraham. ¹⁰ Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn nij ap gurô wo yôn yôn wo yêri dô ré ba a dij jôrij ap uwôlij tare a. ¹¹ Nôbi ba, en lêngge batêm na nap kam gengij sa belé wo kené bul cêgerenge bij têrij tonje hen, nijba, kwo a era cêgena hen na, ôbi a lêngge tori nap Tunu tonj hendi bô bôre men, nap tare a men, wôsa néeri gôlij kunjê men, en nê mê terê garbê kap têri ré a men. ¹² Men, ôbi ôrij nap gwore tori tonj péé kaw wô labij kirij kap péé kaw ya ap ôbi a péé kaw kari bay ka hen ap a perê gusijniji bê a bô béer a a men. Menba, kur-mérji ba ôbi a uwoyé ap bô tare to enge barij né yôd hen.»

Ja lij Jésus batêm

(Mk 1: 9-11, Lk 3: 21-22)

¹³ Na ôbi á, Jésus ré hena Galilé ô ligi Ja kibi cér wo Jurdê a bi ré liri batêm men hen. ¹⁴ Ja li da kapê ap kôlij Jésus iyôn ba: «Nôbi a ré erê bi jeré lèn batêm, menba, li iyen a jôbi jeré hô era bi ené lêm batêm di ba?»

¹⁵ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Kwo haw hen ba en gey bi ré yi hen iyôn hari, na hen iyôn a nana lij an-ga Emen gey hen.»

Menba, Ja gey nap dí ap liri batêm. ¹⁶ Kirijna Ja lij Jésus batêm ap ôbi so bô kam a nij na, kirij bay ka hen derômaran bôlij ap ôbi gel Tunu tonj hendi bô bôre herbo mega derare iyôn sari a. ¹⁷ Menba, tô kwôni ema derômaran a kôl iyôn ba: «Kwo débu na na, na Keman, en piri daman. Men, en li yi derê wô sari daman a men.»

Sélé wo Sidan sél Jésus

(Mk 1: 12-13, Lk 4: 1-13)

4 Kirijna ôbi so bô kam a nij menba, Tunu tonj hendi bô bôre ôrij nap dí derô gwôlê bi Sidan ré ô séléri. ² Lê wo Jésus li wulê tôre pôrbu yoyre nap tu tare baa emê ani hen na, kurôn liri. ³ Menba, Sidan era ligiri a ap kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju bi jerew wo yi na bi bilij kwô bem ju ôm.»

⁴ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: ‹Na kwô mera a gawra ré emê gôlij né nijba, kwôlo si kibi Emen a gawra ré môrij gen di †.› »

⁵ Menba, Sidan hô ôrij nap dí Jérusalêm iyére to yi nap jengêre a hen ap ôrij nap dí ô diri ta yen sa *iyéy Emen a, ⁶ ap kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen tiri ba ju deran kurij tôj na gelé wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: ‹Ôbi a ayê tôd bij *manê ka derômaran a gengij sam› men, ‹Bay a ayem kôbriji a bi têt ré di keram wôni ré ††.› »

⁷ Jésus hô uwôli sara kôl iyôn ba: «Magtubu hende to hen kôba hô kôl iyôn ba: ‹Kelma Emen wom na, já séléri ré ††.› »

⁸ Menba, Sidan hô ôrij nap dí sa keram wo yêngi a ap gili emê iyére to sa terare a na nap anga dôri dôri ka yi ya. ⁹ Ap ôbi kôlij Jésus iyôn ba: «Hena jeré jubu gubam tumôn a ap teben ba na bem are bay ka kêm ka ju gel hen.»

¹⁰ Menba, Jésus ône Sidan ap kôli iyôn ba: «Sidan, erên wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: ‹Kelma wôj Emen wom pôn nêj hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men †††.› »

¹¹ Kirij bay ka hen menba, Sidan erên diri hari nij, menba, manê ka derômaran a era ligi Jésus a ap biri an-gan emê.

† 2: 23 Matiyé 21: 11 †† 3: 3 Esay 40: 3

‡ 4: 4 Détéronôm 8: 3 †† 4: 6 Kurôn kibé 91: 11-12 †† 4: 7 Détéronôm 6: 16 ††† 4: 10 Détéronôm 6: 13

Jésu ay tô jé wori Galilé a

(Mk 1: 14-15, Lk 4: 14-15)

¹² Bay bu Ja uwôl danggay a. Kirijna Jésu toy wo bay ré bu Ja hen iyôn menba, ôbi hena ô Galilé. ¹³ Ôbi dí sa iyére tori to Najarêt hen aṅ ô merê Kapêrnayôm kibi cér wo bô emê wo Jabulôn naṅ kwo Nêptali a. ¹⁴ Ôbi li hen iyôn bi ré bij naṅ kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôli tumô kôl iyôn ba:

¹⁵ «Terare to Jabulôn naṅ to Nêptali, To yi si kwa cér wo dami, si cêgi Jurdê hen, Na hende to bijé ka na Jubnê ré hen mô ya hen.

¹⁶ Bijé ka na mô bô kirij ka hendi a hen na, haw hen bay gel kirij ka perañgi ka dami men, ka yi môṅ ciré ma iyôn gengij sa tiniji hen kôba bay gel kirij

ka perañgi a men †.»

¹⁷ Menba, Jésu ay tô derêji kwôlê kôl iyôn ba: «Belêṅge cêgerṅge bij têriṅ tonṅe wôsa *emê iyére to derômarañ a era da hen ya nij.»

Jésu uwôge bay uré pôrbu

(Mk 1: 16-20, Lk 5: 1-11)

¹⁸ Jésu ô tèm tèm kibi cér wo Galilé a, menba, ôbi gel gawré wôô tô yêniṅare a ka na bay uré, bay a na si Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen, naṅ yêni André, bay urji kuyê naṅ bera. ¹⁹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Er-aṅge tòn a aṅ na béṅge ken yi bay uré bijé ben.»

²⁰ Menba, kirij bay ka hen na, bay déṅ bera toji aṅ, aṅ ôrji tôri a.

²¹ Ôbi ô sem, menba, ôbi hô gel gawré wôô tô yêniṅare a, na si *Jak naṅ yêni Ja kaṅ kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé hen, bay môrji bô bato a naṅ ibarji nanji bera toji menba, Jésu uwôgeji menba, ²² kirij bay ka hen na, bay dí ibarji naṅ bato aṅ ôrji tôri a.

²³ Jésu gôr bô emê wo Galilé hen kêṅ aṅ gilij bijé are bô *iyéy dapare a men, dô Kwôlo Dôri wo gengij sa emê iyére to derômarañ a men, berare bijé kêṅ ka ôṅṅare to gay gay liji hen men, berare bay merayê ka gay gay a men. ²⁴ Kwôli Jésu ôṅ gôr bô emê wo Siri a kêṅ aṅ li wo bay eraṅ naṅ bay ôṅṅare to gay gay men, ka tunu to habij yi bôrji a men, bay gesemem men, bay merayê a men bi ôbi ré berareji. ²⁵ Menba, kwônê bijé ka hena Galilé men, ka hena emê iyére to tôre môj hen men, ka hena Jérusalêm a men, ka hena Judé naṅ kam iyére kêṅ ka yi si cêgi cér wo Jurdê a hen a men ôrji tôri a.

Jésu dôriṅ bijé kwôlê sa keram a

5 Kirijna Jésu gel kwônê bijé bay ka hen era ligiri a menba, ôbi day ô merê sa keram a menba, bay

tôri era ligiri a ² menba, ôbi ay tô derêji kwôlê kôl iyôn ba:

Yi derê wo dami

(Lk 6: 20-23)

³ «Bijé ka erem wo ciré nêṅ lê ani sa kibriji ré hen na, yirji a sa dôrji wôsa *emê iyére to derômarañ a na toji.

⁴ Bijé ka mô naṅ bô emê haw hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa jalé bôrji.

⁵ Bijé ka kalêrji jal hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a merê derê sa terare a na sem.

⁶ Bijé ka doy lê aṅṅañ derôre liji damañ hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa bijji aṅṅa bay ôriṅ doyrji bay ka hen.

⁷ Bijé ka bô tu ṅa to megêrji hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa berê tu ṅa toji men.

⁸ Bijé kaṅ bay bô bôrê hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a sa gelé tu Emen.

⁹ Bijé kaṅ bay nanê megêrji bi ré bij pôn hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a uwôgêji kam Emen.

¹⁰ Bijé ka bay gelji gusij wô kibi aṅṅañ derôre ka bay li hen na, yirji a sa dôrji wôsa emê iyére to derômarañ a na toji.

¹¹ Hena bay ré tirêṅge men, gelêṅge gusij men, pôy kwôlo gay gay déṅge sarṅge a wô wo kené na bay tòn na, ¹² sêṅge peré men, ken li yi derê a men wôsa ka upé sa kôbreṅge damañ derômarañ wôsa na hen iyôn a bay na ré gelij tu bay kibi Emen ka tumô gusij men hen.»

Bay ayê bôô na dôre naṅ kirij ka perañgi ka bijé ka sa terare a na

¹³ «Kenbay kena dôre to bijé ka sa terare a na, a hena dôre hende to hen ré geraṅ ré ba bay a lere iyeṅ a ré herê geraṅgê hôriṅ ba? Ani ka kwôni a lij naṅ tu ba naṅ nij. Bêre aṅ bi bijé ré diirê naṅ têrji a ba mera.

¹⁴ Kenbay kena kirij ka perañgi ka bijé ka sa terare a na, wôsa hena kwôni ré dí iyére tori sa keram a ba ôbi a uwôbêre nêṅ sôn ba? ¹⁵ Men kwôni a dé tare bô lampa aṅ erê uwôbê bô gwore a sôn ba? Hena tare ré diṅ bô lampa a ba na wô teré ta gurô pal a aṅ bi ré berare kirij bi bijé ka mô bô ira hen kêṅ ré gelij kirij.

¹⁶ Iyôn ba, kenbay kôba ken bi kirij ka perañgi kaṅge perañge bi bijé gelij kirij dema bay ré gelij jé lêreṅge wo dôri menba, bay a ayij kibi Ibareṅge Emen wo mô derômarañ a hen men.»

Kwôlo gengij sa tôô naṅ bay kibi Emen

¹⁷ «Ma ka ermé yaṅ ba ené era na wô mênê tôô naṅ kwôlo bay kibi Emen na kôl hen nijba, en era na wô lê bi aririrji ré lij dí.» ¹⁸ Menba, Jésu hô kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen hena derômarañ naṅ sa

† 4: 16 Esay 8: 23 - 9: 1

terare ré yi ba ya tô na, ani ka tôô ka dê iyôn ley, kam anğa cibijn dê dê sara hen ley, ka a dôrij an ba nañ kwôy wo sa terare a mênijn. ¹⁹ Na ôbi á, kwôni wo ré dage tôô to dê dê hende to hen an gelijn bijné ré dage hen iyôn a men na, ôbi a yé kema wo dê bô iyére to derômaran a. Nijnba, hena kwôni ré bi kwôlê sa tôô hende to hen an gelijn bijné ré li hen iyôn a men na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômaran a a. ²⁰ En kelênge wan ta, hena kené li anğan derôre dê ka bay derê tô tôô to Emen nañ ka Parisijnêné ré ba ka nêmé sé bô emê iyére to derômaran a ré kwôy.»

Kwôlo gengijn sa bô tarê

²¹ «Na ken toy kwôlo bay na kôlij mônêrnye iyôn ba: «Já deré gawra ré wôsa kwôni wo duu megari ba, bay a jerê kwôlê sari a.» ²² Nijnba, nôbi en kelênge, kwôni wo bôri tari sa yêni a ba, bay a jerê kwôlê sari a men, kwo tôbijn yêni galê ba, bay a ôrij nañ di tumô bay jerê kwôlê ka damné a men, kwo tiiré yêni ré yêmijn ba, a erê bô tare to enge barij né hen a men. ²³ Hena jeré ô jeré erê bijn Emen anğan baliyare kini bê kwôbe a ana jeré erem si sa kwôlo yênem ôrij nañ ju na, ²⁴ ju di anğan kañ baliyare bay ka hen tôn jan an ju ô uné yênem ken ô bijn tôn pa dema, jeré hera sa ay anğan bay ka hen bijn Emen tô. ²⁵ Hena ôbi barem ré kanğem ana kené ô bem kini jerê kwôlê na, ken nan kwôlê wonge nañ di ca tumô geré ré ba ôbi a uwôlem kôbi ôbi jerê kwôlê a an ôbi jerê kwôlê bi wo hen a ôrij nañ ju bijn asgarjê an iyen né ba bay uwôlem danğay a. ²⁶ En kôlem, já têbê kerê iyôn iyôn dema jeré sé danğay a tô.»

Kwôlo gengijn sa wônijare toj têrij

²⁷ «Na ken toy bay na kelênge tumô kôl iyôn ba: «Já wogé tam megam né.» ²⁸ Nijnba, nôbi en kelênge wan ta: kwôni wo bô tami megari nañ tu bôriyare na, bôri a ba ôbi yijn nañ tu nijn. ²⁹ Hena ré na tum toj gusurô a lê ana jeré li têrij na, ju dôre ulêj kelañ nañ ju, ju meray a jeré uwôn gelê ba dô dê erê bô *gêhên a nañ tum wôô kê. ³⁰ A hena ré na kôm woñ gusurô a lê ana jeré li têrij na, ju wali ulêj kelañ nañ ju, ju meray a jeré gôl ba dô dê erê bô gêhên a nañ kôm wôô kê.»

Kwôlo gengijn sa karijare kurô

(Mt 19: 9, Mk 10: 11-12, Lk 16: 18)

³¹ «Bay na kôl tumô kôl iyôn ba: «Kwôni wo dage tamni ba bi ré bure magtubu toj bê tôre kôbre a †.» ³² Nijnba, nôbi en kelênge hena kwôni ré dage tamni to yijn na kwôni ré tô ana hende ré ô enğé iba wo danğij na, na ôbi lere ana hende ré wônijn wônijare toj têrij hen men, kwôni wo enge iyore to bay dagere hen kôba li na têrij nañ tu a men.»

† 5: 31 Détéronôm 24: 1

Kwôlo gengijn sa derê yi

³³ «Na ken toy kwôlo bay na kôlij mônêrna ka tumô iyôn ba: «Anğa ju dusu yem sara ba ju di baa ré. Nijnba, ka ju ay tôm sara nañ hini Kelma ba, ju li môj môj ††.» ³⁴ Nijnba, nôbi en kelênge bi kwôni dusu yiri ré. Bi ôbi dusu yiri nañ derômaran ré wôsa na kini merê Emen men, ³⁵ bi kwôni dusu yiri nañ sa terare ré wôsa na kini sêlê tê Emen men, nañ Jérusalêm ré wôsa hende na iyére to Kelma wo dami men, ³⁶ bi kwôni dusu yiri nañ sam né wôsa ju nê m lê bi ré béé ré men, bi ré hendu ré a men. ³⁷ Nijnba, hena kwôlê wonge ré na tiri ba ken kôl ré na tiri men, hena ré na tiri ré ba ken kôl ré na tiri ré an kwo ka kelê cêgê hen na, hena na ligi Sidan.»

Kwôlo gengijn sa bay dê bare a

(Lk 6: 26-38)

³⁸ «Na ken toy bay na kôl tumô iyôn ba: «Tu ba, na tu hôrij men, kañnem ba, na kañnem hôrij men †.» ³⁹ Nijnba, nôbi en kelênge iyôn ba: Dênge bayi habré wo kwôni lênge hen né, hena kwôni ré di tô mam woñ gusurô ba ju bul woñ ma biri di a. ⁴⁰ A hena kwôni ré kanğem tumô bay jerê kwôlê a wô enğijn bargay kam kañ kabrêm na, ju jôri derê kañ kelanê a ré. ⁴¹ Men, hena ôbi néé wôni ré berem eren jeré ayri ani ôrij nañ di kelañ nê m têt dubu ba ju ôrij nañ di têt dubu sara. ⁴² Kwo uwôlem are ba ju biri men, hena ôbi ré gey jeré gwôyri ani kôba ju jôri ré a men. ⁴³ Na ken toy bay na kôl iyôn ba: «Yênem ba, jeré piri nijnba, ôbi barem ba jeré dôri ham ††.» ⁴⁴ Nijnba, nôbi en kelênge bay barenge kôba ken pirji men, ken uwôl Emen wô sa ka gelijn turngge gusijn hen a men. ⁴⁵ Hen iyôn dema kené yijn kami Ibarengge Emen wo mô derômaran a wo bi tare tori berare sa bay bô habré a men, sa bay lê derê a hen a men hen. Men, ôbi bi emen uwônge sa bay lê anğan derôre a men, sa bay lê anğan derôre ré hen a men. ⁴⁶ Hena kené pur na bijné ka perênge hen mera ba wô mi a kené mô gem sa kôbi wo Emen ba? ⁴⁷ Wôsa *bay enğé wôgê kôba li na hen iyôn hende to hen men, hena ré na yênerngge dema kené liji dosé mera ba na anğa dê kirijn a kené li hen ba? Bijné ka hôn Emen né kôba li na hen iyôn men ré ba? ⁴⁸ Derênge cerêd mega Ibarengge wo derômaran a dôrij cerêd hen iyôn men.»

Kwôlo gengijn sa anğan bijn bay nimiré

6 «Berênge dô wô wo ma kena gelé derê wonge tu bijné, hena kené li hen iyôn ba ka uné sa kôbrenge ligi Ibarengge wo mô derômaran a hen né. ² Kirija jera beré baliyare nañ bay nimiré na, bi yilé ô m sara môñ kwo bay gelé yirji tu bijné a lêrê bô *iyéy danğare a men,

†† 5: 33 Lébitik 19: 12 † 5: 38 Sé nô 21: 24 †† 5: 43 Lébitik 19: 18

tô geré a men hen iyôn né. Bay li hen iyôn bi bijné ré heramiji. En kelênge na tu kwôlê bay uwôn sa kôbriji nij. ³ Nijba, jôbi na, kirija ju gey beré baliyare nap bay nimré na, ju li bi megam hôn né. ⁴ Añ angañ baliyare bay ka hen bi yi kini uwôbêrji a añ ibam Emen wo gel anga ju li jigê hen a sa têbem sa kôm tô.»

Kwôlo gengij sa uwôlê Emen

(Lk 11: 2-4)

⁵ «Kirija ken uwôl Emen na, ken li mega kwo bay gelé yirji tu bijné li hen iyôn né, wôsa bay gey uwôlê Emen dibij ta bô iyéy danare a men, jêrê geré a men, bi bijné ré gelji. Ôbi a ené kelênge bay uwôn angañ sa kôbriji nij. ⁶ Nijba, jôbi ba, kirija ju uwôl Emen ba, ju si bô iyére tom a añ ju lugu kermij sam a añ ju uwôl ibam wo mô kirij ka yi nap kini uwôbêrji hen, añ ôbi wo gel anga ju li jigê hen a bem arirji. ⁷ Kirija ken uwôl Emen ba ken densêrê kwôlo kwôni môj kwo bay henê Emen né lêrê hen iyôn né, wôsa bay erem iyôn ba yan ba kelê wo ciré kôl damañ hen iyôn a Emen né toyé lew. ⁸ Nijba, kenbay ba, ken li môj kwo bay li hen iyôn né. Wôsa Ibareñge Emen na, hôn anga ken gey hen tumô nij dema kené engeriri hen tô. ⁹ Kirija ken gey uwôlê Emen ba ken kôl iyôn ba:

«Ibarni wo derômarañ a
bi bijné kê m hôn wo jeré yi nap jengêrem men,
¹⁰ bi emê iyére tom era men,
bi nibay ka sa terare a na nini li bô geyé wom mega wo ka derômarañ a lij hen iyôn men,
¹¹ béni angañ emê ka nini ôrij doyrji kemnên hen men.

¹² Di bôm jal sa habré woni a
mega wo nibay kôba nini ðij bôrni jal sa ka lêni
habré a hen iyôn men,

¹³ Geméni añ ju bi bi niné herij bô anga séléni hen ré,
nijba, ju derêni kibi habré a.

[Wôsa na jôbi a na ôbi emê iyére men,
ju na ôbi ibé iyêrê a men,
wôsa ayê kibi na yi wô sam kwôy nap kwini a men.
*Amên, bi yi gelij hen iyôn.]

¹⁴ En kelênge, hena kené ði bôñge jal sa habré wo megêrñge lênge a hen na, Ibareñge wo mô derômarañ a kôba a dé bôri jalê sarñge a men. ¹⁵ Men, hena kené ði bôñge jal sa habré wo megêrñge a ré ba, Ibareñge wo mô derômarañ a a dé bôri jalê sarñge a ré hen iyôn men.»

Kwôlo gengij sa jerê yi sa emê

¹⁶ «Hena kené jô yerñge sa emê a ba, ken li ña mega wo bay henêre Emen né lij hen iyôn né, bay sêmnê hen iyôn bi bijné ré gel wo ciré jô yirji sa emê a, iyôn ba, na tu kwôlê a ené kelênge hen, yi mega wo bay ré uwôn sa kôbriji nij. ¹⁷ Nijba, jôbi ba kirija ju jô yem sa

emê na, ju pul tum men, ju surge sam a men ¹⁸ ðiba bi bijné hôn wo jeré jô yem sa emê a hen ya ré. Añ Ibam wo hôn anga yi kini uwôbêrji a hen bi ôbi pôn nêñ ré hôn anga ju li jigê hen añ bi bem arirji.»

Angañ upé ka derômarañ a

(Lk 12: 33-34)

¹⁹ «Dayrênge angañ upé ka sa terare a na ré wôsa na kirij ka téere nap gur bu are ya men, gemsê kôba pôy kibi iyére gômsij a men. ²⁰ Nijba, ken dayrê angañ upé ka derômarañ a ka téere nap gur a mênê ré hen men, na kirij ka gemsê a nê mê piyê kibi iyére ré men, a gemsê are ya ré hen a men. ²¹ Wôsa kirij ka cirarem yij ya na, na kirij bay ka hen a ermé wom kôba ré yé ya men.»

Tum na are perañgê ka yem

(Lk 11: 34-36)

²² «Tum a na lampa to yem, hena tum né dô ba, yem kê m kôba perañge men. ²³ A hena tum né meray ba, yem kê m kôba kirij hendu sari a men, a hena kirij ka perañgi ka yi yem a ré hendu a sôn ba, kirij a hendé na culum sa yem a.»

Yéngge bay jé ka Emen ðiba ken yi limé ka gursu ré

(Lk 16: 13)

²⁴ «Gawra pôn nêñ a lê jé bij bay iyéryri wô ré: dô ré ba ôbi a tôrñê kwo pôn añ perij kwo pôni, réba a dé yiri yi kwo pôni a añ kapê kwo pôni. Ka nê mê lê jé bij Emen men, yé limé ka gursu a men né.»

Bij Emen bôm

(Lk 12: 22-31)

²⁵ «Gelênge, na ôbi a, ené kelênge kené sun wô anga kené emê gôlij ré men wô anga kené tôbê yerñge a ré men. Wôsa merê tu geñ na gôlij angañ emê men, yi gôlij bargay a men ré ba? ²⁶ Ermênge sa ciré ka uwônge ta a hen ken gel, bay ci kaw kani ré men, bay wal kaw kani bi a bô béer a ré a men, nijba, na Ibareñge wo mô derômarañ a hen a biji angañ emêrji. A hena ré na hen iyôn ba, kenbay ba ken dô dê ciré bay ka hen né ba? ²⁷ Perêrñge a hen i a nê mê ulê wulê pôn a sa megari a wô wo ðiré sun gan ba? ²⁸ A hen iyôn ba, ken eremnére sa bargay ka kené tôbê a ré. Kebênge sa gesela wo miirê bô yagê a hen ken gel bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men. ²⁹ Nijba, en kelênge, kelma Salomôn nap hini emê wori hen kôba na tôbe bargay dê kwo pôni wôni perêrji a hen né tô.

³⁰ Hena kalmê ka nono ka kemnên yi hen añ kiya bay a uwoyé añ hen kôba Emen tôbiji bargay yirji a men na, kenbay dema ôbi ré lê are bênge ré ba? Ayi! gawrê ka ayê bôw woji nap hen. ³¹ Hen na, ken kôl iyôn ba: na mi a niné emê ba ré men, na mi a niné yê ba ré men, na

mi a niné tóbê ba ré a men. ³² Are bay ka kêm hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô ré hen díba kenbay ba, Ibareŋge wo mô derômaran a hôn anŋa ken ôriŋ doyriji hen. ³³ Iyôn ba, ken woge *emê iyére to derômaran a nan lê anŋan derôre kari pa tumô menba, are bay ka kêm hen ôbi a béŋge a sara. ³⁴ Sunéŋge sa wulê wo kiyay a ré, wôsa kiya môriŋ nan kwôli bôri a. Ken gel, wulê wo yôn yôn kôba nan gusij tori tori.»

Jerêŋge kwôlê sa megêrŋge a ré

(Lk 6: 37-38,41-42)

7 «Jerêŋge kwôlê sa megêrŋge a ré, menba, Emen kôba a jerê kwôlê sarŋge a ré men. ² Wôsa Emen a jerê kwôlê sarŋge a mega wo ken jôriŋ sa megêrŋge a hen iyôn men. Gway wo ken ay gengij are bi hen a, Emen né gengij béŋge hôriŋ. ³ Wô mi a jerê ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yênem a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum a hen ba ju gel ré ba? ⁴ Hen ba já lê iyeŋ a jerê kôlij yênem: «Ben na dôrem sa kalmê ka yi tum a hen» menba, jôbi ba na yibré gurô yôd a yé tum a hen men ba? ⁵ Jôbi woŋ ôbi kelê kwôlê kem wôd wôd hen, dô yibré gurô wo tum a hen an dema jerê gelij kirij sélé a jerê dôriŋ kalmê ka yi tô tu yênem a hen tô. ⁶ Anŋa yi nan jengêrji na, ken bij garê ré wô wo bay maa bulo an gidêrêŋge men, mérj woŋge kôba ken bi tumô gwôsijô a ré men, wô wo bay maa diirê nan têrji.»

Enŋerêŋge men, wogêŋge men, dêŋge kibi geré a men

(Lk 11: 9-13)

⁷ «Enŋerêŋge menba, bay a béŋge, wogêŋge menba, ka upé, dêŋge kibi iyére menba, bay a belê béŋge. ⁸ Wôsa kwôni wo enŋere ba bay a biri, men, kwo woge ba a upé men, kwo di kibi kermij ba bay a belê biri men. ⁹ Perêŋge a hen kwôni wo kemari enŋeriri kwô menba, a ayê keram biri hen ya ba? ¹⁰ Réba enŋereri kuyê menba, a ayê kalaw biri hen ya ba? ¹¹ Kenbay kan bay bô habrê ka ken hôn bij kamneŋge anŋa dôri dôri hen ba, Ibareŋge wo mô derômaran a hen dema ré bij ka uwôli are hen ka dôri dê an ré ba? ¹² Are kêm ka ken gey bi megêrŋge ré li béŋge hen na, kenbay kôba ken li hen iyôn bij hen iyôn men, wôsa tôd to *Moyis nan kwôlo bay kibi Emen na kôl na hen iyôn.»

Kibi geré wo iyêrmij

(Lk 13: 24)

¹³ «Sêŋge si kibi geré wo yêri hen dí, wôsa kibi geré wo woli na, wol beŋ beŋ dô hari nijba, na geré wo ô na kini mênê. An bijé kwône ô si ya. ¹⁴ Nijba, kibi geré wo iyêrmij na, séri dôy men, kirij kôba yêr a men

hari, nijba, kwôni ô si ya ba, a gelê. An bijé ka si si ya ba, na còb iyôn mera.»

Berêŋge bay kibi Emen kan bay benare hen dô

(Lk 6: 43-44)

¹⁵ «Berêŋge bay kibi Emen kan bay benare hen dô wôsa bay tôba na ariŋ gamgê a ré eraŋ yerŋge a nijba, bôri na bô heŋ. ¹⁶ An na sa kibi jé lêreji a kenê hôniŋji. Kwôni a kaarê yê tijador sa cébriŋ a sa pôn ba? Laba kwôni a kaarê yê tôgôre sa gaara a sa pôn ken gel ba? ¹⁷ Gurô wo lêri ba yêri lêre men, kwo danj ba yêri danj men. ¹⁸ Gurô wo dôri a yê kwo habij né men, kwo habij a yê kwo dôri ré a men. ¹⁹ Gurô wo yôn yôn wo yêri habij ba, bay a dêri jerê ulê bô tare a. ²⁰ Na hen iyôn a kenê hôniŋ bay kibi Emen kan bay benare bay ka hen sa kibi jé lêreji a hen.»

Kwôlê wo kôlij ba bi ariri lij a men

(Lk 13: 25-27)

²¹ «Bijé ka uwôgeren «Kelma, Kelma» hen a sé bô *emê iyére to derômaran a kêm né nijba, na ka li bô geyé wo Iban wo derômaran a hen a sé bô a dí. ²² Ôbi a Wulê woŋ jerê kwôlê a na, bijé kwône a kelê iyôn ba: «Kelma, na nini dôriŋ bijé kwôlo Emen nan henem ré ba? Na nini dage tunu to habij sa bijé ka pôni a nan henem ré ba? Men, na nini li giŋê wo gay gay hen nan henem a men ré ba?» ²³ Menba, na sa kôlji iyôn ba: «Erêŋge yeŋ, en henêŋge ré men, tun kôba na kurij sarŋge a dê iyôn ré kwôy a men, wôsa na kena bay lê têriŋ.»

Iyére to diŋ sa keram a men, to diŋ sa hal a men

(Lk 6: 47-49)

²⁴ «Na ôbi á, kwôni wo ré toy kwôlê wo en kôl hen an lij ariri a men na, yi mega ôbi ré erem kwôlê wô dé tô iyére tori sa keram a iyôn. ²⁵ Emen uwôŋge an kam bôy tô iyére hende to hen a men, kal ge nan néri sa iyére hende to hen a men, nijba, hende kurij né wôsa tôre diŋ na sa keram a. ²⁶ Nijba, kwo toy kwôlê wo en dô hen an lij ariri ré na, yi mega kubera wo dí tô iyére tori sa hal a iyôn. ²⁷ Emen uwôŋge an kam bôy tôre a men, kal ge nan néri a men menba, hende tij kerôm kerôm wôsa tôre na diŋ na sa hal a.»

Jésu dô kwôlê gasijare

²⁸ Kirija Jésu gel kwôlê bi wo hen iyôn kô nij na, kwône bijé ka mô ya hen tiniji ge kay sa derê kwôlê wori bi wo hen ²⁹ wôsa ôbi dô na mega *bay derê tô tôd to Emen dôriŋ hen iyôn né.

Jésu dô terbare yi gawra

(Mk 1: 40-45, Lk 5: 12-16)

8 Jésu herbo sa keram a menba, kwônê bijné ô tôri a. ² Menba, ôbi terbare wo pôni ô ligiri a aṅ jubu gubari tumôri a aṅ kôli iyôṅ ba: «Kelma, hena jeré gey ba já beraren.»

³ Jésu jé kôbri hebijni aṅ kôli iyôṅ ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôriṅ sam a.»

Menba, kirij ba ka hen na, terbare begij yi gawra bi wo hen a aṅ. ⁴ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Kôlij kwôni kwôli berarê wom bi wo hen né pa pa nijba, ju ô gelij ôbi bê kwôbe yem aṅ ju li sarga naṅ tôô to *Moyis na ay hen aṅ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

Jésu berare mana wo dami wo asgarjê ka Rôm

(Lk 7: 1-10)

⁵ Kirija ka Jésu bijn Kapêrnayôm, menba, dami wo asgarjê ka Rôm era ligiri a ⁶ aṅ uwôli kôli iyôṅ ba: «Kelma, mana wujê ôṅpare merayri aṅ yiri liri damaṅ yi sa kalaṅ a ira yaṅ ya.» ⁷ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Na erê berarêri hen ya.» ⁸ Menba, ôbi sa asgarjê bi wo hen kôli iyôṅ ba: «En nêṃ wo jeré ô sé bô iyére tijê a ré, ay tôṃ mera, menba, mana wujê bi wo hen a berarê senje. ⁹ Nôbi kôba bay san ya men, ena ôbi sa asgarjê ka ba hen men, aṅ hena ené kôlij kwo pôni iyôṅ ba: «Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôlij lema wujê li aṅga na ba, ôbi li men, li ka hen ba, ôbi li a men.»

¹⁰ Kirija Jésu toy kwôlo dami wo asgarjê bi wo hen kôli hen iyôṅ menba, dê sari aṅ ôbi kôlij bijné ka mééri ta hen iyôṅ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen, kirij ka en môriṅ môriṅ na, en uwôṅ kwôni wo ayê bôô wori yi môṅ kwo gawra wo na ba naṅ. ¹¹ Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen, bijné a hena si tô emen men, si kini kurijay tare a men a daṅji naṅ si *Abraham, Isak naṅ Jakwôb kibi gwoy emê a bô *emê iyére to derômaraṅ a a. ¹² Menba, ka emê iyére to derômaraṅ a na toji ca hen na, bay a biji cêgi haba a aṅ kirij ka hendi a, kirij bay ka hen na, bay a sômnê men, a emê kaṅniji mêêrê mêêrê a men.»

¹³ Menba, Jésu kôlij ôbi sa asgarjê bi wo hen iyôṅ ba: «Ô ij wôsa aṅga ju bi bôm sara hen na, bay lij bem nij.» Kirij bay ka Jésu kôlij gawra bi wo hen kwôlê hen iyôṅ menba, ôbi merayê bi wo hen berare yaṅ men.

Jésu berare bay ôṅpare ka gay gay

(Mk 1: 29-34, Lk 4: 38-41)

¹⁴ Menba, Jésu ô iyé Piyêr a menba, uwôṅ mari Piyêr kal dere aṅ yere lere yi sa kalaṅ a. ¹⁵ Ôbi hebe kôbre menba, hende berare aṅ hena li aṅgaṅ emê biji. ¹⁶ Kir-

ija tare kurij nij menba, bay eraṅ naṅ bijné ka tunu to habij gelij tirij gusij, menba, Jésu dage tunu hende to hen sarji a aṅ naṅ kwôlo si kibri a men, berare bay ôṅpare kêm a men. ¹⁷ Ôbi li hen iyôṅ bi ré bijn naṅ kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôli kôli iyôṅ ba: «Ôbi tô merayê wona men, ôṅpare to lêna hen kôba ôbi tô yerna a aṅ a men hen †.»

Bijné ka gey yé bay tô Jésu

(Lk 9: 57-62)

¹⁸ Jésu bô wo kwônê bijné mééri ta, menba, ôbi ay tôri bijn bay tôri bi ciré day tera cér wo dami hen.

¹⁹ Menba, ôbi lê magtubu wo pôni uso ligiri a aṅ engereri iyôṅ ba: «*Rabi, kirij ka yôṅ yôṅ ka já erê ya hen na, na erê tôṃ a.» ²⁰ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Henjê naṅ iyomniji men, ciré naṅ gwonérji a men, nijba, nôbi *Kema Gawra ba kirij ka a dôbij san ya ba naṅ.» ²¹ Menba, gawra wo pôni perê bay tôri a kôli iyôṅ ba: «Kelma, di jan, dén na erê emé iban dem.»

²² Menba, Jésu uwôli sara iyôṅ ba: «Era tôṃ a na, aṅ ju di bijné ka yi môṅ temare iyôṅ hen bi em megare temare.»

Jésu jôriṅ kal wo dami geré

(Mk 4: 35-41, Lk 8: 22-25)

²³ Jésu day bô bato a naṅ bay tôri. ²⁴ Menba, kebrena wo nana kôli na na, kal wo dami ge sa cér aṅ li wo mêw di kam bêêrê bô bato menba, Jésu yij kum ta men.

²⁵ Bay tôri enji aṅ kôli iyôṅ ba: «Kelma, gôlij naṅ ni men réba naa mênij.» ²⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôṅ ba: «Wô mi a kené hare hen iyôṅ ba? Wô mi a kené bi bôṅge sa Emen a ré ba?» Menba, ôbi hena ône kal naṅ kam menba, kirij iyer iyêêr. ²⁷ Gawrê ka mô bô bato hen na, tiniji ge kay aṅ bay kôli perêrji a iyôṅ ba: «Gawra wo na ba, na kwo iyeṅgi a kal naṅ cér kôba ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare bijné ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen

(Mk 5: 1-20, Lk 8: 26-39)

²⁸ Kirija Jésu era sa bijn cêgi cér wo Galilé bô emê wo Gadarénijê a menba, bijné wôô ka tunu to habij kurij sarji a soji si sa kamjê aṅ eraji ligiri a. Bay li aṅga li harê aṅ kwôni nêṃ ayê geré wo bay môriṅ ya hen né.

²⁹ Menba, kirij bay ka hen na, bay karê kula kôli iyôṅ ba: «Ju gey na mi yirni a jôbi woṅ Kema Emen, ju era na wô geléni gusij pa dema wulê woni ré nêṃ tô ba?»

³⁰ Kirij bay ka hen na, gwôsijô ka pôni dubu kwa cér a sêd wolé ôṃ are. ³¹ Menba, tunu to habij hende to hen kôlij Jésu iyôṅ ba: «Nini uwôlem dagêni bi a bô gwôsijô ka debe hen a di.» ³² Jésu kôli ré ô menba, tunu hende to hen si bô bijné bay ka wôô hen a aṅ ôrji

† 8: 17 Esay 53: 4

siji bô gwôsiñô aŋ li wo bay yêseraji ta sa keram a her-ijji bô kam a ma kêm.

³³ Menba, bay gemé gwôsiñô bay ka hen gerji ô kôlij bijné derô ira kwôli are bay ka ré li are hen men, aŋga ré sa sa bijné ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen men. ³⁴ Menba, bay sooro ciré sa upéri aŋ kirija bay uwopni nij menba, bay kôli ré si erêñ bô emê woji a.

Jésu berare ôbi merayé

(Mk 2: 1-12, Lk 5: 17-26)

9 Jésu day bato ô tera sa iyére tori a. ² Menba, bay eraŋ naŋ ôbi merayé wo yi sa jaare a, kirija ôbi gel ayê bôô woji bi wo hen iyôñ menba, ôbi kôlij ôbi merayé bi wo hen iyôñ ba: «Baa kam, melapnen, têrijn tom dôrijn sam a.»

³ Menba, bay derê tô tôô to Emen kôl bôrji a kôl iyôñ ba: «Gawra bi wo hen tiiré na Emen hen.»

⁴ Jésu hôn ermé woji aŋ kôlji iyôñ ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo habij hen iyôñ ba? ⁵ Kelê iyôñ ba: «Têrijn tom dôrijn sam a» a derê kelê lew, laba kelê: «Hena ta ju ô» a derê kelê lew di ba? ⁶ Haw hen ka hené mega wo nôbi *Kema Gawra ené ôrijn naŋ néé sa terare a na wô dôrijn têrijn sa bijné.»

Menba, ôbi kôlij ôbi merayé na iyôñ ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrijn ij.»

⁷ Menba, ôbi hena ta aŋ ay jaare tori ôrijn ij. ⁸ Kirija kwônê bijné gel hen iyôñ menba, harê liji aŋ bay ay kibi Emen woŋ ôbi bijné néé hen.

Jésu uwôge Matiyé

(Mk 2: 13-17, Lk 5: 27-32)

⁹ Jésu ô aŋ kirij bay ka hen menba, ôbi gel gawra wo pôni wo bay uwôgeri Matiyé mô kini engé wôgê. Menba, Jésu kôli iyôñ ba: «Era tòn a.» Menba, kirij bay ka hen ôbi hena ô tôri a.

¹⁰ Jésu ôm are iyé Matiyé a menba, kwônê bijné kaŋ *bay engé wôgê naŋ bay lêre aŋga habij men era sa ôm are naŋ Jésu naŋ bay tôri. ¹¹ Parisijnêñê gel hen iyôñ menba, bay kôlij bay tôri iyôñ ba: «Wô mi a *Rabi woŋge ré ôm are naŋ bay engé wôgê men, bay lê habré a men hen iyôñ ba?» ¹² Kirija Jésu toy hen iyôñ menba, ôbi kôlji waŋ a ta kôl iyôñ ba: «Na bijné ka berari a geyé dôktôr ré, nijba, na bay ômpare a geyri dí. ¹³ Erêñge ken hô ô tô kwôlo bay na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôñ ba: «En gey na wo kené bô tu ŋa to megêrñge díba na bê kwôbe wo naŋ lari hen né †.» Wôsa nôbi kôba en era sa terare a na wô uwôgê bijné ka dôrñê ré, nijba, en era na wô uwôgê bay lê têrijn dí.»

Jésu kôl kwôlo gengijn sa jerê yi sa emê a

(Mk 2: 18-22, Lk 5: 33-39)

¹⁴ Bay tô Ja ôbi lê batêm era ligi Jésu a aŋ engereri iyôñ ba: «Wô mi a nibay naŋ Parisijnêñê niné jôrijn bôrni kurôñ kwôy kwôy menba, bay tòm jôbi ba li hen iyôñ né wô mi ba?» ¹⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyôñ ba: «Bijné ka era kini kurô hen ka bé bi bay ré jôrijn bôrji kurôñ kirija ôbi iyéy kurô ba ya naŋ ci tô hen ba? En eŋ, wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aŋ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrijn bôrji kurôñ tô. ¹⁶ Kwônî a ulê tu bargay ka ôli naŋ ka kôrbi ré wôsa ka kôrbi bay ka hen a yêgerê ka ôli hen tumô tumô. ¹⁷ Kwônî a bê care to kôrbi bô gwolé woŋ arij wo ôli a ré, wôsa ôbi a karij aŋ care hende to hen a uwôsiñ, wôsa care to né haw ba bijn na bô gwolé arij wo kôrbi a men, hen de- ma care men, gwolé men, ré merê sem.»

Môni dami wo Jubnê, naŋ iyore to hebe bargay ka Jésu hen

(Mk 5: 21-43, Lk 8: 40-56)

¹⁸ Kirija Jésu kôlji kwôlê bi wo hen ba ya tô menba, dami wo Jubnê wo pôni era sa jubu gubari tumôri a aŋ kôli iyôñ ba: «Môpnen ma haw hen, era ju ô ulê kôm a sara bi bér ben men.» ¹⁹ Menba, Jésu naŋ bay tôri henaji ôrji tôri a. ²⁰ Iyore to pôni to kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô hen era si cêgeri aŋ hebe kibi bargay kari. ²¹ Hende erem bôre a iyôñ ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba na beraré seŋge.» ²² Jésu bare gele aŋ kôle iyôñ ba: «Baa karê yêren, ayê bôô woré gôlij naŋ mu.» Kirij bay ka hen na, hende berare. ²³ Kirija Jésu bijn iyé dami wo Jubnê bi wo hen a menba, ôbi gel bay iberé are men, bay karê kula a men. ²⁴ Menba, ôbi kôlij bijné iyôñ ba: «Sêñge nô, wôsa mône hende to hen yi na kum díba ma ré.» Menba, bay ayrêri. ²⁵ Kirija bay si nô kêm nij menba, ôbi si bô ira aŋ bu kôbi mône hende to hen ta menba, hende hena ta. ²⁶ Aŋ kwôli béré wo ôbi bér mône hende to hen ôm gôre tô emê iyére hende to hen kêm.

Jésu bi bay tu tij gel kirij

²⁷ Kirija Jésu da erê ta nij menba, bay tu tij ka pôni wôô tô gura ôrijn tôri a kôl iyôñ ba: «*Kunŋa kelma Dabid, bô tu ŋa toni men.» ²⁸ Kirija Jésu sa bijn iyére menba, bay tu tij bay ka hen era ligiri a menba, ôbi engeriji iyôñ ba: «Ken hôn wo ené nê mê lê are bay ka hen ba?» Menba, bay hô kôli iyôñ ba: «Ju nê mê lê Kelma.» ²⁹ Menba, Jésu hebe tirji aŋ kôlji iyôñ ba: «Bi are bay ka hen lij béñge wô bôrñge bi wo ken bi san a hen.» ³⁰ Kirij bay ka hen na, bay gel kirij sél daŋ daŋ. Menba, Jésu banji kôl iyôñ ba: «Bi kwônî pôn iyôñ kôba toy kwôli ré pa pa.» ³¹ Nij na, kirija bay ô nij menba, bay kôl kwôli Jésu gôrijn tô iyére kêm mera.

† 9: 13 Osé 6: 6

Jésu bi gawra wo tunu to habij jôri iyêlê hen iyêl kwôlê

³² Kirija Jésu nañ bay tôri ca erê ta niñ menba, bay erañ nañ gawra wo tunu to habij jôdri iyêl kwôlê hen sa biri. ³³ Jésu dage tunu to habij hende to hen añ menba, gawra bi wo hen iyêl men. Menba, kwônê bijné ka debu ya hen na, dê sarji añ bay kôl iyôn ba: «Nini gel ani kani ka hen iyônji sa pôn sa iyé *Israyêl a ré kwôy.» ³⁴ Menba, Parisijnêjê kôl iyôn ba: «Na nañ néé wo kelma woñ ôbi sa tunu to habij hende to hen a ôbi ré dagij tunu to habij hende to hen hen.»

Jésu bô tu na to bijné

³⁵ Jésu ô nañ sa iyére iyére to damné a men, to dê dê a a men gelij bijné are bô *iyéy dapare a men, uwôlij béré Kwôlo Dôri wo gengij sa *emê iyére to derô-marañ a men, berariñ bay ômpare to gay gay men, bay lôrê ka gay gay a men. ³⁶ Kirija Jésu gel kwônê bijné ka era ligiri a hen iyôn menba, tirji liri na wôsa bay yi môñ gamgê ka ôbi abêrji nañ iyôn. ³⁷ Menba, ôbi kôlij bay tôri gwoyoy kwôlê kôl iyôn ba: «Kaw kañ walê mê gañ niñba, bay walêrji dê. ³⁸ Uwôlijnge ôbi iyéy kaw na bi jén nañ bijné bô kaw kari a.»

Bay tô Jésu ka môj kibi wôd hen

(Mk 3: 13-19, Lk 6: 12-16)

10 Jésu uwôge bay tôri ka môj kibi wôd hen, añ bijné bi bay ré dagij tunu to habij men, ré berariñ bay ômpare to gay gay hen nañ bay merayê ka gay gay a men. ² Hini bay tôri bay ka môj kibi wôd hen a na: Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen nañ yêni André men, si *Jak nañ yêni Ja kañ kam Jébédé hen men. ³ Pilip men Bartélémi men, Tomas men Matiyé woñ *ôbi enge wôgê hen men, Jak woñ kema Alpe hen men, Tadé men, ⁴ Simô woñ kema iyére hen men, Judas Iskariyôt woñ ôbi desé Jésu hen a men.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôd hen

(Mk 6: 5-13, Lk 9: 1-6)

⁵ Jésu jé bay tôri bay ka môj kibi wôd hen añ halji kôl iyôn ba: «Erênge sa iyé bijné ka na Jubnê ré hen ré men, ken ô sa iyé Samari a ré a men, ⁶ niñba, ken ô kebê gamgê ka ge kay ka na kam *Israyêl hen pa dem. ⁷ Erê wo ka erê hen na, ken kôlij bijné wo *emê iyére to derômarañ a ré ba da niñ. ⁸ Men, ken berare bay ômpare to gay gay hen men, ken bér ka ma men, ken dô *terbare yi bijné a men, ken dage tunu to habij bô bijné a a men. Mega wo ken uwôn señge hen na, kenbay kôba ken bi señge hen iyôn men. ⁹ Erê wo ka erê hen na, ayênge lôr ley gursu tôni ley bô magela woñge a ré men, ¹⁰ ken ay magela woñ kergare kôbrenge a ré men, bargay kañ kabrênge wôd wôd ré men, ken tôbe garbê ré men, ken pô kwoore wôni ré a men

wôsa kwôni wo li jé ba a upé ari emêri. ¹¹ Hena kené bijn sa iyére to damné ley sa kam iyére a ley na, ken engere kwôni wo a nême berênge yiri a ya ba ken mô ya hende to hen kwôy wo ken ôrij ta. ¹² Men, kirija kena sé bô iyé kwôni bi wo hen a na, ken liri dosé pa dem. ¹³ A hena bijné ka bô iyére hende to hen ré nême berênge yirji a ba, bi bô jalê woñge ba nañ ci, a hena bay ré nême berênge yirji a ré ba, bi bô jalê woñge a hera upênge. ¹⁴ A hena bay ré berênge yirji a ré men, bay toy kwôlê woñge ré a men aña kené kena sé sa iyére hende to hen añ na, ken gage beni tênge añ dema kené ô ta tô. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelênge hen: Wulê wo bay a sa jerê kwôlê sa bijné a hen na, sa iyé *Sodôm nañ *Gwomôr kôba are a sa liji lôg sôn.»

Kwôli gusij to bay a gelij bay ayê bôd

(Mk 13: 9-13, Lk 21: 12-17)

¹⁶ «Toyênge, en jênge môñ gamgê iyôn perê henjê a, iyôn ba ken melên môñ kalaw iyôn men, ken ô lôm lôm mega derare iyôn a men. ¹⁷ Henênge bônge a wo bijné ré ôrij nañ ken tumô bay jerê kwôlê men, bay a yêmnênge bô *iyéy dapare toji a a men.»

¹⁸ «Men, bay a ôrij nañ ken tumô bay emê iyére a men, tumô kilmé a a men hen iyôn wô keben nôbi añ bi Jubnê nañ bijné ka na Jubnê ré hen ré toyij béré Kwôlê Dôri kebrenge a a men. ¹⁹ Kirija bay ôrij nañ ken kini jerê kwôlê a na, ken sun wô gwoyoy kwôlo ma kené sa kelê ré men, wô kwôlo ma kené sa kelê ré a men wôsa kwôlo ka kelê hen na, na Tunu a bênge kirij bay ka ken dibij hen a men señge. ²⁰ Wôsa kwôlê bi wo hen na, na kenbay a kelêri ré niñba, na Tini Ibareñge a bênge a kené kelê hen. ²¹ Gawra a desé sa yêni a bi bay ré diri men, iba kema a lij kemari hen iyôn hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balêrji bi bay ré dirji a men, ²² bijné kêm a kañenge yôd wô kibi henen niñba, kwôni wo bu bôri iyére kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê. ²³ A hena bay ré gelênge gusij sa iyére tôni a ley ba ken ge sa to dangi a. Na tu kwôlê a ené kelênge hen ka gerê tô iyé Israyêl kêm né tô a men, menba, nôbi *Kema Gawra na bulo hera men. ²⁴ Ôbi dôyrê are na, gôlij sa dami wori ré men, paja gôlij sa kelmari ré a men. ²⁵ Ôbi dôyrê are yi môñ dami wori iyôn men, paja yi môñ kelmari iyôn a men. Hena bay na ré uwôge ôbi iyêrenge *Béyêljébul ba kenbay dema bay ré kelê kené na ka Béyêljébul ré ba?»

Kemnañge gawra ré niñba, ken kemnañ Emen di

(Lk 12: 2-9)

²⁶ «Kemnañge gawrê ré, wôsa ani ka uwôbe ka ba gelij ba nañ men, ka bô kwôni a ka a ba hôniñ ba nañ a men. ²⁷ Iyôn ba, kwôlo en kelênge bô dilemne ba, ken kôl tu tare a wañ a ta men, kwo bay kelênge nañ

gwôsiñare hen na, ken day ta sa ira dema kené uwôlij béreri. ²⁸ Hariñge ka a deré kurôngi yerñge mera díba a nême deré tununje ré hen né niñba, ken hariñ kwo a bê kurôngi yerñge nañ tununje bô tare toj *géhên a hen dí. ²⁹ Bay dañ diya wôd dema ré na tu selé pôn tô hen ba, ken gel ré ba? Niñba, diya bi wo hen kwo pôn nêñ wo a ma añ bi Ibareñge Emen ré hôn né ba nañ. ³⁰ Kenbay ba, gusuri sarñge kôba Emen dêñse. ³¹ Iyôn ba, ken hare ré wôsa ken dami tu Emen gôlij diya bi wo kwône hen. ³² Hena kwôni ré kôl wañ ta tu biñé díré na kuñê na, nôbi kôba na sa kelê wañ ta tu Iban wo derômarañ a ôbi ré na kuñê men. ³³ A hena kwôni ré uwôser tu biñé díré hônén ré na, nôbi kôba na sa uwôseré tu Iban wo derômarañ a ené hôní ré men.»

En hôn en erañ nañ bô jalé ré niñba, na nañ yebere dí
(Lk 12: 51-53, Lk 14: 26-27)

³⁴ «Ma ka kelê wañ ba ené era sa terare a na na nañ bô jalé, en erañ na nañ yebere to dami dí. ³⁵ En era bi kariñare ré yi peré gawra nañ ibari men, peré iyore a nañ yore men, peré môni iyore a nañ maare a men. ³⁶ Men, bay bayi gawra ba na biñé ka bô iyére tori a dí men. ³⁷ Hena kwôni ré gey ibari nañ yori gôlen nôbi ba ôbi na kuñê ré tô men, hena kwôni ré gey kemari réba môñni gôlen nôbi ba ôbi na kuñê ré tô a men. ³⁸ Hena kwôni ré ay gurô tagelê wori kôbijôn né ba, na kuñê ré tô a men. ³⁹ Ôbi a, kwôni wo ré gem yiri ba, kay na yiri men, kwo kay yiri wô san ba gem na yiri hen men.»

Kwo beréñge yiri a ba, buren na nôbi yiri a hen men
(Mk 9: 41)

⁴⁰ «Kwôni wo beréñge yiri ba, buren na nôbi yiri hen men, kwo buren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen a men. ⁴¹ Hena kwôni ré bu *ôbi kibi Emen wôni yiri wô wo ôbi ré na ôbi kibi Emen na, ôbi a upé sa kôbi wo gengijn sa ôbi kibi Emen men, kwo bu gawra wop ôbi lê anğañ derôre yiri a wô wo ôbi ré na ôbi lê anğañ derôre na, a upé sa kôbi wo gengijn sa lê anğañ derôre a men. ⁴² Na tu kwôlê a ené kelêñge hen, hena kwôni ré ay kam ka jali bô môni gwore a biñ kwo dê wo peré megêri a hen wô wo ôbi ré na ôbi tôñ na, ôbi a ba upé sa kôbri ré.»

11 Kirijna Jêsu hal bay tôri ka môj kibi wôd hen kô niñ menba, ôbi ô nañ sa iyére iyére wô geléji kwôlê men, derêji Kwôlo Dôri a men.

Kwôlo gengijn sa Ja men, kwôli kelêri a men
(Lk 7: 18-35)

² Kirijna Ja yij dañgay a menba, toy kwôli anğá Jêsu Krist ré li hen menba, ôbi jé bay tôri ré ô enğeréri iyôn ba: ³ «Jôbi a na kwo a era hen bi laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dí ba?»

⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Herêñge ken ô kôlij Ja kwôli anğá ken toy men, ka ken gel men hen. ⁵ Wôsa bay tu tij gel kirij men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, menñê toy kwôlê men, biñé ka ma béer men, béré Kwôlo Dôri uwôlij biñ bay nimré a men. ⁶ Yi deré yi wô sa kwôni wo dí ayê bôd wori añ né wô san.»

⁷ Kirijna bay tô Ja ôrji ta niñ menba, Jêsu kôlij biñé kwôli iyôn ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen ba? ⁸ A ken ô gelé na mi pôn dí ba? Ken ô gelé na gawra wo tôbe bargay ka dôri hen ba? Wôsa biñé ka tôbe bargay ka dôri dôri hen na, mô na bô iyé kilmé a dí. ⁹ A niñba, na mi a kené ô gelé dí ba? Ken ô gelé na *ôbi kibi Emen wôni ba? Na tu kwôlê a ené ena kelêñge hen, na ôbi kibi Emen bi, añ ôbi gôlij ôbi kibi Emen añ sôñ. ¹⁰ Wôsa bay na kôl kwôli Ja ôbi jé bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Toy, en jé mana wupê tumôm a bi ré ñanê geré wom †.» ¹¹ Na tu kwôlê a ené kelêñge hen. En kelêñge peré gawré ka yébé a yêji hen na, en gel kwôni wo a damñê môñ Ja ôbi lê batêm iyôn ba nañ, niñba, kwo bay bôri môñ ani ré iyôn bô *emê iyére to derômarañ a hen na, na kwo dami dêri. ¹² Ayij tôri sa Ja ôbi lê batêm a kwôy sañ kemñêñ na, emê iyére to derômarañ a na bay lere bégerem menba, na bay lere bégerem bay ka hen a ayê ciré lij toji. ¹³ Wôsa kwôlo gengijn sa emê iyére hende to hen na, tôd to *Moyis nañ bay kibi Emen na kôl kwôle kwôy sañ sa Ja ôbi lê batêm a. ¹⁴ Hena kené gey henê wo ré na tiri ba, ôbi a na *Eli wo bay na kôl ré sa hen. ¹⁵ Kwôni wo mari ya aña ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.

¹⁶ Kenbay gawré ka kemñêñ hen na ayêñge gengijn nañ kamrê ka mô tu wolé uwôgerij megêrji kañ ta kôl iyôn ba: ¹⁷ «Nini ibéñge tégê menba, ken wôd sara ré men, nini kebe kurôn temare dôd kôba ken sôm ré a men.» ¹⁸ Wôsa kirijna Ja ôbi lê batêm sañ na ôbi ôm ma pa ré men, yi care ré a men, menba, bay kôl iyôn ba: «Tunu to habij yi bôri a.» ¹⁹ Nôbi *Kema Gawra en sa añ ôm men, yi men, menba, ken kôl iyôn ba: «Gelêñge ôbi lamê nañ ôbi kwoyé wo na, ôbi na melañ *bay enğé wôgê nañ bay têrij a men.» Niñba, jé lê wop derôre na, gel tu melênê wo Emen.»

Kwôlo Jêsu kôlij sa iyére to kañ bê bôre sari a
(Lk 10: 13-15)

²⁰ Na ôbi á, Jêsu ré nay biñé ka sa iyére to ôbi na lij kwônê genê wori ya hen wôsa bay dí tô têrij toji ba ré. ²¹ «Ayi, biñé ka Kworajin, bô emê yi wô sarñge! Ayi, biñé ka Bêtsayda bô emê yi wô sarñge! Hena anğañ ginê ka lij sa iyére tonje a hen na, henañ né lij na Tir a ley Sidôn a ley na, na ca yeñ a bay henañ né haarê bargay ka yêgerij men, loberé bunu yirji a a men bi

† 11: 10 Malasi 3: 1

ciré gelé wo ciré bul cêgeriji bij têtirj toji nij. ²² Na ôbi á, ené kelênge hen, Wulê wo bay a jôrij kwôlê sa bijé a hen na, si Tir nap Sidôn kwôlê a jôrij sarji a lôg gôlij kwongé. ²³ A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay ré ayêrê kwôy ôrij ta derômaraj a ba? Ma herbé kwôy dogé iyom temare a ka na kirij ka habij hen. Wôsa genê wo na lij perêrjge a hen hena hena ré lij na perê bijé ka Sodôm a na, bay hena né ba ya tô. ²⁴ Ôbi a, ené kelênge wan ta, Wulê wo bay a jerê kwôlê sa bijé a hen na, kwongé a dé kwo Sodôm aj tô.»

Eranje legen a bi ken sa dô bul

(Lk 10: 21-22)

²⁵ Kirij bay ka hen na, Jêsu ay tô iyêlê kôl iyôn ba: «En ay kem Iban Kelma wo derômaraj a nap kwo sa terare a na, wôsa ju uwôbij bay tu melênê nap bay tu jôrijare are bay ka hen aj ju yêge sarji gelij bijé ka bay bôrji mega ani ré hen dí. ²⁶ Na iyôn a Iban na jerê genge nap bô derê wom.»

²⁷ «Iban bèn are kêm kôben a, kwôni wo hôn Kema ba nap, na Ibari pôn dô men, kwôni wo hôn Iban ba, nap nijba, na nôbi Kemari pôn nêj hapê men, ka en yêge sari nô biji hen a men mera. ²⁸ Eranje legen a kenbay kêm ka ken pô anja néj aj merênênge hen na sa engé sarjge a aj ken dô bul. ²⁹ Ulênge jug wujê tôrjge a men, ken toy halê wujê a men, wôsa ena gawra wo kalêren jal men, en dôbe san a men, aj ka upé kini derê bul wongé. ³⁰ Wôsa jug wujê na kwo ayêri ôm né men, ari perê kapê kôba gwa a men.»

Jêsu a na ôbi sa merê ta

(Mk 2: 23-28, Lk 6: 1-5)

12 Sem cêgê menba, Jêsu nap bay tôri ôrji si bô yagê kaw bay uwôgeji blé hen nap *sa merê ta, kurôn li bay tôri menba, bay pôy sa kaw bay ka hen wuray ôm. ² Kirija Parisijênê gel hen iyôn menba, bay kôlij Jêsu iyôn ba: «Wô mi a bay tòm ré li anja tôô to *Moyis jô lê nap sa merê ta a hen ba?» ³ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na ken dêjse kwôli anja kelma Dabid na li kirija kurôn na liji nap bijé kari hen né ba? ⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a, aj pô mapa wo bay tibij Emen wo na yi gengij sarji ré hen. Mapa bi wo hen tôô tona na dí bij na bay bê kwôbe mera hen ômji †. ⁵ Laba na ken dêjse kwôlo tôô to Moyis na kôl iyôn ba: «Kwôni ré li jé nap sa sa merê ta ré hen né ba?» Menba, bay bê kwôbe ka li jé woji bô iyéy Emen a nap sa sa merê ta hen ba kwôlê bu sarji ré men ††. ⁶ Nijba, en kelênge, anja gôlij iyéy Emen hen na, yi na ya. ⁷ Hena ré kené hôn bô kwôlo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey na wo kené bô tu ja to megêrjge díba na bê kwôbe wo nap lari hen né ‡.» Hen ba ré kené perê bijé

ka kwôlê wôni bu sarji ré hen né. ⁸ Wôsa nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

Gawra wo kôbri ma

(Mk 3: 1-6, Lk 6: 6-11)

⁹ Kirija Jêsu dí kirij bay ka hen aj ô aj menba, ô bô *iyéy dapare toji to pôni a. ¹⁰ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo kôbri ma debu ya men. Menba, Parisijênê engere Jêsu iyôn ba: «Berarê kwôni sa merê ta a ba dô hari ba?» Bay engererer hen iyôn bi ciré uwôli kwôlê sari a. ¹¹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «I a perêrjge a hen a demanjne tori ré pôn aj kurij bô iyom a sa merê ta aj ôbi a erê sa ô ayêre ta ré ba? ¹² A hen ba, gawra gôlij demanjne ré ba? Iyôn ba lê derê sa merê ta a kôba tôô tona jôô lê ré men.» ¹³ Menba, Jêsu kôlij gawra bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta aj kôbri bi wo hen hô berare môj megari hen iyôn hôrij. ¹⁴ Menba, Parisijênê siji nô aj ô erméji kwôlê sa anja ciré lê ana ciré derij Jêsu.

Jêsu na mana wo Emen dôri

¹⁵ Jêsu hôn wo bay ré gey deréri menba, ôbi dí kirij bay ka hen aj ô ta, menba, bijé kwône ô tôri a aj ôbi berare bay ômpare kêm. ¹⁶ Menba, ôbi banji dô bi bay ré li bi bay ré hôn wo ré na nôbi ré pa pa. ¹⁷ Aj bi kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen na, ariri ré lij, ôbi na kôl iyôn ba:

¹⁸ «Emen kôl iyôn ba:

«Gelênge, na mana wujê wo en dôri bi a na men, en piri men, wo yen dôren sari a men.

Na bé tunun a ba nap dí

aj ôbi a kelê kwôli lê anjanê kap derôre bij tô yê bijé kêm men.

¹⁹ Ôbi a nâj nâj kwôni ré men, a ulê gura ré men, kwôni a toyé tôri kap ta tô geré ré men.

²⁰ Ôbi a biyê gusera wo lap nij hen né men, a barê lampa to engé jêê hen né a men, kwôy wo anjan derôre a engij kirij.

²¹ Aj tô yê bijé kêm a bij bôrji sari a †.»

Bijé kôl Jêsu ré na ôbi sa tunu to habij

(Mk 3: 22-30, Lk 11: 14-23)

²² Kirij bay ka hen na, bay eraj nap gawra wo tunu to habij yi bôri a aj liri ôbi gel kirij né men, iyêl kwôlê ré a men, menba, Jêsu berari aj ôbi iyêl men, gel kirij a men. ²³ Bijé kêm ka debu ya hen na, harê liji menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi na *kunga kelma Dabid ré ba?» ²⁴ Kirija Parisijênê toy hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Jêsu dage tunu to habij na nap néé wo *Béyêljébul wôj ôbi sa tunu to habij hen.» ²⁵ Jêsu hôn ermé woji kêm nij menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Hena bijé ka bô emê iyére to pôn a ré sêrji ba, bô emê bi

† 12: 4 1 Samuyêl 21: 2-7 †† 12: 5 Kwônê bijé 28: 9-10 ‡ 12: 7 Osé 6: 6

†† 12: 21 Esay 42: 1-4

wo hen, a mênij men, hena bijné ka sa iyére a pôn ley tô baliyare a ley a ré sênji ba hende a yé sem né men. ²⁶ A hena Sidan ré dage yiri gaŋ ba, emê iyére tori a soderij, a hena ré na hen iyôn ba, emê iyére tori a yé kwôy hare ba? ²⁷ A hena nôbi ené dage tunu to habij naŋ néé wo Béyêljébul ba, bay tôrŋge kenbay ba, dage tunu to habij na naŋ néé wo i men ba? Na bi wo hen a aŋga bay tôrŋge bay ka hen li men hen a gelé wo kwôlê woŋge ré tiri ré hen. ²⁸ A hena ré na naŋ néé wo Tini Emen a ené dagij tunu to habij hende to hen ba, *emê iyére to Emen era kwôy upéŋge nij. ²⁹ Men, kwôni a lê iyeŋ a ré sé bô iyé ôbi néé a aŋ pôrij aŋgari baa beréri harê tumô ba? Ôbi a harêri tumô pa dem aŋa ré diŋ yiri pôrij aŋgari tô. ³⁰ Iyôn ba, kwôni wo na naŋ en ré ba na ôbi baren men, kwôni woŋ ôbi dayê sa are naŋ en ré ba na ôbi userérji men. ³¹ Na tôri bi wo hen a, ené kelêŋge, têrij kêm naŋ tiiré hare kêm na, Emen a dé bôri jalê bay lêre a, nijba, kwôni wo tiiré Tunu toŋ hendi bô bôrê na, Emen a dé bôri jalê sari a ré kwôy. ³² Men, kwôni wo kôl kwôlo habij gengij san nôbi *Kema Gawra ba, Emen a dé bôri jalê sari a tô, nijba, kwo kôl kwôlo habij gengij sa Tunu toŋ hendi bô bôrê na, Emen a dé bôri jalê sari a haw hen ré men, tôre to cêgê ré a men.»

Kwôli gengij sa gurô naŋ yêri

(Lk 6: 43-45)

³³ «Kirij ka pôni a ba ken kôl gurô wo hen ré dô men, yêri ré dô a men. Men kwo pôni ken kôl gurô wo pôni ré habij men, yêri ré habij a men. Wôsa na yê gurô a lê a jeré hônij derêri naŋ habrêri. ³⁴ Kenbay ka ken yi môŋ jênêre iyôn men ken habij tiri a men hen ka kelê Kwôlo Dôri na si iyeŋ ba? Wôsa na aŋga wôn bô gawra dema ré si kibri a hen tô. ³⁵ Gawra wo dôri sij na naŋ aŋgari ka dôri men, kwo habij kôba sij na naŋ aŋga ka habij men. ³⁶ Ôbi a, ené kelêŋge Wulê woŋ jerê kwôlê a na, kwôlê woŋ iyôn a tôŋ wo bijné na kilêrê hen na, bay a derê tôri ta lêm lêm. ³⁷ Aŋ na kwôlo si kem a a bay ré dôrij kwôlê sam a men, na kwo si kem a a bay ré burem a men.»

Bay derê tô tô to Emen naŋ Parisijêŋe eŋgerij Jésus ré li ari gelé biji ciré gelé

(Mk 8: 11-12, Lk 11: 29-32)

³⁸ Bay derê tô tô to Emen ka pôni naŋ Parisijêŋe eŋgerij Jésus iyôn ba: «Kelma, nini gey bi jeré li aŋgaŋ gelé bi nija gelé dema niné hônem.» ³⁹ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Bijné kaŋ bay bô habrê ka haw hen men, bay belé cêgeriji bij Emen hen kôba kôl ciré gey gelé men dê? Ka baŋ na naŋ aŋgaŋ gelé ka *ôbi kibri Emen Jonas bi wo hen mera diba ka gelé ka daŋgi kani ré kwôy. ⁴⁰ Môŋ kwo Jonas na li sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kuyê a hen na, nôbi Ke-

ma Gawra kôba na lê sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kamŋê a hen iyôn men. ⁴¹ Sa jerê kwôlê a na, bijné ka Ninibé a ulêji kwôlê sa bijné bay ka haw hen wôsa bay dô tô têrij lêriji ta sa kibi béré wo Jonas uwôl a. Aŋ kwo na ba hô dê Jonas aŋ tô. ⁴² Men, Wulê woŋ jerê kwôlê a na, tôlômne to Séba a hena aŋ a ulê kwôlê sa gawrê ka haw hen wôsa hende hena na kelaŋ aŋ era na wô toyé gwosoy kwôlê woŋ tu melênê wo Salomôn. Nijba, nà ná, kwôni wo gôlij Salomôn aŋ hen kôba nà ya.»

Tunu to habij hera bô gawra hôrij

(Lk 11: 24-26)

⁴³ Jésus hô kôl iyôn ba: «Kirija tunu to habij sên bô kwôni a na, hende kayrê derô gwôlê woge kirij kaŋ derê bul, hena hende ré uwôŋ ré na, ⁴⁴ hende erem kôl iyôn ba: «Na herê kirij ka na en soŋ ya hen gelé sôŋ.» Kirija tunu hende to hen hera aŋa ré uwôŋ kirij bay ka hen yi seŋge men, sél dô men, are kêm yi naŋ kiniji a men na, ⁴⁵ hende hô ô pera tunu to habij to daŋgi jurgem to habij dê aŋ sa jôgij naŋ tu. Bay siji bô kirij bay ka hen aŋ môrji ya aŋ gawra bi wo hen na, yiri habij dê kwo tumô aŋ tô. Kwo bijné ka haw hen kôba a yé na hen iyôn hende to hen men.»

Balê Jésus kaŋ tiri

(Mk 3: 31-35, Lk 8: 19-21)

⁴⁶ Kirija Jésus iyêl naŋ kwônê bijné ba ya tô menba, yori naŋ yêneri saji debu nô hen aŋ gey bi ciré iyêlê naŋ di. [⁴⁷ Menba, kwôni wo pôni kôli iyôn ba: «Ju toy, yom naŋ yênen dibiji nô hen ya aŋ bay gey ciré iyêlê naŋ ju.»] ⁴⁸ Menba, Jésus hô kôlij gawra bi wo hen sara iyôn ba: «Na i a na yon men, na si i a na yênen men ba?» ⁴⁹ Menba, ôbi ay kôbri gel sa bay tôri a aŋ kôl iyôn ba: «Gel, na yon naŋ yênen a na. ⁵⁰ Wôsa i i wo li bô geyé wo Iban wo mô derômaran a hen na, ôbi a na, yênen men, yêren men, yon a men hen.»

Gwosoy kwôlo gengij sa ôbi wusé kaw

(Mk 4: 1-9, Lk 8: 4-8)

13 Wulê wo ôbi kôlij kwôlê bi wo hen na, ôbi ji si bô ira aŋ ô merê kibi cér a. ² Kirij bay ka hen na, kwônê bijné era sa daŋ ligiri a, aŋ li wo ôbi day mô bô bato a aŋ diji kibi cér a. ³ Menba, ôbi iyêlji kwôlê naŋ gwosore dé, dé gengij sa are kwône kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni si ô diré wusé kaw. ⁴ Kirija ôbi wuse kaw kari bay ka hen bô yagê a menba, ka pôni sa herij bêngê geré menba, ciré sa gôl ôm ⁵ men, ka pôni herij kirij kaŋ jerew a menba, si dô hare nijba, terare to wurôbi to hanêre ré ôrij tôŋ ba naŋ. ⁶ Kirija tare jôrij menba, bay hay lew wôsa terare to bay ré bij hanêre tôŋ ba naŋ. ⁷ Men, ka pôni herij perê gesem a menba, gesem bi wo hen yêrji duu. ⁸ Men, ka pôni herij terare

to dôri a aṅ yê dô, sarji ka pône yê arew men, ka pône yê tôre jii men, ka pône yê tôre subu men. ⁹ Kwôni wo mari ya ba bi toy.»

Wô mi a Jésu ré iyêl kwôlê naṅ gwsore ba?

(Mk 4: 13-20, Lk 8: 11-15)

¹⁰ Menba, bay tôri usoji ligiri a aṅ enṅeriri iyôṅ ba: «Wô mi a jeré iyêljin bijné bay ka hen kwôlê naṅ gwsore ba?» ¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôṅ ba: «Kwoṅge kenbay ba Emen béṅge ken hôn aṅga yi naṅ kini uwôbêrji ka bô *emê iyére to derômaranṅ a hen niṅ, niṅba, bay ba ôriṅ naṅ kuni pelalê bi wo hen né. ¹² Wôsa kwôni wo naṅ uné bay a hô biri a sara aṅ ôbi a uné damanṅ a. Niṅba, kwo ari uné kari lôṅ hen na, bay a derê bay ka lôṅ hen kôbri a aṅ sôn. ¹³ Na ôbi á, ené iyêlji naṅ gwsore hen, wôsa bay bô kirin niṅba, gel ani ré men, bay li môṅ ciré toy kwôlê niṅba, bay toy ré men, hôn bôri ré a men. ¹⁴ Kwôlo ôbi Emen *Esay na kôl hen na, ariri liṅ gengin sarji, ôbi na kôl iyôṅ ba: «Ka toyé kwôlê naṅ marṅge niṅba, ka henê bôri ré men, Ka berê kirin naṅ turṅge niṅba, ka gelé ani ré a men. ¹⁵ Wôsa bijné bay ka hen na, bôrji denṅel men, bay tôbe gurô marji a men, bay luge tirji ta a men, wô wo ma ciré gelé naṅ tirji men, ma ciré toyé naṅ marji aṅ ma ciré bê bôrji sara aṅ ma ciré belé unen aṅ bi ené berarêji †.» ¹⁶ Niṅba, kwoṅge kenbay ba yerṅge a derêṅge wôsa ken gel naṅ turṅge men, ken toy naṅ marṅge a men. ¹⁷ Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen: bay kibi Emen naṅ bijné kaṅ bay lê aṅgaṅ derôre kwône na gey bi ciré gelé aṅga ken gel hen men, niṅba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen niṅba, bay toy ré a men.»

Bô kwôlo gengin sa ôbi wusé kaw

(Mk 4: 10-12, Lk 8: 9-10)

¹⁸ «Iyôṅ ba haw hen ken toy bô gwsore to ôbi wusé gusij kaw bay ka hen. ¹⁹ Kirinṅa kwôni toy kwôlo gengin sa *emê iyére to derômaranṅ a aṅa ré hôn bôri ré na, ôbi bare era sa mène kwôlo gawra bi wo hen ré toy hen aṅ aṅ ôbi yi môṅ gusij kaw ka herinṅ béṅgê geré hen iyôṅ. ²⁰ Kwo yi môṅ gusij kaw to herinṅ kirinṅ kaṅ jerew a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen aṅ enṅe naṅ yi derê. ²¹ Niṅba, kwôni bi wo hen hanêri naṅ wôsa ôbi debe sa têri a sem ré menba, kirinṅa aṅgaṅ bô emê kurinṅ sari a ley bay gili gusij ley wô kibi kwôlê bi wo hen na, ôbi berinṅ kôbri aṅ hôriṅ cêgê. ²² Kwo yi môṅ gusij kaw ka herinṅ perê gesem a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen hari niṅba, ermé kwôlo sa terare a

† 13: 15 Esay 6: 9-10

na men, kwôli aṅgaṅ uné a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu aṅ li ani ré. ²³ Kwo yi môṅ gusij kaw ka herinṅ kirinṅ ka dôri a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen aṅ hôn bôri dô men, liṅ ariri a men aṅ ôbi yi môṅ kaw ka yê arew men, tôre jii men, tôre subu men hen iyôṅ.»

Gwsosoy kwôlo gengin sa siwil

²⁴ Menba, Jésu hô kôlji gwsosoy kwôlo ḍanṅi kôl iyôṅ ba: «*Emê iyére to derômaranṅ a na, yi mega gawra wo ré ô wusé kaw ka dôri bô yagê wori a iyôṅ. ²⁵ Niṅba, kirinṅa yoyre wo bijné yi kum kêm niṅ menba, ôbi bayriri era sa wusu siwil a bô yagê bi wo hen a aṅ ḍin yiri ô. ²⁶ Menba, kirinṅa kaw ḍebu aṅ tô sarji menba, siwil kôba gel yere men. ²⁷ Manê ka gawra bi wo hen era sa kôli iyôṅ ba: «Kelma, na ju wusu na kaw ka dôri bô yagê wom a ré ba? Menba, li iyenṅ a siwil ré sa si perê ba?» ²⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôṅ ba: «Na ôbi bare a lê are bay ka hen.» Menba, manê kari bay ka hen kôli iyôṅ ba: «A iyôṅ ba niṅa erê terê aṅ.» ²⁹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôṅ ba: «Enṅ enṅ, terêṅge aṅ né wô wo ma ka terê kaw ka dôri naṅ tu men, ³⁰ ḍenṅeji bi bay ḍebu bem kwôy kini walêrji a. Aṅ na sa kôlinṅ bay walê kaw bi ré ṅôr siwil tumô harê aṅ uwoy aṅ, aṅ kaw ka dôri hen ba ken wala sa bi bô béér a men.» »

Gwsosoy kwôlo gengin sa mutard

(Mk 4: 30-32, Lk 13: 18-19)

³¹ Menba, Jésu hô kôlji gwsosoy kwôlo ḍanṅi kôl iyôṅ ba: «Emê iyére to derômaranṅ a yi môṅ gusij iluw wo gawra ay ô cé bô yagê wori a iyôṅ. ³² Gusij iluw bi wo hen na, dê dê gusij are kêm niṅba, kirinṅa ôbi si ta niṅ na, dami dê tô gurô wo ba hen kêm aṅ ciré ka derômaranṅ era sa li gwoné woji ya.»

Gwsosoy kwôlo gengin sa wubere

(Lk 13: 20-21)

³³ Menba, Jésu hô kôlji gwsosoy kwôlo ḍanṅi kôl iyôṅ ba: «Emê iyére to derômaranṅ a yi môṅ wubere to dê to iyore ay polinṅ naṅ kurmanṅ kuré kwôro subu menba, liji sôr iyôṅ.»

Wô mi a Jésu ré iyêl kwôlê naṅ gwsore ba?

(Mk 4: 33-34)

³⁴ Jésu iyêljin bijné kwôlê bi wo kêm hen naṅ gwsore aṅ kwo ôbi ba kelê naṅ gwsore ré ba naṅ. ³⁵ Aṅ bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré liṅ. Ôbi na kôl iyôṅ ba:

«Na kelê kwôlê kêm naṅ gwsore yêḅin sa aṅga yi naṅ kini uwôbêrji ca wo tô terare na ḍin yerṅ hen ††.»

†† 13: 35 Kurôn kibé 78: 2

Bô gwsore to gengijn sa siwil

³⁶ Menba, Jésu dí kwônê bijné bay ka hen ré ô haji nij menba, ôbi herbo hera ira menba, bay tôri eraji ligiri a an kôli iyôn ba: «Derêni bô gwsore to gengijn sa siwil to bô yagê hen bi nija toyé.» ³⁷ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ôbi cé kaw ka dôri bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra. ³⁸ Men, bô yagê ba na sa terare men, kay cé ka dôri ba na bijné ka emê iyére to derômaran a men, siwil ba na bijné ka Sidan men. ³⁹ Men, ôbi cé siwil hende to hen bô yagê a hen na, na ôbi bare won Sidan bi men, tay walê kaw ba, na sa to sa terare a kerê hen men, bay walê kaw bay ka hen ba, na *manê ka derômaran a men. ⁴⁰ Môn kwo bay jôrij siwil an harê bê a bô tare a hen iyôn na, a yé na hen iyôn hende to hen sa to sa terare a kerê a men. ⁴¹ Nôbi Kema Gawra na jo manê kapê ré era sa pô bijné kap bay bê megêrji bô têrij a nan bay lê têrij kêm an bô emê iyére tori a. ⁴² An biji bô tare to dami a, kirina bijné bay ka hen a sômnij men, ômnij kapniji mêêrê mêêrê a men ya. ⁴³ Nijba, bay lê anjan derôre ba bay a perangê môn tare iyôn bô emê iyére to Ibarji a. Kwôni wo mari ya ana ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa anjan uné ka uwôbe bô yagê nan mérij

⁴⁴ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo danji sôn kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môn anjan uné ka uwôbe bô yagê iyôn. Kwôni wo uwôn hen na, ô uwôbê tôj, yiri dôri daman a an ô sa ô perê ari unéri kêm keléj an dí larirji sa ô kilij yagê bi wo hen.»

⁴⁵ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo danji kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môn ôbi lê jenga wo ôrij doy mérij iyôn. ⁴⁶ Kirina ôbi uwôn mérij wo lariri daman hen menba, ô sa ô perê ari unéri kêm keléj an dí larirji sa ô kilij mérij bi wo hen.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa bera

⁴⁷ Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo danji kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môn bera to bay uwôl bô cér a an pera kuyê ka tirji gay gay hen iyôn. ⁴⁸ Kirina bera hende to hen wôn nij menba, bay uré bay wurore son nô kwongé cér a an cobe kuyê bay ka hen. Ka dami ba bay uwôl bô dujne toji a men, ka dê ba bay bèn men. ⁴⁹ Sa to sa terare a kerê hen na, a yé na hen iyôn hende to hen men. Manê ka derômaran a a era sa derê tu bijné ka dôri nan ka habij. ⁵⁰ An ka habij bay ka hen na, bay a biji bô tare to dami a, na kirin ka bijné a sômê men emnê kapniji mêêrê mêêrê ya a men hen.»

Ari uné ka kôrbi nan ka ôli

⁵¹ Jésu hô engerij bay tôri iyôn ba: «Ken hôn bô kwôlê bi wo hen kêm nij ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba ciré hôn bôri kêm nij. ⁵² Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Ôbi lê magtubu wo yôn yôn wo tiri jôrij sa anja ôbi gel a hen na, emê iyére to derômaran a yi môn ôbi iyéy iyére wo pô ari uné kari ka kôrbi nan ka ôli bô béer wori iyôn.»

Bijné ka Najarêt kap Jésu

(Mk 6: 1-6, Lk 4: 16-30)

⁵³ Kirina Jésu gelji kwôlê nan gwosore hende to hen kô nij menba, ôbi dí kirin bay ka hen an ô. ⁵⁴ An ô sa iyére tori a ô gelij bijné are bô *iyéy danare a toji a an bijné kêm ka toy kwôlê bi wo ôbi dô hen na, tiniji ge kay an bay kôl iyôn ba: «Na i a biri tu melênê men, néé won lij anja dê sa kirin bay ka hen iyôn ba?» ⁵⁵ Menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi na kema Josêp won ôbi albê gurô hen men, Mari a na yori men, *Jak men Josêp men Simô men Jud a men a na yênêri. ⁵⁶ Yênêri kap yébé kôba môrji perêrna na ya a men. Menba, tu melênê nan néé bi wo kêm hen ba i a biri ba?» ⁵⁷ Kirin bay ka hen na, ermé woji liji kwôy an bay kapni. Nijba, Jésu kôlji iyôn ba: «Ôbi kibi Emen na, kirin ka danji a ba bay a biri kwôlê haji nijba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlê ré.» ⁵⁸ An kirin bay ka hen na, ôbi li genê wôni nan ré wô bê wo bay bi bôrji sari a ré hen.

Bay duu Ja ôbi lê batêm

(Mk 6: 14-29, Lk 9: 7-9)

14 Wulê bi wo hen na, *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli Jésu wo ôm gôr kirin hen. ² Menba, ôbi kôlij manê kari iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Ja ôbi lê batêm a so perê bijné ka ma a bulo hera hen, na ôbi a, ôbi ré ôrij nan néé won lij anjan genê hen.» ³ Wôsa Hérôd na bi bay na bu Ja haarê uwôl danjay a wô kibi *Hérodijad ton tami yêni Pilip to ôbi enje hen. ⁴ Wôsa Ja na kôli iyôn ba: «Dé wo ré jeré ayê Hérodijad lij tamnem ré.» ⁵ Gengijn sa kwôlê bi wo hen na, ôbi na gey díré deréri, nijba, ôbi na kemnan na kwônê bijné wôsa bay na bô Ja môn *ôbi kibi Emen iyôn. ⁶ Kirina bay li geserê sa yê *Hérôd, menba, môn Hérodijad wô tumô bijné ka Hérôd uwôgeraji hen, an wôre wore bi wo hen dôri. ⁷ Menba, ôbi ay tôô desij yiri kôl iyôn ba: «Na mi, mi a hende ré engeren kôba, na bure.» ⁸ Menba, yore gwôsere an môni temale hende to hen kôli iyôn ba: «Ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.» ⁹ Tu Hérôd mène, nijba, wô tôô to ôbi ré ay hen men, wô tu kwônê kergê kari hen a men na, ôbi ay tôô bi bay ré bure sa Ja bi. ¹⁰ Menba, ôbi kôlji bay ré ôjera sa Ja ôbi lê batêm danjay a. ¹¹ Bay aya sa Ja bô

subra eraj sa bij mōni temale hende to hen, aṅ hende ôrijn bij yore. ¹² Bay tô Ja era sa ay temayri ô emé, menba, bay ô kôlijn Jésu kwôli.

Jésu bij bijné ka dubu bay hen emé

(Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)

¹³ Kirijna Jésu toy kwôli temay Ja hen iyôn menba, ôbi day bô bato a ô sêd wolé naṅ iyére derô gwôlê, kirijna bijné toy wo ôbi ré day bô bato a ô ta menba, bay sooro naṅ sa iyére iyére ôrijn kibi cér a tēm tēm tôri a naṅ têrji. ¹⁴ Kirijna ôbi herbo tōṅ bô bato menba, ôbi gel kwônê bijné menba, tirji liri na damaṅ menba, ôbi berare bay ômpare. ¹⁵ Na perare nij, menba, bay tô Jésu era ligiri a aṅ kôli iyôn ba: «Kirij ka na na, kelaṅ men, kirij kôba kô a men hen na, kôlijn bijné bi ré ô perê ira ô wogé ani kelé emé.» ¹⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Nana ôrijn doy bi bay ré ô ré, kenbay ken biji aṅgaṅ emé.» ¹⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «Nini naṅ mapa bay naṅ kuyê wôd a men mera.» ¹⁸ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Eraṅge ben na.» ¹⁹ Men, ôbi bij bijné mô tōṅ sa kalmê a hen aṅ pô mapa wo bay naṅ kam kuyê ka wôd hen aṅ bô kirij si derô-maraṅ aṅ lijn Emen dosé menba, biilê aṅ bij bay tôri bi ré céj bijné bay ka hen. ²⁰ Bijné bay ka hen, ôm uyirê aṅ tôri wo ba na, bay tô Jésu pô gwaṅê môj kibi wôd. ²¹ Kwônê bijné bay ka ôm mapa bi wo hen na, imṅê na dubu bay. Yébé naṅ kamrê ba kwôni dēṅsiji ré. ²² Kirijna bay bij bijné emé kô nij menba, ôbi bi bay tôri day bato ré ô tera aṅ dôbi diré kôlijn bijné ré irê ijn nij dema diré erê tôrji a tô.

Jésu ô sa kam a

(Mk 6: 45-52, Ja 6: 15-21)

²³ Kirijna ôbi bi bijné ô nij menba, ôbi day sa keram a sêd wolé ô uwôlê Emen, kirij bay ka hen na, kirij yoy nij menba, ôbi na pini nêṅ hari. ²⁴ Bato wo bay tôri ré day hen na, na bôb a derô cér a nij, menba, mêw liji damaṅ wôsa kal guro si sarji. ²⁵ Menba, kirijna kwôrê ka tumô yel nij menba, Jésu era sa kam a si ligirji. ²⁶ Kirijna bay tôri gili wo ôbi era sa kam a si ligirji hen iyôn menba, harê liji aṅ bay kôli iyôn ba: «Na kampê a era hen.» Menba, harê liji damaṅ a menba, bay bi gu-ra. ²⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Harêṅge ré, na nôbi Jésu, déṅge bôṅge jal.» ²⁸ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, hena ré na jôbi tiri ba, ju ay tōm bi na erê sa kam a legem a.» ²⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era.» Menba, Piyêr herbo bô bato a aṅ ô sa kam a si ligi Jésu. ³⁰ Nijba, kirijna ôbi bô wo kal ge damaṅ hen, menba, harê liri menba, ôbi ay tô erê tô kam a menba, ôbi dô tôri kôlijn Jésu iyôn ba: «Kelma, gôlijn naṅ en men.» ³¹ Menba, Jésu jé kôbri berijni ta aṅ kôli iyôn ba: «Ju meremné na wô ayê bôd wom wo dê bi ba?» ³² Menba, kirijna bay day bô bato a menba, kal iyer men. ³³ Bijné

kêm ka bô bato a hen gel hen iyôn, menba, cubu gubarji tōṅ tumô Jésu a aṅ kôli iyôn ba: «Ju na Kema Emen bi tiri a men.»

Jésu berare bay ômpare kwônê Génésarêt a

(Mk 6: 53-56)

³⁴ Kirijna bay day tera menba, bay saji bô emé wo Génésarêt a. ³⁵ Bijné ka sa iyére hende to hen gelji Jésu hôn menba, bay jé kôlijn bijné naṅ sa iyére iyére menba, bay eraj naṅ bay ômpare kêm sa biri. ³⁶ Men, bay uwôlêri bi ré điji ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen mera aṅ bijné kêm ka hebiri hen na, bay berare.

Jésu gel habré hara wo Jubnê nô

(Mk 7: 1-13)

15 Parisijêṅê naṅ *bay derê tô tôd to Emen henaji Jérusalêm a era uné Jésu aṅ kôli iyôn ba: ² «Wô mi a bay tōm ré dage sa hara wo môṅêrna ba? Wôsa bay pul kôbriji ré menba, bay ôm are mera.» ³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «A kenbay, wô mi a kené dage tôd to Emen aṅ wô lijn hara woṅge đí ba? ⁴ Wôsa Emen kôli iyôn ba: «Bij ibam naṅ yom kwôlê men, kwôni wo kôlijn ibari naṅ yori kwôlo habij ba bi bay diri †.» ⁵ Menba, kenbay ken kôli iyôn ba: «Kwôni wo kôlijn ibari naṅ yori iyôn ba: «Aṅga ré ené béṅge hen na, na bay a ené bij Emen hen.» ⁶ Hen iyôn na, kwôni bi wo hen li naṅ ibari naṅ yori ré nij.» Aṅ turṅge a ba, na aṅga dôri. Na hen iyôn a, kené mēnij kwôlo Emen aṅ lijn hara woṅge hen né ba? ⁷ Kenbay kaṅ bay kelê kwôlê kebrenṅge wôd wôd hen, *ôbi kibi Emen *Esay na kôli kwôlêṅge tumô kôli iyôn ba:

⁸ «Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na naṅ kibriji na mera đíba bôrji ba kelaṅ naṅ en. ⁹ Bay teben hen na déj iyôn men, aṅga bay gelij bijné hen, kôba na tôd to gawrê a men ††.» »

Aṅga li bô gawra kagemij

(Mk 7: 14-23)

¹⁰ Jésu hô uwôga kwônê bijné ligiri a aṅ kôlji iyôn ba: «Toyéṅge kwôlo na kelê hen dô aṅ ken hôn bôri. ¹¹ Na aṅga gawra ôm hen a lê a ôbi ré *kagemij hen né, nijba, na kwôlo soo kibri a lê a ôbi ré kagemij hen đí.» ¹² Menba, bay tô Jésu uso đá ligiri a aṅ kôli iyôn ba: «Kwôlo ju kôli hen tarij Parisijêṅê hen ba ju hôn ham ba?» ¹³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Gurô wo yôn yôn wo na Iban wo derômaraṅ a a dôbê ré na, bay a derêri aṅ naṅ hanêri. ¹⁴ Déṅgeji, na bay tu tij ka berij megêrji bay tu tij tô jemna, hena ôbi tu tij ré berij megari ôbi tu tij tô jemna ba, bay wôd kêm a herijji

† 15: 4 Sê nô 20: 12, Détéronôm 5: 16 †† 15: 9 Esay 29: 13

bô iyom a.»¹⁵ Menba, Piyêr kôlîj Jêsu iyôn ba: «Derêni bô gwosore hende to hen niya toyé.»¹⁶ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kôba ken nêmen hênê bô gwosore hende to hen né men ba?»¹⁷ Ken hôn mega wo anja ré hena kibi gawra ô bôri a ba, ôbi têri na kañ an ré ba?¹⁸ Niñba, kwôlo soo kibri a na, na kwôlo ôbi eremnêré kwôli gañ gañ, an na ôbi bi wo hen a lê a bôri ré kagemîj hen.¹⁹ Anja hena bô gawra bay a na: ermé kwôlo habîj wo yi bô gawra a liri aña ôbi ré derîj temare men, yîj nañ yébé bîné men, yîjare toñ iyôn a tôñ hen men, gômîj men, piyê kwôlê men, tiiré megari a a men hen.²⁰ Na anja li a bô gawra ré kagemîj bay a hen díba emê are nañ kôbi woñ kworîj na a lê a bô gawra ré kagemîj hen né.»

Iyore to na Jub ré hen bi bôre sa Jêsu a

(Mk 7: 24-30)

²¹ Jêsu dí kirîj bay ka hen an ô bô emê wo Tir a men Sidôn a men.²² Menba, iyore to tô môn wo Kanan to bô emê iyére hende to hen era ligiri a sa kôli kañ ta kôl iyôn ba: «Kelma, *kuñga kelma Dabid, bô tu na tijê men, wôsa tunu to habîj gelîj tu mônmen gusîj an yere lere damañ.»²³ Niñba, Jêsu uwôle kwôlê wôni sara ré. Menba, bay tôri era ligiri an kôli iyôn ba: «Dagere, wôsa hende kaarê kula tôrna gañ.»²⁴ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Emen joon, na wô bîné ka *Israyêl ka yi mega gamgê ka ge kay hen mera.»²⁵ Niñba, hende era sa cubu gubare tumôri a an kôli iyôn ba: «Kelma, en uwôlem li nañ en men.»²⁶ Menba, Jêsu hô kôle iyôn ba: «Dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlîj garê ré.»²⁷ Menba, hende kôli iyôn ba: «Na tiri hari Kelma, niñba, gañ gañ ba garê emnê habelê kwô wo herîj tô kibi bay iyérji a hen né ba?»²⁸ Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Iyore, ayê bôô woré damañ, ô, ariri liñ béré môn bi wo me gey hen iyôn.» Kirîj bay ka hen menba, mônne berare men.

Jêsu berare bay ômpare to gay gay

²⁹ Jêsu dí kirîj bay ka hen an ô da nañ kibi cér wo Galilé. Kirîj bay ka hen na, ôbi day ô merê sa keram a.³⁰ Menba, kwônê bîné era ligiri a nañ bay lôrê men, bay tu tij men, bay merayê men, bîné ka iyêl kwôlê ré men, bay ômpare to gay gay sa díri tumôri a men an ôbi berareji.³¹ Bîné bay ka hen gel anja dôri ka dê kirîj bay ka Jêsu li hen: menjê iyêl men, bay merayê berare men, bay lôrê ô ta men, bay tu tij gel kirîj a men, menba, bay ay kibi Emen wo Israyêl.

Jêsu hô bîj kwônê bîné emê sôn

(Mk 8: 1-10)

³² Jêsu uwôge bay tôri an kôlîj iyôn ba: «Tu bîné ka na lèn na damañ wôsa na sa subu niñ wo bay li nañ en na, an anja bay ré ôm ba nañ. Na díji bi bay ré ô nañ

kurôn bôrji ré, wôsa nérji ma nañê tô geré, an ka pônî ma bîj iyére ré.»³³ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «Naa lê iyer derô gwôlê na a nana upé anja emê aña kwônê bîné bay ka hen ré emnê uyirê ba?»³⁴ Menba, Jêsu engerîj iyôn ba: «Ken ôriñ nañ mapa iyer ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Nini nañ mapa jurgem nañ kam kuyê dê iyôn a men.»³⁵ Menba, Jêsu bi bay bîj bîné bay ka hen mô tôñ terare a.³⁶ Jêsu enge mapa wo jurgem nañ kam kuyê bay ka hen an liñ Emen dosé an biilê tôñ an bîj bay tôri ré cêñ bîné bay ka hen.³⁷ Bay kêm ôm uyirê an bay pô tôri wo ba hen wiinê gwanê jurgem.³⁸ Bîné bay ka ôm mapa bi wo hen na, imjê na dubu pôrbu, yébé nañ kamrê ba kwôni dêñsîji ré.³⁹ Menba, ôbi kôlîj bay ré ô iñ haji niñ, menba, ôbi day bô bato a ô bô emê wo Magadan a.

Parisîjêñê nañ Sadusîjêñê gey anja gîjê ciré gelé

(Mk 8: 11-13, Lk 12: 54-56)

16 Parisîjêñê nañ *Sadusîjêñê jô kwîni Jêsu engerîri kwôlê wô sélîjni kôl iyôn ba: «Li anja gelé kani ka hena derômarañ a bény niya gelé.»² Menba, Jêsu uwôlîj sara iyôn ba: «Perare ba, ken kôl iyôn ba, kiya kirîj a berarê wô wo tare kurîj an li derômarañ sê hen³ men, tô kirîj ba, ken kôl emen né uwôngê kemnêñ wô wo gelbarê têl tu kirîj dê. Ken hôn gengé kirîj hen iyôn menba, wô mi a kené hôn bô anja ken gel kemnêñ hen né ba?»⁴ Bîné kañ bay bô habrê ka haw hen men, bay belé cêgerîj bîj Emen hen kôba, kôl ciré gey gelé anja gelé men dé? Ka bañ na nañ anja gelé ka Jonas bi wo hen mera díba ka gelé ka dañgi kani ré kwôy.»

Menba, ôbi díji an ô ta.

Berêñge wubere to Parisîjêñê nañ to Sadusîjêñê hen dô

(Mk 8: 14-21)

⁵ Kirîja si Jêsu nañ bay tôri day ô tera niñ, menba, bay tôri gerbañ pera mapa kôbriji a tô.⁶ Menba, Jêsu kôlîj iyôn ba: «Dêñge tu melênê sa yerñge a wô wubere to Parisîjêñê nañ to Sadusîjêñê.»⁷ Menba, bay tôri engerîj yirji kwôlê kôl iyôn ba: «Na wô wo nana gerbañ pera mapa kôbrena bi aña ôbi ré kôlîj hen iyôn ba?»⁸ Jêsu toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi engerîj iyôn ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôriñ né hen ba? Kenbay ka ayê bôô wonge dê hen,⁹ kenbay kôba ken hôn né tô sôn ba? Ken erem sa mapa wo na bay mera an bîné dubu bay na ôm hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway iyer men ba?»¹⁰ Men, ken erem sa mapa wo na jurgem an bîné dubu pôrbu na ôm hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway yere iyer men ba?»¹¹ Kamañ, ken li iyer a kené hôn wo kwôlo ené kelêñge hen ré gengîj na sa mapa ré, kirîja na en kelêñge iyôn ba: «Berêñge wubere to

Parisijnê nâj to Sadusijnê hen dô.»¹² Hen dema bay ré hân wo kwôlo Jésus ré kôlji hen na, ré gengijn na sa wubere ré nijba, ré gengijn na sa ari gelé ka Parisijnê nâj ka Sadusijnê hen tô.

Piyêr kôl Jésus ré na Krist, kwo Emen dôri hen

(Mk 8: 27-30, Lk 9: 18-21)

¹³ Kirija Jésus sa bij Sésaré Pilip a menba, ôbi engerijn bay tôri iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra ba, bijé kôl ené na i ba?»¹⁴ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ka pôni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm men, ka pôni kôl jeré na *ôbi kibi Emen *Eli men, ka pôni kôl jeré na ôbi kibi Emen Jérémî men, ka pôni kôl jeré na ôbi kibi Emen wo pôni perê megêri a men.»¹⁵ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «A kenbay ba ken kôl ené na i men ba?»¹⁶ Menba, Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist Kema Emen wo mô tu geŋ hen.»¹⁷ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Simô kema Jonas, li yi derê wôsa na gawra a yêgê sa kwôlê bi wo hen bem hen né, nijba, na Iban wo derômaran a a yêgê sari bem hen.¹⁸ Nôbi en kôlem, Piyêr, ju na keram aŋ na sa keram bi wo hen a ené dîj tô églis tijê ya. Na églis to temare a nê mê mênêre ré kwôy.¹⁹ Na bem lakêlê ka *emê iyére to derômaran a kôm a aŋ aŋa ju ha sa terare a na ba, a harij ta derômaran a men, ka ju busur sa terare a na ba, a beserijn ta derômaran a men.»²⁰ Menba, Jésus yêge maa bay tôri bi bay ré kôlij kwôni diré na Krist, kwo Emen dôri hen ré pa pa.

Jésu kôl kwôli temare to diré ma menba, diré jê sé kamjê

(Mk 8: 31 - 9: 1, Lk 9: 22-27)

²¹ Ayijn tôri kirijn bay ka hen na, Jésus kôlij bay tôri iyôn ba: «Na erê kwôy Jérusalêm a, aŋ surjê nâj damné kaŋ bay bê kwôbe nâj *bay derê tô tô to Emen a gelen gusijn daman, aŋ bay a deren, nijba, sa wôd, subu tori menba, na jê sé kamjê men.»²² Piyêr biri ôrij wolé nayri aŋ kôli iyôn ba: «Kelma, bi aŋa iyôngi hen sa sam a ré men, bi Emen ayji aŋ sam a.»²³ Nijba, Jésus bul upéri aŋ kôli iyôn ba: «Ô kelaŋ nâj en, Sidan, wôsa ju gey dôben harê bôn a. Ermé wom némijn nâj kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»²⁴ Menba, Jésus kôlij bay tôri iyôn ba: «Hena kwôni ré gey era tôn a ba, bi uwôl yiri aŋ men, ay gurô tagelê wori woŋ temare sari a aŋ era tôn a.²⁵ Wôsa kwôni wo gey gemé yiri ba, yiri a mênijn, nijba, kwôni wo uwôl yiri aŋ wô san na, ôbi a sa upéri hôrij men.²⁶ Hena kwôni ré uwon aŋa sa terare a na kêm aŋa ré mêne merê tu geŋ wori ba, na mi a ôbi ré uwon bô a ba? Men, na mi a kwôni ré bé aŋa ré kerangijn merê tu geŋ wori bi wo hen ba?»²⁷ Wôsa nôbi Kema Gawra na hera sa terare a na nâj dampare to Iban men, nâj *manê ka derômaran a a men, aŋ i i ba, na sa têbêri sa kôbri

nâj jê lêri, jê lêri.²⁸ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, perê bijé ka na na, ka pôni a ma ré tô aŋ bay a gelen nôbi Kema Gawra na bulo hera nâj dampare tijê wô emê iyére tijê.»

Tu Jésus bilij yi gay

(Mk 9: 2-13, Lk 9: 28-36)

17 Wulê jii cêgê menba, Jésus tô si Piyêr nâj *Jak nâj yêni Ja aŋ ôrij nâj ci sêd wolé nâj bijé ta sa keram wo yêngi a.² Kirijn bay ka hen na, tu Jésus bilij yi gay tirji a, wôsa tiri jerapnê môj tare to tay iyôn men, bargay kari kôba bilij bôre môj kirijn ka perangi iyôn a men.³ Kirijn bay ka hen na, bay tôri ka subu nâj dí hen gel si *Moyis nâj *Eli era sa iyêl nâj dí.⁴ Menba, Piyêr kôlij Jésus iyôn ba: «Kelma, dô wo na merênge na mera. Hena jeré gey ba na lê iyéy gergé subu, pôni tom men, pôni to Moyis men, pôni to Eli a men.»⁵ Piyêr iyêl ba ya tô menba, kirijn ka geri ka perange kirijn so sa têlji ta, menba, tôd gawra ôm bô a kôl iyôn ba: «Kwo debe hen na, na Keman, en piri daman men, ôbi a na yi derê wupê a men, toyênge kwôlê kibri a.»⁶ Kirija bay tôri bay ka subu nâj dí hen toy tô gawra bi wo hen menba, bay herijn aŋ di kwiniji tôj wôsa harê liji daman.⁷ Jésus uso ligirji a sa hebeji aŋ kôlji iyôn ba: «Harênge ré, henaŋge ta.»⁸ Kirija bay pô sarji ta menba, bay gel na Jésus a debé pini mera.

⁹ Bay herbo tôj sa keram a menba, Jésus yêge marji kôlji iyôn ba: «Kôlijnge kwôni kwôli pelal wo kené gelo hen né kwôy wo nôbi *Kema Gawra na jijn sijn kamjê.»¹⁰ Menba, bay tôri engeriri iyôn ba: «Wô mi a *bay derê tô tô to Emen ré kôl Eli a ré hera tumô *Krist kwo Emen dôri hen ba?»¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tiri, Eli a hera sa panê are kêm hôrij nâj kiniji kiniji.¹² Nijba, en kelênge Eli na hera nij, nijba, bay na hôni ré men, bay na liri aŋa bôrji gey a men, na hen iyôn a, bay ré gilijn tun nôbi Kema Gawra gusijn men hen.»¹³ Hen dema bay tôri ré hân wo ôbi ré kôlji na kwôli Ja ôbi lê batêm hen tô.

Jésu dage tunu to habij sa kema

(Mk 9: 14-29, Lk 9: 37-43)

¹⁴ Kirija Jésus nâj bay tôri saji da nâj kwônê bijé nij menba, gawra wo pôni so sa jubu gubari tôj tumôri a.¹⁵ Aŋ kôli iyôn ba: «Kelma, bô tu pa to keman men, wôsa gesemem liri aŋ gelijn tiri gusijn daman men, liri aŋ ôbi herijn bô tare a men, bô kam a a men kwôy kwôy.¹⁶ Na en ôrij nâj dí ô bij bay tôm nijba, bay nê mê berarêri ré.»¹⁷ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôd wonge nâj aŋ ken mô wô lê habrê hen na, na merê na wô lê nâj ken yôd ba? Men, na têe iyeŋ a ené ulê bôn jalê sarŋge a ba? Eraŋge nâj kema bi ben na.»¹⁸ Menba, Jésus ône tunu to habij hende to hen

nañ nééri menba, hende séñ bô kema bi wo hen a, añ ôbi berare kirij bay ka hen. ¹⁹ Menba, bay tôri dôra ligiri a añ kôli iyôn ba: «Wô mi a na niné nêmb dagê tunu to habij hende to hen né ba?» ²⁰ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Na wô ayê bôô wongge wo dê mera, wôsa na tu kwôlê a ené kelênge hen, hena ayê bôô wongge henañ né dê mega gusij siwre iyôn hari kôba, kené kôlij keram wo hen: «Dôrij ju ô wolé kirij ka na» kôba ôbi henañ ré dôrij diba ani ka ré gelênge ba ré nañê. [²¹ Nijba, tunu to habij to hen iyôngi hen na, na uwôlê Emen men, jerê yi sa emê a men mera a nêmbê dagêre.]»

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jê sé kamjê wori a men

(Mk 9: 30-32, Lk 9: 43-45)

²² Kirija bay tô Jésus dañ Galilé menba, ôbi kôli bay tôri iyôn ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bij biné, ²³ añ bay a deren, añ sa wôô, añ sa subu tori menba, na jê sé kamjê.» Kirij bay ka hen na, tirji li ja damañ wô kwôlo ôbi kôlji hen.

Têbê wôgê wo bô iyéy Emen a

²⁴ Kirija bay sa bij Kapêrnayôm a menba, *bay engé wôgê ka iyéy Emen a hen era sa ligi Piyêr a añ kôli iyôn ba: «*Rabi wongge ba, têbê wôgê wo *iyéy Emen a ré ba?» ²⁵ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Ôbi têbe.» Kirija bay ô ira menba, Jésus ay kwôlê añ kôlij Piyêr iyôn ba: «Na kwôli mi a jeré erem ba? Kilmé ka sa terare a na ba, na si i a têbêji wôgê ba? Na kamniji laba, na kergê di ba?» ²⁶ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Na kergê.» Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Iyôn ba kam iyére ba têbe ré. ²⁷ Nijba, bi bô biné ré mène ré na, ô ju ô ulê kuyi bô cér a añ kuyê ka tumô ka já beré hen na, ju bôl kayriji añ já uné selé to a nêmbê têbê wôgê wom men, kujê men. Ay, ju ôrij têbij wôgê wona.»

I a na kwo dami bô emê iyére to derômarañ a ba?

(Mk 9: 33-37, 42-48, Lk 9: 46-48, 17: 1-2)

18 Kirij bay ka hen na, bay tô Jésus uso da jôb a ligiri a añ engereriyôn ba: «I a na kwo dami bô *emê iyére to derômarañ a ba?» ² Menba, Jésus uwôga kema wo dê sa diri derôriji a, ³ añ kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: hena kené bul ermé wongge ré añ ken yi môñ kema wo dê bi wo na hen né a men na, ka ulê têrênge bô emê iyére to derômarañ a ré kwôy. ⁴ Na ôbi á, kwôni wo ermé wori ré yi môñ kwo kema wo dê bi wo na hen na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômarañ a. ⁵ Men, i i wo bu kema wo dê mega kwo na hen, yiri a wô kibi henen na, na nôbi a ôbi ré beren a yiri a hen men.»

Têrij na, na anja habij damañ

⁶ «Kwôni wo li añ biné ka iya ka bi bôri san a añ yi môñ kamrê iyôn ré herij na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a añ bay ré uwôli a bô cér a kôba na anja dê gôlij gusij to Emen a gili hen hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurij. ⁷ Biné ka sa terare a na, mô bô bô emê a wô kibi anjan lamê ka gay gay hen. Anjan lamê ba, a nañê ré haji, nijba, bô emê a kurij sa ôbi lamê gawrê bê a bô têrij a hen. ⁸ Hena kôm ley, têt ley a ca lê aña jeré li têrij na, karji ju bêt kelan añ ju mô tu geñ nañ kunum nañ merayê dô dê wo jeré ô bô tare to yi nañ kunu hen nañ kôbem wôô men, têt wôô men hen. ⁹ A hena ré na tum a lê aña jeré li têrij na, dôre ju ulêj kelan, ju mô tu geñ nañ kunum nañ tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhên a to na tare to enge barij ré hen nañ tum wôô hen.»

Gwosoy kwôlo gengij sa demañne to ge kay

(Lk 15: 1-7)

¹⁰ «Berênge dô wô wo kwôni maa kelê diré berê biné ka yi môñ kamrê iyôn hen môñ ani ré, wôsa en kelênge, *manê ka derômarañ a ka gemji hen na, yi kibi Iban wo derômarañ a ta ta wô sarji. [¹¹ Wôsa nôbi *Kema Gawra en era sa terare a na, na wô gôlij nañ biné ka ge kay hen.] ¹² Na kwôli mi a kené ermé ba? Hena kwôni ré ôrij nañ gamgê arew añ kwo pôn ge kay ba, ôbi a dé tô ka ba tôre dengêse kibi dengêse hen sa keram a bij kwôni gemé añ diñ yiri ô wogij kwo pôn bi wo ge kay hen né ba? ¹³ Na tu kwôlê a ené kelênge hen, hena ôbi ré uwôni na, ôbi a lê yi derê damañ wô sari dê tô ka ba tôre dengêse kibi dengêse hen. ¹⁴ Na ôbi á, Ibarengge wo mô derômarañ a hen kôba, ré gey bi kema pôn nêj perê kamrê bay ka hen ré kay ré hen.»

Hena yênem ré li têrij na

¹⁵ «Hena jeré gel yênem ré li têrij na, ju ô kôli pini. Hena ôbi ré toy kwôlê kem a ba, ju hô bôri mega yênem. ¹⁶ A hena ôbi ré toy ré ba, ju hô wogé megam wôni pôn réba wôô nañ ju añ mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn ná, bi kwôlê kêm nanij tumô biné wôô réba subu a †. ¹⁷ A hena ôbi ré hô toy ré a sôn ba, ken ôrij nañ di tumô églis a. A hena ôbi ré hô toy ré a sôn ba, ken bôri na mega ôbi henê Emen né men, môñ *bay engé wôgê iyôn a men. ¹⁸ Na tu kwôlê a ené kelênge hen, anja ken ha sa terare a na ba, Emen a harê derômarañ a men, ka ken buser sa terare a na ba, Emen a beseré derômarañ a a men.»

† 18: 16 Détéronôm 19: 15

Uwôlê Emen

¹⁹ «En kelênge hena biñé wôd perêrnge a hen sa terare a na, bi bôrji pôn engerin ani kani na, Iban wo mô derômaran a hen a biji are bay ka hen. ²⁰ Wôsa kirina biñé wôd ley subu ley danji nan henen na, nôbi ena perêrji a ya men.»

Kwôlo gengin sa kwôni wo kan dé bôri jalê sa megari a

²¹ Piyêr uso da ligi Jésus a an kôli iyôn ba: «Kelma, hena yênen ré lèn habin ba, na dé bôn jalê sari a têê iyeñ ba? Têê jurgem ba?» ²² Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Na têê jurgem mera ré, ninba, na têê tôre jurgem kini jurgem di. ²³ Na ôbi á, emê iyére to derômaran a na, yi môñ kelma wo gey bi manê kari ré dêñseri anğari ka ré yi kôbriji a hen. ²⁴ Kirina ôbi ay tô deñsê ari uné kari bay ka hen menba, bay eran nan gawra wo ré têbê na milijôn arew bay. ²⁵ Ani ka gawra bi wo hen ré têbin ba nan menba, kelma bi wo hen ay tôd bi bay ré pôrji kelên ôbi nan tamni nan kamni nan ari unéri kêm an bay ré eran nan larirji sa têbin telare hende to hen kêm. ²⁶ Menba, gawra bi wo hen kurin tinare tumôri a an kôli iyôn ba: «Kelma, bô tu na tinê men an na têbem kerê señge.» ²⁷ Menba, kelma bi wo hen bô tiri tô lê na a menba, dô telare hende to hen sari a an an diri ô sari señge. ²⁸ Kirina gawra bi wo hen so iyé kelma hen iyôn menba, ôbi jimij nan megari wo ré biri gursu sak môj menba, ôbi biri yêêri tu temare a an kôli iyôn ba: «Já têben telare tinê kemnêñ kemnêñ.» ²⁹ Menba, megari bi wo hen kurin tòn tumôri a an uwôlêri kôli iyôn ba: «Bô tu na tinê men an na têbem kerê señge.» ³⁰ Ninba, ôbi gey toyé biri ré, an ôrin nan di ô uwôli danğay a kwôy wo ôbi enğin telare tori hende to hen kô. ³¹ Menba, kirina megêri gel anğ a ôbi lij megari bi wo hen iyôn na, yi tu na an bay ô dôrin kelma woji anğ a megari ré la hen. ³² Menba, kelma uwôgari an kôli iyôn ba: «Ôbi bô habrê, wô sômê wo ju sôm san a an en dô telare tinê sam a hen na, ³³ jôbi kôba ré jeré berê tu na to megam bi wo hen môñ kwo nôbi en bôrin tu na tom hen iyôn men ré ba?» ³⁴ Bô kelma tari an ôbi bi bay biri uwôl danğay a kwôy wo ôbi têbin telare tori hende to hen kô. ³⁵ Iyôn ba, hena kené di bôrnge jal sa megêrnge a nan bôd pôn ré ba, na hen iyôn hende to hen a Iban wo derômaran a hen ré dé bôri jalê sarñge a ré men.»

Kwôlo Jésus gelin biñé gengin sa karinare kurô

(Mk 10: 1-12)

19 Kirina Jésus dôrin biñé kwôlê hen iyôn kô nin, menba, ôbi hena emê wo Galilé a ô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdê a. ² Kwônê biñé ô tôri a menba, kirin bay ka hen, ôbi berare bay ômpare. ³ Menba, Parisinêñê ka pôni jô kwini an engeriri kwôlê wô sélin

bôri kôli iyôn ba: «Tôd tona kôli wo iba ré dagê tamni nan bô geyé wori hari ba?» ⁴ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Na ken dêñse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôli iyôn ba, ayin tôri kirina Emen din tô terare na, ôbi di gawrê iba nan iyore ré ba?» ⁵ An ôbi kôli iyôn ba: «Na wôsa bi wo hen ana iba ré dé ibari nan yori an an dé yiri nan tamni. An bay wôd hen na, a yiji na gawra wo pôni †.» ⁶ Mega hen iyôn na, bay na biñé wôd ré nin, ninba, bay yi mega gawra pôn. Na tôri bi wo hen ana kwôni ré bisiré anğ a Emen day lij kurônği yi wo pôn hen né hen.» ⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «A hena ré na hen iyôn menba, wô mi a tôd to *Moyis na ré kôli kirina kwôni ré dage tamni ba, ré buru magtubu toñ bê tôre kôbre a ba?» ⁸ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na wô bô dengelé wonge ana Moyis na ré ayin tôd bi kené dage yêbêrnge hen diba tumô ba na hen iyôn né. ⁹ Ninba, nôbi, en kelênge, hena iyore to ré yin nan kwôni ré tô ana kurôre ré dagere an enğin to danği na, ôbi yin na yinare toñ têrin hen.» ¹⁰ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «A hena kwôli enğé wo iba nan iyore ré ôm hen iyôn ba, bi enğé yi nan mera ta?» ¹¹ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Na biñé kêm a nême henê bô kwôlê bi wo hen iyôn né, ninba, na ka Tunu yêge sari biji hen a henê. ¹² Wôsa anğ a jôrin gawra enğé iyore na, tôrin kwône, mamê ka pôni na mamê bô yorji men, ka pôni na gawrê a lê a bay ré yin mamê men, ka pôni yi mamê nan bô geyé woji an ayin yirji uwôlin béré wô *emê iyére to derômaran a a men. Kwôni wo nême bô bôri sa kwôlê bi wo hen ba, bi bi.»

Jésu tô kibri sa kamrê ka dê dê a

(Mk 10: 13-16, Lk 18: 15-17)

¹³ Bay eran nan kamrê bi Jésus ré uwôl kôbri sarji a men, ré uwôl Emen wô sarji a men. Ninba, bay tôri nan biñé bay ka hen. ¹⁴ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Dênge kamrê bi era yen a diba ken jôrngeji ré, wôsa emê to derômaran a yi gengin sa biñé ka yi mega kamrê bay ka hen iyôn.» ¹⁵ Menba, ôbi uwôl kôbri sa kamrê bay ka hen menba, ôbi ô ta hari nin.

Kema mana won ôbi uné

(Mk 10: 13-16, Lk 18: 18-20)

¹⁶ Kema mana wo pôni uso ligi Jésus a an engereri iyôn ba: «*Rabi, na mi ka dôri a ené lê ana ené môrin tu geñ nan kunun ba?» ¹⁷ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Wô mi a jeré engeren gengin sa anğ dôri ba? Emen pôn nêñ hari a na gawra wo dôri. Hena jeré gey merê tu geñ ba, ju bi kwôlê sa tôd to Emen a.» ¹⁸ Menba, ôbi kôlin Jésus iyôn ba: «Na tôd to yôn ba?» Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Já deré gawra ré men, já yin yinare toñ têrin né men, já gemsê ré men, já piyê

† 19: 4 Dé tô are 1: 27 †† 19: 5 Dé tô are 2: 24 † 19: 7 Détéronôm 24: 1

kwôlê ré men, ¹⁹ já bij ibam naŋ yom kwôlê men, já geyé megam mega wo ju geyiŋ yem hen iyôŋ a men †.» ²⁰ Menba, kema mana bi wo hen hô kôliŋ Jésu iyôŋ ba: «Tô hende to hen en li kê m niŋ. A na mi a hô ban a sôŋ ba?» ²¹ Menba, Jésu hô kôli iyôŋ ba: «Hena jeré gey yé gawra wo dôri cerêd ba, ju ô perê ari upérem kê m, ju kelêŋ aŋ ju di larirji céŋ bay nimré, aŋ já upé ari upé derômaran a aŋ jôbi ju era tôn a.» ²² Kirija ôbi toy hen iyôŋ menba, tiri mêne aŋ ôbi kurij ô ta wôsa ari upé kari mê gaŋ.

²³ Menba, Jésu kôliŋ bay tôri iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, bi ôbi upé ré si bô emê iyére to derômaran a na, iyére gaŋ. ²⁴ En kelêŋge, jambal a sé lew si tu iyom libra gôliŋ ôbi upé bi ré si bô *emê iyére to Emen a.» ²⁵ Kirija bay tôri toy hen iyôŋ menba, dê sarji aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Hen iyôŋ ba, i a upé gelê ba?» ²⁶ Menba, Jésu bôri aŋ kôliŋ iyôŋ ba: «Tu gawrê ba, na aŋga gawra a nê mê lê ré, niŋba, Emen nê m lê are kê m.»

²⁷ Menba, Piyêr kôli iyôŋ ba: «Ju gel, nini déŋ ari upérni kê m aŋ nini era tôm, a hen ba, kwoni nibay ba a yé iyeŋ ba?» ²⁸ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, kirija nôbi *Kema Gawra na sa erê merê sa gagay kenare woŋ hini emê wupê sa terare to kôrbi a hen na, kenbay ka môj kibi wôd ka na ken ô tôn a hen kôba, ka sa merê sa gagay kenare woŋge a hen iyôŋ men, wô jeré kwôlê sa tô môŋ wo *Israyêl wo môj kibi wôd hen men. ²⁹ Aŋ i i wo doŋ iyére tori men, yê nêri kaŋ yébé naŋ kaŋ imnê men, doŋ ibari naŋ yori men, kamni men, sa terare tori men aŋ a men wô san na, ôbi a hô upé are bay ka hen têê arew hôriŋ men, a merê tu geŋ naŋ kwini a men. ³⁰ Bijné kwône ka nà ná ka tumô hen na, haw hen, na bay a yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen, a herê yé bay tumô men.»

Bay jé ka bô yagê tiŋador a

20 «*Emê iyére to derômaran a yi némij môŋ ôbi iyéy yagê tiŋador wo jô kirij ô wogé bijné bi ré ô liri jé iyôŋ. ² Bay bij naŋ bay jé kari bay ka hen mega wulê pôn ba, ré na naŋ selé pôn a men, menba, ôbi bij bay ô bô yagê haji niŋ. ³ Tare uwoy dê menba, ôbi si tu wolé menba, gel bijné kaŋ bay wogé jé ka daŋgi ka uwonji jé ré aŋ môrji seŋge déŋ iyôŋ hen. ⁴ Menba, ôbi kôliŋ iyôŋ ba: «Erêŋge tô megêrŋge bay jé a yaŋ aŋ na sa têbêŋge naŋ tô geréri.» ⁵ Menba, bay ô tô megêrji bay jé a haji niŋ. Ôbi iyéy yagê bi wo hen hô so nô naŋ tu tare men, tare to bôy kôbre a men menba, ôbi uwôŋ bijné menba, kôliŋ na mega wo ré kôliŋ ka tumô hen iyôŋ men. ⁶ Kirija ôbi hô so naŋ perare burgôm menba, ôbi uwôŋ bijné ka pôn ka môrji seŋge déŋ iyôŋ menba, ôbi engeriji iyôŋ ba: «Wô mi a kené ô lê jé

† 19: 19 Sé nô 20: 12-16, Détéronôm 5: 16-20, Lébitik 19: 18

kemnêŋ né ba?» ⁷ Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Nini uwôŋ jé ré aŋa niné débij seŋge hen.» Menba, ôbi hô uwôli sara iyôŋ ba: «Erêŋge bô tiŋador tiŋê.» »

⁸ «Kirija tare ta kurij niŋ menba, ôbi iyéy tiŋador hende to hen uwôga mana wori woŋ ôbi berê sa jé hen, bi ré uwôgaji aŋ ré têbiji ayiŋ tô sa ka ré sa cêgê kwôy saŋ sa ka ré sa tô kirij a. ⁹ Bijné ka ré era bô yagê perare burgôm hen kôba bay têbiji selé pôn pôn. ¹⁰ Ka ré era tô kirij hen na, erem mega wo ciré upé dê ka ré sa tu tare hen, niŋba, bay têbiji na selé pôn pôn hende to hen men. ¹¹ Kirija bay uwôŋ selé pôn pôn hen iyôŋ menba, bôri mêne sa ôbi iyéy tiŋador a. ¹² Aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Kamaŋ ka era cêgê hen li jé na tare pôn nêŋ hare menba, ju têbiji némij naŋ nibay ka niné era tô kirij aŋ tare uwoyéni men, nini merêne damaŋ a men hen ba?» ¹³ Menba, ôbi uwôliŋ kwo pôn sara iyôŋ ba: «Melaŋnen, nôbi en lê m habij né, wôsa nana bij sara wo ené têbêŋge tu tare pôn ba selé ré selé pôn pôn ré ba? ¹⁴ Enge selé tom to pôn hen aŋ ju ô erê wom ham niŋ. Kwo era cêgê hen kôba, na biri na selé pôn môŋ kwo en bem hen iyôŋ men. ¹⁵ Aŋga en gey lê naŋ ari upéren ba na lij né ba? Wô mi a jeré li terbére sa aŋga dôri ka en li hen ba? ¹⁶ Na ôbi á, ka era cêgê ré yé bay tumô men, bay tumô a yé bay cêgê men hen.» »

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jê sé kamnê wori a men

(Mk 10: 32-34, Lk 18: 31-34)

¹⁷ Kirija Jésu ô díre erê Jérusalê m a naŋ bay tôri ka môj kibi wôd hen menba, ôbi kôliŋ geré iyôŋ ba: ¹⁸ «Ken toy, nana erêŋge na Jérusalê m a hen, aŋ bay a beren nôbi *Kema Gawra bij damné kaŋ bay bê kwôbe men, bay derê tô tôd to Emen a men, aŋ bay a déŋ kwôlê woŋ temare san a. ¹⁹ Men, bay a nôgen bij bijné ka na Jubnê ré hen men, bay a ayren men, bay a sê n naŋ tinêre men, bay a béren sa gurô tagelê aŋ na ma aŋ sa wôd, subu tori menba, na jê sé kamnê.»

Aŋga yoo si Jak naŋ Ja uwôliŋ Jésu

(Mk 10: 35-45, Lk 22: 25-27)

²⁰ Yoo kam Jébédé era ligi Jésu a naŋ kamne aŋ hende cubu gubare tumôri a aŋ engereri kwôlê. ²¹ Menba, ôbi kôle iyôŋ ba: «Me gey na mi ba?» Menba, hende uwôli sara iyôŋ ba: «Kammen ka wôd na na, en gey bi kwo pôn ré sa mô sa kôm woŋ gusurô a men, kwo pôn ré sa mô sa kôm woŋ maa a men bô emê iyére tom a.» ²² Menba, Jésu uwôliŋ sara iyôŋ ba: «Aŋga ken engerere hen ba, ken hô n dô bi ba? Ka nê mê yê kam kaŋ bô emê ka na yê hen ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Nija nê mê yê seŋge.» ²³ Menba, ôbi uwôliŋ sara iyôŋ ba: «Ka yê kam kaŋ bô emê ka na yê hen haŋge, niŋba, kwoŋ merê sa kôbi woŋ gusurô a men, kwoŋ ma a a men na, na nôbi a gengé ré, niŋba, na

Iban a gengé kirijn wô bijné kari ka ôbi na bu sa têrji nij hen.»

²⁴ Kirija bay tôri ka ba môj hen toy kwôlê bi wo hen menba, bôrji tarji sa megêrji bay ka wôô hen. ²⁵ Menba, Jésus uwôgeji da kwari a an kôlji iyôn ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa bijné kaji men, bijné ka damné kôba gôlin sarji a men. ²⁶ Nijnba, kenbay ba bi yi hen iyôn perêrŋge a ré. Perêrŋge a hen aŋa kwôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woŋge men, ²⁷ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi lema woŋge men. ²⁸ Na hen iyôn a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a na, na wo bijné ré yi manê kaŋê ré, nijba, na wô yé mana woji men, ayê yen bijn temare têtbiŋ sa bijné ka kwôni a men.»

Jésu bijn bay tu tij wôô gel kirijn

(Mk 10: 46-52, Lk 18: 35-43)

²⁹ Kirija Jésus naŋ bay tôri di Jériko an ô ta menba, kwônê bijné kôbe tôri. ³⁰ Bay tu tij wôô mô bênggê geré an toy wo ré na Jésus a ré erê hen, menba, bay kôl kaŋ a iyôn ba: «Bô tu na toni men, Kelma, *kuŋga kelma Dabid.» ³¹ Kwônê bijné nayji an kôlji ré wôm tôŋ, menba, bay hô kôl naŋ néerji a iyôn ba: «Bô tu na toni men, Kelma, kuŋga kelma Dabid.» ³² Menba, Jésus debu tôŋ, an uwôgaji an kôlji iyôn ba: «Na mi a kené gey bi ené li bêngge ba?» ³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Kelma, niné gey gelé kirijn.» ³⁴ Menba, Jésus bô tu na toji an hebe tirji an kirijn bay ka hen na, bay gel kirijn sél an ô tôri a.

Jésu si bô Jérusalêm a

(Mk 11: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)

21 Kirija Jésus naŋ bay tôri saji da naŋ Jérusalêm menba, bay sa bijnji Bêtpajé si kwa Keram wo Olibiyé, ² menba, Jésus jé bay tôri wôô an kôlji iyôn ba: «Erêŋge iyére to tumôŋge a hen an ka uné kura hariŋ tôŋ naŋ kemare kware a, bisirêŋgeji ken eraŋ ben. ³ Hena kwôni ré engerêŋge ba, ken kôli iyôn ba: «Na Kelma a geyé.» Menba, bay a déŋge ka eraŋ seŋge.» ⁴ Are bay ka hen yi hen iyôn, bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré lij. Ôbi na kôl iyôn ba:

⁵ «Kôliŋge bijné ka Siŋô iyôn ba:

Gel, Kelma woŋge era unéŋge hen ya.

Na gawra wo kalêri jal an daya sa kura naŋ kemare tôre a †.»

⁶ Menba, bay ô an liji mega wo Jésus ré kôlji hen iyôn. ⁷ Bay ô eraŋ naŋ kura hende to hen naŋ kemare menba, bay bi bargay kaji cêgere a an Jésus day merê sara. ⁸ Menba, bijné kwône tô bargay kaji bi tô geré wo ôbi da ôriŋ ya hen men, ka pôni piya kôbi gurô sa bi ya a men. ⁹ Kwônê bijné bay ka hen ka pôni ka ge tumô men, ka ba cêgê men an bay kaarê gura ôm iyôn ba:

«Hosana, heramê yi wô sa *kuŋga kelma Dabid, terê kibi yi wô sa kwo era naŋ hini Kelma hen men, heramê yi wô sa kwo mô ta dêŋ derômaran a hen a men ††.»

¹⁰ Kirija Jésus sa bijn Jérusalêm menba, bijné ka Jérusalêm a kêm sun an bay engeré iyôn ba: «Gawra bi wo hen na i ba?» ¹¹ Menba, kwônê bijné ka ré bari hen uwôlji sara iyôn ba: «Na Jésus woŋ ôbi kibi Emen wo Najarê bô emê wo Galilé a.»

Jésu ô bô iyéy Emen a

(Mk 11: 15-19, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)

¹² Jésus si derô haba wo *iyéy Emen a menba, ôbi dage bijné kêm ka eraŋ naŋ anŋan gara hen men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay keranŋê gursu naŋ ari merê ka bay dére derare gara hen hee a men. ¹³ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Bay li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tijê a yé iyéy uwôlê Emen.» Menba, kenbay ken ayre lij kini merê bandi ‡.» ¹⁴ Kirijn bay ka hen na, bay tu tij naŋ bay moré eraji ligiri a bô iyéy Emen a an ôbi berariji. ¹⁵ Nijnba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ *bay derê tô tôô to Emen gelji anŋa dé sa kirijn ka Jésus li kêm hen men, toy kamrê ka bi gura bô iyéy Emen a kôl iyôn ba: «Hini emê yi wô sa kuŋga kelma Dabid» hen a men, menba, bôrji mêne. ¹⁶ Menba, bay kôliŋ Jésus iyôn ba: «Ju toy kwôlo bay kôl hen ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ew, en toy dô. Nijnba, na ken dêŋse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na ju li an kamrê ka dê dê naŋ kaŋ kibi kuba na heramem hen né ba? ††.» ¹⁷ Menba, ôbi diji an, an si ô, an ô wulê Bétani.

Tôgôre to yêre naŋ an Jésus tômne

(Mk 11: 12-14,20-24, Lk 13: 6-9)

¹⁸ Tô kirijn wo bay hena Bétani ciré hera Jérusalêm a menba, kurôn li Jésus. ¹⁹ Ôbi gel tôgôre to debe bênggê geré menba, ôbi ô da diré karê yêre emê nijba, ôbi uwôn na mare mera. Menba, ôbi kôliŋ tôgôre hende to hen iyôn ba: «Ma yê cêgê ré nij yôd.» Menba, kirijn bay ka hen na, tôgôre hende to hen hay. ²⁰ Kirija bay tôri gel hen iyôn menba, tiniŋ ge kay an bay kôl iyôn ba: «Na iyeŋ a tôgôre hende ré hay lew hen iyôn ba?» ²¹ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «En kelêŋge na tu kwôlê: hena kené meremné sa ayê bôô woŋge a ré ba, na anŋa ken gel sa tôgôre a hen, a kené lê mera ré nijba, hena kené kôliŋ keram wo hen «Dô yem ju ô kurijn bô cér a» kôba, ariri a lij. ²² Hena kené bi bôrŋge sa Emen a ba, anŋa yôn yôn ka ken uwôli ba, ka uné.»

Tô to Jésus lij are kêm hen ba, na i a biri ba?

(Mk 11: 27-33, Lk 20: 1-8)

²³ Jésus ô derô haba wo iyéy Emen a ô dôriŋ bijné kwôlê menba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ surŋê er-

† 21: 5 Esay 62: 11, Jakari 9: 9

†† 21: 9 Kurôn kibé 118: 25,26 ‡ 21: 13 Esay 56: 7 †† 21: 16 Kurôn kibé 8: 3

aji ligiri a aṅ kôli iyôṅ ba: «Na i a bem tôô hende to ju lij are kêm hen ba?»²⁴ Menba, ôbi uwôlji sara iyôṅ ba: «Nôbi kôba na enjeréṅge kwôlê pôn men, hena kené uwôlen sara dema ené keléṅge na ba i a ben tôô hende to en lij are bay ka kêm hen ba men.²⁵ Batêm to Ja na lij biṅé hen na, na hena na derômaran a laba, na ligi gawrê a dí ba?» Menba, bay narin perêrji a kôl iyôṅ ba: «Hena nana kôl ré hena na derômaran a ba, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba?»²⁶ A hena nana kôl ré hena na ligi gawrê ba, nana hôn dô wo biṅé ré geyé ré, wôsa bay bô Ja mega ôbi kibi Emen iyôṅ.»²⁷ Menba, bay kôlij Jêsu iyôṅ ba: «Nini hôn né.» Menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Iyôṅ ba, nôbi kôba, na keléṅge na nan tôô to yôṅ a ené lij are bay kêm hen né men.»

Kwôlo gengij sa kam gawra ka wôô hen

²⁸ Jêsu hô kôlji iyôṅ ba erméṅge sa kwôlo na kelê hen: «Gawra wo pôn naṅ kamni wôô, menba, ôbi kôlij kwo suri iyôṅ ba: «Keman, kemnêṅ jôbi ju ô bô tijaḍor a.»²⁹ Menba, kemari bi wo hen kôli iyôṅ ba: «Na erê ré, baba.» Sem cêgê menba, ôbi hô erem sa kôli bi wo hen a, menba, ô bô tijaḍor a.³⁰ Ibarji kôlij ôbi cêgeri na mega bi wo ôbi ré kôlij kwo suri hen iyôṅ men. Nijba, kemari wo cêgê hen kôli iyôṅ ba: «Na erê, baba.» Menba, ôbi ô ré men.³¹ Hen ba, kami gawra bay ka wôô hen na, na kwo yôṅ a lê tôô ibari ba?» Menba, bay uwôli sara iyôṅ ba: «Na kwo tumô hen.» Menba, Jêsu hô uwôlji sara iyôṅ ba: «Na tu kwôlê a ené keléṅge hen, *bay engé wôgê naṅ bay yij yinare toṅ têriṅ a sé bô *emê iyére to Emen a tumôṅge.³² Wôsa Ja ôbi lê batêm era sa geléṅge geré woṅ derôre, menba, ken bi bôṅge sari a ré nijba, na bay engé wôgê naṅ bay yij yinare toṅ têriṅ a bê bôrji sari a dí. Ken hôn are bay ka hen dô a men, nijba, ken bul cêgerṅge biṅ têriṅ ré wô biṅ bôṅge sari a ré.»

Bay gemé tijaḍor ka habiṅnê

(Mk 12: 1-12, Lk 20: 9-19)

³³ Na hô keléṅge gwosoy kwôlo ḍanḡi a sôṅ: «Gawra wo pôn na ôbi iyéy yagê tijaḍor, ôbi ay haba woṅ gerem sara men, pi iyom wô uwôriṅ yêre men, li iyére toṅ gemé yagê bi wo hen sara. Ôbi biṅ bay yagê tijaḍor yagê wori bi wo hen aṅ bay têbri naṅ geserê geserê aṅ diṅ yiri ôriṅ kergare †.³⁴ Kirija kibi kelanê terê tijaḍor hende to hen, ba ḍa nij menba, ôbi jé manê kari ligi biṅé bay ka hen a bi ré ô engé kwa yê tijaḍor hende to hen eran biri.³⁵ Kirija bay jé bay ka hen saji menba, bay gemé yagê tijaḍor hen, pôrji manê ka ôbi iyéy tijaḍor hende to hen, aṅ bay sê kwo tumô men, bay duu kwo jôgij wôô men, bay gôbe kwo subi duu naṅ keram men.³⁶ Menba, ôbi iyéy

tijaḍor hende to hen hô jé manê kari ka ḍanḡi kwône ḍê ka ré tumô hen aṅ menba, biṅé bay ka hen pôrji sê men, duu ka pôn a men mega wo bay ré lij ka tumô hen iyôṅ sôṅ.³⁷ Gerjêri menba, ôbi iyéy tijaḍor bi wo hen jé kemari woṅ bôri yirji a aṅ kôl iyôṅ ba: «Ôbi ba, bay a kemnaṅ tini tô.»³⁸ Nijba, biṅé bay ka hen gelji kemari menba, bay kôl iyôṅ ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na, eranḡe na deréṅgeri aṅ na baṅge naṅ anḡa cibré ibari a hen kêm.»³⁹ Menba, bay biri ôriṅ kelanḡ naṅ yagê tijaḍor aṅ diiri.⁴⁰ Hen ba, kirija ôbi iyéy tijaḍor hende to hen hera ba, a lij biṅé bay hen iyeṅ nij ba?»⁴¹ Menba, bay uwôli sara iyôṅ ba: «Ôbi a deré biṅé kaṅ bay bô habrê bay ka hen aṅ ôbi a biṅ ka ḍanḡi yagê bi wo hen aṅ kini terêre a ba, bay a biri yêre men.»⁴² Menba, Jêsu kôlji iyôṅ ba: «Na ken ḍêṅse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen né ba? Bay na kôl iyôṅ ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kaṅni hen na, ôbi a hô yé keram woṅ dé tô iyére.

Na Kelma a lê are bay ka hen aṅ na anḡa dami gaṅ †.»⁴³ Na ôbi wo hen aṅa ené keléṅge, emê iyére to Emen, a dôriṅ kôbrenḡe a aṅ aṅ bay a biṅ tô yê wo ḍanḡi wo a bê kwôlê sa anḡa gengij sa emê iyére hende to hen. [⁴⁴ Kwôni wo yôṅ yôṅ wo kuriṅ sa keram bi wo hen na, gerjêri a tij men kwo keram bi wo hen kuriṅ sari a ba, a hederéri men.] *»

⁴⁵ Kirija damné ka bay bê kwôbe naṅ Parisiṅêṅ toy gwosoy kwôlê bi wo hen iyôṅ menba, bay hôn wo Jêsu ré kôl gengij na sarji.⁴⁶ Menba, bay woge geré wo ciré beréri, nijba, bay hariṅ kwônê biṅé wôsa biṅé bay ka hen, bô Jêsu mega ôbi kibi Emen iyôṅ.

Gwosoy kwôlê gengij sa gerê iyére

(Lk 14: 15-24)

22 Jêsu hô ay gwosoy kwôlo ḍanḡi aṅ kôlji iyôṅ ba: ² «*Emê iyére to derômaran a yi môṅ kelma wo bu sa tê gerê iyére to kemari iyôṅ. ³ Ôbi jé bay jé kari ré ô uwôgera biṅé ka ré era kini gerê iyére hende to hen a menba, biṅé bay ka ôbi jé uwôgêji hen kaṅ era. ⁴ Ôbi hô jé bay jé ka ḍanḡi ré hô ô kôlij biṅé ka ré era kini gerê iyére a hen, iyôṅ ba, emê ré lij kô tōṅ nij, wôsa en duu na kelbê naṅ uré ka uwoseré aṅ emê lij kô tōṅ nij, eranḡe bi na sa eméṅge. ⁵ Biṅé ka bay jé uwôgêji hen na, bay kaṅ uwôgê bi wo hen kibi bay jé aṅ kwo pôn ô bô yagê wori a men, kwo pôn ô wô lê jēṅḡa tori men. ⁶ Ka pôn pôrji bay jé bay ka hen sêji aṅ derji. ⁷ Bô kelma bi wo hen tari aṅ ôbi jé asgarṅê kari ô deré bay deré temare bay ka hen men, uwoyriṅ sa iyérji a men. ⁸ Menba, ôbi kôlij bay jé kari iyôṅ ba: «Emê lij kô nij, nijba, biṅé ka ené uwôgeji hen kaṅ sa. ⁹ Eréṅge jêre geré aṅ biṅé ka, ka unéji ba, ken kôlji ré era kini gerê iyére a na.» ¹⁰ Menba, bay jé ôrji tô geré

† 21: 33 Esay 5: 1,2

†† 21: 42 Kurôn kibé 118: 22,23 † 21: 44 Daniyêl 2: 44,45, Esay 8: 14

aṅ kôlij biñé kêm ka bay uwôjji hen ré eraji kini gerê iyére a aṅ bô iyére wôn jê jê ta. Perê biñé bay ka bay uwôgaji hen na, bay bô habrê ya men, bay bô derê kô-ba ya men.»

¹¹ «Kelma era ira ðiré sa gelé biñé ka ré mô kibi emê kini gerê iyére a hen, menba, ôbi gel gawra wo pônî wo dôba bargay kari kaṅ erê kini gerê iyére a ré hen, ¹² menba, kelma kôli iyôn ba: «Melan̄nen, ju dôba bargay kam kaṅ erê kini gerê iyére a ré menba, ju li iyeṅ a jeré sa na ba?» Menba, gawra bi wo hen uwôn kwôlê woṅ kelê ré. ¹³ Menba, kelma kôlij manê kari iyôn ba: «Beréngiri ken haarê têri naṅ kôbri aṅ ken ôrijî ô ulê nô dilemne a. Na kirijî ka biñé sômnijî men, ômijî kaṅnijî mêêrê mêêrê ya men hen.» ¹⁴ Na ôbi á, bay ré uwôgê biñé kwônê, nijba, bay a perê na còb iyôn mera.»

Têbê wôgê wo Sésar (Mk 12: 13-17, Lk 20: 20-26)

¹⁵ Menba, Parisijênê ô ermé na ba, ciré lê iyeṅ a, ciré beré Jésu sa kwôli kelêri a ba? ¹⁶ Menba, bay jé biñé ka-ji naṅ ka *Hérôd ô ligi Jésu a aṅ kôli iyôn ba: «*Rabi, ni-ni hôn wo kwôlo jeré kôl hen na, ré na tu kwôlê men, ju gelij biñé kwôlê woṅ tiri wo Emen gey hen a men, wôsa jôbi na, ju hariṅ kwôlo bay kôl gengijî sam hen né men, ju dô tu kwônî ré a men. ¹⁷ Iyôn ba, ju kelêni kwôlo bôm a nijna toyé: Têbijî kelma wo dami Sésar wôgê ba tôô tona gey hare ba?» ¹⁸ Jésu hôn ermé woji wo habijî bi wo hen tumô nij aṅ uwôlji sara iyôn ba: «Kenbay ka kebrenge wôd wôd hen, wô mi a kené sélen hen iyôn ba? ¹⁹ Benge selé to bay têbijî wôgê hen pôn na na gelé.» Menba, bay eraṅ naṅ selé pôn sa gili. ²⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Sa gawra naṅ aṅga bay ði yi selé hende to hen to na ba, gengijî na sa i ba?» ²¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba ré gengijî na sa kelma wo dami Sésar. Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Iyôn ba, aṅga na ka Sésar ba, ken bijî Sésar men, ka na ka Emen ba, ken bijî Emen.»

²² Kwôlo Jésu kôlji hen na, ðê sarji aṅ bay ðiri aṅ ô ta.

Sadusijênê engerijî Jésu kwôli jê sé kamñê (Mk 12: 18-27, Lk 20: 27-40)

²³ *Sadusijênê kôl biñé ka ma ré jê sé kamñê ré. Wulê bi wo hen na, bay eraji ligi Jésu a aṅ engerijî kwôlê kôl iyôn ba: ²⁴ «Rabi, tôô to *Moyis na kôl iyôn ba: «Hena biñé ré wôd tô yêniṅare a aṅa kwo pônî ré ma ði tamni cêgeri a baa yê kema naṅ tu ba bi yêni wo ré baa cêgeri a hen ré enge aṅ ré yêṅ kamrê bijî yêni wo ma hen †.» ²⁵ Aṅ mega wo sa iyére toni a na, biñé ka pônî na jurgem tô yêniṅare a, menba, kwo iyêri enge iyore bay yê ré tô menba, ôbi ma ðere cêgiri a, yêni woṅ ôbi cêgeri enge. ²⁶ Menba, ôbi kôba ma ðere

cêgeri a men, ôbi cêgeri wori kôba, na hen iyôn hende to hen kwôy wo biñé bay ka jurgem tô yêniṅare a hen maji kêm. ²⁷ Sem cêgerijî a menba, iyore hende to hen kôba, ma men. ²⁸ Mega wo yi hen iyôn hen ba, wulê wo biñé ka ma a sa jê sé kamñê hen na, kwo yôn a na kurôre pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen, na na kwôrnêre.» ²⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Kwôli kelêrnge sarṅijî naṅ ken nono. Wôsa ken hôn kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôn ibé iyêrê wo Emen né a men. ³⁰ Wôsa wulê wo biñé ka ma a sa jê sé kamñê hen na, imñê a enge yébé ré men, yébé a enge imñê ré a men, wôsa bay a yé mōṅ manê ka Emen derômaran a iyôn mera. ³¹ Kwôlo gengijî sa jê sé kamñê wo biñé ka ma hen ba, ken ðênse kwôlo Emen na kelêrnge hen né ba? Ôbi na kôl iyôn ba: ³² «Ena Emen wo si *Abraham, Isak naṅ Jak-wôb tebe hen ††.» Biñé ka ma na, tebe Emen né, nijba, na ka mô tu geṅ a tibri ði.» ³³ Biñé ka ðebu ya aṅ toy kwôlo Jésu kôl hen na, ðê sarji.

Tôô to Emen kêm hen na, to yôn a ðê megêre ba? (Mk 12: 28-34, Lk 10: 25-28)

³⁴ Kirijî Parisijênê toy wo Jésu ré bu kibi Sadusijênê hen iyôn menba, bay ðaṅ sarji aṅ ôrji upé Jésu. ³⁵ Aṅ kwo pônî perêrji a na ôbi derê tô tôô to Emen wo pônî engerijî Jésu kwôlê wô sélijî bôri kôl iyôn ba: ³⁶ «Rabi, tôô to dami ðê megêre ba na to yôn ba?» ³⁷ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Já peré Kelma wom Emen naṅ bôd pôn men, naṅ tunum kêm men, naṅ ermé wom kêm a men †. ³⁸ Na tôô to tumô to ðê megêre a hen. ³⁹ To ðaṅgi to némijî naṅ to tumô hen a na: Gey megam mega wo ju geyijî yem hen iyôn men ††. ⁴⁰ Tôô hende to wôd hen na, ay tô tôô to ba hen naṅ kwôlo bay kibi Emen na kôl hen kêm bô nij.»

Krist, kwo Emen dôri hen na kuṅga kelma Dabid ba? (Mk 12: 35-37, Lk 20: 41-44)

⁴¹ Cêgê menba, Jésu engerijî Parisijênê ka ðaṅ kwari a hen kwôlê kôl iyôn ba: ⁴² «Na kwôli mi a kené erem sa *Krist, kwo Emen dôri hen a ba? Ôbi na kuṅga i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi na *kuṅga kelma Dabid.»

⁴³ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Iyôn ba, wô mi a Tunu toṅ hendi bô bôrê na ré bijî kelma Dabid uwôgeri «Kelma», aṅ kôl iyôn ba:

⁴⁴ «Kelma Emen na kôlijî Kelma wupê iyôn ba: «Sa mô kôben woṅ gusurô.

Kwôy wo na bijî bay barem a yé aṅgaṅ sêlê tēm †.» > ⁴⁵ A hena kelma Dabid ré uwôgeri «Kelma» ba, a lê iyeṅ a ôbi ré yé kuṅgari sôn ba?»

† 22: 24 Détéronôm 25: 5,6

†† 22: 32 Sé nô 3: 6 † 22: 37 Détéronôm 6: 5 †† 22: 39 Lébitik 19: 18 †† 22: 44 Kurôn kibé 110: 1

⁴⁶ Menba, kwôni nêni ulêri kwôlê wôni sara ré. Ayin tôri wulê bi wo hen na, kwôni woge wô engerin Jêsu kwôlê ré nin.

Lênge môñ kwo Parisinêñê nañ bay derê tô tôo to Emen lij hen iyôñ né

(Mk 12: 38-39, Lk 11: 43-46, 14: 7, 20: 45-46)

23 Jêsu kôlij kwônê biné nañ bay tôri iyôñ ba: ² «*Bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê na, na bay derê tô tôo to Emen to *Moyis. ³ Iyôñ ba, ken binjeji kwôlê men, kwôlê kêni wo bay kelênge hen na, ken li ariri a men, ninba, bi jé lêreñge yi môñ kwoji hen iyôñ né, wôsa bay kôl kwôlê menba, bay ba, li ariri ré men. ⁴ Bay pô anga néy néy ðin biné sarji a, menba, bay ba, hebe ani nañ kema kôbriji iyôñ né kwôy. ⁵ Men, are kêni ka bay li hen na, na wô gelin yirji tu biné a mera. An anga bay ha wô uwôlij Emen hen na, bay li dami dê ka biné kêni. Men, bargay kaji ka bay tôbe hen kôba, bay ði kibriji yêñê dê ka biné kêni a men † ††. ⁶ Kini emê are a men, bô *iyéy ðanare a a men na, bay gey na merê tumô biné ði. ⁷ Men, bay gey na wo biné ré liji dosé tu wolé a men, bay ré uwôgerêji «*Rabi» men hen. ⁸ Ninba, kenbay ba, ken ði kwôni uwôgênge «Rabi» ré, wôsa Rabi wonje na pôn hari, an kenbay kêni kena yêñê. ⁹ Men, kwôni wo sa terare a na ba, ken uwôgeri «ibarni» ré, wôsa Ibareñge na pôn nêñ hari ôbi a merê derômaran a. ¹⁰ Men, ken bi kwôni uwôgênge «ôbi derê tumôñ» ré, wôsa ôbi derê tumôñge na pôn nêñ hari, ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen. ¹¹ Kwôni wo na kwo dami perêñge a na, ôbi a na mana wonje. ¹² Wôsa kwôni wo gey derê sari ta ba, bay a heran nañ ði tôñ, ninba, kwo dôbe sa ba, bay a biri a derê sari ta men.»

Jêsu nay bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê wô jé lêreji

(Mk 12: 40, Lk 11: 39-52, 20: 47)

¹³ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê nañ bay kelê kwôlê kebrenje wôo wôo hen, gusijn yi wô sarñge, wôsa ken lugu kibi geré *emê iyére to derômaran a jôrin biné, menba, ken gey erê bô ré men, ken jôrin ka ðangi sé bô a a men.»

[¹⁴ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê nañ bay kelê kwôlê kebrenje wôo wôo hen, gusijn yi wô sarñge wôsa ken lam yébé nañ mamê enjin iyére toji men, ken uwôl Emen ta ta na ðên iyôñ wô tu biné mera a men. Na ôbi á, bay ré jerê kwôlê sarñge a daman hen.»]

¹⁵ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê nañ bay kelê kwôlê kebrenje wôo wôo hen, gusijn yi

wô sarñge wôsa ken gôr bô cér nañ sa terare wô wogé biné bi ré bi bôrji sa tôo tonje a, an kirina ken uwôñ kwôni nin menba, ken liri ôbi yi na kwo a erê bô tare a gelênge an sôñ.»

¹⁶ «Kenbay bay derê tumô kirin nañ bay tu tin hen gusijn yi wô sarñge, wôsa ken kôl iyôñ ba: «Hena kwôni ré dusu yiri nañ *iyéy Emen ba, ré li ani ré, ninba, hena kwôni ré dusu yiri nañ lôr wo bô iyéy Emen a hen dema ariri ré lij tô hen.» ¹⁷ Kwôbrê nañ bay tu tin, lôr a dê iyéy Emen to li an lôr bi wo hen yin nañ jengêri hen ði ba? ¹⁸ Men, ken hô kôl iyôñ ba: «Hena kwôni ré dusu yiri nañ kini gusulé gesamne ba, ré li ani ré, ninba, hena kwôni ré dusu yiri nañ angan bé ka yi sara hen dema ariri ré lij tô.» ¹⁹ Bay tu tin angan bé a dê kini gusulé gesamne ka li an angan bé bay ka hen yin nañ jengêri hen ði ba? ²⁰ Na ôbi á, kwôni wo ré dusu yiri nañ kini gusulé gesamne ba, ré dusu yiri nañ anga yi sara hen a men. ²¹ Men kwôni wo ré dusu yiri nañ iyéy Emen ba, ré dusu yiri nañ kwo mô bôre a hen a men. ²² A hena kwôni ré dusu yiri nañ derômaran a ba, ôbi dusu yiri nañ gagay kenare wo Emen men, na nañ kwo mô sara hen a men.»

²³ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê nañ bay kelê kwôlê kebrenje wôo wôo hen, gusijn yi wô sarñge, wôsa ken bi kibi anga môj kanje nañ angan na kilin ka na si tamla men, uu men, têrêre an ken nañ lê anga dôri ka yi bô tôo a hen, bay a na: lê angan derôre men, lê ka dôri men, lê are nañ bôo pôn a men hen. Na are bay ka hen a ré kené lê men, lij tô ka ðangi ka ba hen a men. ²⁴ Kenbay bay tu tin ka ken dô tumô megêñge hen, ken irge kam wô pôrin kam anga dê dê ka yi bô a hen an dema kené yê menba, ken soy jamal nañ yere kêni ta men.»

²⁵ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê nañ bay kelê kwôlê kebrenje wôo wôo hen, gusijn yi wô sarñge wôsa ken pul cêgi karbé toñ yê are men, cêgi dasa kanje mera menba, bôrji ba ken bi na anga ken gômse hen men, ka ken li tu bôriyare sara hen a men. ²⁶ *Parisinê won ôbi tu tin, pul bô dasa nañ asêt wom sél, menba, cêgeriji kôba, ré sélé men tô.»

²⁷ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê nañ bay kelê kwôlê kebrenje wôo wôo hen, gusijn yi wô sarñge wôsa ken gelin môñ sa kampê ka bay liji bôre nô an dô gelé haji ninba, bôrji ba, na ibé men, anga uyê a yé ya hen. ²⁸ Kenbay kôba, tu biné a ba ken li yerñge môñ biné nañ derôre iyôñ, ninba, bôrñge a ba, kena bay kelê kwôlê kebrenje wôo wôo men, bay bô habré a men.»

Jêsu kôl kwôli gusijn to a era hen

(Lk 11: 47-51)

²⁹ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen nañ Parisinêñê nañ bay kelê kwôlê kebrenje wôo wôo hen, gusijn yi wô sarñge wôsa ken nan kampê ka bay kibi Emen

† ¹⁴ 23: 5 Sé nô 13: 9,16, Kwônê biné 15: 37-41 †† Kwo Jubnê ba, bay li kwôlo Emen bi wo hen bô kam magtubu to dê dê a an lêgere nañ arin. An kirina bay ca uwôlê Emen na, bay ha kibi bisiniji a men, tô kôbriji a.

men, ken nan sa kamjê bijé kaj bay lê anğan derôre hen dô a men. ³⁰ Añ ken kôl iyôn ba: «Hena na niné ya wulê wo balêrni na derij bay kibi Emen hen na, na niné bij nan ci sara ré.» ³¹ Hen iyôn ba, ken uwôl kwôlê sarngge a kenbay gan men, ken gel wo kené na kwôngê bijé kaj bay deré bay kibi Emen bay ka hen men. ³² Dô, lêngge hen iyôn yôd yôd bi gôlij kwo môjêrngge añ. ³³ Kenbay ka ken yi môj jênêre iyôn hen, ka lê iyen a, kené ba erê bô tare toñ *Géhên a ba? ³⁴ Na tôri bi wo hen aña ené jéñ nan bay kibi Emen men, nan bay tu melênê men, bay derê tô tô to Emen béngge añ ka deré ka pôni men, ka béré ka pôni kabré gurô men, ka yêmnê ka pôni ré tinêre bô iyéy dapare tonge a men, ka derê sa tê ka pôni nan sa iyére iyére a men. ³⁵ Añ bi kwôlê ré bu sarngge wô kwôbri bijé kaj bay lê anğan derôre wo bay na bi sa terare a na, ayij tôri sa kwo Abêl ôbi lê anğan derôre hen kwôy sañ sa kwo Jakari † woñ kema Baraki wo na ken diri perê iyéy Emen nan kini bê kwôbe hen. ³⁶ Na tu kwôlê a ené ena kelêngge hen are bay ka kêm ka na ken li hen na, kwôlijji a beré sa bijé ka haw hen.»

Jésu sôm wô jé lê bijé ka Jérusalêm

(Lk 13: 34-35, 19: 41-44)

³⁷ «Bijé ka Jérusalêm, bijé ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gôbe ka bay jéji leg-erngge a hen, duu nan jerew a men hen, têê kwône en woge ené dayêngge môj tôôre dap sa kamne tô mesérere a iyôn, nijba, ken gey ré. ³⁸ Dô haw hen na, Emen a derê kôbri añ déngge sa iyére tonge kôbrenge a. ³⁹ Na tu kwôlê a ené ena kelêngge hen, ka gelen ré nij kwôy wo wulêri a nêmnê añ ka kelê iyôn ba: «Terê kibi yi sa kwo era nan hini Kelma hen †.» »

Jésu kôl kwôli mênê wo iyéy Emen

(Mk 13: 1-2, Lk 21: 5-6)

24 Jésu so bô *iyéy Emen a da erê ta nij, menba, bay tôri uso ligiri a añ gili iyéy Emen to ré jibij yi kêm hen. ² Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngge hen: iyére hende to ken gel kêm yi hen na, keram wôni wo a ba ta sa megari a ba nan, bay kêm a mênij.»

Gusij to bay a gelij bay tô Jésu

(Mk 13: 3-13, Lk 21: 7-19)

³ Jésu mô sa Keram wo Olibiyé, menba, bay tôri era ligiri a añ biri ôrij wolé añ enriri kwôlo bu bôrji kôli iyôn ba: «Kelêni, wulê wo yôn a, are bay ka kêm hen ré sa ba men, mi a gelé wo herarem ré ba da nij men, sa terare ré ta kerê nij ba a men.» ⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Déngge tu melênê sa yerngge a, díba ken dí kwôni lamêngge ré pa pa. ⁵ Wôsa bijé kwône a era

nan henen, a kelê iyôn ba: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.» Añ bay a lamij bijé kwônê. ⁶ Ka toyé néé kumbul nan kwôli kumbul wo ôm da, nijba, ken dí tu melênê sa yerngge a, díba ken dí bôrngge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem, nijba, na gerjé wulê bi wo hen né tô. ⁷ Tô yê pôn a lê kumbul nan tô yê wo dangi men, sa iyére pôn a séñ nan to dangi men, terare a yebagij nan sa iyére gay gay men, kurôn a lê kirij a men. ⁸ Nijba, are bay ka kêm hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore iyôn.»

⁹ «Bay a ôrij nan ken tumô kilmé bi bay ré gelêngge gusij men, bay a deré ka pôni men, bay a tôrngge nan kirij kirij a men, wô kibi henen. ¹⁰ Na ôbi á, bijé kwône ré déñ ayê bô woji men, bay a pôrij sarji men, bay a tôrij yirji a men. ¹¹ Bay kibi Emen kaj bay benare kwône a soo, añ bay a lamê bijé kwônê. ¹² Men, bijé a lê habré sa megari a megari a kwôy wo peré wo yi bô bijé ka kwôni a hen a jalê. ¹³ Nijba, kwôni wo bu bôri iyére kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê. ¹⁴ Bay a ulê béré Kwôlo Dôri wo gengij sa *emê iyére to derômaran a hen nan kirij kirij sa terare a na, bij tô yê bijé kêm dema sa terare ré kerê tô.»

Jésu kôl kwôli bô emê wo dami wo a sa kurij bijé a

(Mk 13: 14-23, Lk 21: 20-24)

¹⁵ «Ka gelé anga habij ka mênê kirij hen, mega wo *ôbi kibi Emen Daniyêl na kôl kwôlijji ca tumô ré yé kirij ka yi nan jengêrji hen †. (Kwôni wo dêngse kwôlê bi wo hen na, bi hôn bô kwôlê bi wo hen dô.) ¹⁶ Iyôn ba, bi bijé ka Judé ba, ge sa keram a men, ¹⁷ kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nij men, ¹⁸ kwôni wo debe bô yagê wori ba, a uné kini hera ira wô ayê bargay kari ré a men. ¹⁹ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kaj bay kwo men, ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men. ²⁰ Uwôlêngge Emen bi wulê bi wo ka gerij hen na, bi yi nan terbére a ré men, nan sa *sa merê ta a ré a men. ²¹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo bijé a uné hen na, na bô emê wo dami wo kwôni gel sa pôn né ayij tôri wo tô terare na dij kwôy kemnêñ men, kwôni a herê gelé bô emê bi wo hen iyôn ré nij a men. ²² Wôsa hena Emen henañ ré kôl diré jô kibi wulê bi wo hen ta ré na, kwôni pôn nêñ iyôn wo henañ ré gelé ba ré nanê, nijba, wô kibi bijé ka Emen ka ôbi tôrji hen na, ôbi ré jerê kibi wulê bi wo hen ta hen. ²³ Iyôn ba, hena kwôni ré kelêngge *Krist, kwo Emen dôri hen ré na na ley, ré na yan ley na, ken bi bôrngge sa kwôlê wori a ré. ²⁴ Wôsa Kristnê kaj bay benare hen nan bay kibi Emen kaj bay benare hen a soji añ a lê anğan gelé nan kaj gijnê ka dê kirij wô lamij bijé men, bijé ka Emen kôba, bay a masê wo ciré lamêji a men. ²⁵ Iyôn ba, ken toy, en kelêngge kwôlijji ca tumô nij.»

† 23: 35 Dé tô are 4: 8, 2 Kronik 24: 20-22 †† 23: 39 Kurôn kibé 118: 26

‡ 24: 15 Daniyêl 9: 27, 11: 31, 12: 11

²⁶ «Hena bay ré kelênge Krist, kwo Emen dôri hen na derô gwôlê na, ba ken ô ré men, ôbi ré na bô ira na kôba ken bi bônge sara ré a men. ²⁷ Wôsa mega wulapê emen hena si tô emen aṅ ô kwôy si kini kirinay tare a iyôn hen na, wulê wo nôbi *Kema Gawra na saṅ hen kôba, a yé na hen iyôn men. ²⁸ Na kirin ka temay are yi ya hen a, dunu ré daṅ ya men.»

Hera wo Kema Gawra

(Mk 13: 24-27, Lk 21: 25-28)

²⁹ «Cêgi bô emê bi wo kêmen hen na, tare to tay a be-rarê kirin ré nin men, geserê a ené ré nin men, têtêṅne a herin ta men, aṅgaṅ néé ka derômaran a a yebagin tin a men. ³⁰ Kirin bay ka hen na, aṅgaṅ gelé kaṅê nôbi Kema Gawra a gelé yirji derômaran a aṅ tô yê biné ka sa terare a na sômnê men, menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirin ka geri a na néé wo dami men, damṅare to dami a men †. ³¹ Kirin bay ka hen na, ôbi a jé manê kari ka derômaran a naṅ burunju to iyel daman dayrê sa biné kari ka ôbi tôrji ka sa terare a na kêmen aṅ kirin ka a baa ba naṅ.»

Jésu ay tógôre gengin sa hera wori

(Mk 13: 28-31, Lk 21: 29-33)

³² «Ayênge tógôre ken gengin kirin, kirina tógôre jubu aṅ libé hen na, ken kôl kami emen ré ba da nin. ³³ Kenbay kôba, kirina ken gel wo are bay ka kêmen hen sa nin na, ken hôn wo nôbi Kema Gawra ené da kibi geré nin. ³⁴ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôn a ba geṅ kirina are bay ka hen a saṅ. ³⁵ Derômaran naṅ sa terare a naṅê ninba, kwôlê wuṅê na, a naṅê ré kwôy.»

Merênge geṅ wôsa sa hera wo Jésus na, ken hôn wulêri ré men, tayriri ré a men

(Mk 13: 32-37, Lk 17: 26-30,34-36)

³⁶ «Kwôlo gengin sa wulêri naṅ tayriri na, kwôni pôn nêṅ iyôn hôn né men, *manê ka derômaran a hôn né men, Kema kôba hôn né a men, ninba, na Ibari pôn nêṅ hari a henê mera. ³⁷ Aṅga na li are bô wulê wo Nowé a hen na, a yé na hen iyôn hende to hen wulê wo nôbi Kema Gawra na heran hen. ³⁸ Wôsa pa dema kami bélem na ré ay kirin tô na, biné na ômen men, na yi men, na engeji yébé men, engin kamniji yébé men, hen iyôn kwôy wulê wo Nowé sin bô bato tori a. ³⁹ Bay erem sa ani a ré kwôy, kwôy wo kami bélem sa derji kêmen aṅ, a yé na mega bi wo hen iyôn wulê wo nôbi Kema Gawra na heran. ⁴⁰ Biné wô a débé bô yagê ba, bay a ayê kwo pôn aṅ, bay a déṅ kwo pôn men. ⁴¹ Yébé wô a débé uwoyé kuré menba, to pôn a ayin menba, to pôn a ba tón. ⁴² Déṅge tu melênê sa yerṅge a, wôsa ken hôn wulê wo Kelma wonge a saṅ

hen né. ⁴³ Ken hôn, hena ôbi iyéy iyére henaṅ ré hôn wulê wo gemsaré saṅ ba, ôbi henaṅ né merê sa têri a díba gemsaré henaṅ né gemsêri ré. ⁴⁴ Kenbay kôba, ken mô sa têṅge a, wôsa ken hôn, nôbi Kema Gawra na sa naṅ wulê wo ken bi bônge sara hen né.»

Mana wonṅ ôbi bê kwôlê naṅ kwoṅ ôbi narê kwôlê

(Lk 12: 41-48)

⁴⁵ «I a na mana wonṅ ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men ba? Na kwo ôbi iyéyri a diri ré bô sa ari unéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêmen naṅ wulêri men, tayriri men ba? ⁴⁶ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéyri sa aṅ uwonni li jé wori bi wo hen iyôn. ⁴⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, ôbi a diri berê sa ari unéri kêmen. ⁴⁸ Ninba, hena ôbi ré na mana wo habin aṅ erem iyôn ba: «Ôbi iyéyren ba aṅê tô.» ⁴⁹ Aṅ sê megêri bay jé bay ka hen men, ômen men, yi naṅ bay kwoyé a men. ⁵⁰ Ôbi iyéyri a sa naṅ wulê wo ôbi bu sa têri ré hen. ⁵¹ Aṅ ôbi a liri bisinne men, a gili gusin a men mega wo bay gilin bay kelê kwôlê kibriji wô wô gusin hen iyôn. Kirin bay ka hen na, biné a sômnê ya men, a emnê kaṅniji mêêrê mêêrê ya a men.»

Kwôlo gengin sa kam kalmê ka môj hen

(Mt 24: 42-44, Lk 12: 35-40)

25 «Iyôn ba, emê iyére to derômaran yi mega kam kalmê ka môj ka pô lampa toji jôrin kwini ôbi kurô iyôn. ² Perê kam kalmê bay ka môj hen na, ka bay na bay tu melênê men, ka bay na bay galê men. ³ Kaṅ bay galê hen na, eraṅji naṅ weṅ wo daṅgi kôbriji a ré. ⁴ Ninba, kaṅ bay tu melênê hen na, eraṅ naṅ weṅ lampa toji bô gwolê a kôbriji a. ⁵ Mega wo tê ôbi kurô bi wo hen ba geré tô menba, bay yederin kum aṅ yiji kum kêmen. ⁶ Sa kirin ka jali menba, tô kwôni ômen kaṅ a ta kôl iyôn ba: «Gelênge ôbi kurô bi era hen ya, séṅge ken jô kwini.» ⁷ Menba, kam kalmê bay ka môj hen engeji tô kum a, aṅ nanji lampa toji. ⁸ Kaṅ bay galê hen, kôlin kaṅ bay tu melênê hen iyôn ba: «Béṅge weṅ lampa tonge dê men, wôsa lampa toni barij.» ⁹ Menba, kaṅ bay tu melênê hen uwôlji sara iyôn ba: «Nina béṅge ré wôsa nêmen wo naa sodirinṅge ré. Erênge ken ô kelé iyé bay garare a yaṅ dí.» ¹⁰ Kirina bay ô wô kelé weṅ lampa toji hende to hen menba, ôbi kurô bi wo hen sa cêgeriji a, aṅ kam kalmê ka ré bu sa têrji hen, ôrji naṅ dí ira kini geré iyére a menba, bay luge kibi iyére ta. ¹¹ Kirina kam kalmê kaṅ bay galê bay ka hen buloji hera menba, bay di kermij aṅ kôl iyôn ba: «Kelma, Kelma, bôl kermij béni men déy.» ¹² Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, en henênge ré.» »

¹³ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Dénge tu melênê sa yerŋge a, wôsa sa heraren na, ken hôn wulêri ré men, tayriri ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengin sa manê ka subu hen

(Lk 19: 11-27)

¹⁴ «*Emê iyére to derômaran a yi mega gawra wo ða erê kergare menba, uwôge manê kari an céji ari uné kari bi bay ré gem. ¹⁵ Kwo tumô, ôbi biri lari won lôr milijôn bay men, ôbi cêgeri ba ôbi biri lari won lôr milijôn wôd men, kwo subu ba ôbi biri lari won lôr milijôn pôn men. Ôbi céji hen iyôn nêmen sa néé woji néé woji menba, ðin yiri ô hari nij. ¹⁶ Kwo tumô wo bay ré biri lari won lôr dubu bay hen na, ô lij jengga an uwôn kamne dubu bay a sara. ¹⁷ Ôbi cêgeri wo bay ré biri lari won lôr milijôn wôd hen kôba, ô lij jengga an uwôn kamne dubu wôd a sara men. ¹⁸ Nijba, kwo subu wo bay ré biri lari won lôr milijôn pôn hen na, ô kergé iyom an emij kwori tön uwôbe.

¹⁹ Wulê kwône nij menba, ôbi iyérji na uwo tô kergare tori a menba, uwôgeji engeriji tô lari wo na ðiré céji gemé hen. ²⁰ Kwo tumô wo ôbi na biri lari won lôr milijôn bay hen, era ligiri a an kôli iyôn ba: «Kelma, na ju ben lari won lôr na bay an ju gel, en hô uwôn milijôn bay a sara.» ²¹ Menba, kelma wori kôli iyôn ba: «Dô daman, ju na mana wo ðori won ôbi bôd pôn. Anŋa dê ka na en bem hen an ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi derê nan en.»

²² Ôbi cêgeri wo ôbi ré biri lari won lôr milijôn wôd hen na, era ligiri a an kôli iyôn ba: «Kelma, na ju ben lari won lôr na wôd an ju gel en hô uwôn milijôn wôd a sara.» ²³ Menba, kelma wori kôli iyôn ba: «Dô daman, ju na mana wo ðori wo bôm pôn. Anŋa dê ka na en bem hen an ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi derê nan en.»

²⁴ Kwo subu wo ôbi na biri lari won lôr milijôn pôn hen era ligiri a an kôli iyôn ba: «Kelma, en hôn wo jeré na kwôni wo ré li iyêre men, jeré na kwôni wo ré ci dema ré wal ré a men, kwo ré wusu dema ré pô ré a men. Na ôbi á, ené merên yen né hen. ²⁵ En kemnam an en kerge iyom emij lari wom bi wo hen tön an gel, ôbi a na.»

²⁶ Menba, kelma wori kôli iyôn ba: «Jôbi ju na mana wo habij won kuy. Ju hôn dô iyôn wo ené ci dema ené wal ré men, ené wusu dema ené pô ré a men. ²⁷ Iyôn ba, ré jeré erê bij bay lê jengga an kirija ré ené hera na ba, ré ené uné kamne a sara ré ba? ²⁸ Iyôn ba, ken dô lari wo kôbri a hen an ken bij kwo kwori môj hen a sara. ²⁹ En kelênge kwôni wo nan uné bay a hô biri a sara. An ôbi a ôrij daman a. Nijba, kwo ari uné kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a an sôn.

³⁰ Mana wo habij won kuy hen na, berêngeri ken uwôli nô bô dilemne a, na kirij ka bijé a sômê men, ômnij kapniji mêêrê mêêrê ya a men hen.»

Gerŋé jerê kwôlê

(Ja 5: 22-29)

³¹ «Kirija nôbi *Kema Gawra na heran nan dampare tijê hen na, *manê ka derômaran a a banji an na sa merê sa gagay kenare wunê. ³² An tô yê bijé ka sa terare a na kêm a dan tumôn a an na a derê tirji mega wo ôbi abê gamgê dôrij tu gamgê gay nan uré hen iyôn. ³³ Na bê gamgê sa kôben gusurô men, uné sa kôben ma men. ³⁴ Menba, na kôlij ka sa kôben gusurô hen iyôn ba: «Eranŋe kenbay ka Iban tô kibri a sarŋge a hen, ken sa mô bô emê iyére tori to bay nan wô kwôlenge ca tumô kirija ka tô terare na ðin yey hen. ³⁵ Wôsa, kirija kurôn na lèn ba, na ken ben anŋan emê men, kam na dên ba, na ken ben en yi men, na ena kerga ba, na ken lèn kergare men. ³⁶ Na en ô tön senŋe ba, na ken ben bargay en têlij tön men, na en ômij ba, na ken kôrben men, na en yi danŋay a ba, na ken ô gelen a men.» ³⁷ Menba, bay lê anŋan derôre bay ka hen a uwôlen sara iyôn ba: «Kelma, kirija yôn a na niné gelem kurôn na ré lêm a, na niné bem anŋan emê men, kam na dêm a, na niné bem ju yi men ba? ³⁸ Men, kirija yôn a, na jeré na kerga ana na niné lêm kergare men, na jeré ô tôm senŋe a, na niné bem bargay ju têlij tôm men ba? ³⁹ Men, kirija yôn a, na jeré ômij men, na ju yi danŋay a a men a, na niné ô gelem ba?» ⁴⁰ Menba, na uwôlji a sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen are bay ka kêm ka ken li nan yênen ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nôbi bi a na kené lèn hen.»

⁴¹ «Menba, na kôlij ka sa kôben ma hen iyôn ba: «Erênge wolé, kenbay ka mênê yi wô sarŋge, erênge bô tare to enŋe kwôy nan kunu to yi gengin sa Sidan nan bijé kari hen. ⁴² Wôsa, kirija kurôn na lèn ba, na ken ben anŋan emê ré men, kam na dên ba, na ken ben en yi ré men. ⁴³ Na ena kerga ba, na ken lèn kergare ré men, na en ô tön senŋe ba, na ken ben bargay bi ené têlij tön ré men, na en ômij men, na en yi danŋay a men menba, na ken ô gelen ré a men.» ⁴⁴ Menba, bay a uwôlen sara iyôn ba: «Kelma, kirija yôn a, na niné gelem kurôn na ré lêm men, kam na ré dêm men, na jeré na kerga men, na jeré ô tôm senŋe men, na jeré ômij men, na jeré yi danŋay a a men, a na niné li nan ju ré ba?» ⁴⁵ Menba, na uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, are bay ka kêm ka ken li nan yênen ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nôbi bi a na kené li nan en né hen.» ⁴⁶ Menba, bay lê habré bay ka hen a erê kirij kan gusij ka yi nan kuniji hen, wô jé lêreji wo habij bi wo hen men, kan bay lê anŋan derôre ba, bay a erê kini gelê wo yi nan kwini a hen men.»

Bay woge gwoşoy deré Jéşu

(Mk 14: 1-2, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)

26 Kirija Jéşu dô kwôlê wori bi wo hen kô niş menba, ôbi kôliş bay tôri iyônş ba: ² «Ken hôn wo geserê *Pak ré ba na wulê wôô mera. Sa hende to hen na, bay a beren nôbi *Kema Gawra bé aş bay a erê béren sa gurô tagelê.»

³ Menba, damné kaş bay bê kwôbe naş surpê ka *Is-rayêl danşji iyê *dami wo damné kaş bay bê kwôbe Kayib a. ⁴ Bay woge gwoşore toş beriş Jéşu jegê aş ciré diri. ⁵ Nişba, bay kôl bi ciré biri bôb naş sa geserê Pak ré, wô wo bişné ma ré liş kwôlê naş ci.

Iyore to pônî bi ider sa Jéşu a

(Mk 14: 3-9, Lk 7: 36-50, Ja 12: 1-8)

⁶ Jéşu mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen na, ⁷ iyore to pônî eraş naş ider wo garari mê bô murda wo bay li naş *albatre hen kôbre a. Hende uşoş ligi Jéşu a aş sa wuseri sari a kirija bay mô tôş kibi emê a hen. ⁸ Kirija bay tôri gel hen iyônş menba, bôşji tarşji aş bay kôl iyônş ba: «Wô mi a hende ré mêne ider bi wo garari mê hen, hen iyônş ba?» ⁹ Ré nana kelêş ba nana uné lari mê aş céş bay nimré ré ba?»

¹⁰ Jéşu hôn ermé woşji bi wo hen menba, ôbi kôliş iyônş ba: «Wô mi a kené dôyrê iyore hende to hen iyônş ba? Anşga hende lén hen na, na anşga dôri. ¹¹ Bay nimré ba, a merê naş ken sa pônş pônş, nişba, nôbi ba, na merê naş ken naş wulê wulê ré. ¹² Ider wo hende bènş san a hen na, na wo bi bay ré sa emen.» ¹³ Menba, ôbi hô kôliş iyônş ba: «Na tu kwôlê a ené kelêşge hen, naş kir-iş kêm sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli anşga iyore hende to hen li hen ermijş sara.»

Judas ay sa Jéşu

(Mk 14: 10-11, Lk 22: 3-6)

¹⁴ Ôbi tô Jéşu wo pônî perê ka môş kibi wôô hen hini na Judas Iskariyôt, ôbi ô uné damné kaş bay bê kwôbe ¹⁵ aş kôliş iyônş ba: «Hena ené ay sa Jéşu béşşge ba, na mi a kené ben ba?» Menba, bay biri selé tôre subu. ¹⁶ Ayişş tôri wulê bi wo hen na, Judas woge geré wo diré ayişş sa Jéşu bişş damné kaş bay bê kwôbe.

Jéşu ôm geserê Pak naş bay tôri

(Mk 14: 12-31, Lk 22: 7-14,21-23, Ja 13: 21-30)

¹⁷ Wulê woş ayê tô lê geserê mapa wo wubere naş bô hen na, bay tô Jéşu era sa enşgeriri iyônş ba: «Na yônş a jeré gey bi niné ô berem sa tê lê geserê Pak ya ba?»

¹⁸ Menba, ôbi uwôliş sara iyônş ba: «Erêşşge derô ira iyé kini a aş ken kôliş iyônş ba: «*Rabi, kôl iyônş ba: «Wulê wupê ba da niş, aş nôbi naş bay tônş nişna lê geserê Pak iyére tom a.» » ¹⁹ Bay tô Jéşu li na mega bi wo ôbi

ré kelaji hen iyônş menba, bay bu sa tê Pak ya. ²⁰ Kirija tare kurişş nişş menba, Jéşu mô tôş kibi emê naş bay tôri ka môş kibi wôô hen. ²¹ Kirija bay ôm emê môrişş hen iyônş menba, Jéşu kôl iyônş ba: «Na tu kwôlê a ené kelêşge hen, kwôni wo pônî perêşşge a hen a sa ayê san.» ²² Bay kêm bôşji mêne damaşş menba, i i ba enşgeriri iyônş ba: «Kelma, na nôbi ba? Kelma, na nôbi ba?» ²³ Menba, ôbi uwôliş sara iyônş ba: «Na kwo ré dôbe kôbri naş en bô gwore a hen, ôbi a ayê san †. ²⁴ Na tiri, nôbi Kema Gawra na erê, na mega wo na lişş bô magtubu to Emen a gengişş san hen iyônş. Nişba, bô emê a kurişş sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henaşş ré yêri ré kôba ré dô sôşş.» ²⁵ Judas wo a sa ayê sa Jéşu enşgeriri iyônş ba: «Rabi, na nôbi ré rê?» Menba, Jéşu uwôli sara iyônş ba: «Na tiri na jôbi.»

Emê wo Kelma

(Mk 14: 22-26, Lk 22: 15-20, 1 Kworêntijê 11: 23-26)

²⁶ Kirija bay mô ômşji emê menba, Jéşu ay mapa aşş tô kibri sara menba, biilê aşş bişş bay tôri aşş kôliş iyônş ba: «Enşşgéşşge ken ôm ôbi yi mega kurôşşgi yen iyônş.» ²⁷ Men, ôbi hô ay gwoy care toşş yê tişşador aşş lişş Emen dosé, aşş ôbi bişşji aşş kôl iyônş ba: «Enşşgéşşge ken yi pônş pônş kêm.» ²⁸ Aşş ôbi kôliş iyônş ba: «Kwo na ná, yi môşş kwôbren woşş bişşare wo bişşş tôşş wô kibi bişşné kwône aşş bi têrişşş toşşji ré dôrişşş sarşşji a. ²⁹ En kelêşşge, na hô yê care toşşş yê tişşador hende to hen ré nişş, kwôy wulê wo na sa yişş to kôbri naşş ken bô emê iyére to Iban a.» ³⁰ Kirija bay kebe kurôşş menba, Jéşu naşş bay tôri ôrişş sa Keram wo Olibiyé.

Jéşu kôl Piyêr ré sa uwôşerê diré hônî ré

(Mk 14: 27-31, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

³¹ Menba, Jéşu kôliş iyônş ba: «Bô yoyre to kemnêşş hen na, kenbay kêm ka déşş aşş wôsa lişş bô magtubu to Emen a kôl iyônş ba: «Na deré ôbi abê gamgê menba, bay a userişş kêm †.» ³² Nişba, céşşgé menba, kirija na jê sé kampê na, na erê tumôşşşge a Galilé a.» ³³ Menba, Piyêr kôlişş Jéşu iyônş ba: «Kirija megên kêm a déşş aşş ba, nôbi na déşş aşş né.» ³⁴ Menba, Jéşu uwôli sara iyônş ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, bô yoyre to kem-nêşş hende to hen na, pa dema kura ré yelé tô ba, já uwôşerê têê subu jeré hônên né.» ³⁵ Nişba, Piyêr hô kôliş iyônş ba: «Hena ré na wo ené ma naşş ju kôba, na kelê ené hônem né ré.» Menba, bay tôri kêm kôl mega wo Piyêr kôlişş hen iyônş men.

Bô yagê wo Gêtsémané

(Mk 14: 31-42, Lk 22: 39-46, Ja 18: 1)

³⁶ Menba, Jéşu ôrişş naşş ci kirijşş ka bay uwôşgeşşji *Gêtsémané hen, aşş kôlişş iyônş ba: «Merêşşge tôşş na, aşş nôbi na derê tônşş wolé erê uwôlê Emen.» ³⁷ Jéşu ôrişş

† 26: 23 Kurôşş kibé 41: 10 †† 26: 31 Jakari 13: 7

nañ si Piyêr nañ kam Jébédé ka wôô hen nañ di. Menba, tiri li ña men, ôbi ange damañ. ³⁸ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Tun li ña môt teré dun iyôn, merênge na, añ ken yi kum né.» ³⁹ Jésu dô tôri dê wolé menba, jubu gubari dij kwini tôn añ uwôl Emen iyôn ba: «Iban, hena ré yi iyeñ ba, ju dí gusiñ hende to hen lèn né. Hen iyôn hari kôba, ju li bô geyé wom, díba bô geyé wupê nôbi ré.» ⁴⁰ Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, uwonji tô kum a. Menba, Jésu kôlji Piyêr ba: «Ken mô tu geñ nañ en sem iyôn né ba?» ⁴¹ Merênge tu geñ añ ken uwôl Emen bi kené heriñ bô angañ lamê ré. Ken gey merê tu geñ hanje niñba, na néérnge a nêmmé ré di.» ⁴² Jésu hô dô tôri wolé dê añ jôgij têê wôô wori añ uwôl Emen kôl iyôn ba: «Iban, hena ré yi iyeñ ba, ju dí gusiñ hende to hen lèn né. Hen iyôn hari kôba, ju li bô geyé wom díba, bô geyé wupê nôbi ré.» ⁴³ Ôbi hô bulo hera menba, uwonji tô kum a wôsa bay nêmmé merê geñ né. ⁴⁴ Ôbi hô dô tô wolé añ uwôl Emen wo jôgij têê subu añ na kwôlo ôbi ré kôl tumô hen a ôbi ré hô kôl sôn. ⁴⁵ Ôbi hera ligi bay tôri a añ kôlji iyôn ba: «Yénge kum añ ken dô bul hanje niñ. Kô niñ. Tayriri sa wo bay a uwôlen nôbi Kema Gawra kôbi bay têriñ a niñ. ⁴⁶ Henanje ta, na erênge gel, ôbi ayê san biñ biñé bi, sa niñ.»

Bay bu Jésu

(Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴⁷ Kirija Jésu iyêl ba ya tô hen iyôn menba, Judas ôbi tô Jésu wo pôn perê ka môj kibi wôô hen so nañ kwônê biñé ka ôriñ nañ yebere toñ kaskar men, ka nañ kwore a men. Na damné kañ bay bê kwôbe nañ bay sa Jubnê a joji. ⁴⁸ Judas woñ ôbi ayê sa Jésu hen, ré kelan kwônê biñé bay ka hen iyôn ba: «Kwôni wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené biri.» ⁴⁹ Kirija bay sa niñ menba, Judas era ligi Jésu añ kôl iyôn ba: «Dosé tom Rabi.» Menba, ôbi ibe tô maa Jésu. ⁵⁰ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Melannen, anga ju era wô lê hen na, ju li mera.» Menba, kwônê biñé bay ka hen selam Jésu bu. ⁵¹ Menba, ôbi tô Jésu wo pôni perê ka debu nañ di hen, dô yebere toñ kaskar tori añ dij maa mana wo *dami wo damné kañ bay bê kwôbe jô. ⁵² Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Dôbe yebere tom toñ kaskar hôriñ bô iyérere a wôsa biñé ka pô yibiñé kañ kaskar ba, na temay yebere toñ kaskar a bay ré ma men, ⁵³ ju hôn wo henañ ené engeriñ Iban ba, ôbi henañ ré ben asgarñê nêmmé sak tôre jurgem kibi wôô kirij bay ka nana díbiñ hen né ba?» ⁵⁴ Hena henañ ré na hen iyôn ba, kwôlo yi bô magtubu to Emen a to kôl iyôn ba: Ré na hen iyôn, a ré liñ hen ba, ariri henañ ré liñ na iyeñ iyeñ ba?» ⁵⁵ Jésu kôlji kwônê biñé bay ka hen iyôn ba: «Ken erañ nañ si yebere toñ kaskar men, kwore men kôbernge a wô berenare mega wo kené kena beré na gems a iyôn. En mô perênge a na sa pôn pôn gilij biñé are derô haba wo *iyéy Emen a hen ba,

na ken era sa beren ré wô mi ba?» ⁵⁶ Niñba, yi hen iyôn bi kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu to Emen a hen na, bi ariri ré liñ.»

Menba, bay tôri kêm gerji diri añ.

Jésu debu kini jerê kwôlê wo Jubnê iyé dami wo damné kañ bay bê kwôbe Kayib

(Mk 14: 53-65, Lk 22: 54-55,63-71, Ja 18: 13-14,19-24)

⁵⁷ Bay beré Jésu bay ka hen ôriñ nañ di tumô Kayib a wo na dami wo damné kañ bay bê kwôbe hen. Kirij bay ka hen na, *bay derê tô tôô to Emen nañ surñé ka Jubnê kôba, danji ya men. ⁵⁸ Piyêr ô tô Jésu a tôn tôn kwôy ôriñ karan derô haba wo dami wo damné kañ bay bê kwôbe a, añ ô merê nañ bay gemé kibi iyé dami wo damné kañ bay bê kwôbe bi wo hen añ diré gelé anga bay ré lê. ⁵⁹ Damné kañ bay bê kwôbe nañ *Sanêdrên kêm woge geré wo ciré diri kwôlo dami sari a añ ciré derijni. ⁶⁰ Biñé kwône era sa pôy kwôlê diri sari a, niñba, bay uwôn kwo nêmmé deréri ré. Ka pôni wôô era cêgê añ ⁶¹ kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen kôl iyôn ba: Diré té iyéy Emen hen añ diré hô dé hôriñ sa subu dêj.» ⁶² Menba, dami wo damné kañ bay bê kwôbe hena ta, añ kôlji Jésu iyôn ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawrê bay ka hen kôl gengij sam hen né ba?» ⁶³ Niñba, Jésu uwôli kwôlê wôni sara ré. Menba, dami wo damné kañ bay bê kwôbe bi wo hen kôlji Jésu iyôn ba: «En uwôlem nañ hini Emen woñ ôbi merê tu geñ hen, bi jeré kelêni na ba, ju na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na Kemari bi ba?» ⁶⁴ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Ôbi a jeré kôl kem a hen. En kelênge ka sa gelen nôbi *Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woñ ôbi néé a a men, na bulo hera perê kirij ka geri ka derô-marañ a men †.» ⁶⁵ Menba, dami wo damné kañ bay bê kwôbe yêgerê bargay yiri a añ kôl iyôn ba: «Ôbi tiiré Emen ôm hen iyôn niñ menba, ken kôl nana hô gem na i ré kelêna kwôli sôn ba? Mega ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen ôm hen niñ na, ⁶⁶ Kwôli mi a kené erem niñ ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi na kwoñ deré.» ⁶⁷ Kirij bay ka hen na, bay tibriri kalê tiri a men, ka pôni esuge kôbriji cibijni men, ka pôni sê tô mari a men. ⁶⁸ Añ bay kôli iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen li yem môñ *ôbi kibi Emen iyôn añ ju kelêni na i a dêmm hen ba?»

Piyêr uwôser têê subu diré hôn Jésu ré

(Mk 14: 66-72, Lk 22: 55-62, Ja 18: 15-18,25-27)

⁶⁹ Kirij bay ka hen na, Piyêr mô nô derô haba menba, hende jé to dami wo damné kañ bay bê kwôbe to pôni uso da ligiri a añ kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, na ju ô nañ Jésu wo Galilé bi wo hen ré ba?» ⁷⁰ Niñba, ôbi uwôser tu biñé a kêm kôl iyôn ba: «Kwôlo mu kôl hen na, en hôn né.» ⁷¹ Ôbi hena ô si kibi geré iyôn menba,

† 26: 64 Daniyél 7: 13

hende jé to danġi gili aṅ kôlij biñé ka debe ya hen iyôn ba: «Gawra wo na, kôba na ô naṅ Jésu wo Najarêt bi wo hen men.»⁷² Menba, Piyêr hô uwôser desinj yiri kôl iyôn ba: «En hôn gawra bi wo hen né.»⁷³ Sem cêgê menba, biñé ka ré mô ya hen usoji ligi Piyêr a aṅ kôl iyôn ba: «Jôbi kôba, ju na kwo biñé bay ka hen men, wôsa kwôli kelêrem gel wo jeré na kwoji.»⁷⁴ Menba, Piyêr dusu yiri kôl iyôn ba: «En hôn gawra bi wo hen né. A hena ené kôl benare ba, bi Emen deren.» Kirij bay ka hen menba, kura yel men.⁷⁵ Menba, bô Piyêr jibri sa kwôlo Jésu na kôli kôl iyôn ba: «Já uwôserê jeré hônên né têê subu dema kura ré yilé tô hen.» Menba, ôbi si nô aṅ sôm bugerôg bugerôg.

Bay ôrij naṅ Jésu tumô ôbi emê iyére Pilat a (Mk 15: 1, Lk 23: 1-2, Ja 18: 28-32)

27 Tô kirij cud menba, damné kaṅ bay bê kwôbe kêm naṅ surjê danġi aṅ gengiji kwôli deré Jésu.
² Bay bi bay harêri aṅ ôrij naṅ dí ô bij *Pilat ôbi emê sa iyére woṅ Rômê.

Judas duu yiri (Jé lê bay jé 1: 11-20)

³ Kirija Judas wo ay sa Jésu hen gel wo bay uwôl kwôlê sa Jésu a hen iyôn menba, bôri tari sa aṅga diré li hen menba, ôbi heraj naṅ selé to tôre subu hen bij damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surjê hôrij,⁴ aṅ kôlji iyôn ba: «Ayê wo en ay sa kwo li ani ré hen na, en li na têrij hen.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Na kwôlê wom jôbi díba kwo hen dólêni nibay ré.»⁵ Judas bêñ selé hende to tôre subu hen bô *iyéy Emen a aṅ si ô ulê gaṅne dirij yiri.⁶ Damné kaṅ bay bê kwôbe pô selé hende to hen, aṅ kôlji iyôn ba: «Selé to na na, dé wo nana bi bô magela wo yi naṅ jengêri hen né, wôsa na lari kwôbe.»⁷ Kirija bay narij kwôlê sara menba, bay genge ciré kelij kirij ka gawra woṅ ôbi jibé hen, aṅ bi ré yi sa kamjê kergê.⁸ Ôbi a bay ré uwôge kirij bay ka hen, kirij kaṅ kwôbe kwôy kemnêñ kemnêñ hen.⁹ Na ôbi á, kwôlo *ôbi kibi Emen Jérêmi na kôl hen, ariri ré lij. Ôbi na kôl iyôn ba: «Bay pô lari tôre subu aṅ lari bi wo hen, na kwo kam *Israyêl bij sara wô kilijni.»¹⁰ Aṅ bay kelij kirij ka gawra woṅ ôbi jibé hen, mega wo Kelma na ayij tôô ben hen iyôn †.»

Pilat enġerij Jésu kwôlê (Mk 15: 2-20, Lk 23: 1-4, 13-25, Ja 18: 18 - 19: 6)

¹¹ Kirija bay ôrij naṅ Jésu tumô ôbi emê sa iyére Pilat a, menba, ôbi enġeriri kôl iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.»¹² Kirija damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surjê pôy kwôlê diri Jésu sari a hen iyôn na, ôbi uwôlji kwôlê wôni sara ré.¹³ Menba, Pilat kôli

† 27: 10 Jakari 11: 12,13, Jérêmi 32: 6-15

iyôn ba: «Ju toy kwôlo bay pôy kêm bêm sam a hen né ba?»¹⁴ Nijba, Jésu uwôli kwôlê wôni pôn nêñ iyôn sa kwo bay pôy diri sari a hen né. Menba, tini kelma ge kay damaṅ.

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a

¹⁵ Elê elê naṅ sa geserê *Pak ba, ôbi emê iyére ôrij naṅ hara woṅ ulê danġay wo gawrê gey hen pôn ta ta.
¹⁶ Wulê bi wo hen na, Barabas na danġay wo hini ôm gaṅ.
¹⁷ Menba, Pilat enġerij biñé iyôn ba: «Na i a kené gey bi ené uwôli ta bérge ba? Barabas laba Jésu wo bay uwôgeri *Krist hen dí ba?»
¹⁸ Wôsa ôbi hôn wo ré na terbére a ré liji aṅ bay ré berij Jésu bi hen.
¹⁹ Kirija Pilat ba kini jeré kwôlê a tô menba, tamni jé kwôli iyôn ba: «Jôbi ju jô kwôlê sa gawra woṅ derôre bi wo hen na ré, wôsa yoire hen na, wônê gelen gusij gaṅ gengij sari.»
²⁰ Damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surjê gwôsiji biñé bi ré enġere bi ôbi emê sa iyére ré uwôl Barabas ta, aṅ Jésu a ré diri dí.
²¹ Ôbi emê sa iyére kôlji iyôn ba: «Danġaynê ka wôô na na, na kwo yôn a kené gey bi ené uwôli ta bérge ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Uwôl Barabas ta dí.»
²² Ôbi emê sa iyére Pilat hô enġereji iyôn ba: «Jésu wo bay uwôgeri Krist hen ba, en liri iyeṅ ba?» Menba, bay kêm uwôli sara iyôn ba: «Béeri sa gurô tagelê béni.»
²³ Ôbi emê sa iyére hô enġereji iyôn ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay kêm kôl kaṅ ta iyôn ba: «Béeri sa gurô tagelê, béeri sa gurô tagelê.»
²⁴ Pilat bô wo diré nêñ lê ani ré nij men, heragê kôba ôm gaṅ a men na, ôbi ay kam pilij kôbri tu biñé kêm aṅ kôl iyôn ba: «En naṅ tô bê kwôbri gawra woṅ derôre bi wo hen a, na kwôlê woṅge kenbay haṅge nij †.»
²⁵ Menba, bay kêm uwôli sara iyôn ba: «Bi kwôbriri bu sarni naṅ sa kwôṅgêrni.»
²⁶ Menba, Pilat uwôl Barabas ta, menba, ôbi bi bay yêmnê Jésu naṅ tinêre aṅ nôgiri bij asgarjê bi ré ô béeri haji nij.

Asgarjê ayrê Jésu

²⁷ Asgarjê ka ôbi emê sa iyére ôrij naṅ Jésu kini merê ôbi emê iyére a, aṅ asgarjê kêm ka bô ira hen na, méérji Jésu ta kumôj.
²⁸ Aṅ, bay tô bargay kari yiri a aṅ, aṅ dôbri bargay ka dami ka sêy ka biñé ka damné hen yiri a.
²⁹ Men, bay gaa jabga woṅ kenare naṅ gesem dôbri sari a men, bay dôbri celaṅ woṅ kenare kôbri woṅ gusurô aṅ cibiji gubarji tôn tumôri a aṅ bay ayrêri kôl iyôn ba: «Nini lêm dosé, kelma wo Jubnê.»
³⁰ Men, bay tibiri kalê tiri a men, bay dô celaṅ woṅ kenare bi wo kôbri a hen, sêñ sari a men.
³¹ Kirija bay sili hen iyôn nij, menba, bay dô bargay ka bay ré dôbri yiri a hen aṅ aṅ hô tôbri kari hôrij aṅ ôrij naṅ dí ciré erê béeri sa gurô tagelê haji nij.

†† 27: 24 Détéronôm 24: 6,7

Bay bér Jésu sa gurô tagelê

(Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

³² Kirija bay so nô nâj derô iyére menba, bay uwôn Simô wo na gawra wo Sirên hen, bay biri eren biri ay gurô tagelê wo Jésu. ³³ Kirija bay ô bij kirij ka bay uwôgeji Gwôlgwota hen, bôri na ibé sa gawra hen. ³⁴ Kirij bay ka hen na, bay bij Jésu care to polij nâj aŋga ðaj bi ré yi, kirija ôbi yi gel menba, ôbi kaŋ †. ³⁵ Aŋ bay bééri sa gurô tagelê. Kirija bay bééri sa gurô tagelê kô nij menba, bay pô bargay kari cénji nâj geré wo jalaw terê ††. ³⁶ Menba, bay mô gemni haji nij. ³⁷ Bi bijé ré hôn wô mi a bay ré diri ba na, bay li are di sa gurô ta sari a kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, na Jésu kelma wo Jubrê.» ³⁸ Men, bay béere bay bô habrê ka pôni wôð nâj Jésu, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men †. ³⁹ Bijé ka ô tô geré hen na, bay tiiré Jésu men, bay li sarji ômij ya ya ††⁴⁰ aŋ kôl iyôn ba: «Jôbi wo na ju kôl jeré téé iyéy Emen aŋ jeré hô dé hôrij sa subu dêj hen na, gôlij nâj yem ta. Hena jeré na kema Emen ba, ju herbo tôn sa gurô tagelê nija gelé ††.» ⁴¹ Damné kaŋ bay bê kwôbe nâj *bay deré tô tô to Emen nâj surnê kôba sili kôl iyôn ba: ⁴² «Ôbi gôlij nâj bijé menba, nê m gôlij nâj yiri ré, hena ôbi ré na Kelma wo Israyêl ba, bi dera yiri tôn sa gurô tagelê pa dema niné bê bôrni sari a. ⁴³ Ôbi bi bôri sa Emen, aŋ kôl diré na kema Emen. A hena Emen ré geyri ba, bi sa dôri uwôl ta hari nij ††.» ⁴⁴ Bay bô habrê ka bay béérji sa gurô tagelê kwari hen kôba tiréri hen iyôn men.

Kwôli temare to Jésu

(Mk 15: 33-41, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

⁴⁵ Ayij tôri tu tare kwôy tare to yébé ayij sa tône ta hen na, kirij hendu sa terare a na kêm. ⁴⁶ Nâj tare hende to yébé ayij sa tône ta hen, menba, Jésu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Eli, Eli lema sabaktani.» Bôri na: «Emen wupê, Emen wupê wô mi a jeré dén aŋ hen iyôn ba? †††» ⁴⁷ Bijé ka pôni ka debe ya hen na, kirija bay toy tôri hen iyôn, menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi uwôge *Eli.» ⁴⁸ Kwo pôni ô lew ô ayê kibi bargay dôbê bô kam tinador ka bay uwôgeji binêger hen, aŋ dôbe kibi gurô aŋ eraŋ sa dôbri kibri a, bi ré yi. ⁴⁹ Menba, ka pôni kôl iyôn ba: «Di jan, naa gelé na ba, Eli a sa gôlij nâj di ba?» ⁵⁰ Menba, Jésu hô dô gura wo dami menba, kibri wôm hari nij.

⁵¹ Kirij bay ka hen, menba, bargay ka bay ha jôrij bô *iyéy Emen hen na, yêgij derôre a wôð ayij tôri ta kwôy uwôl tôn men, sa terare yebagij men, keram wayrij a men. ⁵² Kamnê wayrij aŋ bijé kaŋ bay lê aŋ-

† Ca ba na, na hana wo bay bij kwôni bi kirija bay ré ca bééri ba bi yiri ré liri gaŋ né. †† 27: 35 Kurôn kibé 22: 19 † 27: 38 Esay 53: 12 †† 27: 39 Kurôn kibé 22: 8 †† 27: 40 Matiyé 26: 61 ††† 27: 43 Kurôn kibé 22: 9 ††† 27: 46 Kurôn kibé 22: 2

gaŋ derôre tu Emen a ka na ma hen na, ji si kamnê. ⁵³ Kirija bay so bô kamnê hen iyôn menba, cêgi jê sé wo Jésu a ná, bay ô derô iyére to yi nâj jengêre to na Jérusalêm hen, aŋ bijé kwône gilji hôn.

⁵⁴ Dami wo asgarjê nâj asgarjê ka ré debe wô gemé Jésu hen, gel sa terare to yebagij hen men, are kêm ka li are hen a men na, haré liji daman aŋ bay kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.» ⁵⁵ Kirij bay ka hen na, yébé ka pôni kwône ka na ô nâj Jésu hen kôba, debe ya sêd wolé gel are bay ka hen men. Na bay a na lêré jé biri hen kirija ôbi na ayij tô jé wori Galilé a kwôy saŋ nâ hen. ⁵⁶ Peré yébé bay ka hen na, na si Mari to Magdala nâj toŋ yoo si *Jak nâj Josêp men, yoo kam Jébédé a men.

Bay em Jésu

(Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

⁵⁷ Pa dema tare ré ta kurij na, gawra won ôbi uné wo bay uwôgeri Josêp, ôbi na gawra wo Arimaté. Ôbi na na ôbi tô Jésu men. ⁵⁸ Ôbi ô uné Pilat aŋ engeriri temay Jésu, menba, Pilat ay tôð bi bay ré diri ré ay. ⁵⁹ Josêp ay temay Jésu aŋ lêgere nâj kibi bargay ka bôri ka kôrbi a. ⁶⁰ Aŋ ôrij emé bô kamnê kari kaŋ yiri ka ôbi bi bay kerge haw bô keram a aŋ ôbi gereŋge kulman keram wo dami dé kibi a aŋ ô hari nij. ⁶¹ Mari to Magdala nâj to pôni hen môrji wor kwiniji si sa kamnê iyôn.

Bay gem sa kaŋê

⁶² Cêgi beré sa têé sa merê ta a hen, menba, damné kaŋ bay bê kwôbe nâj Parisijnêðê ôrji ô uné Pilat. ⁶³ Aŋ kôli iyôn ba: «Kelma, bôrni jibéni sa kwôlo ôbi benare bi wo hen na kôl kirija ôbi na baŋ ta tô hen, ôbi na kôl iyôn ba: «Sa wôð, subu tori menba, na jê sé kamnê.» ⁶⁴ Iyôn ba, ay tôð bi bay gem sa kamnê kwôy wulê subu, wô wo bay tôri maa sa derêri ôrij, aŋ a kelê ôbi a ré jê sé kamnê hen, menba, kwôlê won benare bi wo hen, a emé dê kwo tumô hen aŋ sôn.» ⁶⁵ Menba, Pilat kôlji iyôn ba: «Gelêŋge, en béŋge asgarjê hen, erêŋge ken ô gemé mega wo ken geyij hen iyôn.» ⁶⁶ Menba, bay ô serinjé kibi kamnê bay ka hen ta, aŋ di asgarjê mô gem haji nij.

Jésu ji si kamnê

(Mk 16: 1-11, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-18, Jé lê bay jé 2: 24-38)

28 Cêgi *sa merê ta a nâj sa demas nâj tô kirij kirija kirij ba hendu ðurum ðurum tô menba, Mari to Magdala nâj to pôni hen eraji sa kamnê ciré sa gelé. ² Kirij bay ka hen menba, terare yebagij deŋ deŋ wôsa mana wo Kelma hena derômaran a herbo era sa gereŋge kulman keram wolé aŋ ðay mô sara. ³ Yiri jeraŋnê mega wulaŋê emen iyôn men, bargay kari kôba, bôrê môŋ wôbgê iyôn a men. ⁴ Kemnare li asgarjê kaŋ bay gemé sa kamnê hen, aŋ bay wuderé

jag jag aṅ bay yi mega temay biṅé iyôṅ. ⁵ Mana wo Emen kôlij yébé bay ka hen iyôṅ ba: «Kemnaṅge ré, en hôn wo kené woge na Jésu wo bay na bééri sa gurô tagelê hen. ⁶ Ôbi naṅ na, ôbi ji si kamṅê mega wo ôbi na kôlij hen iyôṅ. Eraṅge ken sa gel kirijna bay na uwôlijni ya hen. ⁷ Aṅ ken ô lew ô kôlij bay tôri wo ôbi ré ji si kamṅê, aṅ ré ô tumôṅge a Galilé yaṅ nij aṅ na yaṅ a kené erê geléri. Ôbi a, ené kelêṅge hen.» ⁸ Yébé bay ka hen henaji sa kamṅê gerji naṅ kemnare men, naṅ yi derê men, ô kôlij bay tô Jésu kwôlê bi wo hen. ⁹ Menba, Jésu jô kwiniji aṅ kôlji iyôṅ ba: «En lêṅge dosé.» Menba, bay uso da ligiri a bu têri aṅ heramiri. ¹⁰ Menba, Jésu kôlji iyôṅ ba: «Harêṅge ré, erêṅge ken ô kôlij yênené ré ôri Galilé wôsa na yaṅ a bay ré sa gelen.»

Kwôlo asgarṅê kaṅ bay gemé kamṅê hen kôl

¹¹ Kirijna yébé bay ka hen, baa tô geré tô menba, asgarṅê ka ré gem sa kamṅê hen, ka pôni heraji perê ira sa ô kôlij damné kaṅ bay bê kwôbe kwôli are bay ka ciré gelo hen. ¹² Damné kaṅ bay bê kwôbe uwôge surṅê aṅ danji aṅ gengeji bi ciré biṅ asgarṅê bay ka

hen lari mê. ¹³ Aṅ bay kôl iyôṅ ba: «Kelêṅge iyôṅ ba, bay tôri ré era yoyre sa gômse temayri ôri kirijna nini ba tô kum a tô hen. ¹⁴ A hena ôbi emê sa iyére ré toy ba, nijna henê kwôlo nijna kôli aṅ nijna derêṅge kibi kwôlê a seṅge.» ¹⁵ Asgarṅê bay ka hen, enge lari bi wo hen, aṅ kôlji na mega bi wo bay ré kelaji hen iyôṅ. Aṅ kwôlê bi wo hen ôm naṅ kirij kirij perê Jubṅê kwôy kemnêṅ kemnêṅ.

Jésu si sa bay tôri a

(Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-27, 21: 1-23, Jé lê bay jé 1: 6-8)

¹⁶ Bay tô Jésu ka môj kibi pôni hen, ôri Galilé sa keram wo Jésu gelji hen. ¹⁷ Kirijna bay gel Jésu menba, bay heramiri, nijba, ka pôni meremné bôri a. ¹⁸ Menba, Jésu uso da ligiri a aṅ kôlji iyôṅ ba: «Emen ben néé woṅ gôlij sa aṅga sa terare men, sa ka derômaran a a men. ¹⁹ Erêṅge yi tô yê biṅé ka sa terare a na kêni aṅ ken belêṅgeji bi bay yi bay tôni aṅ ken liji batêni naṅ hini Iba biṅé men, hini Kemari men, hini Tunu toṅ hendi bô bôre a men. ²⁰ Aṅ ken gelji bê kwôlê sa are kêni ka na en ayij tô bêṅge a hen. Aṅ ken hôn wo ené baa naṅ ken naṅ wulê wulê kwôy wo tô terare a kerê.»

Mark

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Mark li hen

Kwôlo Dôri wo Mark na, gengijn na sa bijé ka na Jubnê ré hen. Magtubu to Mark hende to hen na, na magtubu to mena dêj senge men, kwôlo Jésu wôni wo yêngi iyôn kôba na bô a a men. Nijba, magtubu hende to hen kôl na kwôli bijé ka Jésu men, kwôli berarê wo ôbi berare bijé men, kwôli narijare kwôlê wo ôbi narij na bijé a men. Kwôlo pôni wo yi bô magtubu to Mark a hen na, na bô magtubu to Matiyé a men, na bô to Ja a men, na bô to Luk a a men. Magtubu to Mark hende to hen kôl kwôli bô emê, wôsa tumô ba, hende kôl na kwôli Jésu mega ré na Kema Emen (1: 1) men, deré kibi ba kôl na kwôli Kema Emen bi wo hen rée ma a bay rée bééri sa gurô tagelê (15: 39).

Sapitre 1 - 8: 26 a na, Jésu gey wo kwôni ré hôn jog diré na i ba ré tô. Ôbi berare bay ômjare men, dage tunu to habij sa bijé men, iyêl na ibiyare a men, menba, bijé engere iyôn ba: «Gawra bi wo hen na I ba?» Nijba, Jésu kôlij bijé ka kôl ciré hôn hen iyôn ba: «Kôlijge kwôni ené i ba ré pa pa.»

Sapitre 8: 26 - sapitre 16 a na, gey gelij bijé ré hôn wô mi a Jésu ré na Kema Emen ba.

Bijé ka bay bê bôrji sa Emen a ka bô emê wo Rômê na, gey gawrê ka yi môn emen iyôn hen. Gawrê bay ka hen lêrê anga dêrê sa kirij men, anga bay li ba kurij dô biji men, bay gôlij sa angan bô emê kêm a men.

Nijba, Jésu wo na Kema Emen hen na, bul yiri gawra a bij Emen kwôlê kwôy wo uwônij bô emê men, uwônij temare a men. Bay tô Jésu kôba are bay ka ôbi li hen na, bay hôn bôrji perañ né. Añ li wo bay jibiri déj kirija bay ôrij wô uwôlij kwôlê sari a añ derijni hen. Na dami wo asgarjê wôj Rômê a gelé temare to Jésu ma hen, menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gawra wo na na, na Kema Emen bi tiri.»

Kirija Jésu da kelê kwôlê wôni gengijn sari ba ôbi uwôge yiri Kema Emen. Uwôgê bi wo hen na, gel na wo gawra bi wo hen, Emen né biri damjare kêm men, néé wôj dé bô jalê sa gawrê men, kwôj uwôlij kwôlê sarji a a men. Men, gel wo Jésu ré na gawra tiri a men. Men, gijê wo yi gengijn sa Jésu na jé lêri hen.

Kwôni wo dêjse magtubu to Mark hende to hen na, a henê wo engéré kwôlê wo kôl iyôn ba: «I a na Jésu ba?» hen bô a. Añ kwôlo jeré hôn ulê sara lew ba na. Já dêjsê magtubu to Mark kañ kerê dema jeré henê geré wo Jésu ay men, i a ré na Jésu ba a men tô.

Deré kwôlê wo Ja ôbi lij bijé batêm

(Mt 3: 1-12, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)

1 Kwôlê wo Dôri wo gengijn sa Jésu Krist Kema Emen ayij tôri mega hen iyôn. ² Mega *ôbi kibi Emen *Esay na li bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôn ba:

«Toy, nôbi Emen en jé mana wujê tumôm a bi ré ô janê geré wom †.

³ Na tôô ôbi ulê béré wo ôm derô gwôlê kôl iyôn ba:

«Nanênge geré wo Kelma men, janênge kam geré kari bi ô derôre a men ††.»

⁴ Na hen iyôn a Ja ré so añ ôbi lij bijé batêm derô gwôlê men, uwôlij béré kôl iyôn ba: «Belênge cêgerjge bij têrij añ ken li batêm añ bi Emen né djij bôri jalê sa têrij tonge a.»

† 1: 2 Malasi 3: 1 †† 1: 3 Esay 40: 3

⁵ Bijé ka bô emê wo Judé kêm nañ ka Jérusalêm ôrji sa pôn pôn ligiri a. Bijé bay ka hen tô tô têrij toji ta añ ôbi lij batêm bô cér wo Jurdê bi wo hen a.

⁶ Ja tôbe bargay ka bay li nañ gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri nañ arij a men. Ari emêri na cérê men, timne a men. ⁷ Ôbi uwôl béré kôl iyôn ba: «Kwo a era cêgen a hen na, néé wori gôlij kujê men, en nêj denjé terê ganji garbê kañ têri ré a men. ⁸ Nôbi, en lênge batêm na nañ kam nijba, ôbi ba a lênge batêm nañ Tunu toj hendi bô bôrê.»

Batêm to Jésu

(Mt 3: 13-17, Lk 3: 21-22)

⁹ Na iyôn a, Jésu ré hena Najarêt bô emê wo Galilé añ bij Ja liri batêm bô cér wo Jurdê. ¹⁰ Kirija Jésu so bô kam a na, ôbi gel derômarañ bôlij añ Tunu toj hendi bô bôrê yi mega derare iyôn herbo sari a. ¹¹ Añ tô

kwôni ôm derômaran a kôl iyôn ba: «Ju na Keman, en purem daman men, en li yi derê wô sam daman a men.»

Sidan sél Jésus

(Mt 4: 1-11, Lk 4: 1-13)

¹² Kirijn bay ka hen na, Tunu toj hendi bô bôre dô tumô Jésus ôrij nan di derô gwôlê. ¹³ Ôbi li wulê tôre pôrbu derô gwôlê menba, Sidan era sa séli. Jésus mô perê tanare to noni nijba, *manê ka derômaran a sa li nan di.

Jésu uwôge bay tôri ka tumô pôrbu

(Mt 4: 12-22, Lk 4: 14-15, 5: 1-11)

¹⁴ Kirija bay bu Ja uwôl dan gay a na, Jésus ô bô emê wo Galilé. Ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri wo hena ligi Emen a. ¹⁵ An ôbi kôl iyôn ba: «Kirijn kô nij an *emê iyére to Emen era da nij. Dénge jé lêrenge wo habijn hen ba, an ken bêngge bôrnge sa Kwôlo Dôri a.»

¹⁶ Kirija Jésus ô kibi cér wo Galilé na, ôbi gel Simô nan yêni André ka na bay uré hen urji kuyê nan bera.

¹⁷ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Eranje tòn a an na bêngge ka yé bay uré bijné ben.»

¹⁸ Kirijn bay ka hen na, bay déj bera toji an, an ôrji tôri a.

¹⁹ Kirija Jésus ô kelañ dê menba, ôbi gel si *Jak nan yêni Ja kan kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé môrji bô bato nanji bera toji. ²⁰ Kirijn bay ka hen na, ôbi uwôgeji menba, bay déj ibarji Jébédé hen nan bay jé kari bô bato a an ôrji tô Jésus a.

Jésu dage tunu to habijn

(Lk 4: 31-37)

²¹ Bay ôrji a sa iyé Kapêrnayôm. An nan sa *sa merê ta a menba, Jésus ô bô *iyéy dapare a ô gelijn bijné are.

²² Tiniji ge kay sa derê kwôlê wo Jésus dô hen wôsa ôbi iyêl mega kelma díba yi mega *bay derê tô tô to Emen hen né.

²³ Kirijn bay ka hen na, bô iyéy dapare hende to hen na, gawra wo pôni wo tunu to habijn yi bôri a hen soo ira. ²⁴ An hende kôl iyôn ba: «Wuge! ju gey na mi yirni a ba? Jésus wo Najarêt. Ju era na wô mênêni. En hôn ju na i ba, ju na kwôni wo yi nan jengêri gay wo Emen a jori.»

²⁵ Jésus ône kôl iyôn ba: «Wôm tøn an mu séj bô gawra bi wo hen.»

²⁶ Menba, tunu to habijn hende to hen séj bôri a an liri ôbi ka kula men, gwôrêri men. ²⁷ Bijné kêm hare gan, an bay engerijn yirji na ba ré na mi a ré yé hen iyôn ba. Derê kwôlê wo kôrbi wo na ba, ré na kwo nan néé. Wôsa gawra bi wo hen ay tô bijn tunu to habijn menba, hende biri kwôlê.

²⁸ An hini emê wo Jésus ôm gôrij kirijn kêm bô emê wo Galilé.

Jésu berare bay ômpare kwône

(Mt 8: 14-17, Lk 4: 38-41)

²⁹ Kirija Jésus men, Simô men, André men, soji bô iyéy dapare a na, bay ôrji iyé si Simô nan André an si Jak nan Ja kôba nan ci men. ³⁰ Wulê bi wo hen na, mari Simô kal dere an yi ira menba, bay kôljin Jésus kwôle.

³¹ Jésus ô kirijn ka hende yijn ya hen, an bu kôbre buru hena ta, menba, hende berare an hende li an gan emê biji.

³² Kirija tare kurijn nij menba, bijné ka sa iyére hende to hen eranji nan bay ômpare kêm men bijné ka tunu to habijn yi bôrji a hen a men bijn Jésus. ³³ An bijné kêm ka sa iyére hende to hen danji tumô iyére to Jésus môrij ya hen. ³⁴ Jésus berare bijné kêm ka nan ômpare to gay gay to gelijn tirji gusijn hen men, ôbi dage tunu to habijn bô bijné ka pôni a a men. Nijba, Jésus jôrij tunu to habijn iyêlê wôsa hende hôni dô.

Jésu uwôl béré nan kirijn kirijn bô emê wo Galilé

(Lk 4: 42-44)

³⁵ Kirija kirijn ba hende durum durum tô na, Jésus hena si nô ô wolé derô gwôlê ô uwôbê an uwôl Emen.

³⁶ Simô nan bijné ka mô nan di hen siji ô wogeri, ³⁷ an uwonni. Bay kôli iyôn ba: «Bijné kêm wogem.»

³⁸ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Na erênge nan sa iyére iyére bi na erê ulê béré yan men. Na wô bi wo hen a ené soj nô wolé hen.»

³⁹ An Jésus ô gôr bô emê wo Galilé uwôljin béré bô iyéy dapare a men, dagijn tunu to habijn a men.

Jésu berare ôbi terbare

(Mt 8: 1-4, Lk 5: 12-16)

⁴⁰ Gawra wo pôni wo *terbare liri era ligi Jésus a an kurijn tøn di tinjare tumôri a an uwôli ré bô tu na tori an kôli iyôn ba: «Hena jeré gey ba já beraren.»

⁴¹ Jésus jé kôbri hebijn an kôl iyôn ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrij sam a.»

⁴² Kirija Jésus kôli hen iyôn na, terbare dôrij sa gawra bi wo hen, lew, menba, ôbi berare. ⁴³ Jésus dageri an nayri an kôli kwôlê wo iyére kôli iyôn ba: ⁴⁴ «Kôljin kwôni kwôlê wôni ré, nijba, ju ô gelijn ôbi bê kwôbe yem an ju li sarga nan tô to *Moyis na ay hen an bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

⁴⁵ Nijba, kirija ôbi terbare ô na, ôbi ay tô kôljin bijné kêm, an li wo Jésus nê erê sa iyére tônia a ba wo bijné ré hôn né ba nan. Jésus dubu sêd nono an bijné sooro gay gay era ligiri a.

Jésu berare ôbi merayê

(Mt 9: 1-8, Lk 5: 17-26)

2 Wulê sem cêgê menba, Jésus bulo hera Kapêrnayôm. Bijné toy mega wo ôbi ré ira hen ya.

² Menba, kwônê bijné danji aṅ li wo kirij dê iyôn kôba naṅ men, já uné kibi iyére to ôbi môrij ya hen né a men. Menba, Jésus ay tô derê tô kwôlo Emen biji. ³ Bay eraṅ naṅ gawra wo meray bijn Jésus, bijné pôrbu a ayari eraṅ. ⁴ Nijnba, bay nêṁ saṅ naṅ dí ligi Jésus a ré, sa kibi kwônê bijné. Menba, bay surge sa iyére déṅ a kirij ka Jésus díbij ya hen aṅ herbijnji ôbi merayê naṅ jaare to ôbi yi sara hen. ⁵ Kirijna Jésus gel ayê bôḍ woji hen iyôn menba, ôbi kôlij ôbi merayê bi wo hen iyôn ba: «Melanṅen, têrij tom dôrij sam a.»

⁶ Kirij bay ka hen na, *bay derê tô tôḍ to Emen kôba môrji ya men. Bay erem kwôlê bôrji a ⁷ iyôn ba: «Wô mi a gawra wo hen ré iyêl hen iyôn ba? Ôbi tiiré na Emen. I a na ôbi dé bôri jalê sa têrij a ba? Emen pôn nêṅ a na ôbi dé bôri jalê sa têrij lê gawra.»

⁸ Kirijna bay erem hen iyôn na, Jésus hôn kwôlo yi bôrji a nij aṅ kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo hen iyôn bôrṅge a ba? ⁹ Kôlij ôbi merayê «Têrij tom dôrij sam a» a derê kelê lew, laba kôli «Hena ta ay jaare tom aṅ ju ô» a derê kelê lew dí ba? ¹⁰ Haw hen, ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôrij naṅ néé sa terare a nà, wô dôrij têrij sa bijné.» Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyôn ba: ¹¹ «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrij ij.»

¹² Menba, kirij bay ka hen, ôbi hena ta aṅ ay jaare tori lew sij nô. Kirij bay ka hen tu bijné kêm na sari a. Tiniji ge kay aṅ bay ay kibi Emen kôl iyôn ba: «Sa pôn nini gel aṅga gelij hen iyôn né kwôy.»

Jésu uwôge Lébi

(Mt 9: 9-13, Lk 5: 27-32)

¹³ Jésus si nô si kwa cér wo dami a. Bijné kêm era yiri a aṅ ôbi halji. ¹⁴ Kirijna Jésus ô tô geré menba, ôbi gel Lébi, woṅ kema Alpé, mô kini eṅgé wôgê sa gasugo a menba, Jésus kôli iyôn ba: «Era tòn a.» Menba, ôbi hena ô tôri a.

¹⁵ Jésus naṅ bay tôri ômji are iyé Lébi a menba, *bay eṅgé wôgê kwône naṅ bay lê têrij môrji ya naṅ ci men. Sa hende to hen na, bay kwône kôbji tôri. ¹⁶ Bay derê tô tôḍ to Emen kaṅ bay tô Parisijnêṅ gelji wo Jésus ôṁ are naṅ bay eṅgé wôgê men, naṅ bay lê têrij a men, menba, bay kôlij bay tôri iyôn ba: «Wô mi a Jésus ré ôṁ are naṅ bijné bay ka iyôṅgi hen ba?»

¹⁷ Kirijna Jésus toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na bijné ka ômij a geyé dôktôr díba na ka berari a geyé dôktôr ré. En era sa terare a nà, na wô uwôgê bijné ka dôrjê ré, nijba, en era na wô uwôgê bay lê têrij di.»

Kwôlo gengij sa beré yi sa emê a

(Mt 9: 14-17, Lk 5: 33-39)

¹⁸ Kirij bay ka hen na, bay tô Ja ôbi lê batêm naṅ bay tô Parisijnêṅ jôrij bôrji kurôṅ wôsa ayê bôḍ woji. Bijné ka pôni era sa eṅgerij Jésus iyôn ba: «Wô mi a bay tô Ja ôbi lê batêm naṅ bay tô Parisijnêṅ ré jôrij bôrji kurôṅ wô sa ayê bôḍ woji menba, bay tom jôbi ba, li hen iyôn né wô mi ba?»

¹⁹ Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Bijné ka era kini kurô hen ba ka dé bi bay ré jôrij bôrji kurôṅ kirijna ôbi iyéy kurô ba ya naṅ ci tô hen ba? Hena ôbi ré mô naṅ ci ba ya tô na, bay a nêṁê kaṅê emê ré. ²⁰ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aṅ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrij bôrji kurôṅ.»

²¹ «Kwôni ayrê bargay ka kôrbi uwôlij tu ka ôli sa pôn ba? Hena kwôni ré ay bargay ka kôrbi uwôlij tu ka ôli na, bargay ka ôli hen na, a yêgij a tumô tumô.

²² Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woṅ arij wo ôli a ba? Hena ré na iyôn na, care hende to hen a anê gwolé bi wo hen. Aṅ care men gwolé a men na, na aṅga a mênij kêm. Dô wo care to a wubé tô hen na, bi bijn bô gwolé wo kôrbi a.»

Kwôlo gengij sa sa merê ta

(Mt 12: 1-8, Lk 6: 1-5)

²³ Sa to pôni a na sa *sa merê ta menba, Jésus naṅ bay tôri ôrji si bô yagê kaw ka bay uwôgeji blé hen, menba, bay tôri pôy sa kaw bay ka hen kôbriji a ôrij ta. ²⁴ Menba, Parisijnêṅ kôlij Jésus iyôn ba: «Wô mi a, bay tòm ré li aṅga tôḍ to *Moyis jô lê naṅ sa merê ta hen ba?»

²⁵ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Na ken dêṅse kwôli aṅga kelma Dabid na li kirijna bay ôrij naṅ aṅgaṅ emê ré aṅ kurôṅ na liji naṅ bijné kari hen né ba? ²⁶ Ôbi na si bô *iyéy Emen a wulê wo Abiyatar na na ôbi bê kwôbe wo dami hen, aṅ kelma Dabid naṅ bijné kari ômji mapa bi wo bay tibij Emen hen †. Mapa bi wo hen, na yi gengij sa bay bê kwôbe mera hen ba, na li iyeṅ ba?»

²⁷ Menba, Jésus hô kôlji iyôn ba: «Na Emen a bijn gawra sa sa merê ta díba, Emen na dí gawra bi ré uwôl hini emê sa sa merê ta a ré. ²⁸ Hen iyôn na, nôbi Kema Gawra ena Kelma sa sa merê ta men.»

Gawra wo kôbri ma

(Mt 12: 9-14, Lk 6: 6-11)

3 Jésus hô bô *iyéy danjare. Gawra wo pôni wo kôbri ma mô ya. ² Bijné ka mô ya hen bô Jésus ciré gelé sé ôbi ré berarê gawra bi wo hen naṅ sa *sa merê ta wô uwôlij kwôlê sari a. ³ Menba, Jésus kôlij gawra wo kôbri ma bi wo hen iyôn ba: «Hena ta ju era sa debe derôre a na.»

† 2: 26 1 Samuyêl 21: 2-7

⁴ Menba, Jésus engerin bijné ka debe nan di hen iyôn ba: «Lê derê men, lê habrê men nan sa sa merê ta a ba, na kwo yôn a derê ba? Berarê kwôni laba deréri di ba?»

Menba, bay mô wôm sidin. ⁵ Jésus bôrji pôn pôn nan bô tarê men, nan tu na a men, wô kibi bô dengelé woji. Menba, Jésus kôlin ôbi kôbi ma bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta menba, kôbri bi wo hay hen hô dô hôrin kini a. ⁶ Kaman Parisinêni siji nô bô iyéy dapare a nan wogéji geré nan bijné ka kelma *Hérôd wô deré Jésus.

Kwônê bijné era ligi Jésus a

⁷ Jésus nan bay tôri dôrji yirji wolé kibi cér wo Galilé. Bijné kwône ka hena sa iyére to Galilé men, ka hena sa iyére to Judé biri ôrin. ⁸ Ka hena Jérusalêm men, ka hena sa iyé Idumé men, ka hena si cêgi cér wo bay uwôgeri Jurdê hen nan ka hena sa iyé Tir a nan sa iyé Sidôn. Bijné kwône era ligiri a wôsa bay toy kwôli are kêm ka ôbi li. ⁹ Jésus kôlin bay tôri bay ré bu sa tê bato biri wô wo kwônê bijné ma ré dirêri. ¹⁰ Jésus li hen iyôn wôsa ôbi berare bijné gan nin, nan ka ôrin nan ômpare yirji a hen nôgerin yirji si ligiri wô hebé yiri nan ciré uwônin gelé. ¹¹ Kirina tunu to habin gel Jésus, menba, cibji gubarji tumôri a nan kôl nan a ta kôl iyôn ba: «Ju na Kema Emen na tiri.» ¹² Menba, Jésus banji dô bi bay ré li bi bijné ré hôn wo diré na i ba ré pa pa.

Jésu tô bay tôri ka môj kibi wôd hen

(Mt 10: 1-4, Lk 6: 12-16)

¹³ Jésus hena ô si sa keram a. Ôbi uwôge bijné ka ôbi tôrji nan bay eraji ligiri a. ¹⁴ Nan tô môj kibi wôd perêrji a nan uwôgeji bay jé men, bay ré ba nan di nan ôbi jéji ô ulê béré. ¹⁵ Men, bi bay ré uwôn néé wô dagin tunu to habin.

¹⁶ Imnê ka môj kibi wôd ka Jésus tôrji hen na, heniji a na: Simô, Jésus biri hini wo dangi ré na Piyêr. ¹⁷ Si *Jak nan yêni Ja nan kam Jébédé Jésus biji hini ré na Bowanêrjês, iyayriri na «enê emen». ¹⁸ Jésus uwôge André, Pilip, Bartélémi, Matiyé, Tomas, Jak won kema Alpe, Tadé, Simô won kema iyére hen ¹⁹ nan Judas Iskariyôt wo a sa derê tumô bay bayi Jésus nan bi bay ré sa biri hen.

Balê Jésus dôri ôrin wolé

²⁰ Menba, Jésus bulo hera ô ira menba, kwônê bijné hô dangi sôn nan li wo Jésus nan bay tôri uwonji kini emê ani ré kwôy. ²¹ Kirina bay gel yi hen iyôn na, balê Jésus sa dôri ôrin wôsa bay kôl iyôn ba: «Ôbi gal.»

Jésu uwôl kwôlê sa kwôlo bay uwôli sari a hen

²² Menba, bay derê tôd to Emen ka hena Jérusalêm kôlin iyôn ba: «*Béyêljébul mô bôri a, na kelma wo

tunu to habin hende to hen a biri nééri ana ôbi ré dagin tunu to habin.»

²³ Jésus uwôge bijné ligiri a nan kôlji kwôlê nan gwsore kôl iyôn ba: «Sidan sa pôn dagerê yiri sôn ba? ²⁴ Hena bijné ka bô emê iyére tôni a ré karinji nan sênji ba, emê iyére hende to hen a yé sem né. ²⁵ Hena bijné ka pôn bô ira karinji nan sênji ba, bô iyére hende to hen a yé sem né. ²⁶ Hena Sidan né sên nan yiri gan na, néé wori a nanê.»

²⁷ «I a nê mê wô piyê kibi geré wo ôbi néé nan sijn ira ô pôrin angari ba? Hena kwôni ré gey lê hen iyôn na, ôbi a harêri tumô pa dem ana ré din yiri pôrin angari tô.»

²⁸ «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, têrin to bijné kêm men kirina bay a kelê kwôlo habin gengin sa Emen a men na, têrin toji hende to hen a dôrin sarji a. ²⁹ Ninba, i i wo kôl kwôlo habin gengin sa Tunu ton hende bô bôre na, têrin tori hende to hen a dôrin né yôd. Wôsa na têrin to yi nan kunu a ôbi ré li hen.» ³⁰ Jésus kôl hen iyôn, wôsa bay kôl tunu to habin ré yi bôri a.

Yoo Jésus nan yênêri

(Mt 12: 46-50, Lk 8: 19-21)

³¹ Yoo Jésus nan yênêri saji nan dibiji nô, bay jé uwôge Jésus. ³² Kwônê bijné mô mééri ta menba, bay kôli: «Ju toy, yom nan yênêm dibiji nô hen ya. Bay geyem.»

³³ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Bijné ka yôn a na yon men, yênên men ba?»

³⁴ Menba, Jésus bô kwônê bijné ka mô tônj kwari a hen nan kôbji, menba, ôbi kôl iyôn ba: «Berênge nà, ken gel kwônê bijné ka yi hen na, bay a yé mega yon men, yênên men iyôn. ³⁵ Kwôni wo li anga Emen gey hen na, ôbi a na yênen men, yêren men, yon men.»

Gwosoy kwôlo gengin sa ôbi cé

(Mt 13: 1-9, Lk 8: 4-8)

4 Jésus hô ay tô gelin bijné are kibi cér wo Galilé. Kwônê bijné era sa nan ligiri a, nan li wo ôbi day mô bô bato wo yi bô cér a hen, nan tô kwônê bijné ka ba hen dibiji terare a da kwa cér a. ² Jésus gelin kwônê bijné are dé dé nan gwosoy kwôlê gay gay. Ôbi kôlji iyôn ba:

³ «Toyênge, sa to pôni gawra wo pôni si ô wô wusé kaw bô yagê wori a. ⁴ Kirina ôbi wuse kaw bay ka hen iyôn na, kwa ka pôni herin bêngê geré nan ciré sa gôl ôm. ⁵ Kwa ka pôni herin kirin nan jere a ninba, terare to wurôbi to hanêre ré ôrin tônj ba nan. Menba, bay si lew haji, ⁶ ninba, kirina tare jôrin, menba, jubu gan nan kaw bay ka ré herin kirin nan jere a hen na, ma wôsa hanêrji ô kela né. ⁷ Kwa ka pôni herin perê gesem a. Kirina bay si, menba, gesem bi wo hen yêrji nan sarji si ré. ⁸ Kwa ka pôni herin terare to dôri a nan si dô men, debe dô men, yê dô a men. Sa ka pôni gusinniji ô tôre subu, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew men.»

⁹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kwôni wo mari ya wô toy-ij kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

Wô mi a Jésu ré kôl kwôlê nañ gwsore ba?

(Mt 13: 10-17, Lk 8: 9-10)

¹⁰ Kirija kwônê bijné ôrji ta nij menba, bay tô Jésu ka môj kibi wôd hen nañ ka ðangi ka mééri hen, engeriri kwôlê gengij sa gwsore to ôbi ré iyêlji hen. ¹¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kwoŋge kenbay ba, Emen béŋge ken hôn aŋga gengij sa emê iyére tori ka yi kini uwôbêrji a hen. Nijba, bijné ka ba nô hen ba, toy na bô gwsore a. ¹² Are bay ka hen yi hen iyôn aŋ bi «kirija bay ré bô kirij ba, bay ré gel ani ré men, kirija bay ré toy kwôlê ba, bay ré hôn bôri ré men. Yi hen iyôn wô wo bay ma ré ayê bôrji aŋ bi têrij toji ré dôrij iyôn né †.» »

Jésu dô bô gwsore to ôbi cé kaw hen

(Mt 13: 18-23, Lk 8: 11-15)

¹³ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Ken hôn bô gwsoy kwôlê wo hen né ba? Ka lê iyeŋ a kené henê tô gwsore to ðangi to ba hen ba? ¹⁴ Ôbi wusé kaw, wuse kwôlo Emen. ¹⁵ Bijné ka yi mega béŋgê geré ka kaw herij ya hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era lew sa mène kwôlê wo bay ré toy hen bôrji a aŋ. ¹⁶ Bijné ka yi mega kirij kaŋ jerew ka kaw herij ya hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen, menba, enge nañ yi derê. ¹⁷ Nijba, bijné bay ka hen na, hanêrji nañ men, bay ðebe sa têrji a sem né a men. Aŋ kirija aŋgaŋ bô emê kurij sarji a ley, bay gilji gusij ley, wô kibi kwôlê bi wo hen na, bay herij. ¹⁸ Bijné ka yi mega kirij kaŋ gesem ka kaw herij ya hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen, ¹⁹ nijba, ermé kwôlo sa terare a nà men, kwôli aŋgaŋ upé men, ermé sa doy aŋga gay gay a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu aŋ li ani ré. ²⁰ Bijné ka yi mega kirij ka dôri ka kaw herij ya hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen aŋ ay lij jé sara, bay yi mega kaw ka uwon kirij ka dôri iyôn. Bay toy kwôlê bi wo hen men, bay enge aŋ lij ariri a men. Aŋ ka pôni gusijniŋi ô tôre subu men, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew men.»

Gwsoy kwôlo gengij sa lampa

(Lk 8: 16-18)

²¹ Jésu hô engeriji iyôn ba: «Kwôni di tare bô lampa aŋ emné gwore sara réba déré tô kalaŋ a sa pôn ken gel ba? Hena ôbi ré di tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a ré ba? ²² Wôsa aŋga yi kini uwôbêrji a ba, a sa yé tu wolé men, ka kwôni hôn né tô ba, a sa yé tu tare a nô men. ²³ Hena kwôni ré nañ mari wô toyij kwôlê wo en kôl hen na, bi toy.»

²⁴ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Dêŋge tu melênê sa yerŋge a wôsa kwôlê wo ken toy a. Gway wo ken ay gengij

are bi hen a Emen né hô gengij béŋge hôrij, dô réba a dê kwo na ken lij megêrna hen sôn. ²⁵ Wôsa kwôni wo nañ upé ba, bay a hô biri a sara. Nijba, kwo ari upé kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a aŋ sôn.»

Gwsoy kwôlo gengij sa kay cé ka si sa kibriji

²⁶ Jésu hô kôlji iyôn ba: «*Emê iyére to Emen na, yi mega gawra wo ô wusé kay cé bô yagê iyôn. ²⁷ Kirija ôbi yi kum yoyre men, hena ta tô kirij men na, ôbi hôn na ba kaw ka ðiré wusu hen ré si iyeŋ ba men, ré ðubu iyeŋ ba a men ba, ôbi hôn né. ²⁸ Terare bi kay cé gwôbe aŋ ðubu cêgeri wori ba, kaw si sa, cêgeri wori sôn sa kaw bay ka hen yi gusij. ²⁹ Aŋ kirija sa kaw né nij na, bay jé bay walêrji sa wal wôsa na tay walêrji nij.»

Gwsoy kwôlo gengij sa gusij ilew

(Mt 13: 31-32, Lk 13: 18-19)

³⁰ Jésu hô kôl iyôn ba: «Emê iyére to Emen na, na gengére nañ mi pôn ba? Na mi a nana ayê gengij ba?

³¹ Emê sa iyére to Emen na, yi mega gusij iluw iyôn. Kirija kwôni ciji na, bay dê gôlij gusij aŋga kêm ka terare a na. ³² Nijba, kirija kwôni ciji na, bay si aŋ ðubu aŋ yi gurô wo dami gôlij sa gurô ka bijné ban hen, aŋ kôbri gaŋné aŋ li wo ciré ka derômaraŋ a kêm sa li gwoné woji ya.»

³³ Na nañ gwsoy kwôlo gay gay bi wo hen a Jésu uwôlij béré. Ôbi kôl hen iyôn aŋ bi ka ðebe toy hen, ré hôn dô. ³⁴ Jésu kôlji kwôlê wôni ba ulê gwsore bô ré. Nijba, kirija ôbi na pini nañ bay tôri na, ôbi dôrji tô gwsore hende to gay gay hen.

Jésu jôrij kal geré

(Mt 8: 23-27, Lk 8: 22-25)

³⁵ Wulê bi wo hen na, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Na ðayêŋge tera cér wo dami hen.»

³⁶ Bay ðéŋ kwônê bijné menba, bay tôri ôrij nañ di bô bato a wo ôbi môrij hen, bato ka ðangi kwône kirij bay ka hen. ³⁷ Kirij bay ka hen na, kal wo dami ge aŋ di kam bi a bô bato aŋ li wo kam wôn bôri. ³⁸ Menba, kirij bay ka hen Jésu gesel sari yij kum si tô bato yaŋ. Bay tôri enji aŋ kôli iyôn ba: «*Rabi, ju gel wo naa mênij hen né ba?»

³⁹ Jésu enjiŋ tô kum a aŋ ône kal nañ nééri men, kôlij cér iyôn ba: «Cér wôm tôŋ.» Menba, kal di geré ba men, kirij iyer iyêêr a men. ⁴⁰ Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Wô mi a kené hare hen iyôn ba? Wô mi a kené bi bôŋge sa Emen a ré ba?»

⁴¹ Kirij bay ka hen na, harê wo dami liji men, tiniŋi ge kay a men aŋ bay kôl perêrji a iyôn ba: «Gawra wo nà, ná kwo iyeŋgi a kal nañ cér kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare gawra wo tunu to habij yi bôri a

(Mt 8: 28-34, Lk 8: 26-39)

5 Bay era sa bij cêgi cér wo bô emê wo Géraséniñê. ² Menba, Jésus herbe tòn menba, gawra wo pôni so si sa kamñê iyôn, aɲ era ligiri a. Na gawra wo tunu to habij mô bôri a. ³ Gawra bi wo hen na, kini merêri na sa kamñê aɲ kwôni nêmen beréri harêri naɲ gangi musure ré. ⁴ Wôsa bay ulêri gangi musure têri a men kôbri a men. Niɲba, ôbi ka gangi musure hende to hen aɲ. Aɲ kwôni nêmen wo a beréri bij né. ⁵ Sa pôn pôn ôbi mô sa kamñê men, sa keramñê men, karê kula men, walê yiri naɲ jerew a men. ⁶ Kirijna ôbi gel Jésus kelaɲ menba, guro aɲ sa cubu gubari tumôri a. ⁷ Menba, ka kula naɲ néri kôl iyôn ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésus Kema Emen wo ta, en uwôlem naɲ hini Emen, gelen gusij né.» ⁸ Ôbi kôl hen iyôn wôsa Jésus kôl iyôn ba: «Tunu to habij si aɲ bô gawra bi wo hen.» ⁹ Menba, Jésus engeriri iyôn ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Henen na kwônê bijné, wôsa nini kwône.» ¹⁰ Menba, ôbi kôlij Jésus iyôn ba: «En uwôlem dage tunu to habij hende to hen aɲ bô emê woni a.» ¹¹ Kirij bay ka hen na, da kwa keram a na, kwônê gwôsijô ka ômen are debiji ya. ¹² Tunu to habij hende to hen uwôlij Jésus kôl iyôn ba: «Nini uwôlem dagêni bê bô gwôsijô ka dɔbu hen.» ¹³ Jésus gey naɲ ci sara. Aɲ tunu to habij hende to hen siji ôrji bô gwôsijô bay ka hen, aɲ li wo gwôsijô bay ka sak wôd hen yêseraji ta sa keram a herinjji bô kam a, aɲ yiji kam maji kêm. ¹⁴ Bay gemé gwôsijô bay ka hen ge ô kôlij bijné derô ira men, kôlij bijné nono men, kwôli are bay ka hen, aɲ bijné kêm ôrji gelé. ¹⁵ Bay era ligi Jésus a aɲ gel gawra wo na ôrij naɲ tunu to habij bôri a hen. Ôbi mô tòn men, tôbe bargay men, tiri iyer dô a men. Kirijna bay gel hen iyôn, menba, harê liji. ¹⁶ Bijné ka ré gel aɲga sa sa gawra bi wo tunu to habij na bôri a hen men, aɲga sa sa gwôsijô hen a men hen na, bay ô dôrij bijné. ¹⁷ Menba, bijné kêm ay tô engeré Jésus ré si erêɲ bô emê woji a. ¹⁸ Kirijna Jésus day bô bato a menba, gawra wo tunu to habij na bôri a hen, engeriri diré erê naɲ dí. ¹⁹ Jésus jôri aɲ kôli iyôn ba: «Ô ij tom ligi balêm a aɲ ju kôlji kwôli aɲga Kelma li naɲ ju hen men, na iyer a ôbi ré bô tu na tom ba men.» ²⁰ Ôbi ô aɲ kôlij bijné naɲ sa iyére iyére to tôre môj hen kwôli aɲga Jésus ré li naɲ dí hen aɲ bijné kêm tiniji ge kay.

Môni Jayrus naɲ iyore toɲ hende ômɲare

(Mt 9: 18-26, Lk 8: 40-56)

²¹ Jésus day naɲ bato ô si cêgi cér menba, kwônê bijné hô danji ligiri a. Jésus mô na kibi cér a. ²² Kirij bay ka hen menba, gawra wo pôni kwo bay uwôgeri Jayrus. Ôbi na kelma woɲ sa *iyéy danare to pôni. Kirijna ôbi gel Jésus menba, ôbi cubu gubari tumôri a, ²³ aɲ uwôli kôl iyôn ba: «Môɲnen to dê ta ma, era ju sa uwôl kôm sara bi hende gôl ben, aɲ bi hende wôl sum sa terare a na.» ²⁴ Jésus hena ô naɲ dí menba, kwônê bijné ô tôri a aɲ nôgerij yirji. ²⁵ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôd. ²⁶ Hende li tu na aɲ kirijna bijné gay gay woge geré ciré berarêre men, hende mênê kôbre aɲ men, niɲba, hende berare ré. Yere hô lere ôrij tumô tumô. ²⁷ Iyore hende to hen toy kwôli Jésus aɲga ôbi li hen menba, hende era perê kwônê bijné si cêgeri aɲ hende hebe bargay kari. ²⁸ Wôsa hende kôl bôre a iyôn ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba, na berarê seɲge.» ²⁹ Kirij bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naɲ aɲ yere gware aɲ hende berare. ³⁰ Jésus bô mega kwa nééri ré dôri menba, ôbi bul hô perê kwônê bijné aɲ kôl iyôn ba: «Na i a hebé bargay kaɲê ba?» ³¹ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «Ju gel kwônê bijné ka nôgerem hen né aɲ jeré kôl: «Na i heben ba?» » ³² Menba, Jésus bô kwari diré gelé i a ré heberi hen ba. ³³ Iyore hende to hen na, hare aɲ wuré wôsa hende hôn aɲga sa sara hen. Menba, hende era sa cubu gubare tumô Jésus a aɲ kôli aɲga ré li are hen. ³⁴ Menba, ôbi kôle iyôn ba: «Yêren, ayê bôd woré gôlij naɲ mu, ô naɲ bô jalé aɲ bi ômɲare toré hende to hen dôrij sarê yôd.» ³⁵ Kirijna Jésus iyêl ba ya tô menba, bijné ka bô iyé kelma woɲ ôbi sa iyéy danare hen saji sa kôlij kelma bi wo hen iyôn ba: «Môɲnem na ma niɲ, menba, ju dôyré *Rabi wô mi sôn ba?» ³⁶ Niɲba, Jésus toy kwôlê bi wo bay kôl hen menba, ôbi kôlij kelma woɲ sa iyéy danare hen iyôn ba: «Hare ré, bi bôm san a.» ³⁷ Jésus jô wo kwôni ré biri niɲba, bijné ka ô naɲ dí a na Piyêr men, *Jak naɲ yêni Ja men. ³⁸ Bay saji iyé kelma woɲ ôbi sa iyéy danare a. Kirij bay ka hen Jésus gel wo bijné herage men, ka pôni sôm men, karêji kula a men. ³⁹ Ôbi si bô ira aɲ kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené herage aɲ men, sômnê a men iyôn ba? Mône to nâ ná, ma ré, hende yi na kum.» ⁴⁰ Menba, bay ayrêri. Kirij bay ka hen na, Jésus dageji kêm nô aɲ ay iba mône naɲ yore men, bijné ka ré biri hen men, ôrij naɲ ci bô iyére to mône hende to hen yij ya hen. ⁴¹ Jésus bu kôbi mône aɲ kôl iyôn ba: «Talita kum.» (Iyayiriri na: «Mône hena ta, en kôlê.»)

⁴² Kirij bay ka hen na, hende hena aṅ ô ta. Mône hende to hen na elêre na môj kibi wôd. Bijné ka đubu ya hen na, tini ge kay daman. ⁴³ Jésu kôlji iyôn ba, kwôlê wo hen na, bay ré kôlji kwôni ré pa pa. Menba, ôbi kôlji bay ré bure aṅga emê.

Bijné ka Najarêt kaṅ bê bôrji sa Jésu a

(Mt 13: 53-58, Lk 4: 16-30)

6 Jésu erêṅ kirij bay ka hen aṅ hô sa iyére tori a aṅ bay tôri ôrji naṅ dí. ² Kirija sa *sa merê ta nêmenba, Jésu ay tô gelij bijné are bô *iyéy danare a. Kwônê bijné ka mô ya hen na, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, tini ge kay aṅ bay kôl iyôn ba: «Gelê aṅga na ba, hena na yôn sôn ba? Tu melênê wo na ba, i a biri ba? Iyeṅ a ôbi ré li gijê wo yi iyôn ba?» ³ Jésu na ôbi albê gurô ré ba? Mari a na yori ré ba? *Jak men, Josês men, Jud men, Simô a men a na yêneri ré ba? Yêneri kaṅ yébé môrji perêrna nà ya ré ba?» Kirij bay ka hen na, ermé woji liji kwôy aṅ bay kaṅni. ⁴ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen na, kirij ka dangi a ba bay a biri kwôlê haji, nijba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlê ré.»

⁵ Kirij bay ka hen na, Jésu li aṅgaṅ gijê kani pôn né kwôy, nijba, ôbi berare bay ômṅare ka pôn uwôlij kôbri sarji a. ⁶ Bê wo bay bi bôrji sari a ré hen na, dê sari.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôd hen

(Mt 10: 5-15, Lk 9: 1-6)

Jésu ô naṅ sa iyére da da hen wô gelij bijné are. ⁷ Na hen iyôn a, ôbi ré uwôge bay tôri ka môj kibi wôd aṅ jéji wôd wôd aṅ biji néé bi bay ré dagij tunu to habij. ⁸ Jésu kôlji iyôn bay ré ay ani kani pôn kôbriji a ré. Bay ré ay saade wôni ré men, magela wôni ré men, selê tônia ré men, nijba bay ré ay na kwoore kôbriji a mera. ⁹ Bay ré dôbe garbê têrji a, nijba, bay ré tôbe bargay wôd wôd ré.

¹⁰ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Kirija ken si bô iyére tôni a na, ken mô ya kwôy jéṅ kirija ken ôrij ta. ¹¹ Kirij ka yôn yôn ka ken ô ya aṅa bay ré berêṅge yirji a ré men, bay toy kwôlê kebrenge a ré a men na, ken gage beni têrṅge. Ôbi a na aṅgaṅ gelê ka a ulê kwôlê sarji a.»

¹² Bay tô Jésu ôrji aṅ uwôlji béré bij bijné aṅ bi bay ré bul cêgeriji bij têrij toji. ¹³ Bay dage tunu to habij kwône men, bay bu sa bay ômṅare kwône naṅ weṅ aṅ bay berare.

Temay Ja ôbi lij bijné batêm

(Mt 14: 1-12, Lk 9: 7-9)

¹⁴ Kelma *Hérôd toy kwôlê wo bijné kôl hen wôsa wulê bi wo hen na, hini Jésu ôm gôrij kirij. Aṅ bay kôl ôbi ré na Ja ôbi lê batêm a ré so hera perê bijné ka ma a na wô bi wo hen a ôbi ré ôrij naṅ néé wôṅ lij aṅgaṅ

geṅê kêm hen. ¹⁵ Men, ka pônî kôl iyôn ba: «Na *Eli», ka dangi kôl iyôn ba: «Na ôbi kibi Emen mega ka ca tumô hen.»

¹⁶ Kirija Hérôd toy kwôli aṅga Jésu li hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Na Ja ôbi lê batêm wo na en bi bay naa, jô sari hen a hô hera sôn hen.»

¹⁷ Wôsa Hérôd naṅ yiri a na bé bay na bu Ja ôbi lê batêm aṅ bay harêri naṅ gaṅgi musure aṅ bay uwôli dangay a. Ôbi li hen iyôn wô kibi *Hérodijad toṅ tami yêni Pilip to ôbi ayre lij tamni hen. ¹⁸ Ja ôbi lê batêm na kôlji Hérôd iyôn ba: «Dé wo jeré ayê tam yênem lij tamnem ré.» ¹⁹ Hérodijad bôre tare gaṅ sa kwôlo Ja ôbi lê batêm kôl hen aṅ hende gey terê deréri, nijba, hende nêmené. ²⁰ Hérôd kemnaṅ Ja ôbi lê batêm gaṅ. Wôsa ôbi ré na kwôni wo ré li are naṅ gerérji men, ôbi ré na ôbi bô bôrê a men. Menba, Hérôd jô sari. Kirija Ja ôbi lê batêm kôlji Hérôd kwôlê hen iyôn na, Hérôd dôbe mari dô toyij men, kwôlê wori bi wo hen dôyrêri damaṅ a men, nijba, ôbi toyri naṅ yi derê.

²¹ Sa to pônî a na Hérodijad uwôṅ geré. Sa hende to hen na, na sa lê yi derê gengij geserê sa yê Hérôd. Hérôd li aṅgaṅ emê uwôgerij bijné ka li jé naṅ dí hen men, dami ka asgarjê men, bay upé ka damné damné ka bô emê wo Galilé a men. ²² Kirij bay ka hen na, môni Hérodijad soo bô ira naṅ wôrê. Menba, wôrê wore bi wo hen dôrij Hérôd gaṅ men, dôrij kergê kari gaṅ a men. Menba, kelma Hérôd kôlji môni temale hende to hen iyôn ba: «Engeren aṅga mu gey mera aṅ na béré.» ²³ Hérôd dusu yiri buru kôl iyôn ba: «Aṅga yôn yôn ka mu gey na, na béré, hena ré na soré kwa emê iyére tijê bi meré emê kôba na béré.»

²⁴ Hende si kirij ka hende ré wôrij hen aṅ, aṅ ô engeré yore iyôn ba: «Na mi a ené engere ba?» Menba, yore uwôle sara iyôn ba: «Engere sa Ja ôbi lê batêm.»

²⁵ Hende hô bul hô lew bô iyére to kelma Hérôd môrij ya hen. Hende ô ligiri a aṅ kôli iyôn ba: «En gey bi jeré ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.»

²⁶ Menba, tiri mêne damaṅ. Nijba, wô tôd to ôbi ré ay hen men, wô tu kwônê kergê kari a men na, ôbi gey jôrij mône hende to hen aṅga hende engere hen né.

²⁷ Kelma Hérôd bi asgar pôn era lew aṅ kôli ré ô jera sa Ja ôbi lê batêm dangay a eraṅ. Asgar bi wo hen ô jerê sa Ja ôbi lê batêm dangay a, ²⁸ aṅ ula bô subra eraṅ aṅ bij môni temale hende to hen aṅ hende ôrij bij yore. ²⁹ Kirija bay tô Ja toy hen iyôn na, bay era sa ay temayri ô emé.

Jésu gôse imṅê dubu

(Mt 14: 13-21, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)

³⁰ Bay jé danji ligi Jésu a aṅ bay kôli kwôli aṅga ciré la hen men, kwôli gelê wo ciré gelon bijné are hen a men. ³¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Eranṅe naṅ en na erêṅge wolê sêd aṅ derô gwôlê aṅ ken dô bul dê.» Ôbi kôlji

hen iyôn wôsa biné kwône era ligirji a men, hôrji aṅ bay uwon kirin kaṅ emê ani ré kwôy.

³² Jésus naṅ bay tôri dayji bô bato wô erê wolé derô gwôlê kelaṅ naṅ iyére. ³³ Biné kwône gelji wo bay ô hen menba, biné kwône hônji aṅ biné naṅ sa iyére iyére gerji naṅ têrji saji tumô kirin ka Jésus naṅ bay tôri ca erê ya hen.

³⁴ Kirina Jésus herbo tôn bô bato a menba, ôbi gel kwônê biné menba, tirji liri na wôsa bay yi môṅ gamgê ka ôbi abêrji naṅ iyôn. Menba, ôbi ay tô halêji gengin sa are kwône. ³⁵ Kirina kirin kô gaṅ niṅ, menba, bay tô Jésus era ligiri a aṅ kôli iyôn ba: «Kirin ka nà ná, kelaṅ men, kirin kôba kô a men, ³⁶ dô wo ju kôlin biné bi bay ô sa kam iyére ka da da na ô wogé ani kelé emê.»

³⁷ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Kenbay ken biji aṅ gaṅ emê.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Hen ba, niṅa erê kelé mapa na tu *déniyé arew wôd dema niné biji a bay ré emê ba?»

³⁸ Menba, Jésus eṅgeriji iyôn ba: «Ken naṅ mapa iyeṅ ba? Erêṅge ken ô gelé.» Menba, bay ô gelé aṅ kôli iyôn ba: «Mapa na bay naṅ kuyê wôd.»

³⁹ Kirin bay ka hen Jésus kôlin bay tôri iyôn ba: «Bijge biné ré mô tôn naṅ gwogelérji gwogelérji sa kalmê ka geṅ a hen.» ⁴⁰ Menba, biné mô naṅ gwogelérji, gwogelérji hen iyôn. Ka pôni na arew men ka pôni tôre bay men. ⁴¹ Jésus pô mapa wo bay hen naṅ kuyê ka wôd hen kôbri a aṅ ôbi bô kirin si derômaran aṅ lij Emen dosé aṅ biilê mapa kôbri a aṅ bij bay tôri ré cén biné. Ôbi hô ka kuyê ka wôd hen aṅ biji bi bay ré cén biné kêm a sara. ⁴² Biné bay ka hen ôm uyirê. ⁴³ Aṅ tô mapa wo ba naṅ tô kuyê ka ba hen na, bay pô wiinê gwanê môṅ kibi wôd. ⁴⁴ Perê biné ka ôm mapa bi wo hen na, imṅê na dubu bay.

Jésu ô sa kam a

(Mt 14: 22-33, Ja 6: 15-21)

⁴⁵ Kirina biné ôm mapa kô hen iyôn niṅ na, Jésus bi bay tôri day bato a ré ôrji tera tumô si kwa wo Bêtsay-da aṅ dôbi diré ba cêgê wô kôlin biné ré irê in niṅ, dema diré erê tôrji a tô. ⁴⁶ Kirina Jésus kôlin biné ré irê in niṅ, menba, liji dosé aṅ diṅ yiri ô sa keram a wô uwôlê Emen. ⁴⁷ Kirina tare kurin na, bato wo bay tô Jésus dubu derô cér a bôb menba, Jésus dubu terare a pini. ⁴⁸ Jésus bô wo bay tôri gelin gusin sa jibé bato bô cér a wôsa kal ge si tumôrji menba, kirina kwôrê ka tumô yel niṅ hen menba, ôbi era sa kam a si ligirji menba, ô mega diré dêji jerê iyôn. ⁴⁹ Kirina bay tôri gili wo ôbi era sa kam a hen iyôn menba, bay erem yan ba ré na, kampê menba, harê liji aṅ bay bi gura. ⁵⁰ Wôsa bay geli kêm aṅ harê liji gaṅ. Kirin bay ka hen, menba, Jésus iyêlji kwôlê kôli iyôn ba: «Harêṅge ré, na nôbi Jésus déṅge bôṅge jal.»

⁵¹ Menba, ôbi day naṅ ci bô bato a menba, kal iyer men. Menba, tiniji ge kay daman. ⁵² Wôsa bay na hôn

bô geṅê wo gengin sa mapa wo na tumô hen né wô kibi bô deṅgolé woji.

Jésu berare bay ôṅpare bô emê wo Génésarêt a

(Mt 14: 34-36)

⁵³ Kirina bay di cér jô menba, bay saji bô emê wo Génésarêt menba, bay wuro bato sa ha kwongé cér a.

⁵⁴ Kirina bay herbe tôn bô bato a menba, biné bô Jésus hôn. ⁵⁵ Menba, bay guroji naṅ sa iyére iyére peraji bay ôṅpare naṅ jaare ôriṅji kirin ka yôn yôn ka bay toy wo Jésus ré ô ya hen. ⁵⁶ Kirin ka yôn yôn ka Jésus ô ya na, ré na sa iyére to dê, ré na to dami a kôba biné eraṅ naṅ bay ôṅpare bô gégêre a aṅ bay uwôli bi ré diji ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen. Kirin bay hen na, biné kêm ka hebiri menba, berare.

Aṅgaṅ tô môṅ ka balê ka cay

(Mt 15: 1-9)

7 Si Parisinêṅ naṅ *bay derê tô tôd to Emen ka pôni henaji Jérusalêm sa daṅji ligi Jésus a. ² Bay gel wo bay tô Jésus ka pôni ômji emê naṅ kôbriji wo *kage-mi wôsa bay pul ré.

³ Parisinêṅ naṅ tô Jubnê ka ba hen kêm a men na, bay ôm emê ba pelé kôbriji derê ré ré, wôsa bay bi kwôlê sa hara wo balêrji a. ⁴ Hena bay ré hena bô gégêr a hera ba, bay pul kôbriji dema bay ré ôm are. Bay bi kwôlê sa hara wo daṅgi a mega kwon pelé karbé toṅ yê are men, pelé téwre men, naṅ pelé karbé to bay iyege hen a men.

⁵ Menba, Parisinêṅ naṅ bay derê tô tôd to Emen eṅgeriji Jésus iyôn ba: «Wô mi a bay tôm ré liji hara wo môṅêrna né men, biji kwôlê sa hara wo balêrji a ré men ba? Bay ôm mapa naṅ kôbriji wo kage-mi.»

⁶ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen *Esay na kôl ca tumô gengin sarṅge kenbay kaṅ bay kelé kwôlê kebrenge wôd wôd hen, kôli iyôn ba: <Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na naṅ kibriji na mera

dîba bôrji ba kelaṅ naṅ en men.

⁷ Bay teben hen na déṅ iyôn men,

aṅga bay gelin biné hen kôba na tôd to gawrê a men †,»

⁸ Ken di tôd to Emen aṅ ken gem na hara wo gawrê hen di.»

⁹ Jésus hô kôli iyôn ba: «Ken li dô gaṅ sa jibé tôd to Emen déṅ wô gemin hara wonge. ¹⁰ Wôsa *Moyis na kôli iyôn ba: <Bij ibam naṅ yom kwôlê men, kwôni wo kôlin ibari naṅ yori kwôlo habin ba bi bay diri ††,» ¹¹ Niṅ-ba, kenbay ken kôli iyôn ba: <Hena kwôni ré kôlin ibari naṅ yori iyôn ba: «Aṅga ré ené béṅge hen na, na bay a ené bij Emen hen», ¹² iyôn na, ôbi ôriṅ doṅ bij ibari naṅ yori ani ré niṅ.» ¹³ Na hen iyôn a, kené mène kwôlo

† 7: 7 Esay 29: 13 †† 7: 10 Sé nô 20: 12, 21: 17

Emen wo kôl hen nañ hara wo balêrnge wo na di cêgeriji a béngge hen. Añ ken li anga ðanji ka gelij hen iyôn a sôn.»

Añga li añ gawra kagemij

(Mt 15: 10-20)

¹⁴ Jésu hô uwôga kwônê bijé sôn añ kôlji iyôn ba: «Toyéngge dô añ ken hôn kwôlê wo na kelêngge hen.

¹⁵ Añga hena nô ô bô gawra na, na anga li bi bôri *kagemij hen né, nijba, anga soo bô gawra a lê a ôbi ré kagemij hen dí. [¹⁶ Hena kwôni wo ré nañ mari wô toyij kwôlê bi wo en kôl hen na, bi toy]»

¹⁷ Kirija Jésu ô bô ira menba, kirija kwônê bijé nañji nij menba, bay tôri engeri gengij sa bô kwôlê wo ôbi ré kôl hen. ¹⁸ Jésu kôlji iyôn ba: «Kenbay kôba ken hôn bô kwôlê bi wo hen né men ba? Ken hôn wo anga hena nô ô si kibi gawra na, na anga liri ôbi *kagem né. ¹⁹ Wôsa anğan emê na, ô na sa têmre gawra ré nijba, ô na bôri a. Menba, hô so añ.» Jésu kôl hen iyôn wô wo anğan emê kêm ré dô emê.

²⁰ Jésu kôl iyôn ba: «Añga soo bô gawra na, na anga liri ôbi kagem. ²¹ Wôsa na anga hena bô gawra a biri ermé kwôlê wo habij mega yjare toñ iyôn tôn hen men, gemsare men, deré temare a men. ²² Na ôbi á, bay ré yi bay yij nañ yébé bijé men, bay ré yij bay geyére gursu men, bay bô hendé men, bay lamêre bijé men, bay lê anga bôriji gey men, bay tu bôriyare men, bay kelê kwôlê wo habij gengij sa megêriji men, bay lêre geñ men, bay kelêre kwôlê iyôn a tôn ba hene tô geréri a men hen. ²³ Añgan lê bay ka hen na, hena na bô gawra aña gawra ré li aña ôbi ré kagemij hen.»

Iyore toñ grêk bi bôre sa Jésu

(Mt 15: 21-28)

²⁴ Jésu ô añ kirij bay ka hen añ ô kirij ka sa iyé Tir yij ya hen. Jésu si bô iyére to ôbi gey merê ya hen. Ôbi gey wo kwôni ré hôn né, nijba, ôbi a merê kirij kani a ba wo bijé ré hôn né ré. ²⁵ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni to tunu to habij yi bô môjne a toy kwôli Jésu menba, era sa cubu gubare tumôri a. ²⁶ Iyore hende to hen na, na môni sa iyére hende to Jésu môrij ya hen, hende iyêl kibi grêk. Hende uwôlij Jésu ré dage tunu to habij hende to hen bô môjne a añ. ²⁷ Jésu kôle iyôn ba: «Di kamrê bi ôm are dem wôsa dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlij garê ré.»

²⁸ Menba, iyore hende to hen uwôli sara iyôn ba: «Na tiri, Kelma, nijba, kam garê ôm habelê kwô wo herij tô kibi kamrê ré ba?»

²⁹ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Sa kibi kwôlê woré wo me kôlen hen na, ô ij harê nij, wôsa tunu to habij hende to hen dôrij bô môjne nij.»

³⁰ Kirija hende ô ij, menba, hende uwôlj môjne yi sa kalan a añ hende hôn wo tunu to habij na ré dôrij bô môjne a nij.»

Jésu berare gawra woñ men

³¹ Jésu hena sa iyé Tir a añ so si Sidôn si kwa cér wo Galilé añ sê sa iyére to tôre môj hen kara. ³² Bay erañ nañ gawra woñ men, iyêlê kwôlê kôba gôli a men, añ bay uwôlij Jésu ré uwôl kôbri a sari a añ bi ôbi ré berare. ³³ Jésu biri ôrij wolé kelañ nañ kwônê bijé. Jésu tôbe kôbri bô mari a men, tebe kalê añ hebij kôli gawra bi wo hen. ³⁴ Menba, Jésu ay tiri ta añ bô kirij si derômarañ añ dô bul wo dami añ kôl iyôn ba: «Epata» iyayriri na: «Maa bôlijng.»

³⁵ Kirij bay ka hen na, bô maa gawra na bôlij men kôli kôba beserij añ ôbi iyêl kwôlê dô yarara. ³⁶ Jésu kôlji bay ré kôlij kwôni ré pa pa. Nijba, kirija ôbi kôlji bay ré kôlij kwôni ré na, kirij bay ka hen dema bay ré kôlij bijé kwôli anga Jésu li hen tumô tumô. ³⁷ Tini bijé ge kay sa anga Jésu li hen añ bay kôl iyôn ba: «Añga kêm ka ôbi li hen na, ôbi li dô, ôbi li bi menjê toy kwôlê men, bijé ka iyêl kwôlê dô ré, kôba iyêl men.»

Jésu abe bijé dubu pôrbu

(Mt 15: 32-39)

8 Kirij bay ka hen na, kirija kwônê bijé hô ðanji a sôn menba, kirij bay ka hen na bay ôrij nañ anğan emê kani ré kwôy menba, Jésu uwôge bay tôri añ kôlji iyôn ba: ² «Tu bijé ka na lèn na damañ wôsa na sa subu nij wo bay li nañ en na, añ anga bay ré ôm ba nañ. ³ Hena ené kôlji bay ré ô ij nañ kurôn bôriji na, ka pôni a herij tô geré wôsa ka pôni henaji kelañ.»

⁴ Bay tô Jésu kôli iyôn ba: «Na lê na iyeñ a nana bij bijé emê uyê bôriji kirija na díbij derô gwôlê na ba?»

⁵ Jésu engeriji iyôn ba: «Ken ôrij nañ mapa iyeñ ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Nini ôrij nañ mapa jurgem.»

⁶ Menba, ôbi kôlij kwônê bijé ré mô tôn terare a. Ôbi pô mapa wo jurgem hen añ kirija ôbi lij Emen dosé menba, ôbi biilê tôn añ bij bay tôri bi bay ré cé. Menba, bay céñ kwônê bijé bay ka hen. ⁷ Bay tô Jésu ôriji nañ kam kuyê dê. Jésu lij Emen dosé wô kuyê bay ka hen añ bij bay tôri bi bay ré cé a men. ⁸ Kwônê bijé bay ka hen na, ôm mapa uyirê dô añ bay pô tôri wo ba gwanê jurgem. ⁹ Kwônê bijé bay ka hen na nêmen bijé dubu pôrbu. Menba, Jésu ðiji ôriji haji nij. ¹⁰ Kirij bay ka hen menba, Jésu ðay bô bato nañ bay tôri añ ôriji emê wo Dalmanuta a.

Parisijnêñe engerij Jésu ré li anğan ginê bij

(Mt 16: 1-4)

¹¹ *Parisijnêñe soji añ nariñji kwôlê nañ Jésu wô sélij bôri na, bay kôli ré li anğan gelé ka ré gel wo néé wori ré hena na derômarañ a. ¹² Jésu dô bul wo dami añ kôl

iyôn ba: «Wô mi a kenbay bijné na kemnêh hen kené engere anğan gijnê ba? Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, anğan gelé kani pôn iyôn kôba a lij bérge ka gelé haw hen né.»

¹³ Menba, ôbi erên kibi Parisijnêhê aň hô đay bô bato ô si cêgi cér iyôn.

Wubure to Parisijnêhê naň to Hérôd

(Mt 16: 5-12)

¹⁴ Bay tôri gerbaň pera mapa aň mapa na pôn nêh kôbriji a bô bato. ¹⁵ Jêsu yêge marji kôl iyôn ba: «Berênge dô wôsa wubere to Parisijnêhê naň to *Hérôd.»

¹⁶ Bay tô Jêsu nariň kwôlê perêrji a kôl iyôn ba: «Na wô wo nana ôriň naň mapa ré hen aň ôbi ré kôl hen iyôn ba?»

¹⁷ Jêsu toy kwôlê wo bay kôl aň ôbi engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôriň né hen ba? Kenbay kôba ken hôn né tô sôn ba? Bô dengelé wonge ba ya ba? ¹⁸ Ken naň turŋge niňba, ken gel kirij né, ken naň marŋge niňba, ken toy kwôlê wôni ré ba? † Bôrŋge ôlij sa sa to ¹⁹ kirijna na en biilê mapa wo na bay aň bijn bijné ka dubu hen né ba? Tôri wo ba ba, na pôriň gway iyeň ba?» Bay tôri kôl iyôn ba ré na gway môj kibi wôd. ²⁰ «Men, kirijna na en biilê mapa wo jurgem bijn bijné ka dubu pôrba hen né ba? Hen ba, na ken pô tôri wo ba na gway iyeň ba?» Bay kôli sara iyôn ba ré gway jurgem.

²¹ Menba, Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Ken hôn né tô ba?»

Jêsu berare ôbi tu tiň wo Bêtsayda

²² Jêsu naň bay tôri ôrji Bêtsayda. Bay eraň naň gawra wo tiri tiň bijn Jêsu. Bay uwôli bi ôbi ré uwôl kôbri a sari a. ²³ Jêsu bu kôbi ôbi tu tiň bi wo hen aň ôriň naň đí kelaň naň iyére. Menba, Jêsu liri kalê tiri a aň ôbi uwôl kôbri a sari a menba, ôbi engeri iyôn ba: «Ju gel ani ba?»

²⁴ Ôbi tu tiň bi wo hen bôl tiri aň kôl iyôn ba: «En gel bijné niňba, bay yi mega gurôhê ka ô ta iyôn.»

²⁵ Menba, Jêsu hô đí kôbri a tiri a menba, kirijna ôbi tu tiň bi wo hen bô kirij déeň menba, tiri bôlij ôbi gel are kêh dô. ²⁶ Menba, Jêsu kôli ré ô iň niňba, ré hô si bô iyére ré.

Piyêr kôl Jêsu ré na Krist

(Mt 16: 13-20, Lk 9: 18-21)

²⁷ Jêsu ô naň bay tôri ôrji sa kam iyére to đá naň bô emê wo Sésaré Pilip a menba, tô geré na, ôbi engeriji iyôn ba: «Bijné kôl ené na i ba?» ²⁸ Menba, bay kôli iyôn ba: «Ka pôni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm, ka pôni kôl jeré na *Eli, ka đanđi kôl jeré na *ôbi kibi Emen wo pôni.» ²⁹ Niňba, Jêsu engeriji iyôn ba: «A kenbay ken

kôl ené na i ba?» Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

³⁰ Menba, Jêsu kôlji naň tôri to maň bi bay ré kôlij kwôni đíré na Krist, kwo Emen dôri hen, ré pa pa.

Jêsu kôl kwôli anđa ré sa sari a

(Mt 16: 21-28, Lk 9: 22-27)

³¹ Jêsu ay tô gelji are kôl iyôn ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelij gusij damaň aň, surŋê men, damné kaň bay bê kwôbe naň *bay derê tô tôd to Emen, bay a kapen men, bay a deren a men, aň sa wôd, subu tori menba, na jê sé kamŋê.»

³² Jêsu kôl kwôlê bi wo hen dad a ta. Menba, Piyêr biri ôriň wolé aň nayri. ³³ Menba, Jêsu hô bul bô bay tôri ka ba hen aň kôlij Piyêr iyôn ba: «Ô kelaň naň en, Sidan, wôsa ermé wom némij naň kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

³⁴ Menba, Jêsu uwôge kwônê bijné naň bay tôri aň kôlji iyôn ba: «Hena kwôni ré gey yé ôbi tôn ba, bi uwôl yiri aň men, bi ay gurô tagelê wori woň temare sari a aň era tôn a. ³⁵ Kwôni wo gey gemé yiri ba a mênêri, niňba, kwôni wo uwôl yiri aň wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na, a gôlij naň đí. ³⁶ Hena kwôni ré uwon anđa sa terare a na kêh aň ré mênê merê tu geň wori ba, derêri yôn ba? ³⁷ Na mi a kwôni ré bé aň ré keranđij merê tu geň wori bi wo hen ba? ³⁸ Na wô bi wo hen a hena kwôni ré dii tayre san a men, sa kwôlê wupê men, perê bijné sa terare a na ka yi mega bay wogé yébé megêrji hen men, bay têriň a men hen na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari a kirijna na bulon hera naň *manê ka derômaranđ a ka yi naň jengêrji hen naň hini emê wo Iban.»

9 Jêsu hô kôlji sôn iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, perê bijné ka na na, ka pôni a gelé damŋay *emê iyére to Emen naň tirji dema ré maji tô.»

Yi Jêsu bilij yi gay sa keram a

(Mt 17: 1-13, Lk 9: 28-36)

² Wulê jii cêgê menba, Jêsu tô si Piyêr naň *Jak naň Ja aň ôriň naň ci sêd wolé naň bijné ta sa keram wo yêhgi a. Kirij bay ka hen na, tu Jêsu bilij yi gay tirji a men, ³ bargay kari bilij bôri terij aň jeraňnê wo ôbi pelé bargay wôni wo a pelé selé hen iyôn na naň. ⁴ Si *Eli naň Moyis soji aň iyêlji naň Jêsu. ⁵ Menba, Piyêr kôlij Jêsu iyôn ba: «*Rabi, dô wo na merênge na, niňa lê iyéy gergé subu pôn tom men, pôn to Eli men, pôn to *Moyis a men.»

⁶ Piyêr hôn kwôlê wo đá kelê ré wôsa harê liji. ⁷ Kirij bay ka hen na, kirij ka geri so sa têlji ta, menba, tôd gawra ôm bô a kôl iyôn ba: «Kwo đebe hen na, na Keman, en piri damaň, toyênge kwôlê kibri a.»

⁸ Menba, kirij bay ka hen na, bay tô Jêsu bô kwarji niňba, gel kwôni ré, niňba, Jêsu a đebé pini naň ci.

† 8: 18 Jérémi 5: 21, Éjékayêl 12: 2

⁹ Kirija bay herbo tòn sa keram a menba, Jésu kôlji bay ré kôljin kwôni kwôli anɔa bay gel hen né kwôy wo dôbi *Kema Gawra diré jin sijn kampê.

¹⁰ Si Piyêr naɔ Jak naɔ Ja gem kwôlê bi wo hen bôrji a menba, bay nariɔ kwôlê perêrji a kôl iyôn ba: «Kwôlê wo Jésu kôl wô jê sé perê biné ka ma a hen na, bôri na iyeɔ pôn ba?»

¹¹ Menba, bay enɔgeriri iyôn ba: «Wô mi a *bay derê tô tô to Emen ré kôl iyôn ba ré na Eli a ré hera tumô *Krist, kwo Emen dôri hen ba?»

¹² Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na Eli a hera tumô wô ɔanê are kê m naɔ kiniji kiniji ba? A hen iyôn ba, wô mi a ré lij bô magtubu to Emen a wo nôbi Kema Gawra ené gelij gusij men, bay ré tôrnen a men ba? ¹³ Niɔba, en kelênge, Eli na sa aɔ bay na liri anɔa bôrji gey mega wo bay na li bô magtubu to Emen a gengij sari.»

Jésu berare kema wo tunu to habij yi bôri a

(Mt 17: 14-21, Lk 9: 37-43a)

¹⁴ Kirija Jésu naɔ Piyêr naɔ Jak naɔ Ja heraji da ligi tô bay tôri ka ba hen menba, bay gel kwarji a kwônê biné naɔ bay derê tô tô to Emen wo nariɔji kwôlê. ¹⁵ Kirija kwônê biné gelji Jésu menba, tiniɔ ge kay aɔ bay guro wô liri dosé. ¹⁶ Jésu enɔgeriji iyôn ba: «Na kwôli mi a kené nariɔ na ba?»

¹⁷ Menba, gawra wo pônî perê kwônê biné uwôli sara iyôn ba: «Rabi, en eraɔ naɔ kema bem wôsa tunu to habij jôri iyêlê kwôlê. ¹⁸ Men, kirij ka yôn yôn ka ôbi dibij ya na, tunu to habij hende to hen dôri ku men, wôbre si kibri a men, ôbi gederé kaɔni men, yiri kê m senɔal a men. En uwôlij bay tô m ré dage tunu hende to hen, niɔba, bay nê m né.»

¹⁹ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôd wonɔge naɔ hen na, na merê na wô lê naɔ ken yôd ba? Men, na têê iyeɔ a ené ulê bôn jalê sarɔge a ba? Eraɔge naɔ kema bi ben na.»

²⁰ Bay eraɔ naɔ kema bi wo hen biri. Menba, kirija tunu to habij hende to hen gel Jésu menba, ay kema ku aɔ ôbi gerɔge men, wôbre si kibri a a men. ²¹ Jésu enɔgere iba kema iyôn ba: «Sa iyeɔ a are bay ka hen né liri iyôn ba?» Menba, iba kema kôli ré na ca naɔ kampêri yeɔ. ²² «Têê kwône tunu to habij hende to hen dôri uwôl tare a, réba bô kam a bin teré diri. Niɔba, hena jeré nê m lê ani ba, ju li naɔ ni men, ju bô tu ɔa toni men.»

²³ Jésu kôli iyôn ba: «Wô mi a jeré kôl: «Hena jeré nê m ba?» Ani a gôlij kwôni wo bi bôri sa Emen a ré.»

²⁴ Kirij bay ka hen menba, iba kema na kôl naɔ tôri to dami kôl iyôn ba: «En bi bôn sa Emen a, li naɔ en aɔ bi ayê bôd wupê ré ô tumô men.»

²⁵ Jésu bô wo kwônê biné daɔ menba, ôbi ône tunu to habij hende to hen aɔ kôle iyôn ba: «Tunu to jôrij biné iyêlê kwôlê men to bin biné yi meɔɔnê a men hen,

en ay tôd béré séɔn bô kema wo hen, aɔ mu hô hô ré niɔ.»

²⁶ Menba, tunu hende to hen séɔn aɔ li kema kaarê kula men, yêsirê naɔ néeri a men. Aɔ ôbi yi mega ré ma iyôn, aɔ biné ka pônî kôba kôl ôbi ré ma. ²⁷ Menba, Jésu bu kôbi kema aɔ jôgeri hena ta aɔ ôbi dubu ta.

²⁸ Kirija Jésu ô ij niɔ menba, bay tôri enɔgeriri pini iyôn ba: «Wô mi a, na niné nê m dagê tunu to habij hende to hen né ba?»

²⁹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Tunu to habij to hen iyôn na, séére nô na naɔ uwôlê Emen.»

Jésu hô kôl kwôli anɔa ré sa sari a

(Mt 17: 22-23, Lk 9: 43b-45)

³⁰ Jésu naɔ bay tôri ôrji aɔ kirij bay ka hen aɔ siji si bô emê wo Galilé a aɔ bay dibiji tòn né wôsa Jésu gey bi kwôni ré hôn né. ³¹ Wôsa ôbi hal bay tôri kôl iyôn ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bin biné aɔ bay a deren aɔ sa wôd, subu tori menba, na jê sé kampê.»

³² Niɔba, bay hôn bô kwôlo ôbi kôl hen né. Men né bay hare enɔgeréri men.

I a na kwo dami ba?

(Mt 18: 1-5, Lk 9: 46-48)

³³ Jésu naɔ bay tôri saɔ bin Kapêrnayôm, menba, kirija bay sa bin iyére niɔ menba, Jésu enɔgereɔ iyôn ba: «Kené naraɔ na kwôli mi kirija nana eraɔ tô geré hen ba?»

³⁴ Menba, bay tôri wômji sidij wôsa tô geré bay nariɔ kwôlê sa i a ré na kwo dami perêrji a ba. ³⁵ Menba, Jésu mô tòn, aɔ uwôga bay tôri ka môj kibi wôd hen aɔ kôlji iyôn ba: «Hena kwôni ré gey yé kelma ba, bi yi ôbi cêgi megêri kê m men, bi yi ôbi lê jê biji a men.»

³⁶ Menba, Jésu ay kema wo dê sa diri derôrji a aɔ ôbi ayri kabêri a aɔ kôlji iyôn ba: ³⁷ «I, i wo bu kema wo dê mega kwo na yiri a naɔ henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen. Men, kwôni wo beren a yiri a na, beren na nôbi mera yiri a hen ré niɔba, na Iban wo joon hen a, ôbi ré biri a yiri a hen men.»

Kwôni wo jebéna séd aɔ ré ba, na kwona

(Lk 9: 49-50)

³⁸ Ja kôli iyôn ba: «Rabi, nini gel gawra wo pônî dage tunu to habij naɔ henem menba, nini jôri sara wôsa ôbi era tôrna ré.»

³⁹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Jôreɔgiri ré, wôsa kwôni li are naɔ henen na, a kelê kwôlen habijê ré niɔ. ⁴⁰ Na ôbi á, kwôni wo na ôbi barena ré ba, na kwona.

⁴¹ Hena kwôni wo ré béɔge kam kaɔ yê bô môni gwore a wô wo kené ay hini *Krist, kwo Emen dôri hen na, na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, ôbi a ba upé sa kôbri ré.»

Têriñ na anğa dami

(Mt 18: 6-9, Lk 17: 1-2)

⁴² «Hena kwôni ré li aña kwo iya tô ayê bô wori a hen ré kuriñ na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a añ bay ré uwôli a bô cér a kôba na anğa dê gôliñ gusiñ to Emen a gili hen. ⁴³ Hena ré na kôm a lê aña jeré li têriñ na, dô wo ju jôri añ. Dô wo ju mô tu geñ nañ kunum nañ kôm pôn dô dê, erê bô géhên to na tare to enge bariñ né hen nañ kôm wô. [⁴⁴ Na kirin ka wôñne kôba ma ré men, tare kôba bariñ né men.] ⁴⁵ Hena têm né lêm wo ju li têriñ na, dô wo ju jôre añ. Dô wo ju meray añ môriñ tu geñ nañ kunum dô dê wo ju ôriñ nañ têm wô añ ju ôriñ bô géhên a. [⁴⁶ Na kirin ka wôñne kôba ma ré men, tare kôba bariñ né men.] ⁴⁷ A hena ré na tum a lê aña jeré li têriñ na, dôre añ, dô wo ju si bô *emê iyére to Emen a nañ tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhên a nañ tum wô. ⁴⁸ Na kirin ka wôñne kôba ma ré men tare kôba bariñ né men †. ⁴⁹ Wôsa kwôni wo yôn yôn kôba tare a biñ sari a mega wo bay biñ dôre sa kilin a iyôn.»

⁵⁰ «Dôre na anğa dôri, niñba, hena hende ré gerañ né ba, bay a lere iyeñ a ré herê gerañgê hôriñ ba? Yéñge mega dôre iyôn añ ken mô nañ bô jalé perêrñge a.»

Kwôlo gengiñ sa kariñare to iyore nañ iba

(Mt 19: 1-12, Lk 16: 18)

10 Jésu ay geré ô bô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurde a. Biñé kwône hô dañji ligiri a. Ôbi gelji are gañ gañ, menba, tê pôn a sôn ôbi gelji are.

² *Parisijêñê ka pôni ay tô iyêlê nañ Jésu wô séliñ bôri, bay engeriri iyôn ba: «Tôô tona kôl wo iba ré dagê tamni hari ba?»

³ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na kwôli mi a *Moyis na ré kelêñge kené li ba?»

⁴ Bay kôli iyôn ba: «Moyis na kelêni iyôn ba: «Kwôni wo ré dage tamni ba, ré buru magtubu toñ bê tôre kôbre a †.» »

⁵ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Na wô bô dengelé woñge aña Moyis na ré ayin tôô hende to hen béñge hen. ⁶ Niñba, kirina Emen na ay tô dé tô terare na, ôbi dí gawré iba nañ iyore ‡. ⁷ Na wô bi wo hen aña iba ré dé ibari nañ yori añ, añ dé yiri nañ tamni ⁸ añ bay wôô hen a yiji na gawra wo pôn. Mega hen iyôn na, bay na biñé wôô ré niñ, niñba, bay yi mega gawra pôn †. ⁹ Na tôri bi wo hen aña kwôni ré nê mê bisiré anğa Emen day liñ kurôñgi yi wo pôn hen né.»

¹⁰ Kirina bay ré bañ iñ tô na, bay tô Jésu hô engereri gengiñ sa kwôlê woñ dagê iyore wo ôbi ré kôl hen.

¹¹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Kwôni wo dage tamni añ enjiñ to dañji na, ôbi li têriñ nañ tamni to tumô hen.

† 9: 48 Esay 66: 24 †† 10: 4 Détéronôm 24: 1 ‡ 10: 6 Dé tô are 1: 27 †† 10: 8 Dé tô are 2: 24

¹² A hena iyore ré dage kurôre añ enjiñ iba wo dañji na, hende li têriñ.»

Jésu tô kibri sa kamrê

(Mt 19: 13-15, Lk 18: 15-17)

¹³ Biñé erañ nañ kamrê ka dê biñ Jésu bi ôbi ré uwôl kôbri sarji a, niñba, bay tôri nayji. ¹⁴ Jésu gel wo bay tôri li hen iyôn menba, bôri tari, añ ôbi kôli iyôn ba: «Dénge kamrê bi era legen a díba ken jôrengeji ré. Wôsa *emê iyére to Emen yi gengiñ sa biñé ka yi mega kamrê ka dê dê bay ka hen iyôn. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelêñge hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê liñ hen iyôn ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôy.»

¹⁶ Menba, Jésu bu kamrê a kabrêri a añ tô kibri a sarji a añ uwôl kôbri a sarji a a men.

Ôbi uné wo pôni

(Mt 19: 16-30, Lk 18: 18-30)

¹⁷ Kirina Jésu ô tô geré na, gawra wo pôni guro añ sa cubu gubari tumôri a añ engereri iyôn ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aña ené môriñ tu geñ nañ kunun ba?»

¹⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri nañ, Emen pôn nêñ a na kwo dôri. ¹⁹ Ju hôn tôô to Emen na ay kôl iyôn ba: «Duu temare ré men, yiñ yinare toñ têriñ ré men, gômse ré men, kôl kwôlê woñ benare dí sa biñé ré men, liñ kwôni anğa habiñ né men, biñ ibam nañ yom kwôlê a men †.» »

²⁰ Ôbi hô kôliñ Jésu iyôn ba: «Rabi, tôô hende to hen en li kê m nañ kamrên yeñ.»

²¹ Jésu piri añ bôri añ, kôli iyôn ba: «Anğa pôni bam ya. Ô perê ari uné kam kê m ju keléñ añ larirji na, ju cêñ bay nimré. Añ ari uné ka kwôni yi derômarañ a gemem ligi Emen a ya. Menba, jôbi ju era tôn a.»

²² Niñba, kirina ôbi toy kwôlê bi wo hen iyôn na, tiri mêne añ ôbi kuriñ ô ta nañ tu ña wôsa anğa uné kari mê gañ.

²³ Jésu bô kwari añ kôliñ bay tôri iyôn ba: «Bi biñé kañ bay uné ré si bô emê iyére to Emen a na, iyêre gañ.»

²⁴ Kwôli kelê Jésu liñ bay tôri harê. Ôbi hô kôliñ iyôn ba: «Miljén, sé bô emê iyére to Emen a na, iyêre gañ. ²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra gôliñ ôbi uné ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bay tô Jésu hen dengôri tiji damañ a añ bay kôl perêrji a iyôn ba: «Niñba, i a uné gelê ba?»

²⁷ Jésu bôriñ añ kôl iyôn ba: «Uné gelê na, gawra nê m né, niñba, Emen nê m. Wôsa Emen nê m lê are kê m.»

²⁸ Piyêr kôli iyôn ba: «Gel, nini déñ are kê m añ nini era tô m a.»

‡ 10: 19 Sé nô 20: 12-16, Détéronôm 5: 16-20

²⁹ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tiri, en kelênge, hena kwôni ré déj iyére tori, yêneri, yori, ibari, kamni naŋ yagê wori wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na, ³⁰ ôbi a uné haw hen kirij bay ka hen têê arew iyére men, yêné men, yori men, kamrê naŋ yagê a men, aŋ are bay ka hen kêm a era naŋ bô emê, aŋ tôre to cêgi na, ôbi a merê tu geŋ naŋ kwini. ³¹ Bijné kwône ka nà ná ka tumô hen na, haw hen na bay a yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen a herê yé bay tumô men.»

Jésu hô kôl kwôli aŋga ré sa sari a a sôn

(Mt 20: 17-19, Lk 18: 31-34)

³² Jésu naŋ bay tôri ôrji geré wô erê Jérusalêm, menba, Jésu ô tumôrji a. Bay tôri deŋgôrji tiji men, tô bijné ka ô tôrji a hen na, harê liji men. Têê pôn a sôn Jésu uwôge bay tôri ka môj kibi wôd hen ligiri a aŋ ay tô kelêji kwôli aŋga ré sa sari a hen kôl iyôn ba: ³³ «Ken toy, nana erênge na Jérusalêm a hen, aŋ bay a beren nôbi *Kema Gawra bijné damné kaŋ bay bê kwôbe men, bay derê tô tôd to Emen a men, aŋ bay a dén kwôlê woŋ temare san a men, bay a nôgen bijné bijné ka na Jubnê ré hen a men. ³⁴ Aŋ bay a ayren men, bay a teben kalê san a men, bay a sên men, aŋ bay a deren aŋ sa wôd, subu tori menba, na jê sé kamrê.»

Si Jak naŋ Ja uwôliŋ Jésu are

(Mt 20: 20-28)

³⁵ Kam Jébédé ka wôd Jak naŋ Ja eraji ligi Jésu aŋ kôli iyôn ba: «Rabi, nini gey bi jeré li aŋga nini engerem hen béni.» ³⁶ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na mi a kené gey bi ené li béngge ba?»

³⁷ Bay uwôli sara iyôn ba: «Béni bi niné sa ô merê kwo pôn sa kôm woŋ gusurô a men, kwo pôn sa kôm woŋ maa a men bô emê iyére tom a.»

³⁸ Menba, Jésu uwôliŋ sara iyôn ba: «Aŋga ken engere hen ba, ken hôn dô bi ba? Ka nê mê yê kam kaŋ bô emê ka na yê hen ba? Men batêm to bay a lèn hen na, ka nê mê lê ba?»

³⁹ Bay hô kôliŋ Jésu iyôn ba: «Nija nê mê yê seŋge.» Menba, ôbi uwôliŋ sara iyôn ba: «Ka yê kam kaŋ bô emê ka na yê hen men, batêm to bay ka lèn hen kôba ka lê a men haŋge, ⁴⁰ nijba, kwoŋ merê sa kôbi woŋ gusurô a men, kwoŋ maa a men na, na nôbi a gengé ré, nijba, na Iban a gengé kirij wô bijné kari ka ôbi na bu sa têrji nij hen.»

⁴¹ Menba, bay tô Jésu ka ba môj hen, kirijna toy hen iyôn na, bôrji tarji sa si Jak naŋ Ja. ⁴² Jésu uwôgeji kêm aŋ kôlji iyôn ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa bijné kaji men, bijné ka damné kôba gôliŋ sarji a men. ⁴³ Nijba, kenbay ba bi yi hen iyôn perêrŋge a ré. Perêrŋge a hen aŋa kwôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woŋge men, ⁴⁴ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi

lema woŋge men. ⁴⁵ Na hen iyôn a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a nà na wo bijné ré yi manê kaŋê ré, nijba, na wô yé mana woji men, ayê yen bijné temare têbijné sa bijné kwône a men.»

Jésu berare Bartimé ôbi tu tij

(Mt 20: 29-34, Lk 18: 35-43)

⁴⁶ Jésu naŋ bay tôri men naŋ kwônê bijné a men saji sa iyé Jériko. Kirijna bay ca sé aŋ Jériko na, ôbi tu tij kwo pôn hini ôm Bartimé kema Timé mô bêngê geré wô uwôlê are. ⁴⁷ Ôbi toy wo ré na Jésu wo Najarêt menba, ôbi uwôgiri kaŋ a ta: «Jésu, *kuŋga kelma Dabid, bô tu na tijê.»

⁴⁸ Menba, bijné kwône nayri bi ôbi ré wôm tôŋ, nijba, ôbi hô ôm naŋ néeri a: «Kuŋga kelma Dabid, bô tu na tijê.»

⁴⁹ Menba, Jésu debu tôŋ aŋ kôl iyôn ba: «Uwôgaŋgiri na.» Bay uwôga ôbi tu tij bi wo hen aŋ kôli iyôn ba: «Uwôl bôm pô, aŋ ju hena ta era unéri wôsa ôbi uwôgem.»

⁵⁰ Ôbi tu tij bi wo hen uwôl bargay kari kaŋ kelanê aŋ, aŋ hena kerêd sa têri a era ligi Jésu a. ⁵¹ Jésu ay kwôlê aŋ engeriri iyôn ba: «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Ôbi tu tij bi wo hen kôli iyôn ba: «*Raboni, en gey gelé kirij.»

⁵² Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Ô, ayê bôd wom gôliŋ naŋ ju.» Menba, kirij bay ka hen na, ôbi gel kirij hôriŋ aŋ ôbi ay geré ô tô Jésu a.

Jésu sa bijné Jérusalêm

(Mt 21: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)

11 Kirijna bay eraji da naŋ Jérusalêm na, bay siji si kwa Bêtpajé men, Bétani men, kwa Keram wo Olibiyé a, menba, Jésu jé bay tôri wôd, ² aŋ kôlji iyôn ba: «Erênge iyére to tumôrŋge hen, kirijna ka bijné na, ka uné kema kura hariŋ tôŋ wo kwôni dayri ré tô, bisirêŋgeri ken eraj. ³ Aŋ hena kwôni ré engerêŋge iyôn ba: «Wô mi a kené busereri ba?» ba, ken kôli: «Na Kelma a geyé.» Aŋ kirij bay ka hen ôbi a déŋge ka eraj.»

⁴ Bay ôrji menba, bay uwôŋ kema kura hariŋ nô bêngê geré da kibi ira. Aŋ bay dôri. ⁵ Bijné ka pôn ka díbijji ya hen engereji: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?» ⁶ Menba, bay tô Jésu uwôliŋ sara mega ôbi ré kôlji iyôn, menba, bay díji ô.

⁷ Bay eraj naŋ kema kura na bijné Jésu aŋ bay bi bargay kaji cêgi kura aŋ Jésu day mô sara. ⁸ Bijné kwônê bi bargay kaji tô geré, ka pôn pôy germé nono sa biji tô geré a men. ⁹ Ka pôn ô tumôri a men, ka pôn ba cêgeri a men aŋ bay ka gura ôm:

«Hosana, terê kibi yi gengij sa kwôni wo era naŋ hini Kelma.

¹⁰ Bi terê kibi yi gengij sa emê iyére to era hen,

na emê iyére to môyrena kelma Dabid.

Hosana yi derômaraj a ta †.»

¹¹ Jésu sa Jérusalêm, aj ôbi ô bô *iyéy Emen a. Kirija ôbi kôbe kirij gel kêm na, ôbi ô Bétani naj bay tôri ka môj kibi wôd hen wôsa tare pôd gaj nij.

Tôgôre to yêêre naj

(Mt 21: 18-19)

¹² Sa pôn cêgê kirija Jésu naj bay tôri henaji Bétani hen na, kurôj li Jésu. ¹³ Ôbi bô kirij kelañ dê menba, gel tôgôre to mare lebé ôbi ô gelé yan ba diré upé yêre, nijba, kirija ôbi era da menba, uwôn na mare mera wôsa na geserêre ré tô. ¹⁴ Menba, Jésu kôlij tôgôre hende to hen iyôn ba: «Kwôni a emê yêêre cêgê ré nij.» Bay tôri toy kwôlê wo ôbi kôl hen.

Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a

(Mt 21: 12-17, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)

¹⁵ Bay sa bij Jérusalêm, menba, Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, ôbi dage bijé kêm ka eraj naj anğaj gara men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerajgê gursu naj to bay dére derare gara hen hee a men. ¹⁶ Ôbi dí kwôni ay ani kani pôn iyôn sijn si bô iyéy Emen ré. ¹⁷ Menba, Jésu halji kôl iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tijé a yé na iyére to tô môj wo bijé a era wô uwôlê Emen ya ré ba?» Menba, kenbay ken ay lij kini meré bandi †.»

¹⁸ Damné kaj bay bê kwôbe men, *bay deré tô tôd to Emen men na, toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, wogéji geré wô deré Jésu. Bay hareri wôsa gelé are kari dê sa kwônê bijé men, dôrji a men.

¹⁹ Kirija tare kurij menba, Jésu naj bay tôri siji sa iyére hende to hen ôrji aj.

Jésu naj tôgôre to hay

(Mt 21: 20-22)

²⁰ Tô kirij, kirija bay ré ôrji tô geré na, bay tô Jésu gelji tôgôre hay kwôy dí hanêre a. ²¹ Piyêr erem sa kwôlê wo Jésu na kôlij tôgôre tumô hen menba, ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «*Rabi, gel tôgôre to na ju tòmne hen hay.»

²² Jésu ay kwôlê kôlji iyôn ba: «Bêjge bôrjge sa Emen a. ²³ Na tu kwôlê a ené kelêjge hen, hena kwôni ré kôlij keram wo hen iyôn ba: «Dô yem wolé aj ju ô kurij a bô cér a» aña ôbi ré bi bôri sara na, are bay ka a lij ôbi a gelé naj tiri, wôsa ôbi gaanê ré, nijba, bi bôri sa kwôlê wo ôbi kôl hen. ²⁴ Na bi wo hen aña ené kelêjge, anğaj yôn yôn ka ken uwôlij Emen na, dô wo ken bi bôrjge sara mega wo kené uwôj nij, menba, are bay ka hen a lij béjge. ²⁵ Men, sa pôn pôn kirija ken hena wô uwôlê Emen aña kené ôrij naj kwôlê

† 11: 10 Kurôn kibé 118: 25-26 †† 11: 17 Esay 56: 7, Jérési 7: 11

wôni naj kwôni na, déjge bôrjge jal sara aj bi Ibarejge Emen wo mô derômaraj a kôba bi dí bôri jal sa têrij lêrejge a men. [²⁶ Nijba, hena kené dí bôrjge jal ré na, Ibarejge Emen wo mô derômaraj a kôba a dé bôri jalê sa têrij lêrejge a ré men.]»

Tôd to Jésu hena na yôn ba?

(Mt 21: 23-27, Lk 20: 1-8)

²⁷ Jésu naj bay tôri hô heraji Jérusalêm menba, kirija Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, damné kaj bay bê kwôbe naj bay deré tô tôd to Emen naj surjê eraji ligiri a. ²⁸ Aj bay engeriri iyôn ba: «Na naj tôd to yôn a jeré lij are bay ka kêm hen ba? I a bem tôd hende to hen a jeré lij are bay ka hen ba?»

²⁹ Menba, Jésu hô uwôlji sara iyôn ba: «En gey engeréjge kwôlê pôn aj ken uwôlen sara. Aj na kelêjge naj tôd to yôn a ené lij are bay ka kêm hen. ³⁰ Batêm to Ja na lij bijé hen na, hena na derômaraj a laba na ligi gawrê ba? Uwôlenge sara.»

³¹ Nijba, bay kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Hena nana kôl ré na batêm to ré hena na derômaraj a na, ôbi a kelé wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba? ³² Hena nana kôl batêm to Ja lij bijé hen ré hena na ligi gawrê na, bijé a lèn kwôlê.» (Bay hare wôsa kwônê bijé bô Ja mega *ôbi kibi Emen na tiri.)

³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini hôn né.» Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Hen iyôn na, nôbi kôba na kelêjge na naj tôd to yôn ené lij are bay ka hen né men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa bay yagê tijador

(Mt 21: 33-46, Lk 20: 9-19)

12 Jésu kôlji gwosoy kwôlo ðangji kôl iyôn ba: «Gawra wo pônji yage tijador. Ôbi ay haba wôj gerem a sara. Ôbi pi iyom wô uwôrij yêre ya. Aj ôbi li iyére to dami toj gemé yagê bi wo hen sara. Menba, ôbi bij bay yagê tijador yagê wori bi wo hen aj bay têbri naj geserê geserê aj ðij yiri ôrij kergare. ² Kirija geserê né tijador sa nij na, ôbi jé mana wori ô upé bay gemé tijador hende to hen bi ôbi ré ô enğé kwa yêre wori eraj biri. ³ Bay gemé tijador hende to hen na, berji mana bi wo sê aj dageri hô kôbri sejge. ⁴ Ôbi iyé tijador na hô jé mana wori kwo ðangji menba, bay gemé tijador bay ka hen hô sêri biri iyare sari a men, tiréri a men. ⁵ Ôbi iyé tijador na hô jé mana wo ðangji sôn menba, bay gemé tijador na diri. Menba, ôbi hô jé ka ðangji kwône menba, bay liji na mega bi wo bay na lij ka tumô hen iyôn. Bay sê ka pônji men, bay duu ka pônji men. ⁶ Nijba, kemari wo ôbi piri hen a ba. Ôbi jéri ligirji a mega gerjé jé aj kôl iyôn ba: «Ôbi ba, bay a kemnaj tini tô.» ⁷ Nijba, bay gemé tijador na kôlij yirji iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari bi a na, erajge, na deréjgeri aj anğaj cibré ibari a kêm na na

banje.»⁸ Menba, bay biri diiri aṅ uwôl temayri kelan wolé naṅ yagê tijnador.»

⁹ «Ôbi iyéy tijnador a lê iyeṅ niṅ ba? Ôbi a sa deré bay gemé tijnador aṅ a biṅ ka ḍanḡi gemé. ¹⁰ Ken dênse kwôlê bi wo hen bô magtubu a ré ba?

«Keram bi wo bay dé iyére na kaṅni hen na, ôbi a hô yé keram woṅ dé tô iyére.

¹¹ Na Kelma a lê hen iyôṅ aṅ na aṅga dami gaṅ †.»

¹² Bay sa Jubnê woge geré ciré beré Jêsu niṅba, bay hariṅ kwônê biṅé, wôsa bay hôn dô wo gwsore to ôbi ré kôl hen na, ré gengiṅ na sarji. Menba, bay ôrji wolé aṅ ligiri a.

Têbê wôgê wo Sésar

(Mt 22: 15-22, Lk 20: 20-26)

¹³ Bay jê *Parisijnêṅ ka pônî naṅ biṅé ka *Hérôd ligi Jêsu a wô beréri sa kwôli kelêri a. ¹⁴ Bay sa kôli iyôṅ ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôli kelêrem kêṅ na, na kwôlê woṅ tiri men, kwôlê bi wo pôn hen a jeré kôliṅ biṅé kêṅ a men. Wôsa ju dô tu kwônî ré men, ju gelji naṅ geré wo Emen naṅ tu kwôlê a men. Hen iyôṅ na, têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar na, na aṅgaṅ lê laba, na aṅgaṅ lê ré ba? Niné têbri laba, niné têbri ré di ba?»

¹⁵ Jêsu hôn gwsore toji hende to hen dô aṅ kôlji iyôṅ ba: «Wô mi a kené sél bôn iyôṅ ba? Ayênge selé pôn ben na na gelé.»

¹⁶ Bay aya selé hende to hen biri. Menba, Jêsu engereji iyôṅ ba: «Sa kwônî wo yi yé na naṅ aṅga bay di yé na ba, gengiṅ na sa i ba?» Menba, bay uwôli sara ré na to kelma wo dami Sésar.

¹⁷ Menba, Jêsu kôlji iyôṅ ba: «Aṅga na ka Sésar ba, ken biṅ Sésar, aṅga na ka Emen ba, ken biṅ Emen.»

Menba, tiniṅi ge kay sa kwôlê wo Jêsu kôl hen.

Kwôlo gengiṅ sa jê sé kamṅê wo biṅé ka ma

(Mt 22: 23-33, Lk 20: 27-40)

¹⁸ *Sadusijnêṅ ka kôl iyôṅ ba biṅé ka ma ré jê sé kamṅê ré kwôy hen, eraji ligi Jêsu aṅ engeriṅ kwôlê kôl iyôṅ ba: ¹⁹ «Rabi, tôô to *Moyis na kelêna iyôṅ ba: «Hena kwônî ré ma aṅa ré di tamni mamare aṅa hende ré yê ré tô na, yêni kwônî wo ma hen na ré enḡe turgôri aṅ ré yêṅ kamrê biṅ yêni wo ma hen †.» ²⁰ Niṅ na biṅé ka pônî na jurgem tô yêniṅ a. Kwo iyêri enḡe iyore menba, ma baa yê kema. ²¹ Ôbi cêgeri enḡe turgôri menba, ôbi ma baa yê kema. Are bay ka hen sa sa kwo subi a a men. ²² Are bay ka hen sa sa biṅé bay ka jurgem hen kêṅ ba wo bay ré yê kamrê. Menba, cêgeriji a kêṅ na, iyore hende to hen ma a men. ²³ Kir-ija biṅé ka ma a jê sé kamṅê hen na, na i perê yêṅê ka jurgem hen a na kurô iyore na ba? Wôsa bay kêṅ na na kwôrṅêre.»

²⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôṅ ba: «Kwôli kelêṅge sangiṅ naṅ ken nono, wôsa ken hôn kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôn ibé iyêré wo Emen né a men. ²⁵ Kirija biṅé ka ma a jê sé kamṅê na, imṅê a enḡé yébé ré niṅ men, yébé kôba a enḡeji imṅê ré a men. Niṅba, bay a yé mega *manê ka derômaranḡ a iyôṅ. ²⁶ Kwôlê wo gengiṅ sa biṅé ka ma na sé bay ré jê sé laba, ré jê sé ré ba ba, na ken dênse bô magtubu to *Moyis a kirija Emen sijn sari a kwa kam gurônê hen né ba? Emen na kôli iyôṅ ba: «Nôbi ena Emen wo *Abraham, kwo Isak naṅ kwo Jakwôb ‡.» ²⁷ Emen na Emen wo biṅé ka mô tu geṅ díba ôbi na Emen wo ka ma hen né. Ermé kwôlê woṅge gerij naṅ ken kay damanḡ.»

Tôô to dami gôliṅ megêre

(Mt 22: 34-40, Lk 10: 25-28)

²⁸ Ôbi derê tô tôô to Emen wo pônî toyji wo bay nariṅ menba, ôbi hôn wo Jêsu ré uwôlji sara dô. Ôbi uso ḍa aṅ engere Jêsu iyôṅ ba: «Tôô to yôṅ a na to dami dé megêre ba?»

²⁹ Jêsu uwôli sara iyôṅ ba: «Gel, tôô to tumô a na: «Toy *Israyêl, Kelma Emen wona na Kelma pôn nêṅ. ³⁰ Aṅ já peré Kelma wom Emen naṅ bôô pôn men, naṅ tunum kêṅ men, naṅ ermé wom kêṅ men, naṅ néém kêṅ a men †.» ³¹ Gel kwo jôgiṅ wôô wori a na: «Gey megam mega ju geyiṅ yem hen iyôṅ. Tôô to ḍanḡi to dami dé ka wôô hen ba naṅ ‡.»

³² Ôbi derê tô tôô to Emen kôliṅ Jêsu iyôṅ ba: «Rabi wo dôri, ju kôl na tiri kirija ju kôl Emen ré na pôn nêṅ hari aṅ Emen wônî wo ḍanḡi ré naṅ. ³³ Aṅ bi jeré piri naṅ ermé wom men, naṅ néé wom men, jeré gey megam mega yem iyôṅ a men, na aṅga dô dé sarganê ka gay gay kêṅ hen.»

³⁴ Jêsu gel wo ôbi ré uwôli sara dô hen iyôṅ naṅ tu melênê menba, ôbi kôli iyôṅ ba: «Ju kelanḡ naṅ *emê iyére to Emen né.» Menba, kwônî wo ḍanḡi erem wôsa engeriṅ kwôlê ré niṅ.

Krist, na kwo kelma Dabid

(Mt 22: 41-46, Lk 20: 41-44)

³⁵ Jêsu ay tô geliṅ biṅé are bô *iyéy Emen a kôl iyôṅ ba: «Wô mi a bay derê tô tôô to Emen ré kôl *Krist, kwo Emen dôri hen, ré na *kuṅga kelma Dabid ba?

³⁶ Kelma Dabid naṅ yiri kôba Tunu toṅ hendi bô bôre wôn bôri aṅ biri kôl iyôṅ ba:

«Kelma Emen na kôliṅ Kelma wupê iyôṅ ba: «Sa mô sa kôben woṅ gusurô, kwôy wo na biṅ bay barem a yé aṅgaṅ sêlê têm ‡.» »

³⁷ Kelma Dabid naṅ yiri kôba uwôge gawra bi wo hen Kelma menba, iyeṅ a ôbi ré yé kuṅgari sônḡ ba?»

† 12: 11 Kurôṅ kibé 118: 22-23 †† 12: 19 Détéronôm 25: 5-6

‡ 12: 26 Sé nô 3: 2-6 †† 12: 30 Détéronôm 6: 4-5 †† 12: 31 Lébitik 19: 18 ††† 12: 36 Kurôṅ kibé 110: 1

Jésu gelijn bijné are gengijn sa bay derê tô tô to Emen
(Mt 23: 1-36, Lk 20: 45-47)

Añ kwônê bijné toy kwôlê wori bi wo hen nañ yi derê. ³⁸ Kirijna Jésu gelji menba ôbi kôl iyôn ba: «Berênge dô wô bay derê tô tô to Emen ka gey palê nañ bargay ka yêjnê wo ré gel wo ciré na ka damné hen men, gey bi bay ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, ³⁹ ka gey kirijn ka tumô bô *iyéy dapare a men, kini emê are a hen a men. ⁴⁰ Men, bay na bay mênêre are bô iyé yébé kañ mamê, añ wôsa lamijn tu bijné na, bay uwôl Emen dé dé dé, na déjn iyôn. Bijné bay ka hen na, kwôlê wo Emen a ulêji sarji a hen na, na kwôlê wo dami.»

Anğan baliyare ka iyore toñ mamne
(Lk 21: 1-4)

⁴¹ Jésu mô bul kwini si kirijn ka bay dñj sunugu lari ya hen añ ôbi bô kwônê bijné iyeñ a bay ré bi lari ba. Bijné ka ôrijn mê na, bay bi mê. ⁴² Iyore to pônî toñ hende tu na kôba era men, añ bi kam sélé wô to nê m gursu pôn né hen. ⁴³ Menba, Jésu uwôge bay tôri añ kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, mamne toñ hendi nimré hende to hen na, bi dé bijné kêm ka ré sa bi hen. ⁴⁴ Wôsa bijné bay ka hen kêm hen bi na gursu to bay ôrijn doyre ré nij hen, nijba, hende na, bi na lari kêm wo hende ôrijn doyre wô kelijn anğan emêre hen.»

Jésu kôl kwôli mênê iyéy Emen
(Mt 24: 1-2, Lk 21: 5-6)

13 Kirijna Jésu so bô *iyéy Emen a na, ôbi tôri wo pônî kôli iyôn ba: «Ca! *Rabi, gel keram nañ iyére ka hen.»

² Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Ju gel iyére hende to damné hen ba? Keram wônî wo a ba ta sa megari a ba nañ, bay kêm a mênijn.»

Anğan tu na
(Mt 24: 3-14, Lk 21: 7-19)

³ Jésu mô sa Keram wo Olibiyé añ bilijn kwini si sa iyé iyéy Emen. Menba, Piyêr, *Jak, Ja nañ André engeriri kwôlê kirijna bay ré môrijn piniji nañ dí hen. ⁴ Bay kôli iyôn ba: «Kelêni, kirijna yôn a are bay ka kêm hen ré sa ba? Men na mi a gelé mega are bay ka hen ré ca kerê nij ba?»

⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Dênge tu melênê sa yerñge a bi kwônî lamênge nañ kwôlê woñ benare ré. ⁶ Wôsa bijné kwône a ayêji henen añ a kelêji: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.» Añ bay a lamijn bijné kwônê. ⁷ Kirijna ka toyé kwôli kumbul ôm da réba kelan nañ ken na, dênge bôrnge hare ré wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem, nijba, na gerñé wulê bi wo hen né tô. ⁸ Tô yê pôn a lê kumbul nañ tô yê wo danğij men,

emê iyére pôn a sêj nañ to danğij men, terare a yebag-ijn nañ sa iyére gay gay men, kurôn a lê kirijn a men, nijba, are bay ka kêm hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore iyôn.»

⁹ «Dênge tu melênê sa yerñge a wôsa bay a ôrijn nañ ken tumô bay jerê kwôlê men, bay a sênge nañ tinêre bô *iyéy dapare a men, bay a ôrijn nañ ken tumô kilmé men, tumô bay emê iyére a men, wô san, añ bi kené uwôlijn béré Kwôlo Dôri. ¹⁰ Na mi mi kôba béré Kwôlo Dôri wo Emen a uwôlijn nañ kirijn kirijn bi tô yê bijné kêm toy dema are bay ka hen ré sa tô. ¹¹ Kirijna bay ôrijn nañ ken tumô bay jerê kwôlê a na, ken sun tumô wô kwôlê wo kené erê kelê hen né, nijba, ken kôl kwo Emen a bênge kirijn bay ka hen. Wôsa na kenbay a iyêlê ré, nijba, na Tunu toñ hendi bô bôre a bênge kwôlê kebrenge a. ¹² Gawra a desé sa yêni añ bi bay ré diri men, iba kema a lij kemari hen iyôn hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balêrji bi bay ré derji a men. ¹³ Bijné kêm a tôrnênge wô kibi henen, nijba, kwônî wo bu bôri iyére kwôy derijn kibi ba, ôbi a gelê.»

Anğan bô emê ka a lê bijné ka Jérusalêm
(Mt 24: 15-28, Lk 21: 20-24)

¹⁴ «Kirijna ken gel anğa habijn ka mênê kirijn, di yirji kirijn ka bay ré merê ya ré hen, kwônî wo dêñse na bi hôn dô. Kirijn bay ka hen na, bi bijné ka Judé ba, ge sa keram a men, ¹⁵ kwônî wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nij men, ¹⁶ kwônî wo debe bô yagê ba, bi hera uwo wô ayê bargay kari ré a men. ¹⁷ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kañ bay kwo men, ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men. ¹⁸ Uwôlênge Emen bi are bay ka kêm hen bi sa terbêre a ré. ¹⁹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo bijné a lê hen na, na bô emê wo dami wo kwônî gel sa pôn né ayijn tôri wo Emen na dñj tô terare kwôy kemnêñ hen men, kwônî a herê gelé bô emê bi wo iyônji hen ré nij a men. ²⁰ Añ hena Emen né jô kibi sa hende to hen ta ré na, kwônî pôn nêñ iyôn kôba a uné gelê ré. Nijba, ôbi bu kibi kirijn dê wôsa bijné kari ka ôbi tôrji hen. ²¹ Hena kwônî ré kelênge iyôn ba: «*Krist, kwo Emen dôri hen ré ná nà» ley, «ré ná nañ» ley na, ken bi bôrnge sa kwôlê wori a ré. ²² Wôsa Kristñê kañ bay benare hen nañ bay kibi Emen kañ bay benare kwône a lê anğan gelé nañ kañ ginê wô lamijn bijné men, bijné ka Emen kôba bay a masê wo ciré lamêji a men. ²³ Kenbay kôba ken berênge dô wôsa en kelênge kêm kô tumô nij.»

Sa hera wupê nôbi Kema Gawra
(Mt 24: 29-31, Lk 21: 25-28)

²⁴ «Menba, kirijn bay ka hen na, cêgi bô emê bi wo a lê bijné hen na, tare to tay a berarê ré nij men, geserê a ené ré nij men †, ²⁵ têtêñne a herijn ta men, anğan

née ka derômaran a a yebagijn mênijn a men †. 26 Menba, bay a gelen nôbi *Kema Gawra hera perê kirijn ka geri a nan née wo dami men, nan dampare to dami a men ††. 27 Kirijn bay ka hen na, na jé manê kapê ka derômaran a dayrê sa biné ka na en tôrji hen sa terare a na kêm a men ‡.»

Kwôlo gengijn sa tângôre to libé

(Mt 24: 32-35, Lk 21: 29-33)

28 «Ayênge tângôre ken gengijn kirijn, kirijna tângôre jubu an libé hen na, ken kôl kami emen ré ba da nij. 29 Kenbay kôba kirijna ken gel wo are bay ka hen sa nij na, ken hôn wo nôbi Kema Gawra ené da kibi geré nij. 30 Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôn a ba geñ kirijna are bay ka hen a sañ. 31 Derômaran nan sa terare a nanê nijba, kwôlê wupê na, a nanê ré kwôy.»

Emen pôn nêh a henê sa to sa terare a kôrijn

(Mt 24: 36-44)

32 «Kwôlo gengijn sa wulêri nan tayriri na, kwôni pôn nêh iyôn hôn né men, *manê ka derômaran a hôn né men, Kema kôba hôn né a men, nijba, na Ibari pôn nêh hari a henê mera. 33 Berênge dô, yênge kum né wôsa ken hôn kirijna yôn a are bay ka hen ré sañ né. 34 Yi mega gawra wo da erê kergare iyôn. Ôbi déj iyére tori an bin manê kari jé a kôbriji a. I ba nan lê jéri. Ôbi ay tôh bin ôbi gemé kibi iyére ré yi kum né. 35 Merênge tu geñ wôsa ken hôn kirijna yôn a kelma ôbi iyé iyére ré sañ né. Na perare, na sa kirijn ka jali, na yelê kwôrê, na tô kirijn ba, kwôni hôn né. 36 Merênge tu geñ bi kirijna ôbi sa dus ba, unênge tô kum a ré. 37 Kwôlê wo en kelênge hen na, en kôlij na biné kêm: merênge sa têrênge a.»

Damnê kan bay bê kwôbe nan bay derê tô tôh to Emen gey deré Jésus

(Mt 26: 1-5, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)

14 Ba sa wôh wo bay a lê geserê wo bay uwôgeri *Pak hen men, wô lij geserê wo mapa wo wubere nan bô a hen a men menba, damnê kan bay bê kwôbe nan *bay derê tô tôh to Emen woge geré gwosore wô berijn Jésus an diiri. 2 Nijba, bay kôl bi ciré biri bôb nan sa geserê ré, wô wo biné ma ré lij kwôlê nan ci.

Iyore to pôn bin Jésus wenj sari a

(Mt 26: 6-13, Ja 12: 1-8)

3 Kirijna Jésus mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen, menba, iyore to pôn erañ nan ider wo djîné dô wo bay li nan kalmê ka bay uwôgeji nar wo garari mê hen, bô murda wo bay li nan *albatre hen kôbre a.

† 13: 24 Esay 13: 10 † 13: 25 Esay 34: 4 †† 13: 26 Daniyêl 7: 13 ‡ 13: 27 Déterônôm 30: 4

Hende uson ligi Jésus a an hende ti kibi murda bi wo hen an wuseri sari a kirijna bay mô tôh kibi emê a hen. 4 Biné ka pôn bôrji tarji sara an bay namné kwôlê kôl iyôn ba: «Wô mi a hende ré mênê ider wo djîné dô hen iyôn ba? 5 Hena bay ré kelêj na kelêjare kôba, bay ré uné *déniyé arew subu lay an cêj bay nimré ré ba?» Menba, bay nay iyore hende to hen damañ. 6 Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Dêngere dé iyôn. Wô mi a kené dôyrêre hen iyôn ba? Anja hende lêh hen na, na anja dôri. 7 Wôsa bay nimré a merê perêrênge a nan wulê wulê an ka lê derê nan ci kirijna ken gey, nijba, nôbi ba na merê nan ken nan wulê wulê ré. 8 Hende li anja hende nêh lê. En ma ré tô, nijba, hende sa bèn ider san a gemijn temayren.» 9 Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, nan kirijn kêm sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli anja iyore hende to hen li hen ermijn sara.»

Judas gey ayê sa Jésus bin damnê kan bay bê kwôbe

(Mt 26: 14-16, Lk 22: 3-6)

10 Judas Iskariyôt ôbi tô Jésus wo pôn perê ka môj kibi wôh hen ô uné damnê kan bay bê kwôbe wô geléji geré beré Jésus. 11 Yi damnê kan bay bê kwôbe dôrji gan kirijna bay toy kwôlê wo ôbi kôlji hen an bay genge ciré biri gursu. Menba, Judas woge geré wo diré ayijn sa Jésus bin damnê kan bay bê kwôbe.

Jésu ôm Pak nan bay tôri

(Mt 26: 17-25, Lk 22: 7-14,21-23, Ja 13: 21-30)

12 Wulê wonj ayê tô lê geserê mapa wo wubere nan bô hen na, na sa to bay dirijn gamgê wô lij geserê Pak, bay tô Jésus kôlji iyôn ba: «Na yôn a jeré gey bi niré ô berem sa tê lê geserê Pak ya ba?»

13 Jésus jé bay tôri wôh an kôlji iyôn ba: «Erênge bô iyére to dami a hen. Ka uné gawra wo pôn ay kam nan téwre sari a erañ si tumôrênge. Erênge tôri a. 14 An bô iyére to ôbi a sé bô hen na, ken kôlij ôbi iyé iyére iyôn ba: «*Rabi kôl iyôn ba, bô iyére to yôn, a diré ômijn emê wonj Pak nan bay tôri ya ba?» 15 Menba, ôbi a gelênge bô iyére to dami ta to bay nan bôre kô nij. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

16 Bay tô Jésus ka wôh hen ôrji an sa binji derô ira menba, uwonji are bay kêm hen mega wo Jésus ré kôlji hen iyôn, menba, bay bu sa tê Pak ya.

17 Kirijna tare kurijn menba, Jésus nan bay tôri ka môj kibi wôh hen saji. 18 Kirijna bay mô kibi anjan emê menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Na tiri, en kelênge, kwôni pôn perêrênge a wo ôm nan en hen a sa ayê san.»

19 Tu bay tô Jésus ay tô lê na, an i ba engerijn Jésus iyôn ba: «Na nôbi ré rê?»

20 Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwôni pôn perêrênge kenbay bay ka môj kibi wôh kwo dôbe kôbri nan en bô gwore a hen. 21 Nôbi *Kema Gawra na erê

na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a gengijn san hen iyôn. Nijnba, bô emê a kurijn sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henañ ré yêri ré kôba ré dô sôn.»

Jésu dî tô emê wo Kelma

(Mt 26: 26-30, Lk 22: 15-20, 1 Kworêntijnê 11: 23-25)

²² Kirija bay mô ômji emê menba, Jésus ay mapa an tû kibri sara menba, biilê an bij bay tôri an kôlji iyôn ba: «Engéngge, ôbi yi mega kurôngi yen iyôn.»

²³ Menba, ôbi hô ay gwoy care toñ yê tijnador an ôbi lijn Emen dosé, menba, ôbi biji an bay yi kêm. ²⁴ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kwo nà ná, yi môñ kwôbren woñ bijnare nañ Emen wo bij tôn wô kibi bijné kwône. ²⁵ Na tiri, en kelêngge, na hô yê care toñ yê tijnador ré nij, kwôy wulê wo na sa yij to kôrbi nañ ken bô *emê iyére to Emen a.»

²⁶ Kirija bay kebe kurôn menba, Jésus nañ bay tôri ôrji sa Keram wo Olibiyé.

Jésu kôljin Piyêr kwo ré tôrnêri

(Mt 26: 31-35, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

²⁷ Jésus kôlji iyôn ba: «Ka juben déñ kêm wôsa lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na deré ôbi abê gamgê menba, bay a userijn kêm †.» ²⁸ Nijnba, cêgê menba, kirija na jê sé kampê na, na erê tumôrnge a Galilé a.»

²⁹ Menba, Piyêr kôljin Jésus iyôn ba: «Kirija megên a dém an na, nôbi na dém an né.»

³⁰ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, kemnêñ bô yoyre hende to hen kura a yelê têê wôô ré an já kelê jeré hōnen né têê subu.»

³¹ Nijnba, Piyêr hô kôli iyêre kôl iyôn ba: «Hena ré na wo ené ma ré ju kôba, na kelê ené hōnem né ré.» Menba, bay kêm kôl mega wo Piyêr kôljin hen iyôn.

Jésu uwôl Emen Gêtsémané a

(Mt 26: 36-46, Lk 22: 39-46)

³² Menba, Jésus nañ bay tôri ôrji kirijn ka bay uwôgeji *Gêtsémané, an Jésus kôljin bay tôri iyôn ba: «Merêngge tōñ na, an nôbi na erê uwôlê Emen.»

³³ Jésus ôrij nañ Piyêr, *Jak nañ Ja nañ dî. Ôbi sun men, ôbi ange damañ a men. ³⁴ Ôbi kôljin iyôn ba: «Tun li na môñ teré dun iyôn, merêngge na, an ken yi kum né.»

³⁵ Menba, Jésus usu dê tumô, an cubu gubari dijn kwi-ni tōñ an uwôl Emen mega wo hena ré nêñ wo anja ré sa sari a hen na, ré sa ré. ³⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Aba, Iban, ju nêñ lê are kêm. Li bi en yi gwoy kam toñ gusijn hende to hen né. Iyôn hari kôba, li anja bôm gey hen díba ka bôn nôbi a geyé hen né.»

³⁷ Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, ôbi uwonji tô kum a. Menba, Jésus kôljin Piyêr ba: «Simô, ju yi kum! Ju nêñ merê tu geñ sem né ba? ³⁸ Merêngge tu geñ an ken uwôl Emen bi kené herijn bô anjan lamê ré. Ken gey merê tu geñ hanje nijba, na néérngge a nêñê ré dî.»

³⁹ Jésus hô dô tôri an ligi bay tôri ka subu hen an uwôl Emen mega wo tumô iyôn sôn. ⁴⁰ Jésus hô bulo hera menba, uwonji tô kum a wôsa bay nêñ merê geñ né. Menba, bay hōñ kwôlê woñ kelêri ré.

⁴¹ Jésus hô bulo hera jôgijn têê subu wori menba, ôbi kôljin iyôn ba: «Yéngge kum an ken dô bul hanje nij. Kô nij. Gel, tayriri sa wo nôbi Kema Gawra na uwôljin kôbi bay têrij a. ⁴² Henañge ta, na erêngge, gel ôbi ayê san bijn bijné bi, sa nij.»

Bay bu Jésus

(Mt 26: 47-56, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴³ Jésus iyêl ba ya tô menba, Judas ôbi tô Jésus perê ka môj kibi wôô hen so nañ kwônê bijné ka nañ yebere toñ kaskar men, ka nañ kwore a men. Damné kañ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôô to Emen nañ surñê a joji. ⁴⁴ Judas woñ ôbi ayê sa Jésus hen na, na kôljin kwônê bijné bay ka hen iyôn ba: «Kwôni wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené biri, an ken ôrij nañ dî men, ken bôri dô a men.» ⁴⁵ Kirija bay sa menba, Judas era ligi Jésus a an uwôgeri «Rabi» an ibe tô mari.

⁴⁶ Menba, kwônê bijné bay ka hen selam Jésus bu. ⁴⁷ Kwôni wo pōni perê bijné ka debe ya hen na, dô yebere toñ kaskar tori an dijn maa mana wo *dami wo damné kañ bay bê kwôbe jô. ⁴⁸ Menba, Jésus ay kwôlê kôljin iyôn ba: «Ken erañ nañ yebere toñ kaskar men, kwore men kôberngge a wô berenare mega wo kené kena beré na gems a iyôn. ⁴⁹ En mô perêrnge a sa pōn pōn gelijn bijné are bô *iyéy Emen a menba, ken era sa beren né wô mi ba? Nijnba, yi hen iyôn bi kwôlo na lijn bô magtubu to Emen a hen na, ariri ré lijn.»

⁵⁰ Menba, bay tô Jésus kêm gerji dîri an.

⁵¹ Kema mana wo pōni bi Jésus. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka lebari a yiri a. Asgarñê ka bu Jésus hen na, sa herijn sa mana bi wo hen an biri. ⁵² Nijnba, ôbi ju bargay kari an, an ge yiri señge.

Jésu debu tumô bay jerê kwôlê a

(Mt 26: 57-68, Lk 22: 54-55, 63-71, Ja 18: 13-14, 19-24)

⁵³ Bay ôrij nañ Jésus iyé dami wo damné kañ bay bê kwôbe menba, damné kañ bay bê kwôbe ka danji men, surñê men, bay derê tô tôô tô Emen a men, saji wô dapare. ⁵⁴ Piyêr ô tô Jésus a dôrijn tôri baj cêgê dê dê kwôy ôrijn karañ derô haba wo dami wo damné kañ bay bê kwôbe a. Ôbi mô iyêbe tare nañ bay gemé kibi iyé dami wo damné kañ bay bê kwôbe bi wo hen.

† 14: 27 Jakari 13: 7

⁵⁵ Damné kañ bay bê kwôbe nañ *Sanédrên kêm woge geré wo ciré ñiri kwôlo dami sari a añ ciré der-ijni, niñba, bay uwoñ geréri ré. ⁵⁶ Wôsa ka pôni kôl kwôlê woñ benare gengijn sari. Niñba, kwôlê woji bi wo hen bij pôn né. ⁵⁷ Ka pôni hena añ kôl kwôlê woñ benare gengijn sari kôl iyôñ ba: ⁵⁸ «Nini toy wo ôbi kôl iyôñ ba: «Na té iyéy Emen to gawrê a dé nañ kôbriji hen añ sa subu na herê dé to ñangi hôriñ añ na to gawrê a dé nañ kôbriji ré.» »

⁵⁹ Gengijn sa kwôlê wo iyére bi wo hen kôba, kwôlê woji bij pôn né.

⁶⁰ Menba, dami wo damné kañ bay bê kwôbe hena ta perê kwônê biñé añ enggere Jésu iyôñ ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawrê bay ka hen kôl gengijn sam hen né ba?»

⁶¹ Jésu wôm tôn. Ôbi uwôl kwôlê wôni sara ré. Menba, dami wo damné kañ bay bê kwôbe hô enggeri kôl iyôñ ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo nêem ayê kibi hen ba?»

⁶² Menba, Jésu uwôli sara iyôñ ba: «Ena ôbi bi a merê hen. Añ ka gelen nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woñ ôbi néé hen men, ka gelen na hera perê kirij ka geri a derômarañ a.»

⁶³ Menba, dami wo damné kañ bay bê kwôbe yêgerê bargay ka yiri a hen añ añ kôl iyôñ ba: «Nana hô gem na i dema ré kelêna kwôli sôn ba? ⁶⁴ Ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen ôm hen niñ na, kwôli mi a kené erem niñ ba?»

Menba, bay kêm uwôli kwôlê sari a kôl iyôñ ba: «Ôbi na kwoñ deré.»

⁶⁵ Menba, biñé ka pôni ay tô tibéri kalê a sari a men, bay ha tiri ta añ bay esuge kôbriji cibijni añ bay kôli iyôñ ba: «Li yem môñ jeré na *ôbi kibi Emen iyôñ añ ju kelêni i a dêem hen ba?»

Menba, bay gemé kibi iyé dami wo damné kañ bay bê kwôbe hen kôba, sêri tô mari a a men.

Piyêr tôriñ Jésu

(Mt 26: 69-75, Lk 22: 56-62, Ja 18: 15-18,25-27)

⁶⁶ Kirijna Piyêr ré môriñ tôrji a tôn derô haba hen na, hende lê jé iyé dami wo damné kañ bay bê kwôbe to pôni a sa. ⁶⁷ Hende gel Piyêr wo iyêbe tare môriñ hen menba, hende bôri dééñ añ kôli iyôñ ba: «Jôbi kôba na ju ô nañ Jésu wo Najarêt men ré ba?»

⁶⁸ Menba, Piyêr uwôser kôl iyôñ ba: «En hôn né. En hôn bô kwôlê wo me kôl hen né.» Menba, ôbi si ô si kibi geré nô. ⁶⁹ Hende gili menba, hô kôlij biñé ka ñebe ya hen iyôñ ba: «Ôbi na kwo gawrê bay ka hen men.»

⁷⁰ Piyêr hô uwôser têê pôn a sôn. Sem cêgê menba, biñé ka ñebe ya hen na, kôlij Piyêr iyôñ ba: «Na tiri wo jôbi kôba ju na kwo biñé bay ka hen wôsa ju na kwo Galilé men.»

⁷¹ Menba, Piyêr dusu yiri kôl iyôñ ba: «Hena ené kôl ya ré ba, bi Emen deren. Gawra wo ken kôl kwôli hen na, en hôn ré.»

⁷² Kirij bay ka hen têê wô wori menba, kura yel. Menba, bô Piyêr jibri sa kwôlo Jésu na kôli kôl iyôñ ba: «Já uwôserê jeré hōnen né têê subu dema kura ré yilé têê wô.» Menba, ôbi si nô añ sôm.

Jésu ñebu tumô Pilat a

(Mt 27: 1-2,11-14, Lk 23: 1-5, Ja 18: 28-38)

15 Tô kirij cud menba, damné kañ bay bê kwôbe ñangi nañ surñê men, *bay derê tô tô to Emen nañ *Sanédrên kêm ka ba hen a men. Kirijna bay harê Jésu menba, bay ôriñ nañ ñi ô bij Pilat. ² Pilat enggeri iyôñ ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubñê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôñ ba: «Jôbi a kelê hen.»

³ Damné kañ bay bê kwôbe karê kwôlê wo kwôni ñij Jésu a sari a. ⁴ Menba, Pilat hô enggeri iyôñ ba: «Ju uwôli kwôlê wôni sa kwôlê wo bay kôl kêm hen né ba? Toy kwôlê wo bay pôy dêem kem a hen.»

⁵ Menba, Jésu uwôli kwôlê wôni sara ré añ li wo tini Pilat ge kay.

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a

(Mt 27: 15-26, Lk 23: 13-25, Ja 18: 39 - 19: 16)

⁶ Elê elê nañ sa geserê *Pak ba, Pilat uwôl kwôni pôn ta bô ñangay a. Na kwôni wo biñé gey bi bay ré uwôli ta. ⁷ Gawra wo pôni bay uwôgeri Barabas yi ñangay a nañ bandiñê wôsa bay na gey bi kelma ré ômji ré, menba, bay na duu gawra pôn. ⁸ Kwônê biñé eraji si iyé Pilat añ bay kôlij Pilat ré li aña kwo ré lêrê gañ gañ hen bijji. ⁹ Menba, Pilat uwôlji sara iyôñ ba: «Ken gey bi ené ulênge kelma wo Jubñê ta ba?»

¹⁰ Wôsa ôbi hôn wo ré na terbére a ré liji aña damné kañ bay bê kwôbe ré berij Jésu bi hen. ¹¹ Menba, damné kañ bay bê kwôbe gwôsiji biñé ré kôlij Pilat ré uwôl Barabas ta ñi. ¹² Pilat hô enggereji iyôñ ba: «Na mi a ené lê nañ kwo bay uwôgeri kelma wo Jubñê hen ba?»

¹³ Menba, bay kêm kôli kibriji pôn iyôñ ba: «Diri añ ju bééri sa gurô tagelê.»

¹⁴ Pilat enggereji iyôñ ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay hô kôli kêm iyôñ ba: «Bééri sa gurô tagelê.»

¹⁵ Pilat gey lê aña bôrji gey hen añ ôbi uwôl Barabas ta men, ôbi bi bay yêmnê Jésu nañ tinêre añ nôgiri bij asgarñê bi ré ô bééri haji niñ.

Asgarñê ayrê Jésu

(Mt 27: 27-31, Ja 19: 2-3)

¹⁶ Asgarñê ôriñ nañ Jésu kini merê Pilat a menba, bay uwôge tô kwônê biñé kaji ka ba hen. ¹⁷ Bay dôbij Jésu bargay ka hendi silim silim men, bay gaa jabga woñ

kenare naŋ gesem dôbri sari a a men. ¹⁸ Menba, bay liri dosé kôl iyôn ba: «Dosé tom, kelma wo Jubnê.»

¹⁹ Menba, bay sêri sari a naŋ gusera men, bay tibiri kalê a sari a men, bay cubu gubarji tumôri a mega wo ciré biri kwôlê iyôn a men. ²⁰ Kirijna bay sili hen iyôn niŋ na, bay dô bargay ka hendi silim silim ka bay ré dôbri yiri a hen men, bay hô tôbri bargay kari hôriŋ aŋ bay siŋ naŋ di nô wô erê bééri sa gurô tagelê.

Bay bér Jésu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

²¹ Simô wo na gawra wo Sirên uwo tô nonore a ô erê wori. Ôbi na iba si Alêksander naŋ Rupus. Menba, asgarŋê biri ererê biri ay gurô tagelê wo Jésu. ²² Menba, asgarŋê ôriŋ naŋ Jésu kirij ka bay uwôgeji Gwôlgwota. Gwôlgwota na, iyayriri na ibé sa gawra. ²³ Bay gey ciré biŋ Jésu care toŋ kam tinador naŋ kalmê ka bay uwôgeji *miir hen bô bi ôbi ré yi, niŋba, Jésu kaŋ. ²⁴ Asgarŋê bér Jésu sa gurô tagelê aŋ pôrji bargay kari cêŋji naŋ geré wo jalaw terê. ²⁵ Kirijna bay bééri sa gurô tagelê hen iyôn na, tare na dengêse toŋ tô kirij. ²⁶ Sa gurô wo bay bééri ya hen na, bay li magtubu di ya uwôliŋ kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Kelma wo Jubnê.» ²⁷ Bay bér bay gemsare ka pôni wôô naŋ Jésu, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men. [²⁸ Na hen iyôn a kwôlo na liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay dayri pôn naŋ bay gemsare» hen ré ô naŋ geréri têrê têrê †.]

²⁹ Biŋé ka ô tô geré hen kôba, tiiré Jésu aŋ liŋ sarji ômiŋ ya ya aŋ bay kôl iyôn ba: «Jôbi ju kôl jeré té *iyéy Emen aŋ jeré hô dé hôriŋ sa subu dêj hen na, ³⁰ gôliŋ naŋ yem aŋ ju herbo tôn sa gurô tagelê niŋa gelé.»

³¹ Damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ bay derê tô tôô to Emen ayrê Jésu kôlinji perêrji a iyôn ba: «Ôbi gôliŋ naŋ biŋé menba, ôbi nêŋ gôliŋ naŋ yiri ré. ³² Ôbi wo na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kelma wo *Israyêl bi herbo sa gurô tagelê tôn bi niŋa gelé aŋ niŋa bê bôrni sari a.»

Biŋé ka bay béérji kwari a hen kôba, tiréri a men.

Temay Jésu

(Mt 27: 45-56, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

³³ Kirijna tare dubu diŋne na, kirij hendu sa terare a nà kêm kwôy tare tô yébé ayiŋ sa tônne ta hen. ³⁴ Kirijna tare to yébé ayiŋ sa tônne ta hen nêŋ menba, Jésu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Elwa, Elwa lema sabaktani?» (Bôri na: «Emen wupê, Emen wupê wô mi a jeré dén aŋ hen iyôn ba?»)

³⁵ Biŋé ka pôni ka debe ya hen na, kirijna bay toy tôri hen iyôn, menba, bay kôl iyôn ba: «Toyéŋge, ôbi uwôge *Eli.»

³⁶ Menba, kwo pôni ge ô dôbê kibi bargay bô kam tinador ka bay uwôgeji binêger hen aŋ dôbe kibi gurô biŋ Jésu bi ôbi ré yi, aŋ kôl iyôn ba: «Di jan, naa gelé sé Eli a so sa herberi sa gurô tagelê ba?»

³⁷ Menba, Jésu jô gura naŋ tôri to dami menba, kibri wôm men.

³⁸ Bargay ka bay ha jôriŋ bô iyéy Emen a hen na, yêgij derôre a wôô ayiŋ tôri ta kwôy uwôl tôn. ³⁹ Dami wo asgar wo debe si tumô gel temayri hen na, kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.»

⁴⁰ Kirijna bay ka hen na, yébé ka pôni debe ya sêd wolé gel. Perêrji a na Mari to Magdala men, Mari toŋ yo si *Jak wo dê naŋ Josês men, Salomé men. ⁴¹ Yébé bay ka hen na ôriŋ tô Jésu a men, na li aŋgaŋ emê biri a men, kirijna ôbi na baŋ Galilé. Men, yébé ka daŋgi kwône ka na ôriŋ naŋ Jésu Jérusalêm a hen ya men.

Emé Jésu

(Mt 27: 57-61, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

⁴² Kirijna tare kurij niŋ na, mega wo na sa béré sa tê sa *sa merê ta menba, ⁴³ Josêp wo Arimaté sa, ôbi na Sanêdrên wo dami wo bay biri kwôlê perê megêri a men, ôbi mô gem *emê iyére to Emen ta a era hen. Ôbi ay harê uwôl aŋ ô iyé *Pilát a ô engégeri temay Jésu. ⁴⁴ Tini Pilát ge kay wo Jésu ré ma niŋ. Menba, ôbi jé uwôga dami wo asgarŋê aŋ engeri séé Jésu ré ma na ca yeŋ ba? ⁴⁵ Kirijna dami wo asgarŋê kôli mega wo Jésu ré ma na tiri na, Pilát ay tôô bi bay ré di Josêp ré ayê temayri. ⁴⁶ Josêp kelo kibi bargay ka bôri aŋ, dô temay Jésu tôn sa gurô tagelê aŋ lêgeriri naŋ bargay ka bôri aŋ ô eméri bô iyom wo bay kerge bô keram a, menba, gerŋge kulmaŋ keram legiŋ kibi kamŋê ta. ⁴⁷ Mari to Magdala naŋ Mari toŋ yo Jak gelji kirij ka bay emiŋ Jésu ya hen.

Jésu ji si kamŋê

(Mt 28: 1-8, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-10)

16 Kirijna sa *sa merê ta di jô niŋ menba, Mari to Magdala men, Mari yo *Jak men, Salomé men, kelji ider wo diŋé dô bi ciré erê wusé sa temay Jésu a. ² Sa pôn cêgi sa sa merê ta a naŋ sa demas menba, yébé bay ka hen ôriŋ tô kirij pulôl sa kamŋê kirijna tare aya gubeŋ hen. ³ Bay kôliŋ yirji iyôn ba: «I a gerŋgé kulmaŋ keram wo yi kibi kamŋê hen béna ba?»

⁴ Bay ay tirji menba, gelji kulmaŋ keram wo dami bi wo hen kwôni gerŋgeri wolé. ⁵ Bay si bô kamŋê aŋ gelji kema mana pôn mô si sa kôbi gusurô sa kamŋê. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka bôri aŋ yêŋge. Menba, yébé bay ka hen harê liji. ⁶ Menba, ôbi kôliŋ iyôn ba: «Harêŋge né. Ken woge na Jésu wo Najarêt wo bay na bééri hen né ba? Ôbi ji si kamŋê. Ôbi naŋ na. Gelêŋge kirij ka bay emiŋni ya hen a nà. ⁷ Herêŋge

† 15: 28 Esay 53: 12

ken ô kôlij bay tôri men, Piyêr a men, mega wo Jésus ré ô tumôrngé a Galilé. Na yaŋ a kené erê geléri mega wo ôbi na kelêngé hen iyôŋ.»

⁸ Yébé bay ka hen soji bô kampê gerji men, bay wuré men, harê liji a men. Bay kôlij kwôni kwôlê wôni ré wôsa harê liji gaŋ.

Jésu si sa Mari toŋ Magdala

(Mt 28: 9-10, Ja 20: 11-18)

[⁹ Jésus ji si kampê tô kirij cud sa pôn cêgi sa sa meré ta menba, ôbi si sa Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habij jurgem a yere a. ¹⁰ Mari to Magdala ô kôlij megêre ka na naŋ dí hen ka uwôbe aŋ sôm hen mega wo teré uŋa Jésus. ¹¹ Kirijna bay toy wo Jésus ré ji si kampê men, hende gelori a men na, bay nare sara.

Jésu si sa bay tôri ka wôô hen

(Lk 24: 13-35)

¹² Cêgeri wori menba, Jésus gel yiri gay bij bay tôri ka wôô perêrji a ka ôrji nono hen. ¹³ Menba, bay heraji a Jérusalêm a sa kôlij tô megêrji ka ba hen, ciré uŋa Jésus menba, megêrji bay ka hen na naŋ ci.

Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen

(Mt 28: 16-20, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-23, Jé lê bay jé 1: 6-8)

¹⁴ Cêgê menba, Jésus si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen kirijna bay mô ôm emê menba, Jésus nayji wôsa bô deŋgelé woji men, wô wo bay bi bôrji sa kwôlê wo bijé ka uwoŋni tô jê sé kampê hen na ré a men. ¹⁵ Menba,

ôbi kôlji iyôŋ ba: «Erêngé naŋ sa iyére iyére sa terare a nà aŋ ken uwôl béré Kwôlo Dôri bij gawrê kêm.

¹⁶ Kwôni wo bi bôri sa Kwôlo Dôri bi wo hen a men, li batêm a men ná, a uŋé gelê. Niŋba, kwôni bi bôri sara ré na kwôlê a beré sari. ¹⁷ Gelêngé aŋgaŋ giŋê ka a uŋé bijé ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri a a nà: naŋ henen ná, bay a dagê tunu to habij men, bay iyêlê kibi kwôlê wo daŋné a men. ¹⁸ Hena bay ré bu kalaw naŋ kôbriji ley, yiji hana wo maŋ a men kôba, ani kani a liji ré. Hena bay ré uwôl kôbriji sa bay ômpare a ná, bay a berê.»

Jésu hô derômaran a

(Lk 24: 50-53, Jé lê bay jé 1: 9-11)

¹⁹ Kelma Jésus kirijna ôbi kôlij bay tôri hen iyôŋ menba, Emen ayri ôrij ta derômaran a aŋ ôbi ô merê sa kôbri woŋ gusurô. ²⁰ Menba, bay tôri ôrji ulê béré naŋ kirij kêm. Kelma li naŋ ci aŋ ôbi bi bay li aŋgaŋ giŋê bij tô kwôlê wo bay kôl hen mega wo ré na tu kwôlê.]

DERÉ KIBI KWÔLÊ

[Menba, Mari to Magdala men, Mari toŋ yo Jak men, naŋ Salomé a men, ôrji lew ô kôlij Piyêr naŋ megêri kwôlê wo kema mana wo ré kelaji hen. Cêgeri wori menba, Jésus naŋ yiri jéji si tô emen men, si kini kuripare tare a men, ulê béré kwôlo yi naŋ jeŋgêri hen men, kwo a mênij né hen men, kwo kwôni a uwôrij gelé wo naŋ kwini hen a men hen.]

Luk

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Mega wo Matiyé lij Kwôlo Dôri wori hen iyôn na, Kwôlo Dôri wo Luk li bô magtubu tori a hen na, ôbi li môj Mark na lij kwori hen iyôn. Kwôlo ôbi li bô magtubu tori hende to hen a na:

1. Ôbi kôl na kwôli Ja ôbi lê batêm mega wo ré na ôbi kelê kwôli sa wo Jésus (3: 1-20) men, batêm to Jésus li men, lamê wo ôbi bare lamni a men (3: 21 - 4: 13).
2. Ôbi kôl kwôli derê kwôlê wo Jésus dô Galilé men, berarê wo ôbi berare bijné a men (4: 14 - 9: 50).
3. Ôbi kôl na kwôli kergare to Jésus hena Galilé ô Jérusalêm a hen (9: 51 - 19: 28). Nijba, Luk hô kôl kwôlo dajji gan sa kwo Mark na kôl nij hen. Kwôlo ôbi kôl ôbi a na: Gawra wo Samari woj ôbi bô derê men, ôbi uñé woj ôbi galê hen men, kema gawra wo ge kay an bay hô uwonni hen men, erê wo Jésus ô iyé si Mart nan Mari a a men.
4. Ôbi kôl na kwôlê yê wo bay yê Jésus Jérusalêm a (19: 29 - 21: 38).
5. Na kwôli gerjé gusij to Jésus nan kwôli temayri (Sapitre 22-23).
6. Ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen nan kwôli wulê woj Pak (Sapitre 24) kirija Jésus sij sa bay tôri ka wôô ka ô wô erê Emayus hen pa dema ré sa kôl kwôli ayê wo Emen ay Jésus hôrij derômaran a tô.

Sapitre 1: 1-4 na, Luk kôl kwôli kwôni wo ôbi li magtubu hende to hen biri hen men, kwôli soderé wo ôbi soderé magtubu tôri hende to hen a men. Bô magtubu Kwôlo Dôri hende to ôbi li hen na, ôbi kôl kwôli tô môj wo Jésus nan kwo Ja ôbi lê batêm (Sapitre 1-2). Na ya hen a ôbi ré kôl kwôli sé wo *mana wo derômaran a si sa Mari a men, kwôli yê Ja ôbi lê batêm men, yê Jésus nan ayê wo bay abê gamgê ay kibri hen nan kurôn wo Mari kebe hen men, kwôli Jakari men, kwôli Siméjôn a men. Men, Luk kôl wo Jésus ré na Emen men, ré na tô môj wo *Is-rayêl men, kwôli anga saari li bijné ka sa terare a na a men. Luk kôl kwôli geyé wo Emen gey bijné ka bay bôri môj ani ré hen men, ka bay tôrjéji hen men, yébé men, bay nimré men, bijné ka na Jubnê ré hen a men. Men kwôli jé wo dami wo Tini Emen li men, yi derê men, heramê men, uwôlê Emen a men wo Kwôlo Dôri bi wo hen bijné hen.

Perê bay lê magtubu ka pôrbu ka gengij sa Kwôlo Dôri hen na, na Luk a dé yiri yi bijné ka na Jubnê ré hen a damañ. Mega wo bay hôn hara wo Jubnê ré hen iyôn na, ôbi mase wô derê tô anga bay hôn né hen sélé biji. Kwona nabay ka kemnêj na, na Kwôlo Dôri wo hônij dô. Men, hena nana dêjse dô ba, naa sé sa ôbi gôlij nan gawrê kêm hen a men.

Luk kôl kwôli anga ré liri ana diré da lij magtubu hende to hen

1 Dami wujê Téwpil, mega wo bijné kwône na li magtubu kôlij kwôli anga li sa iyére toni a hen men, ² bay kôl kwôli are bay ka hen têt têt mega wo kamañ ka tumô ka na gel nan tirji an bay yi bay ulê béré kwôlê bi wo hen iyôn men hen. ³ Na ôbi á, nôbi kôba, kirija en kôbe tô are bay ka bay na kôl kwôliji hen ayin tôri tô hanêrji a yeñ hen na, dami wujê Téwpil, ⁴ en gey bi ené lê magtubu dôrem kwôliji bi jerê hôn mega wo kwôli are bay ka kêm ka na ju toy hen na, ré na kwôlê woj tiri, díba benayri ré nan.

Béré kwôli yê Ja ôbi lij bijné batêm

⁵ Kirija *Hérôd a nà ná kelma wo Judé hen na, ôbi bê kwôbe wo bay uwôgeri Jakari hen mô ya, ôbi na gwogelê jé wo ca ba nà ná Abiya a nà ná ôbi sari hen. Tamni Elijabêt na tô môj wo Arôn wo na *dami wo damné kan bay bê kwôbe hen. ⁶ Bay wôô bem na bijné kan derôre tumô Emen a men, bay li tôô to Kelma kêm men, bay bi kwôlê sara a men nan tô geréri. ⁷ Nijba, bay ôrij nan kamrê ré wôsa Elijabêt yê wore nan. An haw hen bay kôba haal nij men.

⁸ Sa to pôni a ná, Jakari ô wô lê jé wo bay bê kwôbe tumô Emen a wôsa na wulê woji. ⁹ Mega wo bay lêrê gan gan hen iyôn na, bay dô Jakari nan jalatirê bi ré ô

uwoyé gindiriw bô ira kirij ka yi nap jengêrji ka gengjin sa Kelma hen. ¹⁰ Kwônê bijé uwôl Emen nô tay uwoyé gindiriw bi wo hen a. ¹¹ Kirij bay ka hen na, mana wo Kelma si sa Jakari kini uwoyé gindiriw bi wo hen a an debu si sa kôbi gusrô. ¹² Kirija Jakari gel mana wo Kelma hen iyôn menba, tini ge kay men, harê kôba liri damañ a men. ¹³ Nijba, *mana wo Kelma bi wo hen kôli iyôn ba: «Hare ré, Jakari, wôsa Emen toy uwôlê wom. Tamnem Eljabêt a yêm kema iba an já uwôgeri Ja. ¹⁴ Já uné yi derê damañ men, bijé kwônê a lê yi derê wô sa yêri a men. ¹⁵ Wôsa ôbi a yé gawra wo dami tumô Kelma men, ôbi a yê care to bay li nap yê tinador hen né men, anga maan ka dangi kani ré a men, an Tunu toñ hendi bô bôre a wunê bôri ayij tôri kirija ôbi ban bô yori a tô. ¹⁶ Ôbi a herañ nap kam *Israyêl kwônê bij Kelma Emen woji. ¹⁷ Men, ôbi a yé ôbi ulê béré wo Kelma nap Tini Emen to *Eli na ôrij hen men, nap néé wo ôbi na ôrij hen a men, wô lê bi balê kamrê kap imjê ré gey kamniji men, derê tumô bay narê kwôlê bi bay ré erem kwôlê woñ derôre an ré yij gawrê ka ôbi bu sa têrji wô sa wo Kelma hen men.»

¹⁸ Jakari kôlij *mana wo derômarañ a iyôn ba: «Na ba na henê na iyeñ pôn mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri ba? Wôsa ena kwo iyêri nij men, tamnen kôba haal nij a men.» ¹⁹ Mana wo derômarañ a uwôli sara iyôn ba: «Ena Gabriyêl wo debu tumô Emen. Ôbi a joon bi ené iyêlem men, ené kôlem kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen. ²⁰ Mega wo ju bi bôm sa kwôlê wo en kôlem a hen né bi wo wulêri nêem ba ariri a lij hen na, já iyêlê kwôlê ré kwôy jêñ wulê are bay ka hen a lij.»

²¹ Kirija Jakari ba bô ira tô menba, bijé gemni nô an bay sun wo ôbi ré yo gan kirij ka yi nap jengêrji a. ²² Kirija ôbi so nô na, ôbi nêem iyêlêji kwôlê wôni ré menba, bay hôn mega wo pelal ré jerari kirij ka yi nap jengêrji a hen, ôbi liji kôbri mera an mô menea.

²³ Kirija wulê jé bê kwôbe wori kô nij na, ôbi hô ij hari nij. ²⁴ Cêgeri wori menba, Eljabêt yi kwoo, menba, hende uwôbe kwôy li geserê bay, an kôl iyôn ba: ²⁵ «Gelênge, anga Kelma li ben wulê wo ôbi uwôlij tiri san a an anga na yén tayre tu bijé hen na, ôbi dôren kibi a nij.»

Béré kwôli yê Jésus

²⁶ Geserê jii cêgi kwôli kwooy Ja ôbi lê batêm a menba, Emen jé mana wori wo bay uwôgeri Gabriyêl hen Najarêt a bô emê wo Galilé. ²⁷ Ligi môni temale to bay môñne bij Josêp wo na kuñga kelma Dabid hen. Môni temale hende to hen hene na Mari. ²⁸ Mana wo derômarañ a ô iyé Mari a an kôle iyôn ba: «En lêrê dosé, mini to Emen li dô nap mu hen, Kelma baa nap mu.»

²⁹ Kirija Mari toy hen iyôn menba, tuunu ge kay an hende erem iyôn ba dosé to na ba bôre ré na iyeñ ba? ³⁰ Menba, *mana wo derômarañ a kôle iyôn ba: «Hare

ré Mari, Emen genge lê derê nap mu. ³¹ Mu toy, ma yé kwoo an ma yê kema iba an ma uwôgiri Jésus. ³² Ôbi a yé kwôni wo dami men, bay a uwôgiri Kema Emen woñ ôbi gôlij sa are kêm hen men, Kelma Emen a biri merê sa gagay kenare to môyri Dabid a men. ³³ Ôbi a merê sa tô môñ wo Jakwôb a yôd an emê iyére tori a kerê ré kwôy.» ³⁴ Mari kôlij mana wo derômarañ a iyôn ba: «En yij nap iba wôni ré menba, na yé kwoo na iyeñ ba?» ³⁵ Menba, mana wo derômarañ a uwôle sara iyôn ba: «Tunu toñ hendi bô bôre a herbé sarê an néé wo Emen woñ ôbi gôlij sa are kêm hen a têtê sarê nap tunuru. Na ôbi á, kema wo ré yêñ hen ré yij nap jengêri hen men, bay a uwôgiri Kema Emen a men. ³⁶ Eljabêt toñ gôbrerê hen kôba yi kwori kema iba nap halêre hen li geserê jii nij, hende to bay na kôl yé wore ré nap bi. ³⁷ Wôsa ani gôlij Emen né.»

³⁸ Menba, Mari kôl iyôn ba: «Ena hende jé to Kelma. Bi are bay ka hen yi mega wo ju kôlij hen iyôn.»

Menba, mana wo derômarañ a dure an ô.

Mari ô gelé Eljabêt

³⁹ Sem cêgê menba, Mari hena kerêd ô lew môni iyére to bô emê wo Juda to keram yi ya gan hen.

⁴⁰ Hende si bô iyé Jakari a an lij Eljabêt dosé. ⁴¹ Kirija Eljabêt toy dosé to Mari lere hen menba, kema wo bôre a hen li yiri menba, Tunu toñ hendi bô bôre wôn bôre ta. ⁴² Hende jô gura wo dami an kôl iyôn ba: «Terê kibi wo Emen yi sarê gôlij kwo yébé kêm men, terê kibi wo Emen yi sa kema wo yi bôre a hen a men. ⁴³ Yo Kelma wujê, eni to na a meré era kwôy sa gelen hen ba? ⁴⁴ Wôsa kirija en toy dosé menba, kema wo yi bôn a hen li yiri lij yi derê. ⁴⁵ Yi derê yi wô sa to bi bôre sa kwôlo hende na toy a kibi mana wo Kelma an hôn mega wo ariri a lij hen.»

Kurôn wo Mari kebe

⁴⁶ Menba, Mari kôl iyôn ba: «En kebe kurôn nap yi derê ayij kibi dampare to Kelma.

⁴⁷ En sê perê sa kibi Emen woñ ôbi gôlij nap en.

⁴⁸ Bi wo ena hendi jé tori to ena ani ré hen kôba ôbi dí tiri san a.

Na tiri, tô yê bijé kêm a kelê kwôy kwôy wo yi derê ré yi wô san.

⁴⁹ Wôsa kwo néeri gôlij sa are kêm hen li anga dami wô san.

Hini yi nap jengêri.

⁵⁰ Bô derê wori yi wô sa ka hareri a hen nap tô môñ môñ.

⁵¹ Ôbi erañ nap néé wori an userij bijé ka ôrij nap ermé woñ uwôyrê yi hen.

⁵² Ôbi dage bay néé ka tôñ na sa gagay kenare toji a an henañ nap

ka bay bôrji môj ani ré hen taa.
⁵³ Ôbi bij ka kurôn liji hen ari uné kwôy nêmjî men, bay uné ba ôbi tô ari uné kaji bay ka hen aṅ aṅ dageji kôbriji senge men.
⁵⁴ Ôbi era sa li naṅ bijné ka Israyêl ka na manê kari hen
 wôsa ôbi gôrbijn sa bô derê wo ôbi na li naṅ *Abraham hen né men,
⁵⁵ kwôy kemnêṅ kôba, ôbi li naṅ kwôṅgêri mega wo ôbi na ayij tôri bij môpêrna hen iyôn.»
⁵⁶ Mari mô iyé Elijabêt a kwôy geserê subu dema ré hô ijn tô.

Yê Ja ôbi lê batêm naṅ walê keṅ wori

⁵⁷ Wulê wo Elijabêt a yêṅ nêṅ menba, hende yê kema iba. ⁵⁸ Bay kware naṅ balêre toy wo Kelma ré li dô naṅ tu hen iyôn na, bay kôba li yi derê naṅ tu men.
⁵⁹ Wulê jurgem cêgi yê Ja ôbi lê batêm a menba, bay ôrij naṅ dî ciré erê walêri keṅ men, bay gey uwôgiri Jakari mega hini ibari iyôn men. ⁶⁰ Nijba, yori kôl iyôn ba: «Enj enj, bay ré uwôgeri Ja dî.» ⁶¹ Menba, bay kôle iyôn ba kwôni woṅ gôbrerê wo hini ôṅ iyôn ba naṅ. ⁶² Bay lij Jakari kôbriji na ba ôbi ré gey uwôgiri iyeṅ ba? ⁶³ Ôbi engere are diré dîṅ are aṅ dî iyôn ba: «Hini na Ja.» Menba, bay kêṅ tiniji ge kay. ⁶⁴ Kirij bay ka hen menba, kibri naṅ kôli beserij aṅ ôbi iyêl kwôlê uwôlij hini emê sa Emen a. ⁶⁵ Kirij bay ka hen na, harê li bijné kêṅ ka mô kwa kwa hen men, ka merê sa kam iyére to sa iyé Judé to keram yi ya gaṅ hen a men na, kôl kwôli are bay ka hen. ⁶⁶ Bijné kêṅ ka toy kwôli are bay ka hen na, bu bôrji a aṅ bay ṅamnij iyôn ba: «Kema bi wo hen a yé iyeṅ?»

Na tiri kôbi Kelma na sari a.

Kurôn wo Jakari kebe gengij sa aṅga ré era hen

⁶⁷ Tunu na wôn bô Jakari iba kema bi wo hen aṅ na kôlij bijné kwôlo Emen na kôl hen kôl iyôn ba:

⁶⁸ «Heramê yi gengij sa Kelma wo na Emen wo Israyêl,

wôsa ôbi era sa li naṅ bijné kari a men,

ôbi dôrji kôbi bay bareji a a men,

⁶⁹ ôbi soṅ naṅ ôbi néé woṅ ôbi gôlij naṅ na perê kwôṅgê mana wori kelma Dabid a.

⁷⁰ Na hen iyôn a ôbi na ré kôl ca tumô naṅ bay kibri ka na yi jengêrji hen.

⁷¹ Mega wo ôbi diré derêna kôbi bay barena men, kôbi bijné kêṅ ka tôrjêna hen a men.

⁷² Ôbi gel bô derê wori wo sa môpêrna men, hô erem sa tôṅ toṅ bijnare to yi naṅ jengêre to ôbi na ay hen men,

⁷³ sa tôri to ôbi na ay bij *Abraham ibarna,

⁷⁴ diré derêna kôbi bay barena aṅ nana tibri naṅ harê ré nij

⁷⁵ men, bi nana yij naṅ jengêrna men, nana yij kaṅ derôre a men kwôy wo nana baṅ sa terare a na tô hen.

⁷⁶ Aṅ jôbi kema na, bay a uwôgem *ôbi kibi Emen woṅ ôbi gôlij sa are kêṅ hen

wôsa já erê tumô Kelma a wô ṅanê geré wori

⁷⁷ men, bi bijné kari ré hôn diré sa gôlij naṅ ci aṅ diré dîṅ bôri jal sa têrij toji a.

⁷⁸ Emen wona na ôbi berê tu ṅa wo dami men, na ôbi bô derê wo dami a men.

Na hen iyôn aṅa, ôbi réé bé kirij ka perañgi ka hena derômarañ a gelij

mega tare to aya hen iyôn perañge kirij sarna.

⁷⁹ Aṅ kirij ka perañgi bay ka hen na, perañge si sa bijné ka mô dilemne a hen men, ka mô tini temare a hen a men hen wô derê tumôrji ôrij naṅ ci tô geré bô jalê a.»

Manare to Ja ôbi lê batêm

⁸⁰ Kema bi wo hen kwori ba, ôbi a debé men, suriyare uwôgeri a men. Aṅ kirijna tiri melên nij menba, ôbi a erê merê derô gwôlê kwôy wulê wo ôbi a gelij yiri tumô *Israyêl a.

Yê Jésus

(Mt 1: 18-25)

2 Wulê bi wo hen na, kelma wo dami *Sésar Ogust ay tôṅ bay ré dênse bijné ka sa terare a nà kêṅ ka bô emê wori a hen. ² Tôṅ to tumô toṅ dênse bijné hende to hen na, na bô elê wo Kirinus kelma wo Sésar Ogust na diri ôṅ sa iyé Siri hen. ³ Bijné kêṅ ô dé hiniji i ba tô môṅ wori a, wori a. ⁴ Na hen iyôn a Josêp kôba ré hena Najarêt bô emê wo Galilé aṅ hera Bêteléhêm sa iyé kelma Dabid a bô emê wo Judé wôsa balêri naṅ tô môṅ wori na kwo kelma Dabid. ⁵ Ôbi ô wô dé hini naṅ tamni Mari. Hende yi kwoo a men. ⁶ Sa hende to bay môrij Bêteléhêm a wô dîṅ hiniji hen na, sa yê wo Mari nêṅ a men. ⁷ Menba, hende yê kema woṅ kalmare bi wo hen aṅ lêgeriri naṅ bargay uwôli sa kirij ka bay bijné lari emê ya hen wôsa kirij ka bay ré yij naṅ bô iyéy kergê.

Mana wo derômarañ si sa bay gemé gamgê a

⁸ Bô nono sa iyére hende to hen a na, bay abê gamgê môrji nono gem gamgê kaji bô yoyre a. ⁹ Menba, mana wo Kelma si sarji a aṅ kirij ka perañgi ka Kelma perañge kirij sarji a menba, kirij bay ka hen na, harê liji damaṅ. ¹⁰ Menba, *mana wo Kelma bi wo hen kôlji iyôn ba: «Harêṅge né wôsa en era na wô kelêṅge Kwôlo Dôri wo a yé yi yé wo dami wo bijné kêṅ hen.

¹¹ Kemnêṅ bay yêṅge sa iyé kelma Dabid a ôbi gôlij naṅ ken ôbi a na *Krist wo Emen na dôri men, na Kel-

ma a men hen. ¹² Anğa a gelénge ré na kema bi wo hen a ré nà a nà: ka upé kema wo bay yêri haw aṅ lègeriṅ naṅ bargay uwôliṅ kiriṅ ka bay biṅ lari emê ya hen.» ¹³ Kiriṅ bay ka hen na, kwônê *manê ka derômaran a soji débiji kwa kwo tumô hen aṅ kibji kurôṅ ayiṅ kibi Emen kôl iyôṅ ba:

¹⁴ «Hini emê yi derômaran a ta mereg wô sa Emen men,

bô jalê yi sa terare a nà, wô sa kibi biṅé ka ôbi li dô naṅ ci hen men.»

Bay gemé gamgê ôrji Bêteléhêm a

¹⁵ Kiriṅ manê ka derômaran a bay ka hen diji aṅ aṅ belji hô ta niṅ menba, bay gemé gamgê kôl iyôṅ ba: «Na erênge kwôy Bêteléhêm a ô gelénge are bay ka li are ka Kelma kelêna kwôliji hen.» ¹⁶ Bay iyêlbeji ô menba, uwôṅji Mari naṅ Josêp men kema wo dê bi wo hen, yi a sa kiriṅ ka bay biṅ lari emê ya hen. ¹⁷ Kiriṅ ka bay gili hen iyôṅ niṅ menba, bay dô kwôlo ciré toya gengiṅ sa kema bi wo hen hen. ¹⁸ Menba, biṅé kêm ka toy kwôlo bay gemé gamgê dô hen na, tiniṅ ge kay kêm. ¹⁹ Kwo Mari ba hende gem kwôlê bi wo kêm hen bôre a aṅ woge wô henê bôri. ²⁰ Menba, bay abê gamgê belji hô iṅ naṅ kebé kurôṅ ayê kibi naṅ heramê Emen wô kwôli anğa ciré toy men, ciré gel a men hen wô wo ré biṅ naṅ kwôlo *mana wo derômaran a na ré kôlji hen.

Bay di hini Jésus

²¹ Wulê jurgem cêgi yêri a menba, kiriṅ sa waliṅ kema bi wo hen keṅ nêmen menba, bay uwôgeri Jésus mega wo mana wo derômaran a na uwôgiṅni pa dema bay na ré yiṅ kwoyri tô hen iyôṅ.

Bay ôriṅ naṅ Jésus iyéy Emen a

²² Kiriṅ wulê wo si Josêp naṅ Mari ré lôniṅ yirji nêmen mega wo tô to *Moyis na kôliṅ hen iyôṅ menba, bay ôriṅ naṅ Jésus Jérusalêm a ciré erê geliṅ Kelma †.

²³ Mega wo liṅ bô magtubu tô to Kelma kôl iyôṅ ba: «Kema iba wo yôṅ yôṅ wo na yê kalmare na, a yé gay biṅ Kelma» ²⁴ men, wô biṅ kwôbe mega wo tô to Kelma kôliṅ iyôṅ ba ré na «biṅjalo wô réba kam derare ré na wô men hen.»

Kwôlo Siméṅôn kôl gengiṅ sa Jésus

²⁵ Kiriṅ bay ka hen na, gawra wo pônî mô Jérusalêm a ya hini na Siméṅôn. Na kwônî woṅ derôre men, li tô Emen dô a men. Ôbi mô gem bi diré gelé kwo ré gôliṅ naṅ *Israyêl hen aṅ Tunu toṅ hendi bô bôre ba naṅ di. ²⁶ Tunu toṅ hendi bô bôre kôli ôbi ré ma ré kwôy wo ôbi ré geliṅ Krist wo Kelma Emen dôri aṅ jori hen.

²⁷ Tunu toṅ hendi bô bôre jubu tô bôri menba, ôbi era

† Na lônê yi wô sêliṅ tumô Emen a.

bô *iyéy Emen a menba, kiriṅ balê Jésus eraṅ naṅ di ciré liṅ gengiṅ sari anğa tô kôl ré liṅ hen menba, ²⁸ ôbi ayri kabrêri a aṅ ay kibi Emen kôl iyôṅ ba:

²⁹ «Haw hen Kelma di mana wom ô naṅ bô jalê hari niṅ

wôsa ju li tômen to na ju ay hen niṅ,

³⁰ wôsa en gel gelé wom bi naṅ tun niṅ.

³¹ Gelê bi wo na ju bu sa têeri tu biṅé a kêm hen.

³² Ôbi na kiriṅ ka peranṅi ka a lê aṅ

biṅé ka sa terare a na kêm ka na Jubrê ré hen a hônem men,

ôbi a yé hini emê wo Israyêl biṅé kari a men.»

³³ Kiriṅ bay ka hen na, balê kema na tiniṅ ge kay sa kwôlo Siméṅôn kôl gengiṅ sari hen. ³⁴ Siméṅôn tô kibri sarji a aṅ kôliṅ Mari yo kema na iyôṅ ba: «Sa kibi kema bi wo Emen dôri hen na, biṅé kwônê Israyêl a a heriṅ men, ka a hena ta. Ôbi a yé anṅaṅ gelé ka Emen ka biṅé a kapê. ³⁵ Na ôbi a lê bi ermé wo uwôbe bô biṅé hen réé hônij. Kworé mini Mari ba, ma geliṅ gusiṅ môṅ yebere a réé wayê kabrêre iyôṅ.»

Kwôlo gengiṅ sa hendi kibi Emen to bay uwôgere Aan hen

³⁶ Kiriṅ bay ka hen na, hendi kibi Emen to pônî hene na Aan mô ya, hende na môni Panuwêl wo tô yê wo Asêr. Hende na iyore to haal gaṅ niṅ. Hende na gô iyére elê jurgem naṅ kurôre woṅ ôbi biyêre. ³⁷ Menba, hende mô mamare aṅ elêre na, tôre marge kibi pôrbu. Hende ba erê bô iyéy Emen a sa pôn né kwôy yoyre naṅ tu tare men, hende tebe Emen men, jôriṅ bôre kurôṅ men, uwôli a men. ³⁸ Hende sa ya têj kiriṅ balê Jésus eraṅ naṅ di wô geliṅ Emen hen menba, hende liṅ Emen dosé aṅ dô kwôli kema bi wo hen biṅ biṅé kêm ka mô gem wo Emen né dô Jérusalêm kôbi Rômêṅê a hen.

Jésu naṅ balêri belji hô Najarêt a

³⁹ Kiriṅ Jésus naṅ balêri liji tô to Kelma hende to hen kô niṅ menba, bay belji hô sa iyérji a Najarêt a bô emê wo Galilé. ⁴⁰ Jésus debu men, ibéri gese men, tu melênê wôn bôri men, bô derê wo Emen baa naṅ di a men.

Jésu ô bô iyéy Emen a kiriṅ elêri na môj kibi wô

⁴¹ Naṅ elê elê ba balê Jésus ô Jérusalêm a kwôy kwôy wô lê geserê *Pak. ⁴² Jésus elêri na môj kibi wô niṅ menba, bay ôriṅ naṅ di mega wo hara woji kôl hen iyôṅ. ⁴³ Kiriṅ bay li geserê bi wo hen kô niṅ menba, balê Jésus bul hô Najarêt a menba, ôbi baa tôṅ Jérusalêm a menba, bay hôn né. ⁴⁴ Bay kôl yaṅ ba ôbi ré ô anê perê biṅé ka bay uwo bem hen ya ya, aṅ bay ô kwôy li wulê pôn geré. Menba, bay ay tô wogéri perê milnérji a men, perê balêrji a a men. ⁴⁵ Niṅba, bay

uwôjni ré. Menba, bay wogeri kwôy hôrij Jérusalêm a. ⁴⁶ Bay wogeri hen iyôñ kwôy sa subu dema bay ré ô upéri mô tôn bô iyéy Emen a perê bay gelinare biné tôô to Emen a. Ôbi toy kwôlo bay kôl hen men, ôbi engeriji kwôlê sara men. ⁴⁷ Biné kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen men, tu melênê wori men, kwôlo ôbi uwôlji sara hen a men na, tiniji ge kay. ⁴⁸ Kirija balêri gili kirij bay ka hen a ná, tiniji ge kay a yori kôli iyôñ ba: «Keman, wô mi a jeré lêni anga hen iyôñ ba? Nibay nap ibam nini sun kwôlem gap a nini wogem kebij kirij.» ⁴⁹ Menba, Jésus uwôlji sara iyôñ ba: «Wô mi a kené wogen ba? Ken hôn mega wo enéé cibé tun tô anga Iban a iyôñ né ba?» ⁵⁰ Nijba, bay hôn bô kwôlo ôbi kôlji hen né kwôy.

⁵¹ Ôbi bul hô nap ci Najarêt a. Men, ôbi biji kwôlê sa are kêm a a men. Yori gem are bay ka kêm hen bôre a dô. ⁵² Jésus debu men, tu melênê wori kôba erê tumô tumô men, ôbi dé tu Emen men, tu gawrê a men.

Ja ôbi lij biné batêm, ôbi derê kwôli Emen

3 Bô elê môj kibi bay wo emê iyére to Tibêr *Sésar kelma wo dami wo Rômênê hen na, Pos *Pilát wo Sésar na diri ôm iyére to Judé men, *Hérôd na na kelma sa terare to Galilé men, yêni Pilip na na kelma sa terare to Ituré men, to Trakwonitid a men, Lisaniya na na kelma sa terare to Abilên a a men. ² Si Aan nap Kay-ib ná damné ka damné kap bay bê kwôbe. Bô elê bi wo hen a ná, Emen bij Ja kema Jakari kwôli a kibri a derô gwôlê. ³ Menba, Ja hena ô gôr sa iyére kêm to yi tèm tèm kibi cér wo Jurdê hen. Añ kôl iyôñ ba: «Belênge cêgerñge bij têrij añ ken li batêm añ bi Emen né dij bôri jalê sa têrij tonge a.» ⁴ Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl bô magtubu tori a hen ré ô ya têj têj hen. Ôbi na kôl iyôñ ba:

«Bay toy tôô kwôni wo uwôl gura derô gwôlê kôl iyôñ ba:

«Nanênge geré wo Kelma men,
nanênge kam geré kari bi ô derôre a men.

⁵ Tu dogé kêm a ligij men,
keram nap sa gôserew a hera némij nap sa terare men,

geré wo kwôñgi a yé derôre men,
geré wo yi jerew ba nanij némij a men.

⁶ Añ biné kêm a gelé gelé wo Emen bij biné hen †.»

⁷ Ja kôlij kwônê biné ka era bi ôbi ré liji batêm hen iyôñ ba: «Kenbay ka ken yi môñ jênêre iyôñ hen, na i a gelênge bi kené gerij uwonje wo Emen wo a era hen ba? ⁸ Bi jé lêrenge gel wo kené bul cêgerñge bij têrij tonge, añ ken dí kelê «*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni» hen baa nij, wôsa en kelênge, jerew wo yi hen na, Emen a nême belé lij kamrê bij Abraham.

⁹ Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn nij añ gurô wo

iyôñ wo yêri dô ré ba, a dij jôrij añ uwôlij tare a.»

Jé lê wo gel hal wo kôrbi

¹⁰ Kwônê biné engere Ja iyôñ ba: «Na mi a niné lê ba?» ¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôñ ba: «Hena kwôni ré nap bargay wôô ba, bi bij kwo ôrij né hen pôn men, kwo ôrij angap emê ba, bi bij kwo napni hen men.»

¹² *Bay engé wôgê kôba era sa li batêm men, añ engerinji Ja iyôñ ba: «Rabi, na mi a niné lê ba?» ¹³ Menba, ôbi kôlji iyôñ ba: «Wôgê bi wo bay genge hen a kené engé, díba ken enge ani kani a sara ré.» ¹⁴ Asgarnê kôba era sa engeriri iyôñ ba: «A nibay ba, niné li iyer ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôñ ba: «Engénge gursu kôbi kwôni a nap kabrê iyêré ré men, piyênge kwôlê dij kwôni sari a wô uwôñij gursu toni ré a men. Nijba, ken cebe turñge a sa sa kôbreñge wo bay têtênge hen mera.»

¹⁵ Biné mô gem añ i ba erem bôri a kôl iyôñ ba: «Ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen ba?» ¹⁶ Menba, Ja uwôlji sara kêm kôl iyôñ ba: «Nôbi ba, en lênge batêm na nap kam, nijba, ôbi wo era hen na, na kwo nééri dé kujê añ en nême beseré ganji garbê kap têri ré. Ôbi a lênge batêm nap Tunu toñ hendi bô bôre men, nap tare a men. ¹⁷ Ôbi bu gwore toñ péé kaw kôbri a wô labij kirij kap péé kaw kari ya, añ a pera kaw kari erañ bê a bô béer a. Kurmérji ba, ôbi a uwoyé añ bô tare to enge barij né yôd hen.» ¹⁸ Na hen iyôñ men, nap gelé kwôlo danji a men, a Ja ré uwôlij béré Kwôlo Dôri bij biné. ¹⁹ Men, ôbi na nay kelma Hérôd wô *Hérodíyad toñ tami yêni to ôbi na enge hen men, wô anga habij kêm ka ôbi li hen a men. ²⁰ Wôsa nôm a sa têrij tori hende to kêm hen na, Hérôd bi bay bu Ja uwôli danjay a a sôn.

Batêm to bay lij Jésus

²¹ Kirija Ja na lij biné kwône batêm hen na, Jésus kôba li batêm men. Ôbi uwôl Emen menba, kirij bay ka hen, derômarañ bôlij, ²² añ Tunu toñ hendi bô bôre herbo mega derare iyôñ sari a añ tô kwôni hena derômarañ a kôl iyôñ ba: «Ju na Keman, en purem damañ men, en li yi derê wô sam damañ a men.»

Tô môñ wo Jésus

²³ Kirija Jésus ayij tô lê jé wori hen na, elêri na tôre subu ley. Biné kêm erem wo ôbi ré na kema Josêp wo tô môñ wori a na hen: Josêp woñ kema Éli, ²⁴ kema Matat, kema Lébi, kema Mêlki, kema Iyanay, kema Josêp, ²⁵ kema Matatíyas, kema Amôs, kema Nayum, kema Êsli, kema Nagay, ²⁶ kema Maat, kema Matatíyas, kema Séméyin, kema Iyôsêk, kema Iyôda, ²⁷ kema Iyôwanan, kema Résa, kema Jorobabêl, kema Salatiyêl, kema Néri, ²⁸ kema Mêlki, kema Adi, kema Kwosam, kema Êlmadam, kema Er, ²⁹ kema Jésus, kema Eliyêsêr,

† 3: 6 Esay 40: 3-5

kema Iyôrim, kema Matat, kema Lébi, ³⁰ kema Siméjôn, kema Juda, kema Josêp, kema Iyônâ, kema Eliyakim, ³¹ kema Méléya, kema Ména, kema Matata, kema Natan, kema Dabid, ³² kema Jesé, kema Obêd, kema Bohoj, kema Sala, kema Nasôn, ³³ kema Amînadab, kema Admin, kema Arni, kema Esrôm, kema Parês, kema Juda, ³⁴ kema Jakwôb, kema Isak, kema Abraham, kema Tara, kema Nakôr, ³⁵ kema Sérûk, kema Rago, kema Palêk, kema Ebêr, kema Sala, ³⁶ kema Kaynam, kema Arpasad, kema Sêm, kema Nowé, kema Lamêk, ³⁷ kema Matusala, kema Ênôk, kema Iyarêt, Maléléyé, kema Kaynam, ³⁸ kema Enôs, kema Sêt, kema Adam, kema Emen.

Jésu gôlij sa anğan sélé

4 Tunu wôn bô Jésu menba, ôbi hena kibi cér wo Jurdê a bulo hera. Hende ôrij nap di derô gwôlê.
² Sidan séli wulê tôre pôrbu, wulê bi wo hen na, ôbi ôm ani ré kwôy an kirina wulê bi wo tôre pôrbu hen kô nij, menba, kurôn liri. ³ Kirin bay ka hen na, Sidan kôlij Jésu iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen ba, ju kôlij jerew wo yi hen ré belin kwô.» ⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na kwô mera a gawra ré emê gôlij né †.»»
⁵ Menba, Sidan ôrij nap di sa keram a ta an turna to nana kôlij na menba, ôbi gili emê iyére to sa terare a nà kêm. ⁶ An kôli iyôn ba: «Na bem néé wo emê iyére hende to hen nap hini emê wo yi ya hen wôsa bay na ben na nôbi an na bij kwôni wo bôn gey. ⁷ Iyôn ba, hena jeré jubu gubam tumôn a ba, na bem kêm.»
⁸ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kelma wo Emen wom pôn nêj hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men ††.»»
⁹ Menba, Sidan hô ôrij di Jérusalêm a an ayri diri ta yej sa *iyéy Emen a an kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju deran kurin tòn na gelé, ¹⁰ wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi a ayê tô bijn *manê ka derômaran a gengin sam bi bay ré sa gemem» ¹¹ men, «Bay a ayem kôbriji a bi tèm ré di keram wôni ré †.»» ¹² Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kelma Emen wom na, já séléri ré ††.»» ¹³ Kirina gwosore to diré sélij Jésu nap nij menba, Sidan dô yiri yi Jésu a kwôy gemin wulê wo danji.

Jésu ay tô jé wori sa terare to Galilé a

¹⁴ Jésu bulo hera Galilé nap néé wo Tunu an hini emê wori ôm gôrij kirin kêm sa ira. ¹⁵ Ôbi gelin bijné are bô *iyéy dapare a nap sa iyére iyére an bay kêm ay kibri.

Bijné ka Najarêt kap Jésu

¹⁶ Jésu hera Najarêt kirin ka ôbi na iyêrij ya hen, menba, mega wo ôbi lêrê gan gan hen iyôn na, ôbi ô bô iyéy dapare a nap sa *sa merê ta an hena ta wô dênse magtubu tô to Emen. ¹⁷ Bay biri magtubu to lêgerin to *Esay *ôbi kibi Emen, kirina ôbi bôl menba, uwoj kirin ka bay na li kôl iyôn ba: ¹⁸ «Tini Kelma yi san a wôsa ôbi a dôren bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri bijn bay nimré men, wô kôlij danğayné kwôli bêreji ta men, kôlij bay tu tij ré geléji kirin hôrij men, ka bay gelin tirji gusin hen kôba kwôli deréji bô gusin men, ¹⁹ ulê béré kwôli elê wo Emen bô deré wo Kelma bijn gawré hen a men †.» ²⁰ Jésu lêgere magtubu hende to hen ta an bijn ôbi jé wo pôni an mô tòn bijné kêm ka bô iyéy dapare a hen na, tirji yi sari a. ²¹ Menba, ôbi kôlij iyôn ba: «Kemnêj na, kwôlê bi wo en dênse an ken toy hen na, ariri lij bénge nij.» ²² Bijné kêm ka mô ya hen na, kôl kwôli dô men, tiniji ge kay sa kwôli bô deré wo ôbi kôlij hen an bay kôl iyôn ba: «Ôbi na kema Josêp ré ba?» ²³ Menba, ôbi kôlij iyôn ba: «En hôn kena kôlen gwosoy kwôlo kôl iyôn ba: «Dôktôr berare yem pa dem.» Ka kelê iyôn ba: «Bay kelêni kwôli anja ju li Kapêrnayôm a. A iyôn ba, ju li sa iyére tom a hen iyôn men.»» ²⁴ Menba, ôbi uwôlij sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, kwôni wo na ôbi kibi Emen na, sa iyére tori a na, bay a geyé kwôlê wori ré. ²⁵ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, yébé kap mamê na kwône sa iyé *Israyêl bô wulê *Eli a. Bô elê bi wo hen a na, emen uwônge ré li elê subu nap geserê jii an kurôn wo dami li bijné sa ira kêm ††. ²⁶ Hen iyôn hari kôba Emen jé Eli uné yébé bay ka hen né kwôy, nijba, ôbi jéri ligi mamne to pôni to mô Sérêpta, emê iyére to Sidôn a hen di ††. ²⁷ Menba, bijné kap bay *terbare na kwône sa Israyêl bô wulê wo ôbi kibi Emen Elijé a, nijba, kwôni pôn perêrji a hen kôba berare ré, nijba, na Nama wo Siri hen a Elijé ré berari di †.»»

²⁸ Kirina bay toy kwôlê bi wo hen iyôn na, bay kêm bô iyéy dapare bôrji tarji. ²⁹ Menba, bay hena nap bô tarê bu Jésu sin nap di nô wolé sa ira an. Bay ôrij nap di kwôy ta sa keram wo bay na dîj tô sa iyére toji ya hen bi ciré nógêri kuré an tòn. ³⁰ Nijba, ôbi wuj perêrji an ô erê wori.

Jésu dage tunu to habin bô gawra wo pôni a Kapêrnayôm a

³¹ Jésu ô Kapêrnayôm a to na iyére to danji sa terare to Galilé. Ôbi gelin bijné are nap sa sa merê ta. ³² Bijné ka mô ya toy kwôlê kibri a hen na, tiniji ge kay sa deré kwôlê wori bi wo hen, wôsa ôbi iyêl mega kwôni wo ôrij nap tôd iyôn men, nap néé iyôn a men. ³³ Bô iyéy

† 4: 4 Détéronôm 8: 3 †† 4: 8 Détéronôm 6: 13 † 4: 11 Kurôn kibé 91: 11-12 †† 4: 12 Détéronôm 6: 16

†† 4: 19 Esay 61: 1-2 ††† 4: 25 1 Kilmé 17: 1 ††† 4: 26 1 Kilmé 17: 8-16 § 4: 27 2 Kilmé 5: 1-14

ɗanare hende to hen na, gawra wo p̄ni wo tunu to habiŋ yi b̄ri a hen m̄ ya. Ōbi k̄l naŋ t̄ri to dami kaŋ a ta k̄l iȳn ba: ³⁴ «Wuge! ju gey na mi yirni a ba, J̄su wo Najar̄t? Ju era na w̄ m̄n̄ni ba? En h̄n ju na i ba, ju na kw̄ni wo yi naŋ j̄nḡeri gay wo Emen a jori.»

³⁵ J̄su ōne k̄l iȳn ba: «W̄m t̄n aŋ mu s̄n b̄o gawra bi wo hen a.» Tunu to habiŋ hende to hen d̄o gawra na ku t̄n per̄erji a aŋ s̄n b̄ri a niŋba, liri ani ka habiŋ né. ³⁶ Tini biŋé k̄m ge kay aŋ bay k̄liŋ per̄erji a k̄l iȳn ba: «Kw̄lo na ba, na kwo ȳn s̄n ba? Ōbi ōne tunu to habiŋ naŋ néé menba, hende s̄n a men.» ³⁷ Menba, hini em̄ wori ōm naŋ kirij kirij k̄m ḡriŋ sa iȳre to méér Kap̄ernaȳm ta hen.

J̄su berare bay ōmp̄are

³⁸ J̄su hena b̄o iȳy ɗanare a era iȳ Sim̄ ō. Yi mari Sim̄ uwoy ɗanaŋ aŋ hende yi t̄n menba, bay uw̄li ré b̄o tu ŋa tore men. ³⁹ Ōbi ɗenge sara aŋ ōne yi uwoyé bi wo hen, menba, hende berare aŋ hena ker̄ɗ li aŋgaŋ em̄ biji.

⁴⁰ Kirija tare kurij niŋ menba, biŋé k̄m ka ōriŋ naŋ bay ōmp̄are to gay gay iȳre toji a hen na, bay eraŋ naŋ ci biri. Ōbi uw̄l k̄bri sarji a aŋ berareji. ⁴¹ Tunu to habiŋ s̄n b̄o biŋé kw̄ne aŋ kirija bay s̄n b̄o biŋé hen iȳn menba, bay k̄l kaŋ a ta iȳn ba: «Ju na Kema Emen.» Niŋba, J̄su ōneji bi bay ré w̄m t̄n, w̄sa bay h̄n wo ōbi ré na *Krist kwo Emen d̄ri hen.

⁴² Kirija kirij w̄l menba, J̄su si ō wolé der̄o gw̄l̄. Kw̄n̄ biŋé wogeri aŋ kirija bay uw̄ni niŋ menba, bay gey bi ōbi ré ɗebu naŋ ci w̄ wo ōbi ma ré er̄e aŋé s̄n. ⁴³ Niŋba, ōbi k̄lji iȳn ba: «Yi gengij san bi ené ō ulé b̄ré Kw̄lo D̄ri wo *em̄ iȳre to Emen sa iȳre to ɗaŋgi a w̄sa na w̄ bi wo hen a, Emen né j̄on hen.»

⁴⁴ Aŋ ōbi ō ulé b̄ré b̄o iȳy ɗanare a sa terare to Judé.

J̄su t̄o bay t̄ri ka tum̄ cog cog

(Mt 4: 18-22, Mk 1: 16-20, Ja 21: 1-11)

5 Wul̄ wo p̄ni kirija J̄su ɗibiŋ kibi cér wo dami wo Gén̄sar̄t a menba, biŋé n̄gerij yirji si ligiri w̄ toyij kw̄lo Emen. ² Menba, ōbi gel bato w̄o yi kibi cér wo dami bi wo hen na. Bay ur̄e ka li j̄é b̄o a hen herbe t̄n w̄ ŋan̄e bura toji. ³ Bato bi wo w̄o hen na, kwo p̄ni na kwo Sim̄. J̄su ɗay m̄ b̄o aŋ k̄li ōbi ré ōriŋ naŋ ɗi d̄e iȳn si b̄o cér. Menba, ōbi m̄ t̄n b̄o ba-to bi wo hen a aŋ gelij kw̄n̄e biŋé Kw̄lo D̄ri.

⁴ Kirija ōbi d̄riŋ kw̄n̄e biŋé kw̄lo Emen k̄ niŋ na, ōbi k̄liŋ Sim̄ iȳn ba: «Ōriŋ naŋ bato d̄e iȳn a b̄o ɗogé cér a aŋ ken bi bura toŋge b̄o kam a urij.»

⁵ Sim̄ uw̄li sara iȳn ba: «*Rabi, nini ur kw̄y kirij w̄l sarni a aŋ nini bu ani ré niŋba, na j̄bi a kelé hen na, na h̄ b̄e bura kam a gelé s̄n.»

⁶ Kirija bay bi bura kam a menba, bay p̄o kuȳ w̄n ber̄e aŋ ȳger̄e bura toji hende to hen. ⁷ Bay liŋ

meḡerji ka b̄o bato wo p̄ni a hen k̄briji ré era sa li naŋ ci men. Bay p̄o kuȳ w̄n bato bi wo w̄o hen ber̄e ber̄e aŋ li wo bato ɗa dermiŋ. ⁸ Kirija Sim̄ Piȳr gel hen iȳn na, ōbi kurij t̄n cubu gubari tum̄ J̄su a aŋ k̄l iȳn ba: «Kelma, d̄o t̄m aŋ yen a w̄sa ena ōbi t̄riŋ.»

⁹ Ōbi k̄l hen iȳn w̄sa bay naŋ meḡeri tiniŋ ge kay aŋ har̄e liŋ sa ur̄e woŋ gen̄e ka bay ur̄e a hen. ¹⁰ Si *Jak naŋ Ja kam J̄b̄édé kaŋ meḡeri bay ur̄e hen k̄ba, tiniŋ ge kay aŋ har̄e liŋ men. Menba, J̄su k̄liŋ Sim̄ iȳn ba: «Hare ré w̄sa ayij t̄ri kemn̄e na, na gawr̄e a jer̄e ur̄e niŋ.»

¹¹ Bay her̄aŋ naŋ bato sa haar̄e t̄n kibi cér men, bay ɗi aŋgaji k̄m aŋ a men aŋ ōrji t̄o J̄su.

J̄su berare ōbi terbare wo p̄ni

(Mt 8: 1-14, Mk 1: 40-45)

¹² Wul̄ wo p̄ni kirija J̄su ō sa iȳre to ɗaŋgi menba, gawra wo p̄ni wo *terbare elemné yiri k̄m so. Kirija ōbi gel J̄su menba, b̄o meremne tum̄ri a aŋ uw̄li k̄l iȳn ba: «Kelma, hena jer̄e gey ba, já be-raren.»

¹³ J̄su j̄ k̄bri hebijni aŋ k̄l iȳn ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré d̄riŋ sam a.» Kirij bay ka hen na, terbare naŋ yiri a. ¹⁴ J̄su k̄li iȳn ba: «K̄liŋ kw̄ni ré pa pa. Niŋba, ō ju ō gelé yem tum̄ ōbi b̄e kw̄be a aŋ ju li sarga naŋ t̄o to *Moyis na ay hen aŋ bi bay ré gel wo jer̄e na kwo séli tum̄ Emen a.»

¹⁵ Bay k̄l kw̄li J̄su naŋ kirij kirij men, biŋé kw̄ne era w̄ toyé kw̄l̄ wori men, ka era bi ōbi ré berareji men. ¹⁶ Niŋba, ōbi ba, d̄o yiri wolé kw̄y kw̄y der̄o gw̄l̄ aŋ uw̄l Emen.

J̄su berare gawra wo meray

(Mt 1: 1-8, Mk 2: 1-12)

¹⁷ Wul̄ wo p̄ni J̄su m̄ w̄ gelij biŋé are menba, *Parisij̄n̄e naŋ *bay der̄e t̄o t̄o to Emen k̄ba m̄ ya men. Bay hena sa iȳ Galilé a k̄m men, sa iȳ Judé a k̄m naŋ sa iȳ Jérusal̄m a k̄m a men. Aŋ néé wo Kelma baa naŋ ɗi aŋ ōbi berare biŋé. ¹⁸ Biŋé ka p̄ni aya gawra sa jaare a soŋ, na gawra woŋ ōbi meraȳe, bay woge cir̄e siŋ naŋ ɗi kirij ka J̄su m̄riŋ ya hen aŋ uw̄li tum̄ri a. ¹⁹ Niŋba, bay uwoy ger̄e ré sa kibi kw̄n̄e biŋé. Bay ɗayij naŋ ɗi ta sa ira aŋ kergeji sa iȳre hende to hen aŋ herbijni naŋ jaare tori hende hen ɗeŋ tum̄ J̄su a kirij ka ōbi m̄riŋ ya hen. ²⁰ Kirija J̄su gel wo bay bi b̄rji sari a hen iȳn menba, ōbi k̄l iȳn ba: «Melaj̄n̄en, t̄riŋ tom d̄riŋ sam a.»

²¹ Bay der̄e t̄o t̄o to Emen naŋ Parisij̄n̄e erem b̄rji a k̄l iȳn ba: «Na i bi a tiir̄e Emen hen iȳn ba? Hena ré na Emen mera ré ba, i wo ɗaŋgi a na ōbi der̄e t̄riŋ sa gawra ba?»

²² Jésu hôn ermé woji menba, uwôlji sara iyôn ba: «Wô mi a kené erem kwôlo hen iyôn bônge a ba? ²³ Kelê iyôn ba: «Têrijn tom dôrijn sam a» a derê kelê lew, laba kelê «Hena ta ju ô» a derê kelê lew di ba? ²⁴ Haw hen ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôrijn naj nêé sa terare a nà wô dôrijn têrijn sa biné.» Menba, ôbi kôlijn ôbi merayê na iyôn ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrijn ij.»

²⁵ Kirijn bay ka hen na, ôbi hena tu biné kêm aj ay jaare tori ôrijn ij aj ayijn kibi Emen. ²⁶ Biné kêm tiniiji ge kay. Menba, bay heram Emen naj harê aj bay namnij kôl iyôn ba: «Naa gel anğan gepê kemnêj.»

Jésu uwôge Lébi bi ré yi ôbi tôri

(Mt 9: 9-13, Mk 2: 13-17)

²⁷ Cêgeri wori menba, Jésu si ô menba, gel gawra wo pôni wo bay uwôgeri Lébi ôbi engé wôgê hen mô kini engé wôgê wori a. Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era tôn a.»

²⁸ Menba, ôbi déj anğari kêm aj hena ô tôri a.

²⁹ Ôbi li emê wo mêy uwôgijn Jésu iyére tori a men, *bay engé wôgê kêm men, biné ka đanggih kôba sa ômji are naj ci a men. ³⁰ Menba, Parisijnêjê naj bay derê tô tô to Emen kaji namnij aj kôlijn bay tô Jésu iyôn ba: «Wô mi a kené ôm men, yi men naj bay engé wôgê men, bay têrijn men ba?»

³¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na biné ka berari a geyê dôktôr ré, nijba, na bay ômğare đi. ³² En era na wô uwôgê biné ka bô yirji môn bay lê anğan derô hen né, nijba, en era na wô bay têrijn aj bi bay ré đi tô lê têrijn ba.»

Engeré kwôlo gengijn sa jerê bôđ kurôn

(Mt 9: 14-15, Mk 2: 18-20)

³³ Parisijnêjê naj bay derê tô tô to Emen kôlijn Jésu iyôn ba: «Bay tô Ja naj kaman kani jôrijn bôrji kurôn men, uwôlji Emen a men ta ta nijba, bay tòm jôbi ba ômji men yiji men.»

³⁴ Jésu kôlji iyôn ba: «Biné ka era kini kurô hen ba ka dé bi bay ré jôrijn bôrji kurôn kirija ôbi iyéy kurô ba ya naj ci tô hen ba? ³⁵ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aj hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrijn bôrji kurôn.»

Kwôlo gengijn sa anğa ôli naj ka kôrbi

(Mt 9: 16-17, Mk 2: 21-22)

³⁶ Jésu kôlji gwosoy kwôlo pôni kôl iyôn ba: «Sa pôn kwôni yêge kibi bargay ka kôrbi wô uwôlijn tu ka ôli ba? Hena ré na iyôn na, bargay ka kôrbi hen yêgijn men, kibriji wo kôrbi bi wo yêgijn hen kôba a bin naj ka ôli hen né a men. ³⁷ Men, sa pôn kwôni bêêrê care to kôrbi bô gwolé wo aj arijn wo ôli a ba? Hena ré na iyôn ba, care to kôrbi hende to hen a anê gwolé wo ôli

bi wo hen aj care a uwôsijn men, gwolé bi kôba a mênijn a men. ³⁸ Iyôn ba, bi care to kôrbi bin bô gwolé wo kôrbi a men. ³⁹ Kwôni wo yi care to ôli hende to hen na, gey to kôrbi hen né nij, wôsa ôbi erem mega wo care to ôli hen a ré na to dôri đi.»

Jésu na Kelma sa sa merê ta a

(Mt 12: 1-8, Mk 2: 23-28)

6 Sa to pôni a na, na sa *sa merê ta menba, Jésu ay geré si bô kaw menba, bay tôri poy sa kaw na aj wuray ôm. ² Menba, *Parisijnêjê ka pôni kôl iyôn ba: «Wô mi a kené li anğa tôđ to *Moyis jô lê naj sa merê ta hen ba?»

³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Ken dêjse kwôli anğa kelma Dabid na li kirija kurôn na liji naj biné kari hen né ba? ⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a aj pô ma pa wo bay tibijn Emen hen, ôm men, bin biné kari ôm men. Mapa bi wo hen na, kwôni wo đanggih wo a emê ba naj, na bay bê kwôbe a na bay emêri mera †.»

⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

Jésu berare gawra wo kôbri ma naj sa sa merê ta

(Mt 12: 9-14, Mk 3: 1-6)

⁶ Sa sa merê ta wo đanggih Jésu ô bô *iyéy đajare a aj gelijn biné are, kirijn bay ka hen na, gawra wo kôbri wo gusurô ma mô ya men. ⁷ *Bay derê tô tô to Emen naj Parisijnêjê bô ciré gelé na ba Jésu ré berarêri naj sa merê ta ba ciré berijn tô kôbri aj uwôlijn kwôlê sari a. ⁸ Nijba, Jésu hôn ermé woji menba, ôbi kôlijn ôbi kôbi ma bi wo hen iyôn ba: «Hena ta ju era sa debe derôre a na.» Menba, ôbi hena debe ta. ⁹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na engerêjse kwôlê pôn: Tôđ tona gey bi kwôni ré li derê laba li habrê naj sa merê ta a ba? Men, ré gôlijn naj gawra réba ré mêeni naj sa sa merê ta a đi ba?»

¹⁰ Ôbi bôrji mérijn menba, kôlijn ôbi kôbi hayê bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Ôbi li mega bi wo Jésu kôli hen iyôn menba, kôbri hô dô hôrijn. ¹¹ Menba, tu Parisijnêjê naj bay derê tô tô to Emen sêêrê sari a aj bay namnij kwôli anğa ciré lijn Jésu.

Jésu tô bay jé kari ka môj kibi wôđ

(Mt 10: 1-4, Mk 3: 13-19)

¹² Sa hende to hen na, Jésu ô wulê sa keram a wô uwôlê Emen kwôy kirijn wôl sari a. ¹³ Kirija kirijn wôl menba, ôbi uwôge bay tôri aj tô môj kibi wôđ perêrji a aj uwôgeji bay jé. ¹⁴ Simô ba ôbi uwôgeri Piyêr, naj yêni André, Jak, Ja, Pilip, Bartélémi, ¹⁵ Matiyé, Tomas, *Jak kema Alpé, Simô wo kema iyére hen men, ¹⁶ Jud kema Jak men naj Judas Iskariyôt wo a sa ayê sa Jésu hen a men.

† 6: 4 1 Samuyêl 21: 2-7

Jésu gelijn kwônê bijé are men, berare bay ômpare men

(Mt 4: 23-25, Mk 3: 7-11)

¹⁷ Jésu herbo naj bay tôri ka môj kibi wôd hen sa keram a tôj an debijn naj ci tôj kirijn ka beray a naj kwônê bay tôri ka ba hen men, kwônê bijé ka Judé men, ka Jérusalêm a men, ka hena kibi cér wo Tir naj kwo Sidôn a a men. ¹⁸ Bay era wô toyé kwôlê wori men, bi ôbi ré berareji men, bijé ka tunu to habijn bôrji a kôba, ôbi berareji men. ¹⁹ Bijé kêm woge bi ciré heberi wôsa néé wo ôbi ôrijn yiri a hen si an berareji kêm.

Kwôlo gengijn sa merê derê naj merê bô bô emê

(Mt 5: 1-12)

²⁰ Jésu ay tiri bôrijn bay tôri an kôl iyôn ba: «Kenbay kaj bay nimré, yi derê yi wô sarngge, wôsa *emê iyére to Emen yi wô sarngge ²¹ kenbay ka kurôn lêngge haw hen, yi derê yi wô sarngge, wôsa kena uyirê, kenbay ka ken sôm haw hen, yi derê yi wô sarngge, wôsa ka merê bô yi derê a.»

²² «Yi derê yi wô sarngge, kirijna bijé derêngge men, kajêngge men, tirêngge men, uwôgerê henejge wo habijn a men, wô san nôbi Kema Gawra. ²³ Lêngge yi derê wulê bi wo hen men, ken nejréré naj yi derê a men, wôsa sa kôbi wo dami yi derômaran a ya, wôsa na hen iyôn a môjêrji na ré lij bay kibi Emen. ²⁴ Nijba, kenbay kaj bay uné na, bô emê yi wô sarngge, wôsa haw hen ken uwôn bô jalê wonjge nij. ²⁵ Kenbay ka ken uyê haw hen na, bô emê yi wô sarngge, wôsa kurôn a lêngge tôre to cêgê, kenbay ka ken ayrê haw hen, bô emê yi wô sarngge, wôsa ka merê bô tu na a men, ka sômnê men.»

²⁶ «Kenbay ka bijé kêm dô kwôlêngge wo dôri hen na, tu na yi wô sarngge, wôsa na hen iyôn a môjêrji na ré li naj bijé ka na li yirji môj ciré bay kibi Emen men hen.»

Kwôlo gengijn sa peré bay bare

(Mt 5: 38-48, 7: 12)

²⁷ «Kenbay ka ken mô toy kwôlê keben a hen na, en kelêngge perêngge bay barengge men, lêngge derê naj ka derêngge hen a men. ²⁸ Terêngge kebrenge sa ka tômêngge hen men, uwôlêngge Emen wô sa ka lêngge habijn hen a men. ²⁹ Kwo di tô mam ba, ju hô bul kwo si hen biri a men, kwo ay bargay kam kaj kabrêm ba, ju jôri kaj kelanê né men, ³⁰ kwo uwôlem are ba, ju biri men, kwo pô angam eren ba, ju hô engereri ré nij. ³¹ Anjga ken gey bi megêrjge ré li béngge hen na, kenbay kôba, ken li hen iyôn naj ci men.»

³² «Hena kené pur na ka perêngge ba, bijé a kelê kené li derê na iyen ba? Wôsa bay lê têrijn kôba, pur na

ka pirji men. ³³ Hena kené li derê naj ka li dô naj ken ba, bijé a kelê kené li derê na iyen ba? Wôsa bay lê têrijn kôba, li na hen iyôn men. ³⁴ Hena kené gwôyijn na ka ken hôn wo bay ré herê têbêngge hôrijn ta ba, bijé a kelê kené li derê na iyen ba? Wôsa bay lê têrijn kôba, gwôyijn na bay lê têrijn ka a herê têbêji hôrijn hen iyôn men. ³⁵ Nijba, kenbay ba, ken pur bay barengge men, lêngge derê naj ci men, gwôyijngge an bi bôrjge wo kené uné hôrijn né. Hen iyôn na, anjga têbê sa kôbrenge a mê men, ka yij kam Emen wo ta men. Wôsa ôbi li derê naj bay bô hendé men, naj bay bô habrê a men. ³⁶ Berêngge tu na to bijé mega Ibarengge Emen bôrijn hen iyôn men.»

Jerêngge kwôlê sa megêrjge a ré

(Mt 7: 1-5, 15: 14, 10: 24-25)

³⁷ «Jerêngge kwôlê sa megêrjge a ré menba, Emen kôba, a jerê kwôlê sarngge a ré men, ken dô kwôlê sa kwôni a ba, Emen a derê kwôlê sarngge a men, ken di bôrjge jal sa megêrjge a ba, Emen kôba, a dé bôri jalê sarngge a men. ³⁸ Ken bij bijé are ba, bay a hô béngge men. Bay a tôngê men, tôbê dema a hô béngge wôsa gway wo ken ay gengijn are bi hen a, Emen né gengijn béngge hôrijn.»

³⁹ Jésu hô kôlji naj gwosore kôl iyôn ba: «Ôbi tu tij a beré jemna bij megari ôbi tu tij ba? Hena ré na iyôn ba, bay wôd kêm a herijnji bô iyom a ré ba? ⁴⁰ Ôbi tô kwôni na, a gôlijn dami wori ré nijba, hena ôbi ré di tiri dô tô anjga ôbi geli hen na, ôbi a yé môj ôbi sari iyôn men.»

⁴¹ «Wô mi a jeré ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yênem a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum jôbi a hen ba, ju gel ré ba? ⁴² Wô mi a jeré kôlijn yênem: «Yênen, di jan na derê kalmê ka dê ka yi tum a hen an», an jôbi ba, ju gel yibré wo dami wo yi tum a hen né ba? Jôbi woj ôbi kelê kwôlê kem wôd wôd hen, dô yibré wo dami wo yi tum hen an dema jeré gelé kirijn sélé wô dôrijn ka yi tu yênem a hen tô.»

Ôbi tô Jésu woj tiri

(Mt 7: 16-20, 12: 33-37)

⁴³ «Gurô wo dôri na, yêri wo habijn ba naj men, kwo habijn wo yêri dô ba naj men. ⁴⁴ Gurô wo yôn yôn ba, naj yêri yêri díba kwôni a karê tôgôre sa cébrijn a ré men, kwôni a karê yê tijador sa gariyan a ré men. ⁴⁵ Gawra woj ôbi lê derê na, lê derê wori bi wo hen hena na bôri a men, ôbi habrê kôba, habrê wori bi wo hen hena na bôri a men. Wôsa na anjga wôn bô gawra dema ré si kibri a tô.»

⁴⁶ «Wô mi a kené uwôgen «Kelma, Kelma» menba, ken li anjga en kelêngge kené li hen né ba? ⁴⁷ Kwôni wo era legen a an toy kwôlê wujê men, lij ariri a men na, na gelêngge séé ôbi gelijn na naj i ba? ⁴⁸ Ôbi yi mega

gawra woŋ ôbi dé iyére iyôŋ: Ôbi pi iyom doge aŋ dî tôte sa keram a kam kaŋ biyê ka ge naŋ néérji hen kôba, lere ani ré wôsa tôte dîŋ dô. ⁴⁹ Nijba, kwo toy aŋ lij ariri ré na, gelij naŋ gawra wo dî iyére tori dô ré aŋ dî na sa hal a iyôŋ. Kam kaŋ biyê ge naŋ néérji menba, tere aŋ, aŋ ani kare kani pôn iyôŋ kôba, ba ta ré.»

Jésu berare mana wo dami wo asgarŋê woŋ Rômê

(Mt 8: 5-13, Ja 4: 46-54)

7 Kirija Jésu dôriŋ biŋé kwôlê kô nij menba, ôbi ô Kapêrnayôm a. ² Ya hende to hen na, dami wo asgar kaŋ Rômêŋê ka arew hen, mana wori ômij tu temare a men, na lema wo ôbi geyri gaŋ a men. ³ Ôbi toy kwôli Jésu menba, jé surŋê kaŋ Jubŋê yiri a ré ô uwôli bi ré era sa berare mana wori bi wo hen biri men. ⁴ Kirija bay sa ligi Jésu a menba, bay maseri aŋ kôli iyôŋ ba: «Ôbi dé wo jeré li aŋga ôbi gey hen biri. ⁵ Wôsa ôbi geyéna nabay kaŋ Jubŋê men, ôbi a dé *iyéy dapare hen a men.»

⁶ Jésu hena ô naŋ ci. Kirija bay ba da naŋ iyére menba, dami wo asgarŋê bi wo hen jé milŋéri ô kôlij Jésu iyôŋ ba: «Kelma, merên yem iyôŋ né, wôsa en nêŋ wo jeré uwôl têm kibi iyére tijê ré. ⁷ Na ôbi á, ené nêŋ erê naŋ yen ô ŋem né hen. Ay tom menba, mana wuŋê a berarê mera. ⁸ Nôbi bay san ya men, ena ôbi sa asgarŋê ka ba hen men. Aŋ hena ené kôlij kwo pôni iyôŋ ba: «Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôlij mana wuŋê «Li aŋga na» ba, ôbi li men, «Li ka hen» ba, ôbi li a men.»

⁹ Kirija Jésu toy kwôlo ôbi kôl hen menba, yiri dôri sari a aŋ ôbi bul ŋé kwônê biŋé ka ô tôri a hen aŋ kôl iyôŋ ba: «En kelêŋge sa iyé *Israyêl kôba, en uwôŋ kwôni wo ayê bôd wori yi môŋ kwo gawra wo na ba, naŋ.»

¹⁰ Kirija bay jé heraji uwo menba, bay uwôŋ mana wori na berare nij.

Jésu béér kema mana wo ma a Nêŋ a

¹¹ Menba, Jésu hena Kapêrnayôm ô sa iyére to bay uwôgere Nêŋ hen. Bay tôri naŋ kwônê biŋé ôri naŋ dî. ¹² Kirija bay ba da naŋ iyére menba, bay uwôŋ biŋé ka ay temare ôriŋ ciré erê emé. Kema mana bi wo ma hen na, na pôn nêŋ hari kôbi yori a. Hende na mamne. Biŋé kwône bure ôriŋ sa kampê. ¹³ Kirija Kelma bôre menba, ture liri ŋa menba, ôbi kôle iyôŋ ba: «Sôm né.»

¹⁴ Ôbi uso da aŋ hebe jaare to bay ayij temare hen, biŋé bay ka ay temare hen debe tôŋ menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Kema mana, en kôlem hena ta.»

¹⁵ Menba, ôbi temare bi wo hen hena mô ta aŋ iyêl kwôlê. Menba, Jésu biri bij yori †. ¹⁶ Biŋé kêm tiniji ge kay men, harê liji a men aŋ bay ay kibi Emen kôl iyôŋ

ba: «*Ôbi kibi Emen wo dami hena perêrna men, Emen uwôl tiri sa gawrê kari a men.»

¹⁷ Kwôlo bay kôl gengij sa Jésu hen na, ôm naŋ kirij kirij sa iyé Judé men, sa iyére to kwa kwa hen a men.

Bay jé ka Ja ôbi lê batêm

(Mt 11: 2-19)

¹⁸ Bay tô Ja ô dôriŋ ôbi iyére toji kwôli are bay ka kêm hen menba, ôbi uwôge bay tôri wôd. ¹⁹ Aŋ jéji ligi Kelma engeriri iyôŋ ba: «Jôbi a na kwo a era hen bi, laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dî ba?» ²⁰ Bay jé bay ka hen sa bij ligi Jésu aŋ kôli iyôŋ ba: «Ja ôbi lê batêm a joni yem a bi niné engerem iyôŋ ba, jeré na kwo ré era hen bi, laba kwo niné mô gemni hen ré ba ya tô dî ba?»

²¹ Kirij bay ka hen na, Jésu berare bay ômpare kwône men, biŋé ka ômpare to gay gay liji hen men, ka tunu to habij bôrji a hen men, bay tu tij kwône gel kirij dô a men. ²² Menba, ôbi uwôlij bay jé bay ka hen sara iyôŋ ba: «Herêŋge ken ô kôlij Ja kwôli aŋga ken toy men, ka ken gel men hen, bay tu tij gel kirij men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, meŋê toy kwôlê men, biŋé ka ma béér men, béré Kwôlo Dôri uwôlij bij bay nimré a men ††. ²³ Yi derê yi wô sa kwôni wo dî ayê bôd wori aŋ né wô san.»

²⁴ Kirija bay jé ka Ja hôriŋ nij menba, Jésu kôlij biŋé kwôli iyôŋ ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen laba, ²⁵ ken ô gelé na mi ba? Gawra wo tôte bargay ka dôri laba? Biŋé ka tôte bargay ka dôri aŋ mô bô derê na, bay mô na iyé kilmé a dî. ²⁶ Nijba, na mi a kené ô gelé na mi dî ba? Ken ô gelé na ôbi kibi Emen wôni ba? Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, na ôbi kibi Emen bi, aŋ ôbi gôlij ôbi kibi Emen aŋ sôŋ. ²⁷ Na wô sari ôbi a, na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Toy, en jé mana wuŋê tumôm a bi ré ŋanê geré wom †.» ²⁸ En kelêŋge perê gawrê ka yébé a yêji hen na, en gel kwôni wo a dampê môŋ Ja iyôŋ ba naŋ, nijba, kwo bay bôri môŋ ani ré iyôŋ bô *emê iyére to Emen a hen na, na kwo dami dêri.»

²⁹ Kirija biŋé kêm naŋ *bay engé wôgê toy kwôlo Jésu kôl hen menba, bay hôŋ wo Emen ré na kwôni woŋ derôre aŋ bay bij Ja liji batêm. ³⁰ Nijba, *Parisijêŋê naŋ *bay derê tô tô to Emen kaŋji aŋga Emen genge wô sarji hen aŋ kaŋij bi Ja ré liji batêm.

³¹ Jésu hô kôlij iyôŋ ba: «Biŋé bay ka haw hen, na ayêji gengij na naŋ i ba, en hôŋ né. Bay gelij naŋ i ba, en hôŋ né. ³² Bay yi mega kamrê ka li wôrê tô geré aŋ kôlij yirji iyôŋ ba: «Nini ibêŋge têgê menba, ken wôd sara ré men, nini kebe kurôŋ temare menba, ken sôm sara ré a men.» ³³ Wôsa kirija Ja ôbi lê batêm saŋ na, ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a men, menba, ken kôl

† 7: 15 1 Kilmé 17: 23

†† 7: 22 Esay 35: 5-6, 61: 1 † 7: 27 Malasi 3: 1

iyôn ba: «Tunu to habij yi bôri a.»³⁴ Nôbi *Kema Gawra en sa aṅ ôm men, yi men, menba, ken kôl iyôn ba: «Gelénge ôbi lamê naṅ ôbi kwoyé wo na, ôbi na melan bay enḡé wôgê naṅ bay têriṅ a men.»³⁵ Nijba, bijné ka bi bôrji sa tu melênê wo Emen hen na, bay hôn wo tu melênê bi wo hen ré na kwonj derôre.»

Jésu ô iyé Simô wonj Parisijnê hen

³⁶ *Parisijnê wo pônî uwôge Jésu ré ô emê are naṅ dî menba, Jésu gey aṅ ô merê kibi emê a naṅ dî.³⁷ Kirijn bay ka hen na, iyore to pônî to sa iyére hende to hen to bay hône gaṅ wô jé lêre wo habij hen so. Hende toy wo Jésu ré mô ôm are iyé Parisijnê hen ya. Hende aya ider bô murda wo bay li naṅ *albatre hen.

³⁸ Hende debu si cêgi Jésu si têri †. Hende sôm aṅ nôm têri naṅ cémne aṅ mô aṅ naṅ gusiri sare men, ibe aṅ wusu ider bi wo hen a.³⁹ Kirijna Parisijnê bi wo uwôga Jésu hen gel hen iyôn menba, ôbi kôl bôri a iyôn ba: «Hena gawra wo hen henaṅ ré na ôbi kibi Emen ba, ôbi réé henê wo ré na iyore to yôn a ré hebiri hen ba men, ôbi réé henê wo hende ré na hendi têriṅ men.»

⁴⁰ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Simô, na kôlem kwôlê pôn.» Menba, Simô kôli iyôn ba: «Kelma kôlen.»

⁴¹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Gawra wo pônî ôriṅ naṅ telare tori sa bijné wôd, kwo pônî naṅ dubu arew men, kwo pônî naṅ dubu môj men.⁴² Ôbi gel wo bay ôriṅ naṅ ani kaṅ têtêri ré menba, ôbi dji telare hende to hen mera. Perê bijné bay ka wôd hen na, kwo yôn a geyé gawra bi wo hen ba?»

⁴³ Simô uwôli sara iyôn ba: «Na kwo telare tori mē gaṅ hen a geyéri damaṅ.» Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Ju kôl na tiri.»

⁴⁴ Ôbi bul si ligi iyore hende to hen aṅ kôlij Simô iyôn ba: «Ju gel, iyore hende to hen ba? En era iyére tom a menba, ju bēn kam sa tēn a ré, nijba, hende pulen tēn naṅ cémne men, mô naṅ gusiri sare a men.⁴⁵ Ju ibe tô man ré hen na, gel wo jeré beren yem a ré, nijba, kirijna hende saṅ yeṅ a ré ibe tēn baṅ hen.⁴⁶ Ju bēn weṅ san a ré, nijba, hende bēn ider sa tēn a.⁴⁷ En kôlem, têriṅ tore to kwôni hende to hen dôriṅ sara nij, na ôbi a, hende ré puren damaṅ hen. Kwôni wo bay dî bôrji jal sa têriṅ tori to dē hen na, ôbi pur dē iyôn men.»

⁴⁸ Jésu kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Têriṅ toré dôriṅ sarê.»

⁴⁹ Bijné ka mô ôm are naṅ ci hen namnij kôl iyôn ba: «Gawra wo yôn a erê kwôy dé bôri jalê sa têriṅ to bijné hen ba?»⁵⁰ Jésu kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Ayê bôd woré gôlij naṅ mu, ô naṅ bô jalê.»

Yébé kaṅ bay bê Jésu

8 Sem cêgê menba, Jésu ô naṅ sa iyére to dami men, to dē men, wô ulê béré Kwôlo Dôri wo gengijn sa *emê iyére to Emen, aṅ bay tôri ka môj kibi wôd hen ô naṅ dî.² Yébé ka ôbi dage tunu to habij bôrji a hen men, ka ômṅare to gay gay na liji aṅ ôbi na berareji hen kôba ôrji tôri a men. Perê yébé bay ka hen na, Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habij ju-rgem bôre a hen kôba, ya men,³ Jan tami Suja ôbi berê sa aṅga kelma *Hérôd men, Sujan naṅ yébé ka daṅgi kwône li naṅ Jésu naṅ bay tôri sa aṅga naṅji a hen.

Gwosoy kwôlo gengijn sa kay cé

(Mt 13: 1-23, Mk 4: 1-20)

⁴ Bijné kwônê hena naṅ sa iyére iyére era sa daṅji ligi Jésu a menba, ôbi kôl kwôlê naṅ gwosore kôl iyôn ba:

⁵ «Sa to pônî gawra wo pônî ô wusé kay cé. Kirijna ôbi wuse hen iyôn na, ka pônî herij bēṅgê geré menba, tē bijné dîirê men, ciré gôl ôm men.⁶ Ka pônî herij perê jerew a, bay si menba, ma lew wôsa bay uwôn kirijn ka jôbi ré.⁷ Ka pônî herij perê gesem a, bay debu naṅ gesem na bēn haji nijba, gesem na yêri duu.⁸ Nijba, ka pônî herij terare to dôri aṅ sarji si dô. Sa ka pônî gusijniji ô arew.» Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kwôni wo mari ya wô toyij kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

⁹ Menba, bay tôri enḡeriri iyôn ba gwosore hende to hen bôre na iyeṅ ba?¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kwongé kenbay ba Emen bēṅge ken hôn aṅga gengijn sa emê iyére tori ka yi kini uwôbêrji a hen, nijba, ka daṅgi ba, a kôlijji na naṅ gwosore. Na hen iyôn a, bay ré bô kirijn nijba, bay gel ani ré men, bay ré toy kwôlê nijba, ré hôn bôri ré a men hen.¹¹ Bô gwosoy kwôlê bi wo hen a na: kaw ba, na kwôlo Emen.¹² Kaw bay ka hen na, ka herij tô geré hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era sa mēne kwôlê bi wo hen aṅ bôrji a wôsa bay ma ré bê bôrji sara aṅ ma ré gôlij.¹³ Ka herij perê jerew a hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen menba, bi bôrji sara naṅ yi deré nijba, hanêrji naṅ, bay bi bôrji sara sem iyôn nijba, kirijna aṅgaṅ lamê uwonji menba, bay déṅ mera.¹⁴ Ka herij perê gesem a hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen nijba, ermé kwôlê men, kwôli ari upé men, yi deré wo tôṅ sa terare a nà liji aṅ bay gese tô ayê bôd woji a ré.¹⁵ Nijba, ka herij kirijn ka dôri hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen naṅ bôd wo dôri aṅ berij bôrji iyére lij aṅga dôri.»

Gwosoy kwôlê wo gengijn sa lampa

(Mk 4: 21-25)

¹⁶ Jésu hô enḡeriji iyôn ba: «Kwôni dî tare bô lampa aṅ emné baṅa sara réba déré tô kalan a sa pôn ken gel

† Jubnê na, yi tōṅ cubu gwolérji dema ré ômijn are.

ba? Hena ôbi ré dí tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a aṅ bi bijné ka era ira ba, ré gel perañgêre ré ba? ¹⁷ Wôsa ani ka yi naṅ kini uwôbêrji a ka a ba gelé yirji nô ba, naṅ men, kwôlo ken kôl tô gwôsijnare a hen na, a hônij men, a yé tu wolé déṅ a men. ¹⁸ Déṅge tu melênê sa yerṅge a sa kwôlê wo ken toy a hen. Kwôni wo hôn are ba, Emen a herê biri bi ré hôn ka daṅgi a sara a nijba, kwo hôn né hen na, ka dê bay ka ôbi hôn aṅ bô mega ré na aṅga díré hôn hen na, Emen a lê aṅ ôbi a henê bay ka ôbi hôn hen ré nij.»

Yo Jésu naṅ yêneri

(Mt 12: 46-50, Mk 3: 31-35)

¹⁹ Yoo Jésu naṅ yêneri eraji ciré erê ligiri a nijba, bay nêmerê éda yiri a ré wôsa kwône bijné. ²⁰ Bay ô kôli iyôn ba: «Yom naṅ yêneri díbij ni nô hen ya, bay gey gelem.»

²¹ Nijba, ôbi kôlij bijné iyôn ba: «Bijné ka toy kwôlo Emen aṅ lij ariri na, bay a na yon men, yêneri men.»

Jésu jôrij kal geré

(Mt 8: 18,23-27, Mk 4: 35-41)

²² Wulê wo pôni Jésu day bô bato a naṅ bay tôri menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na dayêṅge tera cér wo dami hen.» Menba, bay day ô. ²³ Kirija bay tôri ô wô jibé bato hen iyôn menba, Jésu ba yi kum men. Kirij bay ka hen na, kal wo dami ay tó geré aṅ dí kam bê a bô bato a. Aṅ bay mô kibi temare a wôsa bato toji hende to hen ta dermij. ²⁴ Bay era sa eṅni aṅ kôli iyôn ba: «*Rabi, Rabi, naa mênij.» Ôbi eṅgij tó kum a, menba, ône kal naṅ mêw, menba, kirij iyer iyêê mera. ²⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ayê bôd woṅge na yôn nij ba?» Kirij bay ka hen na, harê lij men, tini ge kay a men aṅ bay kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi na i aṅa kal naṅ mêw kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare gawra wo tunu to habij bôri a

(Mt 8: 28-34, Mk 5: 1-20)

²⁶ Bay era sa bijn kibi cér wo bô emê wo Géraséniṅ tera naṅ sa terare to Galilé. ²⁷ Kirija ôbi herbe tón bô bato a menba, gawra wo pôni wo iyére hende to bay herbij ya era ligiri a, na gawra wo tunu to habij bôri a. Aṅ ca yer na, ôbi tóbe bargay ré men, yi bô ira ré a men. Kini yéri na sa kampê dí. ²⁸ Kirija ôbi gel Jésu menba, era sa kurij sa téri a kôl kaṅ a ta kôl iyôn ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésu Kema Emen wo ta, en uwôlem gelen gusij né.»

²⁹ Ôbi kôl hen iyôn wôsa Jésu ône tunu hende to hen ré si aṅ bô gawra bi wo hen a. Wôsa têê kwône wo tunu hende to hen gelij tiri gusij. Bay harêri naṅ gaṅgi musure men, bay uwôli musure téri a men, wô geméri nijba, ôbi ka musure hende to hen aṅ, aṅ tunu to habij hende to hen tôri ôrij derô gwôlê. ³⁰ Jésu eṅgeri iyôn ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôn

ba: «Henen na kwônê bijné.» Wôsa tunu to habij kwône mô bôri a. ³¹ Menba, tunu to habij hende to hen uwôlij Jésu ré dageji bê a bô iyom wo dogi a ré.

³² Kirij bay ka hen na, gwôsijnô kwône ômji are díbij sa keram a menba, tunu to habij hende to hen uwôlij Jésu ré díji ciré sééré bô gwôsijnô bay ka hen menba, ôbi gey naṅ ci sara. ³³ Tunu hende to hen si bô gawra bi wo hen a aṅ aṅ ôrji bô gwôsijnô bay ka hen, aṅ li wo bay yêseraji ta sa keram a herijji bô cér a aṅ yiji kam maji kêm.

³⁴ Kirija bay gemé gwôsijnô gel hen iyôn na, bay ge ô kôlij bijné derô ira men, kôlij bijné nono men, kwôli are bay ka hen. ³⁵ Bijné guro wô gelé are bay ka hen. Bay sa ligi Jésu a menba, bay gel gawra wo tunu to habij na bôri a hen mô tón tê Jésu a. Ôbi tóbe bargay men, tiri iyer dô a men, menba, harê lij. ³⁶ Bijné ka ré ébu ya gel wo tunu hende to hen séṅ bôri a hen na, dôrji kwôli gawra bi wo hen bijn ka era cêgê hen. ³⁷ Kirij bay ka hen na, bijné ka bô emê wo Gérgéséniṅ uwôlij Jésu ré ô aṅ sa iyére toji a wôsa harê liji damaṅ menba, ôbi day bô bato a bul hô Galilé. ³⁸ Gawra wo Jésu ré dage tunu to habij bôri a hen si ô engeré Jésu díré erê naṅ dí, nijba, Jésu dageri aṅ kôli iyôn ba: ³⁹ «Hô ij aṅ ju ô kôlij bijné kwôli aṅga Emen li naṅ ju.» Menba, ôbi ô aṅ kôlij bijné kêm kwôli aṅga Jésu ré li naṅ dí.

Jésu béer môni Jayrus men, berare iyore to kwôbe ô yere a

(Mt 9: 18-26, Mk 5: 21-43)

⁴⁰ Kirija Jésu hera Galilé menba, bijné kêm jô kwini wôsa bay mô gemni. ⁴¹ Kirij bay ka hen na, Jayrus kelma sa *iyéy danare sa. Ôbi cubu gubari tumôri a aṅ uwôli ré era iyére tori a, ⁴² wôsa môjni to pôn nêṅ to elêre môj kibi wôd hen ômij ta ma.

Kirija Jésu ô naṅ dí menba, bijné kwône nôgerij yirji ligiri. ⁴³ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni mô ya, kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôd. Hende mène ari upére kêm iyé bay kerbê a, nijba, kwo pôn wo berare ba naṅ. ⁴⁴ Hende era si cêgê aṅ hebe kibi bargay kari, menba, kirij bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naṅ aṅ hende berare. ⁴⁵ Jésu eṅgere iyôn ba: «Na i a heben na ba?» Bay kêm uwôser menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, na bijné ka nôgerij hen.»

⁴⁶ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kwôni heben wôsa néé wo en ôrij hen kwari dôrij.»

⁴⁷ Iyore hende to hen bô wo Jésu ré hôn hen iyôn na, harê lere aṅ wuré aṅ era sa cubu gubare tumô Jésu a aṅ kôli tu bijné wô mi a teré heberi ba, men, kwôli berarê wo teré berare perañ hen a men. ⁴⁸ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Yêren, ayê bôd woré gôlij naṅ mu, ô naṅ bô jalê.»

⁴⁹ Kirija Jésu iyêl ba ya tô menba, gawra wo iyé kelma sa iyéy dapare hen era sa kôli iyôn ba: «Môñnem ma nij díba ju dôyrê Rabi ré.»

⁵⁰ Kirija Jésu toy hen iyôn menba, ôbi kôlij kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen iyôn ba: «Hare ré, bi bôm san a mera añ môñnen a béré.»

⁵¹ Kirija ôbi sa bij iyé kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen na, ôbi jôrij bijé erê ira nañ di nijba di si Piyêr Ja nañ Jak men, yo mône nañ ibare a men a erê nañ di. ⁵² Bijé kêm sôm men, bar men sare a. Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Sômênge ré hende ma ré, nijba, yi na kum.»

⁵³ Bay ayrêri wôsa bay hôn wo hende ré ma. ⁵⁴ Nijba Jésu bu kôbre añ uwôgere «Môñnen engij ta.»

⁵⁵ Kirij bay ka hen na, tune uwo yere a añ hende hena ta. Añ Jésu kôlji bay ré buru añañ emê. ⁵⁶ Balê mône tiniiji ge kay, menba, Jésu kôlji bay ré kôlij kwôni ré pa pa.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôd hen ô ulê béré Kwôlo Dôri

(Mt 10: 1-9, 11-14, Mk 6: 6-13)

9 Jésu day bay tôri ka môj kibi wôd hen añ biji néé nañ dampare bi bay ré dagij tunu to habij kêm men, ôbi biji bi bay ré berare bay ômpare a men. ² Ôbi jéji ulê béré *emê iyére to Emen men, bi bay ré berare bijé a men. ³ Añ ôbi kôlji iyôn ba: «Ayênge ani kani kôbrengé a ré: kwoore ré men, magela ré men, kwô ré men, gursu ré a men. Perênge bargay wôd wôd ré men. ⁴ Iyére to yôn yôn to ken ô ya aña bay ré berênge yirji a na, ken mô kirij bay ka hen kwôy ken ôrij ta. ⁵ Kirij ka yôn yôn ka ken ô ya aña bijé ré berênge yirji a ré na, kirija ken ô ta ba, ken gage beni têrênge añ. Ôbi a na añañ gelé ka a ulê kwôlê sarji a.»

⁶ Menba, bay tô Jésu ô nañ sa iyére iyére uwôlij béré Kwôlo Dôri men, berarij bijé nañ kirij kirij a men.

Yi Hérôd dôri ré wô hini emê wo Jésu

(Mt 14: 1-2, Mk 6: 14-16)

⁷ *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli are bay ka li are hen kêm nijba, ôbi hôn añañ lê ré. Wôsa ka pôni kôl ré na Ja ré a so perê bijé ka ma bulo hera hen.

⁸ Ka pôni kôl ré na *Eli a ré hera hen men, ka pôni kôl ré na *ôbi kibi Emen wo cay a ré jê sé hen men.

⁹ Hérôd kôl iyôn ba: «Ja na, nôbi a na bé bi bay na jô sari na, menba, kwôni wo en toy kwôli jé lêri na ba, na i ba?» Menba, ôbi woge díré geléri.

Jésu bij imjê dubu bay emê

(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Ja 6: 1-14)

¹⁰ Kirija bay jé ka Jésu bulo hera menba, bay dôrij Jésu kwôli añañ ciré la hen. Ôbi ôrij nañ ci wolé piniji

si kwa iyére to bay uwôgere Bêtsayda. ¹¹ Kirija kwônê bijé hôn wo bay ré ô si Bêtsayda menba, bay ô tôrji a. Jésu berji a yiri a añ dôrji kwôli emê iyére to Emen men, ôbi berare ka ômij a men.

¹² Kirij kô nij menba, bay tô Jésu ka môj kibi wôd hen eraji ligiri a sa kôli iyôn ba: «Kôlij bijé bi bay ré erê sa kam iyére to dê dê hen ô wogé kirij kañ yé men, wogeré añañ emê a men, wôsa kirij ka nà ná, na derô gwôlê.»

¹³ Nijba Jésu kôlji iyôn ba: «Kenbay ken biji añañ emê.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Nini ôrij nañ mapa bay men, kuyê wôd a men mera. Hena ré na hen iyôn ba, nijba erê kelé a dema ré nême kwônê bijé bay ka hen dê?»

¹⁴ Bijé bay ka hen na, na imjê dubu bay. Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Bijgeji bi bay mô tôñ nañ gwogelérji gwogelérji tôre bay bay.»

¹⁵ Bay li mega bi wo ôbi kôlji hen iyôn añ biji mô tôñ kêm. ¹⁶ Jésu pô mapa wo bay nañ kuyê ka wôd hen añ bô kirij si derômarañ, lij Emen dosé wô sa mapa nañ kuyê bay ka hen añ biilê mapa bi wo hen añ bij bay tôri ré cén bijé. ¹⁷ Bijé bay ka hen ôm uyirê añ tôri wo baa na, bay tô Jésu pô gwanê môj kibi wôd.

Piyêr hôn wo Jésu ré na Krist, kwo Emen dôri hen

(Mt 16: 13-21, Mk 8: 27-31)

¹⁸ Wulê pôni Jésu ô uwôlê Emen wolé añ bay tôri ô nañ di menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Bijé kôl ené na i ba?»

¹⁹ Bay uwôli sara iyôn ba: «Ka pôni kôl jeré Ja ôbi lê batêm men, ka pôni jeré na *Eli men, ka pôni jeré ôbi kibi Emen wo cay a jê sé hen men.» ²⁰ Ôbi kôlji iyôn ba a kenbay ba, ken kôl ené na i ba? Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

²¹ Ôbi ay tôd biji bay ré kôlij kwôni ré pa pa, ²² añ kôlji iyôn ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelij gusij damañ men, surjê men, damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tôd to Emen a kapen men, bay a deren a men, añ sa wôd, subu tori menba, na jê sé kamjê.»

Kwôni a erê tô Jésu a na iyerj ba?

(Mt 16: 24-28, Mk 8: 34 - 9: 1)

²³ Menba, Jésu uwôge bay tôri kêm añ kôlji iyôn ba: «Hena kwôni ré gey yé ôbi tôn ba, bi tôrjê yiri men, bi ay gurô tagelê wori won temare sari a nañ wulê wulê añ era tôn a. ²⁴ Kwôni wo gey gemé yiri ba, a mênêri, nijba, kwôni wo uwôl yiri añ wô san na, a gôlij nañ di. ²⁵ Hena kwôni ré uwon aña sa terare a na kêm, aña ré mênê merê tu geñ wori ba, derêri yôn ba? ²⁶ Wôsa hena kwôni ré dii tayre san a men, sa kwôlê wujê a men na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari kirija na bulon hera nañ hini emê wujê men, kwo Iban men,

naŋ kwo *manê ka derômaran̄ a ka yi naŋ jengêrji hen. ²⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen perê bijné ka nà ná, ka pônî a gelé emê iyére to Emen naŋ tirji dema ré maji tô.»

Damñare to Kema Emen

(Mt 17: 1-8, Mk 9: 2-8)

²⁸ Wulê marge cêgê menba, Jésu uwôge Piyêr, *Jak naŋ Ja aŋ ôrij sa keram wô uwôlê Emen. ²⁹ Kirijna ôbi uwôl Emen hen iyôn menba, tiri bilij yi gay men, bargay kari kôba, belij bôrê terij men, jeranê a men. ³⁰ Menba, gawrê wôô so sa debu iyêl naŋ dí. Na si *Moyis naŋ Eli, ³¹ a soji bô perangê wo derômaran̄ a aŋ iyêlji naŋ dí kwôli jé wori wo ôbi ré deré kibri naŋ temare Jérusalêm a hen. ³² Piyêr naŋ megêri hen na, kum layrêji aŋ kirijna bay engeŋji tô kum a menba, bay gel perangê wo Jésu naŋ imê ka wôô ka debu naŋ dí hen. ³³ Kirijna bijné bay ka hen ô ta nij menba, Piyêr kôlij Jésu iyôn ba: «*Rabi dô wo na merênge na, na lênge iyéy gergé subu pôn tom men, pôn to Moyis men, pôn to Eli a men.» Wôsa ôbi hôn kwôlo ôbi kôl hen né.

³⁴ Kirijna Piyêr iyêl ba ya tô menba, kirij ka geri so sa têlji ta aŋ kirijna bay gel wo kirij ka geri bay ka hen têlji ta hen iyôn menba, harê liji. ³⁵ Menba, tô kwôni ôm bô kirij ka geri bay ka hen kôl iyôn ba: «Kwo nà ná, ná Keman. En dôôri, toyênge kwôlê kibri a.»

³⁶ Kirijna tô kwôni bi wo hen wôm nij menba, bay gel na Jésu a debé pini. Menba, bay wôm cêgêge aŋ bô wulê bi wo hen na, bay kôlij kwôni kwôli aŋga bay gelo hen né.

Jésu berare kema wo tunu to habij bôri a

(Mt 17: 14-18, Mk 9: 14-27)

³⁷ Kirij wôl pôn cêgê menba, bay herboji tôŋ sa keram a menba, kwônê bijné era ligi Jésu a. ³⁸ Menba, gawra wo pônî perê kwônê bijné bay ka hen kôl iyôn ba: «Rabi, en uwôlem gel keman wo nà ná ôbi a pôn nêŋ hen hari. ³⁹ Kirij ka pônî a na, tunu to habij hen naŋ naŋ dí aŋ liri ôbi tô gura men, senjalêeri men, wôbre era kibri a men, hende sêŋ yiri a lew ré a men. Aŋ kirijna hende sêŋ menba, ôbi merên tulôg tulôg. ⁴⁰ En uwôlij bay tôm ré dage tunu to habij hende to hen, nijba, bay nêŋ né.»

⁴¹ Jésu kôlji iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôô woŋge naŋ aŋ ken mô wô lê habrê hen na, na merê na wô lê naŋ ken yôd ba? Men, na têê iyeŋ a ené ulê bôn jalê sarŋge a ba? Eraŋ naŋ kemam bi ben na.»

⁴² Kirijna bay eraŋ naŋ kema bi wo hen biri menba, tunu to habij hende to hen ayri ku terare a aŋ senjaliri. Nijba Jésu ône tunu hende to hen aŋ berare kema bi wo hen aŋ ayri bijn ibari. ⁴³ Menba, bijné kêm tini-ji ge kay sa damñare to Emen a.

Jésu hô uwôl béré temayri

(Mt 17: 22-23, Mk 9: 30-32)

Mega wo bijné kêm tini-ji ge kay sa are kêm ka Jésu li a hen menba, ôbi kôlij bay tôri iyôn ba: ⁴⁴ «Dôbênge marŋge dô ken toyij kwôlo na kelênge hen: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bijn bijné.» »

⁴⁵ Nijba bay hôn bô kwôlo ôbi kôl hen né, wôsa ôbi bi kwôlê bi wo hen yi kini uwôbêri a hen iyôn bi bay ré hôn bôri ré. Men, né bay hare engeréri men.

I a na kwo dami ba?

(Mt 18: 1-5, Mk 9: 33-37)

⁴⁶ Bay tô Jésu narij na ba, i a ré kwo dami perêrji a ba? ⁴⁷ Jésu hôn ermé woji menba, bu kema wo dê sa dí kwari a ⁴⁸ aŋ kôlji iyôn ba: «Kwôni wo bu kema wo dê mega kwo na yiri a naŋ henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen men, kwo beren yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men. Nijba henênge mega wo kwôni wo na kwo dê perêrŋge a kêm hen na, ôbi a na kwo dami.»

Kwôni wo na ôbi bareŋge ré ba na kwonje

(Mk 9: 38-41)

⁴⁹ Menba, Ja kôli iyôn ba: «Rabi, nini gel gawra wo pônî dage tunu to habij naŋ henem menba, nini jôri sara, wôsa ôbi na ôbi tôm mega nibay iyôn né.»

⁵⁰ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Jôreŋgiri ré, wôsa kwôni wo na ôbi bareŋge ré ba, na kwonje.»

Bijné ka Samari bu Jésu yirji a ré

⁵¹ Kirijna wulê wo ôbi a déŋ sa terare ba dá menba, Jésu ay geré ré na mi mi kôba diré erê Jérusalêm a. ⁵² Ôbi jé bijné tumôri a. Bay ô menba, bijn môni iyére to Samari a wô beré sa tê saari. ⁵³ Nijba bijné ka Samari biri yirji a ré, wôsa ôbi ô na wô erê Jérusalêm a. ⁵⁴ Kirijna si *Jak naŋ Ja bay tô Jésu gel hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Kelma, ju gey bi niné kôlij tare ré hena derômaran̄ a sa uwoyréji aŋ ba?»

⁵⁵ Menba, Jésu bul upéji aŋ nayji damaŋ. [Aŋ kôl iyôn ba: «Ken hôn tunu to yi bôrŋge a aŋ lênge ken kôl kwôlê bi wo hen né. Wôsa nôbi Kema Gawra en era sa terare a nà, ná wô mênê gawrê ré nijba, ná wô gôlij naŋ ci dí.»] ⁵⁶ Kirij bay ka hen na, bay ô sa iyére to daŋgi a.

Ayê yi bé wô yij ôbi tô Jésu

(Mt 8: 19-22)

⁵⁷ Kirijna bay baŋ geré tô menba, gawra wo pônî era sa kôlij Jésu iyôn ba: «Kirij ka yôn yôn ka já erê ya hen na, na erê tôm a.»

⁵⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Henjê naŋ iyomniji men, ciré naŋ gwonérji a men, niŋba, nôbi Kema Gawra ba kirij ka na dôbijn san ya ba, naŋ.»

⁵⁹ Men, Jésu hô kôlij kwo daŋgi «Era tôn a.» Menba, gawra bi wo hen kôli iyôn ba: «Kelma, dí jan, dén na erê emé iban dem.»

⁶⁰ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Di biné ka yi môŋ temare iyôn hen bi em megare temare aŋ jôbi ju ô ulê béré *emê iyére to Emen.»

⁶¹ Gawra wo daŋgi kôlij Jésu iyôn ba: «Nôbi en gey erê tôm a Kelma niŋba, dén na erê lij kamaŋ ka iyére tijê dosé dem.»

⁶² Jésu kôli iyôn ba: «Kwôni wo bu tô mire to kelbê yagij aŋa ré bare cêgeri ba, na kwôni wo dô wô jé wo emê iyére to Emen né.»

Jésu jé bay tôri tôre jurgem kibi wôô

(Mt 9: 37-38, 10: 7-16, Mk 6: 8-11, Lk 9: 3-5)

10 Cêgeri wori menba, Kelma tô bay tôri ka daŋgi tôre jurgem kibi wôô aŋ jéji wôô wôô tumôri a sa iyére to kêmen, kirij kêmen ka ôbi dá sé si ya hen. ² Aŋ ôbi kôlji iyôn ba: «Kaw kaŋ walê mê gaŋ niŋba, bay walêrji dê. Uwôlijnge ôbi iyéy kaw na bi jéŋ naŋ biné bô kaw kari a. ³ Erênge, en jéŋge môŋ kam gamgê iyôn perê henjê. ⁴ Ayênge magela gursu tóni ré men, saŋne toŋ bê bargay ré men, garbê ka daŋgi a ré men, débênge tôŋ geré wô lij biné dosé ré a men. ⁵ Bô iyére to yôn yôn to ken ô ya ba, ken kôlij biné ka mô bô iyére hende to hen iyôn ba: «Bô jalê baa naŋ ken.» ⁶ Hena kwôni woŋ ôbi geyé bôô jalê wôni ré bô iyére hende to hen a ya na, terê kibi woŋge bi wo hen a baa naŋ dí, a hena ôbi bôô jalê wôni ré naŋ ba terê kibi woŋge bi wo hen a hera sarŋge a. ⁷ Bô iyére to yôn yôn to ken ô ya ba, merênge ya hende to hen. Emênge men, ken yi men aŋgaŋ kergare ka bay lêŋge hen wôsa kwôni wo li jé ba, nêmen upé sa kôbri. Diba ken ô naŋ kibi iyére iyére ré. ⁸ Sa iyére to yôn yôn to ken ô ya aŋa bay ré berênge yirji a na, emênge aŋga bay bêŋge hen. ⁹ Berarênge bay ômŋare kirij bay ka ya hen men, ken kôlji iyôn ba: «*Emê iyére to Emen era kwôy upênge.» ¹⁰ Niŋba sa iyére to yôn yôn to ken ô ya aŋa bay ré berênge yirji a ré na, séŋge tu wolé tô geré wo dami a aŋ ken iyôn ba: ¹¹ «Bunu to sa iyére tonge a to bu têni hen kôba, niŋa gagêre hôrij bêŋge. Niŋba, ken hôni wo emê iyére to Emen ré dá niŋ.» ¹² Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen Wulê woŋ jerê kwôlê a na, biné ka *Sodôm a bay a jerê kwôlê sarji a lôg gôlij biné ka sa iyére hende to hen sôn.»

Sa iyére to kaŋ bê bôrji sa Jésu a

(Mt 11: 20,24)

¹³ «Ay! biné ka Kworajin, bô emê yi wô sarê. Ay! biné ka Bêtsayda bô emê yi wô sarê. Hena aŋgaŋ gijê ka

lij sa iyére tonge a hen na, henaŋ né lij na Tir a ley Sidôn a ley na, na ca yeŋ a bay henaŋ né haarê bargay ka yêgerij men, loberé bunu yirji a a men, bi ciré gelé wo ciré bul cêgerji bin têrij toji niŋ. ¹⁴ Na ôbi á, wulê wo bay a jôrij kwôlê sa biné a hen na, si Tir naŋ Sidôn kwôlê a jôrij sarji a lôg gôlij kwôŋge. ¹⁵ A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay ré ayêrê kwôy ôrij ta derômaran a ba? Ma herbé kwôy dogé iyom temare a ka na kirij ka habij hen.»

¹⁶ Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Kwo toy kwôlê woŋge ba, toy na kuŋê nôbi hen men, kwo kaŋênge ba, kaŋen na nôbi hen men, kaŋ na kwo joon hen a men.»

Bay tô Jésu ka tôre jurgem kibi wôô hen buloji hera tô ulê béré woji a

¹⁷ Bay tô Jésu ka tôre jurgem kibi wô hen heraji naŋ yi derê aŋ kôl iyôn ba: «Kelma, tunu to habij kôba, kirija nini ay tôô buru naŋ henem na, hende bêni kwôlê.»

¹⁸ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «En gel Sidan hena derômaran a kurij môŋ wulaŋê emen iyôn. ¹⁹ Na en bêŋge néé bi kené dôdirij kalaw men, dôdirij tiigre men, dôdirij néé wo ôbi bare kêmen, ani ka a lêŋge ba, naŋ a men. ²⁰ Lêŋge yi derê wô wo tunu to habij kôba, ré dôbe sare bêŋge hen mera ré, niŋba, ken li yi derê wô wo heneŋge díŋ derômaran a ya.»

Jésu gelij biné ka bay bôrji mega ani ré hen Ibari

(Mt 11: 25-27, Mt 13: 16-17)

²¹ Kirij bay ka hen na, Tunu toŋ hendi bô bôrê ay Jésu naŋ yi derê aŋ ôbi kôl iyôn ba: «En ay kem Iban Kelma wo derômaran a naŋ kwo sa terare a nà, wôsa ju uwôbij bay tu melênê naŋ bay tu jôrijare are bay ka hen aŋ ju yêge sarji gelij biné ka bay bôrji mega ani ré hen dí. Na iyôn a, Iban na jeré genge naŋ bô derê wom.»

²² «Iban bèn are kêmen kôben a, kwôni wo hôni Kema ba, naŋ, na Ibari pôn dô men, kwôni wo hôni Iban ba, naŋ niŋba, na nôbi Kemari pôn nêŋ haŋê men, ka en yêge sari nô biji hen a men mera.»

²³ Menba ôbi bul si ligi bay tôri kôlji piniji iyôn ba: «Yi derê yi wô sarŋge kenbay ka ken gel are bay ka hen naŋ turŋge hen. ²⁴ Wôsa en kelênge bay kibi Emen kwône naŋ kilmé kwône na gey bi ciré gelé aŋga ken gel hen men, niŋba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen niŋba, bay toy ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa gawra wo Samari woŋ ôbi bô baliyare

(Mt 22: 34-40, Mk 12: 28-31)

²⁵ Ôbi derê tô tôô to Emen wo pôni hena ta aŋ kôlij Jésu wô sélij bôri kôl iyôn ba: «*Rabi, na mi a ené lê aŋa ené uwônij gelê wo naŋ kwini ba?»

²⁶ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu tôô tona kôl iyen ba? Ju dêñse ba, kôl iyen ba?»

²⁷ Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Já peré Kelma wom Emen nañ bôô pôn men, nañ tunum kêmen men, nañ néém kêmen men, nañ ermé wom kêmen men, gey megam mega wo ju geyij yem hen iyôn men.»

²⁸ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Ju kôl na tiri. Li are bay ka hen kêmen menba, já uné gelê.»

²⁹ Nijba, ôbi gey gelé mega wo engeré kwôlê wori bi wo hen ré na ya menba, ôbi hô kôlij Jésus iyôn ba: «I a na megan ba?»

³⁰ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Sa to pônî gawra wo pônî hena Jérusalêm wô erê Jérîko, kirîja ôbi si sa bay bô habré na, bay biri tôrij anğari kêmen men, sêri tu temare añ dij yirji ô. ³¹ Ôbi bê kwôbe ay geré bi wo hen men, kirîja ôbi gel gawra bi wo hen iyôn menba, sanğe ta ô erê wori. ³² *Lébit wo pônî kôba sa bij kirij bay ka hen men, ôbi gel gawra bi wo hen a men, menba, sanğe ta ô erê wori. ³³ Nijba gawra wo Samari wo pônî wo ô kergare tori menba, sa bij da kwa gawra bi wo hen a, ôbi gili menba, tiri liri ja. ³⁴ Ôbi uso da ligiri a añ liri wen tu iyare a men, biri care toñ kam tijador a a men, añ ha ta nañ kibi bargay añ ayri dé sa kura tori toñ yiri a añ ôrij nañ dí iyéy kergare a añ kôbiri. ³⁵ Kirij wôl menba, ôbi tô selé wôô bij ôbi iyéy iyére hende to hen añ kôli iyôn ba: «Gemni dô ben añ hena jeré mène gursu tôni a ba kirîja en hera ba na sa têbem.» »

³⁶ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Peré bijé bay ka subu hen na, i a na mega gawra bi wo bay bô habré ré sari hen ba?»

³⁷ Menba, ôbi derê tô tôô to Emen bi wo hen kôli iyôn ba: «Na kwo li dô nañ dí hen a na megari.» Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Ô añ jôbi kôba ju li hen iyôn men.»

Jésu ô iyé si Mart nañ Mari a

³⁸ Kirîja bay bu geré ô menba, Jésus sanğe sa iyére to dê to pônî a menba, iyore to pônî bay uwôgere Mart berji kergare iyére tore a. ³⁹ Hende ôrij nañ yêere to dê to bay uwôgere Mari mô kwa Jésus a tôñ terare a wô toyé kwôlê wori. ⁴⁰ Mart giiré si na si na wô lê anğar emê. Hende era ligi Jésus a añ kôli iyôn ba: «Kelma, yêren to dê dén en li jé punen hen ba ju gel ré ba? Kôle ré sa jôgen lê men.»

⁴¹ Menba, Kelma uwôle sara iyôn ba: «Mart, Mart, mu sun men, mu geré si na si na wô sa are kwône. ⁴² Nijba, are pôn nêñ a na ka dôri. Na bay a Mari ré ay hen, kwôni a derê añ kôbre a ré.»

Jésu gelij bay tôri uwôlê Emen

(Mt 6: 9-13)

11 Wulê wo pônî Jésus uwôl Emen kirij ka pônî a. Kirîja ôbi uwôl Emen kô menba, ôbi tôri pôn

kôli iyôn ba: «Kelma, geléni uwôlê Emen môñ kwo Ja ôbi lij bijé batêm na gelij bay tôri hen iyôn men.»

² Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kirîja ken uwôl Emen ba, ken kôl iyôn ba:

«Ibarni, bi bijé kêmen hên wo jeré yi nañ jengêrem men,

bi bi emê iyére tom era men.

³ Béni anğar emê ka nini ôrij doyriji kemnêñ hen.

⁴ Di bôm jal sa têrij lêreni a men

wôsa nibay kôba nini dí bôrni jal sa ka lêni habré a men.

Geméni añ ju bi bi niné herij bô anğa séléni hen né a men.» »

⁵ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Hena kwôni pôn perêrñge a hen ré nañ melañni aña melañni bi wo hen ré ô unéri yoyre añ kôli iyôn ba: «Melañnen gwôyen mapa subu ⁶ wôsa melañnen wo pônî sa añ ani ka ené biri ré ôm nañ.» ⁷ Añ hena melañni wo bô ira hen ré kôli iyôn ba: «Dén dé! Kermij ligij nij men, nibay nañ kamnen nini yi tôñ nij a men, diba na hena ta wô bem mapa ré.» ⁸ En kelêñge hena ôbi ré hena biri mapa bi wo hen kôba, na wô wo ôbi ré na melañni ré nijba, na wô wo ôbi dôyrêri añ ôbi a hena biri mapa bi wo ôbi gey hen. ⁹ Nijba, nôbi en kelêñge: Enğerêñge menba, bay a béñge, wogêñge menba, ka uné, dêñge kibi iyére menba, bay a belê béñge. ¹⁰ Wôsa kwôni wo enğere ba, bay a biri, men, kwo woge ba, a uné men, kwo di kibi kermij ba, bay a belê biri men. ¹¹ I a na iba kema perêrñge a hen aña hena kirîja kemari ré enğereri kuyê ba, ôbi a biri kalaw ré na kuyê ba? ¹² Réba hena ôbi ré enğereri cera ba, ôbi a biri tiigre ba?

¹³ Hena kenbay kañ bay bô habré hen kôba, ken hên bij kamneñge anğa dôri aña Ibareñge wo derômarañ a dema hena kené enğereri Tunu toñ hendi bô bôre a ôbi ré bij ka uwôli hen né ba?»

Jésu dage tunu to habij to jôrij gawra iyêlê

(Mt 9: 32-34, 12: 22-30, Mk 3: 22-27)

¹⁴ Sa to pônî Jésus dage tunu to habij to jôrij gawra wo pônî iyêlê hen. Kirîja tunu hende to hen séñ nij na, gawra bi wo tunu hende to hen ré jôdri iyêlê hen na, iyêlê dô hari nij, menba, kwônê bijé ka debu ya hen na, tiniji ge kay kêmen. ¹⁵ Nijba, ka pônî perêrji a hen kôl iyôn ba: «Na nañ néé wo *Béyêlêbul kelma wo tunu to habij aña ôbi ré dagij tunu to habij hen.»

¹⁶ Ka pônî ka gey sélé bô Jésus menba, kôli ré li anğar gelé ka hena derômarañ a ciré gelé. ¹⁷ Nijba, ôbi hên ermé woji menba, kôlji iyôn ba: «Hena kumbul ré kurij peré bijé ka sa terare to pôn nà ba, sa terare hende to hen a mênij, iyére a tiirij kerôm kerôm a men. ¹⁸ Ken kôl ré na nañ néé wo Béyêlêbul aña ené dagij tunu to habij hen. Iyôn ba, hena Sidan ré li kumbul nañ Sidan ba emê iyére tori a erê derê sôn ba? ¹⁹ A hena ré na nañ néé wo Béyêlêbul a ené dagij tunu to habij ba,

bay tórŋge kenbay ba, dage na naŋ néé wo i men ba? Iyôŋ ba, bay a yé bay jerê kwôlê sarŋge a. ²⁰ A hena ré na naŋ néé wo Emen a ené dagijŋ tunu to habijŋ hende to hen na, iyôŋ ba, emê iyére to Emen era upŋeŋge nijŋ.»

²¹ «Kirija gawra woŋ ôbi néé gem kini merêri naŋ aŋgaŋ maŋê kari na, ari upéri kêm yi naŋ kiniji. ²² Nijba, hena kwo néri ré gôlijŋ kwori sa biri tôrijŋ aŋgaŋ maŋê kari bay ka ôbi na bi bôri sara hen menba, kwo gôlijŋ sari bi wo hen pô aŋgari kêm cé aŋ.»

²³ «Kwôni wo naŋ en ré ba, na ôbi baren men, kwo day bijé naŋ en ré ba, usuréji na usuré dí men.»

Tunu to habijŋ hera

(Mt 12: 43-45)

²⁴ Jésu hô kôl iyôŋ ba: «Kirija tunu to habijŋ sép bô kwôni a na, hende kayrê derô gwôlê woge kirijŋ kaŋ derê bul, hena hende ré uwôŋ ré na, hende erem kôl iyôŋ ba: «Na herê kirijŋ ka na en soŋ ya hen gelé sôŋ.»

²⁵ Kirija tunu hende to hen hera aŋa ré uwôŋ kirijŋ na sél dô men, are kêm yi naŋ kiniji a men na, ²⁶ hende hô ô pera tunu to habijŋ to daŋgi jurgem to habijŋ dé aŋ sa jôgijŋ naŋ tu. Bay siji bô kirijŋ bay ka hen aŋ môrji ya aŋ gawra bi wo hen na, yiri habijŋ dé kwo tumô aŋ tô.»

Yi derê woŋ tiri

²⁷ Kirija ôbi iyêl hen iyôŋ menba, iyore to pôni perê kwônê bijé kôl iyôŋ ba: «Yi derê baa naŋ iyore to yêm aŋ ju yi kubare hen.»

²⁸ Nijba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Yi derê baa naŋ kwôni wo toy kwôlo Emen aŋ li ariri hen dí.»

Aŋgaŋ gelé kaŋê nôbi Kema Gawra

(Mt 12: 38-42)

²⁹ Kirija kwônê bijé dayrijŋ ligi Jésu a hen iyôŋ menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Bijé ka haw hen na, na bijé ka habijŋ, bay gey na aŋgaŋ gelé mera nijba, bay a baŋ na naŋ aŋgaŋ gelé ka Jonas bi wo hen mera, díba bay a gelé ka daŋgi kani ré kwôy. ³⁰ Mega wo Jonas na yi aŋgaŋ gelé bijé bijé ka Ninibé a hen iyôŋ na, nôbi *Kema Gawra na yé aŋgaŋ gelé bijé bijé ka haw hen men. ³¹ Wulê woŋ jerê kwôlê a na, tôlômne to Séba a hena aŋ a ulê kwôlê sa imŋê ka haw hen, wôsa hende hena na kelaŋ aŋ era na wô toyé gwosoy kwôlê woŋ tu melênê wo Salomôn. Nijba nà ná, kwôni wo gôlijŋ Salomôn aŋ hen kôba nà ya †. ³² Wulê woŋ jerê kwôlê a na, bijé ka Ninibé a henaji tumô bijé ka haw hen aŋ ulê kwôlê sarji a, wôsa derê kwôlo wo Jonas li aŋ bay bul hal woji. Nijba nà ná, kwôni wo gôlijŋ Jonas aŋ hen kôba nà ya †.»

Kirijŋ ka perañgi ka yi gawra

(Mt 5: 15, Mk 4: 21, Lk 8: 16)

³³ «Kwôni dí tare bô lampa ba na wô uwôbê ré men, na wô emê gwore sara ré a men, nijba, hena ôbi ré dí tare a bô lampa ba, na wô dé ta gurô pal a aŋ bi bijé ka ré era ira hen ré gel perañgêre. ³⁴ Tum na lampa to yem. Hena tum né dô ba, tô yem wo baa kêm hen mô na bô kirijŋ ka perañgi a men, nijba, kirija tum ômijŋ ley na, tô yem wo baa kêm hen kôba, mô na bô dilemne a men. ³⁵ Bô dô ré ba, kirijŋ ka perañgi ka yi yem a hen ma yé kirijŋ kaŋ dilemne. ³⁶ Hena yem kêm ré na kirijŋ ka perañgi a, díba kwari wo pôni baa bô dilemne a ré na, ôbi a merê bô kirijŋ ka perañgi a mega lampa perañgem naŋ berarê wore hen iyôŋ.»

Jésu uwôl kwôlê sa Parisijêŋê naŋ bay derê tô tô to Emen

(Mt 23: 4-36, Mk 12: 38-40)

³⁷ Jésu iyêl ba ya tô menba, *Parisijêŋê wo pôni uwôgeri ré ô emê are iyére tori a. Menba, ôbi ô emê are bay ka hen naŋ dí. ³⁸ Parisijêŋê bi wo hen tini ge kay diŋaŋ wôsa Jésu ôm are ba pelé kôbri mega wo tô toji kôl hen iyôŋ. ³⁹ Jésu bô ti Parisijêŋê bi wo hen iyôŋ menba, kôl iyôŋ ba: «Kenbay Parisijêŋê na, na cêgi karbé toŋ yê are men, cêgi dasa men, a kené pul nijba, bôŋge wo bôô na, na ermé kwôlê woŋ gemsare men, habré men. ⁴⁰ Bay galê, ken hôn wo kwôni wo li cêgi are hen a lê bôrji a men né ba? ⁴¹ Beréŋge baliyare naŋ bay nimré naŋ aŋga yi bô karbé toŋge a hen men, naŋ ka yi bô dasa woŋge a hen a men aŋ ka yé ka séli yôd.»

⁴² «Gusijŋ yi wô sarŋge, kenbay Parisijêŋê, ken ay kibi aŋgaŋ na kilijŋ kaŋge ka môj kêm ka na tamla men, uu men, têrêre a men hen bijŋ Emen nijba lê aŋgaŋ derôre naŋ peré Emen ka ken dí aŋ hen na, bay a na aŋgaŋ dami ka kené lê sa ka ken li hen a.»

⁴³ «Gusijŋ yi wô sarŋge kenbay Parisijêŋê, wôsa ken gey kini merê ka tumô bô *iyéy daŋare a men, ken gey bi bijé ré lêŋge dosé tu wolé naŋ bê kwôlê a men hen.

⁴⁴ Gusijŋ yi wô sarŋge, wôsa ken yi môŋ kamŋê ka kwôni li ani sara ré ka kwôni ô sara ba henê iyôŋ hen.»

⁴⁵ Menba, ôbi derê tô tô to Emen wo pôni kôlijŋ Jésu iyôŋ ba: «Kelma, mega wo ju kôlijŋ hen na, na nibay a jeré tiréni hen men.»

⁴⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Kenbay kaŋ bay derê tô tô to Emen kôba, gusijŋ yi wô sarŋge, wôsa ken pô aŋga néy néy dééré sa bijé menba, kenbay ba, kema kôbŋge iyôŋ kôba, hebe ani ré. ⁴⁷ Gusijŋ yi wô sarŋge, kenbay ka ken ŋan kamŋê bay kibi Emen dô hen menba, nà ná balêŋge a na diréji. ⁴⁸ Ôbi a, kené gel mega wo kené dege sa jé lê balêŋge a, wôsa bay na duu bay kibi Emen men, kenbay ken ŋan sa kamŋêrji dô men. ⁴⁹ Na ôbi á, Emen naŋ tu melênê

† 11: 31 1 Kilmé 10: 1-10 †† 11: 32 Jonas 3: 2-5

wori hen na ré kôl iyôn ba: «Na jén nañ bay kibi Emen men, bay jé a men, nijba, bay a deré ka pôni men, bay a gelijn tu ka pôni gusijn men.»⁵⁰ Ôbi a, gawrê ka haw hen, kwôlê réé beré sarji wô kibi bay kibi Emen ka bay na derji ca kirijna tô terare na ðijn yenj.⁵¹ Ayijn tô sa kwôbri Abêl † a kwôy sañ sa kwo Jakari †† a wo bay diri derô to kini bê kwôbe a nañ *iyéy Emen hen. Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, kwôlê a beré sa gawrê ka hawi hen, wô sa temayriji.»

⁵² «Gusijn yi wô sarngge, kenbay bay derê tô tôô to Emen ka ken ay lakêlêlê henê are kôbrenge a ‡. An kenbay ken kañ henê Emen men, ken jôrijn ka ðangji ka gey henêri hen ré hôni ré a men.»

⁵³ Kirijna Jésu ða sé erê ta menba, Parisijnêñê nañ bay derê tô tôô to Emen enggereri kwôlê si na si na nañ bô tarê⁵⁴ sébijn kibri ciré gelé añ hena kwôlê wôni ré si kibri habijn ba, ciré uwôlijn kwôlê sari a.

Jésu yêge maa bay tôri gengijn sa bijné kañ bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô hen

(Mt 10: 26-33, Mt 10: 19-20)

12 Kirijn bay ka hen na, bijné dayrijn nañ kwônêrji añ li wo bay ðôrijn sa têrji. Menba, Jésu kôlijn bay tôri iyôn ba: «Dênge tu melênê sa yerngge a ðiba ken yi bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô môjn kwo *Parisijnêñê iyôn né. Wôsa lamê tu kirijn kaji bay ka hen na, yi môjn wubere iyôn.² Ani ka uwôbe ka baa gelijn ba, nañ men, ka bô kwôni a ka a baa hônij ba, nañ a men.³ Wôsa kwôlo kêm wo ken kôl bô dilemne a hen na, a toyijn tu tare ðéj ðéj men, kwo ken gwôsijn marngge a bô ira hen kôba bay a dayê ta sa ira dema ré kelê kañ a ta a men.»

⁴ «En kelênge miljên, harijnge ka a deré kurôngi yerngge añ cêgeri wori ba, a lê ani ré nij hen né.⁵ Na gelênge kwôni wo ken hareri. Harijnge kwo a deré kurôngi yi añ nêmlê ulênge bô tare toñ *gêhên a hen a men. Na tiri, ôbi a kené hareri ði.»

⁶ «Bay ðañ diya bay dema ré na tu selé wôô tô hen ba, ken gel ré ba? Nijba, Emen ba, hônji pôn pôn kêm.⁷ Gusuri sarngge kôba Emen dêñse. Nijba, ken hare ré, wôsa ken dami tu Emen gôlijn diya bi wo kwône hen né ba?»

⁸ «En kelênge kwôni wo kôl tu bijné kêm ðiré na kujê na, nôbi *Kema Gawra na kelê tumô manê ka Emen a ôbi ré na kujê men.⁹ Nijba, kwôni wo uwôser ðiré hônen né tu bijné na, nôbi Kema Gawra na kelê ené hôni ré tumô manê ka Emen a men.»

¹⁰ «Men, kwôni wo kôl kwôlo habijn gengijn san nôbi Kema Gawra na, Emen a dé bôri jalê sari a, nijba, kwo tiiré Tunu toñ hendi bô bôre na, Emen a dé bôri jalê sari a ré kwôy yôd.»

† 11: 51 Dé tô are 4: 8 †† 11: 51 2 Kronik 24: 20-22 ‡ Bay derê tô tôô to Emen ná, na bay henêre tôô to Emen derê wo ré gelijn bijné bay ré hôn nijba, bay li hen iyôn né.

¹¹ «Kirijna bay ôrijn nañ ken bô *iyéy ðañare a ley, tumô bay sa kirijn a ley, tumô kilmé ley na, ken sun wô kwôlo kené erê kelê wô jôrijn sarngge ré.¹² Wôsa Tunu toñ hendi bô bôre a gelênge kirijn bay ka hen, kwôlo kené kôl.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa gawra woñ ôbi upé woñ ôbi galê

¹³ Menba, kwôni pôn perê bijné kôlijn Jésu iyôn ba: «Kelma, kôlijn yênen bi niné cêj ari cibré kani.»

¹⁴ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «I a ðén bi ené yi ôbi jerê sarngge a men, ôbi cé are kañge men ba?»

¹⁵ Menba, Jésu hô kôli iyôn ba: «Dênge tu melênê sa yerngge a, ðiba ken yi limé ka añañ upé ré. Na wô wo kwôni uwôñ are gañ aña ré môrijn tu geñ né.»

¹⁶ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo ðangji kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni na ôbi upé wo uwôñ are gañ bô yagê wori a.¹⁷ Menba, gawra bi wo hen kôl iyôn ba: «Na lê iyej a, kirijn ka ené bij kaw kañê ré nañ nij na ba?»¹⁸ Menba, ôbi hô kôl iyôn ba: «Aña na lê a na: Na téé béér wo cay hen añ, añ na hô dé kwo damné damné añ na dayê kaw nañ ari upé kañê kêm bô.¹⁹ Añ na kelê iyôn ba: «Bô ari upé kaam kêm ka yi hen, na ka a lê elê kwônê, dô bul añ ju ôm men, yi men, lijn yi derê.»²⁰ Nijba, Emen kôli iyôn ba: «Ôbi galê, bô yoyre hende to hen, na derê bul wom añ aña ju dayrê kêm hen ba i a bañ nij ba?»

²¹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Na aña sa sa bijné ka dayrê ari upé kaji ðiba bij kwôni men ré hen añ kanji wogé ari upé ka ligi Emen a.»

Môrijn Emen a tôñ

(Mt 6: 25-33)

²² Jésu kôlijn bay tôri iyôn ba: «Gelênge, na ôbi a, ené kelênge kené sun wô aña kené emê gôlijn ré men, wô aña kené tôbê yerngge a ré men hen.²³ Wôsa merê tu geñ na, gôlijn añañ emê men, yi gôlijn bargay a men ré ba?²⁴ Berênge haña ken gel, bay ci ani ré men, wal ani ré men, kini bê añañ nañ men, béér woji nañ a men, nijba, Emen abeji hen ba, kenbay ba, ken gôlijn ciré ré ba?²⁵ Perêrjge a hen i a nêmlê ulê wulê pôn a sa megari a wô wo ðiré sun gañ ba?²⁶ Hena nêrjge ré nañ wô lijn aña ðê, ðê bay ka hen iyôn ba, wô mi a kené sun wô sa tô ka baa hen ba?²⁷ Berênge béé gesela ken gel, bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men, nijba en kelênge kelma Salomôn nañ hini emê wori hen kôba, tôbe bargay ðê kwo pôni wôni perêrji a hen né.²⁸ Hena kalmê ka nono ka kemnêñ yi hen añ kiya bay a uwoyé añ hen, Emen tôbiji bargay añ kenbay dema ôbi ré lê are béngge ré ba? Ayi! gawrê ka ayê bôô woji nañ hen.²⁹ Sunênge wô ari emêrjge ré men, wô añañ yêrjge a ré a men.³⁰ Are bay ka kêm hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô

ré hen, díba kenbay ba, Ibareŋge hôn aŋga ken ôrijn doyrji hen. ³¹ Wogéŋge emê iyére tori tumô dí aŋ are bay ka kêm hen ôbi a béŋge a sara a.»

Ari uné ka a nanê ré

(Mt 6: 19-21)

³² «Kenbay ka ken yi môŋ gamgê kaŋê iyôn ka lôg tumôn a hen, harêŋge ré wôsa Ibareŋge genge wo díré béŋge emê iyére tori. ³³ Kelêŋge aŋ ari uné kaŋge kêm aŋ ken birij baliyare naŋ larirji. Nanêŋge magela gemé lari woŋge wo a mênij né hen men, aŋgaŋ uné ka derômaraj a ka a nanê ré hen men, wôsa kirij bay ka hen na, ôbi gemsare a erê bij ya ré men, a beré kar ré a men. ³⁴ Wôsa kirij ka cirarem yij ya na, ermé wom kôba, na kirij bay ka hen men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa merê sa têê a

³⁵ «Tôbêŋge bargay kaŋ jé men, ken dí lampa tonje enje yôdô a men. ³⁶ Yéŋge mega manê ka mô gem hera wo ôbi iyére toji kirija ôbi a uwo tô kurô aŋa ré dí kibi geré menba, bay bôl lew biri iyôn. ³⁷ Yi derê yi wô sa manê bay ka ôbi iyére toji sa aŋ uwonji geŋ. Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen ôbi a tôbê bargay kaŋ jé aŋ biji bay merê tôn aŋ ôbi biji aŋgaŋ emê pôn pôn kêm. ³⁸ Hena ôbi ré sa na sa kirij ka jali, kibi kirij ka wôli a aŋa ré uwonji tu geŋ sa têrji a na, yi derê yi wô sarji. ³⁹ Ken hôn wo hena ôbi iyéy iyére henaŋ né hôn wulê wo gemsare era wô gemséri na, ôbi henaŋ ré déri sé bô ira ré. ⁴⁰ Kenbay kôba, ken mô sa têrŋge a wôsa ken hôn, nôbi Kema Gawra na sa naŋ wulê wo ken bi bôrŋge sara hen né».

Mana woŋ ôbi bôd pôn naŋ kwo bôri wôd wôd

(Mt 24: 45-51)

⁴¹ Menba, Piyêr kôl iyôn ba: «Kelma, ju kôl gwosoy kwôlê bi wo hen iyôn na wô sarni laba, na wô sa bijé kêm dí ba?»

⁴² Menba, Kelma kôli iyôn ba: «I a na ôbi gemé are woŋ ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men wo ôbi iyéryri a díri ré bô sa ari unéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêm naŋ wuléri men, tayriri men ba? ⁴³ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéryri sa aŋ uwonni li jé wori bi wo hen iyôn. ⁴⁴ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, ôbi a díri berê sa ari unéri kêm. ⁴⁵ Nijba, hena mana bi wo hen ré kôl iyôn ba: «Gel, ôbi iyéryren baa aŋê tô» aŋ sê manê naŋ kalmê kaŋ bay jé men, ôm men, yi men aŋ kwoyij a men na, ⁴⁶ ôbi iyéryri a sa naŋ wulê wo ôbi bu sa têri ré hen aŋ ôbi a liri bisijne men, ôbi a gili gusij a men, mega bay gilij bay lê are naŋ bôd pôn né gusij hen iyôn.»

⁴⁷ «Mana wo hôn bô geyé wo ôbi iyéryri aŋa ré bu sa têri ré men, li are bij naŋ bô geyé wo ôbi iyéryri bi wo hen né men na, a uné sêd damaŋ. ⁴⁸ Nijba, kwo hôn

né aŋa ré li aŋga nêd sêd na, bay a sêri lôg. Kwôni wo bay biri are gaŋ ba bay a hô engereri damaŋ a men, kwo bay biri are gemé damaŋ ba, bay a hô engeré damaŋ a men.»

Wô mi a Jêsu ré era sa terare a na ba?

⁴⁹ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «En era sa terare a na, na naŋ tare. Aŋ en denja damaŋ bi hende ré enje nij. ⁵⁰ Na batêm to bay a lèn, batêm hende to hen na gusij to lèn. Aŋ en aŋge kwôy wo bay a lèn batêm hende to hen. ⁵¹ Ken erem yaŋ ba, ré na bô jalê a ené eraŋ sa terare a na? En en, na bô jalê a ené eraŋ sa terare a na ré, nijba na karijare. ⁵² Wôsa ayij tôri haw hen, hena bijé ré bay bô ira ba, bay a karij ka subu hen a bij tôrji men, ka wôd hen kôba a bij tôrji. ⁵³ Iba kema a karij naŋ kemari men, kema a karij naŋ ibari men, yo mône a karij naŋ môŋne men, môni iyore a karij naŋ yore men, karijare a yé perê iyore a naŋ maare a a men, perê maare a naŋ tu a men.»

⁵⁴ Jêsu hô kôlij kwônê bijé iyôn ba: «Kirija ken gel emen yé si kini karijare tare ba, ken kôl iyôn ba: «Emen a uwônŋê» menba, yi hen tiri a men. ⁵⁵ Men, kirija ken gel kal guro si tô emen menba, ken kôl iyôn ba: «Kirij né uwoyé» menba, kirij bay ka hen uwoy tiri a men. ⁵⁶ Kenbay bay kelê kwôlê kibriji wôd wôd hen, ken hôn gengé aŋga sa terare a na naŋ ka derômaraj a hen iyôn menba, wô mi a kené hôn wulê wo ken mô ya hen né ba?»

⁵⁷ «Men, wô mi a kené hôn derê tu aŋgaŋ derôre ré ba? ⁵⁸ Hena jeré ôrij naŋ ôbi barem kibi bay jeré kwôlê a na, li bi kwôlê woŋge bij pa dema kené bij ligi bay jeré kwôlê a tô. Réba ôbi a ôrij naŋ ju kibi ôbi jeré kwôlê wo dami a men, ôbi jeré kwôlê wo dami bi wo hen a ôrij naŋ ju bij asgarjê aŋ bay a uwôlem daŋgay a. ⁵⁹ En kôlem, hena ré na selé a baa kôba, já têbê keré iyôn iyôn dema bay réé uwôlam ta tô.»

Dô wo ken dí jé lêreŋge wo habij hen baa ré ba, ka ma

13 Wulê bi wo hen na, bijé ka pôni era sa kôlij Jêsu kwôli bijé ka Galilé ka pôni ka *Pilát na bi bay na dirji sa wulê wo bay lij sarga woji hen. ² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Ken erem mega wo bijé ka Galilé bay ka hen ré li têrij dê ka baa kêm hen, aŋa bay ré liji hen iyôn ba? ³ En en, na iyôn né, nijba, en kelêŋge hena kené bul hal woŋge ré ba, ka mênê hen iyôn men. ⁴ Men, bijé ka môj kibi marge ka iyére to dami to Silowé tij aŋ dirji kêm hen ba, bay li têrij dê tô bijé ka Jérusalêm a kêm ka baa hen ba? ⁵ En en, na iyôn né, en kelêŋge hena kené bul hal woŋge ré ba kenbay kôba, ka mênê kêm gelij hen iyôn men.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa tângôre to yêere nap

⁶ Menba, Jêsu kôlji gwosoy kwôlo pônî kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî ôrij nap gurô tângôre bô yagê tijnador tori a, ôbi era diré sa karê yêere menba, ôbi uwôn né. ⁷ Menba, ôbi kôlij ôbi gemé yagê tijnador na iyôn ba: «Elê subu nij wo en era wô karê yê tângôre hende to hen nijba, en uwôn né. Dere jô a. Wô mi a hende ré mênê néé terare a ba?» ⁸ Nijba, ôbi gemé yagê tijnador na kôli iyôn ba: «Kelma, dere hen iyôn elê wo na a, a na beré tôte men, na bê kap lari a a men. ⁹ Dô ré ba, elê wo era hen hende a yê tô. A hena hende ré yê ré nij ba, ju dere jô ham nij.» »

Jêsu berare iyore tonj hende merayê nap sa merê ta

¹⁰ Wulê wo pônî a na, na sa merê ta a, menba, Jêsu gelij biné are bô *iyéy dapare to pônî a. ¹¹ Kirij bay ka hen na, iyore to pônî to tunu to habij lere meray li elê môj kibi marge denge tôn kwôy díba nêem derê sare ta ré. ¹² Kirija Jêsu gele menba, uwôgere a kôle iyôn ba: «Iyore merayê woré dôrij sarê.»

¹³ Ôbi uwôl kôbri sara menba, kirij bay ka hen na, hende dô sare ta a heram Emen. ¹⁴ Kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen, bôri tari sa aŋga Jêsu li a nap sa merê ta a hen, menba, ôbi kôlij kwônê biné iyôn ba: «Wulê wonj lij jé na, na jii, na bô wulê bi wo hen a kené era bi bay ré berarênge díba na nap sa merê ta a ré.»

¹⁵ Menba, Kelma uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kap bay kelê kwôlê kebrenge wô wô hen, kwônî pôn perênge a hen, nap sa merê ta a dô kelba wori réba kura wori tô gwogel a ôrij biri kam né ba? ¹⁶ Iyore hende to hen kôba, na kuŋga *Abraham to Sidan gele gusij kwôy elê môj kibi marge hen ba, ken gey bi ené dôre bô lemnare to Sidan a ré wôsa ré na merê ta a ba?»

¹⁷ Kwôlê bi wo Jêsu kôl hen na, bay bayriri kêm tayre diji menba, tô kwônê biné ka baa hen, li yi derê wô sa aŋga dô dé kirij ka ôbi li kêm hen.

Gwosoy kwôlo gengijn sa gusij siwre

(Mt 13: 31-33, Mk 4: 30-32)

¹⁸ Jêsu kôl iyôn ba: «*Emê iyéere to Emen ba, na gengéere nap mi pôn ba? Na ba, na ayê na mi gelij ba? ¹⁹ Emê sa iyéere to Emen na yi mega gusij iluw iyôn. Kirija kwônî ci bô yagê wori a na, ôbi si men, dubu a na yi gurô a na ciré ka derômaran a kêm sa li gwoné woji ya.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa wubere

²⁰ Jêsu kôl iyôn ba: «Emê iyéere to Emen ba, na gengéere nap mi pôn ba? ²¹ Emê iyéere to Emen hende to hen yi môj wubere to dé to iyore ay polij nap kurman kuré kwôro subu menba, liji sôr iyôn.»

I a sé bô emê iyéere to Emen ba?

²² Jêsu ô nap sa iyéere men, sa kam iyéere men, gelij biné are a na bu geré na wô erê Jérusalêm a. ²³ Kwônî wo pônî kôli iyôn ba: «Kelma, hen ba, biné côb iyôn a uné gelê dê?» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: ²⁴ «Masênge ken si ira si kibi geré wo yêere, wôsa en kelênge biné kwône a wogé ciré sé ira nijba, bay a nêemé ré.»

²⁵ «Kirija ôbi iyéy iyéere a hena legé kermij na, hena kené baa nô ba, ken hôn wo ka dê kermij dô dô a na ka uwôlêri kelê iyôn ba: «Kelma, Kelma bôl béni men.» Menba, ôbi ulênge sara iyôn ba: «En hôn kirij ka ken hena na ya hen né.» ²⁶ Menba, ka kelê iyôn ba: «Na nini ôm men, yii a men nap ju ré ba? Na ju gelij biné are perê iyéere toni a ré ba?» ²⁷ Menba, ôbi a ulênge sara iyôn ba: «En kelênge ené hôn kirij ka kené hena na ya hen né. Erênge yey kenbay bay lê habré.» ²⁸ Ka sômê men, emnê kapnenge mêêrê, mêêrê a men, kirija ka gelé Abraham, Isak, nap Jakwôb nap bay kibi Emen kêm bô emê iyéere to Emen a menba, kenbay bay a bênge a na. ²⁹ A na gawré a hena si tô emen men, kini kirijay tare a men, sa kôbi maa nap sa kôbi gusurô a na danji kibi gwoy emê a bô emê iyéere to Emen a. ³⁰ Men, ken hôn wo biné ka pônî ka debe tumô haw hen na, a yé ka cêgi men, ka debe cêgê haw hen a yé ka tumô men.»

Jêsu bar wô Jérusalêm

(Mt 23: 37-39)

³¹ Kirij bay ka hen na, *Parisijêrê ka pônî era ligi Jêsu a kôli iyôn ba: «Erê kirij ka na, wôsa *Hérôd gey diré derem.»

³² Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ô ken ô kôlij mungôre bi wo hen iyôn ba: «Kemnê en dage tunu to habij bô biné men, en berare bay ômpare men, kiya na lê hen iyôn a menba, danj to hen, na deré kibi jé wupê.» ³³ Nijba, kemnê en bu na geré wupê men, kiya men, danj to hen a men, wôsa bi *ôbi kibi Emen na, dé wo bay ré diri wolé ré nijba, Jérusalêm a dí.»

³⁴ «Biné ka Jérusalêm, biné ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gôbe ka bay jéji legernge a hen duu nap jerew a men, têê kwône en woge ené dayênge môj tôte danj sa kamne tô mesérere a iyôn nijba, ken gey ré. ³⁵ Dô, haw hen na, Emen a deré kôbri a na dénge sa iyéere tonje kôbrenge a. Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, ka gelen ré nij kwôy wo wulêri a nêemé a na ka kelê: «Terê kibi yi sa kwo era nap hini Kelma.» »

Jêsu berare ôbi ômpare nap sa merê ta a

14 Wulê wo pônî a na *sa merê ta a menba, bay uwôge Jêsu ré ô emê are iyé ôbi sa Parisijêrê wo pônî a. Ka mô kibi gwore a nap dí hen na, bôri jê jê.

² Kirijn bay ka hen na, gawra wo pōni mô ya, na kwōni wo yiri uwōyrê. ³ Menba, Jésu engere *bay derê tô tô to Emen nañ *Parisiñêñê iyôn ba: «Tô kôl kwōni ré berare kwōni sa merê ta a, laba iyen ba?»

⁴ Menba, bay uwōli kwôlê wōni sara ré. Menba, Jésu ay ôbi ômñare bi wo hen berareri añ kôli ré ô iñ.

⁵ Menba, ôbi bul si ligi bijné añ engereji iyôn ba: «I a nañ kemari réba kelba wori kurij a kelma aña ré erê ayêri lew ré, wōsa ré na sa merê ta ba?»

⁶ Menba, bay nê m ulêri kwôlê wōni sara ré.

Gwosoy kwôlo gengin sa kini merê tumô kini gerê a

⁷ Jésu kôlij megêri kergê bay ka hen gwosoy kwôlo pōni, wōsa ôbi gel wo kwōni wo era ba, say na kirij ka tumô a dema ré môrij menba, ôbi kôlji iyôn ba: ⁸ «Kirijna kwōni uwôgem kini gerê na, say kini merê ka tumô dema jerê môrij a ré, wōsa bay ma uwôgê kwōni wo dami wo dê m tô. ⁹ Añ ôbi wo uwôgêñge hen a kôlem iyôn ba: «Diri kirij.» Menba, já hena nañ tayre hen erê merê gerjé. ¹⁰ Nijba, hena kwōni ré uwôgem kini gerê ley na, ô ju ô merê gerjé kelôg añ bi kwo uwôgem hen era sa kôlem iyôn ba: «Melajnen, hena ju era tumô a na dí.» Hen iyôn na, a yé yi yéé wom tu bijné kêm ka ôbi uwôgaraji hen. ¹¹ Wōsa kwōni wo dô sari ta ba, bay derêri tōñ nijba, kwo dôbe sari ba, bay a biri derê sari ta men.»

¹² Menba, Jésu kôlij gawra wo uwôgaji hen iyôn ba: «Kirijna ju uwôge bijné wo emê na, uwôge milñêm ré men, yêñêm ré men, balêm ré men, bay upé kañ bay kwam hen né a men, wōsa bay kôba, a herê uwôgem gônij tu uwôgê wo ju uwôgeji hen, añ hô têbem merênê wom ta. ¹³ Nijba, kirijna ju uwôge bijné wô emê nañ sa geserê na, uwôge bay nimré men, bay merayê men, bay moré men, bay tu tij a men. ¹⁴ Añ já upé yi derê wōsa bay nê m uwôgemare gônij tu ré, añ Emen a sa têbem sa kôm wulê wo bijné ka li are derôre a jijn kirij sé kamñê hen.»

Gwosoy kwôlo bay nimré ka gase hôlmê bijné ka bay uwôgeji hen

(Mt 22: 1-10)

¹⁵ Kirijna Jésu kôl hen menba, gawra wo pōni perê bijné ka ôbi uwôgeji hen kôli iyôn ba: «Yi derê yi wô sa kwōni wo ô m emê bi wo hen bô *emê iyére to Emen a.»

¹⁶ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Gawra wo pōni da lê añ-gañ emê menba, ôbi ré uwôgerê bijné kwône. ¹⁷ Kirijna tay emê nê m menba, ôbi jé mana wori ré ô kôlij bijné ka ôbi uwôgeji hen iyôn ba: «Eranje hanje nij, wōsa emê na kô nij.» ¹⁸ Menba, bijné bay ka hen, kañji pôn pôn kêm. Kwo tumô kôli iyôn ba: «En kel yagê wo ker-bay añ na erê ô gelê díba na bijné, dí bôm jal.» ¹⁹ Kwo ðangi kôl iyôn ba: «En kelo kelbê môj añ na erê séléji

gelê díba, na bijné, dí bôm jal.» ²⁰ Kwo ðangi kôl iyôn ba: «En gô iyére haw díba, na erê ré.» ²¹ Mana bi wo hen bulo hera sa kôlij ôbi iyéryi kwôlo bay kelari hen. Menba, bôri tari menba, ôbi kôlij mana wori iyôn ba: «Ô haw hen gêgê a men, tô gerê a a men ju ô uwôgera bay nimré men, bay merayê men, bay tu tij men, bay moré a men.» ²² Mana bi wo hen ô añ hera sa kôli iyôn ba: «Kelma, nini uwôgeraji mega wo ju kelêni hen iyôn, nijba, kirij hô baa ya sôn.» ²³ Ôbi kôli iyôn ba: «Hô hô gerê wo ô si nono hen men, ô si bô yagê hen uwôla bijné bi ré era añ bi bô iyére tijê ré wôn dô. ²⁴ Wōsa en kelêñge kwōni pôn perê ka na en uwôgeji tumô hen, a hebê emê wupê bi wo hen kibri a ré.»

Déñ ari upé kêm añ wô erê tô Jésu a

²⁵ Kwônê bijné bu gerê nañ Jésu menba, ôbi bul kôlji iyôn ba: ²⁶ «Hena kwōni ré gey era legen a aña ré gey ibari dê m men, gey yori dê m men, gey tamni dê m men, gey kamni dê m men, gey yêñêri dê m men, gey yiri gañ dê m a men na, a nê m yé ôbi tōñ bijné. ²⁷ Kwōni wo ay gurô tagelê wori añ ôrij tōñ a ré na, a nê m yé ôbi tōñ bijné. ²⁸ Na i a perêñge a hen, hena ré gey dé iyére to dami ba, a merê tōñ gengé ari lêêre kêm gelê hena ré nê m lê kerê dema ré ay tōre tô ré ba? ²⁹ Hen iyôn né ba, tōre a ðij mera menba, dére a gelê taa añ bijné gel hen iyôn menba, bay a ayrêri. ³⁰ Añ bay a kelê iyôn ba: «Gel, gawra ay tô dé iyére menba, nê m dé kerê ré yi hen!» ³¹ Réba kelma wo yôn a kirijna da lê kumbul nañ kwo ðangi ba, a gelê na ba, nañ gawrê dubu môj ba, ré nê m lê kumbul nañ gawrê dubu tōre wô ba, ré ba? ³² A hena ôbi ré bô mega ðiré nê m ré na, kirijna kwoñ ôbi bayri hen ba, kelañ tô ba, ôbi jé gawrê kari ô engereji bi ciré bijné tōñ né ba? ³³ Iyôn na, hena kwōni perêñge a hen, né déñ ari upéri kêm né ba, a nê m yé ôbi tōñ né.»

Dôre to gerañ né

³⁴ «Dôre na aña dôri, nijba, hena hende to hen ré gerañ ré ba, bay a lere iyen a ré herê gerañgê hôrij ba? ³⁵ Kwōni a lij ani ré nij, dô wô terare ré men, wô bê a sa kañ lari a ré a men, bay a bêñ na bêñare dô mera. Kwo mari ya, aña ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

Jésu nañ bay têrij

15 *Bay engé wôgê nañ bijné kañ bay lê têrij eraji ligi Jésu a kêm wô toyé kwôlê wori. ² Menba *Parisiñêñê nañ bay derê tô tô to Emen namnij kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, bu bay têrij yiri a men, ô m are nañ ci a men!»

Gwosoy kwôlo gengijn gemga wo ge kay aŋ bay hô uwonni

(Mt 18: 12-14)

³ Menba Jésu kôlji gwosoy kwôlê kôl iyôn ba: ⁴ «I a perêŋge a hen aŋa ré naŋ gamgê arew aŋa kwo pônî ré ge kay aŋa ôbi ré dé ka tôre dengêse kibi dengêse hen nono aŋ erê wogé kwo pôn bi wo ge kay hen kwôy wo ôbi a uwônijni ré ba? ⁵ Kirija ôbi uwonni na, ôbi ayari da a tôri a naŋ yi derê. ⁶ Aŋ kirija ôbi eraŋ uwon ba, dayrê miljéri men, bay kwari a men, aŋ kôlji iyôn ba: «Lêŋge yi derê naŋ en, wôsa en uwôn gemga wupê wo na ge kay hen nij.» ⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «En kelêŋge, na hen iyôn a yi derê ré yé derômaran a wô kibi ôbi têriŋ pôn nêŋ wo bul cêgeri bij têriŋ tori, dê ka tôre dengêse kibi dengêse kaŋ bay lê aŋgan derôre ka ôriŋ doy belê cêgereji bij têriŋ toji ré hen.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa selé to kurij kay aŋ hô uwônij

⁸ «Iyore to yôn a naŋ selé môj aŋa ré to pônî ré kurij kay aŋa hende ré dé tare bô lampa a men, labê bô iyére men, kibê kirij kwôy wo hende uwônij selé tore hende to hen né ba? ⁹ Kirija hende uwôn menba, dayrê miljére naŋ bay kware aŋ kôlji iyôn ba: «Lêŋge yi derê naŋ en wôsa en uwôn selé tijê to na kurij kay hen nij.» ¹⁰ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «En kelêŋge, na hen iyôn a manê ka Emen ré lê yi derê wô kibi ôbi têriŋ pôn nêŋ wo bul cêgeri bij têriŋ tori.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa kema mana wo ge kay aŋ bay hô uwonni

¹¹ Jésu hô kôl gwosoy kwôlo daŋgi kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî naŋ kamni kaŋ impê wôô. ¹² Kwo dê kôlij ibari iyôn ba: «Iban, ben aŋgan cibré ka ju genge lê jeré ben kirija tum né naŋ hen.» Menba, ibarji céji are bay ka hen. ¹³ Sem cêgi are bay ka ôbi uwôn hen menba, ôbi keléŋ aŋgari bay ka hen aŋ henan naŋ larirji ôriŋ kelaŋ sa iyére to daŋgi a ô mênê are bay ka hen kaŋ aŋ sa aŋgan iyôn tôn a. ¹⁴ Kirija ôbi mène are bay ka hen kaŋ kô nij na, kurôn wo dami kurij sa terare hende to ôbi ô ya hen, menba, nimrére kurij upéri hare nij. ¹⁵ Ôbi ô engeré jé, iyé gawra wo pônî wo sa terare hende to hen a menba, gawra bi wo hen jéri ô gemé gwôsijô nono. ¹⁶ Bôri gey emê aŋga gwôsijô ôm hen nijba, kwôni biri ré. ¹⁷ Ôbi erem dé dé aŋ kôl iyôn ba: «Bay lê jé na yere iyeŋ iyé iban a ôm emê gôlji tôn aŋa nôbi kurôn ré deren na men ba? ¹⁸ Na erê ligi iban a, aŋ na kôli iyôn ba: «Iban, en li têriŋ naŋ Emen men, naŋ ju a men. ¹⁹ En nêŋ wo jeré uwôgen kemam ré nij. Nijba, ju bôren mega ôbi lê jé wom iyôn di.» ²⁰ Ôbi hena ô ligi ibari a.»

«Kirija ôbi baa kelaŋ tô menba, ibari gili menba, bô tu ŋa tori aŋ ge jô kwini aŋ biri pêb a kabrêri a. ²¹ Menba, kemari kôli iyôn ba: «Iban, en li têriŋ naŋ Emen men, naŋ ju a men. En nêŋ wo jeré uwôgen kemam ré nij.» ²² Nijba, ibari kôlij manê kari iyôn ba: «Eranje naŋ bargay ka dôri lew ken tôbri men, dôbêŋgeri gamaŋ kôbri a men, garbê têri a a men. ²³ Buronje kema kelba wo uwor dô hen, ken duu na emêŋge lij yi derê, ²⁴ wôsa kemaŋ wo nà ná, yi mega na ré ma iyôn aŋa ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay nijba, en uwonni.» Menba, bay ay tô lê yi derê.»

²⁵ «Kemari wo iyêri ré baa nono. Kirija ôbi uwo da naŋ iyére menba, toy né deré men, wôrê men. ²⁶ Ôbi uwôge mana wo pônî engereri mi a ré lê are ba? ²⁷ Menba, mana bi wo hen kôli iyôn ba: «Na yênem a uwo aŋa ibam né duu kema kelba wo uwori hen, wôsa ôbi ré uwo naŋ derêri.» ²⁸ Menba, bôri tari aŋ ôbi gey erê ira ré. Nijba, ibari so sa uwôlêri. ²⁹ Menba, ôbi kôlij ibari iyôn ba: «En li jé naŋ ju elê kwône, nijba, sa pôn iyôn kôba, en na kwôlê kem a ré. Men, kema kwa wônî iyôn kôba, ju ben en duu lij yi derê naŋ miljên né a men. ³⁰ Nijba, kirija kemam wo hen wo na pô aŋgam ô mênê aŋ sa yébé hera menba, ju duu kema kelba wo uwori hen biri.» ³¹ Menba, ibari kôli iyôn ba: «Kemaŋ, jôbi ju mô naŋ en kwôy kwôy men, aŋganê kêm na kam a men. ³² Nijba, dô bi na emêŋge men, na lêŋge yi derê wôsa yênem wo nà ná, na ma aŋa ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay aŋ en hô uwonni.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa ôbi gemé are won ôbi gwosore

16 Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Gawra won ôbi upé wo pônî ôriŋ naŋ ôbi gemé upé wori bi wo hen. Bay ô kôli ôbi gemé upé wori bi wo hen ré mênê aŋgari. ² Menba, ôbi jé uwôgari aŋ kôli iyôn ba: «En toy kwôlê gaŋ gengijn sam. Gelen tô aŋganê na gelé wôsa já yé ôbi gemé aŋganê ré nij.» ³ Menba, ôbi gemé aŋgari bi wo hen, kôl bôri a iyôn ba: «Na lê iyeŋ a ôbi iyéren ré dagen kini jé na ba? Yagê ré néen nêŋ né. Erê dôsê ré dii tayre. ⁴ En hôn aŋga na lê, aŋ kirija ôbi dagen bô jé ba, bi bijé ka pônî beren a yirji a.» ⁵ Ôbi jé uwôgerê bijé ka telare sarji a hen pôn pôn aŋ ôbi engerij kwo tumô hen iyôn ba: «Telare to gawra wupê na iyeŋ sam a ba?» ⁶ Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na todelen weŋ olibiyé arew.» Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôn ba: «Gel, magtubu tom a nà, mô tôn lew aŋ ju mène kwo cay hen aŋ ju di ré na tôre bay.» ⁷ Ôbi hô engere kwo daŋgi iyôn ba: «A jôbi tom na iyeŋ ba?» Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na sewal kaw arew.» Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôn ba: «Gel, magtubu tom a nà, mô tôn lew ju mène kwo cay hen aŋ ju di ré na tôre marge.» ⁸ Menba, ôbi iyéy are na, den ôbi gemé are won ôbi benare bi wo hen, wôsa ôbi li are naŋ

gwsore. Ôbi a, biné ka sa terare a nà ré melên nañ megêrji dê ka mô kirij ka perañgi a hen.»

⁹ «Hena kené ôrij nañ ari uné ka sa terare a nà ná, ken berij baliyare nañ biné añ kirija ari uné bay ka hen nañ nij ná, bay a beréngge yirji a kirij ka yi nañ kwiniji hen. ¹⁰ Kwôni wo cube tiri sa aŋga dê ka yi kôbri a hen na, ka mêêy kôba, ôbi a cibé tiri tôre a hen iyôn men. Nijba, kwo cube tiri tô ka dê dê a nañ geréri ré na, ka mêêy kôba, ôbi a lê nañ tô geréri ré iyôn a.

¹¹ Hena aŋgañ uné ka sa terare a na kôba, ken li nañ gerérji ré hen ba, i a béngge gemé aŋgañ uné kañ tiri hen ba? ¹² Hena kené gem aŋga kwôni wo ðañgi dô ré hen ba, i a béngge kaŋge kañ yerŋge ba?»

¹³ «Mana pôn nêñ a lê jé bij bay iyéryi wôô ré: dô ré ba, ôbi a tôrñê kwo pôn añ perij kwo pôni, réba a dé yiri yi kwo pôni a añ kañê kwo pôni. Ka nê mê lê jé bij Emen men, gursu a men né.»

Kwôlo gay gay wo Jésu kôl

(Mt 11: 12-13, 5: 31-32, Mk 10: 11-12)

¹⁴ *Parisijnêñê ka gey gursu gañ hen toy kwôlê bi wo kê m hen iyôn menba, ayrêji Jésu. ¹⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kenbay ken li yerŋge môñ biné kañ derôre iyôn tu gawrê nijba, Emen hôn bôrŋge, aŋga gawra bô mega aŋga dami hen na, tu Emen a ba, na aŋgañ ijamê.»

¹⁶ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Tôô to *Moyis nañ kwôlo bay kibi Emen na, na aŋga biné na lij jé mera kwôy sañ sa Ja ôbi lê batêm a. Añ ayij tôri kirij bay ka hen na, béré kwôli *emê iyére to Emen uwôljin añ gawra wo yôn yôn ba, woge sé bôô nañ néri. ¹⁷ Derô-marañ nañ sa terare a dêji jerê lew, nijba ani ka tôô ka dê iyôn ley, kam aŋga cibij dê dê sara hen ley, ka a dôrij añ ba nañ kwôy.»

¹⁸ «Kwôni wo dage tamni añ eŋgij to ðañgi na, ôbi yij na yijare toñ têrij hen men, kwôni wo eŋge iyore to kurôre dagere hen kôba, ôbi yij na yijare toñ têrij hen a men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa ôbi uné nañ Lajar

¹⁹ «Sa pôn gawra wo pôni na ôbi uné. Ôbi tôbe bargay ka gararji mê mê men, sôñrij dô a men. Sa pôn pôn bô iyére tori a na, na emê nañ yi derê. ²⁰ Lajar na ôbi nimré wo yiri kê m yi iyare men, kini merêri na kibi iyé ôbi uné bi wo hen a. ²¹ Ôbi gey emê habelê kwô wo herij tô kibi ôbi uné hen, nijba, ôbi uwôn né. Garê kôba era sa lê tu iyare tori hende to hen men. ²² Ôbi nimré bi wo hen ma añ bay emni menba, manê ka derô-marañ sa ay tini ôrij ligi *Abraham a. Ôbi uné kôba ma men añ bay emni. ²³ Kini merê bay temare a, kirija ôbi mô bô gusij a menba, ay tiri menba, gel Abraham nañ Lajar kwari a. ²⁴ Menba, ôbi jô gura kôl iyôn ba: «Iban Abraham, bô tu na tijê añ jé Lajar ô dôbê kema

kôbri bô kam a añ era sa jalij tôñ wôsa en gelij gusij bô tare a na.» ²⁵ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Keman, erem mega wo na jeré mô bô ari uné a, kirija na ju bañ sa terare a nà, menba, Lajar ba, na môrij bô nimrére a añ haw hen, bay jal bôri nà, menba, jôbi ju mô bô gusij a men. ²⁶ Men, perêrŋge kenbay a nañ nibay na, iyom wo dami yi ya añ kwôni wo gey hena si ligirni wô erê unéngge ba, a nê mê ré men, kwo hena si leg-erŋge wô era si ligirni kôba, a nê mê ré a men.» ²⁷ Ôbi uné na, kôli iyôn ba: «En uwôlem iban, jé Lajar iyé iban a ²⁸ wôsa yê nê n baa bay ya, bi ré ô kôlji bi bay ré era kirij kañ gusij ka en môrij ya nà ré.» ²⁹ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Magtubu to Moyis nañ to bay kibi Emen yañ ya, bi bay bi kwôlê sara.» ³⁰ Ôbi hô kôli iyôn ba: «Eñ eñ, nê m né tô iban Abraham, hena kwôni wo ma ré hô ligirji a ba, bay a uwôlê bô jalê sa têrij lêreji a.» ³¹ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Hena bay ré toy kwôlê kibi Moyis a nañ kibi bay kibi Emen ré ná, hena kwôni wo may ré ji si kamñê kôba, bay a toyé kwôlê kibri a ré.» »

Jésu yêge ma bay tôri gengij sa are kwône

(Mt 18: 6-9,21-22, Mk 9: 42, Mk 11: 22-26)

17 Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Are kwône ka a lê añ gawra a lij têrij môj môj. Nijba, gusij yi wô kwôni wo li aña megari ré kurij hen. ² Hena bay ré hari keram wo dami a tôri a, añ bay ré uwôli a bô cér a, kôba, na aŋga dê gôlij gusij to Emen a sa gili hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurij. ³ Debéngge sa têrŋge a.»

«Hena yê nem ré li têrij nañ ju ba, ju kôli, hena ôbi ré uwôlem bô jalê ba, ju dí bôm jal sari a. ⁴ Men, hena tu tare pôn a ôbi ré li têrij nañ ju têê jurgem aña têê jurgem iyôn a ôbi ré uwôlem bô jalê na, ju dí bôm jal sari a.»

⁵ Bay jé kôlij Kelma iyôn ba: «Bi bi ayê bôô woni ô tumô.» ⁶ Kelma kôl iyôn ba: «Hena henañ ayê bôô woŋge ré dê mega gusij siwre iyôn aña henañ kené kôlij gurô wo hen iyôn ba: «Dôrij nañ hanêm ju ô débê bô cér a» na, ôbi a bê kwôlê sara.»

Jé wo mana a lê

⁷ «I a perêrŋge hen a, ré ôrij nañ mana wo uwo tô yagê ley, tô gemé lari a ley ba, a kôli iyôn ba: «Era lew ju sa ô m are ba?» ⁸ Ôbi a kôli na iyôn ba: «Ô ju ô lê emê ben, tôbe bargay kañ cé emê añ kirija na emê men, yê men, nij na, jôbi ju ô emê men, yê men, ham nij ré ba?» ⁹ Hen ba, bay diini wô jé bi wo bay kôli ré li hen ba? ¹⁰ Kenbay kôba, kirija ken li aŋga kê m ka Emen kelêngge kené li hen na, kelêngge iyôn ba: «Nina bay jé ðêj iyôn nini li aŋga Emen kelêni niné li mera.» »

Jésu berare bay terbare môj

¹¹ Jésu ay si jengê Samari nañ Galilé wô erê Jérusalêm. ¹² Kirija ôbi bij sa iyére to pôni a menba, bay *terbare môj jôrji kwini. Bay debu sêd wolé. ¹³ Bay kôli kañ a ta kôl iyôn ba: «Rabi, Jésu, bô tu ña toni men.»

¹⁴ Menba, Jésu gelji menba, kôlji iyôn ba: «Ô ken ô gelij bay bê kwôbe yerñge bi ôbi hôn wo kené berare.» Kirija bay ô menba, bay berare. ¹⁵ Kirija kwo pôni gel wo diré berare hen iyôn menba, bulo hera heram Emen nañ tôri to dami. ¹⁶ Ôbi jubu gubari dij kwini tôn tumô Jésu a liri dosé, gawra bi wo hen na, na kwo Samari. ¹⁷ Menba, Jésu engereri iyôn ba: «Ken berare môj kê m né ba? Menba, ka denngêse hen yôn ba? ¹⁸ Kwôni pôn iyôn perê ka denngêse a hen erem wô heramê Emen né: añ na kerga wo nà, a hera mera!»

¹⁹ Menba Jésu kôli iyôn ba: «Hena ta ju ô. Ayê bôô wom berarem.»

Sa wo emê iyére to Emen

(Mt 24: 3-42)

²⁰ Menba, *Parisijnêñê engererij Jésu iyôn ba: «Wulê wo yôn a emê iyére to Emen hende to hen ré sañ ba?» Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Emê iyére to Emen a sa mega anga ken gel nañ turnge hen né. ²¹ Kwôni a kelê: «Gel, ôbi a nà», «ôbi a yañ» hen iyôn né. Henênge wo emê iyére to Emen ré perêrñge a nà nij.»

²² Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Wulê wo era hen na, ka ôrij doyi gelen nôbi *Kema Gawra sa pôn nêñ iyôn hanje kôba, ka gelen ré. ²³ Menba, bay a kelênge iyôn ba: «Ôbi ná nà», «ôbi ná yañ.» Erênge ré men, ken jaar ré a men. ²⁴ Wôsa kirija emen wulañ ba, berare derômarañ kê m añ bijé kê m gel hen iyôn na, wulê wupê nôbi Kema Gawra kôba, a gelij na hen iyôn men. ²⁵ Nijba, pa dema wulê bi wo hen ré sa tô ná, na gelij gusij damañ men, bijé ka haw hen a kañen a men. ²⁶ Wulê wo nôbi Kema Gawra na herañ hen na, are a yé mega na yij bô wulê wo Nowé a iyôn. ²⁷ Bijé na ô m men, yi men, enjij yirji men, di kamniji kañ yébé enge imñê a men, kwôy wulê wo Nowé sij bô ba-to tori a † menba, kam bélem sa ay kirij añ bijé kê m ma. ²⁸ Men, mega wulê wo Lô t iyôn na, bijé na ô m men, na yi men, ka na kel men, ka na di gara men, ka na ban men, ka na di iyére men. ²⁹ Nijba, wulê wo Lô t sij añ *Sodôm a menba, Emen bi tare nañ pudur mega to bunu a iyôn hena derômarañ a uwônge añ derji kê m añ. ³⁰ A yé gelij hen iyôn wulê wo nôbi Kema Gawra na gelé yen nô †.»

³¹ «Wulê bi wo hen na, kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nij men, kwôni wo debe bô yagê ba bi hera uwo ré nij. ³² Er-

mênge sa anga na sa sa tami Lô t a hen †. ³³ Kwôni wo gey gemé yiri ba, a mênêri men, kwo mênêri ba, a gôlij nañ di men. ³⁴ En kelênge bô yoyre hende to hen na, bijé wôô yi sa kalañ a bem ba, kwo pôn a ayij menba, kwo pôni a baa tôn men. ³⁵ Yébé wôô a debé uwoyé kuré bem menba, to pôn a ayij menba, to pôni a baa tôn. [³⁶ Imñê wôô a debé yagê bem menba, kwo pôn a ayij menba, kwo pôni a baa tôn.]»

³⁷ Menba, bay tôri engereri iyôn ba: «Na yôn a are bay ka hen ré yé ya ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na kirij ka temay are yi ya a, dunu ré dañ ya men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa iyore toñ mamne nañ ôbi jerê kwôlê

(Mk 7: 24-30, Lk 11: 5-10, Esay 62: 6-7)

18 Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo dañgi wô geléji bi bay ré uwôl Emen ta ta díba, bi bay ré di bôrji mêné ré. ² Ôbi kôlji iyôn ba: «Sa iyére to pôni a na, ôbi jerê kwôlê wo pôni mô ya, ôbi harij Emen né men, erem sa kwôni a ré a men. ³ Mamne to pôni mô sa iyére hende to hen men, hende era sa pôn pôn sa kôli iyôn ba: «Jerêni kwôlê woni nibay nañ ôbi baren wo na.» ⁴ Têê kwône ôbi kañ menba, ôbi kôl iyôn ba: «Hena ené harij Emen né men, erem sa kwôni a ré a men, kôba, ⁵ wô dôyrê wo mamne hende to hen dôyren hen na, naa jerê kwôlê bi wo hen biji añ bi hende hera sa dôyren ré nij.»

⁶ Kelma hô kôlji iyôn ba: «Toyênge dô kwôlo ôbi jerê kwôlê bi wo habij hen kôl hen. ⁷ Hen ba, Emen dem a ré jerê kwôlê bij bijé ka ôbi tôrji ka sôm uwôgeri yoyre nañ tu tare hen bi ôbi ré lê nañ ci hen ré ba? ⁸ En kelênge, ôbi a hena lew jerê kwôlê bi wo bij biji. Nijba, kirija nôbi *Kema Gawra na bulo hera ba, na upé ayê bôô wôni sa terare a nà pa pa ba?»

Gwosoy kwôlo gengij sa Parisijnêñê nañ bay engé wôgê

⁹ Jésu hô kôl gwosore to dañgi wô sa bijé ka bô yirji môñ ciré na kañ derôre tu Emen a añ bô megêrji môñ ani ré hen. ¹⁰ Ôbi kôl iyôn ba: «Bijé wôô ôrji bô *iyéy Emen a wô uwôlê Emen, kwo pôni na *Parisijnê men, kwo pôni na *ôbi engé wôgê men. ¹¹ Kwoñ Parisijnê hen, debu ta añ uwôl Emen kôl iyôn ba: «Emen, en lêm dosé wôsa en yi mega tô gawrê ka baa hen ka na bay gemsare men, bay bô habrê men, bay wônij wônijare toñ iyôn a tôn hen né men, en yi môñ ôbi engé wôgê wo hen né a men. ¹² En jôrij bôn kurôn têê wôô bô demas a men, en bi kibi anga môj kañê kê m ka en uwôn hen a men.» ¹³ Menba, ôbi engé wôgê dô tôri sêd añ, añ berê kirij si derômarañ kôba, ôbi gey ré, nijba, sê denngôri bera bera kôl iyôn ba: «Emen, bô tu ña tijê

† 17: 27 Dé tô are 6: 9 - 7: 24 †† 17: 30 Dé tô are 18: 20 - 19: 25

‡ 17: 32 Dé tô are 19: 26

wôsa ena ôbi têtîrîj. ¹⁴ En kelênge, ôbi hô îj sari senge wôsa têtîrîj tori dôrîj sari a, nijba, kwoj Parisîjê hen na, tori dôrîj sari a ré, wôsa kwôni wo dô sari ta ba, bay a deréri têtîj men, kwo dôbe sari ba, bay a biri deré sari ta men.»

Jésu tô kibri sa kamrê

(Mt 19: 13-15, Mk 10: 13-16)

¹⁵ Bîjé eraj nap kamrê ka dê dê bi Jésus ré uwôl kôbri sarji a. Kirîja bay tôri gel hen iyôh menba, bay nay bîjé bay ka hen. ¹⁶ Nijba, Jésus biji bay eraj nap ci aj kôl iyôh ba: «Dênge kamrê era yen a, dîba, ken jôrengeji ré, wôsa *emê iyére to Emen yi gengîj sa bîjé ka yi mega kamrê bay ka hen iyôh. ¹⁷ Na tu kwôlê a ené kelênge hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê lij hen iyôh ré na, ôbi a ulê têtîrîj bô emê iyére tori a ré kwôy.»

Kema mana woj ôbi uné

(Mt 19: 16-30, Mk 10: 17-31)

¹⁸ Menba, kelma wo Jubnê wo pôni engerîj Jésus iyôh ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aja ené môrîj tu gej nap kunun ba?»

¹⁹ Menba, Jésus kôli iyôh ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri nap Emen pôn nêj a na kwo dôri. ²⁰ Ju hôn tôô to Emen na ay kôl iyôh ba: «Yîj yîjare toj têtîrîj ré men, duu temare ré men, gômse ré men, kôl kwôlê woj benare dî sa bîjé ré men, bîj ibam nap yom kwôlê a men †.»

²¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôh ba: «En li tôô hende to kêh hen nap kamrên yej.»

²² Kirîja Jésus toy hen iyôh menba, kôli iyôh ba: «Anja pôni bam ya, kel are uné kam aj, aj larîji ba, ju cén bay nimré aj já uné ari uné derômaraj a menba, jôbi ju era tôn a.»

²³ Kirîja ôbi toy hen iyôh menba, tiri mênê damañ, wôsa ari uné kari mê gaj. ²⁴ Jésus bôri aj kôl iyôh ba: «Sé bô emê iyére to Emen a na, iyére nap bay uné.

²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra, gôlij ôbi uné bi ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bîjé ka mô ya toy hen, kôl iyôh ba: «Iyôh nij ba, i a uné gelê ba?»

²⁷ Jésus kôl iyôh ba: «Anja gawra nêh lê ré ba, Emen nêh lê.»

²⁸ Piyêr kôl iyôh ba: «A nibay ka nini déj ari unérni kêh aj eraj tôm a hen ba, kwoni ba, a yé iyen ba?»

²⁹ Jésus uwôli sara iyôh ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, hena kwôni ré déj iyére tori, tamni, yênêri, balêri, nap kamni wô sa emê iyére to Emen na, ³⁰ a uné dê ka hen haw hen kirîj bay ka hen, aj wulê wo danji a ba, ôbi a merê tu gej nap kwini a men.»

† 18: 20 Sé nô 20: 12-16

Jésu hô kôl têtî subu wori kwôli temayri nap kwôli jê sé wori kamrê

(Mt 20: 17-19, Mk 10: 32-34)

³¹ Jésus ôrîj nap bay tôri ka môj kibi wôô hen wolé aj kôlji iyôh ba: «Nana erênge na Jérusalêm a hen aj kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu a gengîj san nôbi Kema Gawra hen na, ariri a lij. ³² Wôsa bay a nôgen bîj bîjé ka na Jubnê ré hen aj bay a ayren men, teren men, teben kalê tun a a men. ³³ Kirîja bay a sên menba, bay a deren aj sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamrê.»

³⁴ Menba, bay tôri hôn bô kwôlo ôbi kôlji hen né, wôsa bô kwôlê hen iyére nap ci aj bay hôn kwôlo Jésus da kelê hen né.

Jésu berare ôbi tu tij wo pôni Jérîko

(Mt 20: 29-34, Mk 10: 46-52)

³⁵ Jésus era ba da nap Jérîko menba, ôbi tu tij pôni mô bêngê geré wô uwôlê are. ³⁶ Ôbi toy né kwônê bîjé ka ô hen menba, ôbi engere ré na mi ba? ³⁷ Menba, bay kôli iyôh ba: «Na Jésus wo Najarêt a erê hen.»

³⁸ Menba, ôbi uwôgiri kaj a ta kôl iyôh ba: «Jésu, kuñga *kelma Dabid, bô tu ja tijê.»

³⁹ Bîjé ka ô tumô hen ôni bi ôbi ré wôm têtîj, nijba, ôbi hô ôm nap néri a, kôl iyôh ba: «Kuñga kelma Dabid, bô tu ja tijê.»

⁴⁰ Jésus debu têtîj aj kôl bay ré eraj nap dî. Kirîja ôbi era da menba, Jésus engereri iyôh ba: ⁴¹ «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Menba, ôbi kôli iyôh ba: «Kelma, en gey gelé kirîj.»

⁴² Menba, Jésus kôli iyôh ba: «Gel kirîj. Ayê bôô wom gôlij nap ju.»

⁴³ Menba, kirîj bay ka hen na, ôbi gel kirîj aj ô tô Jésus a heramîj Emen. Bîjé kêh ka gel hen iyôh menba, bay heram Emen men.

Jésu ô iyé Jasé

19 Jésus sa bîj Jérîko menba, way perê iyére ôrîj hen iyôh menba, ² kirîj bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Jasé ôbi na ôbi sa *bay enge wôgê men, na ôbi uné a men. ³ Ôbi woge diré gelé i a ré na Jésus ba, nijba, ôbi nêh né, wô kwônê bîjé wôsa ôbi na menay. ⁴ Ôbi ge tumô ô dayê bô bôlij a wô gelé Jésus, wôsa ôbi a ayê na si kirîj bay ka hen. ⁵ Kirîja Jésus sa kirîj bay ka hen menba, ay tiri gili menba, kôli iyôh ba: «Jasé, herbo têtîj lew, na erê wulê iyére tom a kem-nêj.»

⁶ Jasé herbo têtîj lew aj bu Jésus yiri a nap yi deré.

⁷ Kirîja bîjé gel hen iyôh, menba, bay namnij kôl iyôh ba: «Na iyé ôbi têtîj a, ôbi ré ô yé ya.»

⁸ Menba, Jasé hena debu ta kôlij Kelma iyôn ba: «Na bij bay nimiré kwa ari unéren men, hena na ené ôm anğa kwôni wugem ba, na hô têbri hôrij têê pôrbu.»

⁹ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kemnên bijé ka bô iyére to na uwôn gelé wo Emen, wôsa ôbi kôba, na kuŋga *Abraham men. ¹⁰ Na iyôn a, nôbi *Kema Gawra ené era na wô wogé ka ge kay hen wô gôlij nap ci.»

Gwosoy kwôlo gengij sa lôr

(Mt 25: 14-30)

¹¹ Mega wo bijé toy kwôlê bi wo hen iyôn na, Jésus kôlji gwosoy kwôlo danji. Ôbi baa da nap Jérusalêm menba, bay kôl yan ba *emê iyére to Emen ré gelé yere tirji a haw hen a men. ¹² Ôbi kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni balêri na kilmé ô sa iyére to kelanji bay ré ô dôbri kenare sari a dema diré hera tô. ¹³ Pa dema ôbi ré ô tô na, ôbi uwôga manê kari môj an céji lari wonj lôr pôn pôn an kôlji iyôn ba: «Lijge jengga kwôy wo na uwonj.» Menba, ôbi ô hari nij. ¹⁴ Nijba, kelma bi wo hen na, bijé geyri ré, menba, bay jé bijé tôri a kôl iyôn ba: «Nini gey bi ôbi ré emêni ré nij.» »

¹⁵ «Menba, kirija ôbi bulo hera tô enggé kenare tori hende to hen na, ôbi jé uwôga manê ka ôbi na biji lari hen, diré gelé mi a bay ré lij nap gursu hende to hen ba. ¹⁶ Kwo tumô era an kôli iyôn ba: «Kelma, lôr wom bi wo pôn hen na, en hô uwonj megari môj a sara.»

¹⁷ Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Dô ju na mana wo dôri. Mega wo ju cubu tum dô sa anğa dê a dô hen iyôn na, na bem iyére môj ju ôm.» ¹⁸ Kwo jôgij wô era an kôli iyôn ba: «Kelma lôr wom bi wo na ju ben hen na, en hô uwôn kamni bay a sara.» ¹⁹ Menba, ôbi kôli mega wo ré kôlij kwo tumô hen kôl iyôn ba: «Jôbi ju ôm iyére bay.» ²⁰ Kwo danji era an kôli iyôn ba: «Kelma gel lôr wom bi a na, en uwôbere wolé bô kibi bargay a. ²¹ Wôsa en hare wôsa ju na kwôni wo manji: lôr wo ju bi gem né kôba, ju uwôn men, ju ci ré kôba, ju wal a men.»

²² Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Na kwôlo si kem a, a ené jôrij kwôlê sam a, jôbi wo habij bi wo hen. Ju hôn wo ené na gawra wo manji men, lôr wo ené bi gemé ré kôba, ené uwôn men, ené ci ré kôba, ené wal a men.»

²³ Hen iyôn ba, wô mi a jeré ô bê lari wujê iyéy geméri a ré ba? An heraren na ba, ené enggé nap kamne a sara a ré ba? ²⁴ Menba, ôbi kôlij bijé ka dube kirij bay ka hen iyôn ba: «Enggéngé lôr bi wo hen kôbri a an, ken bij kwo ôrij môj hen a.» ²⁵ Bay kôli iyôn ba: «Kelma, ôbi ôrij môj nij.» ²⁶ Kelma na kôlji iyôn ba: «En kelênge kwôni wo nap uné bay a hô biri a sara. Nijba, kwo ari uné kari lôg hen na, bay a deré bay ka lôg hen kôbri a an sôn. ²⁷ Kwo bay baren ka na gey bi ené ômji ré hen na, erange nap ci na, ken derji tun a nâ.» »

Anğa bijé li wô sa wo Jésus Jérusalêm a

(Mt 21: 1-11, 15-17, Mk 11: 1-10, Ja 12: 12-16)

²⁸ Kirija Jésus kôl kwôlê bi hen iyôn nij menba, ôbi dô tumô bijé na wô erê Jérusalêm a. ²⁹ Kirija ôbi ba da nap Bêtpajé nap Bétani a men ka yi si kwa Keram wo Olibiyé a hen menba, Jésus jé bay tôri wôd, ³⁰ an kôlji iyôn ba: «Erênge iyére to tumôrngé hen, kirija ken bij na, ka uné kema kura harij tôn wo kwôni dayri sa pôn né tô, bisiréngeri ken erap. ³¹ An hena kwôni ré kelênge iyôn ba: «Wô mi a kené busereri ba?» Ba ken kôl iyôn ba: «Na Kelma a geyé.» »

³² Bay jé bay ka hen ôrji menba, uwonji are kêm mega bi wo Jésus ré kôlij hen iyôn. ³³ Kirija bay ca buseré kema kura bi wo hen menba, bay iyéri engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?»

³⁴ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Na Kelma a geyé.»

³⁵ Menba, bay erap nap kema kura bi wo hen bij Jésus an bay bi bargay kaji cêgeri a an Jésus day sara. ³⁶ An geré wo ôbi ay hen na, bijé bi bargay kaji tôn tô geré tumôri a. ³⁷ Ôbi ba da nap Jérusalêm kirija ôbi herbo sa Keram wo Olibiyé a menba, bay tôri kêm nap kwônêrji ayji kibi Emen kan a ta nap yi deré wô anğan ginê kêm ka bay gel hen. ³⁸ Menba, bay kôl iyôn ba: «Bi terê kibi yi wô sa Kelma wo era nap hini Kelma Emen hen.

Bi bô jalê yi derômaran a men, bi ayê kibi yi wô sa Emen men †.»

³⁹ *Parisijnêna ka pôni peré kwônê bijé hen kôlij Jésus iyôn ba: «Kelma nay bay tôm bi bay ré wôm karê gura tôn.»

⁴⁰ Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «En kelênge, hena bay ré wôm tôn ba, na jerew a karê gura.»

Jésu sôm wô sa Jérusalêm

⁴¹ Kirija ôbi ba da nap Jérusalêm an kirija ôbi ay tiri gele menba, ôbi sôm wô sare. ⁴² An ôbi kôl iyôn ba: «Mini kôba, hena meré hôn wo wulê bi wo hen anğa ré béré bô jalê hen, nijba Emen bi teré tij sara haw hen. ⁴³ Kworé mini ba, wulê wo era hen na, bay bare karê a méré sarê men, bay a gasererê si na si na a men. ⁴⁴ Bay a mênênge yôd an mini nap bijé ka bôre a men, bay a dé keram wôni baa ta sa megari a sa iyére toré ré, wôsa me hôn wulê wo Emen erap wô sarê hen né.»

Jésu dage bay dé gara bô iyéy Emen a

(Mt 21: 10-16, Mk 11: 15-19, Ja 2: 13-22)

⁴⁵ Menba, Jésus ô derô haba wo *iyéy Emen a an dage bijé ka di gara hen. ⁴⁶ Ôbi kôlji iyôn ba: «Lij bô mag-

tubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tijê a yé iyéy uwôlê Emen» menba, kenbay ken ay lij kini merê bandi.»

⁴⁷ Ôbi gelij bijé are sa pôn pôn iyéy Emen a. Damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tô to Emen wogéji geré bi ciré diiri, men kilmé kañ bay sa bijé kôba, na hen iyôn men, ⁴⁸ nijba, bay uwôn kwôlê wôni woj diiri sari a ré, wôsa bijé kêm dôbe marji toyij kwôlê wori.

I a bij Jésu tôô ba?

(Mt 21: 23-27, Mk 11: 27-33)

20 Wulê wo pôni a na, Jésu gelij bijé are derê ha-ba wo *iyéy Emen a añ uwôlij béré Kwôlo Dôri menba, damné kañ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen nañ bay sa bijé saji. ² Añ bay kôli iyôn ba: «Kelêni na nañ tôô to yôn a jeré lij are bay ka hen men, i a bem tôô hende to hen a men, ba?»

³ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Nôbi kôba na engerénge kwôlê pôn men. Kôlénge: ⁴ batêm to Ja na lij bijé hen na, hena na derômarañ a laba hena na ligi gawré dí ba?»

⁵ Bay kôlij perêrji a iyôn ba: «Hena nana kôl: «Hena na derômarañ a» ba, ôbi a kelê: «Wô mi a na kené bi bônge sari a ré ba?» ⁶ A hena nana kôl na to gawré ba, bijé a gôbêna deré wôsa bay hôn wo Ja ré na *ôbi kibi Emen.»

⁷ Menba, bay kôli ciré hôn kirij ka tôô tori hende to hen ré henañ ya hen né. ⁸ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Nôbi kôba, na kelénge na nañ tôô to yôn a ené lij are bay ka hen né men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa bay yagê tijador kañ bay bô habré

(Mt 21: 33-46, Mk 12: 1-12)

⁹ Menba, Jésu kôlij bijé gwosoy kwôlo pôni kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni yage tijador, ôbi bij bay yagê tijador yagê wori bi wo hen añ bay têbri nañ geserê geserê añ dij yiri ôrij kergare to kelangi añ wula gañ.

¹⁰ Kirijna wulê néere nêmen nij menba, ôbi jé mana wori ô upé bay yagê tijador hende to hen bi bay ré biri kwa yêre tori men. Nijba bay sê mana bi wo hen añ dageri hô kôbri senge. ¹¹ Ôbi hô jé mana wo dangi menba, ôbi kôba, bay sêri men, tiréri a men añ bay dageri hô kôbri senge. ¹² Ôbi hô jé mana wo dangi wo jôgij têê subu sôn menba, ôbi kôba, bay sêri iyare añ dageri.

¹³ Ôbi iyéy tijador na kôl iyôn ba: «Na ba, na lê iyen ba? Na jé keman wo en geyri hen. Dô ré ba, ôbi ba, bay a kemnañ tini tô.» ¹⁴ Nijba, kirijna bay gili hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na. Na derénjeri añ na bange nañ angañ cibré bay ka hen.» ¹⁵ Bay biri bô yagê ôrij wolé añ bay diiri.»

«Hen ba, ôbi iyéy tijador hende to hen a lij iyen nij ba? ¹⁶ Ôbi a era nañ yiri sa deré bay yagê bay ka hen añ bij ka dangi yagê bi wo hen.»

Kirijna kwônê bijé toy hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Eñ eñ, a yé hen iyôn né kwôy.»

¹⁷ Jésu bôrji tirji a añ kôlji iyôn ba: «Kwôlo kôl iyôn ba: «Keram bi wo bay dé iyére na kañni hen na, ôbi a hô yé keram woj dé tô iyére † hen ba, bôri na iyen ba? ¹⁸ Kwôni wo yôn yôn wo kurij sa keram bi wo hen a na, gerjéri a tij men, kwo keram bi wo hen kurij sari a ba, a hederéri men.»

Bay sél Jésu wô sa têbê wôgê wo kelma wo dami Sésar

(Mt 22: 15-22, Mk 12: 13-17)

¹⁹ Bay derê tô tô to Emen nañ damné kañ bay bê kwôbe woge bi ciré beré Jésu kirij bay ka hen, nijba, bay harij bijé. Bay hôn dô wo gwosore to ôbi ré kôl hen na, ré gengij na sarji. ²⁰ Ayij tôri wulê bi wo hen na, bay bôri jô jô menba, bay jé bijé ka li yirji môñ ciré na kañ bay lê are nañ gerérji hen ligi Jésu a wô beréri sa kwôli kelêri a ô bij bay emê sa iyére. ²¹ Bay engereri kwôlê kôl iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôli kelêrem men, gelé angam men na, na kwôlê woj tiri men, ju dô tu kwôni ré men, ju gelij bijé are nañ geré kwôlo Emen woj tiri a men. ²² A têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar ba, tôô kôl niné têbe laba, niné têbe ré díba?»

²³ Jésu hôn gwosore toji hende to hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: ²⁴ «Benge selé pôn nà na gelé. Sa kwôni wo yi hen men, anga bay dí yéé hen a men ba, na ka i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na to kelma wo dami Sésar.»

²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Dô, anga na ka Sésar ba, ken bij Sésar, anga na ka Emen ba, ken bij Emen.»

²⁶ Bay nêmen beréri tu bijé sa kwôlo ôbi kôl a hen né men, tiniiji ge kay añ bay wôm tôn mera.

Sadusijnê engere kwôlê gengij sa jê sé wo bijé ka ma

(Mt 22: 23-33, Mk 12: 18-27)

²⁷ Bijé ka pôni bay uwôgeji *Sadusijnê. Bay na bijé ka bi bôrji sa jê sé wo bijé ka ma a ré. Menba, ka pôni eraji ligi Jésu a engeriri kwôlê kôl iyôn ba: ²⁸ «Rabi, *Moyis na kelêna iyôn ba: «Hena kwôni wo yêni ré ma aña ré di tamni mamare aña hende ré yê ré tô na, ôbi enge yêñ kamrê bij yêni wo ma hen †.» ²⁹ Nij na, bijé ka pôni na jurgem tô yêniare a. Kwo iyêri enge iyore yê ré tô menba, ma. ³⁰ Kwo têê wôd men, ³¹ kwo subi enji turgôrji hende to hen iyôn kwôy jurgem toji hende to hen nijba bay yêñ ré tô menba, maji kêm. ³² Cêgerji kelôg menba, iyore hende to hen ma a men. ³³ Iyore hende to hen na, kirijna bijé ka ma a jê sé ba hende yé

† 20: 17 Kurôn kibé 118: 22 †† 20: 28 Détéronôm 25: 5-6

tami i pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen na na kwôrnêre.»

³⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Gawrê ka sa terare a na, engin yirji. ³⁵ Nijba, ka Emen bôrji mega biné ka diré biji gelê wo a era hen na, kirija biné ka ma a jê sé kamnê hen na, bay a engin yirji ré. ³⁶ Bay a ma ré nij a men, wôsa bay yi mega *manê ka derômaran a iyôn. Bay na kam Emen wôsa Emen biji ji si kamnê nij. ³⁷ Wô jê sé wo biné ka ma na, Moyis kôba, na gel wo bay ré sa jê sé. Kwôlo ôbi na li bô magtubu a gengin sa kwôli germé ka yi môj tare iyôn hen, an ôbi uwôge Kelma Emen na kwo *Abraham, kwo Isak nan kwo Jakwôb †. ³⁸ Hena Emen ré na Emen wo kwôni na, gel wo kwôni bi wo hen ré mô tu ger, dîba, ôbi na Emen wo ka ma hen né. Wôsa tiri a na biné kêm mô tu ger.»

³⁹ Bay derê tô tô to Emen ka pôni kôli iyôn ba: «Kelma ju kôl dô.»

⁴⁰ An bay hare engereri kwôlê sa ani kani a nij.

Krist na Kelma wo Dabid men, kuŋgari a men

(Mt 22: 41-46, Mk 12: 35-37)

⁴¹ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Biné li iyen an kené kôl Krist, kwo Emen dôri hen ré na kuŋga *kelma Dabid ba? ⁴² Wôsa Dabid nan yiri kôba kôl bô magtubu toj kurôn to cay a kôl iyôn ba:

«Kelma Emen na kôlij Kelma wunê iyôn ba:

«Sa mô sa kôben woj gusurô a,

⁴³ kwôy wo na bij bay barem a yé anjan sêlê têm †.»

>

⁴⁴ A hena Dabid ré uwôgeri Kelma, ba a lê iyen a ôbi ré yé kuŋgari sôn ba?»

Jêsu yêge maa bay tôri wôsa bay derê tô tô to Emen

(Mt 23: 1-36, Mk 12: 37-40)

⁴⁵ Jêsu kôlij bay tôri tu biné ka mô toy kwôlê hen iyôn ba: ⁴⁶ «Berênge dô wô *bay derê tô tô to Emen ka gey palê nan bargay ka yêrnê ka ré gel wo ciré na ka damné hen men, gey bi biné ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, kirij ka tumô bô *iyéy danare a men, kini emê are a a men hen. ⁴⁷ Men, bay gey emê yébé kap mamê men, uwôlji Emen jô kibi ré hen a men na, Emen a ulê kwôlo dami sarji a.»

Ari bé ka mamne toj hendi nimré bi

(Mk 12: 41-44)

21 Jêsu bô kirij kwari a menba, ay tiri gelin biné ka eran nan anjan baliyare kaji sa bi kirij ka bay bij lari a hen. Biné bay ka hen na, na bay uné kêm. ² Ôbi gel iyore to pôni to na mamne toj hende nimré kôba, era sa bi kam selé tore wô to nêni ani ré hen men. ³ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, mamne toj hende nimré hende to

hen na, bi dê biné bay ka hen kêm. ⁴ Wôsa biné bay ka hen kêm hen, bi na gursu to bay ôrij doyre ré nij hen, nijba, hende ba, bi na lari kêm wo hende ôrij doyri wô kelij anjan emêre hen.»

Jêsu uwôl béré kwôli mênê iyéy Emen

(Mt 24: 1-2, Mk 13: 1-2)

⁵ Kirija biné ka pôni kôl kwôli *iyéy Emen nan keram wo dôri wo bay dir hen men, are kêm ka bay bi wô panij bôre hen a men ré dô menba, Jêsu kôlji iyôn ba: ⁶ «Are bay ka ken gel hen na, wulê wo era hen na, keram wôni wo a ba, ta sa megari a ba, nan, bay kêm a mênij.»

Ari bô emê nan gelinare gusij

(Mt 24: 3-14, Mk 13: 3-8)

⁷ Bay engereri iyôn ba: «Kelma, kelêni kirij ka yôn a are bay ka kêm hen ré sa ba? Men, na mi a gelé mega wo are bay ka hen ré ca sa nij ba men.»

⁸ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Berênge dô, bi kwôni lamênge ken ge kay ré, wôsa biné kwône a ayê henen an a kelê: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen» men, «Wulêri sa nij» a men na, ken ô tôrji a ré. ⁹ Kirija ken toy kwôli kumbul nan kwôli biné ka kap Kelma wôji ôm na, dénge bôrnge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem nijba, na gerjé wulê bi wo hen né tô.»

¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Tô yê pôn a lê kumbul nan kwo danji men, emê iyére to pôn a sên nan to danji men, ¹¹ yebaginare terare to dami dami a yé men, kurôn nan ômpare a yé nan sa iyére iyére men, anja li harê harê nan anjan ginê ka li harê harê a yé derômaran a men.»

Anja a sa sa bay tô Jêsu a

(Mt 10: 17-22, Mk 13: 9-13)

¹² «Nijba, pa dema are bay ka hen ré sa tô na, bay a perênge men, bay a gelênge gusij men, bay a ôrij nan ken tumô bay jerê kwôlê ka bô *iyéy danare a men, bay a ôrij nan ken danjay a men, tumô kilmé ka damné a men, tumô bay emê sa iyére a men, wô kibi henen. ¹³ Are bay ka kêm hen a bênge na geré ulê béré Kwôlo Dôri. ¹⁴ Kirija bay ôrij nan ken tumô bay jerê kwôlê na, ken erem wô kwôlo kené erê kelê wô jôrij sarjge ré. ¹⁵ Wôsa nôbi, na bênge kwôlê woj kelê nan tu melênê wo kwôni perêrji a hen a nêni narê nan ken né. ¹⁶ Balêrnge kap bay yêrnge nan yêrnge men, balê ka kwôni nan miljêrnge a ayê sarjge men, bay a lê an ka pôni kwône perêrnge a hen bay a derji. ¹⁷ Biné kêm a tôrnge wô kibi henen, ¹⁸ nijba, gusiri sarjge pôn iyôn kôba, a kayê ré. ¹⁹ Na wô lêrnê wo ken lêrnê hen an kenê ôrij bij kini gelê woj tiri hen.»

† 20: 37 Sé nô 3: 2,6 †† 20: 43 Kurôn kibé 110: 1

Jésu kôl kwôli mênê Jérusalêm

(Mt 24: 15-21, Mk 13: 14-19)

²⁰ «Kirija ken gel wo asgarjê mér Jérusalêm ta nij na, ken hôn wo tay mênêre na ré sa nij. ²¹ Iyôn ba, bi bijné ka Judé ba, ge sa keram a men, ka mô Jérusalêm a ba, bi siji nô men, ka bô nono ba, bi heraji uwo ré nij men. ²² Na hen iyôn hende to hen a, Emen rée gelij bijné gusij wô kibi têrijn mega wo na kôlij bô magtubu tori a hen iyôn. ²³ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kaj bay kwoo men, ka kamniji yi kuba baa ya tô hen a men, wôsa gusij to dami a lê bijné men, bô Emen a tari sarji a a men. ²⁴ Bijné ka na Jubnê ré hen, a deréji naj yeberé men, bay a pôrji ôrijn perê tô yê bijné ka sa terare a nà kêm men, bay a herédé Jérusalêm têrji a kwôy wo wulê wo Emen na biji hen a kôrijn.»

Hera wujê nôbi Kema Gawra

(Mt 24: 29-31, Mk 13: 24-27)

²⁵ «Anğaj gijnê a yé sa tare a men, sa geserê a men, sa têbêjne a a men, aj sa terare a nà ná, harê a deré bijné wô néé mên wo dami wo cér men, ²⁶ harê a deré bijné wô anğaj gusij ka a era sa terare a nà hen, wôsa anğaj néé ka derômaraj a a yebagij tij. ²⁷ Menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirij ka geri a, naj néé wo dami men, damjare to dami a men. ²⁸ Kirija ken gel are bay ka hen sa nij na, janênge yeruge aj ken dô saruge ta hanje nij, wôsa merê sa senje wonje ba da nij.»

Anğa gel wo emê iyére to Emen ré ba da

(Mt 24: 32-35, Mk 13: 28-31)

²⁹ Menba, Jésu ay anğaj gelé gelji kôl iyôn ba: «Gelênge tângôre naj gurô wo dangi kêm. ³⁰ Kirija bay ay tô jebé menba, ken hôn wo kami emen ré baa da nij. ³¹ Kenbay kôba, kirija ken gel wo are bay ka hen sa nij na, ken hôn wo emê iyére to Emen ré da nij. ³² Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôni a ba gej kirija are bay ka hen a sañ hen. ³³ Derômaraj naj sa terare a najê, nijba, kwôlê wujê na, a najê ré kwôy.»

Dé tu melênê sa yí a

³⁴ «Dênge tu melênê sa yeruge a bi emê naj anğaj yê naj suné anğa sa terare a nà, ma lê aj bôruge a gôrbij sa wulê wo nôbi Kema Gawra na heraj hen, ré-ba na sé saruge a dus. ³⁵ Wôsa wulê bi wo hen, a sa mega bera iyôn sa bijné ka sa terare a nà kêm. ³⁶ Merênge gej sa uwôlê Emen a yôd yôd bi Emen bênge néé bi ken gôlij sa anğa kêm ka a sa saruge a hen aj bi ken díbij ta tumôn nôbi Kema Gawra.»

³⁷ Tu tare ba, Jésu gelij bijné are derô haba wo iyéy Emen a, aj perare ba, ôbi si ô wulê sa Keram wo Oli-

biyé a kwôy kwôy. ³⁸ Menba, bijné kêm era ligiri a naj tô kirij cud wô toyé kwôlê wori bô iyéy Emen a.

Kilmé woge wô deré Jésu

(Mt 26: 1-5,14-16, Mk 14: 1-2,10-11, Ja 11: 45-53)

22 Geserê wo bay li naj mapa wo wubere naj bô wo na *Pak hen ba da. ² Menba, damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tô to Emen woge geré wô deré Jésu, nijba, bay harij bijné.

³ Menba, Sidan ô bô Judas wo bay uwôgeri Iskariyôt wo na ôbi tô Jésu wo pôni perê ka môj kibi wôd hen. ⁴ Ôbi ô iyêlê naj damné kaj bay bê kwôbe men, bay gemé *iyéy Emen men, wô wogé geré wøj beré Jésu. ⁵ Bay li yi derê damaj aj bay genge ciré biri gursu. ⁶ Ôbi gey naj ci aj woge geré wo diré beré Jésu biji wolé díba tu bijné a ré.

Jésu bi bay bu sa tê Pak

(Mt 26: 17-25, Mk 14: 12-16, Ja 13: 21-30)

⁷ Naj sa geserê wo bay li naj mapa wo wubere naj bô hen baa ya tô menba, sa nê m kemnêj wo bay ré duu kam gamgê wô lij geserê Pak bi wo hen. ⁸ Jésu jé Piyêr naj Ja aj kôlji iyôn ba: «Erênge ken ô beré sa tê Pak wo naa emênge hen.»

⁹ Bay kôli iyôn ba: «Na yôn a jeré gey bi niné ô beré sa tê Pak na ya ba?»

¹⁰ Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kirija ka erê bij perê ira na, ka upé gawra wo pôni ay téwre sari a erañ si tumôruge. Erênge tôri a kwôy derô haba wo ôbi a sij ya. ¹¹ Aj ken kôlij ôbi iyéy iyére bi wo hen iyôn ba: «*Rabi kôl iyôn ba, bô iyére to yôn, a diré ômij emê wøj Pak naj bay tôri ya ba?» ¹² Menba, ôbi a gelênge bô iyére to dami ta to bay nan bôre kô nij. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

¹³ Bay ô menba, uwøjji are kêm mega wo Jésu ré ke-laji hen iyôn menba, bay bu sa tê Pak ya.

Jésu ôm geserê Pak naj bay tôri

(Mt 26: 26-30, Mk 14: 22-25, 1 Kworêntijnê 11: 23-26)

¹⁴ Kirija tayreri nê m menba, Jésu mô ô m emê naj bay tôri. ¹⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En ôrijn doy bi ené emê Pak bi wo hen môj môj naj ken dema ené gelij gusij tô. ¹⁶ Wôsa en kelênge, na emê kwo dangi ré nij kwôy wo merê sa senje wo geserê wøj Pak bi wo hen kôl kwôli hen na, kibri a derij bô *emê iyére to Emen a.»

¹⁷ Menba, ôbi ay gwoy care toj yê tijador aj lij Emen dosé sara menba, kôl iyôn ba: «Engênge ken cén. ¹⁸ Wôsa en kelênge na hô yê care toj yê tijador hende to hen ré nij kwôy wo emê iyére to Emen a sañ.»

¹⁹ Men, ôbi hô ay mapa aj kirija lij Emen dosé sara menba, biilê bij bay tôri aj kôl iyôn ba: «Kwo nà ná, yi

mega kurôngi yen wo na ayê bé wô sarŋge, lêŋge hen iyôn iyôn ken ermij san a.»

²⁰ Men, ôbi biji care toŋ yê tijador mega wo ôbi ré bi-ji mapa hen iyôn cêgi emê a aŋ ôbi kôl iyôn ba: «Gwoy care toŋ yê tijador to nà ná, na gwore to gel bijare to kôrbi to Emen naŋ bijé naŋ geré wo kwôbren wo a bij toŋ wô sarŋge hen.»

Jésu kôl kwôli kwôni wo ré ayê sari

(Mt 26: 20-25, Mk 14: 17-21)

²¹ «Gel, kwo a ayê san hen ôm emê naŋ en. ²² Nôbi *Kema Gawra, na erê naŋ geré wo Emen na genge. Nijba, bô emê a kurij sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen.»

²³ Menba, bay namnij kôl iyôn ba: «I a lê hen iyôn perêrna nà ba?»

Bay tô Jésu woge bi ciré henê perêrji a hen i a ré yé kwo dami ba?

(Mt 18: 1-4, 20: 25-28, Mk 9: 34, 10: 42-45, Ja 13: 2-17)

²⁴ Bay tô Jésu narij naŋ néerji wô sa i a ré yé kwo dami perêrji a hen ba? ²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kilmé ka sa terare a nà ná, ôm sa bijé kaji men, ka naŋ kenare tôni ba, li bay uwôgeji bay lê derê men.

²⁶ Dô wo kenbay ken li hen iyôn né. Nijba, bi kwo dami perêrŋge a ba, bi yi kwo dê men, kwo ôm sa kirij ba, bi yi mega mana iyôn men. ²⁷ Turŋge kenbay a ba, i a na kwo dami ba? Kwo mô tôŋ wô emê hen laba, kwo li jé hen dí ba? Na kwo mô tôŋ wô emê hen né ba? Nijba, nôbi en mô perêrŋge a môŋ mana iyôn. ²⁸ Kenbay kena bijé ka lêŋnê naŋ en perê gusij a. ²⁹ Ôbi a, mega wo Iban né ben emê iyére tori hen iyôn na, nôbi kôba, en béŋge hen iyôn men. ³⁰ Ka emê men, yê men, naŋ en bô emê iyére tijê a men, ka merê sa gagay kenare a wô emê tô môŋ wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen a men.»

Jésu kôlij Piyêr kwo ré kelê kwo ré hôni ré

(Mt 26: 31-35, Mk 14: 27-31, Ja 13: 36-38)

³¹ Kelma kôl iyôn ba: «Simô, Simô, bô dô réba Sidan engere díré yéŋge mega wo bay yéŋ kaw ciré dôrij kalmê ka habij aŋ hen iyôn. ³² Nijba, nôbi en uwôl Emen wô sam, bi ayê bôô wom ré mênij né. Aŋ wulê wo já buloŋ heraj yen a hen na, já yé ôbi dôbij yênem ibiyare bôrji a.»

³³ Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, nôbi naŋ jôbi na, ré na dangay, ré na temare kôba, na ba cêgê ré.»

³⁴ Jésu kôli iyôn ba: «En kôlem, Piyêr, kura a yilé ré tô menba, já kelê têê subu jeré hônen né.»

Gusij to a lê bay tô Jésu hen ba đă

³⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kirijna na en jéŋge aŋ na ken ay gursu ré men, magela woŋ bê bargay wôni ré

men, garbê ré a men, hen ba, mi a naŋêŋge ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Ani na naŋêni ré.»

³⁶ Ôbi kôlji iyôn ba: «Haw hen na, kwôni wo naŋ gursu ba, bi ay men, kwo naŋ magela woŋ bê bargay ya ba, bi ay men, kwo yebere tori toŋ kaskar naŋ ba, bi ay bargay kari kelêŋ aŋ kelij yebere toŋ kaskar men.

³⁷ Wôsa en kelêŋge, na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay dôŋseri naŋ bay đăgê sa tôô †.» Aŋ kwo gengij san ba, ariri a lij.»

³⁸ Bay kôl iyôn ba: «Kelma, gel yebere toŋ kaskar wôô yi na.» Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Nêni iyôn.»

Jésu uwôl Emen sa Keram wo Olibiyé

(Mt 26: 36-46, Mk 14: 32-42, Ja 18: 1-2)

³⁹ Menba, Jésu si aŋ ô sa Keram wo Olibiyé mega wo ôbi lêrê gaŋ gaŋ hen iyôn menba, bay tôri ô naŋ dí.

⁴⁰ Kirijna bay ô bij menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Uwôlêŋge Emen bi ken kurij bô angaj lamê ré.»

⁴¹ Menba, Jésu dô tori wolé kelanê naŋ ci aŋ cubu gubari tôŋ aŋ uwôl Emen kôl iyôn ba: ⁴² «Iban, hena jeré gey ba, ju nôgê gwoy kam toŋ gusij hende to hen wolé. Iyôn hari kôba, bi bô geyé wujê nôbi a lij ré, nijba, kwom jôbi dí.»

[⁴³ Menba, *mana wo derômaraj a si sari a aŋ dôbri ibiyare bôri a. ⁴⁴ Angê liri menba, ôbi uwôl Emen yôd yôd naŋ néri aŋ enjeléri bilij yi môŋ kumi kwôbe iyôn herij tôŋ terare a.]

⁴⁵ Kirijna ôbi uwôl Emen hen nij, menba, ôbi hena hera ligi bay tôri a menba, uwonji tô kum a wôsa tu ja đê sarji. ⁴⁶ Ôbi kôlji iyôn ba: «Kamaŋ! wô mi a kené yi kum ba? Henanŋge ta ken uwôl Emen bi ken herij bô angaj lamê ré.»

Bay bu Jésu

(Mt 26: 47-56,69-75, Mk 14: 43-54,66-72, Ja 18: 3-12,25-27)

⁴⁷ Jésu iyêl baa ya tô menba, kwôné bijé soji. Judas ôbi tô Jésu perê ka môj kibi wôô hen dera tumôrji, menba, ôbi era ligi Jésu a wô ibé tô mari wô liri dosé.

⁴⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Judas, na naŋ ibé tô maa lij dosé aŋa jeré ayij san nôbi Kema Gawra hen ba?»

⁴⁹ Kirijna bay tôri ka mééri hen gel hen iyôn menba, kôlji iyôn ba: «Kelma niné sêji naŋ yebere toŋ kaskar ba?»

⁵⁰ Menba, kwo pôni di maa mana wo *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe woŋ gusurô jô. ⁵¹ Menba, Jésu jôrji aŋ kôl iyôn ba: «Đéŋgeji bay li.»

Menba, ôbi hebe maa mana bi wo aŋ ji. ⁵² Jésu kôlij damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ bay sa bay gemé *iyéy Emen naŋ bay sa bijé ka era wô beréri hen iyôn ba: «Ken ayen lij gamsa laba, wô mi a kené eraŋ naŋ yebere toŋ kaskar men, kwore men, ba? ⁵³ Kirijna na en mô naŋ ken sa pôn pôn bô iyéy Emen hen ba, na ken

† 22: 37 Esay 53: 12

buren né wô mi ba? Nijba, haw hen na tare tonje men, kirij ka hendi a gelé néé woji nô men hen.»

Piyêr uwôsur diré hôn Jésus ré

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Ja 18: 12-18,25-27)

⁵⁴ Bay biri ôrij sij iyé *dami wo damné kaj bay bê kwôbe a. Piyêr ô tôri dôrij tôri cêgê. ⁵⁵ Bay lam tare dami derô haba a aj môrji iyêbe aj Piyêr kôba mô perêrji a men. ⁵⁶ Hende jé to pônî gel Piyêr mô iyêbe tare menba, hende bôri dééj aj kôl iyôn ba: «Gawra wo nà kôba, na ô naj di men ré ba?»

⁵⁷ Menba, ôbi uwôsur kôl iyôn ba: «Iyore, en hônî ré.»

⁵⁸ Sem cêgê menba, kwo danji gili aj kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, ju na kwoji men ré ba?» Menba, ôbi uwôsur kôl iyôn ba: «Ena kwoji ré.»

⁵⁹ Tare pôn cêgê menba, kwo danji kôl iyôn ba: «Na tiri yôd, gawra bi wo hen, na ô naj di men, wôsa ôbi na kwo Galilé.»

⁶⁰ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «En hôn bô kwôlo ju kôl hen né.» Kirija ôbi iyêl baa ya tô menba, kura yel men. ⁶¹ Kirij bay ka hen na, Kelma bul bô Piyêr déj menba, Piyêr erem sa kwôlo Kelma na kôli hen: «Pa dema kura ré yel tô ba, já uwôserê têe subu jeré hônen né.» ⁶² Ôbi si nô aj sôm bugerôg bugerôg.

Bay tiiré Jésus men, bay sêri men

(Mt 26: 67-68, Mk 14: 65)

⁶³ Gawrê ka gem Jésus hen ayrêri men, sêri men.

⁶⁴ Bay ha tiri ta aj engereri iyôn ba: «Li yem môj *ôbi kibi Emen iyôn, aj ju kelêni i a dêm hen ba?»

⁶⁵ Menba, bay tirêri damañ.

Bay ôrij naj Jésus Jésus tumô bay jerê kwôlê sa Jubnê

(Mt 26: 59-65, Mk 14: 55-64, Ja 18: 19-24)

⁶⁶ Kirija kirij wôl menba, dapare to surjê men, damné kaj bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôd to Emen a men danji. Aj bay ôrij naj Jésus tumô bay jerê kwôlê sa Jubnê. ⁶⁷ Aj bay kôli iyôn ba: «Hena jeré na *Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené kelênge kôba, ka bê bôrnge sara ré, ⁶⁸ men, hena ené engerênge kwôlê kôba, ka uwôlen sara ré a men. ⁶⁹ Nijba, ayij tôri haw hen na, nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen wôj ôbi néé a.»

⁷⁰ Bay kêm kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju na Kema Emen ta!» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi a kené kôl hen, ena Kema Emen.» ⁷¹ Menba, bay kôl iyôn ba: «Nana gey bi kwôni wo danji ré derêna kwôli sôn ba? Nana toy naj marna kibri a nij.»

Bay ôrij naj Jésus tumô Pilat a

(Mt 27: 1-2,11-14, Mk 15: 1-5, Ja 18: 28-38, Jé lê bay jé 4: 25-28)

23 Menba, bay jerê kwôlê sa Jubnê hena kêm ôrij naj di tumô ôbi emê iyére *Pilat a. ² Bay diri kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Gawra wo nà ná, nini uwôjri sa mênê bijné kani a men, jôrji bi bay ré têbe wôgê wo kelma wo dami *Sésar men, kôl diré na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na kelma ôbi emê sa iyére hen.»

³ Menba, Pilat engereri iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.»

⁴ Menba, Pilat kôlij damné kaj bay bê kwôbe naj kwônê bijné iyôn ba: «En uwôn kwôlê wôni wôj beréri ré.»

⁵ Nijba, bay kôl môj kôl iyôn ba: «Ôbi sôge tô bijné men, gelji are ayij tôri Galilé, sa iyé Judé kêm aj kwôy saj tôj na.»

Bay ôrij naj Jésus tumô ôbi emê iyére Hérôd a

⁶ Kirija bay kôl hen iyôn menba, Pilat engere na ba, ôbi ré na kwo Galilé ba? ⁷ Menba, kirija ôbi hôn wo Jésus ré na bô emê wo *Hérôd a menba, ôbi jêj naj di bijn Hérôd wôsa wulê bi wo hen na, ôbi na Jérusalêm a ya men. ⁸ Kirija Hérôd gel Jésus menba, yiri dôri naj wôsa ôbi ôrij doj geléri na ca yej wô kwôlo ôbi toy gengij sari hen men, ôbi gey gelé angaj gijê ka ôbi li hen a men. ⁹ Ôbi engereri kwôlê kwône nijba, Jésus uwôli kwôlê wôni sara ré. ¹⁰ Damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tôd to Emen dibiji kirij bay ka hen ya men, aj diri kwôlo dami dami sari a naj bô tarê.

¹¹ Hérôd naj asgarjê kari bôri mega ani ré iyôn men, ayrêri men, bay dôbri bargay ka enjé aj dageri hôrij bijn Pilat. ¹² Sa hende to hen na, si Hérôd naj Pilat birji miljnare hôrij wôsa bay na na janê tumô.

Bay di kwôli temare sa Jésus a

(Mt 27: 15-30, Mk 15: 6-19, Ja 18: 39 - 19: 16)

¹³ Pilat jé uwôga damné kaj bay bê kwôbe men, kilmé men, kwônê bijné a men. ¹⁴ Aj kôlji iyôn ba: «Ken eraj naj gawra wo na ben aj ken kôl iyôn ba, ôbi ré mênê bijné, nijba, kirija en engereri turjge a nà ná, en uwôn perê kwôlo kêm wo ken diri sari hen kwo nêm beréri ba, naj. ¹⁵ Hérôd kôba, na iyôn hende to hen, na ôbi a, ôbi ré jôj naj di heraj ben hen. Iyôn ba, ani ka ôbi li ka nêm deréri ba, naj. ¹⁶ Na béé bi bay sêri naj tinêre aj na uwôli ta mera.»

[¹⁷ Elê elê naj sa geserê *Pak na, Pilat ulêrê danjay pôn ta ta.]

¹⁸ Menba, bay kôl kibriji pôn kag kôl iyôn ba: «Diri aj ju uwôl Barabas ta béni dí.»

¹⁹ Bay na bu Barabas wôsa bay na sôge tô bijné derô ira bi bay ré kaj kelma woji men, ôbi na duu temare a

men. ²⁰ Pilat hô engereji wôsa ôbi gey ulê Jêsu ta. ²¹ Nijba, bay kañ añ kôl nañ nérji kôl iyôn ba: «Bééri sa gurô tagelê, bééri sa gurô tagelê.»

²² Têê subu wori Pilat engereji iyôn ba: «Gawra bi wo hen, li na mi ka habij ba? En gel ani yiri a ka nê m deréri ré. Na béé bay a sêri nañ tinêre añ na ulêri ta mera.»

²³ Nijba, bay uwôli bay ré bééri ta môj môj añ bay kôl ba, kelê, kôl ba, kelê. ²⁴ Menba, are bay ka bay engere hen na, Pilat gey nañ ci sara. ²⁵ Ôbi uwôl kwo yi danğay a wôsa ôbi na sôge tô bijné bi bay ré kañ kelma woji hen men, wô sa deré temare men hen ta. Ôbi wo bay engererer bi, menba, ôbi nôge Jêsu biji bi bay ré lij anğa bôrji ré gey.

Bay ôrij nañ Jêsu wô deréri

(Mt 27: 32, Mk 15: 21, Ja 19: 17-27)

²⁶ Kirija bay bu Jêsu ôrij menba, gawra wo pôni bay uwôgeri Simô, ôbi na kwôni wo Sirên uwo nono menba, asgarjê biri biri ay gurô tagelê wo Jêsu ôrij tôri a.

²⁷ Kwônê bijné ô tôri a, añ perê bijné bay ka hen na, yébé ka pôni bar sêñ denğôrji. ²⁸ Jêsu bul uñéji añ kôlij iyôn ba: «Kenbay yébé ka Jérusalêm, sômênge san a ré, nijba, ken sôm wô sarıge kenbay men, wô sa kamnenge a men dí. ²⁹ Wôsa wulê wo era hen na, bay a kelê iyôn ba: «Yi derê yi wô sa yébé ka yê woji nañ hen men, ka na ba yê tô hen men, ka sa pôn iyôn bij kamrê kuba ré hen a men.» ³⁰ Añ bijné a kôlij keram iyôn ba: «Herınge sarni a» men, bay a kôlij gôserew «Uwôbêni» men. ³¹ Wôsa hena bay ré lèn nôbi wo en yi môñ gurô wo geñ iyôn hen, hen iyôn ba, kwonge kenbay ka ken yi môñ gurô wo hay hen ba, a sa yé iyeñ ba?»

³² Bay ôrij nañ bijné ka danği wôê ka na bay bô habrê wô deréji nañ Jêsu men.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mt 27: 33-44, Mk 15: 22-32)

³³ Kirija bay sa kirij ka bay uwôgeji ibé sa gawra hen menba, bay bér Jêsu sa gurô tagelê nañ bay bô habrê ka wôê kwo pôni bay bééri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jêsu woñ gusurô men, kwo pôni bay bééri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jêsu ma men. ³⁴ Jêsu kôl iyôn ba: «Iban, dí bôm jal sarji a, wôsa anğa bay li hen na, bay hôn né.»

Añ bay pô bargay kari cénji nañ geré wo jalaw terê. ³⁵ Kwônê bijné ðubu ya gel. Bay sa Jubnê ba, ayrêri añ kôl iyôn ba: «Ôbi gôlij nañ bijné menba, bi gôlij nañ yiri hari nij ta, ôbi wo kôl díré na Krist, kwo Emen dôri hen, hen!»

³⁶ Asgarjê kôba ayrêri añ erañji nañ kam ka tayi ciré biri añ bay kôl iyôn ba: ³⁷ «Hena jeré na kelma wo Jubnê ba, ju gôlij nañ yem.»

³⁸ Bay li are di yi gurô a ta sari a ta kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, na kelma wo Jubnê.»

³⁹ Ôbi bô habrê wo pôni wo bay bééri nañ dí hen tiréri kôl iyôn ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré ba? Iyôn ba, ju gôlij nañ yem men, ju gôlij nañ ni men.»

⁴⁰ Kwo pôni hen, kôlij megari na iyôn ba: «Ju hariñ Emen né kwôy ba? Jôbi kôba, ju gelij gusij hende to hen men. ⁴¹ Kwona nabay ba, na jé lêrena wo habij a nana gelij gusij hen, nijba ôbi ba, li ani kani ka habij né.»

⁴² Menba, ôbi kôl iyôn ba: «Jêsu erem san a kirija já hera wô emê kenare.»

⁴³ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «En kôlem na tiri, kemnêñ hende to hen já merê nañ en *Paradis a ka na kirij ka dôri hen.»

Temay Jêsu

(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Ja 19: 25-30)

⁴⁴ Kirija tare ðubu díñne menba, kirij hendu sa tera a nà kêm kwôy wo yébé ayij sa tônne ta. ⁴⁵ Añ tu tare têlij ta. Menba, bargay ka bay ha jôrij bô *iyé Emen a hen yêgij derôre a. ⁴⁶ Menba, Jêsu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Iban, en bem tunun a kôm a.»

Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, kibri wôm hari nij. ⁴⁷ Kirija dami wo asgarjê ðebu gel hen iyôn menba, ôbi heram Emen kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na gawra woñ derôre tiri a men.»

⁴⁸ Kirij bay ka hen, bijné kêm ka ðubu ya, gelji are bay ka hen na, bay sêêre denğôrji hôrij ij. ⁴⁹ Milnéri kêm ðebu sêd wolé nañ yébé ka era tôri a ca yeñ Galilé hen, kôba, ðebu ya, gel men.

Bay em Jêsu

(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Ja 19: 38-42)

⁵⁰ Gawra wo pôni hini na Josêp, ôbi na perê bay jerê kwôlê sa Jubnê hen. Ôbi na kwôni wo dôri men, kwon derôre a men. ⁵¹ Ôbi na bij nañ megêri sa ermé woji a ré men, sa jé lêreji a ré a men, wo bay na li nañ Jêsu hen. Ôbi na gawra wo sa iyé Arimaté bô emê wo Judé. Ôbi na mô gem *emê iyére to Emen. ⁵² Ôbi ô uñé Pilat añ engererer temay Jêsu. ⁵³ Ôbi dô temay Jêsu tôn sa gurô tagelê añ lêgeriri nañ kibi bargay añ ô emé kamjê ka bay kerge bô keram a ka kwôni emij ya tumô ré tô hen. ⁵⁴ Na wulê wo bay berij sa têrji, wôsa *sa merê ta ba ða.

⁵⁵ Yébé ka ré era tôri ca Galilé yeñ hen na, ôrji tô Josêp a, bay gel sa kamjê men, ulê wo bay uwôlij temay Jêsu hen a men. ⁵⁶ Menba, bay belji hô ô panê sa tê weñ wo díñé hen men, ider a men hen wô bê sa temay Jêsu a.

Menba, dôrji bul nañ sa merê ta mega tôê kôl hen iyôn.

Jésu ji si kamɲê

(Mt 28: 1-10, Mk 16: 1-9, Ja 20: 1-10)

24 Aɲ naɲ sa demas tô kirij cud menba, yébé ka henaɲ dɔrji bul naɲ *sa merê ta hen heraji sa kamɲê naɲ weɲ men, ider wo dɪné dô hen men wo bay henaɲ bu sa têri hen. ² Bay gel kulmaɲ keram wo luge kibi kamɲê hen gerɲgɲ yi wolé. ³ Menba, bay si bô kamɲê, menba, bay gel temay Kelma Jésu ré. ⁴ Kirijna bay namɲij na ba, mi a ré yé hen iyôɲ ba tô menba, gawrê wôd ka bargay kaji bôderê terij terij siji dɪbiji tumôrji a. ⁵ Menba, harê li yébé bay ka hen aɲ bay di kuniji tɔɲ, gawrê bay ka hen kôlji iyôɲ ba: «Wô mi a kené woge kwôni wo mô geɲ perê ka ma a ba?» ⁶ Ôbi ji si dɪba ôbi naɲ na. Erménge sa kwôlo ôbi na kelénge kirijna ôbi na baɲ Galilé tô hen. ⁷ Ôbi na kôl iyôɲ ba: «Nôbi *Kema Gawra na uwôliɲ kôbi bay lê têriɲ a, bay a béren sa gurô tagelê aɲ sa wôd, subu tori menba, na jê sé kamɲê.»

⁸ Kirij bay ka hen menba, bay hô erem sa kwôlo Jésu bi wo hen a. ⁹ Bay heraji sa dôriɲ bay tô Jésu ka môj kibi pôn hen kwôlê bi wo hen men, bay kôliɲ ka daɲgi kêm a men. ¹⁰ Yébé bay ka hen na, na Mari to Magdala men, Jan men, Mari toɲ yoo *Jak naɲ megêrji ka na ô naɲ ci hen kôba, kôliɲji bay tô Jésu men. ¹¹ Nijba, bay bô kwôlê bi wo hen yi mega dilemne iyôɲ tirji a, dɪba, bay bi bôrji sa kwôlo yébé bi wo hen a ré. ¹² Nijba, Piyêr ge ô sa kamɲê, ôbi donge nijba, gel na bargay ka bay na lêgeriɲ Jésu hen mera, menba, ôbi bul hô aɲ tini ge kay sa are bay ka li are hen.

Jésu si sa bay tôri ka wôd ka ô ca erê iyére to bay uwôgere Emayus hen

¹³ Wulê bi wo hen na, bay tôri wôd perêrji a hen ôrji ca erê Emayus a. Emayus na, na kilomêter môj kibi wôd naɲ Jérusalêm. ¹⁴ Bay dô kwôli are bay ka kêm ka ré li are hen. ¹⁵ Kirijna bay iyêl hen iyôɲ menba, Jésu si sarji a aɲ ô naɲ ci. ¹⁶ Nijba, ani jôrji bi bay ré hôni. ¹⁷ Ôbi kôlji iyôɲ ba: «Na kwôli mi a, kené iyêl ôriɲ hen ba?»

Menba, bay debu tɔɲ, menba, tirji mène. ¹⁸ Kwo pôni perêrji a hen bay uwôgeri Kléyopas uwôli sara iyôɲ ba: «Jôbi pôn nêɲ ham Jérusalêm a hen a henê aɲga li are bô wulê bi wo hen a ré!» ¹⁹ Menba, ôbi kôlji iyôɲ ba: «Na mi a lê are ba?»

Menba, bay uwôli sara iyôɲ ba: «Kwôlo gengɲ sa Jésu wo Najarêt wo na *ôbi kibi Emen woɲ ôbi néé men, ôbi kôl kwôlê men, li are a men, naɲ néé tumô Emen a men, tumô gawrê a men. ²⁰ Damné kaɲ bay bê kwôbe kana naɲ kilmé biri diri kwôli temare sari a aɲ bay bééri sa gurô tagelê. ²¹ Nibay ba, nini kôl yaɲ ba ôbi a ré derê *Israyêl bô lemnare a. Nijba, sa are bay ka kêm hen na, li sa subu nij wo are bay ka kêm li are.

²² Nijba, yébé kani ka pôni li tinini ge kay wôsa bay ô sa kamɲê naɲ tô kirij cud menba, ²³ bay uwôɲ temayri ré menba, bay hera sa kôl iyôɲ ba *manê ka derô-maraɲ a ré jôrji aɲ ré kôlji ôbi ré mô geɲ. ²⁴ Megêrni ka pôni ô sa kamɲê menba, uwôɲji are bay ka hen mega yébé ré kôliɲ iyôɲ nijba, ôbi ba, bay gili ré.»

²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôɲ ba: «Ayil gawrê ka henê aɲ-gaji naɲ hen, ken jal sa bê bôrɲge sa kwôlo bay kibi Emen na kôl, kôl iyôɲ ba: ²⁶ *Krist, kwo Emen dôri hen ré gelij gusiɲ dema ré merê bô derê a tô ré ba?»

²⁷ Ôbi dôrji bô magtubu to Emen to kôl gengɲ sari. Aɲ ayiɲ tôri sa magtubu to *Moyis a kwôy saɲ sa magtubu to bay kibi Emen a.

²⁸ Kirijna bay ba da naɲ iyére to bay ca erê ya hen menba, ôbi li môɲ diré erê kelangê iyôɲ. ²⁹ Menba, bay jôri môj môj kôl iyôɲ ba: «Mô naɲ ni wôsa tare kuriɲ nij men, kirij kô nij a men.» Menba, ôbi ô ira naɲ ci.

³⁰ Kirijna ôbi mô emê naɲ ci menba, ôbi ay mapa aɲ liɲ Emen dosé menba, bôl aɲ bijji. ³¹ Kirij bay ka hen menba, tirji yêgɲ aɲ bay hôni menba, bay gili ré nij.

³² Menba, bay kôl iyôɲ ba: «Ani ré uwoy bôrna môɲ tare iyôɲ kirijna ôbi ré derêna bô magtubu tô geré hen né ba?»

³³ Kirij bay ka hen na, bay bul hô Jérusalêm a, bay uwôɲ bay tôri ka môj kibi pôn hen naɲ ka daɲgi daɲji.

³⁴ Aɲ ka daɲji hen, kôliɲ ka uwo Emayus a hen iyôɲ ba: «Kelma ji si kamɲê na tiri, aɲ ôbi si sa Simô a.»

³⁵ Menba, bay dô kwôli aɲga ré li are tô geré hen men, jôriɲare to tirji ré jôriɲ sari a kirijna ôbi ré bôl mapa bijji hen men.

Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn a hen

(Mt 28: 16-20, Ja 20: 19-29, Mk 16: 14-18, Jê lê bay jé 1: 1-8)

³⁶ Bay iyêl hen iyôɲ baa ya tô menba, Jésu si debu derôrji a aɲ kôlji iyôɲ ba: «Bi bô jalê wo Emen ba, naɲ ken.»

³⁷ Harê duu bay tô Jésu aɲ bay kôl yaɲ ba ciré gel na kamɲê kani. ³⁸ Menba, ôbi kôlji iyôɲ ba: «Ken hare wô mi ba? Wô mi a kené meremné ba?» ³⁹ Gelénge kôben naɲ têên, na nôbi naɲ yen. Hebenge ken gel, tunu ôriɲ naɲ kurôɲgi ré men, ibé ré men, mega wo ken gel yen a hen iyôɲ.»

⁴⁰ Ôbi kôl hen iyôɲ menba, gelji kôbri naɲ têêri. ⁴¹ Yirji dôrji derê wo bay nêɲ bê bôrji sara ré men, tiniɲ ge kay baa ya a men, aɲ ôbi kôlji iyôɲ ba: «Ken ôriɲ naɲ ani kaɲ emê ré ba?»

⁴² Menba, bay biri kuyê kaɲ payê. ⁴³ Ôbi enge aɲ ôm tirji a. ⁴⁴ Menba, ôbi kôlji iyôɲ ba: «Na kwôlo na en kelénge kirijna na en baɲ naɲ ken ôbi a hen: kwôlo na kôliɲ gengɲ san bô magtubu tôd to Moyis a men, bay kibi Emen naɲ kurôɲ kibé a men, hen a ariri ré liɲ hen.»

⁴⁵ Kirij bay ka hen menba, ôbi bi tirji jôriɲ bi bay ré hôni bô magtubu to Emen. ⁴⁶ Aɲ kôlji iyôɲ ba: «Na

mega wo na lij kôl iyôn ba: Krist, kwô Emen dôri hen, a gelij gusij aŋ sa wôd, subu tori menba, ôbi a jê sé kamjê. ⁴⁷ Men, bay a ulê béré bij tô yê bijé ré dí tô têrij lêreji baa aŋ bi Emen ré dîj bôri jal sarji a kê, ayij tôri Jérusalêm a tumô. ⁴⁸ Na ken gel are bay ka hen naŋ turŋge aŋ kenbay a yé bay dôrij bijé kwôliji. ⁴⁹ Nôbi na joŋ naŋ aŋga Iban na ayij tôd ben hen. Kenbay ba, ken mô na hende to hen kwôy wo ka uwônij néé wo hena derômaraj a.»

Jésu daj ô derômaraj a
(Mk 16: 19-20, Jé lê bay jé 1: 9-11)

⁵⁰ Menba, ôbi ôrij naŋ ci si Bétani iyôn aŋ pô kôbri ta tôrij kibri a sarji a. ⁵¹ Kirija ôbi tô kibri sarji a baa ya tô menba, Emen ayri ôrij ta derômaraj a. ⁵² Kwoji bay ba, kirija bay di kwiniji tôŋ aŋ heramiri menba, bay bul hô Jérusalêm a naŋ yi derê wo dami. ⁵³ Aŋ sa pôn pôn bay mô derô haba wo *iyéy Emen a ayij kibi Emen.

Ja

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Ja li hen

Kwôlo Dôri wo Ja na, na magtubu to ôbi li bij bay ayê bôd ka Siri. Magtubu hende to hen, bay soderére tôn nañ kini kwôlo bay kôl kôl men, gwosore to bay lij hen, kôba, yi gay dê nañ gwosore to bay lij magtubu to Matiyé men, Mark men, Luk a a men hen. Ja ðebu gañ na sa iyay kwôlo Jésu wo yi kini uwôbêri a hen men, ari lêri a a men.

Ayij tóri sa sapitre 1-12 a na, kôl na kwôli ari lê Jésu ka jurgem ka dê kirij hen. Bay a na gijê wo gel wo Jésu ré na Kema Emen. Sapitre bi wo hen kôba, kôl kwôli upé wo si Jésu uwôrij nañ ôbi sa Jubnê wo pôni (Sapitre 3) hen men, nañ iyore to Samari (Sapitre 4) hen men, nañ bay ômñare hen a men (Sapitre 5 nañ 9). Perê kwôlê bi wo ôbi gelij bijé hen na, Jésu gel wo ðiré yi môñ kwô wo kwôni ré ôm ba, ré gôlij iyôn men, ðiré yi môñ ôbi abê gamgê wo dô tumô gawrê ôrij ligi Ibari Emen a iyôn men, ðiré yi môñ tare toñ hendi perañgê kirij sa terare a nà a men. Na hen iyôn a, Jésu ré yêge sa yiri gelij bijé hen.

Sapitre 13-21 a na, kôl na kwôli dé wo Jésu a dé sa terare nà añ belé herê ligi Ibari a hen. Ôbi dôrij bay tôri kwôlê men, banji wô wulê wo ðiré nañê perêrji a (13-16) hen men, uwôl Ibari wô sarji (Sapitre 17) men, kwôli aña yi sa temay Jésu a (Sapitre 18-19).

Kwôli are bay ka yi gengij sa temay Jésu hen na, gelij nañ kwo si Matiyé nañ Mark nañ Luk kôl hen iyôn têt têt. Sapitre 20-21 a na, nañ sa Pak, Jésu gel yiri geñ na iyôn gelij bay tôri. Ôbi lê magtubu to Ja hende to hen kôl iyôn ba: «Ôbi li magtubu hende to hen iyôn bi bijé ka na gel Jésu ré hen na, bi bay kôba, ré bij bôrji sari a men.» (Sapitre 20: 29-31.)

Kwôlo Dôri wo Ja bi wo hen na, kôl kwôli Jubnê kwôy kwôy mega bijé ka yi gay iyôn. Hena Jésu ré kôl kwôli Jubnê ba, na Jubnê kêm né. Nijba, na ka kañ kwôlê wori hen dí. Perê bay ka kañêri bay ka hen na, kwônêrji ba, na bay sa Jubnê. Jésu yiri na Jub men, bay tôri ka ôbi tôrji tumô hen kôba, na Jubnê a men. Kirija Ja kôl kwôlê añ ôm Jub, Jub ba, na wô sa bijé kañ Jub hen kêm mera ré nijba, na wô sa bijé kêm ka kañ Jésu Krist hen. Kwôlo Dôri wo Ja li bô magtubu tori a hen na, kôl kwôli yê Jésu ré men, kwôli ayê tô jé wori ré a men. Nijba, ayê tô gelé wo Jésu ré na kwôlo Emen men, ôbi na ré mô nañ Emen ca tumô yeñ kwôy kemnêñ. (Sapitre 1: 1-18.) Jésu wo na kwôlo Emen hen na, era sa terare a nà sa mô nañ gawrê. Ôbi a, bay ré nême yij kam Emen hen. Wulê wo Jésu na bañ sa terare a nà tô hen na, ôbi na bij nañ Ibari dô men, ôbi na ôbi jé wori a men. Bijé kêm ka woge Emen nañ bôd pôn hen na, bay a henêri nañ geré wo Kemari.

Jésu Krist na Kwôlo men, kirij ka perañgi men, merê tu geñ a men (1 Ja 1: 1-3,5-10)

1 Pa dema, Emen ré ayij tô dé are tô na, Gawra wo bay uwôgeri Kwôlê hen, na ya nij, ôbi na mô nañ Emen ca yeñ men, Kwôlê bi wo hen na na Emen a men. ² Kwôlê bi wo hen, na mô nañ Emen pa dema, ôbi na ré ayij tô dé are. ³ Añ are kêm ka na ðij hen na, na na nañ geré wo Kwôlê bi wo hen men, are bay ka kêm hen, ka ôbi ré baa lêreji ba, nañ. ⁴ Na Kwôlê bi a, merê tu geñ ré yi bôri a men, merê tu geñ bi wo hen, a na kirij ka perañgi ka bijé ka sa terare a nà a men.

⁵ Kirij ka perañgi bay ka hen, perañge bô dilemne a, nijba, dilemne kañ kirij ka perañgi bay ka hen.

⁶ Menba, Emen jé gawra wo bay uwôgeri Ja. ⁷ Ôbi era na wô derê kwôli Kirij ka Perañgi bay ka hen, añ bi bijé ré bi bôrji sarji a, sa kibi kwôlê wo ðiré dô hen a men. ⁸ Ôbi na Kirij ka Perañgi bay ka hen né, nijba, ôbi era na wô kelê kwôliji dí. ⁹ Kirij ka Perañgi bay ka hen na, na kañ tiri, ka era sa terare a nà, añ perañge kirij añ bijé kêm gel kirij.

¹⁰ Gawra bi wo na Kwôlê hen na, sa mô sa terare a nà ya, añ ná sa kibri aña Emen na ré ðij terare nañ are kêm ka yi sara hen, menba, gawrê bay ka sa terare a nà, tirji jôrij sari a ré. ¹¹ Ôbi era sa iyére tori a nijba, kari kañ ðéñ ðéñ bay ka hen kañni. ¹² Nijba, ka pôni

perê ka geyri aṅ bi bôrji sari a hen na, ôbi biji geré bi bay ré bilij yi kam Emen. ¹³ Bijné bay ka hen yi kam Emen na, mega wo gawra yêṅ kamni hen iyôṅ né men, na naṅ bô geyé wo gawra wôni ré a men, niṅba, na Emen a beléji a, bay ré yij kamni hen.

¹⁴ Men, Kwôlê bi wo hen bilij yi gawra aṅ sa mô perêrna nà, aṅ bô derê naṅ tu kwôlê yi yiri damaṅ men, nana gel dampare tori a men, dampare tori hende to hen, na to Iba Kema a bijṅ Kemari wo pôn nêṅ nêṅ hen. ¹⁵ Ja na kôl kwôli kaṅ a ta kôl iyôṅ ba: «Na wô sari ôbi aṅ na ené kelêṅge iyôṅ ba: «Ôbi ré era cêgen a hen ya men, dampare tori ré gôlijṅ tijê a men hen», wôsa ôbi na mô ca tumôn yeṅ.»

¹⁶ Sa kibi bô derê wori aṅ nana uwôṅ terê kibi wo gay gay hen. ¹⁷ Ca ba, Emen na bi *Moyis a na geléna tôô, niṅba, bô derê naṅ tu kwôlê na, na Jésus Krist a saṅ béna. ¹⁸ Wôsa kwôni wo gel Emen ba, naṅ tô, niṅba, na Kemari wo pôn nêṅ nêṅ wo na Emen wo mô naṅ Ibari hen, a gelénari aṅ nana hōni hen.

Kwôlo Ja ôbi lê batêm dô

(Mt 3: 1-12, Mk 1: 1-8, Lk 3: 15-18, Ja 5: 33-36)

¹⁹ Bay sa Jubnê ka Jérusalêm jéji bay bê kwôbe naṅ kam *Lébi ligi Ja a enṅeri iyôṅ ba: «Jôbi ju na i ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôsiri ré, aṅ kôlji waṅ ta kôl iyôṅ ba: «Na nōbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen, bi ré tô.»

²¹ Menba, bay enṅeriri iyôṅ ba: «Niṅba, ju na i di ba? Ju na *Eli *ôbi kibi Emen laba?» Menba, Ja uwôlji sara iyôṅ ba: «Ena ôbi ré.» Menba, bay hô enṅeriri iyôṅ ba: «Niṅba, ju na ôbi kibi Emen wo bay na kôl kwôli hen dê?» Menba, Ja kôlji iyôṅ ba: «Ena ôbi ré tô a men.»

²² Menba, bay hô enṅeriri iyôṅ ba: «A nà niṅba, ju na i di a jeré kelêni kwôlo gengijṅ sam ba, niṅba herê ô kôlijṅ ka joni hen ré ba?»

²³ Menba, Ja uwôlji sara iyôṅ ba: «Ena tôô kwo ôm derô gwôlê aṅ kôl iyôṅ ba: «Nanêṅge geré wo Kelma bi ô derôre.» Na mega wo ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen iyôṅ †.»

²⁴ Perê bijné ka bay jéji yi Ja a hen na, Parisijêṅê kôba ya men. ²⁵ Aṅ bay enṅeriri iyôṅ ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré men, *Eli ré men, ôbi kibi Emen ré a men menba, wô mi a jeré lijṅ bijné batêm dí ba?»

²⁶ Menba, Ja hô uwôlji sara iyôṅ ba: «Nôbi ba, en lêṅge batêm na naṅ kam, niṅba, gawra wo pôni mô perêṅge a hen ya, wo ken hōni ré. ²⁷ Ôbi era cêgena hen ya aṅ ena ani wo na beseré gaṅgi garbê kari ré.»

²⁸ Are bay ka kêm hen lijṅ na sa iyé Bétani a, cêgi cér wo Jurdê kirijṅ ka Ja lijṅ bijné batêm ya hen.

Jésu Kema Kwormo wo Emen

²⁹ Wulê pôn cêgê menba, Ja gel Jésus era ligiri a, menba, ôbi kôl iyôṅ ba: «Gelêṅge na Kema Kwormo wo

Emen wo dô têrijṅ sa bijné ka sa terare a nà bi a na.

³⁰ Na ôbi á, na ené kôl kwôli kôl iyôṅ ba: «Gawra wo pôni era cêgena hen na, dampare tori gôlijṅ tijê wôsa ôbi na mô ya ca tumôn yeṅ a men.» ³¹ Na en hōn mega ôbi a ré na Kema Kwormo wo Emen né. Aṅ en lijṅ bijné batêm naṅ kam aṅ bi kam *Israyêl ré hōnijni.»

³² Ja dô kwôli kôl iyôṅ ba: «En gel Tini Emen herbo ta derômaranṅ a mega derare iyôṅ sari a. ³³ Na en hōn wo ôbi ré na i ba, ré niṅba, na Emen wo na joon bi ené lijṅ bijné batêm naṅ kam hen na, na ôbi a kôlen iyôṅ ba: «Kwôni wo já gelé Tunu herbe aṅ debe sari a hen na, na ôbi a lijṅ bijné batêm naṅ Tunu toṅ hendi bô bôre.»

³⁴ Ôbi a, kirijṅ ené gel hen iyôṅ menba, en kôl ôbi ré na Kema Emen bi hen.»

Bay tô Jésus ka tumô

(Mt 4: 18-22)

³⁵ Wulê pôn cêgê menba, Ja naṅ bay tôri ka wôô hen hô heraji kirijṅ bay ka hen. ³⁶ Aṅ kirijṅ ôbi gel Jésus wo ô hen menba, ôbi kôl iyôṅ ba: «Gelêṅge na Kema Kwormo wo Emen bi a nà.»

³⁷ Kirijṅ bay tô Ja bay ka wôô hen, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay ô tô Jésus a. ³⁸ Kirijṅ Jésus bare cêgeri gelji wo bay era tôri a menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Ken woge na mi ba?» Menba, bay enṅereri iyôṅ ba: «*Rabi, (hini bi wo hen bôri ôbi gelijṅ bijné are) iyére tom na yôṅ ba?»

³⁹ Menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Eranṅe ka sa gelé» menba, bay ô, ô gelé kirijṅ ka ôbi môrijṅ ya hen, menba, bay mô naṅ di sem. Kirijṅ tare pôô niṅ menba, bay ô ta.

⁴⁰ André woṅ yêni Simô Piyêr na kwo pôni perê bay tô Ja bay ka wôô ka na toy kwôlo Ja aṅ na ô tô Jésus a hen. ⁴¹ Na André bi a erê uné yêni Simô tumô aṅ kôli iyôṅ ba: «Nini uṅa *Mési» (hini bi wo hen bôri na Krist, kwo Emen dôri hen).

⁴² Menba, ôbi ôrijṅ naṅ Simô ligi Jésus a, Jésus bô Simô aṅ kôli iyôṅ ba: «Ju na Simô kema Jonas, niṅba, haw hen bay uwôgem Képas.» (Bôri na «keram.»)

Jésu uwôge Pilip men, Nataniyêl men

⁴³ Wulê pôn cêgê menba, Jésus genge diré erê Galilé. Ôbi uwôṅ Pilip aṅ kôli iyôṅ ba: «Era tôn a.»

⁴⁴ Pilip na kwôni wo Bêtsayda mega si André naṅ yêni Piyêr hen iyôṅ men. ⁴⁵ Pilip uwôṅ Nataniyêl aṅ kôli iyôṅ ba: «Nini uwôṅ kwo Moyis na kôl kwôli bô magtubu tôô a hen men, bay kibi Emen kôba, na kôl kwôli bô magtubu toji a hen men. Na Jésus wo Najarêt woṅ kema Josêp.»

⁴⁶ Menba, Nataniyêl kôli iyôṅ ba: «Sa iyé Najarêt a ba, ani ka dôri a hena ya pa pa ba?» Menba, Pilip kôli iyôṅ ba: «Era já sa erê gelé hen tô.»

† 1: 23 Esay 40: 3

⁴⁷ Kirija Jésu gel Nataniyé era ligiri a menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gel, na Israyêl wojon déj wo ermé wôni wo habij naj bôri a.»

⁴⁸ Menba, Nataniyé engereri iyôn ba: «Ju hônen na yôn ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Pa dema, Pilip ré uwôgem tô na, en gelem kirija ju môrij tô tógôre a hen.»

⁴⁹ Menba, Nataniyé uwôli sara iyôn ba: «Rabi, ju na Kema Emen, ju na Kelma wo Israyêl.»

⁵⁰ Jésu kôli iyôn ba: «Wô wo en kôlem ené gelem tô tógôre a bi a, jeré bi bôm sara hen ba? Já gelé anga dami ka dê ka hen an tô.»

⁵¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlé a ené kelênge hen, haw hen ka gelé derômaran a bôlij an manê ka Emen a herbé men, dayê herê men, san nôbi *Kema Gawra a.»

Gijnê wo tumô cog cog wo Jésu li

2 Wulê wôd cêgê menba, geré iyére yi Kana emê wo Galilé a. Menba, yoo Jésu ô ya men. ² Jésu kô-ba, bay uwôgeri kini geré iyére hende to hen a naj bay tôri. ³ Care toj kam tijador yê biné menba, yoo Jésu kôli iyôn ba: «Care toj kam tijador to biné ré yi naj nij.»

⁴ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Yoon, mini a kôlen kwôli anga ené li ré. Tare tijê nê ré tô.»

⁵ Menba, yori kôlij bay cé emê hen iyôn ba: «Anga ôbi a kelênge kené li ba, ken li mera.»

⁶ Kirij bay ka ya hen, téwnê ka bay li naj keram jii yi ya, na téwnê ka Jubnê lôrnij yirji wô sélij tumô Emen a. Téwnê bay ka hen na, pôn ba, ay tawa subu subu.

⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kebénge kam ken bi wiinê téwnê bay ka hen ta.»

Menba, bay kebe kam bi wiinê téwnê bay ka hen telêj telêj ta. ⁸ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kebénge ken bij ôbi sa bay cé emê na hanje nij.»

Menba, bay kebe ôrij biri. ⁹ Kirija ôbi sa bay cé emê bi wo hen yi gel menba, kam bay ka ré belij care toj kam tijador hen, nijba, ôbi hôn kirij ka care toj kam tijador hende to hen henaj ya ré, nijba, bay jé ka ré kebe kam hen na, bay hôn dô menba, ôbi uwôge ôbi kurô bi wo hen ¹⁰ an kôli iyôn ba: «Dôd ba, biné cére na care toj kam tijador to dôri tumô an kirija biné ka bay uwôgerêji hen kwoyré nij dema bay ré cé to melangi cêgê tô menba, jôbi ba, ju gem care toj kam tijador tom to dôri na yôn an jeré soj naj tu nà tô ba?»

¹¹ Na sa iyé Kana bô emê wo Galilé a Jésu ré li gijnê wori wo tumô cog cog, an gelij dampare tori an bay tôri bij bôri sari a.

¹² Cêgi geré iyére hende to hen menba, bay ôrji Kapênayôm naj yori men, yêneri men, bay tôri a men, nijba, bay wôl ya gan né.

Jésu dage bay lê jengga bô iyéy Emen a

¹³ Sa lê geserê *Pak wo Jubnê baa da menba, Jésu ô Jérusalêm a. ¹⁴ Ôbi uwôn derô haba wo *iyéy Emen a, kelbê ka bay eraj gara men, gamgê men, derare naj bay kerangê lari ka môrji tôj hen. ¹⁵ Menba, Jésu gwô-je ganje lij sera an ôbi dageji kêm bô iyéy Emen a naj gamgê men, kelbê kaji men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê lari wo gay gay hen hee an useré lari woji bi wo hen a men, ¹⁶ an ôbi kôlij bay eraj naj derare gara na iyôn ba: «Ôrijge naj derare tonge hen ken sij nô, ka ayê iyé Iban lij kini lê gara wonge né.»

¹⁷ Menba, bay tôri erem sa kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey iyére tom gan. Geyé bi wo en gey iyére hende to hen, hen na, payren môj tare to uwoy gawra iyôn †.»

¹⁸ Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Na mi kan gijnê a jeré lê geléni an bi niné hônij wo jeré nê mê lê mega wo ju lij hen iyôn ba?»

¹⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Ténge iyéy Emen hende to hen an, an na hô dé hôrij sa subu dêj.»

²⁰ Jubnê kôl iyôn ba: «Iyéy Emen to yi hen na, li elê tôre pôrbu kibi jii dema niné li kô tô menba, jôbi ju kôl sa subu dêj menba, jeré dé kerê ba?»

²¹ Nijba, Jésu kôl na kwôli iyéy Emen to na kurôngji yiri hen. ²² Na ôbi á, kirija Jésu ré ji si kamnê menba, bay tôri erem sa kwôlé bi wo ôbi na kôl hen, an bay bi bôrji sa kwôlo Emen a men, sa kwôlo Jésu na kôl a hen a men.

²³ Kirija Jésu naj Jérusalêm a tô lê geserê Pak a na, biné kwône bi bôrji sari a wô gijnê wo gay gay wo ôbi li. ²⁴ Nijba, ôbi bi bôri sarji a ré wôsa ôbi hônji pôn pôn kêm. ²⁵ Ôbi ôrij doy bi bay ré dôri kwôli kwôni ré a men, wôsa ôbi hôn bô gawré kêm.

Nikwodêm ô iyêlé naj Jésu

3 Peré *Parisijnê a na, gawra wo pôn bay uwôgeri Nikwodêm. Ôbi na kelma peré kilmé ka Jubnê. ² Ôbi era ligi Jésu a yoyre an kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo jeré na dami wojon ôbi gilijare biné tôd to Emen wo hena ligi Emen a. Wôsa hena Emen né baa naj kwôni ré ba, ôbi a nê mê lê angan gijnê mega wo ju lij hen iyôn né.»

³ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlé a ené kôlem hen, hena gawra ré hô yêj danj ré ba, ôbi a gelé *emê iyére to Emen né.»

⁴ Nikwodêm uwôli sara iyôn ba: «Hena gawra ré na kwo iyêri nij ba, a hô yêj danj na iyen ba? Ôbi a hô herê bô yori a dema bay ré yêri hôrij ba?»

⁵ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlé a ené kôlem hen, hena gawra ré yêj naj geré wo kam men, kwo Tunu a men ré na, ôbi a gelé emê iyére to Emen

† 2: 17 Kurôn kibé 69: 10

né. ⁶ Anğa kurôngi yi a yê ba, na kurôngi yi men, ka Tunu a yê ba, na Tunu men. ⁷ Bi dengôm tém wô kelê wo en kôlem jeré hô yêp dan hen né. ⁸ Kal ge na kirij ka bôri gey a men, ju toy na nêri mera, diba, ju hôn na ba, ôbi hena na yôn ba, ré men, ôbi ô na yôn ba, ré a men. Gawra wo Tunu a yêri kôba, a yé na mega bi wo hen iyôn men. Wôsa já gelé Tunu ré, nijba, na jé wo hende li yi gawra a jeré gelé.»

⁹ Menba, Nikwodêm kôli iyôn ba: «Hen ba, a lij na iyeŋ iyeŋ pôn ba?»

¹⁰ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Ju na dami ôbi gelijare kam *Israyêl are menba, ju hôn are bay ka hen, ré wô mi ba? ¹¹ Na tu kwôlê a ené kôlem hen, nini kôl kwôli anğa nini hôn men, nini dô kwôli anğa nini gel naŋ tirni a men, menba, ken kaŋ bê bônŋge sa kwôli are bay ka nini derênŋge hen. ¹² Hen aŋa kené bi bônŋge sa kwôli anğa sa terare a nà, ka en derênŋge hen ré ba, ka lê iyeŋ a kené bê bônŋge sa ka derômaran a ka na derênŋge kwôliji hen ba? ¹³ Aŋ kwôni wo day ô derômaran a ba, naŋ, nijba, na kwo na hena derômaran a bi pôn hari. Ôbi a na nôbi *Kema Gawra. ¹⁴ Mega wo *Moyis na iyege lari lij kalaw aŋ dôbe kibi gurô a ta hen iyôn na, gel wo nôbi Kema Gawra kôba, bay a ayen dé ta hen iyôn men †. ¹⁵ Aŋ bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô tu geŋ naŋ kwini. ¹⁶ Wôsa Emen gey biné ka sa terare a nà, daman aŋa ré joŋ naŋ Kemari wo pôn nêŋ nêŋ hari hen sa terare a nà, bi i i wo ré bi bôri sari a ba, ré mène ré, nijba, ré mô naŋ kwini. ¹⁷ Wôsa Emen joŋ naŋ Kemari sa terare a nà na wô jeré kwôlê sa biné ré, nijba, bi bay ré uwônŋij gelé sa kibri dí. ¹⁸ Na ôbi á, kwôni wo ré bi bôri sari ba, bay a jeré kwôlê sari a ré nij. Nijba, kwo kaŋ bê bôri sari a ba, bay jô kwôlê sari a nij, wôsa ôbi bi bôri sa hini Kema Emen wo pôn nêŋ nêŋ hari hen né. ¹⁹ Jeré kwôlê bi wo hen na, na wo kirij ka peranŋi era sa terare a nà, nijba, gawrê kanji aŋ wô kirij ka hendi dí, wôsa jé lêreji na kwo habij. ²⁰ Ôbi a, i i wo ré li habré ba, kaŋ na kirij ka peranŋi aŋ, ôbi era tu kirij ka peranŋi bay ka hen a ré, wô wo jé lêri wo habij hen ma ré yé tu wolé. ²¹ Nijba, ôbi lêre anğan tiri na, ôbi era kirij ka peranŋi a, aŋ ari lêri ka dôri hen na, biné gel wôsa bay bin naŋ tôô to Emen.»

Ja ôbi lê batêm dô kwôli Jésus

²² Cêgeri wori menba, Jésus naŋ bay tôri ôrji bô emê wo Judé aŋ môrji ya. Aŋ lij biné batêm. ²³ Ja kôba lij biné batêm kirij ka kam ya, ka bay uwôgeji Enôn ka da naŋ Salim hen. Wôsa kirij bay ka hen na, kam yi ya daman aŋ biné era bi ôbi ré liji batêm. ²⁴ Wôsa wulê bi wo hen na, bay uwôl Ja danŋay a ré tô.

²⁵ Kirij bay ka hen na, bay tô Ja narij kwôlê naŋ Jub wo pônŋi gengij sa lônê yi wô sélij tumô Emen a wo na

hara wo Jubnê hen. ²⁶ Bay era sa uwôn Ja aŋ kôli iyôn ba: «Rabi, gawra wo na debe naŋ ju cêgi Jurdê, aŋ na ju dô kwôli hen na, gel ôbi lij biné batêm aŋ biné kêm ô ligiri a.»

²⁷ Menba, Ja uwôlji sara iyôn ba: «Hena Emen ré bin kwôni are ré ba, ôbi a nê mê uné ani sa kibri ré. ²⁸ Kenbay, na ken toy kwôlo na en kôl kôl iyôn ba: «Ena *Krist, kwo Emen dôri hen ré, nijba, bay joon tumôri a dí.» ²⁹ Yi mega kwôni wo enŋe iyore na, hende na tori nijba, ôbi tô kibri ba, debu na da kwari a. Ôbi toy tôri to ôbi dôriŋ kwôlê hen menba, yiri dôri. Ôbi a, yen ré dôren daman hen. ³⁰ Bi dampare tori ô tumô tumô aŋ bi tijê nôbi hera cêgê men.»

³¹ Kwôni wo hena derômaran a era ba, ôbi gôlij sa are kêm, nijba, kwo na kwo sa terare a nà ba, na kwo sa terare a men. Ôbi kôl na kwôli anğa sa terare a nà a men, nijba, kwo hena derômaran a ba, gôlij sa are kêm. ³² Kwo hena derômaran a bi wo hen, dô na kwôli anğa ôbi na gel men, na toy a men, nijba, kwôni bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen né. ³³ Kwôni wo bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen na, ôbi gel na wo Emen ré kôl na tu kwôlê. ³⁴ Wôsa kwo Emen jori hen na, kôl na kwôli anğa Emen kôl wôsa Emen biri Tini daman. ³⁵ Bába Emen gey Kemari aŋ ôbi biri are kêm kôbri a. ³⁶ Ôbi a, kwôni wo bi bôri sa Kema ba, a merê naŋ kwini, nijba, kwo kaŋ bê bôri sari a kwôy ba, a merê naŋ kwini ré, nijba, bô tarê wo Emen baa sari a.

Jésu iyêl naŋ iyore toŋ Samari

4 *Parisijnêŋ toy wo biné kwône ré bi bôrji sa Jésus a daman men, ôbi ré liji batêm a men dê ka Ja. ² Tiri wori ba, Jésus naŋ yiri lij kwôni batêm ré, nijba, na bay tôri a lij biné batêm dí. ³ Kirija Jésus toy kwôlo bay kôl hen iyôn, menba, ôbi hena bô emê wo Judé bulo hera kwo Galilé a. ⁴ Mega wo ôbi a sé si Samari môj môj hen iyôn, menba, ⁵ ôbi sa bin môni iyére to Samari to bay uwôgere Sikar da naŋ yagê wo Jakwôb na bin kemari Josêp ca yeŋ hen. ⁶ Kirij bay ka hen, ôbi uwôn kelmá wo Jakwôb. Tare debe diŋne nij, menba, ôbi merên tô kergare tori hende to hen, aŋ mô dô bul kibi kelmá bi wo hen a.

⁷ Menba, iyore to Samari era wô gebé kam menba, Jésus kôle iyôn ba: «Ben kam na yê men.»

⁸ Wôsa bay tôri naŋ naŋ dí, wôsa bay ô derô ira wô kelé anğan emê. ⁹ Menba, iyore to Samari hende to hen kôli iyôn ba: «Wô mi a jôbi woŋ Jub jeré engeren eni toŋ Samari kam kaŋ yê ba?» Wôsa Jubnê binji naŋ Samari ré. ¹⁰ Menba, Jésus uwôle sara iyôn ba: «Hena ré meré hôn anğan bé senŋe ka Emen men, ré meré hôn kwo engeréré kam kaŋ yê hen a men na, ré na mini a ré engereri kam kaŋ yê dí, aŋ ôbi a ré béré kam ka kwôni yi ba, a gôlij hen.»

† 3: 14 Kwônê biné 21: 9

¹¹ Menba, hende kôli iyôn ba: «Kelma, kelmá doge men, ju ôrij naŋ ganŋi jelangê ré a men, menba, já lê iyen a jeré uné kam kaŋ gelê bay ka hen ba?» ¹² Jôbi ju gôlij môyriŋi Jakwôb wo na béni kelmá bi wo hen wo ôbi na yi kamni men, kamni naŋ ari abê kari kôba, na yi a men hen ba?»

¹³ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «I i wo yi kami kelmá bi wo hen na, kam a hô diri hôrij. ¹⁴ Nijba, kwôni wo yi kam ka na biri hen na, kam a diri cêgê ré nij, aŋ kam bay ka na biri hen na, a yé tu kam ka sederij ka a yé yiri a kwôy, aŋ ôbi a merê naŋ kwini.»

¹⁵ Iyore hende to hen kôli iyôn ba: «Kelma, ben kam bay ka hen na yê aŋ bi kam dên cêgê ré nij men, bi en hera sa gebe kam na ré nij a men.»

¹⁶ Jésu kôle iyôn ba: «Ô mu ô uwôga kurôrê ken hera na.»

¹⁷ Menba, iyore hende to hen kôli iyôn ba: «Eni na, kurôn naŋ.» Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Kwôlo mu kôl kurôrê ré naŋ hen na, na tiri. ¹⁸ Wôsa kwôrjêrê ka tumô na bay, aŋ kwo mu mô tumôri a haw hen na, na kurôrê ré. Kwo hen ba, mu kôl na tiri.»

¹⁹ Iyore hende to hen kôli iyôn ba: «Kelma, ju na *ôbi kibi Emen bi tiri. ²⁰ Môjêrni na tebe Emen sa keram wo na. Menba, kenbay kaŋ Jubjê ken kôl kini tibé Emen ré na Jérusalêm a mera.»

²¹ Jésu kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Bi bôrê sa kwôlo na kelê hen. Era baa tumô a hen na, kirij ka bijé a tibij Emen Iba bijé hen na, na sa keram a na ré men, na Jérusalêm a ré a men. ²² Kenbay kaŋ Samaritên ken tebe Emen nijba, ken hôni ré, nijba, nibay kaŋ Jub na, nini tibri men, nini hôni a men. Wôsa tô gelê hena na yi Jubjê. ²³ Wulêri nêŋ nij wo bijé ka tebe Emen Iba bijé hen na, bay a tibéri na tibé woŋ tiri hen men, naŋ tunu a men. Wôsa na bay tibé Emen bay ka hen iyônŋi hen a Emen né wogéji. ²⁴ Emen na Tunu aŋ ka tibri hen na, bi tibri naŋ tunu men, naŋ bôô pôn a men.»

²⁵ Iyore hende to hen kôli iyôn ba: «En hôŋ wo *Mési (wo na *Krist, kwo Emen dôri hen) ré sa sa, aŋ kirija ôbi ré sa na, ôbi ré sa derêni tô are kêŋ.»

²⁶ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Na nôbi Krist, kwo Emen dôri hen bi a iyêlê naŋ mu hen.»

²⁷ Kirij bay ka hen, menba, bay tôri heraji men, aŋ tiniji ge kay wô iyêlê wo ôbi iyêl naŋ iyore hen. Nijba, kwôni pôn iyôn perêrji a hen engereri na ba, ju engere ani ba, ré men, na kwôli mi a, jeré iyêl naŋ tu ba, ré a men.

²⁸ Aŋ iyore hende to hen dí téwre tore aŋ kibi kelmá aŋ ge hô derô ira ô kôlij bijé iyôn ba: ²⁹ «Eranŋe ken sa gel gawra wo kôlen kwôli are kêŋ ka na en lêrê hen. Ôbi a yé na Krist, kwo Emen dôri hen bi ré ba?»

³⁰ Menba, bijé sooro derô ira aŋ eraji uwonni.

³¹ Menba, bay tôri kôli ré ôm are aŋ bay kôl iyôn ba: «*Rabi, ôm are dem.»

³² Nijba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Anŋaŋ emêren ya a men nijba, na kenbay a henê ré hen.»

³³ Bay tôri kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Na ba, kwôni er-aŋ naŋ anŋaŋ emê sa biri ba?»

³⁴ Menba, Jésu kôlij iyôn ba: «Lê anŋa kwo joon hen men, deré kibi jé wori a men na, ôbi a na emê wujê.

³⁵ Kwonŋe kenbay ba, ken kôl ré baa geserê pôrbu a dema kaw ré yé walê tô. Nijba, nôbi en kelênge, ayênge turŋe ta ken gelij kaw ka né yi walê nij hen.

³⁶ Kwôni wo wal kaw ba, uwôn sa kôbri nij aŋ dayrê na kaw ka dôri wô merê tu geŋ wo naŋ kwini. Iyôn ba, ôbi cé men, ôbi walê kaw a men na, bi ré liji yi derê bem.

³⁷ Gwosoy kwôlo bay na kôl kôl iyôn ba: «Kwo pônî ré ci men, kwo pônî ré wal men» hen na, na tu kwôlê. ³⁸ En jênge ken ô walê kaw ka, ka danŋi a na lê jêriji, aŋ ken ô na dilmirji.»

³⁹ Menba, kamaŋ ka Samari ka sa iyére hende to hen kwône bi bôrji sa Jésu, sa kibi kwôlo iyore hende to hen. Hende kôl iyôn ba: «Ôbi dôren tô anŋa kêŋ ka na en lêrê hen.» ⁴⁰ Menba, kirija kamaŋ ka Samari sa uwonni menba, bay uwôli bi ôbi ré wôl naŋ ci sem, menba, ôbi wôl naŋ ci wulê wôô. ⁴¹ Bijé kwône damaŋ bi bôrji sari a, sa kibi kwôlo ôbi kôl hen. ⁴² Menba, bay kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Nini bi bôrni sari a na wô kibi kwôlo mu kelêni hen mera ré, nijba, na wôsa nini toy kwôlo ôbi kôl hen naŋ marni, aŋa niné hôŋ wo ôbi ré na ôbi gôlij naŋ bijé ka sa terare a na, tiri a men.»

Jésu berare kema gawra wo dami wo kelma

⁴³ Kirija wulê wo wôô bi wo hen kô nij, menba, Jésu ô bô emê wo Galilé a. ⁴⁴ Wôsa ôbi na kôl tumô kôl iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen na, balêri a biri kwôlê ré.» ⁴⁵ Kirija ôbi sa bij Galilé na, bijé ka Galilé biri yirji a wôsa ka pônî ka na ô lê geserê Jérusalêm a hen na, bay na gelo are kêŋ ka ôbi na la hen †.

⁴⁶ Jésu hô bul hô Kana bô emê wo Galilé a, kirij ka ôbi na li kam bilij care toŋ kam tinador hen. Sa iyé Kapêrnayôm a na, gawra wo dami wo kelma kemari ômij. ⁴⁷ Aŋ kirija ôbi toy wo Jésu ré hena Judé sa bij Galilé na, ôbi ô ligiri a ô uwôli bi ré era iyére tori a sa berare kemari wo ômij da ma hen biri men. ⁴⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Hena kené gel anŋaŋ ginê ré men, anŋaŋ gelé ré a men na, ka bê bôrŋe san a ré.»

⁴⁹ Menba, dami wo kelma bi wo hen, kôli iyôn ba: «Kelma era lew wô wo keman maa ma.»

⁵⁰ Jésu kôli iyôn ba: «Ô ham nij, wôsa kemam berare nij.» Ôbi bi bôri sa kwôlo Jésu kôli hen, aŋ kirij ô hari nij. ⁵¹ Kirija ôbi baa tô geré tô menba, manê kari jô kwini aŋ kôli iyôn ba: «Kemam berare nij.»

† 4: 45 Ja 2: 13-22

⁵² Menba, ôbi engeriji iyôn ba, ré na nañ tare iyeñ a ôbi ré berare ba? Menba, bay kôli iyôn ba: «Henañ nañ tare to sugi aña yiri ré jal.»

⁵³ Menba, ôbi hôn wo henañ ré na nañ tare hende to hen, aña Jésu henañ né kôli iyôn ba: «Kemam berare nij» hen, menba, ôbi nañ bijné ka bô iyére tori a kêm biji bôrji sa Jésu a.

⁵⁴ Jésu li gijnê wo têê wôôy bi wo hen, na kirijna ôbi henañ bô emê wo Judé herañ kwo Galilé a hen.

Jésu berare gawra wo kwa yiri ma

5 Cêgê gijnê bi wo hen, menba, wulê lê geserê wo Jubnê wo pôni nêmenba, Jésu ô Jérusalêm a.

² Jérusalêm a na, da nañ kibi geré wo bay uwôgeri ré na kibi geré wo gamgê hen na, iyom wo dami wo bay pi bij kam bô lij tagare toñ pelé to bay uwôgere Bêt-jata nañ kibi hébre hen. Kibi tagare hende to hen na, bay li pal bay ya. ³ Tô pal bi wo pôn pôn hen na, bay ômpare men, bay tu tij men, bay merayê ka gay gay hen môrji ya. [Bay gem bi kam né pelasij. ⁴ Wôsa *mana wo derômarañ a wo pôni herbo bô tagare hende to hen a ta aña pelase kam. Añ kwôni wo herbe bô a tumô kirijna kam pelasij hen na, ômpare tori hende to hen, na toñ mi mi kôba, dôrijn yiri a.]

⁵ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo ômpare liri li elê tôre subu kibi marge yi ya men. ⁶ Jésu gili wo ôbi yi tôñ hen iyôn men, ôbi hôn wo gawra bi wo hen ré ômij elê kwône a men na, Jésu kôli iyôn ba: «Ju gey berarê ba?»

⁷ Ôbi ômpare bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, kirijna kam pelasij na, kwôni wo ré ayen uwôl bô tagare a nañ, aña kirijna en masa bi ené kurij bô a, menba, ôbi ômpare wo ðangi kurij bô a tumôn nij.»

⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Hena ta ay jaare tom ôrijn.»

⁹ Kirij bay ka hen na, ôbi berare aña ay jaare tori ôrijn. Na nañ sa *sa merê ta, ¹⁰ menba, bay sa Jubnê kôli iyôn ba: «Na sa sa merê ta, ðiba ré jeré ayê kwoy wom né.»

¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwo beraren hen kôlen iyôn ba: «Ay kwoy wom ju ôrijn.» »

¹² Menba, bay engereri iyôn ba: «Na i bi a kôlem: «Ay kwoy wom ju ôrijn hen ba?» »

¹³ Nijba, ôbi hôn kwôni wo kôli kwôlê bi wo hen né, wôsa Jésu kay perê bijné ka kwôni ka ðebe ya hen.

¹⁴ Cêgê menba, Jésu uwôjnni derô haba wo *iyéy Emen a, menba, kôli iyôn ba: «Ju berare nij nijba, ju hô li têrijn ré nij wô wo aña ðê ka hen, maa hô lêm sôñ.»

¹⁵ Menba, gawra bi wo hen, ô kôlij bay sa Jubnê iyôn ba, ré na Jésu a na ré berarêri hen. ¹⁶ Na ôbi á, Jubnê ré woge Jésu wôsa ôbi ré berare gawra nañ sa merê ta.

¹⁷ Nijba, Jésu kôlji iyôn ba: «Iban na li jé aña ôbi li na hen iyôn yôôd. Aña nôbi kôba, en li hen iyôn men.»

¹⁸ Na wô ôbi wo hen, aña bay sa Jubnê ré woge damañ a ciré deréri wô wo ôbi ré ðage sa tôô to gengijn sa sa merê ta hen mera ré nijba, wô wo ôbi ré uwôge Emen Ibari men, ôbi ré li yiri ðiré na Emen iyôn a men.

Emen bij Kemari Jésu tôô sa are kêm a

¹⁹ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê: Kema na nêmenê lê ani kani sa kibri ré, nijba, ôbi li na aña ôbi gel yi Ibari a men, na aña Ibari li kêm hen, na bay a, ôbi ré li hen men. ²⁰ Wôsa Baba Emen gey Kemari aña ré gili aña ôbi li hen kêm men, ôbi a hô gili ka dami ðê ka ken gel hen a men, aña bi tununje ré ge kay damañ a. ²¹ Mega Baba Emen béér bijné ka ma aña biji bay mô tu geñ hen na, Kemari kôba, a bij i i wo bôri gey na, ôbi a biri merê tu geñ men. ²² Ôbi a, Baba Emen ba, ré jô kwôlê sa kwôni a ré, nijba, ôbi day tôô toñ jeré kwôlê kêm bij Kemari kôbri a. ²³ Aña bi bijné ré ay kibi Kema môñ kwo bay ayij kibi Ibari hen iyôn men. Wôsa kwôni wo ay kibi Kema ré ba, Ibari wo jori hen kôba ôbi ay kibri ré a men.»

²⁴ «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni wo toy kwôlê wujê, aña bi bôri sa kwo joon a hen na, ôbi a merê nañ kwini men, ôbi a erê kini jeré kwôlê a ré nij a men, nijba, ôbi yi mega kwôni wo na ma iyôn, aña haw hen ôbi mô tu geñ. ²⁵ Na tu kwôlê a ené kelênge hen: wulê nêmen nij wo bijné ka ma a toyé tôô Kema Emen aña ka toy tôri hen na, bay a merê tu geñ.

²⁶ Mega wo Iba Kema na hanê merê tu geñ hen iyôn na, Kemari kôba, ôbi biri yi hanê merê tu geñ men.

²⁷ Men, ôbi biri tôô bi ré jôrijn kwôlê sa bijné a men, wôsa ôbi na *Kema Gawra. ²⁸ Bi kwôlê wo en kelênge hen li tununje ge kay ré, wôsa kirijna wulêri nêmen na, bijné ka ma ma hen a toyé tôri. ²⁹ Menba, bay a jê sé kampê. Aña kañ bay lê derê hen na, bay a jê sé kampê wô merê tu geñ men, kañ bay lê habrê ba, bay a jê sé kampê bi bay ré jô kwôlê sarji a men.»

Bijné ka dô kwôli Jésu

³⁰ «Ani ka en nêmenê lê sa keben ba, nañ. En jô kwôlê sa bijné a na nañ kwôlo Emen kôlen hen. Aña jeré kwôlê wujê bi wo hen, na nañ geréri wôsa en woge na bô geyé wujê ré, nijba, bô geyé wo kwo joon hen ði.

³¹ Hena ré na nôbi a derê kwôlen nañ keben wujê ba, ka bê bôrnge san a ré. ³² Nijba, kwôni wo ðangi wo dô kwôlen hen ya, aña en hôn wo kwôlen wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri. ³³ Ken jé yi Ja a aña kwôlo ôbi dô gengijn san hen na, na kwôlê woñ tiri. ³⁴ Kupê nôbi ba, na gawra a derê kwôlen ré, nijba, en kôl kwôli Ja hen iyôn bi kené uwôrijn gelê. ³⁵ Ja na yi môñ tare toñ tô ðepere to berare kirij, aña na ken li yi derê sem wô kirij ka

peranji bay ka hen. ³⁶ Nijba, nôbi ba, ôbi derê kwôlen ya, an kwôlen bi wo ôbi dô hen na, damañ gôlij kwo Ja an, wôsa anja en li hen na, na Iban a ben a ené li hen, an na bay a derê kwôlen men, gel wo Iban a ré joon hen a men. ³⁷ Men, Iban bi wo joon hen na, ôbi nañ yiri dô kwôlen, nijba, ken toy tôri ré men, ken gili ré a men. ³⁸ Kwôlê wori yi bônge a ré, wôsa ken bi bônge sa kwo ôbi jori hen né. ³⁹ Men, ken dêñse men, kôbe tô magtubu to Emen a men, wôsa ken erem mega ré na sa kebre ana kené môrij nañ kununje hen. An na magtubu hende to hen, a na hende derê kwôlen. ⁴⁰ Bi wo hen, kôba, ken kañ era yen a bi kené mô nañ kununje.»

⁴¹ «Hini emê wupê na, hena na ligi gawrê a ré. ⁴² Nijba, en henênge men, en hôn wo geyé Emen na, ré nañ bônge a a men. ⁴³ En era nañ hini Iban menba, ken kapen, nijba, kwo era sa kibri wori menba, na ôbi a kené geyri dí men. ⁴⁴ Kenbay ka ken gey ayij kibi yerñge díba, ken woge ayê kibi wo hena ligi Emen a mera ré hen, menba, ka lê iyeñ a kené bê bônge san a ba? ⁴⁵ Ma ka ermé yañ ba, ené ulênge kwôlê sarñge a tumô Iban a. Nijba, ôbi ulênge kwôlê sarñge a ba, na *Moyis wo ken dí bônge sari a hen dí. ⁴⁶ Wôsa hena, na kené bi bônge sa Moyis a ba, ré kené bê bônge san a men, wôsa ôbi na li magtubu to kôl kwôlen. ⁴⁷ Nijba, hena kené bi bônge sa magtubu to Moyis a ré ba, ka lê iyeñ a kené bê bônge sa kwôlê wupê a ba?»

Jésu bijñé ka kwôni emê

(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17)

6 Cêgi kwôlo Jésu kôl hen menba, ôbi ô si cêgi cér wo Galilé wo bay uwôgere Tibériyad hen. ² Bijñé kwône kôbe tôri wôsa bay gel gijnê wo ôbi li sa bijñé kañ bay ômñare a hen. ³ Menba, Jésu nañ bay tôri ðayji ô merê sa keram a. ⁴ Wulê bi wo hen na, sa lê geserê *Pak wo Jubnê hen kôba, baa ða men.

⁵ Menba, kirijna Jésu ay tiri ta menba, gel kwônê bijñé ka era ligiri a hen, menba, ôbi engerij Pilip iyôn ba: «Naa erê kelé mapa na yôn a nana bijñé bay ka hen ré ôm ba?» ⁶ Ôbi kôl hen iyôn, bi ðiré hônij kwôlo bô Pilip a. Wôsa Jésu hôn anja ða lê nij. ⁷ Menba, Pilip uwôli sara iyôn ba: «Bi i i ba ré uwôn dê dê ôm na, hena nana kel mapa na tu *dényé arew wô kôba, a yêji ba ya.»

⁸ Menba, ôbi tô Jésu wo póni wo bay uwôgeri André woñ yêni Simô Piyêr hen kôli iyôn ba: ⁹ «Kema wo póni ôrij nañ mapa bay wo bay li nañ ôrj † men kuyê wô nà ya a men, nijba, kwônê bijñé ka hen ba, mapa wo bay nañ kuyê ka wô hen, a liji mi ba?»

¹⁰ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Binggeji bi bay mô tñ.»
Kalmê yi gañ kirij bay ka hen.

† Ôrj ná, na kaw ka yi mega gêmê iyôn.

Bay mô tñ an bay kêm na impê dubu bay. ¹¹ Menba, Jésu pô mapa bi wo hen, an kirijna lij Emen dosé menba, cêñ bijñé bay ka hen men, ôbi pô kuyê lij mega ôbi wo hen iyôn an cêji a sara mega wo bônji gey. ¹² Kirijna bijñé bay ka hen uyirêji nij, menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Perênge tô mapa wo baa hen díba, ken dí mênge an né.»

¹³ Menba, bay tôri dayrê tô mapa wo bay hen gwanê môj kibi wô.

¹⁴ Kirijna bijñé gel gijnê wo Jésu li hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen na, *ôbi kibi Emen wo Emen kôl ré sa sa terare a nà, bi na tiri.»

¹⁵ Jésu hôn wo bay ré sa dôri ereñ wô biri kenare hen iyôn menba, ôbi dô yiri pini hô sa keram a.

Jésu ô sa kam a

(Mt 14: 22-33, Mk 6: 45-52)

¹⁶ Kirijna kirij yi burgem menba, bay tôri ôrji kibi cér a. ¹⁷ Bay ðay bô bato a ciré erê tera Kapêrnayôm a. Kirij yoy nij menba, Jésu sa uwonji ré tô tô. ¹⁸ Menba, kal wo dami ge an mêw tôrij damañ. ¹⁹ Kirijna bay tô Jésu jubu bato nê kilomêter jii ley menba, bay gel Jésu era sa kam a an sa ða kwarji a menba, harê liji damañ. ²⁰ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Harênge ré, na nôbi.»

²¹ Bay gey ciré ayêri bô bato a nijba, bay bijñé kirij ka bay ca erê ya hen, jigê mera.

Jésu na kwô woñ merê tu geñ

²² Wulê pôn cêgê menba, kirijna kwônê bijñé ka baa cêgi cér a hen, gel wo bato ré baa pôn an bay tô Jésu ré ay ôrij na piniji an Jésu ré ðay nañ ci ré. ²³ Bay gel kwônê bato to ðanji wo hena si Tibériyad sa ðubu ða nañ kirij ka Jésu henañ pôrij mapa an lij Emen dosé pa dema ré biji ôm tô hen. ²⁴ Kirijna bay gel wo Jésu nañ bay tôri nañji menba, bay ðayji bô kwônê bato bi wo hen a an ôrji Kapêrnayôm ciré ô wogé Jésu.

²⁵ Kirijna bay uwonji cêgi cér a menba, bay kôli iyôn ba: «*Rabi, ju sa nà ná kirij ka yôn ba?»

²⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê, ken wogen na wô gijnê wo ken gel en li hen né nijba, na wô mapa wo na ken ôm uyirê hen dí.

²⁷ Lênge jé na wô anjan emê ka kiya a uyê hen né nijba, ken li jé wô ka a yé yôd an a lê an ka merê nañ kununje a men hen dí. Anjan emê bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra a bênge. Wôsa na Ibarna Emen a ben tô hende to hen bi ené lij hen iyôn.»

²⁸ Menba, bijñé bay ka hen engerij Jésu iyôn ba: «Na ba, nijna lê iyeñ a niné lê anja Emen gey niné li hen ba?»

²⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Jé wo Emen gey bi wo hen na, na wo kené bi bônge sa kwo ôbi jori a hen.»

³⁰ Menba, bay kôli iyôn ba: «Anğan gijnê kañ gelé ka yôn a jeré lê béni bi niné gel añ bi niné bijn bôrni sam a ba? ³¹ Mòjnêrni na ôm anğan emê ka bay uwôgeri *man ka na hena derômarañ a derô gwôlê hen, mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi na biji emê wo hena derômarañ a bay na ôm †.» »

³² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: *Moyis a na béngge emê bi wo na hena derômarañ a hen né, nijba, nà ná Iban a na béngge emê woñ tiri bi wo hena derômarañ a hen dí.» ³³ Wôsa emê wo Emen na, na kwo hena derômarañ a añ ôbi a lê a bijné ré mô tu geñ hen.

³⁴ Menba, bijné bay ka hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, béni emê bi wo hen kwôy kwôy.»

³⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na nôbi, a na emê woñ merê tu geñ bi wo hen, añ kwôni wo era yen a ba, kurôñ a liri ré nij men, kwo bi bôri san a ba, kam a diri ré nij a men. ³⁶ Nijba, ré ené kelênge ken gelen nañ turñge hen nij, kôba, ken kañ bê bôrnge san a a men. ³⁷ Bijné kêm ka Iban ben hen na, a era legen a men, kwôni wo era legen a ba, na dagêri nô ré a men.

³⁸ Wôsa en hena derômarañ a era sa terare a, na wô lê bô geyé wupê ré, nijba, bô geyé wo kwo joon hen dí.

³⁹ Bô geyé wo kwo joon bi wo hen na, na bi ené gem ka ôbi ben hen dô, díba, ené dí pôn iyôn kôba, ré kay ré men, bi ené biji ré ji si kamñê Wulê woñ jeré kwôlê a a men. ⁴⁰ Bô geyé wo Iban na, na wo i i wo ré gel Kemari añ bi bôri sari a na, ré mô nañ kwini men, bi ené sa biri ré ji si kamñê Wulê woñ jeré kwôlê a a men.»

⁴¹ Sa kwôlo Jêsu na kôl hen Jubnê kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ena emê wo hena derômarañ a hen.» ⁴² Menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi a na Jêsu woñ kema Josêp na ré ba? Men, nana hôn ibari nañ yori a men ré ba? Menba, ôbi uwôn na yôn a ré kôl iyôn ba: «Ena emê woñ merê tu geñ wo hena derômarañ a hen ba?» »

⁴³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Namnijge perêrnge a ré. ⁴⁴ Hena Iban wo joon hen, ré wuro kwôni ben ré na, ôbi nê m wo a era upen sa kibri ré, añ nôbi, na sa biri jê sé kamñê Wulê woñ jeré kwôlê a.

⁴⁵ Bay kibi Emen na li bô magtubu a kôl iyôn ba: «Bijnê kêm na, Emen a sa geléji kwôlê ††.» Añ kwo sa toy kwôlo Iban añ bi bôri sara hen na, a era upen. ⁴⁶ Kwôni wo sa terare a nà wo gel Emen nañ tiri ba, nañ tô, nijba, na kwo hena ligi Emen a hen a gelé Ibarna Emen dí.

⁴⁷ Na kelênge na tu kwôlê: kwôni wo bi bôri san a na, a merê nañ kwini. ⁴⁸ Nôbi a na emê woñ merê tu geñ.

⁴⁹ Mòjnêrnge na ôm man derô gwôlê kôba, bay na ma.

⁵⁰ Nijba, emê wo hena derômarañ a hen bi a nà, añ i i wo ôm ba, a ma ré. ⁵¹ Ena emê woñ merê tu geñ wo hena derômarañ a, añ hena kwôni ré ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê nañ kwini. Emê wo na bé hen na,

na kurôñgi yen wo na bé wô merê tu geñ wo bijné sa terare a nà.»

⁵² Kwôlo Jêsu kôl hen na, bay sa Jubnê kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi a lê iyeñ a ré béna kurôñgi yiri nana emê ba?»

⁵³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê: hena kené ôm kurôñgi yen nôbi Kema Gawra ré men, ken yi kwôbreren ré a men na, ka merê tu geñ woñ tiri hen né. ⁵⁴ Kwôni wo ôm kurôñgi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi a merê nañ kwini, añ na sa biri jê sé kamñê Wulê woñ jeré kwôlê a. ⁵⁵ Wôsa kurôñgi yen a na emê woñ tiri woñ emê men, kwôbreren na anğan yê kañ tiri kañ yê a men. ⁵⁶ Kwôni wo ôm kurôñgi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi bijn nañ en men, nôbi kôba, na bijn nañ dí men. ⁵⁷ Mega Iban woñ ôbi jonare mô geñ hen iyôn na, nôbi kôba, na sa kibri aña ené môrij geñ men hen. Ôbi a, kwôni wo ré ôm kurôñgi yen ba, a merê tu geñ wô keben men hen.

⁵⁸ Na emê wo hena derômarañ a bi a nà, ôbi na mega kwo mòjnêrnge na ôm kôba, na mañ hen né. Nijba, kwôni wo ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê nañ kwini.»

⁵⁹ Jêsu gelij bijné kwôlê bi wo hen na *iyéy dapare a Kapêrnayôm a.

Bay tô Jêsu ka pôni diri añ

⁶⁰ Bay tôri toy kwôlê bi wo hen menba, ka pôni kwône kôl iyôn ba: «Kwôlo ôm hen na, iyêre gañ hen ba, i a geyé ba?»

⁶¹ Jêsu hôn wo bay tôri ré kôl kwôlê sa kwôlê bi wo hen a menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kwôlê bi wo hen mênê bôrnge ba? ⁶² A hen ba, hena kené sa gelen nôbi Kema Gawra hena hô kirij ka en na henañ ya hen ba, ka sa kelê iyeñ nij ba? ⁶³ Na Tunu toñ hendi bô bôrê a na hendi bé merê tu geñ díba, kurôñgi yi nê m ani ré. Kwôlo ené kôl hen na, na kwôlê woñ Tunu men, hende a bé merê tu geñ a men. ⁶⁴ Nijba, bijné ka pôni perêrnge a hen na, bi bôrji san a ré.» Jêsu na kôl hen iyôn wôsa ôbi na hôn ka ré bê bôrji sari a ré hen men, kwo ré sa ayê sari hen a men nij.

⁶⁵ Menba, Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Na ôbi á, na ené kelênge iyôn ba: Hena Emen né bijn kwôni geré ré ba, ôbi nañ yiri a era bê bôri san a ré.»

⁶⁶ Kirij bay ka hen na, bay tôri ka pôni dô yirji yiri a añ. ⁶⁷ Menba, Jêsu kôlji bay tôri ka môj kibi wôd hen iyôn ba: «A kenbay, kôba ka derê yernge yen a añ men ba?»

⁶⁸ Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Kelma, nijna erê upé na i men ba? Wôsa na jôbi pôn nêñ a nañ kwôlo a bijn bijné merê wo nañ kwini. ⁶⁹ Nini bi bôrni sam a men, nini hôn wo jeré na Kwo yi nañ jengêri wo Emen jori hen men.»

† 6: 31 Sé nô 16: 15, Kurôñ kibé 78: 24 †† 6: 45 Esay 54: 13

⁷⁰ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na nôbi a terênge kenbay ka môj kibi wôd hen ré ba? Nijba, kwo pôni perênge a hen na Sidan.»

⁷¹ Ôbi kôl hen iyôn na wô Judas Iskariyôt kema Simô, wôsa ôbi a na kwo perê bay tô Jésu ka môj kibi wôd hen wo a sa ayê sari.

Yênê Jésu kañ bê bôrji sari a

7 Kirija Jésu iyêlij bay tôri kwôlê kô nij hen iyôn menba, ôbi ô gôr emê wo Galilé wôsa ôbi gey erê emê wo Judé a ré, wôsa bay sa Jubnê woge wo ciré deréri. ² Wulê bi wo hen na, sa lê geserê wo Jubnê wo bay uwôgeri kwoñ iyéy gergé hen baa dá. ³ Menba, yêneri kôli iyôn ba: «Hena ta, ju ô Judé añ bi bay tôm ô gelé are kêm ka ju li hen men. ⁴ Hena kwôni ré gey bi bijé ré hône ba, a lê ani nañ nalê ré, mega wo ju li aña gelij hen iyôn na, liji añ bi tu bijé gel.»

⁵ Yêneri kañ déj déj bay kôba, kañ bê bôrji sari a men. ⁶ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Wulê wupê nôbi nêrê ré tô, nijba, kenbay ba, wulê kêm na kwo dôri. ⁷ Kenbay ba, bijé a derênge ré, nijba, nôbi ba, bay a dôren, wôsa en dô kwôli jé lêreji wo habij hen ta. ⁸ Kenbay ken ô lê geserê bi wo hen hanje, nijba, nôbi ba, na erê ré, wôsa wulê wupê nêrê ré tô.»

⁹ Kirija Jésu kôlji hen iyôn menba, ôbi ba, tôñ Galilé.

Jésu ô kini lê geserê wo bay uwôgeri kwoñ iyéy gergé hen

¹⁰ Kirija yêneri ôrji lê geserê bi wo hen nij, menba, Jésu ô men, nijba, ôbi ô nañ nalê díba, kwôni hône né.

¹¹ Bay sa Jubnê wogeri kini lê geserê bi wo hen a, añ engereji iyôn ba: «Ôbi yôn ba?»

¹² Bijé kôl kwôlê damañ gengij sari añ ka pôni kôl iyôn ba: «Ôbi na gawra wo dôri» men, ka pôni kôl iyôn ba: «Ôbi na gawra wo habij wôsa ôbi bi bijé kay damañ.» ¹³ Nijba, kwôni wo ré kôl kwôli Jésu kañ ta ba, nañ wôsa bay harij bay sa Jubnê.

¹⁴ Kirija bay li geserê kwôy sa bôb derôre a nij menba, Jésu ô derô haba wo *iyéy Emen a ô gelij bijé are. ¹⁵ Derê kwôlê wori bi wo dé kirij menba, bay sa Jubnê kôl iyôn ba: «Ôbi dôyrê magtubu to Emen né menba, li iyeñ a ôbi ré hône tôd to Emen hen iyôn ba?»

¹⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Aña en gelij bijé hen na, na kañé ré, nijba, na ka kwo joon hen dí. ¹⁷ Hena kwôni wo ré gey lê bô geyé wo Emen dema ré henê na ba, gelé añañê bay ka hen, ré na ka Emen laba, ené iyêl na sa keben dí ba tô. ¹⁸ Kwôni wo kôl kwôlê sa kibri na, ôbi woge na hini emê wo gengij sari nijba, kwo woge hini emê wo kwo jori hen na, na ôbi a kelé kwôlê woñ tiri. Kwôni bi wo iyôñgi hen na, na ôbi lê añañ lamê tu kirij né. ¹⁹ *Moyis na béñge tôd nijba, kwôni na bi kwôlê sa tôd hende to hen a ré, menba, wô mi a kené gey kené deren ba?»

²⁰ Menba, kwôlê bijé uwôli sara iyôn ba: «Ba, ju yé? I a geyé diré derem ba?»

²¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «En li gijê na pôn tô nañ *sa merê ta menba, tununje ge kay mera ba? ²² Moyis na béñge tôd toñ walê keñ. Ôbi a, hena ré na nañ sa merê ta, a wulê woñ walij gawra keñ ré nêrê ba, ken wali keñ hen. (Tiri wori ba, tôd hende to hen, hena na yi Moyis a ré, nijba, hena na yi môpênge a dí.) ²³ Hena kené walij kema wo dê keñ nañ sa merê ta bi tôd to Moyis ré ðagij ré ba, wô mi a kené dí bôrñge tarênge san a, kirija en berare yi gawra yôd sa merê ta a ba? ²⁴ Jerênge kwôlê nañ kini díba, ken jô kwôlê woñ bôd a tôñ hen né.»

Jésu na Krist, kwo Emen dôri hen bi ba?

²⁵ Bijé ka pôni ka Jérusalêm kôl iyôn ba: «Na gawra wo bay wogeri ciré deréri bi a na ré ba? ²⁶ Ôbi iyêl díbij tu wolé hen iyôn menba, bay kôl kwôlê wôni ré, wô mi ba? Na ba, kilmérna hône wo ôbi ré na *Krist, kwo Emen dôri hen nij ba? ²⁷ Wôsa gawra wo hen na, nana hône kirij ka ôbi henaj ya hen, nijba, kirija Krist, kwo Emen dôri hen a sa na, kwôni a henê kirij ka ôbi henaj ya hen né.»

²⁸ Menba, Jésu gelij bijé kwôlê derô haba wo iyéy Emen a añ iyêl kañ ta kôl iyôn ba: «Ken hône kirij ka en henaj ya hen dô men, ken hône a men, en era na sa keben né, nijba, kwo joon hen na, na gawra woñ ôbi bôd pôn nijba, ken hône ré. ²⁹ Nijba, nôbi ba, en hône wôsa en hena na ligiri a, añ na ôbi a joon hen.»

³⁰ Bay woge ciré beréri nijba, bay nêrê beréri ré, wôsa wulê woñ beréri nêrê ré tô. ³¹ Bijé kwôlê bi bôrji sari a añ bay kôl iyôn ba: «Kirija Krist, kwo Emen dôri hen a sa sa ba, ôbi a lê gijê dé kwo gawra hen ba?»

³² Kirija *Parisijnêñê toy kwôlo bijé kôl gengij sa Jésu hen, menba, damné kañ bay bê kwôbe nañ Parisijnêñê jé bay gemé iyéy merê ré ô berori erañ. ³³ Jésu kôl iyôn ba: «Na merê nañ ken sem a, dema ené herê ligi kwo joon a hen tô. ³⁴ Añ ka sa wogen nijba, ka upen né, wôsa ka nêrê bij kirij ka na môrij ya hen né.»

³⁵ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Jubnê kôl kôl iyôn ba: «Kirij ka yôn a ôbi ré erê ya a nana uwoñni ré ba? Ôbi a erê gelij Jubnê ka userij sa iyé Grêkñê hen añ a erê gelij Grêkñê are dé. ³⁶ Bô kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Ka sa wogen nijba, ka upen né, wôsa ka nêrê bij kirij ka na môrij ya hen né hen ba, na iyeñ ba?» »

Hanê kam ka bij bijé gelé

³⁷ Gerné wulê lê geserê wo na wulê wo dami hen na, Jésu hena ðebu ta añ iyêl kañ a ta kôl iyôn ba: «Hena kwôni wo kam ré diri ba, bi era upen añ sa yi kam ka na biri hen. ³⁸ Kwôni wo bi bôri san a ba, hanê kam kañ

gelê a geré bôri a, mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn.»

³⁹ Jésu kôl hen iyôn gengijn na sa Tunu to ka bi bôrji sari a hen ré sa upé, wôsa Tunu hende to hen na bij ré tô, wôsa Jésu uwônj dampare tori ré tô.

Karijnare yi perê bijé wô sa Jésu

⁴⁰ Bijé toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, na *ôbi kibi Emen wo nana mô gemni bi tiri.»

⁴¹ Men, ka pôni kôl iyôn ba: «Na Krist, kwo Emen dôri hen» men, ka pôni kôl iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen bi a hena na Galilé men ba? Enj enj. ⁴² Magtubu to Emen kôl ôbi réé hena na tô môj wo kelma Dabid a men, sa iyé kelma Dabid to bay uwôgere Bêteléhêm hen a men ré ba?»

⁴³ Menba, bijé karijn sa kibi Jésu. ⁴⁴ Ka pôni perê gey ciré beréri nijba, kwôni biri ré tô.

Bô denjelé wo damné ka Jubné

⁴⁵ Kirija bay gemé iyéy Emen hen bulo hera menba, damné kaj bay bê kwôbe naj Parisijnêjê engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené burori ré ba?»

⁴⁶ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Nini gel gawra wo iyêl môj kwo hen sa pôn né.» ⁴⁷ Parisijnêjê kôlji iyôn ba: «Kenbay kôba, ken do bay lamange men ba? ⁴⁸ Ken gelo dami wona wôni ley, *Parisijnê ley ba bôrji sari a men ba? ⁴⁹ Kwônê bijé bay ka hen na, bay hôn tôô to Moyis dô ré, aj tômê bu sarji.»

⁵⁰ Parisijnê wo pôni wo bay uwôgeri Nikwodêm wo na era sa uwôn Jésu yoyre hen kôlij megêri iyôn ba: ⁵¹ «Tôô tona jôô wo nana bu gawra naj kwôlê pa dema ôbi ré dô kwôli anja ôbi li hen tô.»

⁵² Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Jôbi ju na kwo Galilé men ba? Kôbe bô magtubu to Emen a aj já gelé wo ôbi kibi Emen wôni ré hena Galilé ré kwôy.» [

⁵³ Menba, i i kôba hô ij ij.

Iyore to bay bure sa wônijnare toj têrij a

8 Kirija i i kôba, ô ij nij menba, Jésu ô sa Keram wo Olibiyé. ² Tô kirijn cud menba, ôbi bul hô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bijé kêm uso da ligiri a. Ôbi mô tôj aj dôrji kwôlê. ³ Menba, *bay derê tô tôô to Emen naj *Parisijnêjê eraj naj iyore to bay jerare sa wônijnare toj têrij hen. Aj bay dere debe tumô bijé kêm.

⁴ Menba, bay kôlij Jésu iyôn ba: «*Rabi, iyore to ná, nini jerare sa wônijnare toj têrij a. ⁵ Tôô to *Moyis na kelêni mega wo yébé bay ka iyôngi hen na, bi niné gôbiji deréj naj jerew †. Nijba, kwom jôbi ba, ju kôl iyen ba?»

⁶ Bay engereri hen iyôn bi ciré sélijni bi ciré dij kwôlê sari a. Nijba, Jésu he sari tôj aj di ani terare naj kema kôbri. ⁷ Mega wo bay engereri têê kwône hen iyôn menba, Jésu dô sari ta, aj kôlji iyôn ba: «Bi kwôni wo perêrjge a hen wo li têrij ré ba, ay jerew uwôlij iyore hende to hen tumô na gelé.»

⁸ Menba, ôbi hô he sari tôj aj di ani terare a. ⁹ Kirija bay toy hen iyôn menba, bôrji dôyrêji aj bay nal pôn pôn ô, ayij tôri sa surjê a kwôy sa sa kaj kamrê. Menba, Jésu naj iyore hende to ré debu derôrji a hen a baji mera. ¹⁰ Kirija Jésu dô sari ta aj gel na iyore hende to hen a débé baa hen mera menba, ôbi kôle iyôn ba: «Bay ô yôn ba? Kwôni jô kwôlê wôni saré ré ba?»

¹¹ Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Kelma, kwôni jô kwôlê wôni san a ré.» Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Nôbi kôba, en biré naj kwôlê ré men, ô harê nij, nijba, mu hô li têrij ré nij.»]

Jésu na kirijn ka perangi ka sa terare a nà

¹² Jésu hô kôlji iyôn ba: «Ena kirijn ka perangi ka sa terare a nà. Kwôni wo era tôj a ba, a erê kirijn ka hendi a ré nij, nijba, ôbi a upé kirijn ka perangi ka a biri ôbi a merê tu gej hen.»

¹³ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Parisijnêjê kôli iyôn ba: «Ju dô kwôlem naj kem hen na, kwôlê wom bi wo hen na tiri ré.»

¹⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené dô kwôlê wujê naj keben kôba, na tu kwôlê wôsa en hôn kirijn ka en henaj ya men, ka na ôrij ya hen a men, nijba, kenbay ken hôn kirijn ka en henaj ya hen né men, ka na ôrij ya hen né a men. ¹⁵ Kenbay ba, jerê kwôlê wongje na mega gawrê jôrij hen iyôn nijba, nôbi en jô kwôlê sa kwôni a ré. ¹⁶ A hena ené jô kwôlê sa kwôni a ba, jerê kwôlê wujê bi wo hen na, bij naj tu kwôlê wôsa ena penen ré, nijba, Iban wo joon hen na naj en. ¹⁷ Men lij bô magtubu tôô tongje a kôl iyôn ba: «Hena bijé wôô ré dô kwôli kwôni na, na tu kwôlê a bay ré kôl hen †.» ¹⁸ En dô kwôlen naj keben men, Iban wo joon hen kôba, dô kwôlen a men.»

¹⁹ Menba, bay kôli iyôn ba: «A Iban bi yôn ba?» Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Ken hônén ré men, ken hôn Iban ré a men. Hena kené hônén ba, ka henê Iban men.»

²⁰ Jésu kôlji kwôlê bi wo hen, na kirija ôbi gelij bijé are bô iyéy Emen a kwa kirijn ka kini bê gursu yij ya hen nijba, kwôni pôn iyôn kôba, biri ré wôsa wulê wori nêr ré tô.

Ka nêmê erê kirijn ka na erê ya hen né

²¹ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Na erê aj ka wogen aj ka maj tô têrij tongje a. Ka nêmê erê kirijn ka na erê ya hen né.»

† 8: 5 Lébitik 20: 10, Détéronôm 22: 22-24

†† 8: 17 Détéronôm 19: 15

²² Sa kwôlê bi wo hen a na, damné ka Jubnê kôl iyôn ba: «Ôbi a deré yiri nañ kôbri a ré kôl iyôn ba: ka nê mê erê kirij ka na erê ya ré hen ba?»

²³ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kena ka tòn nà, nijba, nôbi ena kwo ta. Ken ô tô anğa sa terare a nà, nijba, nôbi ba, en ô tô anğa sa terare nà ré. ²⁴ Na ôbi á, ré ené kelênge kené ma tô têrij tonge a hen, wôsa hena kené bi bônge sa kwo en kôl ené na ôbi hen ré ba, ka ma tô têrij tonge a.»

²⁵ Bay engereri iyôn ba: «Ju na i ba?» Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi a ré ené kelênge tumô nij. ²⁶ Kwôlo ré ené kelê men, jerê men gengij sarngge na, yi damañ nijba, kwo joon hen na, kôl na tu kwôlê a na kwôlo en toya kibri a a ené kôlij bijné ka sa terare a nà hen.»

²⁷ Nijba, bay hôn wo ré gengij na sa Ibari a ôbi ré kôlji hen né. ²⁸ Jésus hô kôlji iyôn ba: «Wulê wo ka sa dén nôbi *Kema Gawra ta sa gurô tagelê hen dema kené henê kwo en kôl ené na ôbi hen, ené li ani kani sa keben ré nijba, ré na anğa Iban na ré gelen hen a ené kôl kwôlji hen dí. ²⁹ Ôbi wo na joon hen, na nañ en díba, ôbi dén añ né, wôsa en li na anğa bôri ôbi gey hen.»

³⁰ Jésus iyêl hen iyôn menba, bijné kwône bi bôrji sari a.

Kwôngê Abraham kañ tiri

³¹ Menba, ôbi kôlij Jubnê ka bi bôrji sari a hen iyôn ba: «Hena kené gem kwôlê wujê bônge a na, kena bay tòn tiri. ³² Men, ka henê tu kwôlê men, tu kwôlê bi wo hen a derênge bô lemnare a a men.»

³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nibay nina kwôngê *Abraham men, kwôni na lêni lemnare ré a men, menba, wô mi a jeré kôl iyôn ba: «Ka merê sarngge senge ba?» »

³⁴ Menba, Jésus hô uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê, hena kwôni ré ay yiri bijn têrij na, ôbi na lema wore. ³⁵ Lema a merê bô ira kwôy ré, nijba, kema iyére a merê ya kwôy dí. ³⁶ Hena nôbi Kema Gawra ené derênge bô lemnare to têrij a ba, ka merê sarngge senge tiri a men. ³⁷ En hôn wo kené na kwôngê Abraham a men, nijba, ken gey bi kené deren wôsa ken gey kwôlê wujê ré. ³⁸ Nôbi en kôl na kwôli anğa en gel yi Iban a, nijba, kenbay ken li na anğa na toy kwôlji kibi ibarenge a.»

³⁹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nibay ibarni na Abraham.» Nijba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Hena henañ kené na kam Abraham ba, henañ kené lê anğa Abraham na li hen dí. ⁴⁰ Haw hen ken gey kené deren nôbi wôñ ôbi kelênge tu kwôlê wo en toy kibi Emen a hen, nijba, Abraham wo na ibarenge bi hen na, na li hen iyôn né. ⁴¹ Kenbay ken li na anğa ibarenge na li.»

Menba, bay kôli iyôn ba: «Nibay nina lamnañê ré, wôsa Emen pôn nêñ hari a na Ibarni.»

⁴² Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Hena Emen henañ a ré na Ibarenge na, henañ kené geyen, wôsa en hena na ligi Emen a a ené sa hen men, en era na sa keben ré, nijba, na ôbi a joon hen a men. ⁴³ Menba, wô mi a kené hôn bô kwôlê wujê ré ba? Wôsa ken nê mê toyé kwôlê wujê ré. ⁴⁴ Ibarenge na Sidan añ ken gey lê na anğa bô ibarenge gey hen. Ôbi na na ôbi deré temare ca tumô yey men, na ôbi benare a men díba kwôlê wôñ tiri nañ yiri a. Kirijna ôbi gey lê benare na, ôbi kôl kwôlê nañ sa yiri, wôsa ôbi na ôbi lê benare men, ôbi na iba benare a men. ⁴⁵ Nijba, na wô wo en kôl tu kwôlê hen aña kené kañ bê bônge sara hen. ⁴⁶ I a perênge a hen a gelé wo ené li têrij ba? A hena ené kôl na tu kwôlê ba, wô mi a kené kañ bê bônge san a ba? ⁴⁷ Kwôni wo na kwo Emen na, toy kwôlo Emen kôl hen, nijba, kenbay ken toy ré, wôsa kena ka Emen né.»

⁴⁸ Menba, Jubnê uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo na nini kôl jeré na gawra wo Samari men, tunu to habij ré yi bôm a a men hen na, na na benare ré.» ⁴⁹ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Tunu to habij yi bôn a ré, nijba, en ay na kibi Iban menba, ken ay keben né. ⁵⁰ En woge na hini emê wujê ré, nijba, ôbi a wogé hini emê wo gengij san men, ôbi jerê kwôlê a men na, hen ya. ⁵¹ Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni wo gem kwôlê wujê bôri a na, temare a deréri ré nij.»

⁵² Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Haw hen nini hôn wo tunu to habij ré yi bôm a nij. Wôsa *Abraham ma men, bay kibi Emen kôba maji a men, menba, jôbi ju kôl iyôn ba: «Hena kwôni ré gem kwôlê wujê ba, temare a deréri ré nij.» ⁵³ Jôbi ju na kwo dami dê Abraham wo na ma hen ba? Bay kibi Emen kôba, maji menba, jôbi ju li yem môñ i iyôn ba?»

⁵⁴ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené ay kibi yen ba, ayê kibi yi wujê bi wo hen na ani ré. Na Iban wo ken kôl ré na Emen wongge hen a ayê keben. ⁵⁵ Ken hôn ré, nijba, nôbi ba, en hôn. Hena ené kôl ené hôn ré na, réé ené yé ôbi benare môñ kenbay iyôn men, nijba, en hôn men, en gem kwôlê wori a men. ⁵⁶ Ibarenge Abraham na sê peré wo díré gelé wulê wujê bi wo hen. Ôbi na gel añ na li yi derê.»

⁵⁷ Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Elêrem nê mê tôre bay ré tô menba, na ju gel Abraham nij ba?»

⁵⁸ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: pa dema Abraham na ré yêñ tô na, na en ya nij.»

⁵⁹ Kirijna bay toy hen iyôn menba, bay pô jerew ciré gôbijni menba, Jésus uwôbe añ sêñ derô haba wo *iyéy Emen a añ ô.

Jésu berare gawra wo tiri na toj bô yori a

9 Wulê wo pôni Jésus ô tô geré menba, ôbi gel gawra wo pôni wo tiri na toj bô yori a. ² Menba, bay tôri engereri iyôn ba: «*Rabi, gawra wo nà ba, na wô kibi têrij tori laba to balêri a lê aña tiri ré tij bô yori a hen ba?»

³ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Na wô sa têrij tori ré men, to balêri ré a men, nijba, tiri tij bi néé wo Emen ré gel yiri nô sari a. ⁴ Mega wo kirij ka perangi baa nà tô hen na, bi na lêngge jé wo kwo joon hen. Wôsa yoyre baa da nij aň kwôni a nê mê lê jé ré nij.

⁵ Mega wo en baa sa terare a nà tô hen na, ena kirij ka perangi ka bijné ka sa terare a nà.»

⁶ Kirija ôbi kôl kwôlê bi wo hen iyôn kô nij menba, ôbi tebe kalê tön aň bulônij terare. Ôbi ay terare hende to ôbi bulôn hen aň li tu ôbi tu tij bi wo hen a.

⁷ Aň Jésus kôli iyôn ba: «Ô ju ô pelé tum bô kam tagare ka bay uwôgeji Silowé hen.» (Silowé bôri na ôbi jé.) Ôbi ô pelé tiri bô kam tagare hende to hen menba, ôbi gel kirij dô aň bulo hera.

⁸ Bay kwari men, bijné ka na hôni tumô tumô môn ôbi uwôlê are hen na, bay kôl iyôn ba: «Kamaň, na gawra wo na miirê uwôl are na hen né ba?»

⁹ Menba, ka pôni kôl ré na ôbi men, ka pôni kôl ré na kwôni wo gelij naň dí dí men. Menba, ôbi naň kibri kôlji iyôn ba: «Na nôbi.»

¹⁰ Menba, bay kôli iyôn ba: «Ju li iyeň a jeré gel kirij hen iyôn ba?»

¹¹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Gawra wo bay uwôgeri Jésus hen a bulônê terare aň lén tun a, aň kôlen iyôn ba: «Ô ju ô pelé tum bô kam tagare to Silowé.» Menba, en ô pelé tun menba, en gel kirij mera.»

¹² Menba, bay hô engereri iyôn ba: «Gawra bi wo hen na yôn ba?» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En hôn né.»

Parisijnêné engerij ôbi tu tij bi wo hen kwôlê

¹³ Menba, bay ôrij naň gawra bi wo tiri na tij ligi *Parisijnêné. ¹⁴ Na na naň *sa merê ta a aña Jésus na ré bulôn terare li a tu gawra bi wo hen aň biri gel kirij hen. ¹⁵ Menba, Parisijnêné kôba hô engereri men, ôbi ré li na iyeň a ré gel kirij hen ba? Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ôbi bulôn terare lén tun a aň en ô pelé menba, en gel kirij mera.»

¹⁶ Sa kwôlê bi wo hen a na, Parisijnêné ka pôni kôl iyôn ba: «Gawra wo hen na, hena na ligi Emen a ré, wôsa ôbi bi kwôlê sa sa merê ta a ré.» Men, ka pôni kôl iyôn ba: «Gawra woň ôbi têrij ba, a lê iyeň a ré lêrê gijnê wo hen iyôn ba?» Menba, karijare yi perêrji a.

¹⁷ Menba, bay hô engerere ôbi tu tij na iyôn ba: «Kirija ôbi li aň ju gel kirij hen iyôn na, jôbi ba, na kwôli mi a jeré kôl gengij sari ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi na *ôbi kibi Emen.»

¹⁸ Bay sa Jubnê na wo ôbi na ré na ôbi tu tij aña ré gel kirij hen iyôn né kwôy wo bay ô eraň naň balêri.

¹⁹ Menba, bay engereri iyôn ba: «Na kemarngge wo ken kôl tiri ré tij bô yori a bi a nà ba? Menba, li iyeň a ôbi ré gel kirij haw hen ba?»

²⁰ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Nini hôn wo ré na kemarni men, nini hôn wo tiri na ré tij na bô yori a a men. ²¹ Nijba, ôbi li iyeň a ré gel kirij ba, ba nini hôn né. Men, i a lê a ôbi ré gel kirij hen ba, ba a men ba, nini hôn ré nij. Engeréngereri, tiri sur nij hen na, ôbi a kelê kwôlo gengij sari.»

²² Na ôbi á, balêri ré kôl hen iyôn wôsa bay harij bay sa Jubnê wôsa bay na genge mega wo hena kwôni wo ré hôn Jésus ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, bay réé dagêri bô *iyéy dapare a. ²³ Na ôbi á, balêri ré kôl iyôn ba: «Tiri sur nij hen na, engeréngereri ôbi hen.»

²⁴ Parisijnêné hô uwôgeji gawra bi wo tiri na tij hen aň kôli iyôn ba: «Kôl kwôlê woň tiri tumô Emen a wôsa nini hôn wo gawra bi wo ju kôl ré berarem hen na, na ôbi têrij.»

²⁵ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena ôbi ré na ôbi têrij ba, en hôn né, nijba, aňga pôn ka en hôn na, tumô ba, tun na tij nijba, haw hen en gel kirij.»

²⁶ Menba, Parisijnêné hô engereri iyôn ba: «Ôbi lêm na mi ba? Ôbi li na iyeň a ré bôl tum hen ba?» ²⁷ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ré ené kelênge nij menba, kené toy ré wô mi ba? Wô mi a kené hô gey toyé a sôn ba? Kenbay kôba, ken gey yé bay tôri men ba?»

²⁸ Bay tiréri aň kôl iyôn ba: «Jôbi a na ôbi tôri dí terô, nibay nija bay tô *Moyis. ²⁹ Nini hôn mega wo Emen na ré iyêl naň Moyis. Nijba, gawra wo nà ná, nini hôn kirij ka ôbi henaň ya hen ré.»

³⁰ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwôlo hen na, en hôn né, ôbi li aň en gel kirij hen na, ré kené henê kirij ka gawra bi wo hen henaň ya hen. Menba, ken hôn kirij ka ôbi henaň ya hen né. ³¹ Nana hôn wo Emen ré toy uwôlê wo bay têrij ré hari nijba, hena kwôni ré biri kwôlê men, li aňga ôbi gey hen a men na, na kwôni bi wo hen a ôbi ré toy uwôlê wori. ³² Wôsa nini toy tumô mega wo kwôni na ré bôl tu kwôni wo tij bô yori a iyôn sa pôn né. ³³ Hena gawra bi wo hen ré hena na ligi Emen a ré na, ôbi ré nê mê lê ani ré kwôy.»

³⁴ Menba, Parisijnêné kôli iyôn ba: «Ju yêň bô têrij a menba, ju gey geléni are ba?» Menba, bay dageri bô iyéy dapare a.

Bijné ka hôn ciré na bay tu tij né

³⁵ Kirija Jésus toy wo bay ré dage gawra bi wo hen menba, ôbi ô unéri aň kôli iyôn ba: «Ju bi bôm sa *Kema Gawra ba?» ³⁶ Menba, gawra bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, ôbi na i a ené bê bôn sari a ba?»

³⁷ Jésu kôli iyôn ba: «Ju gili. Kwôni wo iyêl nañ ju hen na, na ôbi.» ³⁸ Menba, ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma, en bi bôn sam a.» Añ ôbi cubu gubari tumôri a.

³⁹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «En era sa terare a nà ná wô jerê kwôlê añ bi bay tu tij ré gel kirij men, ka gel kirij hen ré hô gase yi bay tu tij men.»

⁴⁰ Parisinjêné ka pôni ka debu nañ dí hen toy kwôlê bi wo hen, añ kôli iyôn ba: «Nibay kôba, nijna bay tu tij men ba?»

⁴¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Hena henañ turnge ré tij na, henañ kwôlê têrij henañ né beré sarñge ré. Nijba, haw hen wo ken kôl iyôn ba nini gel kirij, na ôbi a, kwôli têrij tonje ré bu sarñge a baa ya hen.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa ôbi abê gamgê nañ gamgê kari

10 «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni wo si si kibi geré wo iyéy gamgê ré, nijba, si si tu telare aña ré ô bô a na, na ôbi gemsare men, na bandi a men. ² Nijba, kwôni wo si si kibi geré ba, ôbi a na ôbi abê gamgê hen dí. ³ Ôbi gemé kibi iyé gamgê hen bôl kibi iyére biri añ gamgê toy tôri hôn men, ôbi uwôge ka na kari hen, nañ heniji heniji añ ôbi sij nañ ci nô. ⁴ Kirijna ôbi sij nañ gamgê kari bay ka hen kêm nô nij na, ôbi a derê tumôrji men, bay a erê tôri a a men, wôsa bay hôn tôri. ⁵ Gamgê bay ka hen ô tô kwôni wo ðangi a ré, nijba, bay a geréri dí wôsa bay hôn tôri ré.»

⁶ Jésu kôlji gwosoy kwôlê bi wo hen nijba, bay hôn kwôlo ôbi kôlji hen ré kwôy.

Jésu na ôbi abê gamgê wo dôri

⁷ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: en yi mega kibi geré wo iyéy gamgê iyôn. ⁸ Bijné kêm ka na era tumôn hen na, na bay gemsare men, na bandi a men añ gamgê na toy tôrji ré. ⁹ Ena kibi geré. Hena kwôni ré si legen na, ôbi a uné gelê men, ôbi a era ira men, a sé men, ôbi a uné kalmê kañ emê ka lebé dô a men. ¹⁰ Ôbi gemsare ba era na wô gemsare men, deré temare men, mênê kirij a men. Nijba, nôbi en era bi bijné ré mô tu geñ men, ré uwôn terê kibi wo gay gay wo bô a hen a men.»

¹¹ «Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Ôbi abê gamgê wo dôri na, ay yiri uléj wô gamgê kari. ¹² Nijba, kwôni wo abe gamgê wô uwônijn gursu mera díba na ôbi abêrji ré men, gamgê kôba na kari ré a men hen na, kirijna ôbi gel heñ era menba, ôbi ge ðiji añ, añ heñjê waserêji. ¹³ Ôbi li hen iyôn wôsa ôbi li jé na wô uwônijn gursu mera, díba, erem sa gamgê a ré. ¹⁴⁻¹⁵ Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Mega wo Iban hōnen men, nôbi kôba, en hōni men hen iyôn na, en hōn gamgê kañê men, bay kôba hōnen men. En ay yen uléj wô sa gamgê

kañê. ¹⁶ En ôrij nañ gamgê ka pōni ka nañ bô ira nà tô. Gamgê bay ka hen na, na erê erañ nañ ci, añ bay a toyé tōn añ bay kêm a sa ðañ kiniji pōn men, ôbi gemérji kôba, a pōn a men.»

¹⁷ «Iban geyen na wôsa en ay yen uléj dema ené sa uné hōrij tô hen. ¹⁸ Añ yen bi wo en ay uléj hen na, na kwôni a beren ereñ né, nijba, na nôbi a ayê bé nañ bô geyé wupê. En nê m dé yen bijn temare men, en nê m derê yen kebre a a men. Na tôô Iban to kelan a ené li hen.»

¹⁹ Sa kwôlê bi wo ôbi kôl hen na, karijare hô yi perê Jubjê. ²⁰ Ka pōni perê kwône kôl iyôn ba: «Tunu to habijn bôri a men, na kubra a men, menba, wô mi a kené toy kwôlê kibri a ba?»

²¹ Men né, ka pōni kôl iyôn ba: «Kwôni wo tunu to habijn bôri ba, a kelê kwôlê hen iyôn né men, tunu to habijn ba, a belê tu ôbi tu tij ba men.»

Jubjê kañ Jésu

²² Bay li geserê woñ belê kibi *iyéy Emen Jérusalêm a kibi kelanê a. ²³ Menba, Jésu ô palê derô haba wo iyéy Emen a si tô pal wo uwôgeri ré na kwo Salomôn hen.

²⁴ Menba, Jubjê sa méeri ta añ kôli iyôn ba: «Kirijna yôn a jeré bé bōrni kurij tōñ ba? Hena jeré na Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni wañ ta nijna toyé.»

²⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na en kelênge nijba, na ken kañ bê bōrñge sara. Wôsa aña en li nañ hini Iban hen na, na bay a derê kwôlen. ²⁶ Nijba, ken bi bōrñge sara ré, wôsa kena gamgê kañê ré.

²⁷ Gamgê kañê na, toy tōn men, en hōnji men, bay era tōn a a men. ²⁸ Men, nôbi en biji bay mô tu geñ nañ kwiniji men, bay a mênê ré yôd men, kwôni a dôrji kôben a ré a men. ²⁹ Iban bi wo na ben bijné bay ka hen na, gôlij sa are kêm añ kwôni nê m derêji kôbri a ré a men. ³⁰ Nibay nañ Iban nijna gawrê ka pōn.»

³¹ Menba, Jubjê hô pô jerew ciré gôbijn Jésu deré.

³² Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En li aña dôri ka hena yi Iban a kwône gelênge nijba, na wô ka yôn pōn aña kené kena gôben deré kwôlji hen ba?»

³³ Menba, Jubjê uwôli sara iyôn ba: «Na wô lê aña dôri a niné gôbem deré hen mera ré, nijba, wô tiiré wo ju tiiré Emen men, wô wo jôbi ju na gawra menba, ju li yem môñ Emen iyôn a men hen.»

³⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Lij bô magtubu tôô tonje a kôl Emen na ré kôl iyôn ba: «Kena emen men †.» ³⁵ Nini hōn kwôlo magtubu to Emen ré kôl hen na, kwôni a mênê ré wôsa na bijné bay ka bay na uwôl béré kwôlê wori biji hen a, Emen ré uwôgeji emen men hen. ³⁶ Wôsa kuñê nôbi ba, na Iban a dôren añ joon sa terare a menba, ken kôl ené tiiré na Emen wô kelê wo en kôl ené na Kema Emen hen. ³⁷ Hena ené li aña Iban li hen men né, ken bi bōrñge san a ré men.

† 10: 34 Kurôn kibé 82: 6

³⁸ Nijba, hena ené li anja Iban li hen aja kené gey bê bônge san a ré na, ken bi bônge sa anja Iban li bay ka en li hen. Hen iyôn hari kôba, ken bi bônge sa are bay ka hen a bi ken hôn dô mega wo Iban ré bij nap en men, nôbi kôba, ené bij nap di men.»

³⁹ Sa kwôlê bi wo hen a na, Jubnê hô woge ciré beréri, nijba, ôbi si selay ô.

⁴⁰ Menba, Jésus hô ô cêgi cér wo Jurdê kirij ka Ja ôbi lê batêm na lij bijé batêm ya hen, aj ô merê ya. ⁴¹ Bijé kwône era ligiri a aj kôl iyôn ba: «Ja ôbi lê batêm na li gijê wôni pôn nêj iyôn né, nijba, kwôlo ôbi na kôl kêm gengij sa gawra bi wo hen na, na kwôlê woñ tiri.»

⁴² Menba, kirij bay ka hen na, bijé kwône bi bôrji sari a.

Jésu bi Lajar ji si kamnê

11 Gawra wo pôni bay uwôgeri Lajar mô Bétani a, ôbi ômij. Sa iyére hende to hen na, si Mari nap yêre Mart môrji ya. ² (Mari hende to hen na na, na to na wusij Kelma ider sa têri a men, na mô nap guseri sare men hen. Aj Lajar bi wo ômij hen na yêene.) ³ Si Mari nap Mart jé kôlij Jésus iyôn ba: «Kelma, gel kwo ju geyri gap hen ômij.»

⁴ Kirija Jésus toy hen iyôn menba, ôbi kôl iyôn ba: «Ômpare to hen na, na to a diri ré, nijba, na to a gelé hini emê wo Emen men, na to bay ayij kibi Kema Emen a men.»

⁵ Jésus gey Mari nap yêre Mart men, yêneji Lajar a men daman. ⁶ Wulê bi wo ôbi toy wo Lajar ré ômij hen na, ôbi hô wôl sa wôd cêgê a, kirij ka ôbi môrij ya hen. ⁷ Menba, ôbi kôlij bay tôri iyôn ba: «Na herênge Judé.»

⁸ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «*Rabi, Jubnê na gey ciré gôbem deré nap keram haw hen menba, já hô herê Judé sôn ba?»

⁹ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Wulê pôn ba, na tare môj kibi wôd ré ba? Hena kwôni ré ô kirij tu tare ba, a hebirij né, wôsa ôbi gel kirij ka perangi ka sa terare a nà. ¹⁰ Nijba, hena kwôni ré ô kirij yoyre na, ôbi a hebirij wôsa kirij ka perangi ka ôbi ré gelij kirij nap.»

¹¹ Cêgi kwôlê bi wo hen na, ôbi kôlji iyôn ba: «Melañ-nena Lajar yi kum, aj na erê engéri.»

¹² Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «Kelma, hena ôbi ré yi na kum ba, ôbi a berarê senge.»

¹³ Jésus kôlji na kwôli temay Lajar nijba, bay kôl yañ ba ôbi ré kôlji na kwôli kum. ¹⁴ Menba, Jésus kôlji wañ a ta iyôn ba: «Lajar ma. ¹⁵ Yen dôren gap wô sarngge wô napê wo en nap kirij bay ka hen, wôsa ôbi wo hen a lê dema kené bê bônge san a. Na erênge unéri.»

¹⁶ Sa kwôlê bi wo hen a na, Tomas wo bay uwôgeri Kerma hen kôlij megêri bay tô Jésus ka baa hen iyôn

ba: «Nabay kôba, na erênge men. Hena ré temare hende kôba, na mange nap di.»

¹⁷ Kirija Jésus sa menba, toy wo Lajar ré emij li wulê pôrbu kamnê nij. ¹⁸ Bétani nap Jérusalêm na, perêrji ãa senge, na kilométer subu mera. ¹⁹ Na hen iyôn a, Jubnê kwône ré eraji temare ligi si Mari nap Mart a wô jalê bôrji wô yêniiji wo ma hen.

²⁰ Kirija Mart toy wo Jésus era hen ya, menba, hende hena jô kwini aj Mari ba, mô baa ira. ²¹ Mart kôlij Jésus iyôn ba: «Kelma, hena henañ jeré ná nà ba, yêniini henañ ré ma ré tô. ²² Nijba, haw hen kôba, en hôn wo anja yôn yôn ka jeré engeriñ Emen ba, ôbi ré bem.»

²³ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Yênê a jê sé kamnê.»

²⁴ Mart uwôli sara iyôn ba: «En hôn wo ôbi ré jê sé kamnê kirija bijé ka ma ré jê sé Wulê woñ jerê kwôlê a hen.»

²⁵ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Nôbi, ena ôbi bij bijé jê sé kamnê men, ena ôbi biji merê tu geñ a men. Hena kwôni ré bi bôri san a ba, ré ma na ma kôba, a merê tu geñ. ²⁶ Men, i i wo mô tu geñ aj bi bôri san a ba, a ma ré kwôy. Mu bi bôrê sara ba?» ²⁷ Mart kôli iyôn ba: «En bi bôn sam a Kelma, wo jeré na *Krist kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo ré era sa terare a nà bi.»

²⁸ Kirija hende kôl hen iyôn menba, kurij ô ta. Aj uwôge yêre Mari jigêd aj kôle iyôn ba: «Rabi ãebu hen ya uwôgerê.»

²⁹ Kirija Mari toy hen iyôn menba, hende hena kerê jô kwini. ³⁰ Wôsa Jésus sa bij sa iyére hende to hen ré tô nijba, ôbi baa na kirij ka Mart ré uwonni ya hen.

³¹ Menba, Jubnê ka ré mô bô ira nap Mari wô jalê bôre hen, kirija bay gel wo hende hena kerêd si nô hen iyôn na, bay hena ô tôre a aj kôlji iyôn ba: «Yañ ba, hende ô na sa kamnê ta erê sômê.»

³² Kirija Mari sa bij kirij ka Jésus ãebij ya hen na, kirija hende gili menba, hende kurij tôñ têri a aj kôli iyôn ba: «Kelma, hena henañ jeré ná nà ba, yênen henañ ré ma ré.»

³³ Jésus gel wo hende sôm men, Jubnê ka ré bare hen kôba, sôm a men na, bôri erem kwôlê gap aj cémni uwôsij. ³⁴ Menba, Jésus engere Mari iyôn ba: «Ken emni yôn ba?» Menba, hende kôli iyôn ba: «Kelma, era ju sa gel.»

³⁵ Menba, Jésus sôm. ³⁶ Kirija Jubnê gel wo Jésus sôm hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Gelênge geyé wo ôbi geyri kêm hen.»

³⁷ Aj ka pôni perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi wo na bôl tu ôbi tu tij hen, henañ ré nê mê lê aj bi Lajar ré ma ré ba?»

³⁸ Menba, bôri erem kwôlê daman a sôn aj ôbi ô sa kamnê. Kamnê bay ka hen, na uwormo keram a aj kulman keram ãij kibé. ³⁹ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Nôgênge kulman keram hen aj.» Menba, Mart yêri

ôbi temare bi wo hen, kôli iyôn ba: «Kelma, ôbi emijn li wulê pôrbu aŋ dîné nij.»

⁴⁰ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Na en kôlê hena meré bi bôre san a ba, meré gelé néé wo Emen ré ba?»

⁴¹ Menba, bay nôge kulman keram wo yi kibi kamnê a hen aŋ, aŋ Jésus ay tiri bôrij kirij si ta aŋ kôl iyôn ba: «Iban, en lêm dosé wô kwôlo ju toy keben a nij hen.

⁴² Kujnê nôbi ba, en hôn wo jeré toy kwôlê keben a kwôy kwôy hapê, nijba, en kôl na wô kwônê bijné ka débu méren ta hen dí, bi bay ré bi bôrji san a mega wo ré na jôbi a ré joon hen.»

⁴³ Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, kôl naŋ tôri to dami kôl iyôn ba: «Lajar, so nô.»

⁴⁴ Menba, ôbi temare bi wo hen nuŋgero so. Têri naŋ kôbri lêgerij ta naŋ kibi bargay men, tiri harij naŋ kibi bargay a men, menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Beserêŋgeri aŋ ken díri ô.»

Jubnê way kwôli deré Jésus

⁴⁵ Jubnê ka kwôni ka era temare uné Mari hen gel aŋga Jésus li hen, menba, bay bi bôrji sari a. ⁴⁶ Nijba, ka pônî perêrji a ôrji uné *Parisijnê aŋ kôlji kwôli aŋga Jésus ré la hen. ⁴⁷ Menba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ Parisijnê uwôgeji dapare to *Sanédrên aŋ kôl iyôn ba: «Na lêngge na iyen ba? Wôsa gawra wo hen na, li gijnê kwône. ⁴⁸ Hena nana déŋgeri li hen iyôn na, bijné kêm a bê bôrji sari a, menba, Rômênê a eraji sa mênê *iyéy Emen tona men, tô yê wona a men.»

⁴⁹ Menba, kwo pônî perêrji a bay uwôgeri Kayib na *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe elê bi wo hen a, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken hôn ani ré kwôy. ⁵⁰ Bi gawra pôn nêj ré ma wô sa bijné kêm a derê laba, bi sa iyére ré mênij derê dí ba?» ⁵¹ Ôbi kôl hen iyôn na sa kibri ré, wôsa elê bi wo hen na, ôbi na dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe aŋ ôbi kôlji ta mega wo Jésus ré sa ma wô sa iyére. ⁵² Na wô sa iyére pôn mera ré, nijba, na wô hô dayê bijné ka Emen ka userij hen lij kurôngi yi wo pôn.

⁵³ Ayij tôri wulê bi wo hen na, bay way kwôli ciré deréri. ⁵⁴ Na ôbi aŋa Jésus ré gel yiri waŋ waŋ tu Jubnê ré hen, aŋ ô sa iyére to kwa derô gwôlê to bay uwôgere Eperêm hen ô merê ya naŋ bay tôri.

⁵⁵ Mega wo geserê lê *Pak wo Jubnê baa da menba, bijné ka naŋ sa iyére iyére kwône ôrji Jérusalêm a tumô Pak a dê ciré erê lôjnê yirji wô sélij tumô Emen. ⁵⁶ Bay woge Jésus aŋ bay eŋgerij perêrji a derô haba wo iyéy Emen a iyôn ba: «Ken erem mega wo ôbi ré era kini geserê na ré ba?»

⁵⁷ Wulê bi wo hen na, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ Parisijnê na kôlij bijné iyôn ba: «Hena kwôni wo ré hôn kirij ka Jésus môrij ya ba, ré kôl ta aŋ bi ciré erê beréri.»

Mari bi ider sa tê Jésus a

12 Baa wulê jii dema geserê *Pak ré lij tô menba, Jésus hera Bétani sa iyé Lajar wo ôbi na biri ji si kamnê a hen. ² Kirij bay ka hen na, Mart li aŋgaŋ emê bijné Jésus menba, perê kwônê bijné bay ka mô ôm are hen na, Lajar kôba, ya men. ³ Menba, Mari ay kwa gaasa woŋ ider wo dîné dô wo garari mê wo bay li naŋ kalmê ka bay uwôgeji nar hen, eraŋ sa wuse sa tê Jésus a aŋ mô naŋ gusiri sare aŋ bô iyére kêm dîné ider. ⁴ Judas Iskariyôt ôbi tô Jésus wo pônî wo a ayê sa Jésus hen, kôl iyôn ba: ⁵ «Wô mi a nana kaŋ ayê ider bi wo hen eŋgij *dényé arew subu aŋ cêj bay nimré ré ba?»

⁶ Ôbi kôl hen iyôn na wô geyé wo ôbi gey bay nimré ré, nijba, wôsa ôbi na ôbi gemsare men, ôbi a na ôbi gemé lari a men, aŋ lari wo bay biri gemé hen na, ôbi gômse kwari dê dê. ⁷ Nijba, Jésus kôl iyôn ba: «Déngere dê iyôn, wôsa hende li hen iyôn tumô ermijn sa emé wo bay a sa emen a hen. ⁸ Bay nimré a merê naŋ ken naŋ wulê wulê tô, nijba, nôbi ba, na merê naŋ ken naŋ wulê wulê ré.»

⁹ Menba, Jubnê kwône toy wo Jésus ré na Bétani a na, bay era na wô geléri ôbi mera ré, nijba, na wô gelé Lajar wo ôbi na biri ji si kamnê hen a men. ¹⁰ Menba, damné kaŋ bay bê kwôbe genge wo Lajar kôba, ciré diréri men. ¹¹ Wô sé wo Lajar ji si kamnê hen na, Jubnê kwône kaŋji damné kaŋ bay bê kwôbe aŋ bi bôrji na sa Jésus a dí.

Aŋga bijné li wô sa wo Jésus Jérusalêm a

¹² Wulê pôn cêgê menba, bijné kwône ka era wô lê geserê hen toy wo Jésus ré da era Jérusalêm a hen ya men, menba, ¹³ pôrji demaŋ gare kôbriji a aŋ gerji jôrij kwini naŋ gura kôl iyôn ba: «Hosana, heramê yi wô sa Emen. Bi terê kibi yi wô sa kwo era naŋ hini Kelma Emen hen. Kwo era hen bi a na kelma wo *Israyêl hen a men †.»

¹⁴ Jésus uwôn kema kura day mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

¹⁵ «Kenbay bijné ka Sijnô, †† harêŋge ré, gelêŋge Kelma woŋge day mera sa kema kura a era hen ya ‡.»

¹⁶ Kirij bay ka hen na, bay tô Jésus hôn ani bô are bay ka hen a ré. Nijba, kirija Emen gel dapare to Jésus nij, dema bay ré erem mega wo na ré lij bô magtubu to Emen a wô sari aŋa bijné ré li ariri hen.

¹⁷ Bijné kêm ka na debe naŋ Jésus kirija ôbi na uwôgij Lajar aŋ na biri ji si kamnê hen na, bay dô kwôli are bay ka ôbi na li hen. ¹⁸ Na ôbi á, bijné ré jô kwini Jésus naŋ gere wôsa bay na toy kwôli gijnê bi wo ôbi na li hen. ¹⁹ Menba, *Parisijnê kôl perêrji a kôl

† 12: 13 Kurôn kibé 118: 25-26 †† Na hini Jérusalêm wo pônî.

‡ 12: 15 Jakari 9: 9

iyôn ba: «Gelénge, ka nême ré nij, wôsa biné kêm ô tôri a.»

Bijné ka pôni ka na Jubnê ré hen, gey erê gelé Jésus men

²⁰ Grêknê ka pôni perê ka ô wô tibé Emen sa geserê bi wo hen a na, ²¹ bay kôlij Pilip wo Bêtsayda bô emê wo Galilé a hen iyôn ba: «Kaman, nini gey gelé Jésus.»

²² Menba, Pilip ô kôlij André menba, bay wôd bem ô kôlij Jésus. ²³ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Wulê wo Emen a gelin biné dampare tijê nôbi *Kema Gawra hen nêmen nij. ²⁴ Na kelênge na tu kwôlê: hena gusij kaw ka bay ci hen, ré ma ré na, bay yi na kiniji a hen mera, nijba, hena bay ré ma dema ré sé aḡ a yé gusij mê. ²⁵ Ôbi a, kwôni wo ré ôm dô sa terare a nà, aḡ erem san a ré ba, kay na yiri, nijba, kwo geyen gôlij emê wo sa terare a nà ba, gem na yiri wô merê tu geḡ wo naḡ kwini men. ²⁶ Men, hena kwôni wo ré gey yé mana wupê ba, a era tòn a aḡ kirij ka na sa merê ya hen na, ôbi kôba, a sa merê ya men. Hena kwôni ré na mana wupê ba, Iban a ayê kibri.»

Jésu kôl kwôli temayri

²⁷ «Haw hen na, bôn erem kwôlê gaḡ. Ré ené kelê iyôn ba: Iban, dôren kibi aḡa ca sa san a hen, nijba, na wô bi wo iyôḡi hen aḡa ené eraḡ kwôy sa terare a nà, bi ené sa gelin gusij hen. ²⁸ Iban, ay kibi henem.»

Menba, tôd gawra ôm derômaran a kôl iyôn ba: «En heramiri nij, aḡ na hô heramiri a sôn.»

²⁹ Menba, kwônê biné ka debe ya aḡ toy hen na, bay kôl yan ré na emen a ré enê hen men, ka pôni kôl iyôn ba ré na *mana wo derômaran a ré iyêlê kwôlê naḡ di hen men.

³⁰ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Na wô san nôbi a kené toy tôd hende to hen né, nijba, na wô sarḡe kenbay di. ³¹ Haw hen, na wulê wo Emen a jôrij sa kwôlê sa biné ka sa terare a nà men, na wulê wo bay a dagij Sidan kelma wo sa terare a nà a men. ³² Nijba, nôbi na, kirija bay a sa dén sa gurô tagelê na, na wuro gawré kêm yen a.»

³³ Jésus kôl hen iyôn gelin geré wo diré sa maḡ hen.

³⁴ Menba, kwônê biné uwôli sara iyôn ba: «Na lij bô magtubu tôd tona kôl iyôn ba: «*Krist, kwo Emen dôri hen ré merê naḡ kwini yôd † menba, wô mi a jeré kôl iyôn ba: «Bay ré sa dé Kema Gawra sa gurô tagelê ba?» Men, i na Kema Gawra bi men ba?»

³⁵ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Mega wo kirij ka perangi baa perêḡe a sem tô hen na, erêḡe kirij ka perangi a wô wo dilemne maa gwôsêḡe. Wôsa kwôni wo ô dilemne a na, hôn kirij ka ôbi ôrij ya hen né.

³⁶ Mega wo kirij ka perangi bay ka hen baa perêḡe a

tô hen na, ken bi bônḡe sarji a aḡ bi ken bilij yi kami kirij ka perangi.»

Kirija Jésus kôl kwôli are bay ka hen nij, menba, ôbi diji aḡ ô uwôbê kelan naḡ ci. ³⁷ Bi wo Jésus li aḡaḡ gijê kwône tirji a bay gel hen a men, hen kôba, bay bi bôri sari a ré. ³⁸ Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen a ariri ré lij hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Kelma, i a bê bôri sa kwôlo nini dô hen ba?

Men, na i a Emen né yêge sa néé wori biri ba? †»

³⁹ Bay nêmen bê bôri sara ré, wôsa Esay na hô kôl a kôl iyôn ba:

⁴⁰ «Emen bi tirji gel kirij né men,

bi bôri dengel aḡ bi tirji ré gel kirij né,

aḡ bi bay ré hôn ani ré.

Emen kôl iyôn ba:

En li hen iyôn bi bay ré bulo hera upen né,

wô wo hena bay ré hera upen ba,

ma ené berarêji ‡.»

⁴¹ Esay kôl kwôli are bay ka hen iyôn wôsa ôbi gel dampare to Jésus aḡa ôbi ré kôlij kwôli hen.

⁴² Bi wo hen kôba, perê damné ka Jubnê hen na, ka pôni kwône bi bôri sari a, nijba, bay gel yirji nô ré wô Parisijêḡe, wôsa bay hare wô wo bay maa ré dagêji bô *iyéy dapare a. ⁴³ Wôsa bay gey dené wo gawré gôlij kwo Emen.

Kwôlê a jôrij naḡ kwôlo Jésus

⁴⁴ Menba, Jésus iyêl kaḡ a ta kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi bôri san a ba, bi na san nôbi a mera ré nijba, bi na sa kwo joon a hen men. ⁴⁵ Men, kwôni wo gelen nôbi ba, gel na kwo joon hen men. ⁴⁶ Wôsa en era sa terare a nà ná môḡ kirij ka perangi iyôn, aḡ bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô kirij ka hendi a ré nij. ⁴⁷ Hena kwôni wo ré toy kwôlê wupê aḡa ré gem ré na, na nôbi a jeré kwôlê sari a ré, wôsa en era sa terare a nà, ná wô jeré kwôlê sa biné a ré, nijba, na wô gôlij naḡ ci di.

⁴⁸ Kwôni wo kapen men, gey kwôlê wupê a ré a men na, ôbi jeré kwôlê sari a ya, wôsa na kwôlê bi wo en uwôl béreri hen a sa jeré kwôlê sari a, Wulê woḡ jeré kwôlê a. ⁴⁹ Nôbi na, en iyêl na kwôlê wôni sa keben ré, nijba, Iban wo joon hen ôbi kôlen naḡ kibri wori kwôlo ené sa kôl men, ené uwôlij béreri a men. ⁵⁰ Aḡ en hôn, tôd tori na, na merê wo naḡ kwini. Na ôbi á, kwôlo kêm wo ené kôl hen na, en kôl na mega bi wo Iban na kelan hen iyôn.»

Jésu pul tê bay tôri

13 Wulê pôn tumô sa lê geserê *Pak a na, Jésus hôn wo wulê wo diré henaḡ sa terare a nà herê ligi Ibari a ré baa da nij. Ôbi na pur biné kari ka sa terare a nà. Ôbi pirji hen kwôy wo ôbi derij kibi wulê wori sa terare a nà.

† 12: 34 Kurôn kibé 110: 4, Esay 9: 6, Daniyêl 7: 14

†† 12: 38 Esay 53: 1 ‡ 12: 40 Esay 6: 9-10

² Kirija Jésu naŋ bay tôri môrji kibi emê a perare menba, Sidan na dôbe ermé wo habij bô Judas Iskariyôt woŋ kema Simô a bi ré sa dese Jésu. ³ Jésu hôn wo Emen ré biri néé sa are kêmen, ôbi hôn wo díré hena na ligiri a men, díré hô na ligiri a a men.

⁴ Menba, ôbi hena kibi emê bi wo hen a dô bargay ka sa megêrji a hen yiri a aŋ, menba, ay kibi ka ôbi ré har-ij tô bôri hen. ⁵ Menba, ôbi bi kam bô dasa a pilij tê bay tôri aŋ mô naŋ kibi bargay bay ka ôbi ré harij tô bôri hen. ⁶ Kirija Jésu sa sa Simô Piyêr a menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, jôbi a hô pelen nôbi tên dí ba?»

⁷ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Aŋga en li hen na, ju hôn bôrji haw hen né, nijba, era tumô hen na, já sa henê bôrji tô.»

⁸ Menba, Piyêr hô kôli iyôn ba: «Já pelé tên nôbi ré kwôy.» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Hena ené pelem tên né ba, já yé ôbi tên ré kwôy.»

⁹ Menba, Simô Piyêr hô kôli iyôn ba: «Kelma, hena ré na hen iyôn ba, pul tên mera ré, nijba, ju pul kôben naŋ san kêmen a men.»

¹⁰ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Kwôni wo pul yiri ba, sél nij aŋ na têri a ré pelé mera. Kenbay kena bijé ka séli, nijba, ken sél kêmen né.»

¹¹ Wôsa Jésu hôn kwo a ayê sari hen, aŋa ré kôli iyôn ba: «Ken sél, nijba, ken sél kêmen né hen.»

¹² Kirija ôbi pilji têrji kô nij men, tôbe bargay kari hôrij a men nij na, ôbi hô mô kibi emê aŋ kôlji iyôn ba: «Aŋga en li hen ba, ken hôn bôrji ba?» ¹³ Ken uwôgen *Rabi men, Kelma men. Ken uwôgen na ya wôsa ena ôbi sarŋge men, Kelma woŋge a men, na tiri. ¹⁴ A hena nôbi woŋ Rabi woŋge men, Kelma woŋge a men hen, a peléŋge têrŋge hen na, kenbay kôba, ken pilij têrŋge hen iyôn men. ¹⁵ Wôsa en li hen iyôn geléŋge na gelé aŋ bi kené lij perêrŋge a hen iyôn men, mega wo nôbi en lij hen iyôn men. ¹⁶ Na tu kwôlê a ené keléŋge hen: mana a gôlij sa dami wori ré men, ôbi jé a gôlij sa kwo jori hen né men. ¹⁷ Haw hen wo ken hôn are bay ka kêmen hen nij na, hena kené li arirji ba, yerŋge a sa derêŋge.»

¹⁸ «En kôli hen iyôn, na wô sarŋge kenbay kêmen né, wôsa en hôn bijé ka en tôrji hen. Nijba, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen na, arirji a lij. Kwôlê bi wo hen na, kôli iyôn ba: «Kwo ômen kwô naŋ en hen na, ôbi a hô yé ôbi bareren †.» ¹⁹ En keléŋge haw hen pa dema are bay ka hen ré sa tô, aŋ kirija bay sa nij ba, kené hôn mega wo «Ena kwo en kôli ené na ôbi hen.» ²⁰ Na tu kwôlê a ené keléŋge hen: kwôni wo bu kwo en jéri hen yiri a na, na nôbi a, ôbi ré beren yiri a hen men, kwo beren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men.»

Jésu kôli kwôli gawra wo ré sa deséri

²¹ Jésu kôli hen iyôn menba, ermé kwôlê liri damaŋ aŋ ôbi kôli iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené keléŋge hen: kwôni pôn perêrŋge a hen a sa ayê san.»

²² Menba, bay tôri bôrij tirji aŋ bay hôn na ba, ôbi ré kôli na kwôli i ba ré. ²³ Ôbi tôri wo pôni kwo ôbi geyri gaŋ hen, mô kwari a aŋ yi ley kabrêri a. ²⁴ Simô Piyêr liri kôbri ré engerij Jésu na ba, ré na i a ôbi ré kôlij kwôli hen ba? ²⁵ Ôbi tôri wo ôbi geyri gaŋ bi wo hen yi kabrêri a aŋ kôli iyôn ba: «Kelma, na i bi ba?»

²⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na kwo na beré mapa jibij kilij biri hen.» Ôbi bu mapa jibij kilij aŋ bij Judas woŋ kema Simô Iskariyôt. ²⁷ Kirija Judas enge mapa bi wo hen kôbi Jésu a menba, Sidan ô bôri a menba, Jésu kôli iyôn ba: «Aŋga ju gey lê hen na, ju li lew ham nij.»

²⁸ Nijba, tô bay tôri ka môrji kibi emê naŋ ci hen hôn na ba, wô mi a Jésu ré kôli hen ba, ré kwôy. ²⁹ Aŋ ka pôni kôli yaŋ ba, mega wo Judas ré na ôbi gemé lari hen na, Jésu ré gey kelêri na iyôn ba: «Ô kelé aŋga na lij geserê Pak réba ré kôli ré li naŋ bay nimré men.» ³⁰ Judas enge mapa bi wo hen menba, hena si nô men. Kirij hendu nij a men.

Periŋge yerŋge, na tôto kôrbi

³¹ Kirija Judas si nô nij menba, Jésu kôli iyôn ba: «Haw hen bay a gelé damŋare tijê nôbi *Kema Gawra men, bay a gelé damŋare to Emen sa keben a men.

³² Hena bay ré gel damŋare to Emen wô sa kibi keben na, ba da wo Emen naŋ yiri kôba, a gelé damŋare to Kemari men. ³³ Yênen kapê, na merê naŋ ken gaŋ ré nij. Ka wogen nijba, mega wo na en kôlij Jubŋê hen iyôn na, ka nêmenê erê kirij ka na erê ya hen né. ³⁴ Na déŋge tôto kôrbi tôŋ: Periŋge yerŋge. Mega wo en peréŋge hen iyôn na, kenbay kôba, ken perij yerŋge hen iyôn men. ³⁵ Kirija ken perij yerŋge hen iyôn dema bijé kêmen ré henê wo kené na bay tên tô.»

Jésu kôli kwôli uwôserê wo Piyêr ré sa uwôserê díré hōni ré hen

³⁶ Menba, Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, já erê na yôn ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kirij ka na erê ya hen na, já nêmenê erê ya haw hen né, nijba, dé iyôn a dema, jeré sa erê tên a tô.»

³⁷ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, wô mi a ené erê tōm a haw hen né ba? Na temare hende kôba, na ma wô sam.»

³⁸ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tiri wo já geyé ma wô san ba? Na tu kwôlê a ené kôlem hen: kura a yelê ré tô menba, já uwôserê têê subu jeré hōnen né.»

† 13: 18 Kurôŋ kibé 41: 10

Jésu na geré woŋ erê ligi Ibari a

14 Menba, Jésus kôlji iyônŋ ba: «Erménge kwôlê wônî ré, nijba, ken bi bônŋge sa Emen a men, ken bi bônŋge san a a men. ² Wôsa kini merê yi gaŋ bô iyê Iban a. Hena henaŋ ré na hen iyônŋ réba, henaŋ ené kelênge waŋ a ta. En ô wô panê kirij ka gengij sarŋge. ³ Aŋ kirijna na erê aŋ kirijna en pananŋge kirij kera nij na, na bulo hera sa perênge naŋ en, aŋ bi kirij ka en sa ô merê ya ba, kenbay kôba ka merê ya men. ⁴ Kirij ka na erê ya hen na, ken hôn geré wo ô kirij bay ka hen a men.»

⁵ Menba, Tomas kôli iyônŋ ba: «Kelma, nini hôn kirij ka já ôrij ya hen né, menba, nijna lê iyeŋ a niné henê geré wo ô ya hen ba?»

⁶ Menba, Jésus kôli iyônŋ ba: «Nôbi ena geré men, tu kwôlê men, merê tu geŋ a men. Kwônî a erê ligi Iban a ba, sé si legen né. ⁷ Hena kené hônen ba, ken hôn na Iban men. Aŋ haw hen ba, ken hôni men, na ken gili a men nij.»

⁸ Menba, Pilip kôli iyônŋ ba: «Kelma, geléni Iban aŋ yerni a derêni mera.»

⁹ Menba, Jésus kôli iyônŋ ba: «Pilip, en mô naŋ ken nà ca yeŋ aŋa jeré kôl jeré hônen ré tô ba? Kwônî wo gelen nôbi ba, gel na Iban men, menba, li iyeŋ a jeré kôl iyônŋ ba: «Geléni Iban sônŋ ba?» ¹⁰ Ju bi bôm sara mega wo ené na yi Iban a men, Iban ré na yen a men ré ba? Kwôlo en kelênge hen na, en kelênge na sa keben né aŋ Iban wo yi yen a hen na, ôbi a lê aŋgari. ¹¹ Iyônŋ ba, ken bi bônŋge sa kwôlê wo en kôl iyônŋ ba: En bij naŋ Iban a men, Iban kôba, bij naŋ en men hen. Men, hena ré na iyônŋ né kôba, ken bi bônŋge san a, wô kibi aŋga en li hen. ¹² Na tu kwôlê ené kelênge hen: kwônî wo bi bôri san a na, ôbi a lê aŋga en li hen men, a hô lê ka dê ka en li hen aŋ sônŋ, wôsa en ô na ligi Iban a tô. ¹³ Aŋ are kêni ka ka eŋgeré naŋ henen hen na, na lê béŋge aŋ bay ré gelij dampare to Iba Kema sa kibi Kemari. ¹⁴ Hena kené eŋgere ani naŋ henen na, na lê béŋge.»

Jésu ay tôri diré jéŋ naŋ Tunu toŋ hendi bô bônŋge bij bay tôri

¹⁵ «Hena kené geyen ba, ka bê kwôlê sa tôo tijê a men. ¹⁶ Aŋ nôbi na uwôlê Iban aŋ ôbi a béŋge hende lê naŋ ken to daŋgi bi ré sa mô naŋ ken yôd naŋ kuune. ¹⁷ Hende a na Tunu toŋ tu kwôlê to bijé ka sa terare a nà. Bay a geyére ré, wôsa bay gele ré men, bay hône ré a men. Nijba, kenbay ba, ken hône, wôsa hende mô naŋ ken men, mô bônŋge a a men.»

¹⁸ «Na déŋge kam tijanê ré, nijba, na hera upênge hen ya. ¹⁹ Dê iyônŋ a menba, bijé ka sa terare a nà, a gelen ré nij, nijba, kenbay ba, ka gelen. Mega wo en mô tu geŋ hen iyônŋ na, kenbay kôba ka merê tu geŋ a

men. ²⁰ Wulê bi wo hen na, ka henê wo nibay naŋ Iban niné yi mega gawra wo pôn iyônŋ men, kenbay naŋ en kôba, nana yi mega gawra wo pôn iyônŋ men.»

²¹ «Kwônî wo hôn tôo tijê aŋ bi kwôlê sara dô ba, ôbi a puren men, Iban a peréri men, nôbi kôba, na peréri men, na lê aŋ ôbi a henê wo ené na i ba, a men.»

²² Menba, Judas wo na kwôŋ Iskariyôt ré hen kôli iyônŋ ba: «Kelma, na iyeŋ a jeré gelé yem béni nibay díba bij bijé ka sa terare a nà, ré hen ba?»

²³ Menba, Jésus uwôli sara iyônŋ ba: «Hena kwônî ré geyen ba, a bê kwôlê sa kwôlê wupê men, Iban a geyéri men, nibay naŋ Iban nijna era upéri aŋ sa bij naŋ dí a men. ²⁴ Nijba, kwônî wo geyen ré, ba, a bê kwôlê sa kwôlê wupê ré men. Aŋ kwôlo ken toy keben a hen na, na kwôlê wupê ré, nijba, na kwo Iban wo joon hen dí.»

²⁵ «Na en kelênge kwôli are bay ka hen kirijna na en baŋ naŋ ken hen. ²⁶ Hende lê naŋ ken to na Tunu toŋ hendi bô bônŋge to Iban a joŋ naŋ henen béŋge hen na, hende a gelênge are kêni men, a jebé tô bônŋge sa kwôlo kêni wo na en kelênge a hen a men.»

²⁷ «En déŋge naŋ bô jalê wupê, en béŋge bô jalê wupê, en béŋge na môŋ kwo bijé ka sa terare a nà, bij hen iyônŋ né. Iyônŋ ba, ken dí bônŋge bônŋ kam ré men, ken sun ré a men. ²⁸ Na ken toy, na en kelênge iyônŋ ba: «Na erê aŋ na bulo hera upênge.» Hena kené geyen ba, ka sa lê yi derê wô wo en hô ligi Iban a wôsa ôbi dami dêni. ²⁹ Na en kelênge kwôli are bay ka hen ca tumô nij dema bay ré sa tô, aŋ bi kirijna are bay ka hen ré sa ba, kené bij bônŋge sara. ³⁰ Na iyêlê naŋ ken gaŋ cêgê ré nij, wôsa kelma wo sa terare a nà wo na Sidan hen era hen ya. ³¹ Ôbi ôrij naŋ néé san a ré. Nijba, na bé bijé ka sa terare a nà, ré hôn wo ené gey Iban aŋ ené li na aŋga ôbi ré gey ené li hen. Henaŋge ta, na erênge aŋ kirij ka nà.»

Jésu a na tô gurô tijador

15 «Ena yi tijador toŋ tiri hen men, Iban a na ôbi gemére men. ² Kam kôbi tijador to yê ré ba, ôbi dere jô aŋ, nijba, to yê ba, ôbi pane bi ré hô yê damaŋ a. ³ Haw hen kena bijé ka sédelé sa kibi kwôlo na en ulênge béréri hen. ⁴ Hena kené bij naŋ en ba, nôbi ba, kôba na bij naŋ ken men. Hena kôbi tijador ré baa yi gurôre a ré ba, a nêni yê sa kibri bij né, hen iyônŋ na, kenbay kôba, hena kené bij naŋ en ré ba, ka nêni lê ani kani ka dôri sa kebrenge ré kwôy hen iyônŋ men.»

⁵ «Nôbi ena yi tijador aŋ kenbay kena kami kôbre. A hena kwônî ré bij naŋ en aŋa nôbi ené bij naŋ dí a men na, ôbi a lê aŋga dôri damaŋ bij Emen, wôsa hena nôbi ené naŋ ken ré ba, ka lê ani kani sa kebrenge ré. ⁶ Hena kwônî ré bij naŋ en ré ba, bay a uwôli aŋ, môŋ kam kôbi tijador to bay na soor aŋ hay menba, bay pô bi bô tare a aŋ uwoyén hen iyônŋ.

⁷ Hena kené bij na en men, hena kwôlê wujê yi bônge a a men na, engerenge anga yôn yôn ka ken gey a na upé. ⁸ Hena kené li anga daman bij Emen na, bay a ayê kibi Iban men, ôbi a, kené yij bay tón a men tó. ⁹ Mega wo Iban geyen hen iyôn na, nôbi kôba, en geyenge hen iyôn men. Bijge na en, a na bi na perenge. ¹⁰ Hena kené bi kwôlê sa tóô tijê ba, na perenge mega wo nôbi en bij kwôlê sa tóô to Iban a, a na ôbi puren hen iyôn men.»

¹¹ «En kelenge kwôli are bay ka hen, a na bi yi derê wo yi yena hen na, ré yi yerenge a iyôn men, a na bi yi derê wonge bi wo hen ré dô dô ceréd. ¹² Na tóô tijê nôbi a na: «Perenge yerenge mega nôbi kôba, en perenge hen iyôn men.» ¹³ Ayê yem bij temare wô sa miljên na, peré wo dê kwo hen ba, na. ¹⁴ Hena kené li anga en ay tóô béngge hen na, kena miljên. ¹⁵ Na uwôgêngge manê cêgê ré nij yôd, wôsa kwôni wo na mana na, hôn anga ôbi iyéyri li hen né. Nôbi en uwôgêngge miljên wôsa en gelenge anga Iban na gelon hen kêm. ¹⁶ Na kenbay a dôren né, nijba, na nôbi a terenge a na jenge a na bi jé lêrengge ré yi kwo dôri kwôy kwôy men, ré yi na kiniji a men. A na bi kirija kené engerij Iban anga yôn yôn na henen ba, ôbi ré béngge a men. ¹⁷ Tóô to en ay béngge a na: «Perij yerenge.» »

Bijé ka sa terare a na ka Jésu na bijé kari

¹⁸ «Hena bijé ka sa terare a na ré derenge yôd na, ken hôn wo bay na ré ka na yôd na hen iyôn men. ¹⁹ Hena hena kené na ka sa terare a na ná, sa terare hena ré geyé anhare. Nijba, kena ka sa terare a na ré men, en terenge na peré bijé ka sa terare a na na wô bi wo hen a na bay ré derenge yôd hen. ²⁰ Ermenge sa kwôlo na kelenge hen: «Mana a gôlij sa dami wori ré.» Hena bay na ré gelen gusij ba, kenbay kôba, bay a gelenge gusij hen iyôn men, hena bay na ré bi kwôlê sa kwôlê wujê a ba, bay a bê sa kwonge a hen iyôn men. ²¹ Nijba, bay a lêngge are bay ka kêm hen wô kibi henen, wôsa bay hôn kwo joon hen né. ²² Hena na ené sa ré men, na en kôlji kwôlê wo Emen ré a men na, têrij hena ré na yirji a. Nijba, haw hen, bay a deré kibriji wô sa têrij toji bij né. ²³ Kwôni wo ka na ba, ka na Iban hen men. ²⁴ Hena na ené li perêrji a anga kwôni na li tumô sa pôn ré hen na, têrij hena né na yirji a, nijba, haw hen wo bay gel are bay ka en li hen kôba, bay ka na nibay na Iban. ²⁵ Nijba, yi hen iyôn bi kwôlo na lij bô magtubu tóô toji a kôl iyôn ba: «Bay ka na yôd na déj iyôn † hen na, bi ariri ré lij.»

²⁶ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Kirija hende lê na ken to na Tunu toj hendi yêgê sa kwôlê wujê tiri bij bijé hen to hena ligi Iban a a sa na, hende a sa derenge kwôlen. ²⁷ Men, kenbay kôba, ka sa deré

kwôlen, wôsa na kena na en kirija na en ayij tó jé wujê kwôy kemnê kemnê.»

16 «Na en kelenge kwôli are bay ka hen, a na bi kené dí tó ayê bôd wonge a na né. ² Bay a dagenge bô *iyéy danare a men, era baa tumô hen na, kwôni a derenge menba, a ermé môj diré tebe na Emen hen. ³ Bay a lê hen iyôn, wôsa bay hôn Iban ré men, bay hôn nôbi ré a men. ⁴ En kelenge kwôli are bay ka hen, a na kirija bay ré sa ba, kené erem mega wo na ené kelenge kwôli tumô nij. Na en kelenge ca tumô ré, na wô wo na en baa na ken tó.»

Jé wo Tunu toj hendi bô bôre a lê

⁵ «Haw hen, na heré ligi kwo na joon a hen. Menba, kwôni pôn nêj iyôn perenge a hen engeren iyôn ba: «Ju ô na yôn ba», ré kwôy. ⁶ Na wô wo en kelenge kwôli are bay ka hen, a na turge ré na hen ba? ⁷ Nij na, na kelenge na tu kwôlê: hena ené ô ba, a deré wô sarngge, wôsa hena ené ô ré ba, hende lê na ken a era upenge ré. Nijba, hena ené ô na, na joj na tu béngge. ⁸ A na kirija hende a sa na, hende a gelij bijé ka sa terare a na, mega wo ermé woji wo gengij sa têrij men, sa lê anga derôre a men, sa jeré kwôlê a a men hen na, ré habij. ⁹ Wôsa kwo gengij sa têrij ba, na wô wo bay bi bôrji san a ré. ¹⁰ Men, kwoj lê anga derôre ba, na wô wo na eré ligi Iban a, a na ka gelen cêgê ré nij yôd hen. ¹¹ Men, kwo gengij sa jeré kwôlê a ba, na wô wo kelma wo sa terare a na, bay jô kwôlê sari a nij a men.»

¹² «Kwôlê baa ga wo ré ené kelenge tó, nijba, haw hen en hôn wo ré dê sarngge. ¹³ Kirija Tunu toj hende yêgê sa kwôlê wujê tiri bij bijé hen, a sa na, hende a gelenge tu kwôlê kêm, wôsa hende a kelé kwôlê wôni sa kebre ré, nijba, na kwôlo hende toya men, hende a kelenge kwôli anga a era hen a men. ¹⁴ Hende a gelij bijé danare tijê wôsa na kwôlo hende toyo keben a ré kelenge hen. ¹⁵ Are kêm ka Iban ôrij hen na, na ka na nôbi men. Na ôbi á, ené kôl hende ré sa kelenge na kwôlo hende toyo keben a hen.»

Bô emê a sa bilij yé yi deré

¹⁶ «Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen.»

¹⁷ Sa kwôlê bi wo hen a na, bay tôri ka pôn engerij yirji kôl iyôn ba: ««Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen wôsa en ô na ligi Iban a», hen ba, bôri na iyen ba?» ¹⁸ Menba, bay hô kôl iyôn ba: «Ba kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Dê a» hen ba, bôri na iyen ba? Wôsa nana hôn bô kwôlê wori bi wo hen né.»

¹⁹ Jésu hôn wo bay ré gey engereri kwôlê menba, ôbi kôl iyôn ba: «Ken engeren na kwôlê na sa kwo ené kôl iyôn ba: «Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen hen ba?» ²⁰ Na tu kwôlê ené kelenge hen: ka sômnê men, ka barê men, menba,

bijné ka sa terare a nà ba, a merê naŋ yi derê. Kenbay ka gelij gusij nijba, gusij tonge hende to hen a sa belij yi derê. ²¹ Kirija iyore ta yê na, hende gelij gusij wôsa wulê wore nê, nijba, kirija hende yê kema uwôl tôŋ nij na, yi derê wo gawra ré yêŋ sa terare a nà hen lere aŋ hende gôrbij sa gusij to na lere hen.

²² Kenbay kôba, haw hen ken gelij gusij nijba, na hô gelêŋge ka lê yi derê aŋ kwôni wo a derê yi derê woŋge bi wo hen ba, naŋ nij.»

²³ «Wulê bi wo hen a na, ka engeren kwôlê wôni ré kwôy. Na tu kwôlê ené kelêŋge hen, aŋga yôŋ yôŋ ka ken engerij Iban naŋ henen na, ôbi a béŋge. ²⁴ Kwôy kemnêŋ kemnêŋ kôba, ken engere ani naŋ henen ré tô. Engerêŋge aŋ ka upé aŋ bi yerŋge ré derêŋge cerêd.»

Jésu gôlij sa néé wo sa terare a nà

²⁵ «En kelêŋge kwôli are bay ka kêm hen naŋ gwosore nij. Nijba, wulêri a nê, na, na kelêŋge na naŋ gwosore ré nij. Nijba, na kelêŋge kwôli Iban waŋ ta. ²⁶ Wulê bi wo hen na, ka engeré are naŋ henen díba, na uwôlij Iban are wô sarŋge ré nij. ²⁷ Wôsa Iban bi naŋ yiri geyêŋge, wôsa ken geyen men, ken bi bôrŋge san a mega wo ené hena na ligiri a a men.

²⁸ En hena na ligi Iban a a ené era sa terare a nà. Haw hen, na hena sa terare a nà, herê ligi Iban a.»

²⁹ Bay tôri kôli iyôŋ ba: «Gel, haw hen ju kôl kwôli Iban waŋ a ta men, ju kôl gwosore tôni ré men. ³⁰ Haw hen, nini hôn wo jeré hôn are kêm aŋ kwôlê wo kwôni da engerem tô kôba, ju hôn nij. Na ôbi á, niné bi bôrni sam a wo jeré hena na ligi Iban a hen.»

³¹ Menba, Jésu uwôlij sara iyôŋ ba: «Ken hôn nij ba? ³² Wulêri nê, naŋ wo ka userij aŋ i ba a wayê kwini erê erê aŋ ka déŋ penen. Nijba, ena penen ré, wôsa Iban na naŋ en. ³³ Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen, bi kené uwôŋ bô jalê legen a. Ka gelij gusij sa terare a nà, nijba, ken bu bôrŋge iyêre wôsa en gôlij sa néé wo sa terare a nà nij.»

Jésu uwôl Ibari wô sa bay tôri

17 Kirija Jésu kôl hen iyôŋ kô nij menba, ay tiri bôrij kirij si derômaraj aŋ kôl iyôŋ ba: «Iban, wulêri nê, naŋ. Ay kibi Kemam aŋ bi Kemam kôba, ay kem men. ² Wôsa ju biri tôd sa bijné ka sa terare a nà kêm bi ré bij ka ju biri hen merê wo naŋ kwini. ³ Aŋ merê wo naŋ kwini bi wo hen na, na bi bay ré hônem jôbi Emen woŋ tiri pôn nêŋ ham hen men, bay ré hôn Jésu *Krist wo ju jori hen a men. ⁴ En gel damŋare tom sa terare a nà men, en li jé wo na ju bèn kôben a hen kô nij a men. ⁵ Iyôŋ ba, Iban, haw hen wo ju môrij hen na, ju hô ben damŋare tijê to na en baj legem a tumô pa dema tô terare na ré dij tô hen.»

⁶ «Bijné ka sa terare a nà, ka na ju teraji ben hen na, en li kwôy aŋ bay hôn damŋare tom. Bay na kam aŋa jeré ben hen, ôbi a, bay ré bi kwôlê sa kwôlê wom a hen. ⁷ Aŋ haw hen, bay hôn mega wo are kêm ka jeré ben hen na, ré hena na legem a. ⁸ Wôsa na kwôlo na ju kelan a ené kôlji men, bay enge bij bôrji sara aŋ bay hôn dô wo ené hena na legem a tiri men, bay bi bôrji sam a mega wo jôbi a na ré joon a men.»

⁹ «Na wô sarji bay a ené uwôlem hen. En uwôlem na wô sa bijné ka sa terare a nà ré, nijba, wô sa ka ju ben hen, wôsa bay na kam. ¹⁰ Wôsa aŋga na kaŋê ba, na kam men, ka na kam ba, na kaŋê men. Aŋ bay ré gelij damŋare tijê yirji a. ¹¹ Nôbi ena kwo sa terare a nà ré nij, nijba, bay ba, baji sa terare a nà tô, wôsa na herê legem a. Iban wo yi naŋ jengêri, bijné ka na ju ben hen na, ju gemji naŋ henem, aŋ bi bay yi mega gawra wo pôn, mega wo nabay kôba, nana pôn hen iyôŋ men.

¹² Kirija na en baj naŋ ci sa terare a nà tô na, na en gemji naŋ henem. Na en gem ka na ju ben hen díba, kwôni pôn nêŋ iyôŋ kôba, na kay ré. Nijba, na kema woŋ ôbi mênê pôn hari a kayê, aŋ bi kwôlo na yi bô magtubu to Emen a hen ré ô naŋ geréri. ¹³ Aŋ haw hen wo na herê legem a hen na, en kôl kwôli are bay ka hen wo en baa sa terare a nà tô, bi bay ré uwôrij yi derê wujê mega wo yen nôbi kôba, dôren hen iyôŋ men. ¹⁴ En kôlji kwôlê wom menba, bijné ka sa terare a nà kaŋji yôd, wôsa bay li aŋga bijné ka sa terare a nà li hen né, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nà ré hen iyôŋ men. ¹⁵ En uwôlen na wo jeré pôrji sa terare a nà ôrij legem a ré tô, nijba, jeré gemji wô wo Sidan woge wô bêji kayê hen dí. ¹⁶ Bay na ka sa terare a nà ré, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nà ré hen iyôŋ men. ¹⁷ Bi tu kwôlê wom liji bi bay yi bijné ka yi naŋ jengêri, wôsa kwôlê wom na, na tu kwôlê. ¹⁸ Mega wo na ju joon perê bijné ka sa terare a nà hen iyôŋ na, nôbi kôba, en jéji perê bijné ka sa terare a nà hen iyôŋ men. ¹⁹ En ay yen lij jé bem wô sarji aŋ bi bay kôba, ré ayij yirji lij jé bem tiri hen iyôŋ men.»

²⁰ «Na wô sarji bay piniji a ené uwôlem hen né, nijba, wô sa ka a bê bôrji san a wô kwôlo bay ka ju ben hen a dôrij hen a men. ²¹ En uwôlem na wo bay kêm ré yi mega gawra wo pôn. Iban, bi bay bij pôn naŋ na, mega wo nabay kôba, nana yi môŋ gawra wo pôn hen iyôŋ men, bi bay yi mega gawra wo pôn iyôŋ men. Aŋ bi bijné ka sa terare a nà ré bi bôrji san a wo jôbi a ré joon hen. ²² Hini emê wo na ju ben hen na, nôbi kôba, en biji men, aŋ bi bay ré bij pôn mega wo nabay nana bij pôn hen iyôŋ men. ²³ Aŋ nôbi naŋ ci nija gawra wo pôn mega wo jôbi naŋ en nana gawra wo pôn hen iyôŋ men, aŋ bi bay ré bij pôn dô. Ôbi a, bijné ka sa terare a nà ré henê wo jôbi a na ré joon men, jeré geyji môŋ kwo jeré geyen hen iyôŋ men hen.»

²⁴ «Iban, en gey bi kirij ka ené merê ya hen na, bijné ka na ju ben hen ré mô ya men, aŋ bi bay ré gel

damñare to na ju ben hen, wôsa ju geyen ca tumô de-
ma tô terare na ré dijñ tô. ²⁵ Iban woñ ôbi lê anğan
derôre, bijé ka sa terare a nà na hñem ré, niñba,
nôbi en hñem, añ ka na ju ben hen hñ wo jôbi a na
ré joon. ²⁶ En li añ bay hñem men, na hô lê añ bi bay
hñem damañ a. Añ bi geyé wo ju geyen hen na, bi
bay kôba, geyij megêrji hen iyôn men, bi nôbi ené bijñ
pôn nañ ci a men.»

Kwôli beré wo bay bu Jésus

(Mt 26: 47-56, Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-50)

18 Kirijña Jésus uwôli Emen hen iyôn kô niñ menba,
ôbi nañ bay tôri ðayji si cêgi tu kam ka bay
uwôgeri Sédrôn añ bay ô bô yagê wo pñni wo bay ban-
ij gurô ya wo yi kirij bay ka hen a. ² Menba, Judas wo
a sa ayê sari hen hñ kirij bay ka hen dô, wôsa Jésus
nañ bay tôri ôrji ya gañ gañ. ³ Menba, Judas dera as-
garñê nañ bay gemé *iyéy Emen ka damné kañ bay bê
kwôbe nañ *Parisijênê a joji hen erañ kirij bay ka hen
nañ tare toñ tô deñere men, lampa men, anğan mañê
a men. ⁴ Jésus hñ anğa ré sa liri hen, menba, ôbi jera
kwiniji añ kôlji iyôn ba: «Ken woge na i ba?»

⁵ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini woge na Jésus
wo Najarêt.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na nôbi
bi a na.»

Judas woñ ôbi ayê sari hen kôba, nañ ci ya men. ⁶ Kir-
ijña Jésus kôlji iyôn ba: «Na nôbi bi a na», menba, bay hô
nañ cêgeriji añ herijji. ⁷ Jésus hô engeriji iyôn ba: «Ken
woge na i ba?» Menba, bay kôl iyôn ba: «Nini woge na
Jésu wo Najarêt.»

⁸ Menba, Jésus hô uwôlji sara iyôn ba: «Ré ené
kelênge tumô ré na nôbi bi a ré na ré ba? A hena ré na
nôbi a kené wogen ba, kamañ ka hen ba, ken ðiji ô añ-
gaji.»

⁹ Ôbi kôl hen iyôn bi kwôlo na ré lijñ bô magtubu to
Emen a kôl iyôn ba: «Ka na ju ben hen na, kwôni pôn
nêñ iyôn kôba, kay ré hen na, ariri ré lijñ.» ¹⁰ Simô Piyêr
wo ôrijñ nañ yebere toñ kaskar to kôbri a hen, dô dijñ
maa mana wo pñni wo *dami wo damné kañ bay bê
kwôbe woñ gusurô jô. Mana bi wo bay di mari jô hen
na, hini na Malkus. ¹¹ Menba, Jésus kôlijñ Piyêr iyôn ba:
«Dôbe yebere tom hôrijñ bô sabare a. Ju gey bi ené
gelijñ gusijñ to Iban na ði gengijñ san hen né ba?»

Bay ôrijñ nañ Jésus bijñ Aan dami wo damné kañ bay bê kwôbe

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Lk 22: 54)

¹² Menba, asgarñê nañ dami woji men, bay gemé
iyéy Emen a men ðeroji Jésus añ harêri nañ gañne.

¹³ Menba, tumô ba, bay ôrijñ nañ ði iyé Aan a wo na
môy Kayib woñ dami wo damné kañ bay bê kwôbe bô
elê bi wo hen a hen. ¹⁴ Men, na Kayib bi a na kôlijñ

damné ka Jubñê iyôn ba: «Hena gawra pôn ré ma wô
sa bijñ ka sa ira ba, dô hen.»

Piyêr uwôser ðiré hñ Jésus ré

(Mt 26: 69-70, Mk 14: 66-68, Lk 22: 53-57)

¹⁵ Simô Piyêr nañ ôbi tô Jésus wo pñni kôbiji tô Jésus.
Ôbi tô Jésus wo pñni bi wo hen na, dami wo damné kañ
bay bê kwôbe hñni dô. Na ôbi á, bay ré ðiri ô nañ Jésus
ira derô haba wo dami wo damné kañ bay bê kwôbe bi
wo hen a hen. ¹⁶ Niñba, Piyêr ba, ðebo baa nô kibi
geré. Menba, ôbi tô Jésus bi wo hen so sa iyêl nañ iyore
to gem kibi geré hen menba, hende ði Piyêr ô ira men.
¹⁷ Hende gemé kibi geré hende to hen engerijñ Piyêr
iyôn ba: «Jôbi ju na ôbi tô gawra bi wo hen men, ré
ba?» Menba, ôbi kôle iyôn ba: «En en, ena ôbi tôri ré.»

¹⁸ Kelanê dii menba, bay jé nañ bay gemé iyéy Emen
hen lamji tare iyêbe. Menba, Piyêr kôba, era sa iyêbe
nañ ci men.

Kwôlo dami wo damné kañ bay bê kwôbe engerijñ Jésus

(Mt 26: 59-66, Mk 14: 55-64, Lk 22: 66-71)

¹⁹ Dami wo damné kañ bay bê kwôbe engerijñ Jésus
kwôlê gengijñ sa bay tôri men, sa ari gelé kari a men.

²⁰ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «En kôl kwôlê wujê
tu wolé men, en gelijñ bijé are bô *iyéy ðañare a men,
bô iyéy Emen a men, kirijñ ka Jubñê kêm ðañ ya hen a
men ðiba, en li ani kani nañ uwôbê ré. ²¹ Wô mi a jeré
engeren ba? Engerijñ bijé ka na toy kwôlo na en dô
hen. Wôsa bay hñ kwôlê bi wo na en dôrji hen.»

²² Kirijña Jésus kôl hen iyôn menba, ôbi gemé iyéy
Emen wo pñni kwo ré ðebe kwa hen di Jésus tô mari a
añ kôli iyôn ba: «Na hen iyôn a jeré uwôlijñ dami wo
damné kañ bay bê kwôbe kwôlê sara hen ba?»

²³ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Hena ené iyêl
habijñ ba, ju gelen kwôlê bi wo en iyêl habijñ hen. A
hena kwôlo ené iyêl hen na tiri ba, wô mi a jeré ðên
ba?»

²⁴ Menba, Aan jéñ nañ Jésus nañ kôbri wo ré hariñ bijñ
dami wo damné kañ bay bê kwôbe Kayib.

Piyêr hô kôl ðiré hñ Jésus ré

(Mt 26: 71-75, Mk 14: 69-72, Lk 22: 58-62)

²⁵ Kirijñ bay ka hen na, Piyêr ðebe iyêbe tare tori
hende to hen baa ya menba, kwôni wo pñni engereri
iyôn ba: «Jôbi kôba ju na perê bay tô gawra bi wo hen
men ré ba?» Menba, Piyêr uwôser kôl iyôn ba: «En en,
ena ôbi tôri ré.»

²⁶ Mana wo dami wo damné kañ bay bê kwôbe wo
pñni na gôbri kwo Piyêr na di mari jô hen kôli iyôn ba:
«Kamañ, na gelem bô yagê a nañ ði ré ba?»

²⁷ Niñba, Piyêr hô uwôser a menba, kirijñ bay ka hen
na, kura yel.

Bay ôrij nâj Jêsu bij kelma *Pilat

(Mt 27: 1-2,11-14, Mk 15: 1-5, Lk 23: 1-5)

²⁸ Tô kirij cud menba, bay hena nâj Jêsu iyé Kayib a ôrij iyé ôbi emê sa iyére woñ Rômê wo bay uwôgeri Pilat hen. Nijba, damné ka Jubnê ôrji ira ré wôsa Pilat na Jub ré, wôsa erê iyé kwôni na Jub ré na, a lê a nâ bay a kagemê. Bay gey bi yirji ré *kagem né, bi ciré ômij geserê *Pak. ²⁹ Na ôbi á, ôbi emê sa iyére Pilat ré so nô dema ré sa uwonji hen. Kirijna ôbi sa menba, engeriji iyôn ba: «Na kwôli mi a kené uwôl sa gawra bi wo hen a ba?»

³⁰ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Hena gawra bi wo hen hena ré li habrê wôni ré ba, hena niné erañ nâj dí tumôm a ba?»

³¹ Menba, Pilat uwôli sara iyôn ba: «Berengeri ken ôrij a nâ kenbay ken ô jeré kwôlê sari a nâj tôô tonje.» Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kañ Rômê ken kelêni niné uwôlij kwôni kwôlê woñ temare sari a ré.»

³² Na hen iyôn aña kwôlo Jêsu na kôl gengij sa geré temayri to díré ma hen, ariri ré lij hen. ³³ Menba, Pilat bul hô ira ô uwôgê Jêsu a nâ engereri iyôn ba: «Ju na kelma wo Jubnê bi ba?»

³⁴ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo ju engeren hen, na kwo jôbi a ermé hen iyôn laba, na kwôni a kôlen hen iyôn gengij san dí ba?»

³⁵ Menba, Pilat uwôli sara iyôn ba: «Nôbi ena Jub ba? Na yênm kam nâj damné kañ bay bê kwôbe a erañ nâj ju ben. Nijba, ju la na mi ba?»

³⁶ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Emê iyére tijê na to sa terare a nâ ré. Hen aña emê iyére tijê henañ ré na to sa terare a nâ ná, henañ manê kañ henañ ré karê mañê wô san a nâ bi bay ré buren bij damné ka Jubnê ré. Nijba, na hen iyôn né, wôsa emê iyére tijê na to sa terare a nâ ré.»

³⁷ Menba, Pilat hô engereri iyôn ba: «Iyôn ba, ju na kelma dê?» Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na ôbi, a jeré kôl hen, ena Kelma. Nôbi en yêñ a nâ en era sa terare a nâ wô deré kwôli tu kwôlê a nâ bijé kêm ka na ka tu kwôlê hen na, bay toy kwôlê wujê bi wo hen.»

³⁸ Menba, Pilat hô engerij Jêsu iyôn ba: «Tu kwôlê ba, na mi ba?»

Bay uwôl kwôli temare sa Jêsu a

(Mt 27: 15-31, Mk 15: 6-20, Lk 23: 13-25)

Cêgi kwôlê bi wo hen menba, ôbi hena hô si nô ô uné Jubnê a nâ kôlji iyôn ba: «Ken toy, nôbi en uwôn kwôlê wôni wo na berij gawra bi wo hen né. ³⁹ Nijba, nâj hara wonje na, en uwôl danjay pôn pôn ta béñge kwôy kwôy nâj geserê Pak hen ba, ken gey bi ené uwôl kelma wo Jubnê ta béñge ba?»

⁴⁰ Menba, bay ka gura nâj kwônêrji iyôn ba: «Nini gey ré, ulêni Barabas ta dí.» Men né, Barabas bi wo hen na, na bandi men.

19 Menba, *Pilat ay tôô bi bay ré yêmnê Jêsu nâj tinêre. ² Asgarjê gaa jabga woñ kenare nâj gesem a nâ dôbri sari a men, bay dôbri bargay kañ kenare ka sêyi yiri a a men. ³ Menba, bay uso da ligiri a a nâ kôli iyôn ba: «Dosé tom kelma wo Jubnê» men, bay sêri tô mari a men.

⁴ Menba, Pilat hô so nô a nâ kôlij Jubnê iyôn ba: «Gelêñge, en sañ nâj dí nô béñge bi kené hôn mega wo ené uwôn kwôlê wôni wo habij yiri a ré.»

⁵ Jêsu so nâj jabga woñ kenare woñ gesem nâj bargay ka sêyi kañ kenare ka bay ré tôbri yiri a hen. Menba, Pilat kôl iyôn ba: «Gelêñge, gawra bi a hen.»

⁶ Kirijna damné kañ bay bê kwôbe nâj bay gemérji gili hen iyôn menba, bay bi gura kôl iyôn ba: «Béringeri sa gurô tagelê, béringeri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôlji iyôn ba: «Kenbay ken biri a nâ ken ô bééri sa gurô tagelê díba, nôbi en uwôn ani kani ka ôbi li ka habij né.»

⁷ Menba, Jubnê uwôli sara iyôn ba: «Nibay nini ôrij nâj tôô toni ya a nâj tôô toni hende to hen na, nijna deréri, wôsa ôbi kôl díré na Kema Emen.»

⁸ Kirijna Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, harê hô liri damañ a. ⁹ Ôbi hô kini merêri a a nâ engerij Jêsu iyôn ba: «Jôbi ju na gawra wo yôn ba?»

Nijba, Jêsu uwôli kwôlê wôni sara ré. ¹⁰ Menba, Pilat kôli iyôn ba: «Na nôbi a jeré wômen tôn hen ba? Ju hôn mega wo ené ôrij nâj néé woñ béremare sa gurô tagelê men, kwoñ uwôlemare ta a men iyôn né ba?»

¹¹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Hen aña Emen henañ ré bem néé bi wo hen ré ba, henañ jeré ôrij nâj néé wôni san a ré kwôy. Na ôbi á, kirijna kwo ré beren bem hen na, ôbi li na têrij to dami dêm.»

¹² Kirij bay ka hen na, Pilat woge geré díré ulêri ta. Nijba, Jubnê ka gura kôl iyôn ba: «Hena jeré uwôli ta ba, ju na melaj kelma wo dami *Sésar ré kwôy. Kwôni wo li yiri môn kelma iyôn na, ôbi na ôbi bayi Sésar.»

¹³ Kirijna Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi soñ nâj Jêsu nô a nâ ô merê kirij jeré kwôlê ka bay uwôl danje ya ka bay uwôgeji nâj hébre «Gabata» hen.

¹⁴ Na wulê woñ beré sa têê geserê *Pak. Tare débu díñne nij menba, Pilat kôlij Jubnê iyôn ba: «Gelêñge, kelma wonje bi.»

¹⁵ Nijba, Jubnê bi gura kôl kibriji pôn hóm iyôn ba: «Diri, diri, bééri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôlji iyôn ba:

«Kelma wonje bi a kené gey bi nôbi ené bééri sa gurô tagelê hen ba?» Menba, damné kañ bay bê kwôbe kôl iyôn ba: «Kelma woni na Sésar pôn nêñ hari.»

¹⁶ Menba, ôbi nôge Jêsu biji bi bay ré ô bééri sa gurô tagelê.

Bay bér Jésu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43)

Menba, bay biri ôrij. ¹⁷ Jésu ay gurô tagelê wori an sañ kirij ka bay uwôgeji ibé sa gawra ka nañ kibi hébre ba bay uwôgeji Gwôlgwota hen. ¹⁸ Na kirij bay ka hen a ana bay ré bééri sa gurô tagelê ya nañ bijé ka pôni wôô. Kwo pôni sa kôbri gusurô men, kwo pôni sa kôbri maa men an Jésu derôrji a.

¹⁹ Pilat dí are yi gurô an di ta sa gurô tagelê wo Jésu a an kôl iyôn ba: «Jésu wo Najarêt, kelma wo Jubnê.»

²⁰ Jubnê kwône dêñse kwôlê bi wo hen wôsa kirij ka bay bérjij Jésu ya hen na, da nañ iyére. An are bay ka bay li di ta hen na, na nañ kibi hébre men, kibi latên men, kibi grêk a men. ²¹ Damné ka bay bê kwôbe ka Jubnê kôlij Pilat iyôn ba: «Di «Na kelma wo Jubnê» ré nijba, ju dí «Ôbi ré kôl iyôn ba: «Ena kelma wo Jubnê.» > »

²² Menba, Pilat uwôlji sara iyôn ba: «Anğa en di tòn da nij na, yi na yérij.»

²³ Kirija asgarñê bér Jésu kô nij menba, bay pô bargay kari sodéré kirij pôrbu an cénji. Bay ay bargay kari kañ kabrêri ka yêngi ka tu señrêrji nañ an na kibi bargay pôn nêñ hena ta kwôy era tòn. ²⁴ Menba, bay kôl iyôn ba: «Na yêgerêñge ré nijba, na jibij jala terê gelé na i a beré ba?» An bi kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen, ariri ré lij. Magtubu hende to hen kôl iyôn ba: «Bay cén bargay kañê men, kañ kabrên bay jibij jala terê a men †.» Na hen iyôn a asgarñê ré li hen.

²⁵ Da kwa gurô tagelê wo Jésu a na, yori nañ yére débiji ya, Mari toñ tam Klopas men, Mari to Magdala a men. ²⁶ Kirija Jésu gel yori men, gel ôbi tôri wo ôbi geyri gañ hen debu kware a men na, ôbi kôle iyôn ba: «Yon, gel, kemarê a hen nij.»

²⁷ Men, ôbi kôlij ôbi tôri bi wo hen iyôn ba: «Gel, na yom a hen.» Ayij tôri wulê bi wo hen na, ôbi ôrij nañ tu iyére tori.

Temay Jésu

(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Lk 23: 43-49)

²⁸ Cêgeri wori menba, Jésu hôn wo are kêm ré kô nij menba, kôl iyôn ba: «Kam dêên.» An bi kwôlo lij bô magtubu to Emen hen na, ré bij ††.

²⁹ Kirij bay ka hen na, baña gerêñgê wo pôni yi nañ kam tijador ka bay uwôgeji binêger hen bô. Asgarñê dôbe jaa bô a an dôbe kibi gurô wo bay uwôgeri *hisôp hen an uson sa dôbri kibri a. ³⁰ Kirija Jésu yi kam ka gerangji bay ka hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Kibi are kêm derij nij.»

Menba, ôbi di sari tòn menba, kibri wôm hari nij.

³¹ Kirij bay ka hen na, na wulê woñ janê sa tê kwô woñ emê *sa merê ta a menba, Jubnê hare wô wo

temay Jésu nañ gawrê ka wôô hen maa ré yé kwôy sé sa sa merê ta, wôsa sa merê ta na, na sa to dami. Menba, bay ô engeré Pilat ré pôi têrji an bi bay ré ma lew an ré tô temayriji bi tòn. ³² Bijé ka bay bérji nañ Jésu hen na, asgarñê sa pôi têrji wôô kêm. ³³ Kirija bay sa sa Jésu a menba, bay gel wo ôbi ré ma nij menba, bay dí piyê têri ba, mera. ³⁴ Asgar wo pôni jebu kabrê Jésu nañ yére menba, kirij bay ka hen na, kwôbe nañ kam so. ³⁵ Kwo gel are bay ka hen na, dô kwôlji an kwôlê wori bi wo hen na tiri men, ôbi hôn wo díré kôl na tu kwôlê men, díré kôl hen iyôn bi kenbay kôba, kené bij bônge sara men. ³⁶ Are bay ka hen yi hen iyôn bi magtubu to Emen ré ô nañ gerére magtubu hende to hen na kôl iyôn ba: «Ibéri wôni pôn nêñ iyôn kôba, a bôn né ‡.» ³⁷ Men, magtubu hende to hen hô kôl iyôn ba: «Bay a sa gelé kwo bay na cibri hen a men ††.»

Si Josêp nañ Nikwodêm em Jésu

(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56)

³⁸ Cêgê menba, Josêp wo Arimaté woñ ôbi ayê bôô hen era sa engere Pilat díré erê ayê temay Jésu, wôsa ôbi na ôbi tô Jésu nijba, na nañ nalê, wôsa ôbi harij Jubnê. Pilat dege nañ dí sara dema ôbi ré ô ayê temay Jésu ôrij tô. ³⁹ Nikwodêm wo na ô nañ yoyre ô uné Jésu hen erañ nañ ider wo díné dô wo bay li nañ *miir men, alowês a men hen comlé tôre subu. ⁴⁰ Si Josêp nañ Nikwodêm ayji temay Jésu lêgere nañ kibi bargay ka bay yêgerê men wuse ider sari a men mega wo Jubnê liirij hen iyôn. ⁴¹ Kirija bay na bérjij Jésu ya hen na, na da kwa kini banê gurô an kirij bay ka hen na, kamñê ka kôrbi ka bay kerge bô keram a ka bay emij kwôni ya sa pôn né hen yi ya. ⁴² Na bô kamñê bay ka hen a bay ré emij Jésu ya, wôsa na kamñê ka yi da nañ kirij ka bay na bééri ya hen. Wôsa Jubnê bu sa têê anğa gengij sa sa merê ta.

Jésu ji si kamñê

(Mt 28: 1-8, Mk 16: 1-8, Lk 24: 1-12)

20 Nañ sa demas tô kirij cud wo kirij baa hendu durum durum tô menba, Mari to Magdala ô sa kamñê. Menba, hende gel kulmañ keram wo bay na ligij kibi kamñê hen gerngij yi wolé. ² Hende ge ô uné Simô Piyêr nañ ôbi tô Jésu wo pôni wo Jésu geyri gañ hen an kôlji iyôn ba: «Bay dô Kelma kamñê ôrij anê an nini hôn kirij ka bay uwôli ya hen né.»

³ Piyêr nañ ôbi tô Jésu wo pôni bi wo hen siji gerji ô sa kamñê. ⁴ Menba, bay gerji wô bem nijba, ôbi tôri wo pôni bi wo hen ge gôlij Piyêr an bij sa kamñê tumô. ⁵ Ôbi denge tòn kôbe bô kamñê menba, gel na kibi bargay ka bay na lêgerij Jésu hen, a yé tòn mera. Nijba, ôbi si bô kamñê ré. ⁶ Simô Piyêr wo guro cêgeri a tòn tòn hen sa menba, si bô kamñê menba, gel na

† 19: 24 Kurôn kibé 22: 19 †† 19: 28 Kurôn kibé 69: 22

‡ 19: 36 Sé nô 12: 46, Kwônê bijé 9: 12, Kurôn kibé 34: 21 †† 19: 37 Jakari 12: 10

kibi bargay a yé tòn mera. ⁷ Men, bargay ka bay na lêgerij sa Jésu hen, lêgerij yi wolé piniji díba, yi nañ ka bay na lêgerij yiri hen né. ⁸ Menba, ôbi tó Jésu wo ré guro sa tumô hen si bô kamñê añ gel menba, ôbi bi bôri sara. ⁹ Wôsa kwôlo na lij bô magtubu to Emen a wo Jésu ré jê sé kamñê hen na, kwôy sañ wulê bi wo hen na, bay tôri na hôn ré tó tó. ¹⁰ Menba, bay tó Jésu bay ka wôo hen bilji hô ij.

Jésu si sa Mari to Magdala

(Mt 28: 9-10, Mk 16: 9-11)

¹¹ Nijba, Mari ðebe nô kibi kamñê sôm. Kirija hende sôm díbij iyôn menba, ðeñge tòn ñél bô kamñê.

¹² Menba, hende gel *manê ka derômarañ a wôo ka tóbe bargay ka bôri môrji kirij ka bay na uwôlij Jésu ya hen, kwo pôn si sari men, kwo pôn si cêbêri men.

¹³ Menba, bay kôle iyôn ba: «Iyore, wô mi a meré sôm ba?» Menba, hende uwôlji sara iyôn ba: «Wôsa bay dô temay Kelma wuñê añ en hôn kirij ka bay uwôli ya hen né.»

¹⁴ Kirija hende kôl hen iyôn menba, bare cêgere menba, gel Jésu ðebe hen nijba, hende hôn wo ré na Jésu ré. ¹⁵ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Iyore wô mi a meré sôm ba? Mu woge na i ba?» Menba, hende kôl yañ ba, ré na ôbi gemé kini banê gurô bi wo hen menba, hende kôli iyôn ba: «Gawra, hena ré na jôbi a ré ayêri ôrij wolé ba, ju kôlen na erê ô ayêri.»

¹⁶ Menba, Jésu uwôgere: «Mari», menba, hende bul añ uwôgeri: «*Raboni», nañ kibi hébre bôri na ôbi gelij biné are.

¹⁷ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Heben né wôsa en ô ta ligi Iban a ré tó. Nijba, ô mu ô uné yênen añ mu kôlji iyôn ba, ené erê ta ligi Iban a wo na Ibareñge kenbay men, ligi Emen wuñê a wo na Emen wongé kenbay men hen.»

¹⁸ Menba, Mari to Magdala ô kôlij bay tó Jésu wo teré gelo Kelma añ hende kôlji kwôlo ôbi ré kelare hen.

Jésu si sa bay tôri a

(Mt 28: 16-20, Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49)

¹⁹ Perare to demas hende to hen na, bay tôri ðanji mô bô ira añ legeji kermij dô sarji a, wôsa bay hariñ Jubñê. Menba, Jésu so ðebe derôrji a añ kôlji iyôn ba: «Bi bô jalê wo Emen baa nañ ken.»

²⁰ Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, ôbi gelji hôlmê iyare to kôbri men, kwa bôri a men. Kirija bay tôri gili hen iyôn menba, yirji dôrji damañ. ²¹ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Bi bô jalê baa ré ken. Mega wo Iban na joon hen na, nôbi kôba, en jéñge men.»

²² Kirija ôbi kôl hen iyôn kô nij menba, ôbi dô bul wo dami sarji a añ kôlji iyôn ba: «Eñgêñge Tunu toñ hendi bô bôre. ²³ Biné ka ka dé bôñge jalê sa têrij toji

a hen na, Emen kôba, a dé bôri jalê sa têrij toji a men, ka ken di bôñge jal têrij toji a ré hen na, Emen kôba, a dé bôri jalê sa têrij toji a ré men.»

Kwôlo Jésu kôlij Tomas

²⁴ Tomas ôbi tôri wo pôn perê ka môj kibi wôo wo bay uwôgeri Kerma hen ré nañ kirija Jésu ré sij sa megêri a hen. ²⁵ Tô megêri ka baa hen kôli iyôn ba: «Nini gel Kelma.» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Hena ené gel kôbri wo bay na di nañ pôn dé hen né men, hena ené dôbe kôben hôlmê iyare to kôbri a hen ré men, hena ené dôbe kôben kwa kabrêri ka bay na cubu nañ dargaw hen né a men na, na bê bôn sara ré kwôy.»

²⁶ Wulê marge cêgê menba, bay tó Jésu hô ðanji bô ira menba, Tomas nañ ci nij. Kermij ligirij ta menba, Jésu so ðebe derôrji a añ kôl iyôn ba: «Bi bô jalê baa ré ken.»

²⁷ Menba, ôbi kôlij Tomas iyôn ba: «Erañ nañ kôbem nà añ ju hamij hôlmê iyare to kôben a men, uson nañ kôm nà añ ju hamij hôlmê iyare to kwa kabrên a hen a men, añ ju dí narê kwôlé wom baa añ ju bi bôm sara.»

²⁸ Menba, Tomas uwôli sara iyôn ba: «Kelma wuñê, Emen wuñê.»

²⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Na wô gelé wo ju gelen hen aña jeré bi bôm sara hen. Nijba, biné ka gelen né añ bi bôrji san a hen na, yirji a dôrji.»

³⁰ Jésu hô li añañ ginê ka gay gay kwône a tu bay tôri a nijba, kwôlji kôlij bô magtubu a na ré. ³¹ Nijba, are bay ka hen lij bô magtubu a hen iyôn, bi kené bi bôñge sara mega wo Jésu ré na *Krist Kema Emen añ hena kené bi bôñge sari a ba, kené môrij tu geñ sa kibri.

Jésu si sa bay tôri ka jurgem a hen kibi cér wo bay uwôgeri Tibériyad hen

21 Cêgê menba, Jésu hô si sa bay tôri a kibi cér wo Tibériyad a. Geré sé wo ôbi sij sarji a bi a na.

² Wulê wo pôn na, Simô Piyêr men, Tomas wôñ Kerma hen men, Nataniyêl wo Kana bô emê wo Galilé a nañ kam Jébédé men, bay tó Jésu ka pôn wôo a men bay kêm ðanji kirij pôn. ³ Simô Piyêr kôlji iyôn ba: «Na erê uré.»

Menba, bay kôli iyôn ba: «Nibay kôba, nijna erê nañ ju men.»

Menba, bay si ô añ ðayji bô bato a ôrji uré. Yoyre hende to hen na, bay bu kuyê kani pôn nêñ iyôn né kwôy. ⁴ Tô kirij pulôl menba, Jésu ðebu kibi cér a nijba, bay tôri hôn wo ré na ôbi ré. ⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kam manê, ken bu kuyê kani ré ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini bu ani ré kwôy.»

⁶ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Bêñge bera si sa kôbi gusurô hen iyôn añ ka uné kuyê.»

Bay uwôl bera menba, bay nêw wurére ta bij ré nij, wô kuyê ka mêy ka bay pera hen. ⁷ Menba, ôbi tô Jésus wo Jésus geyri gañ hen kôlij Piyêr iyôn ba: «Na Kelma.» Menba, kirija Simô Piyêr toy wo ré na Kelma hen iyôn menba, ôbi hô dôbe bargay ka ôbi ré harij tô bôri urij hen añ, neŋgere kurij kam a. ⁸ Tô bay tô Jésus ka baa hen jubo bato wuroñ kuyê ka wôn bera hen erañ guba cér a, wôsa bay ré na mêter arew nañ guba cér. ⁹ Kirija bay sa bij guba menba, bay gel deseri tare to kuyê jéén sara nañ mapa yé kwa a menba, Jésus kôlji iyôn ba: ¹⁰ «Eranje nañ kuyê ka ken pera hen dê iyôn.»

¹¹ Simô Piyêr ðay bô bato a añ wuro bera to kuyê ka damné arew nañ tôre bay kibi subu wôn bô ta hen tôn, bi wo kuyê wôn bera kêw hen kôba, hende yêgerij ré kwôy. ¹² Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Eranje ken sa ôm.» Nijba, ôbi tôri wôni pôn iyôn kôba, nêw engeréri iyôn ba: «Ju na i ba ré.» Wôsa bay hôn wo ré na Kelma nij. ¹³ Menba, Jésus uso ða añ ay mapa añ biji men, hô pô kuyê biji a men.

¹⁴ Hen a ba, na têe subu tori wo Jésus sij sa bay tôri a kirija ôbi jijn sij kamnê hen.

Jésu iyêl nañ Piyêr

¹⁵ Kirija bay ôm are kô nij menba, Jésus engerij Simô Piyêr iyôn ba: «Simô kema Ja, ju geyen gôlij kamañ ka baa hen ba?» Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Ew Kelma, ju hôn wo ené geyem.» Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju abe kam gamgê kañê ben.»

¹⁶ Jésus hô engereri wo têe wôd wori iyôn ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Ew Kelma, ju hôn wo ené geyem.» Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju gem gamgê kañê ben.»

¹⁷ Jésus hô engereri wo têe subu iyôn ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, tu Piyêr li na wô engeré wo Jésus ré engereri têe subu iyôn ba: «Ju geyen ba?» hen.

Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Kelma, ju hôn are kêw men, ju hôn wo ené geyem a men.» Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju abe gamgê kañê ben. ¹⁸ Na tu kwôlê a ené kôlem hen: Kirija na ju bañ mana tô na, jôbi a na harê tô bôm wom nañ kôm men, ju ô kirij ka bôm jôbi a na geyé a men. Nijba, kirija já halê na, já perê kôm ta añ na kwôni wo ðangi a harem tô bôm añ a ayem ôrij kirij ka bôm gey ré a hen.»

¹⁹ Ôbi kôl hen iyôn ðiré gelij temare to Piyêr ré sa ma hen añ ré na temare to ré sa ulê hini emê sa Emen. Kirija Jésus kôl hen iyôn kô nij menba, ôbi kôlij Piyêr iyôn ba: «Era tôn a.»

²⁰ Kirija Piyêr bare cêgeri menba, ôbi gel ôbi tô Jésus wo Jésus geyri gañ hen era tôrji a. Na ôbi a na yé kabré Jésus a kibi emê añ na engereri iyôn ba: «Kelma, na i bi a ayê sam hen ba?» ²¹ Kirija Piyêr gili menba, ôbi kôlij Jésus iyôn ba: «Kelma, a kwo na ba, na mi a sa sari a men ba?»

²² Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Hena ené gey bi ôbi ré mô geñ kwôy wo ené buloñ herañ ba, dôlem jôbi iyeñ ba? Jôbi ju era tôn a.»

²³ Sa kwôlê bi wo hen a na, bay ayê bôd kôl iyôn ba, ôbi tô Jésus bi wo hen ré ma ré. Nijba, Jésus na kôlij Piyêr mega wo ôbi tôri bi wo hen ré ma ré ré, nijba, Jésus na kôli na iyôn ba: «Hena ené gey bi ôbi ré ma ré kwôy wo na buloñ herañ ba, dôlem jôbi iyeñ ba?»

²⁴ Na ôbi tô Jésus wo Jésus geyri gañ bi a derê kwôli are bay ka hen men, na ôbi a lê bô magtubu hende to na hen a men. Añ nini hôn wo kwôlê bi wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri.

²⁵ Jésus hô li anja ðangi kwône a. Añ hena bay ré gey ciré derê kwôliji pôn pôn kêw bô magtubu a ba, kirij ka bay ré bij magtubu hende to hen ba, ré nañê sa terare nà.

Jé lê bay jé

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Magtubu to Jé lê bay jé na, na magtubu to jôgij wôô to Luk li. Bô to tumô a to na Kwôlo Dôri hen na, ôbi na kôl na kwôli anga Jésu na li kirija ôbi na ban sa terare a nà mera. Ayij tôri sa ayê wo Emen ayri hôrij derômaran a (Sapitre 1: 11) men, merê wo ôbi mô perê bay tôri a hen ba, yi gay nij. Wôsa bay gili nan tirji na iyôn ré nij. Na hen iyôn a, magtubu Jé lê bay jé ré kôl wô dé tô danare to bay ayê bôô hen. Jésu mô perêrji a nan tini to li jé bô bay ayê bôô a hen. Ôbi kôl kwôli danare to bay ayê bôô ka na Jubnê hen (nan *ôbi jé Piyêr) Jérusalêm a men, bijé ka na Jubnê ré ka Antiyôk a men, Kworênt a men, Pilip a a men. Kwôli kergare toj ulê béré to *ôbi jé Pol men, gusij to danare hende to kôrbi hende to hen men, kwôli nanê wo bay ayê bôô bay ka hen nan kwôlê wôji bi wo hen nan néé wo Tini Kelma men hen.

Luk dêjse magtubu kwône dema, ré lij magtubu to Jé lê bay jé hen tô. Perê magtubu hende to ôbi dêjse hen na, tori toj yiri to ôbi li sa pôn pôn hen. Kirija ôbi kôl kwôli kergare toji to bay hena Trowas wô erê Pilip a hen na, ôbi ôm nini nini gel wo ôbi ré ya men (Sapitre 16:10-40), kergare toji hende to hen ôrij nan ci kwôy bij Jérusalêm, an na ya hende to hen a, bay ré bu Pol (Sapitre 20: 5 - 21: 18) men, hena wo bay hena Sésaré wô erê Rôm an Pol li elê wôô ya hen, dema bay ré jô kwôlê sari a tô (Sapitre 27-28).

Anga tumô ba, Luk kôl kwôli soderé wo diré soderé magtubu tori hende to hen tôj (Sapitre 1:8) men, kwôli dé tô danare to bay ayê bôô Jérusalêm a cêgi ayê wo Emen ay Jésu hôrij derômaran a hen (Sapitre 1:1 - 8: 3) men, kwôli béré Kwôlo Dôri wo ôm gôrij sa iyére (Sapitre 8: 4 - 12: 25) men, ôm perê bijé ka kibi cér Méditerrané men, ôm kwôy bij Rôm iyére to dami to bô emê wo sa terare a nà (Sapitre 13 - 28: 31).

Béré Kwôlo Dôri bi wo hen, ôm nan kirij kirij sa terare a nà ná sa kibi derê kwôlê wo bay jé men, kwôli kelêrji tumô bijé a a men. Kwôli Jésu wo bay dô bij bijé kêm hen na, (Jubnê men, bijé ka na Jubnê ré hen men) na, Jésu bi wo na mô sa iyé Palistin a hen. Tunu toj hendi bô bôre yêge sa Jésu bij tôri kwôy kwôy men, sa kwôli kelêri men, sa jé lêri a men.

Kwôli anga kôlij bô magtubu to Jé lê bay jé a nà ná, na kwôli anga églis to nan elê bi wo kêm hen ré lê: Ulê béré Kwôlo Dôri wo Jésu Krist bij gawrê sa terare a na kêm.

Jésu kôl kwôli Tunu toj hendi bô bôre to Ibari ré jon (Lk 1: 1-4)

1 Dami wupê Téwpil, bô magtubu tinê to tumô to na en li hen na, na en kôl kwôli anga Jésu na li men, kwôlo ôbi na gelij bijé a men. Kwôli are bay ka en kôlem kwôliji hen na, na kirija ôbi na ayij tô jé wori hen. ²⁻³ Kwôy wulê wo Emen ayri hôrij derômaran a. Pa dema Emen ré ayri hôrij derômaran a tô na, cêgi temayri a na, na bay jé bay ka ôbi na tôrji hen a, ôbi ré si sarji a tumô têê kwône nan yiri na iyôn kwôy wulê tôre pôrbu an gelji wo ré na dôbi a ré jê sé kamnê hen men, kôlji kwôli *emê iyére to Emen a men. Ôbi na gelij bay jé ka ôbi na tôrji hen, tôô tori hende to hen nan néé wo Tunu toj hendi bô bôre.

Jésu kôlji kwôli Tunu toj hendi bô bôre to Emen ré jon biji

⁴ Wulê wo pôni ôbi mô ôm emê nan ci, menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Merênge Jérusalêm a nà kwôy ken gem anga Iban na genge diré béngge an na en kelênge kwôliji hen, díba, ken ô anê ré tô. ⁵ Wôsa Ja ba, na lij bijé batêm na nan kam nijba, era baa tumô a hen na, na nan Tunu toj hendi bô bôre a Emen ré lêngge ken-bay batêm nij.»

Jésu day ô derômaran a

⁶ Kirija bay tô Jésu môrji nan dí baa ya tô menba, bay engereri iyôn ba: «Kelma, na wulê bi wo hen a jeré hô bij kam *Israyêl kenare toji hôrij hen ba?»

⁷ Menba, ôbi uwôlji sara kôl iyôn ba: «Kwôlo gengij sa wulê nan tayi kwôlo ken engeren hen na, dôlênge

kenbay ré, nijba, na Iban a gengé nañ bô geyé wori.
⁸ Nijba, kenbay ba, ka sa upé néé kirija Tunu toñ hendi bô bôre a herbo sarñge a dema kené yé bay deré kwôlen Jérusalêm a men, Judé a men, Samari men, gôrij kirij kêm sa terare a nà a men tó.»

⁹ Kirija ôbi kôlji hen iyôn kô nij menba, Emen biri day tirji a hen bô kirij ka geri a ô derômarañ a.

¹⁰ Kirija bay debu bô derômarañ déñ kirij ka Jésus ôrij ya hen baa ya tô, menba, gawrê wôô ka tôbe bargay ka bôri soji díbijji kwarji a. ¹¹ Añ kôlji iyôn ba: «Ken gawrê ka Galilé, wô mi a kené debe bô derômarañ hen iyôn ba? Jésus bi wo Emen biri day ô derômarañ a añ ken debu bô hen na, herari kôba, a yé môñ ôbi wo ken gili ôrij derômarañ a hen iyôn têtj.»

Bay dô gawra pôn gasij hólme Judas

¹² Bay tô Jésus hena sa Keram wo Olibiyé heraji Jérusalêm a, hena ya eré Jérusalêm a na, na kilométer pôn. ¹³ Kirija bay hena sa keram heraji uwo menba, bay day bô iyére to tayi to bay dayrij ya gan gan hen. Kamañ ka day ô bô iyére hende to hen a na: Piyêr, Ja, *Jak, André, Pilip, Tomas, Bartélémi, Matiyé, Jak kema Alpe, Simô won kema iyére hen nañ Jud won kema Jak hen. ¹⁴ Bay kôlij kanñiji añ danji ta ta wô uwôlê Emen nañ bôô pôn añ yébé ka póni men, si Mari toñ yoo Jésus men, yêneri a men nañ ci ya men.

¹⁵ Wulê sem cêgê menba, bay ayê bôô arew nañ tôre wôô danji menba, Piyêr hena debu ta perêrji a wô kelê kwôlê. ¹⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Yênên, kwôlo magtubu to Emen na kôl añ Tini na yêge sari ca tumô yeñ bij Dabid añ ôbi na kôl kwôli Judas wo ré sa deré tumô bay beré Jésus hen na, ariri ré lij nij. ¹⁷ Judas Iskariyôt bi wo hen na, na na kwoni añ na uwoñ jé môñ kwo ni ni li hen iyôn men.»

¹⁸ (Na nañ lari kwôbe bi wo ôbi na uwôñ hen a ôbi na ré kelij yagê menba, na sa kurij añ bôri wañ añ kworjéri begij kêm añ. ¹⁹ Bijé ka Jérusalêm kêm toy kwôli ança sa sa Juda a hen. Na ôbi á, bay ré uwôge yagê bi wo Hakeldama hen, bôri na «yagê won kwôbe.»)

²⁰ «Ôbi a, bay ré li bô magtubu toñ kurôn kôl iyôn ba: «Bi bô iyére tori yi senge

men, bi kwôni mô bô ré men †.»

Men, hô lij kôl iyôn ba:

«Bi kwôni wo danji ré gaseri kini jé wori a a men ††.»

²¹⁻²² Bi kwôni wo danji era sa jôgij nañ na sa deré kwôli jê sé wo Kelma Jésus. Bi na kwôni wo na ô nañ na wulê kêm wo Kelma Jésus na ô nañ na nañ kirij kirij hen, ayij tôri sa batêm to Ja na liri a kwôy wulê wo Emen ayri perêrna ôrij derômarañ a hen.»

²³ Menba, bay tô bijé wôô dí tumôrji a bay a na si Josêp wo bijé uwôgeri Barsabas men, Justus men hen men, Matiyas a men.

²⁴ Menba, bay ayê bôô kêm uwôl Emen kôl iyôn ba: «Kelma, jôbi wo ju hôn bô gawrê pôn pôn kêm hen na, geléni kwôni wo ju dôri perê kamañ bay ka wôô hen, ²⁵ bi ré yi *ôbi jé hólme Judas wo na ay jé wori déñ añ ôrij kirij kañ mênê ka na yi gengij sari hen.»

²⁶ Menba, bay pool hiniji ta añ bay ay pôn perê menba, na Matiyas a bay ré ayri jôgij nañ bay jé ka môj kibi pôn hen.

Emen joñ nañ Tunu toñ hendi bô bôre bij bijé kari

2 Kirija sa lê geserê *Pantékwôt nêmen menba, bay tô Jésus danji kirij pôn. ² Kirij bay ka hen na, néé ani ema si ta môñ kal wo dami iyôn, añ so wôn bô iyére to bay môrij ya hen berêj ta. ³ Menba, ani gelij môñ kôli tare iyôn añ userij mô sarji a pôn pôn kêm. ⁴ Menba, kirij bay ka hen na, Tunu toñ hendi bô bôre wôn bôrji añ li añ i i kôba iyêl kibi kwôlê wo danji wo Tunu hende to hen a biri a ré iyêl.

⁵ Wulê bi wo hen na, Jubnê kañ bay lê tôô Emen ka hena sa iyére to gay gay to sa terare a nà môrji Jérusalêm a ya men. ⁶ Kirija bay toy tôô bay tô Jésus ka iyêl hen iyôn menba, bijé dayrij nañ kwônêrji añ tiniji ge kay, wôsa i i kôba toy kwôlê wo bay ayê bôô kôl hen nañ kibi kwôlê wori, kwôlê wori. ⁷ Kirija bay toy hen iyôn menba, tiniji ge kay yôd añ bay kôl iyôn ba: «Bijé bay ka kêm ka iyêl hen, na ka Galilé ré ba? ⁸ Menba, na iyeñ a i i ba, ré toy kibi kwôlê wori kwôlê wori kibrijji a hen iyôn dí ba? ⁹ Wôsa nabay kêm ka nana debe nà ná, nana ka tôrna gay gay, ka hena Partiya a men, Médiya a men, Elam men, Mésopotami a men, Judé a men, Kapadôs a men, Pônt a men, Asi a men, ¹⁰ Priji a men, Pampili a men, Ejipt a men, bô emê wo Libi to ða nañ Sirên hen men, ka na Rômêrjê ka mô nà a men. ¹¹ Kamañ ka Krêt a nañ Arabnê kôba, ya nañ naa men, perêrna hen kôba, Jubnê kañ déñ déñ ya men, ka ay bôrji kôba, ya men, menba, na iyeñ a nana toy kwôlo bay kôl gengij sa ança dôri ka Emen li hen nañ kibi kwôlê wona, kwôlê wona dí ba?»

¹² Bay kêm tiniji ge kay añ bay hôn kwôlê won kelê ré, menba, bay namnij perêrji a kôl iyôn ba: «Na mi a gelij hen iyôn ba?»

¹³ Menba, ka póni ayrêji kôl iyôn ba: «Na care a kwoyrêji hen.»

Deré kwôlê wo Piyêr

¹⁴ Piyêr ôbi tô Jésus perê ka môj kibi pôn ka baa hen, hena debe ta añ uwôlji sara nañ tôri to dami kañ a ta kôl iyôn ba: «Kenbay yêneri Jubnê nañ kenbay kêm ka ken mô Jérusalêm a hen, are bay ka yi hen na, dôbêñge marñge dô ken toyij kwôlo na kelê hen añ bi

ken hôn tîrji dô. ¹⁵ Mega wo bîné ka pônî perêrînge a kôl iyôn ba: «Bîné bay ka hen ré kwoy na kwoyé hen na», bay kwoy na kwoyé ré, wôsa tare baa jal tî. ¹⁶ Nîjba, tiri wori ba, na kwôlo *ôbi kibi Emen Jowêl na kôl hen a ariri ré yi kemnêng hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

¹⁷ «Nôbi Emen, en kelênge kirîja sa terare baa da wo ta kerê nîj na,

gelênge aŋga na lê a na:

Na bé Tunun erê sa gawrê kê. Men,

Aŋ kamneŋge kaŋ imnê naŋ kaŋ yébé a yé bay keben men,

kam manê kaŋge a henêji tu kwôlê wo Emen bô pelal wo a jôrji a hen men,

Surŋê kaŋge kôba, a henêji tu kwôlê wo Emen bô wônê woji a men.

¹⁸ Na tiri wulê bi wo hen na, na bê Tunun sa manê kaŋê

kaŋ imnê naŋ kaŋ yébé a, aŋ bay a yé bay keben.

¹⁹ Men, na lê aŋgaŋ giŋê derômaran a men, aŋga dê kirîj sa terare a nà,

kwôbe naŋ tare naŋ gusô tare a men a so yé ya.

²⁰ Tare a bilîj hendé culum men, geserê kôba, a bilîj kwôbe a men,

cêgi are bay ka hen dema Wulê woŋ hini emê naŋ kwo dami wo Kelma wona ré sa tî.

²¹ Wulê bi wo hen na, i i wo bi bôri sa Kelma Emen a ba, a upé gelê †. »

²² Menba, Piyêr kôl iyôn ba: «Kenbay bîné ka *Israyêl, dôbênge marŋge dô ken toyîj kwôlo na kelênge hen. Jésu wo Najarêt na gawra wo Emen gelênge néé wori naŋ aŋgaŋ giŋê naŋ kaŋ gelé ka dê sa kirîj ka ôbi li perêrînge a mega bi wo ken gelîj hen iyôn. ²³ Gawra bi wo hen naŋ bô geyé men, naŋ gengé wo Emen na genge a men na, bay biri bêŋge aŋ ken diri naŋ geré wo bay henê Emen né, aŋ bay bééri sa gurô tagelê.

²⁴ Nîjba, Emen biri ji si kamnê aŋ dôri kibi gusîj to temare a, wôsa néé wo temare nê. beréri tîng né.

²⁵ Ôbi a, kelma Dabid na ré kôlîj kwôli kôl iyôn ba:

«En gel Kelma tumôn a kwôy kwôy,

wôsa ôbi debe sa kôben woŋ gusurô bi ené kurîj né

²⁶ men, yen dôren men, en kebe kurôn naŋ yi derê wôsa

kurônji yen a sa merê ta gengîj sa aŋga Emen a sa lê ben.

²⁷ Wôsa já dén aŋ perê temay bîné a ré, men, já dé mana wom wo yi naŋ jengêri hen, uyê ré men,

²⁸ na ju gelen geré gelê men, já ben yi derê kirîja na debîj tumôm a a men ††. »

²⁹ Menba, Piyêr kôl iyôn ba: «Yênên, déŋge na kelênge kwôlo gengîj sa môyrena Dabid, ôbi ma, aŋ bay emni nà aŋ sa kamnêri yi kemnêng iyére tona na.

† 2: 21 Jowêl 3: 1-5 †† 2: 28 Kurôn kibé 16: 8-11

³⁰ Nîjba, ôbi nà ná ôbi kibi Emen men, ôbi na hôn aŋga Emen na genge diré biri hen a men. Emen na ay tîri biri mega wo kuŋgari woŋ bôri a ré sa merê sa gagay kenare a †. ³¹ Ôbi na gel tumô aŋga Emen ré sa lê hen, na ôbi a, ôbi na ré kôl kwôli jê sé wo *Krist, kwo Emen dôri hen perê bîné ka may a aŋ ôbi na kôl iyôn ba: «Emen na diri aŋ perê temay bîné ré men, kurônji yiri na uyê kamnê ré a men.» ³² Jésu bi wo hen na, Emen biri ji si kamnê, nibay kê. nini gel naŋ tirni men, nini dô kwôli a men. ³³ Men, Emen hôriŋ naŋ dí derômaran a aŋ mô sa kôbri woŋ gusurô a. Haw hen mega wo Emen na ayîj tîri hen iyôn na, ôbi biri Tunu toŋ hendi bô bôre aŋ ôbi wuséere sarni a mega wo ken toy men, gel men, hen iyôn. ³⁴ Kelma Dabid wo na day derômaran a ré hen, kôba, na kôl iyôn ba:

«Kelma Emen na kôlîj Kelmaren iyôn ba: mô sa kôben woŋ gusurô a,

³⁵ kwôy wo na bîj bay barem a yé aŋgaŋ sêlê têm †. »

³⁶ Aŋ bi bîné ka sa iyé Israyêl a kê. men hôn dô mega wo Jésu bi wo ken bééri hen na, ré na ôbi a Emen ré biri yi Kelma men, Krist, kwo Emen dôri hen men hen.»

Bîné dubu subu bi bôri sa Jésu a

³⁷ Kirîja bîné toy kwôlê bi wo Piyêr kôl hen iyôn menba, bay hôn aŋga ca lê ré nîj, menba, bay engerîj si Piyêr naŋ bay jé ka dangi iyôn ba: «Nîja lê iyeŋ nîj ba, yê. nêrni?»

³⁸ Piyêr uwôlji sara iyôn ba: «Déŋge jé lêreŋge wo cay hen baa aŋ ken li batêm naŋ hini Jésu Krist aŋ bi Emen dîj bôri jal sa têriŋ toŋge a men ôbi a bêŋge Tunu toŋ hendi bô bôre a men. ³⁹ Wôsa Tunu toŋ hendi bô bôre to Emen na genge hen na, gengîj na sarŋge kenbay naŋ kamneŋge men, gengîj sa ka sa terare to kelanji a ka kwôni ka Kelma wona Emen a uwôgaji hen a men.»

⁴⁰ Piyêr hô dôri kwôlo dangi gay gay wô bôyiŋji men, dôbiŋji ibiyare bôri a aŋ kôlji iyôn ba: «Bêŋge bôriŋge sa gelê wo Jésu a dîba, ken uwôn aŋga bay têriŋ ka haw hen a upé hen né.»

⁴¹ Bîné ka bi bôri sa kwôlo Piyêr kôl hen na, bay liji batêm, aŋ wulê bi wo hen na, bay uwôn bîné dubu subu bi sarji a a.

Bîjare to bay ayê bô. ka tumô

⁴² Bay ayê bô. ay yirji bîj bay jé ré gelji are men, bay bîj perêri a men, ômji emê pôn men, uwôlji Emen pôn a men.

⁴³ Bîné kê. tiniji ge kay men, harê liji a men wôsa aŋgaŋ giŋê ka gay gay ka Emen bîj bay jé li hen.

⁴⁴ Bîné kê. ka bi bôri sa Jésu a hen na, bîjji perêri a men, aŋgaji kôba bay day kiniji pôn a men. ⁴⁵ Ta ta bay

† 2: 30 Kurôn kibé 132: 11, 2 Samuyêl 7: 12-13 †† 2: 35 Kurôn kibé 110: 1

kelêp ari unérji aṅ dî larirji céjji naṅ doy aṅga kwôni ôrijn ôrijn.

⁴⁶ Bay daṅ sa pôn pôn derô haba wo *iyéy Emen a naṅ bôô pôn men, ômji emê iyé kwo hen a, kwo hen a men, ômji naṅ yi derê men, bay uwôyrê yirji ré a men. ⁴⁷ Bay heram Emen men, bijné kêm kôba, geyji a men. Aṅ sa pôn pôn Kelma bi bijné ka ôbi gôlij naṅ ci hen sarji a sarji a.

Bay berare ôbi merayê derô haba wo iyéy Emen a

3 Sa to pôni a si Piyêr naṅ Ja ôrji *iyéy Emen a naṅ tare to yébé ayij sa tôtepne hen, wô uwôlê Emen. ² Kibi geré wo bay uwôgeri «kibi geré wo li kalmare» hen na, gawra wo pôni wo meray bô yori a yeṅ bay ayari ca sa dé kibi geré bi wo hen a. Sa pôn pôn bay ayri sa dî kibi geré bi wo hen a wô uwôlij bijné ka ô men, hera men, derô haba wo iyéy Emen a hen gursu. ³ Kirijna ôbi gel si Piyêr naṅ Ja wo ca sé bô iyéy Emen a menba, ôbi masiji bi bay ré biri ani. ⁴ Menba, si Piyêr naṅ Ja bôri déṅ aṅ Piyêr kôli iyôṅ ba: «Berêni ju gell!» ⁵ Ôbi bôrji aṅ kôl yaṅ ba, bay ré ca biri na ani. ⁶ Nijba, Piyêr kôli iyôṅ ba: «En ôrijn naṅ gursu ré, nijba, aṅga en ôrijn kôben a hen na, na ben: naṅ néé wo Jésus Krist wo Najarêt, hena ju ô ta!» ⁷ Menba, ôbi bu kôbri woṅ gusurô aṅ biri hena ta. Kirij bay ka hen na, têri naṅ tô gworjéri iyêderê hôrijn. ⁸ Ôbi nenjere debu ta naṅ têri aṅ ô ta. Aṅ ô naṅ ci derô haba wo iyéy Emen nenjéré men, heramij Emen men. ⁹ Aṅ bijné kêm gili wo ô ta men, heram Emen men. ¹⁰ Bay gili hôn menba, bay kôl iyôṅ ba: «Ôbi a na miirê kibi geré wo bay uwôgeri «kibi geré wo li kalmare» hen uwôdelê are na ré ba?» Aṅ tiniji ge kay wôsa aṅga ré sa sari a hen.

Kwôlo Piyêr kôlij bijné derô haba wo iyéy Emen a

¹¹ Mega wo gawra bi wo hen dî tô si Piyêr naṅ Ja bul ré hen iyôṅ na, tini bijné kêm ge kay aṅ bay era sôm sôm si ligirji a tô pal wo bay uwôgeri kwo Salomôn hen. ¹² Kirijna Piyêr gel hen iyôṅ menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Kam *Israyêl, wô mi a tunuṅge ré ge kay sa aṅga li are hen ba? Wô mi a kené berêni mega ré na néé woni ley, derê woni tu Emen ley, a niné berarij gawra bi wo hen ba? ¹³ Emen wo *Abraham wo Isak naṅ kwo Jakwôb, Emen wo balêrna a ulê hini emê sa mana wori Jésus wo na ken ayri bi bay na diri aṅ kirijna *Pilât na gey ulêri ta menba, ¹⁴ na ken kaṅ kwo yi naṅ jengêri men, kwoṅ dôri men hen, aṅ na ôbi deré temare a na kené gey bi bay ré uwôli ta dî hen. ¹⁵ Aṅ Kelma ôbi tô gelê, a na kené bi bay diri dî. Nijba, Emen biri ji si kampê perê bijné ka ma a aṅ nini gel naṅ tirmi. ¹⁶ Aṅ na wô wo nini bi bôrni sa Jésus a aṅa néé wo hini bi wo hen ré bij gawra bi wo ken gili aṅ hōni hen néé a ré debij ta hen. Na tiri na sa kibi bê bôô sa Jésus a woṅ tiri

hen, aṅa gawra bi wo hen ré berarij yôd tunṅge a hen.»

¹⁷ «Iyôṅ ba, yênen, en hôn wo ré na henêri ré, aṅa kenbay naṅ kilmérṅge na kené lij are bay ka hen hen. ¹⁸ Emen ba, na kôl ca tumô naṅ tô bay kibri kêm wo *Mési wo ôbi na genge diré joṅ hen, ré gelij gusij, aṅ na ôbi a yé hen. ¹⁹ Beléṅge hal woṅge aṅ ken hera uné Emen, aṅ bi ôbi mô têrij tonṅge aṅ. ²⁰ Menba, Kelma a béṅge wulê woṅ derê bul kirijna ôbi a joṅ naṅ *Krist Jé-su wo ôbi na dôri ca tumô gengij sarṅge hen. ²¹ Pa de-ma wulê bi wo hen ré sa tô na, Jésus Krist a merê derô-maraṅ a kwôy wo derômaraṅ naṅ sa terare a hô panij naṅ gerérji mega wo Emen na kôl kwôli ca tumô, naṅ tôô bay kibri ka yi naṅ jengêrji hen. ²² Ôbi a *Moyis na ré kôl iyôṅ ba: «Kelma woṅge Emen a derê gawra pôn perêṅge a hen, lij ôbi kibri wo a yé môṅ nôbi iyôṅ. Ka toyé kwôlo kêm wo ôbi a keléṅge hen. ²³ Kwôni wo kaṅ toyé kwôlê kibri a ba, bay a dagêri perê bijné ka Emen aṅ, bay a diri †.» ²⁴ Bay kibi Emen kêm ayij tôri sa Samiyêl a kwôy saṅ sa bay jebé tôri a na, kôlji kwôli wulê bi wo nana mô bô a haw hen. ²⁵ Aṅga Emen na genge naṅ tôô bay kibri hen na, na wô sarṅge kenbay. Iyôṅ ba, bijnare to Emen na bij naṅ môpêṅge hen na, na yi wô sarṅge men, ôbi na kôlij Abraham iyôṅ ba: «Na terê keben sa tô môṅ wo bijné kêm ka sa terare a na wô sa kibi kwôṅgêm †.» ²⁶ Na wô sarṅge kenbay tumô, aṅa Emen né dô mana wori jéri wô terê kibri sarṅge a men, wô lê bi kené bul hal woṅge a men hen.»

Si Piyêr naṅ Ja tumô daṅare to surjê a

4 Kirijna si Piyêr naṅ Ja dôrijn bijné kwôlê baa ya tô menba, bay bê kwôbe naṅ dami wo bay gemé *iyéy Emen naṅ *Sadusijêné soji. ² Bay li hen iyôṅ wôsa bôrji tarji wô gelé wo Piyêr naṅ Ja gelij bijné are men, kwôli jê sé wo Jésus ji si kampê perê bijné ka ma a hen a men. Aṅ gel wo bijné kôba, ré jê sé kampê hen iyôṅ men. ³ Mega, kirij kô nij hen iyôṅ na, bay pôrji biji daṅgay a gemij kirij ka wôli. ⁴ Perê bijné bay ka toy kwôlo si Piyêr naṅ Ja hen na, kwône ay bôrji aṅ bay ayê bôô kêm nêṅ imjê dubu bay iyôṅ.

⁵ Kirijna kirij wôl menba, bay sa Jubjê naṅ surjê naṅ *bay derê tô tôô to Emen daṅji Jérusalêm a. ⁶ Kirij bay ka hen na, Aan *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe men, Kayib men, Ja men, Alêksander naṅ balê dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe kêm kôba, môrji ya. ⁷ Bay bi bay eraṅ naṅ si Piyêr naṅ Ja sa díbij ta tumôrji a, aṅ bay engeriji kwôlê iyôṅ ba: «Aṅga ken li hen na, ken li na iyeṅ iyeṅ pôn ba? Men, na naṅ néé wo i men, hini i men, aṅa kené lij are bay ka hen ba?»

⁸ Tunu toṅ hendi bô bôre wôn bô Piyêr aṅ ôbi kôlji iyôṅ ba:

† 3: 23 Détéronôm 18: 15, 18, 19 †† 3: 25 Dé tô are 22: 18

⁹ «Bay sa bijné naɲ surɲê, kemnêɲ ken engeréni wô derê wo nini li naɲ ôbi merayê hen men, niné li iyeɲ a ôbi ré berare hen ba men. ¹⁰ Kenbay men, bijné ka *Israyêl kêm toyéɲge dô, na naɲ hini Jésu Krist wo Najarêt wo ken bééri aɲ Emen biri ji si kamɲê perê bijné ka ma a hen, na wô sari aɲa gawra wo debu tumôɲge a hen ré berariɲ hen. ¹¹ Na ôbi, a magtubu to Emen ré kôl gengiɲ sari kôl iyôɲ ba:

«Keram wo kenbay bay dé iyére ken kaɲ hen, ôbi a hô yé kwoɲ dé tô iyére hende to hen hen †.»

¹² Na ligiri ôbi a pôn nêɲ a kené upé kini gelê díba, kini gelê wo daɲgi naɲ, wôsa sa terare a nà kêm na, Emen na bi hini kwôni wo daɲgi wo ré gôliɲ naɲ bijné ba, naɲ.»

¹³ Kirija bay gel wo si Piyêr naɲ Ja iyêl naɲ ibiyare hen iyôɲ menba, tiniɲi ge kay wô wo bay ré na bijné ka beray mera ka ré dôyrê are gaɲ né a men menba, bay hôn wo bay ré na bay erê naɲ Jésu. ¹⁴ Niɲba, kirija bay gel gawra bi wo berare hen debu kwarji a menba, bay hôn kwôlê woɲ kelê ré niɲ. ¹⁵ Menba, bay biji bay séɲ kini dapare to *Sanédren a aɲ bay iyêlinji perêrji a.

¹⁶ Bay kôl iyôɲ ba: «Na liɲ bijné bay ka hen na mi ba? Wôsa bay li giɲê wo dami tu bijné ka Jérusalêm a gel kêm díba, na nê mê narê biɲ né. ¹⁷ Niɲba, bi kwôli giɲê bi wo hen ré ôm erê tumô tumô ré na, na karêɲgeji gwom bi bay ré dôriɲ kwôni kwôlê wôni naɲ hini Jésu ré niɲ pa pa.»

¹⁸ Bay hô uwôgaji heraj aɲ kôlji iyôɲ ba: «Nini jô bi kené iyêl men, kené geliɲ kwôni ani a men naɲ hini Jésu.» ¹⁹ Menba, si Piyêr naɲ Ja uwôlji sara iyôɲ ba: «Kenbay ken erem ken gel, na ba, toyé kwôlê kebrenge a na lê anɲaɲ derôre laba, biɲ Emen kwôlê a na lê anɲaɲ derôre dí ba? ²⁰ Kwoni nibay ba, anɲa nini gel naɲ tirni men, nini toy naɲ marni a men hen na, niɲa wômê kwôliɲi tôɲ né.»

²¹ Bay hô karêji gwom damarɲ a, aɲ biji ta wôsa bay uwôɲ kwôlê wôni wo nê m perêji ré. Wôsa bijné kêm ay kibi Emen wô anɲa li are hen. ²² Gawra bi wo berare naɲ giɲê hen na, elêri dê tôre pôrbu.

Uwôlê Emen wo bay ayê bôô

²³ Kirija bay biji ta menba, si Piyêr naɲ Ja hôriɲ upé megêrji bay ayê bôô aɲ dôriɲ kwôlo kêm wo damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ surɲê kelaji hen. ²⁴ Kirija bay toy kwôlo si Piyêr naɲ Ja dôriɲ hen iyôɲ menba, bay bi kibriɲi pôn aɲ uwôl Emen kôl iyôɲ ba:

«Kelma, na jôbi a dé derômaraj naɲ sa terare men, cér naɲ anɲa kêm ka yi ya hen, ²⁵ na jôbi a bé naɲ geré wo Tunu toɲ hendi bô bôre aɲa ré bi kwôlê bi wo hen kibi mana wom Dabid wo na môyrini hen, aɲ ôbi na kôl iyôɲ ba:

«Wô mi a bijné ka sa terare a nà ré karê manê hen iyôɲ ba?

Men, wô mi a bijné ré lêre anɲaɲ déɲ iyôɲ bay ka hen ba?

²⁶ Kilmé ka sa terare a na naɲ yirji

men, bijné kêm ka ôriɲ naɲ néé biɲ tôriɲ wô liɲ kumbul

naɲ Kelma Emen men, naɲ kwo ôbi dôri hen a men ††.»

²⁷ Wôsa na hen iyôɲ a, si *Hérôd naɲ Pos *Pilat ré dapji sa iyére hende to nà naɲ bijné ka sa terare a nà a men, bijné ka Israyêl a a men wô lê kumbul naɲ Jésu mana wom wo ju dôri diri yi gay hen. ²⁸ Na hen iyôɲ a, bay ré liɲ are kêm ka na ju genge ca tumô naɲ néé wom hen men, naɲ bô geyé wom a men hen.»

²⁹ «Haw hen na, Kelma dôbe mam ju toyiɲ gwom to bay karêni hen, aɲ ju biɲ manê kam ré kôl kwôlê wom naɲ ibiyare. ³⁰ Jé kôm aɲ bi berarê bijné men, giɲê naɲ anɲaɲ gelé ka gay gay liɲ naɲ hini mana wom Jésu wo yi naɲ jengêri hen.»

³¹ Kirija bay uwôl Emen hen iyôɲ kô niɲ menba, terare yebagiɲ kirij bay ka bay môriɲ ya hen, aɲ Tunu toɲ hendi bô bôre wiinê bôriɲ aɲ bay dô kwôlo Emen naɲ ibiyare.

Bijnare to bay ayê bôô

³² Bijné kêm ka ay bôriɲ hen na, bôriɲ naɲ ermé woji na pôn men, kwôni wo kôl ari upéri a ré nà iyôɲ ba, naɲ men, bay kêm day ari upéri na pôn. ³³ Bay jé dô kwôli jê sé wo Kelma Jésu kamɲê naɲ néé wo dami aɲ terê kibi wo Emen baa naɲ ci kêm. ³⁴ Kwôni pôn iyôɲ perêrji a wo na ôbi nimré ba, naɲ, wôsa ka ôriɲ naɲ kirij men, iyére men ley na, bay keléɲ aɲ eraɲ naɲ lari are bay ka bay keléɲ hen. ³⁵ Aɲ sa biɲ bay jé. Aɲ i i ba, bay biri gengiɲ sa doɲ anɲa ôbi ôriɲ.

³⁶ Menba, Josêp wo bay jé uwôgeri Barnabas (hini Barnabas bi wo hen na, bôri na «ôbi dôbê ibiyare bô kirij a») ôriɲ naɲ yagê wori ya. Ôbi na tô môɲ wo *Lébit wo yêɲ Sipre a. ³⁷ Ôbi keléɲ yagê wori bi wo hen, aɲ eraɲ naɲ lariri sa biɲ bay jé.

Kwôlo gengiɲ sa si Ananiyas naɲ Sapira

5 Niɲba, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananiyas bay naɲ tamni Sapira. Bay keléɲ yagê woji. ² Menba, ôbi dera kwa lari na dê do tôɲ aɲ tamni hôn men aɲ eraɲ naɲ tôri wo baa hen sa biɲ bay jé. ³ Menba, Piyêr kôli iyôɲ ba: «Ananiyas, wô mi a Sidan ré ô bôm a aɲ ju kôliɲ Tunu toɲ hendi bô bôre kwôlê woɲ benare hen iyôɲ ba? Wôsa ju dera kwa lari yagê bi wo hen dê do tôɲ. ⁴ Yagê bi na kwom ré ba? Hena na jeré gey kôba, na já dé keléri aɲ baa ré ba? A hena na jeré keléɲ kôba, lariri na na kwom ré ba? Wô mi a ermé kwôlo hen

† 4: 11 Kurôɲ kibé 118: 22

†† 4: 26 Kurôɲ kibé 2: 1-2

iyôn ré yi bôm a ba? Na gawrê a jeré liji benare hen né, nijba, na Emen.»

⁵ Kirija Ananiyas toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi kirij aṅ ma. Bijné kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, tiniji ge kay. ⁶ Kam manê sa ay temayri ô haarê aṅ ôrij ô emé.

⁷ Tare subu cêgê menba, tamni Sapira ô ira tô si Piyêr a. Aṅga sa sa kurôre a hen na, hende hôn né kwôy tô.

⁸ Menba, Piyêr engerere iyôn ba: «Na lari yagê kêm wo ken keléj bi ré ba?» Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Ew, na lariri bi kêm.»

⁹ Piyêr hô kôle iyôn ba: «Ken li iyeṅ a kené bij ke-breṅge wô sébé Tini Kelma hen iyôn ba? Toy tê ka uwo emo kurôre hen ema kibi geré hen ya, bay a ôrij naṅ mu men.»

¹⁰ Kirij bay ka hen menba, hende kirij aṅ ma tumô Piyêr a. Kirija manê bay ka hen soji ira menba, bay uwôn temayre aṅ ay ôrij emé kwa kurôre a. ¹¹ Kirij bay ka hen na, bay ayê bôd kêm naṅ bijné kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, harê wo dami liji.

Aṅgaṅ giṅê ka gay gay ka bay jé li

¹² Bay jé li aṅgaṅ gelé naṅ kaṅ giṅê kwône tu bijné a. Bay ayê bôd kêm kôlij kaṅniji aṅ daṅji tô pal wo Salomôn a. ¹³ Kwôni wo daṅgi wo gey daṅ naṅ ci ba, naṅ. Men né, bijné kêm dô kwôliji wo dôri ta men. ¹⁴ Aṅ bijné naṅ kwônêrji imṅê men, yébé men bi bôrji sa Kelma aṅ daṅji naṅ ci.

¹⁵ Bijné soorij naṅ bay ôṅpare tô geré, ka pôni sa kwoy a men, ka pôni sa jaare a men, aṅ bi kirija Piyêr ré sa ba, tini ré ô si sa kwo pôni gaṅ. ¹⁶ Kwônê bijné henaji sa kam iyére to kwa Jérusalêm a hen eraṅ bay ôṅpare men, ka tunu to habij dôyrêji men, aṅ bay kêm berare.

Bay pô bay jé pa dema bay ré biji ta

¹⁷ Kirija *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ bay tôri kaṅ *Sadusiṅêrê gel hen iyôn menba, terbére liji menba, bay genge wo ciré lê ani. ¹⁸ Bay pô bay jé ô biji daṅgay tô kwônê bijné a. ¹⁹ Nijba, derô yoyre menba, mana wo Kelma sa bôl kibi iyéy daṅgay aṅ biji si nô aṅ kôlji iyôn ba: ²⁰ «Erêṅge ken ô debé *iyéy Emen a aṅ ken uwôlij bijné béré kwôlê kêm woṅ gelê bi wo hen.»

²¹ Bay toy kwôlê kibri a aṅ kirija kirij peraj soṅ soṅ menba, bay ô derô haba wo iyéy Emen a aṅ gelij bijné are. Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ bay tôri uwôgeji daṅpare to surjê ka kam *Israyêl kêm menba, bay jé wogé bay jé bô daṅgay a. ²² Nijba, kirija as-garjê saji bij iyéy daṅgay menba, bay uwôrji ré menba, bay buloji hera sa dôrij bay jériji hen kôl iyôn ba: ²³ «Nini uwôn kibi geré ligij men, bay geméri hen kôba môrji ya a men, nijba, kirija nini bôl kermij menba, nini uwôn kwôni ira ré.»

²⁴ Kirija dami wo bay gemé iyéy Emen naṅ damné kaṅ bay bê kwôbe hen toy hen iyôn menba, bay hôn kwôlê woṅ kelê sa aṅga sa sa bay jé a hen né aṅ bay engerere mi a ré lê are hen iyôn ba. ²⁵ Menba, kirij bay ka hen na, kwôni era sa kôlji iyôn ba: «Gel, bijné ka ken biji daṅgay a hen debiji derô haba wo iyéy Emen a gelij bijné are yaṅ.»

²⁶ Menba, dami wo bay gemé iyéy Emen ô naṅ bijné kari ôrji perê bay jé heraj. Bay liji ani ré wôsa bay hare wô wo bijné ma ré gôbiji naṅ jerew. ²⁷ Bay eraṅ naṅ ci sa gelij daṅpare to surjê menba, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe engeriji kwôlê. ²⁸ Ôbi kôlji iyôn ba: «Nini jerêṅge yôd bi kené gelij bijné are naṅ hini gawra bi wo hen, menba, ken li aṅ bijné ka Jérusalêm kêm toy kwôlê woṅge bi wo hen men, ken gey lê bi kwôbri gawra bi wo hen ré hera sarni a men.»

²⁹ Menba, Piyêr naṅ bay jé uwôliji sara iyôn ba: «Bij Emen kwôlê dô dê bij gawrê kwôlê. ³⁰ Jésu bi wo na ken bi bay na bééri a sa gurô aṅ ma hen na, Emen wo môṅêrna na biri ji si kamjê. ³¹ Na ôbi aṅa Emen né ayri diri mô sa kôbri woṅ gusurô a mega Kelma men, ôbi gôlij naṅ bijné men, aṅ bi kam Israyêl ré uwôrij geré bilij hal woji aṅ Emen né drij bôri jal sa têrij toji a. ³² Nibay nini dô kwôli are bay ka hen, nibay naṅ Tunu toṅ hendi bô bôre to Emen bij bijné ka biri kwôlê hen.»

³³ Kirija bay daṅpare toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, bôrji tarji aṅ bay gey ciré deré bay jé. ³⁴ Nijba, gawra wo pôni bay uwôgeri Gamaliyêl, ôbi na *Parisiṅê men, na ôbi gelé tôd wo dami wo bijné kêm biri kwôlê. Ôbi hena perêrji aṅ kôl bay ré bij bay jé ré siji nô sem.

³⁵ Menba, ôbi kôlij surjê ka daṅ hen iyôn ba: «Kenbay kam Israyêl, ermêṅge dô sa aṅga ken gey lê naṅ bijné ka hen. ³⁶ Wulê wo na di jô hen na, nana gel Tédas wo kôl diré na kwôni wo dami aṅ li bijné arew pôrbu ô tôri a. Bay diri, menba, bay tôri bay ka hen kôba, usurijji a men, aṅ ani ka baa ba, naṅ. ³⁷ Cêgeri wori ba, nana gel Judas wo Galilé bô wulê woṅ sajima hen, ôbi kôba, day bijné tôri a aṅ bay diri menba, bay tôri bay ka hen kêm usurijji. ³⁸ Iyôn ba, en kelêṅge, déṅge turṅge tô bijné ka hen a ré nij, deṅgiji ô. Hena ermé woji naṅ jé lêreji bi wo hen ré na kwo gawrê na, ôbi a naṅê sa kibri mera. ³⁹ A hena ré na kwo Emen na, kena nêṅê mênê ré kwôy. Berêṅge dô ré ba, ka lê kumbul naṅ Emen!»

Menba, bay gey kwôlê wori bi wo hen, ⁴⁰ menba, bay hô uwôga bay jé heraj aṅ bay bi bay sêji aṅ bay karji gwom bi bay ré uwôge hini Jésu cêgê ré nij aṅ bay biji ta. ⁴¹ Bay jé soji kini daṅpare to surjê a naṅ yi deré wôsa Emen ré bôrji môṅ gawrê ka nêṅ, aṅa ré bi ciré gelij gusij wô hini Jésu hen.

⁴² Naṅ wulê wulê derô haba wo iyéy Emen a men, bô iyé bijné a men a na, bay gelij bijné are men, bay uwôl béré Kwôlo Dôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

Bay tô biné jurgem bi ré li nan bay jé

6 Wulê bi wo hen na, bay tô Jésu kwône erê tumô tumô menba, kwôlê yi perê Jubnê ka iyêl kibi grêk hen nan ka yêp sa terare toji a, wôsa ka iyêl kibi grêk hen kôl sa cé are ka nan wulê wulê hen na, bay ré lij mamê kaji dô ré. ² Bay jé ka môj kibi wôô hen uwôge dapare to dami to bay ayê bôô kêm an kôlji iyôn ba: «Dé wo nibay niné dí ulê béré kwôlo Emen baa an ô wô cé emê ré. ³ Iyôn ba, yênerni, wogéngge gawré jurgem peréngge a hen ka bay kôl kwôliji dô men, ka Tunu toj hendi bô bôre bôrji a men, nan bay tu melênê a men, an nija biji jé bi wo hen kôbri a. ⁴ An nibay ba, nija erê wô uwôlê Emen men, gelij biné are men.»

⁵ Biné kêm gey kwôlê woji bi wo hen: bay dô Etiyên, na kwôni wo ayê bôô wori dô men, Tunu toj hendi bô bôre kôba wôn bôri a men, Pilip men, Prokôr men, Nikanôr men, Timôn men, Parménas nan Nikwolas wo na kwôni wo Antiyôk wo na Jub ré nijba, na bi bôri sa tôô toji a hen a men. ⁶ Bay eran nan ci sa gelij bay jé, an bay uwôl Emen wô sarji men, bay uwôl kôbriji sarji a a men.

⁷ Kwôlo Emen ô tumô tumô men, biné ka bi bôrji sara hen kôba kwône damañ a Jérusalêm a men, bay bê kwôbe kwône bi bôrji sa Jésu a men.

Bay bu Etiyên

⁸ Terê kibi nan néé wo Emen baa nan Etiyên an ôbi li anğan ginê men, nan gelé damné damné a men tu biné bay gel. ⁹ Kirina bay gel hen iyôn menba, biné ka pôni bô *iyéy dapare to bay uwôgere iyéy dapare to limé ka mô sarji senge to na Jubnê ka Sirên nan ka Alêksandri dan ya hen, nan ka Silisi a nan ka Asi a men an bay kêm narij kwôlê nan dí. ¹⁰ Nijba, bay nêmbé gerañ tumôri a ré, wôsa ôbi iyêl nan tu melênê wo Tunu a biri hen. ¹¹ Menba, bay têbe biné an ré kôl iyôn ba: «Nini toy wo ôbi kôl kwôlo habij gengij sa *Moyis men, sa Emen a men.» ¹² Bay sôge tô biné men, surjê nan *bay derê tô tôô to Emen. Bay era sa bu Etiyên erêj ôrij nan dí tumô sanédrên a.

¹³ Kirij bay ka hen na, bay eran nan gawré ka pôni sa pôy kwôlê woñ benare diri sari a kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, dí kelê kwôlo habij gengij sa *iyéy Emen tona to yi nan jengêre hen baa ré men, gengij sa tôô to Moyis hen baa ré a men. ¹⁴ Men, nini toy ôbi kôl iyôn ba: «Jésu wo Najarêt bi wo hen ré mênê iyéy Emen men, ré hô nanê hara wo Moyis na ay béna hen a men.» »

¹⁵ Biné kêm ka mô kini dapare to surjê hende to hen, hen na, tirji na sari a an bay gel tiri yi môj to *mana wo derômaran a iyôn.

Derê kwôlê wo Etiyên

7 *Dami wo damné nan bay bê kwôbe engereri iyôn ba: «Kwôlo bay kôl kêm hen na, na tiri ba?»

² Menba, Etiyên uwôli sara iyôn ba: «Balên nan yênen, toyéngge, Emen ôbi hini emê si sa môyrena *Abraham a kirina ôbi na môrij Mésopotami a pa dema ré ô môrij Haran a tô. ³ An Emen na kôli iyôn ba: «Déj sa iyére tom men, balêm men, an ju ô sa iyére to na gelem hen.» ⁴ Menba, Abraham déj sa iyé Kaldé, an ôrij môrij Haran a. Kirij bay ka hen cêgi temare to ibari a menba, Emen biri era sa mô sa iyére to ken môrij ya haw hen. ⁵ Nijba, sa iyére hende to hen na, kirij kani dê iyôn kôba, ôbi jô biri ré, nan dij têri ya kôba, nan nijba, Emen ay tôri diré biri ôbi men, kwôngêri men, kirij bay ka hen, bi wo Abraham kemari na nan hen kôba. ⁶ An Emen kôli iyôn ba: «Kwôngêmbé a merê sa iyére to dangi a men, bay a liji lemna men, bay a gelij tirji gusij kwôy elê arew pôbu. ⁷ Nijba, biné ka sa iyére hende to gelji gusij hen na, nôbi Emen na jerê kwôlê sarji a, an cêgeri wori menba, na bij biné kanê a sêj sa iyére hende to hen a, an bay a teben sa iyé Kanan hende to na.» ⁸ Menba, Emen kôlij Abraham iyôn ba: «Ange gel binare hende to hen na, ôbi a na walê keñ.» Na ôbi á, kirina Abraham ré yê Isak li sa marge menba, wali keñ. Isak lij Jakwôb hen iyôn men, Jakwôb kôba, lij kamni ka môj kibi wôô nan môjêrna hen iyôn men.»

⁹ «Kam Jakwôb li terbére nan yêni Josêp an bay biri keléj bi bay ré ôrij nan dí lê lemna Ejipt a. Nijba, Emen ba, nan dí. ¹⁰ Men, Emen dôri kibi gusij to kêm a an biri tu melênê men, biri dé tu Parawôn kelma wo Ejipt a. Kelma wo Ejipt bi wo hen biri ôm Ejipt men, biri bô sa bô iyére tori a men. ¹¹ Kirij bay ka hen na, kurôj wo dami kirij sa iyé Ejipt a kêm men, sa iyé Kanan a men, gusij to dami li biné an môjêrna uwôn ani nan emê ré kwôy. ¹² Kirina bay toy wo kaw ré yi Ejipt a ya na, Jakwôb jé kamni ka na môjêrna hen ôrij têê pô. ¹³ Têê wôô wori wo bay hera menba, Josêp li an yêneri gili hôn an na wulê bi wo hen dema Parawôn ré hôn balê Josêp tô. ¹⁴ Josêp jé wogé ibari Jakwôb nan balêri kêm an bay kêm na biné tôre jurgem kibi bay. ¹⁵ Jakwôb era sa mô Ejipt a, ôbi ma kirij bay ka hen, môjêrna kôba, môrji na ya men, maji na ya a men. ¹⁶ Bay pôrji ôrij Sisêm a ô emé bô kampê ka Abraham na kel kôbi kam Hemôr Sisêm a hen.»

¹⁷ «Kirina wulê wo ange Emen na ayij tôri bij Abraham hen baa da wo a lij menba, biné yêp yirji Ejipt an bay kwône tumô tumô. ¹⁸ Kwôy wulê wo kelma wo dangi wo hôn Josêp ré hen ayij kenare sa Ejipt a.

¹⁹ Kelma bi wo hen lam balêrna men, liji habré, an ôbi biji bay déj kamni ka bay yê haw hen bi ré ma an.

²⁰ Na wulê bi wo hen an *Moyis ré yêp ya. Ôbi na ke-

ma wo li manare men, dê tu Emen a men. Bay aberi geserê subu bô iyé ibari a. ²¹ Menba, kirija bay diri an menba, môni Parawôn ayri ô gemé mega kemare won bôre iyôn. ²² Bay gelij Moyis tu melênê wo Ejipt kêm an ôbi na kwôni wo dami sa kwôli kelêri a men, sa jé lêri a a men.»

²³ «Kirija ôbi li elê tôre pôrbu menba, ôbi erem erê uné yêneri Israyêlnê. ²⁴ Ôbi gel yêni wo Ejiptinê wo pôni geli gusij menba, ôbi ô jerê sari an ôbi di Ejiptinê bi wo hen duu. ²⁵ Ôbi kôl yan ba, yêneri ré henê mega wo ré na Emen a ré da gôlij nan ci nan geré wori hen, nijba, bay hôn né. ²⁶ Wulê wo danji ôbi hô gel yêneri wô sênji menba, ôbi waji an gey bi bay ré hô bij hôrij an ôbi kôlji iyôn ba: «Miljén, kena yêne a menba, wô mi a kené lij yerŋge habij hen iyôn ba?» ²⁷ Menba, kwo gelij tu yêni gusij hen nôgeri wolé an kôli iyôn ba: «I a dém jeré na kelma woni men, ôbi jerê kwôlê sarni a a men ba?» ²⁸ Ju gey deren mega wo henaŋ ju dirij Ejiptinê wo pôni hen iyôn men ba?» ²⁹ Kirija Moyis toy hen iyôn menba, ge ô uwôbê sa iyé Madija a, ôbi yê kam imjê wôd kirij bay ka hen.»

³⁰ «Kirija elê tôre pôrbu nêmen menba, *mana wo derômaran a si sari a derô gwôlê da nan keram wo Sinay a perê germé kan tare a. ³¹ Kirija Moyis gel hen iyôn menba, tini ge kay an ôbi uso da diré gelé, menba, ôbi toy tô Kelma ôm kôl iyôn ba: ³² «Ena Emen wo môjnê Abraham, Isak nan Jakwôb.» Moyis wuré an gey ayê tiri gelij ré nij. ³³ Menba, Kelma kôli iyôn ba: «Tô garbê têm a an wôsa kirij ka ju dibij ya hen na, na terare to yi nan jengêre. ³⁴ Na tiri, en gel gusij to bay gelij bijê kanê Ejipt a hen men, en toy pôrê woji a men, an en herbo wô dôrji bô lemnare a. Era, haw hen, na jém Ejipt a.»

³⁵ «Moyis bi wo bay na kanji kôl iyôn ba: «I a dém kelma ôbi jerê kwôlê sarni a ba hen» na ôbi a, Emen né diri mega kelma men, ôbi derêji bô lemnare a nan nêe wo mana wo derômaran a wo na sij sari a bô germé kan tare a hen. ³⁶ Na ôbi a sij nan ci Ejipt a lij anŋan gijê nan kan gelé sa iyé Ejipt a men, bô cér wo sêyi a men, derô gwôlê a men kwôy elê tôre pôrbu. ³⁷ Na Moyis bi a na kôlij Israyêlnê iyôn ba: «Emen a derê ôbi kibri pôn perê yênerŋge a hen, lij ôbi kibri mega nôbi iyôn.» ³⁸ Kirija kam *Israyêl na nan derô gwôlê hen na, na na ôbi a na derê tô kwôlê perê môjnêna nan mana wo derômaran a wo iyêli sa keram wo Sinay a. Na ôbi a enŋé kwôlê won gelê bi wo hen heran béna hen.»

³⁹ «Nijba, môjnêna na gey biri kwôlê ré men, bay kanji an ermé woji hô yi na si Ejipt a di. ⁴⁰ Bay kôlij Arôn iyôn ba: «Lêni kamrê ka ô tumôrni a nija gelé di-ba Moyis bi wo derani soŋ Ejipt a hen na, ôbi belij na mi kôba nini hôn né.» ⁴¹ Wulê bi wo hen na, bay iyege kema kelba mega kamrê kaji iyôn an bay li sarga biji men, bay ay kibi ari lê kaji bay ka hen nan yi derê a men. ⁴² Emen ay tiri an sarji men, diji bay ay kibi

têbêŋne to derômaran a. Bay kibi Emen kôl kwôliji kôl iyôn ba:

«Kam Israyêl, kirija na ken duu lari lij sarga bô elê wo tôre pôrbu wo na ken li derô gwôlê a hen ba, nà ná nôbi a na kené li ben hen ba?»

⁴³ Na nôbi a na kené li ben hen né, nijba, ken ay iyéy gergé to emen won Môlôk

nan anŋa ken gengij emen wonŋe won têbêŋne wo ken uwôgeri Répan hen, kamrê bay ka ken li an ken ay kibriji.

Na ôbi á, ené perêŋge ôrij kelaŋ nan Babilôn a sôn †.»

⁴⁴ «Derô gwôlê a na, môjnêna na ôrij nan iyéy gergé to magtubu ton bijare yi bô. Iyéy gergé hende to hen, na diŋ na mega to Emen na gelij Moyis ré diŋ hen iyôn. Wôsa ôbi kôlij Moyis ré li gilij nan to kwo ré gel hen iyôn têj têj. ⁴⁵ Iyéy gergé hende to hen na, bay bij môjnêna kan bay jibérji an bay ay ôrij kôbriji a kirija Josuwé na dôrij tumôrji an bay na bôyij kumbul sa iyére to bijê ka danji a ka Emen na dageji tumôrji a hen. Bay gem iyéy gergé hende to hen kwôy san sa emê kenare to kelma Dabid a. ⁴⁶ Na kelma Dabid bi a dé tu Emen an ôbi enŋereri tôd bi diré dé iyére bij Emen wo Jakwôb. ⁴⁷ Nijba, na kemari Salomôn a lê *iyéy Emen hende to hen biri.»

⁴⁸ «Nijba, Emen wo derômaran a mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré. Mega *ôbi kibi Emen kôl iyôn ba:

⁴⁹ «Kelma kôl iyôn ba: Derômaran na gagay kenare tijê men, sa terare na kini bê têt ya men.

Na iyére to iyenŋi a kené lê ben ba?»

Men kirij ka yôn a ené erê merê ya wô dôrij bul ba?»

⁵⁰ Men, are bay ka kêm hen na nôbi a lê ré ba ††?»

⁵¹ «Ay! Kenbay gawrê kan bay sa iyêrê hen, bônŋe denggel môn bô bijê ka bi bôrji sa Emen a ré iyôn men, ken lugu marŋge ta sa kwôlo Emen kôl hen men, ken debij Tunu ton hendi bô bôrê iyêre kwôy kwôy men, ken gelij nan môjnêŋge a men. ⁵² Ôbi kibi Emen wo yôn a môjnêŋge na ré gili gusij ré ba? Tumô bay na duu ka na uwôl béré sa wo ôbi lê anŋan derôre wo pôn nêŋ hen, na ôbi a kené ay sari an diri. ⁵³ Kenbay ka Emen na bênŋge tôd nan geré wo *manê ka derômaran a nijba, na ken bi kwôlê sa tôd hende to hen a ré.»

Bay gôbe Etiyên duu

⁵⁴ Kirija surjê ka mô kini dapare hen toy kwôlê bi wo Etiyên kôl hen menba, tirji sêrê sari a men, bay gederé kanji kan bô tarê sari a a men.

⁵⁵ Nijba, Tunu ton hendi bô bôrê wôn bôri an ôbi bô kirij si derômaran menba, gel dampare to Emen men, ôbi gel Jêsu debu sa kôbi Emen won gusurô a men.

⁵⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Toyênŋe, en gel derômaran bôlij

añ en gel *Kema Gawra debe sa kôbi Emen won gusurô a.»

⁵⁷ Menba, bay karê gura wo dami ligij marji ta añ bay bi kibriji pôn carij sari a, ⁵⁸ biri ôrij wolé kelañ nañ iyére añ bay gôbri duu. Bijné ka debu ya gel hen na, ôrij nañ bargay kaji ô bê a tumô kema mana wo bay uwôgeri Sôl hen bi ré gem. ⁵⁹ Kirija bay gôbri ca deré hen iyôn menba, Etiyên uwôl Emen kôl iyôn ba: «Kelma Jésus, enge tunun.» ⁶⁰ Menba, ôbi jubu gubari tôn añ jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Kelma, di bôm jal sa têrij toji a.»

Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, kibri wôm men.

8 Añ Sôl dege nañ bijné ka duu Etiyên hen.

Sôl gelij tu bay ayê bôo gusij añ bay userij

Wulê bi wo hen na, bay ay tô gelij bay ayê bôo gusij to habij hen Jérusalêm a. Wulê bi wo hen na, bay ayê bôo kêm userijji ge si sa kam iyére men, si Judé men, Samari a men, añ na bay jé a baji Jérusalêm a mera.

² Bijné kañ bay tibé Emen kañ bay bôo pôn sôm Etiyên dô añ emni. ³ Sôl ba, mase wô mênê bay ayê bôo. Ôbi ô nañ bô iyére iyére pô imjê nañ yébé biji danjay a.

⁴ Bay ayê bôo ka userij hen na, ôrji nañ kirij kirij wô uwôlê béré Kwôlo Dôri wo Emen.

Pilip uwôl béré Kwôlo Dôri wo Emen Samari a

⁵ Ôbi a, Pilip ré ô sa iyére to dami a bô emê wo Samari a ô ulê béré Kwôlo Dôri wo *Krist, kwo Emen dôri hen bijné. ⁶ Bijné kêm dôbe marji toyij kwôlo Pilip kôl hen. Bay toy kwôli bi wo hen men, bay gel añañ gijê ka ôbi li hen a men.

⁷ Tunu to habij kwône séj bô bijné añ karê gura wo dami men, bay merayê kwône kôba, berare a men.

⁸ Bijné kêm sa ira li yi derê wo dami.

⁹ Sa iyére hende to hen na, gawra wo bay uwôgeri Simô mô ya, ôbi na beli, ôbi li añañ tini bijné ka Samari ge kay kwôy kwôy. Ôbi li yiri môj kwôni wo dami iyôn.

¹⁰ Añ bijné kêm kamrê ré, ka iyêrjê ré dôbe marji toyij kwôlê wori. Añ bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen na, na néé wo Emen wo bay kôl ré na néé wo dami hen.»

¹¹ Menba, bay biri kwôlê damañ wôsa ca yeñ ôbi li tiniji ge kay nañ añañ beli kari bay ka hen. ¹² Nijba, kirija bay bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo Pilip uwôlji gengij sa *emê iyére to Emen men, gengij sa hini Jésus Krist a men na, bay li batêm imjê ré nañ yébé ré. ¹³ Simô bi wo hen kôba, ay bôri añ li batêm añ di tô Pilip bul ré kwôy. Kirija ôbi gel añañ gijê men, kañ gelé ka lij hen menba, tini ge kay.

¹⁴ Kirija bay jé ka baa Jérusalêm a hen toy wo bijné ka Samari ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen iyôn menba, bay jé si Piyêr nañ Ja ô unéji.

¹⁵ Kirija bay ô bijné Samari menba, bay uwôl Emen wô bay ayê bôo bi ôbi ré biji Tunu toñ hendi bô bôre.

¹⁶ Wôsa kwôni iyôn perêrji a hen wo Tunu toñ hendi bô bôre herbe sari a baa nañ tô, bay li na batêm nañ hini Kelma Jésus mera. ¹⁷ Si Piyêr nañ Ja uwôlji kôbriji a sa bay ayê bôo ka Samari a añ bay uwôn Tunu toñ hendi bô bôre.

¹⁸ Menba, kirija Simô gel wo bay jé ré uwôl kôbriji sa bay ayê bôo a dema ôbi ré uwôn Tunu toñ hendi bô bôre tô hen iyôn menba, ôbi kôl diré bijné si Piyêr nañ Ja gursu. ¹⁹ Añ ôbi kôlji iyôn ba: «Benge néé bi wo hen men, añ bijné ka en uwôl kôben sarji a ba, bi uwôn Tunu toñ hendi bô bôre men.»

²⁰ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Kenbay nañ gursu tom hende to hen ken mênê kêm, wôsa ju erem mega jeré kelé nañ gursu añañ Emen bi senge hen.

²¹ Añañ kani nañ nañ ni bô jé woni a, wôsa bôm yi na pôn tumô Emen a ré. ²² Di tô bô habré wom bi wo hen baa añ ju engerij Kelma hena ré iyeñ ba, ré di bôri jal sam a wô ermé wo habij bi wo sa sam a hen. ²³ Wôsa en bôrem hen na, terbére wôn bôm añ ju na lema wo têrij tom hende to hen.»

²⁴ Menba, Simô kôlij si Piyêr nañ Ja iyôn ba: «Kenbay ken uwôl Kelma wô san añ bi are bay ka ken kôlij kwôlji hen na, ré sa san a ré.»

²⁵ Kirija si Piyêr nañ Ja dô kwôli hen iyôn men, bay uwôl béré kwôlo wo Kelma a men, menba, bay bilji hô Jérusalêm a. Tô geré a na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri nañ kirij kirij sa kam iyére to bô emê wo Samari a.

Si Pilip nañ dami wo Etiyopi danji

²⁶ Mana wo Kelma kôlij Pilip iyôn ba: «Já erê si kini kurijpare tare iyôn tô geré wo hena Jérusalêm ô Gaja hen. Geré bi wo hen na, na derô gwôlê a.» ²⁷ Menba, Pilip hena lew ô. Kirij bay ka hen dami wo Etiyopi wo li jé gemé lari bô emê wo Kandasé tôlômne to Etiyopi. Ôbi uwo tô tibé Emen Jérusalêm a. ²⁸ Ôbi bul hô ij menba, mô bô pus a añ dôñse magtubu to ôbi kibi Emen *Esay. ²⁹ Tunu kôlij Pilip iyôn ba: «Uso da, ju debu kwa pus bi wo hen a.»

³⁰ Menba, ôbi ge ô menba, toy dami wo Etiyopi bi wo hen wo dêñse magtubu to *ôbi kibi Emen Esay, menba, ôbi kôli iyôn ba: «Ju hôn bô magtubu to ju dêñse hen ham ba?»

³¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Hena kwôni ré dô tôre ben ré ba, na lê iyeñ a ené henê ba?» Menba, ôbi kôlij Pilip ré day mô kwari a.

³² Kwôlo Emen wo ôbi dêñse bi a na:

«Ôbi bôl kibri ré

mega demañne to bay bu ôrij ca erê deré iyôn.

Mega kema gemga wo wôm kôbi ôbi karê gusuriri a hen iyôn.

³³ Bay uwôli tayre sari a nijba, kwôni wo ré jô sari ba, nañ men,

na i a derê kwôli kwôngêri ba?

Wôsa bay mène gelê wori sa terare a nà †.»

³⁴ Menba, dami wo Etiyopi bi wo hen engeri Pilip iyôn ba: «En uwôlem, kôlen na kwôli i a, ôbi kibi Emen ôbi bi wo hen ré kôl kwôli hen iyôn ba? Na kwôli ôbi gan laba, na kwôli kwôni wo dangi dîba?»

³⁵ Nan kwôlê bi wo magtubu to Emen kôl hen na, Pilip berij tô kôbri an uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Jésus. ³⁶ Bay era era menba, bay saji kibi kam ka pôni a menba, dami wo Etiyopi bi wo hen kôlij Pilip iyôn ba: «Gel, kam a yé na, na mi a jeré bi ené li batêm ba?»

[³⁷ Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Hena jeré bi bôm pôn sara ba, já lê batêm.» Menba, dami bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «En bi bôn sara mega wo Jésus Krist ré na Kema Emen.»]

³⁸ Ôbi bi bay debij nan pus tôn, an bay nan Pilip herbiji ôrji bô kam a menba, Pilip liri batêm. ³⁹ Kirijna bay so bô kam a menba, Tini Kelma ay Pilip ôrij an dami wo Etiyopi bi wo hen gili ré nij yôd, menba, ôbi bu geré wori nan yi derê ô. ⁴⁰ Tunu ôrij nan Pilip ô uwôli Ajôt a an ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri nan sa iyére iyére to ôbi ôrij ya hen kwôy wo ôbi sa bij Sésaré.

Sôl ay bôri

(Jé lê bay jé 22: 6-16, 26: 12-18)

9 Kirij bay ka hen na, ermé wo Sôl ba, yi na sa mênê bay tô Kelma men, sa derérji a a men, ôbi ô uné *dami wo damné kan bay bê kwôbe, ² an engeri bi ôbi ré biri magtubu to ré dô tumôri an diré ôrij wô *iyéy dapare to Damas a. Hena diré uwôn bijné ka ay geré wo Kelma, imnê ley yébé ley ba, diré peraji harê heran Jérusalêm a.

³ Ôbi bu geré ô menba, kirijna ôbi baa da nan Damas menba, kirij bay ka hen na, kirij ka perangi hena derômaran a sa têli nan perangêrji. ⁴ Kirijna ôbi kirij tôn menba, ôbi toy tôd kwôni kôli iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij iyôn ba?»

⁵ Ôbi engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma.»

Menba, tô hende to hen uwôli sara iyôn ba: «Ena Jésus, na nôbi a jeré gelen gusij hen. ⁶ Nijba, hena ta, ju ô derô ira an bay a gelem anga já lê.»

⁷ Bijné ka ô nan dí hen debiji tôn, nijba, bay bôl kibriji kôlij kwôlê wôni ré men, bay toy tôd gawra, nijba, bay gel kwôni ré men.

⁸ Sôl hena terare a, bôl tiri hari, nijba, ôbi gel kirij né, an bay bu na kôbri dema ré ôrij nan derô ira Damas a. ⁹ An sa subu ôbi nêmen gelé kirij né men, ôbi ôm ani ré men, yi ani ré a men.

¹⁰ Ôbi tô Jésus wo pôni bay uwôgeri Ananiyas mô Damas a ya. Kelma si sari a bô pelal a an uwôgeri «Ananiyas!» menba, ôbi yuge ôm iyôn ba: «En nà Kelma!»

¹¹ Menba, Kelma kôli iyôn ba: «Hena ta, ju ô tô geré wo bay uwôgeri kwo debu <derôre> a hen an ju engere gawra wo bay uwôgeri Sôl wo Tars iyé Judas a, ôbi mô uwôl Emen kirij bay ka hen ya. ¹² Sôl gel bô pelal a gawra wo bay uwôgeri Ananiyas wo so ira an uwôl kôbri a sari a bi ôbi ré hô gel kirij hôrij.»

¹³ Ananiyas uwôli sara iyôn ba: «Kelma, en toy bijné kwône kôl kwôli gawra bi wo hen men, habrê kêm wo ôbi lij bijné kam ka Jérusalêm a hen a men. ¹⁴ Men, damné kan bay bê kwôbe biri tôd bi ré eran nà, sa pôrij bijné kêm ka ré uwôge henem hen an ré harêji a men.»

¹⁵ Menba, Kelma kôli iyôn ba: «Ô, wôsa gawra bi wo hen en dôri mega angan ulê béré henen nan kirij kirij bij bijné ka iyére to dangi a men, bij kilmé kaji men, bij kam *Israyêl a men. ¹⁶ Nôbi nan yen na gili gusij to ôbi a gelij wô henen.»

¹⁷ Menba, Ananiyas hena ô. Ôbi bij bô iyére hende to hen an uwôl kôbri a sa Sôl a, an kôl iyôn ba: «Yênén Sôl, na Kelma Jésus bi wo so sam a tô geré bi wo jeré eran hen, na ôbi a joon bi jeré hô gel kirij hôrij men, bi Tunu toj hendi bô bôré ré wôn bôm a men.»

¹⁸ Kirij bay ka hen menba, ani kani gelij môj palmê kuyé iyôn herij tiri a an ôbi gel kirij men, hena ta, an bay liri batêm a men. ¹⁹ Kirijna bay biri angan emê ôm menba, ôbi uwôn nêri hôrij.

Sôl dô kwôlo Emen Damas a

Sôl wôl sem nan bay tô Jésus ka Damas a. ²⁰ Menba, kirij bay ka hen ôbi ô ulê béré bô iyéy dapare mega wo Jésus ré na Kema Emen. ²¹ Bijné kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen na, tiniji ge kay sari a an bay engere iyôn ba: «Na gawra bi wo hen, a na lij bijné ka uwôge hini Jésus bi wo hen habrê Jérusalêm a na ré ba? Men, na ôbi na era dôd nà wô perêji harê ôrij bij damné kan bay bê kwôbe hen ré ba?»

²² Nijba, ôbi uwôn nêri tumô tumô sa derê kwôlê wori an Jubnê ka Damas uwôn kwôlê woj kelê ré, kirijna ôbi gelji wo Jésus ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

²³ Wôl gan cêgê menba, Jubnê bay ka hen bijji bi ciré deréri. ²⁴ Nijba, Sôl toy kwôli deréri bi wo hen. Bay mô gem kibi iyére hende to hen yoyre nan tu tare bi ciré deréri. ²⁵ Nijba, bô yoyre a menba, bay tôri ayri bô gway a herbe nô si sa gwenj.

Sôl ô Jérusalêm a

²⁶ Kirijna ôbi sa bij Jérusalêm a menba, ôbi ô uné megêri bay tô Jésus nijba, bay kêm hare wôsa bay kôl iyôn ba: «Ôbi ré na ôbi tô Jésus bi pa pa hari ba.»

²⁷ Barnabas ôrij nan dí ligi bay jé an dôrji kwôli gelé wo Sôl ré gelo Kelma tô geré men, kwôlo Kelma kôli a men. Ôbi dôrji kwôli derê kwôlo ôbi dô nan ibiyare nan hini Jésus a Damas a hen men. ²⁸ Wulê bi wo hen na, ôbi

† 8: 33 Esay 53: 7-8

mô nañ ci men, ô men hera nañ ci a men bô Jérusalêm a men, dô kwôlê nañ ibiyare a men nañ hini Kelma. ²⁹ Ôbi iyêl nañ Jubnê ka iyêl kibi grêk hen men, narin kwôlê nañ ci a men, niñba, bay woge geré wô deréri. ³⁰ Kirija yêñêri toy hen iyôn menba, bay ôriñ nañ di Sésaré a añ biri ô Tars a.

³¹ Bay ayê bôô ka sa iyé Judé men, ka Galilé nañ ka Samari a kêm môrji nañ bô jalê men, halij yirji men, hariñji Tini Kelma a men, bay kwône erê tumô tumô nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôre.

Ené ôbi merayê

³² Piyêr ô gôr kirij sa ira menba, ôbi sa biñ uné bay ayê bôô ka Lida a. ³³ Kirij bay ka hen na, ôbi uwôn gawra wo bay uwôgeri Ené wo yi sa kalañ a. Ôbi meray li elê marge. ³⁴ Piyêr kôli iyôn ba: «Ené, Jésu Krist be-rarem. Hena ta, ju nañ kalañ kam nañ kôm!» Kirij bay ka hen na, ôbi hena ta. ³⁵ Kirija biñé ka Lida nañ ka tu wolé wo Sarôn a gili hen iyôn menba, bay kêm bi bôrji sa Kelma.

Tabita béér

³⁶ Sa iyé Jopé a na, hende ayê bôô to pônî bay uwôgere Tabita mô ya. Hene bi wo hen nañ kibi grêk ba na Dôrkas añ bôri na: Cénire. Hende na hendi lê aña dôri kwôy kwôy men, hendi bu baliyare nañ bay nimré a men. ³⁷ Wulê bi wo hen na, hende ômij añ ma. Bay pule añ ô ulêre bô iyére to ta a. ³⁸ Bay tô Jésu ka Jopé toy wo Piyêr ré na Lida a ya. Lida na ða nañ Jopé menba, bay jé biñé wôô ô kôli iyôn ba: «Era lew unéni díba, ju mera sem né.» ³⁹ Piyêr hena kerêd ô nañ ci. Kirija ôbi sa biñ menba, bay ôriñ nañ di bô iyére to ta hende to hen, kirij bay ka hen na, yébé kañ mamê usoji ligiri a nañ sômê men, bay gili bargay ka hende na sôñre kirija hende na bañ nañ ci tô hen a men.

⁴⁰ Piyêr bi bay si nô kêm añ jubu gubari tôñ añ uwôl Emen menba, bul si ligi temare añ kôl iyôn ba: «Tabita, hena ta.» Hende bôl ture añ kirija hende gel Piyêr menba, hena mô ta. ⁴¹ Ôbi bu kôbre buru hena ta, añ uwôga bay ayê bôô nañ mamê añ gelji hendi temare hende to hen. ⁴² Biñé ka Jopé kêm toy kwôli are bay ka hen, añ bay kwône ay bôrji bij Kelma. ⁴³ Piyêr wôl gañ Jopé a iyé gawra wo bay uwôgeri Simô woñ ôbi uwôñsê ariñ hen.

Pelal jô Kwôrney a Sésaré

10 Sa iyé Sésaré a na, gawra wo bay uwôgeri Kwôrney mô ya, ôbi na dami wo asgarñê ka Rômêñê ka bay uwôgeji ré na Itali hen. ² Gawra bi wo hen, na ôbi lê tôô Emen añ, bay nañ biñé ka bô iyére tori ayji kibi Emen kwôy kwôy men, ôbi li nañ Jubnê kañ bay nimré damañ men, ôbi uwôl Emen ta ta a men. ³ Wulê wo pônî nañ tare to yébé ayij sa tôñne hen menba,

ôbi gel añ hôn mana wo Emen na iyôn nañ yiri bô pelal a wo so iyére tori a añ kôli iyôn ba: «Kwôrney.»

⁴ Ôbi bô mana wo Emen bi wo hen déñ nañ harê añ ôbi kôli iyôn ba: «Kelma, na mi ba?» Menba, mana wo Emen bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Uwôlê Emen wom nañ lê wo ju li nañ bay nimré hen na, dôriñ Emen añ ôbi gôrbij sam né. ⁵ Jé biñé kam haw hen, ô Jopé ô kelañ gawra wo bay uwôgeri Simô wo jelêri na Piyêr hen ré era. ⁶ Ôbi yi iyé megari Simô woñ ôbi uwôñsê ariñ wo iyére tori ða nañ kibi cér a hen.»

⁷ Kirija mana wo Emen bi wo ré iyêli hen ô niñ menba, Kwôrney uwôga manê kari wôô nañ asgar wo pônî woñ ôbi jé wori woñ ôbi lê tôô Emen hen. ⁸ Ôbi dôrji kwôli aña ré li are hen kêm menba, jéji Jopé.

Pelal jô Piyêr a Jopé

⁹ Kirija kirij wôl añ bay ay geré ô añ baji ða nañ Jopé menba, Piyêr ðay sa iyére toñ dur dur a wô uwôlê Emen nañ tay ðiñne. ¹⁰ Kurôn liri añ ôbi gey añañ emê. Kirija bay la emê ciré biri menba, pelal jôri. ¹¹ Ôbi gel derômarañ bôlij añ ani kani ka gelij nañ kibi bargay ka dami ka bay bu jenlare wo pôrbu hen iyôn sa herbe kwôy sa terare a.

¹² Bô bargay ka dami bay ka hen a na, tanare to tère pôrbu kêm bô nañ tu ka gay gay ka erge hen men, nañ tu ciré ka gay gay kêm a men. ¹³ Menba, tôô kwôni kôli iyôn ba: «Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm añ ju ôm.»

¹⁴ Piyêr uwôli sara iyôn ba: «En gey ré Kelma, en ôm ani kani ka jôriñ nañ ka *kagemi sa pôn né.»

¹⁵ Tôô kwôni bi wo hen hô kôli iyôn ba: «Aña Emen lij ka séli ba, jôbi já kelê ré na ka *kagemi ba?»

¹⁶ Are bay ka hen sa hen iyôn têê subu añ, cêgê menba, bargay ka dami bay ka hen hô ayij hôriñ derômarañ a.

¹⁷ Piyêr erem na ba, pelal wo ré jôri na ba, bôri ré na iyeñ pôn ba? Menba, kirij bay ka hen na, bay jé ka Kwôrney ka ré wogéji iyé Simô hen, saji kibi geré men.

¹⁸ Bay uwôge bay iyére añ engeriji iyôn ba: «Na iyére to nà a Simô woñ Piyêr ré yi ya hen ba?»

¹⁹ Piyêr erem sa pelal wo ré jôri a hen baa ya tô, menba, Tunu kôli iyôn ba: «Gel, imñê subu wogem. ²⁰ Hena ta, ju ô nañ ci díba, ju erem sem né, wôsa na nôbi a joji hen.»

²¹ Piyêr herbo uwôn biñé bay ka hen añ kôlji iyôn ba: «Na nôbi wo ken woge bi a nà. Ken era gelen wô mi ba?» ²² Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na Kwôrney dami wo asgarñê a jéni. Ôbi na kwôni woñ derôre men, ôbi ay kibi Emen men, Jubnê kêm kôba, geyri a men. *Mana wo derômarañ a kôli ôbi ré uwôgam jeré era iyére tori a bi ôbi ré toy kwôlo jeré kelêri.»

²³ Piyêr bij bay era ira añ wôl nañ di. Kirija kirij wôl menba, ôbi ô nañ ci, yêñêri bay ayê bôô ka pônî ka

Jopé biri ôrij. ²⁴ Daŋ tô hen menba, bay bij Sésaré. Kwôrney mô gemji naŋ balêri men, milnéri kaŋ déŋ ka ôbi jé uwôgaji hen a men. ²⁵ Kirija Piyêr da sé ira menba, Kwôrney jô kwini aŋ di kwini tôŋ tumôri a kwôy terare a naŋ bê kwôlê wo dami. ²⁶ Niŋba, Piyêr biri ta, aŋ kôli iyôŋ ba: «Hena ta! Wôsa nôbi kôba, ena gawra môŋ jôbi hen iyôŋ men.»

²⁷ Ôbi iyêl naŋ dí aŋ ô ira, kirij ka bijé ka kwôni daŋ ya hen, ²⁸ menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Ken hôn mega wo kwôni woŋ Jub naŋ hara wori na, ré erê naŋ kwôni wo sa iyére to daŋgi a ré men, erê iyére tori a ré a men. Niŋba, Emen gelen mega wo ené bô kwôni môŋ aŋga kagemi ré men, wo ré nêŋ bi kwôni ré ô naŋ dí ré iyôŋ né a men. ²⁹ Na iyôŋ a, kirija kené jé uwôgan menba, en kirij era mera díba, en meremné ré hen. Iyôŋ ba, en gey henê tô uwôgê wo ken jé uwôgan hen.»

³⁰ Menba, Kwôrney uwôli sara iyôŋ ba: «Kemnêŋ li sa subu niŋ naŋ tare to yébé ayiŋ sa tôŋne mega megare na iyôŋ hen na, en uwôl Emen iyére tiŋê. Menba, kirij bay ka hen na, gawra wo pôni naŋ bargay ka eŋné so débu tumôn a. ³¹ Aŋ kôlen iyôŋ ba: «Kwôrney, Emen toy uwôlê wom men, bôri gôrbij sa lê wo ju li naŋ bay nimré hen né a men. ³² Jé bijé ô Jopé ô uwôga Simô wo jelêri na Piyêr wo yi iyé Simô ôbi uwôŋsê ariŋ wo mô kibi cér a hen ré era.» ³³ Kirij bay ka hen menba, en jé bijé wogem aŋ naŋ bô derê wom a jeré eraŋ uŋéni hen. Haw hen nibay kêm nini mô na tumô Emen a wô toyé kwôlê kêm wo Kelma kelam jeré sa kelêni hen.»

Piyêr ô iyé Kwôrney a

³⁴ Menba, Piyêr ay kwôlê kôli iyôŋ ba: «Haw hen en hôn dô bêŋ bêŋ niŋ wo Emen na, ré dô tu kwôni ré, ³⁵ aŋ gawra wo yôŋ yôŋ wo sa iyére to yôŋ yôŋ wo biri kwôlê men, li aŋgaŋ derôre a men hen na, ré dé tiri. ³⁶ Ken hôn béré kwôlo ôbi na jéŋ bij kam *Israyêl hen. Béré bi wo hen gengiŋ sa Kwôlo Dôri woŋ bô jalê naŋ geré wo Jésus Krist wo na Kelma wo bijé kêm hen. ³⁷ Cêgi derê kwôlê wo Ja naŋ batêŋ to ôbi na liŋ bijé a men hen na, ken hôn kwôli are bay ka li are ayiŋ tôrji Galilé a kwôy sa iyé Judé a hen. ³⁸ Ken hôn iyeŋ a Emen ré dô Jésus wo Najarêŋ bi wo hen men, bé wo ôbi biri néé naŋ geré wo Tunu toŋ hendi bô bôre men. Men, ken hôn iyeŋ a ôbi ré ô gôŋ sa iyére liŋ bijé derê men, berariŋ bijé kêm ka mô bô lemnare to Sidan a a men hen, wôsa Emen baa naŋ dí. ³⁹ Aŋ nibay ka pôni nini gel ari lêri bay ka kêm hen naŋ tirni sa iyé Jubnê men, Jérusalêŋ a men. Ôbi bi wo bay na bééri sa gurô tagelê aŋ diri hen. ⁴⁰ Li sa wôd, subu tori menba, Emen biri ji si kamnê men, biri gel yiri, ⁴¹ bij bijé kêm né niŋba, ka ôbi na tôrji tumô mega bay derê kwôli are bay ka hen iyôŋ. Na nibay ka na nini ôŋ men, yi men, naŋ dí cêgi jê sé wo Emen biri ji si perê bijé ka ma a hen. ⁴² Aŋ ôbi kelêni niné uwôl béré aŋ geliŋ bijé

mega wo ré na Emen a ré diri mega ôbi jerê kwôlê iyôŋ sa bijé ka mô geŋ men, ka ma a a men, ⁴³ Na ôbi á, bay kibi Emen kêm na ré kôl kwôli kôli iyôŋ ba: «Emen di bôri jal naŋ néé wo hini sa têriŋ to kwôni wo yôŋ yôŋ wo bi bôri sari a.» »

Bijé ka na Jubnê ré hen uwôŋ Tunu toŋ hendi bô bôre men

⁴⁴ Piyêr kôli kwôli are bay ka hen baa ya tô menba, Tunu toŋ hendi bô bôre herbe sa bijé kêm ka mô toy kwôli bi wo hen. ⁴⁵ Jubnê ka baa Piyêr eraŋ hen kirija bay gel wo Tunu toŋ hendi bô bôre to Emen a bé heriŋ sa bijé ka sa iyére to daŋgi a men hen iyôŋ menba, tiniŋ ge kay. ⁴⁶ Bay toy bijé bay ka hen iyêl kibi yê wo daŋgi men, heramiŋi damŋare to Emen men. Menba, Piyêr kôli iyôŋ ba: ⁴⁷ «Naa jerê bi bijé bay ka hen ré li batêŋ naŋ kam haw hen wo bay uwôŋ Tunu toŋ hendi bô bôre môŋ nabay iyôŋ men hen ba?»

⁴⁸ Menba, ôbi ay tôd bi bay ré liŋ batêŋ naŋ hini Jésus Krist menba, bay kôli ré wôl sem naŋ ci.

Piyêr dô kwôli aŋga ré li are iyé Kwôrney a hen bij bay ayê bôd ka Jérusalêŋ a

11 Bay jé naŋ bay ayê bôd ka Judé toy wo bijé ka na Jubnê ré hen ka pôni kôba, ré toy kwôlo Emen men. ² Kirija Piyêr hera Jérusalêŋ a menba, yêŋêri Jub kaŋ bay ayê bôd nayri kôli iyôŋ ba: ³ «Ju ô iyé bijé ka na Jubnê ré hen men, ju ôŋ are naŋ ci a men!» ⁴ Menba, ôbi dôrji tô kwôlê bi wo hen pôn pôn naŋ geréri geréri kôli iyôŋ ba: ⁵ «En mô Jopé a uwôl Emen menba, en gel bô pelal a ani kani geliŋ naŋ kibi bargay ka dami iyôŋ herbo derômaraj a tôŋ naŋ kibriŋi pôrbu kwôy da kwan a. ⁶ En kôbe dôrji menba, en gel tanare to têre pôrbu men, to noni men, ka erge men, ciré men. ⁷ Menba, en toy tôd kwôni kôlen iyôŋ ba: «Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm hen ju ôŋ.» ⁸ En uwôli sara iyôŋ ba: «En gey ré kwôy Kelma. Wôsa kirij ka en yêŋ na, ani kani ka jôriŋ naŋ ka *kagemi si keben a ré.» ⁹ Tôd kwôni hô ôŋ derômaraj a kôli iyôŋ ba: «Aŋga Emen kôli ré na ka séli ba, jôbi já kelê ré na ka kagemi ré.» »

¹⁰ «Are bay ka hen, sa hen iyôŋ têê subu menba, are bay ka kêm hen hô pôriŋ hôriŋ ta derômaraj a. ¹¹ Kirij bay ka hen menba, gawrê subu saŋi kibi iyére to en môriŋ ya hen, bay joŋi na Sésaré. ¹² Tunu kôlen ené hena ô naŋ ci díba, ené gaanê ré. Yêŋêrna bay ayê bôd ka jii ka en eraŋ naŋ ci nà a bèn ôriŋ Sésaré a. Menba, nini ô ira kêm iyé Kwôrney a. ¹³ Ôbi derêni kwôli *mana wo derômaraj a wo diré gili bô iyére tori a aŋ ré kôli iyôŋ ba: «Jé gawrê ô Jopé ô uwôga Simô woŋ Piyêr. ¹⁴ Aŋ kwôli aŋga ôbi a dôrem hen na, a bem gelê naŋ bijé kêm ka bô iyére tom a.» ¹⁵ Kirija ena belê keben tô menba, Tunu toŋ hendi bô bôre heriŋ sarji a

mega wo na herij sarna tumô hen iyôn men. ¹⁶ Menba, en erem sa kwôlo Kelma na kôl kôl iyôn ba: «Ja na lij bijné batêm nañ kam nijba, kenbay ba, Emen a lêngge batêm nañ Tunu toñ hendi bô bôre.» ¹⁷ Hena Emen né bu baliyare nañ ci mega wo ôbi na bu nañ na wôsa bê bôd wona sa Kelma Jésu Krist a hen iyôn ba, ena i a ené jôrij Emen lê aŋgari ba?»

¹⁸ Kirija bay toy hen iyôn menba, bay hô di bôrji jal aŋ ayji kibi Emen kôl iyôn ba: «Emen bijné ka na Jubnê ré hen kôba, geré bi ré bul hal woji aŋ ré uwônijn gelé woñ tiri hen men.»

Dé tô églis ka Antiyôk

¹⁹ Bay tô Jésu ka na userijn wô sa gusijn to bay gelji cêgi temare to Etiyên a hen na, ôrji kwôy bijn Pinisi, Sipre nañ Antiyôk, bay uwôl béré bijn na Jubnê mera. ²⁰ Nijba, ka perêrji a ka na ka Sipre a men, Sirên a men, hen kirija sa bijn Antiyôk menba, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Kelma Jésu bijn bijné ka na Jubnê ré hen men. ²¹ Néé wo Kelma baa nañ ci aŋ bijné ka ay bôrji bijn Kelma kwône erê tumô tumô.

²² Kwôlê bi wo hen era sa kurijn maa bay ayê bôd ka Jérusalêm a aŋ bay jé Barnabas Antiyôk a. ²³ Kirija ôbi sa aŋ gel terê kibi wo Emen tô sa bijné hen iyôn na, yiri dôri damaŋ aŋ ôbi kôlji bay ré di bôrji pôn lêngijn tô Kelma.

²⁴ Barnabas bi wo hen, na kwôni wo li aŋgaj derôre men, Tunu toñ hendi bô bôre wôn bôri men, ayê bôd wori dô a men. Aŋ bijné kwône bi bôrji sa Kelma.

²⁵ Menba, Barnabas ô Tars a wô wogé Sôl. ²⁶ Kirija ôbi uwoŋni menba, heraj nañ di Antiyôk a. Bay mô bem elê pôn nañ bay ayê bôd ka Antiyôk a. Bay gelijn kwônê bijné are. Na Antiyôk a a bay ré ay tô dé hini woñ Krétijnê hen sa bay tô Jésu a.

²⁷ Wulê bi wo hen na, bay kibi Emen hena Jérusalêm a era Antiyôk. ²⁸ Kwo pôni perêrji a bay uwôgeri Agabus Tunu gili mega kurôn wo dami ré lê sa terare a nà. (Aŋ kurôn bi wo hen li sa terare a nà tiri a men wulê wo Kulod na ômijn kenare hen.) ²⁹ Bay tô Jésu gengiji ciré lê nañ yênerji ka Judé nañ ari upé ka Emen né biji. ³⁰ Bay wôge are bay ka hen aŋ jén si Barnabas nañ Sôl ôrij bijn surnê ka bay ayê bôd ka Judé.

Bay duu Jak men, bay bu Piyêr a men

12 Wulê bi wo hen na, kelma *Hérôd ay tô gelijn tu bay ayê bôd ka Jérusalêm a gusijn. ² Ôbi bi bay duu *Jak woñ yêni Ja hen nañ yebere. ³ Aŋ kirija ôbi bô wo yi Jubnê ré dôrji hen iyôn menba, ôbi bi bay bu Piyêr. Wulê bi wo hen na, na sa lê geserê mapa wo wubere nañ bô a hen.

⁴ Hérôd bi bay bu Piyêr ô uwôli dangay a aŋ bijn asgarjê pôrbu, pôrbu gwogelérji pôrbu debu gemni. Aŋ cêgi *Pak a dema ciré jerê kwôlê sari a tumô bijné tô.

⁵ Piyêr yi dangay a menba, bay ayê bôd uwôl Emen yôd nañ bôd pôn wô sari.

⁶ Bô yoyre hende to kiya Hérôd da jôrij kwôlê sari a hen na, bay harêri nañ musure aŋ ôbi yi kum derô asgarjê wôd men, bay gemé kibi geré debu gem men.

⁷ Nijba, kirijn bay ka hen na, mana wo Kelma so menba, iyéy dangay perange. Mana wo Kelma bi wo hen di kwa bô Piyêr aŋ eŋni aŋ kôli iyôn ba: «Hena ta, lew.» Kirijn bay ka hen na, musure beserijn kôbri a. ⁸ Aŋ mana bi wo hen kôli iyôn ba: «Ha tô bôm men, ha gaŋgi garbê kam a men.» Ôbi li hen iyôn hende to hen menba, mana bi wo hen hô kôli iyôn ba: «Dôbe bargay kam kañ kelanê aŋ ju era tôn a nà.»

⁹ Piyêr so tôri a nijba, ôbi bô môñ ré na pelal a ré jôri hen díba, ré na aŋgaj tiri ré. ¹⁰ Bay saa asgarjê ka gem kibi geré hen kini wôd kara, menba, saji kibi geré woñ musure a wo si kini derô iyére hen, menba, kibi geré bi wo hen bôlij sa kibri tumôrji a mera. Kirija bay si nô nij menba, bay ô sem tô geré menba, mana wo Kelma bi wo hen déj Piyêr.

¹¹ Tini uwo yiri a aŋ ôbi kôl iyôn ba: «Haw hen, en hôn nij, na tiri, na Kelma a jo mana wori sa dôren kibi néé wo Hérôd a men, kibi habrê kêm wo Jubnê genge ré sa san a hen a men.»

¹² Kirija ôbi hôn aŋga ré li are hen iyôn nij menba, ôbi ô iyé Mari toñ yoo Ja wo bay uwôgeri Mark hen, bijné kwône mô uwôl Emen ya. ¹³ Kirija ôbi di kibi geré menba, hende jé to pôni bay uwôgere Rodé so era wô belê kermijn. ¹⁴ Hende toy tôd Piyêr hôn aŋ wo ré bôl kibi kermijn biri na, yi derê lere aŋ hende ge ô kelê Piyêr ré debu kibi geré yaŋ ya. ¹⁵ Bay kôle iyôn ba: «Mugal.» Nijba, hende kôlji wo ré na tiri. Aŋ bay kôl iyôn ba: «Na *mana wo derômaraj a woñ ôbi geméri.»

¹⁶ Piyêr hô di kibi kermijn menba, bay sa bôl menba, na ôbi menba, tiniji ge kay. ¹⁷ Ôbi liji kôbri bay ré wôm tôñ menba, ôbi dôrji kwôli derê wo Kelma ré dôri bô dangay a aŋ ôbi kôlji iyôn ba: «Erênge ken ô kôljin Jak † nañ bay ayê bôd kêm.» Menba, ôbi si bu geré ô kirijn ka dangi a.

¹⁸ Kirija kirijn wôl menba, harê li asgarjê damaŋ aŋ bay engere aŋga ré sa sa Piyêr a hen. ¹⁹ Hérôd bi bay wogeri nijba, bay uwoŋni ré. Menba, ôbi bi bay engerijn asgarjê ka na gem kibi geré hen kwôlê aŋ ôbi kôl bay ré derji. Menba, Hérôd hena Judé era Sésaré aŋ uwôl ya nêñ kwôlê.

Temay kelma Hérôd

²⁰ Hérôd ôrij nañ kwôlê nañ bijné ka Tir a men, ka Sidôn a a men. Bay way ciré jé bijné yiri a, wôsa bay hôn wo tô kibri wo bay uwôgeri Blastus hen ré gey bi díré lê nañ ci bi bay ré nan kwôlê woji bi wo hen nañ

† Na Jak woñ yêni Kelma.

bô jalê. Wôsa are kê m ka bay ôrij doyrji hen na, hena na sa iyére tori a.

²¹ Menba, wulê wo bay genge hen na, Hérôd tôte bargay kari ka kenare a n mô sa gagay kenare a a n dôrji kwôlê tu wolé. ²² Menba, biné kôl iyôn ba: «Na emen a kelê kwôlê hen dîba, na gawra ré.»

²³ Kirij bay ka hen na, mana wo Kelma di Hérôd wôsa ôbi ay dampare to Emen lij tori, menba, wôgne ômni a n ôbi ma.

²⁴ Nijba, kwôlo Emen ba, ô m ôrij na kwinî tumô tumô.

²⁵ Kirij si Barnabas na Sôl liji jé wo bay joji Jérusalêm a hen kô nij na, bay bul hô Antiyôk a, bay heraj na Ja wo n Mark hen kôbriji a.

Bay tô si Barnabas na Sôl a n jéji ô ulê béré kwôlo Emen

13 Perê bay ayê bôd ka Antiyôk a na, bay kibi Emen ya men, bay gelé are kôba ya a men, hiniji a na: Barnabas, Siméjôn wo ba uwôgeri gawra wo hendi hen men, Lusiyus wo Sirên men, Manayen wo na melaj *Hérôd wo n kelma kirij ôbi na ba n kema hen men, Sôl men. ² Wulê wo pônî kirij bay tebe Kelma jôrij bôrji kurôn menba, Tunu to n hendi bô bôre kôl iyôn ba: «Terênge si Barnabas na Sôl ken dji gay ben wô jé wo en uwôgeji kwôli hen.»

³ Kirij bay jôrij bôrji kurôn men, uwôl Emen a men kô nij menba, bay uwôl kôbriji sarji a a n dji ô.

Si Barnabas na Sôl ôrji sa iyé Sipre a

⁴ Kirij si Barnabas na Sôl bô wo Tunu to n hendi bô bôre a ré jéji ulê béré hen iyôn na, bay henaji Antiyôk eraji Sélesi a wô ayêji bato ôrij iyére to derô cér to bay uwôgere Sipre hen. ⁵ Kirij bay sa bin Salmin Sipre a menba, bay uwôl béré kwôlo Emen bô *iyéy dapare to Jubnê. Bay ôrij na Ja Mark kôbriji a bi ré li na n ci.

⁶ Kirij bay ô na kirij kirij sa iyére to derô cér a hen kwôy sa n Papôs a menba, bay uwôn ôbi beli wo li yiri mô n *ôbi kibi Emen iyôn, ôbi na Jub, hini ô m Bar-Jésu, a n na kibi grêk ba na Elimas. ⁷ Ôbi na melaj Sêrgiyus Pawlus ôbi emê sa iyére to derô cér a hen, Sêrgiyus bi wo hen na, na ôbi tu melênê, ôbi jé uwôga si Barnabas na Sôl wôsa ôbi ôrij doyr toyé béré kwôlo Emen. ⁸ Nijba, Elimas wo n beli hen jibji sêd a n woge wô jôrij kelma ré bi bôri sa Jésus a. ⁹ Menba, Tunu to n hendi bô bôre wôn bô Sôl wo na Pol hen a n ôbi bôri ¹⁰ a n kôli iyôn ba: «Jôbi na, gwosore na n habre wôn bôm, kema Sidan, ôbi bayi a n ga dôri, di mênê geré a n ga Kelma genge hen baa. ¹¹ Ju toy, haw hen Kelma a dêm a n tum a dôbê hendé a n já gelé berarê tare ré sem.»

Kirij bay ka hen na, tiri dôbe hendu a n ôbi mô bô dilemne a a n ôbi bul si na si na woge kwôni bi ré bu

kôbri. ¹² Kirij kelma gel are bay ka hen iyôn menba, ôbi ay bôri wôsa ari gelé ka gengij sa Kelma dô tini.

Si Pol na n Barnabas gey erê Antiyôk bô emê wo Pisidi a

¹³ Pol na n megêri dayji bato Papôs a wô erê Pêrgé bô emê wo Pampili a. Menba, Ja Mark dji ya hen a n bul hô Jérusalêm a. ¹⁴ Bay hena Pêrgé ayji geré kwôy sa n bin Antiyôk bô emê wo Pisidi a. Na n *sa merê ta a menba, bay ô bô iyéy dapare a a n môrji tô n. ¹⁵ Kirij bay dê nse magtubu tôd na n to bay kibi Emen menba, bay sa iyéy dapare hende to hen, jé kôlji iyôn ba: «Yênêni, hena kwôlê wo n dôbê ibiyare wôni ya a kené gey kôlij biné ba, ken kôl.»

¹⁶ Menba, Pol hena li kôbri bi bay ré wôm tô n a n kôl iyôn ba: «Kam *Israyêl na n kenbay ka ba hen ka ken tebe Emen hen, toyênge. ¹⁷ Emen wo biné ka Israyêl na tô môjêrna. Men, ôbi bji bay yê n kwône sa iyé Ejipt a, a n na n néé wori na, ôbi dôrji sij a n a men.

¹⁸ Ôbi uwôl bôri sarji a derô gwôlê li elê tôre pôbu.

¹⁹ Ôbi bi bay mênê tô yê biné jurgem bô emê wo Kanan a na, ôbi bin biné kari sa iyére toji bay lij toji.

²⁰ Are bay ka kê m hen li elê arew pôbu na n tôre bay.

Cêgeri wori menba, ôbi bji bay jerê kwôlê kwôy sa n sa Samiyêl ôbi kibi Emen a. ²¹ Menba, bay gey ôbi ré bji kelma menba, Emen bji Sawul kema Kis mô n wo Bê njamin ôbi ô m kenare li elê tôre pôbu. ²² Kirij Emen ka n Sawul na, ôbi bji Dabid mega Kelma woji. Na wô sari ôbi a na ré kôl kwôli kôl iyôn ba:

«Dabid kema Jésus na

na kwôni wo en diini,

ôbi a lê are kê m ka bôn gey hen †.»

²³ Kunga Dabid wo pônî na Jésus wo Emen diri mega ôbi gôlij na n kam Israyêl wo ôbi na ay tôri diré bji hen. ²⁴ Pa dema Jésus ré sa n tô na, Ja na uwôl béré bin kam Israyêl kê m ré di tô têrij toji a n ré liji batêm.

²⁵ Kirij ôbi duu kibi jé wori nij menba, kôl iyôn ba:

«Ken kôl ené na i ba? Ena kwo ken mô gemni hen ré tô. Nijba, gel ôbi era cêgena hen ya, en nê m beseré ga n gi garbê ka n têri ré.»

²⁶ «Yênên, kenbay ka n kwôngê *Abraham na n biné kê m ka sa iyére to dangi a ka mô tebe Emen hen kôba, kwôli gelê bi wo hen na, Emen gengij na sarna nabay tumô. ²⁷ Biné ka Jérusalêm na n kilmérji hô n Jésus ré na i ba ré, a n bay ré di kwôli temare bu sari hen. Bay dê nse magtubu to bay kibi Emen na n sa merê ta a kwôy kwôy nijba, bay hô n bôre ré. A n ulê wo bay uwôl kwôlê sa Jésus hen na, bay li na a n ga magtubu to bay kibi Emen na kôl hen. ²⁸ Bay uwôn kwôlê wôni wo nê m temayri ré, nijba, bay kôlij *Pilata ré bi bay ré diri. ²⁹ A n kirij bay li are kê m ka magtubu to Emen na kôl gengij sari hen nij na, bay tôri derari sa gurô tagelê ô

† 13: 22 Kurôn kibé 89: 21

emé. ³⁰ Nijba, Emen biri ji si kamñê. ³¹ Añ wulê kwône ôbi si sa ka na bari henañ Galilé erañ Jérusalêm a hen, bay a na bay kelê kwôli haw hen bij kam Israyêl. ³² Nibay kôba, nini ulênge béré Kwôlo Dôri bi wo hen na kañ tôô to Emen na ay bij mônêrna hen. ³³ Ôbi li ariri béna nabay kwôngêri, kirijna ôbi bij Jésu ji si mega wo na lijn bô kurôn wo jôgij wôô bô magtubu kurôn a kôl iyôn ba:

«Jôbi a na Keman
añ kemnên nôbi ena Ibam †.»

³⁴ Emen na kôl dîré bij Jésu ré jê sé kamñê dîba, ré hô ma a ré nij. Na ôbi á, ôbi na ré kôl iyôn ba:

«Na béngge anga yi nañ jengêrji nañ kañ tiri ka nôbi na en genge ené bij Dabid hen ††.»

³⁵ Na ôbi á, ôbi ré kôl bô magtubu to ðangi a kôl iyôn ba:

«Já dé mana wom wo yi nañ jengêri hen uyê kamñê ré †.»

³⁶ Ken hôn, bô wulê bi wo hen na, Dabid na li bô geyé wo Emen. Añ kirijna, ôbi ma añ bay ayri ô emé kwa mônêri a añ ôbi uyê. ³⁷ Nijba, kwo Emen biri ji si kamñê hen na, uyê ré. ³⁸⁻³⁹ Yêñên, henênge mega wo ré na sa kibi Jésu aña béré dé bôô jalê sa têrij a ré uwôlij hen. Men, na na sa kibri aña i i wo ré bi bôri sari a ba, têrij tori kêm to tôô to *Moyis na nêmen derê sarngge a ré hen réé dôrij. ⁴⁰ Berênge dô wô kwôlo bay kibi Emen na kôl hen na, bi arirji sa sarngge a ré. Bay na kôl kwôlijji kôl iyôn ba:

⁴¹ «Toyênge kenbay kañ bay uwôyrê yi kañ bay kelê kwôlo habij gengij sa kwôlo Emen kôl hen.

Na lê are ka gelé, are bay ka na lê hen na,
hena kwôni ré derênge kwôlijji kôba, ka bê bônge sara ré.

Kirijna ken ba geñ tô hen na,
are bay ka hen a lê añ tunngge geré kayê añ ka erê añ ††.»

⁴² Kirijna si Pol nañ Barnabas soji nô bô *iyéy ðanare a menba, bay uwôlji bi bay ré hô dôrji kwôlê bi wo hen hôrij sa merê to cêgê. ⁴³ Cêgi ðanare a menba, Jubnê kwône nañ bijé ka bi bôrji sa tôô to Jubnê hen ôrji tô si Pol nañ Barnabas añ si Pol nañ Barnabas iyêl nañ ci men, bay dôbji ibiyare bôrji a men bi bay ré lêñnê tô bô derê wo Emen a men.

Jubnê ka Antiyôk kañji béré Kwôlo Dôri wo Si Pol nañ Barnabas uwôlji hen

⁴⁴ Nañ sa merê ta to ðangi a menba, bijé ka derô ira kêm era wô toyé Kwôlo Kelma. ⁴⁵ Kirijna Jubnê gel wo bijé era kwône hen iyôn menba, terbére liji añ bay gage kwôlo si Pol añ bay tiréri. ⁴⁶ Si Pol nañ Barnabas kôlji nañ ibiyare kôl iyôn ba: «Béré kwôlo Emen bi wo

hen, ré uwôlij béngge na kenbay tumô. Nijba, mega wo ken kañ kwôlê bi wo hen añ ken bô yerngge mega wo kené nêmen uné gelé wo nañ kwini ré hen iyôn nij na, nijna erê uné bijé ka iyére to ðangi a. ⁴⁷ Wôsa Kelma ay tôô béni kôl iyôn ba:

«En dém môn kirij ka perangi iyôn bij tô yê bijé ka sa terare a na,
wô ulê béré kwôlê won gelé bij bijé kêm gôrij kirij sa terare a na ††.»

⁴⁸ Kirijna bijé ka iyére to ðangi hende to hen toy hen iyôn menba, bay li yi derê men, ay kibi kwôlo Kelma men, añ ka gelé wo nañ kwini na yi wô sarji hen na, ayji bôrji kêm.

⁴⁹ Béré kwôlo Kelma ôm nañ kirij kirij sa ira kêm.

⁵⁰ Menba, Jubnê gwôse yébé ka tebe Emen ka balêrji na ka ðamnê hen nañ ðamnê bi bay kôl bay ré lijn si Pol nañ Barnabas habré men, bay ré dageji sa iyére to-ji a a men. ⁵¹ Si Pol nañ Barnabas yebageji beni têrji sarji a añ ðijn yirji ô Ikôniyôm a. ⁵² Bay tô Jésu ka Antiyôk a yirji dôrji men, Tunu toñ hendi bô bôre wôn bôrji a men.

Si Pol nañ Barnabas ôrji Ikwoniyôm a

14 Ikôniyôm a kôba, si Pol nañ Barnabas ôrji *iyéy ðanare to Jubnê añ dôrji kwôlê añ li wo, Jubnê nañ bijé ka na Jubnê ré hen a kwône ay bôrji. ² Nijba, Jubnê ka kañ kwôlê woji bi wo hen na, gwôseji bijé ka na Jubnê ré hen, ré lijn bay ayê bôô habré. ³ Si Pol nañ Barnabas wôl gañ Ikôniyôm a men, bay uwôl béré kwôlo Emen nañ ibiyare men, wôsa bay bi bôrji sa Kelma menba, ôbi biji néé bay lijn angañ ginê nañ kañ gelé. Añ gel wo béré kwôlê won bô derê bi wo bay ré uwôl hen na, ré na tiri. ⁴ Añ li wo bijé ka Ikôniyôm a bay ka hen kariñ kirij wôô: ka pôni ô tô Jubnê men, ka pôni ô tô bay jé men.

⁵ Jubnê nañ ka na Jub ré hen nañ kilmérji genge ciré gelij si Pol nañ Barnabas gusij men, ciré gôbêji deré a men. ⁶ Kirijna si Pol nañ Barnabas toy hen iyôn menba, bay ge si sa iyé Listre a men, Dêrb a men ka bô emé wo Likaniya nañ sa iyére to mérji hen. ⁷ Añ bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Emen ya.

Si Pol nañ Barnabas ôrji Listre a men, Dêrb a a men

⁸ Listre a na, gawra wo pôni na ôbi merayê mô ya, wôsa têri meray wôô bem nañ kamñêri yerñ, añ nêmen débé ta ré. ⁹ Wulê wo pôni ôbi toy Pol dô kwôlê. Menba, Pol bôri ðeñ tiri a, añ bô wo ôbi bi bôri sa Emen a mega wo ré berarêri. ¹⁰ Menba, Pol kôli nañ tôri to ðami kôl iyôn ba: «Hena, ju ðebu ta nañ têt!» Ôbi hena nenngere añ ô ta.

† 13: 33 Kurôn kibé 2: 7 †† 13: 34 Esay 55: 3 † 13: 35 Kurôn kibé 16: 10 †† 13: 41 Habakuk 1: 5

†† 13: 47 Esay 49: 6

¹¹ Kirija kwônê bijné gel anja Pol li hen iyôn menba, bay kôl nañ kibi kwôlê woji Likawnijnê kôl iyôn ba: «Kamrê bul yirji gawrê an herbiji sarna.»

¹² Menba, bay uwôge Barnabas «Jês» † men, Pol «Hêrmês» †† men, wôsa Pol a na ôbi kibriji. ¹³ Ôbi tibé kamrê Jês ka iyéyererji dîj cêd kibi kalmê hen, bi bay ôriñ nañ kelbê ka bay elageji nañ béé gurô bi ré li manare hen, nô wolé nañ iyére, wôsa ôbi gey bi bijné ré li sarga bij si Pol nañ Barnabas.

¹⁴ Kirija bay jé Barnabas nañ Pol toy hen iyôn menba, bay yêgerê bargay kaji an gerji ô ligi bijné kariñ gu-ra kôl iyôn ba: ¹⁵ «Miljéni, wô mi a kené li hen iyôn ba? Nibay kôba niné gawrê mega kenbay hen iyôn men. Béré Kwôlo Dôri wo nini uwôl béngge hen na, na wo kené dí tô kamrê kañ déñ iyôn bay ka hen an, an kené bul upé Emen woñ ôbi merê tu geñ men, ôbi dé derômaran nañ sa terare men, cér nañ anja kêm ka yi ya hen a men. ¹⁶ Wulê wo na tumô hen na, Emen na dí bijné i i ba, na ay geré wori geré wori, ¹⁷ niñba, ôbi na gelji yiri nañ bô derê wori kwôy kwôy wôsa ôbi bi emen uwônge men, kaw nañ geserêri geserêri a men. Na tiri ôbi a béngge emê nañ kwônêri men, bi yi derê wôn bônge a men.»

¹⁸ Kwôlê bi wo Pol dôrji hen kôba, bay nañ Barnabas li kôbriji a kôbriji a dema bay ré jôriñ bijné bi ré li sarga bijji tô.

¹⁹ Cêgi are bay ka hen na, Jubnê ka hena Antiyôk bô emê wo Pisidi a nañ Ikôniyôm eraji sa gwôse bijné an bay gôbe Pol nañ keram kuu an wuréri ô ulê wolé nañ iyére an bay kôl yañ ba ôbi ré ma niñ. ²⁰ Niñba, kirija bay ayê bôd dañ sari a menba, ôbi hena ta, an hô derô ira. Kirij wôl menba, bay ôrji nañ Barnabas Dêrb a.

Si Pol nañ Barnabas buloji hera Antiyôk a bô emê wo Siri a

²¹ Kirija si Pol nañ Barnabas uwôl béré Kwôlo Dôri Dêrb a an bijné kwône bi bôrji sa Jésu hen iyôn menba, bay bulo hera si Listre, Ikôniyôm a nañ Antiyôk bô emê Pisidi a. ²² An kirij kêm ka bay ô ya hen na, bay dôbji ibiyare bô bay ayê bôd a bi bay ré lêñnê tô ayê bôd woji a men, bay kôlji iyôn ba: «Naa gelij gusij gan dem ana nana sé bô *emê iyére to Emen a tô.»

²³ Bô églis a pôn pôn na, bay tô surjê bijji men, uwôlji Emen men, jôriñ bôrji kurôñ a men, an bay bijji kôbi Kelma wo bay bi bôrji sari a hen. ²⁴ Kirij bay ka hen na, bay so si bô emê wo Pisidi a an saji bij Pampili. ²⁵ Bay uwôl béré kwôlo Emen Pêrgé a an ôrji Ataliya a. ²⁶ Kirij bay ka hen na, bay day bô bato wô herê Antiyôk bô emê wo Siri a kirij ka bay na hen na ya hen men, na kirij bay ka hen a a bay na ré diji nañ bô derê wo Emen wô jé wo bay la hen men hen.

† Na hini emen wo dami wo Grêknê. †† Na hini emen wo Grêknê woñ ôbi jé wo emen wo kwôni wo Grêknê tebe hen.

²⁷ Kirija bay bij menba, bay day bay ayê bôd an dôrji kwôli are kêm ka Emen ré li nañ geré woji hen men, wô belê wo ôbi ré bôl kibi geré bij bijné ka na Jubnê ré hen bi bay kôba ré bi bôrji sari a men hen. ²⁸ Menba, bay wôl gan nañ bay ayê bôd.

Kwôlê yi Antiyôk a gengin sa walê ken

15 Bijné ka pôn hena Judé era Antiyôk a. Bay gelij bay ayê bôd are an kôlji iyôn ba: «Hena kené wal ken môñ wo tôd to *Moyis kôl hen iyôn ré ba, ka upé gelé ré.» ² Si Pol nañ Barnabas nariñ nañ ci sa kwôlê woji bi wo hen a. Bay nariñ kwôlê daman sara. Bay genge bi Pol, Barnabas nañ bay ayê bôd ka pôn ka Antiyôk ré ôrji Jérusalêm a ô upé bay jé nañ surjê wô sa kwôlê bi wo hen.

Danare to dami to Jérusalêm

³ Bay ayê bôd ka Antiyôk a díji geré. Si Pol nañ megêri siji si Pinisi nañ Samari an dôrji kwôli bilé wo bijné ka sa iyére to danji a bul uwôñ Emen hen menba, yi bay ayê bôd bay ka hen dôrji daman. ⁴ Kirija bay bij Jérusalêm a menba, bay ayê bôd nañ bay jé nañ surjê berji a yirji a menba, si Pol nañ megêri dôrji kwôli anja Emen né li nañ geré woji hen.

⁵ Parisiñêñê ka pôn ka ay bôrji hen na, kôlji iyôn ba: «Kôlînge bijné ka na Jubnê ré hen ré wal ken men, ré bi kwôlê sa tôd to Moyis a a men.»

⁶ Bay jé nañ surjê danji wô kebê kwôlê bi wo hen gelé. ⁷ Kirija bay nariñ kwôlê uwoy gan hen iyôn menba, Piyêr hena an kôl iyôn ba:

«Yênên, ken hôn, Emen na dôren perêñge a na ca yeñ bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri bij bijné ka na Jubnê ré hen bi bay ré toy an ré bij bôrji sara. ⁸ Emen bi wo hôn bô gawrê hen na, ôbi gel wo diré geyji an bijji Tunu toñ hendi bô bôre mega wo na béna nabay hen iyôn men. ⁹ Diba ôbi dô tirji dê iyôn gay nañ na ré, na nañ ayê bôd woji a ôbi ré bijji yij bijné ka séli hen. ¹⁰ Iyôn niñ ba, wô mi a kené cubu tu Emen ayij anja néy bay ka môñêrna na nêñ ayê ré men, nabay kôba nana nêñ ayê ré men hen dé sa bay ayê bôd ba? ¹¹ Nana bi bôrna mega wo nana upé gelê nañ bô derê wo Kelma Jésu môñ wo bay kôba, uwôñij gelê hen iyôn men.»

¹² Kirija Piyêr dô kwôlê bi wo hen iyôn menba, bay wôm sidiñ, menba, bay toy si Pol nañ Barnabas dôrji kwôli giñê nañ anjan gelé ka Emen né bijji ciré li peré bijné ka na Jubnê ré hen. ¹³ Kirija bay iyêl kô niñ menba, *Jak kôl kwôlê kôl iyôn ba: «Yênên, toyéñge kwôlo na kelê hen. ¹⁴ Simô kelêna haw, na wô terê wo Emen na ré tô bijné kari tumô perê bijné ka na Jubnê ré hen. ¹⁵ Kwôli are bay ka hen na, bij nañ kwôlo bay kibi Emen na kôl kôl iyôn ba:

¹⁶ «Cêgi are bay ka hen menba, na hô hera dé iyé Dabid to tij hen ta.

Hôlmêre wo baa hen na, na herê dére hôrij men, na hô janêre ta derê a men.

¹⁷ Kirij bay ka hen na, tô bijé ka sa terare a ka baa hen a wogéji Kelma.

Na tiri, tô yê bijé kêm ka na en uwôgeji ré yi kapê hen.

¹⁸ Gel, na kwôlo Kelma kôl bi a na,

ôbi na bi are bay ka hen hôrij ca yerj †.

¹⁹ Na ôbi á, ené gey bi nana dayrê anja néy dí sa bijé ka na Jubnê ré ka bul uné Emen hen né. ²⁰ Na lêngge magtubu biji mera kôlji bi bay ré ôm tanare to bay tibij kamrê hen ré men, bay ré yij yinare toj têrij ré men, tanare to kwôbe bij tôj né hen né men, kwôbe ré a men. ²¹ Ca wo balê yerj na, bijé dênsêrê tôô to Moyis *sa merê ta a kwôy kwôy bô *iyéy dapare a, na sa iyére iyére.» Jak kôl kwôlê bi wo hen iyôn wôsa tôô to Moyis to jô are bay ka hen na, bijé hôn ca yerj.

Magtubu to bay bay jép bij bay ayê bôô ka na Jubnê ré hen

²² Menba, bay jé na surjê na bay ayê bôô kêm bijji bi ciré tô gawrê perêrji a hen, jéji Antiyôk a na si Pol na Barnabas. Bay tô si Jud wo Barsabas na Silas bay na bijé ka bay ayê bôô kêm biji kwôlê men, geyji men.

²³ Bay biji magtubu hende to hen kôl iyôn ba:

«Bay jé na surjê na bay ayê bôô kêm lij bay ayê bôô ka na Jubnê ré ka Antiyôk men, ka Siri a na ka Silisi a dosé. ²⁴ Nini toy mega wo yênerni ka pôni ré ô dôyrênge men, ré mène ermé wongge a men, na kwôli kelêrji, nijba, na nibay a jéji ré. ²⁵ Na ôbi á, niné kôlij kapnini wô terê bijé a jéji yerjge a na yênerni si Pol na Barnabas, ²⁶ ka ay yirji uwôl a na wô sa hini Kelma Jésus Krist hen. ²⁷ Nini jé si Jud na Silas bi ré ô kelênge na kibriji a, kwôlo nini li bô magtubu a hen. ²⁸ Wôsa Tunu toj hendi bô bôre men, nibay men, nini genge bi niné dénge ani kani ka néy sa ka ré lij hen a ré nij.

²⁹ Anja nini kôl kwôliji bô magtubu hende to hen a na: Emê tanare to bay tibij kamrê ré men, emê kwôbe ré men, lari ka bay gwôse tôrji hen né men, yij yinare toj têrij hen né a men. Hena kené pô yerjge a na yi are bay ka hen a na, ken li dô. Dosé toj yênjare.»

³⁰ Bay dí bay jé kaji bay ka hen geré ôrji, a na bay sa bij Antiyôk a na bay day bay ayê bôô kêm a na biji magtubu hende to hen. ³¹ Kirija bay dêjse na, yirji dôrji damañ wô ibiyare to magtubu hende to hen dôbji bôrji a hen.

³² Mega wo si Jud na Silas kôba, na bay kibi Emen men hen iyôn na, bay dôrji kwôlê damañ dôbji ibiyare bôrji a men, gerijji a men. ³³ Bay wôl na ci sem menba, bay diji geré hô uné ka na jôji hen na derêri. [

³⁴ Nijba, Silas genge diré baa tôj a na Jud pini a herê Jérusalêm a.]

³⁵ Menba, si Pol na Barnabas môrji Antiyôk a. Bay na ka dangi kwône gelij bijé are men, uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Kelma a men.

Si Pol na Barnabas kariji

³⁶ Sem cêgê menba, Pol kôlij Barnabas iyôn ba: «Na hô ô gelé yênerna ka sa iyére to pôn pôn to na nana uwôlij béré kwôlo Kelma ya hen. A na ô gelé na ba, bay yi iyerj pôn ba?»

³⁷ Barnabas gey bi Ja wo Mark hen ré ô na ci.

³⁸ Nijba, Pol gey bi ôbi ré ô na ci ré, wôsa ôbi na doji a na Pampili a tumô men, na ô na ci kini jé woji a cêgê ré nij a men. ³⁹ Kwôli Ja bi wo hen li, a na narijare to dami yi perêrji a na bay karij a na i ba ô na kwa wori kwa wori. Barnabas ay Mark na ôrij Sipre a men, ⁴⁰ Pol ay Silas na dí, a na kirija bay ayê bôô uwôl Emen bi ré tô kibri sari a menba, bay ô haji nij. ⁴¹ Bay ô bô emê wo Siri a men, Silisi a a men a na dôbji ibiyare bô bay ayê bôô a tô ayê bôô woji a.

Pol gey bi Timoté ré biji bay na Silas

16 Pol sa bij Dêrb a men, Listre a a men. Kirij bay ka hen na, ôbi ayê bôô wo pôni bay uwôgeri Timoté, yori na Jub to ay bôre men, ibari na Grêk men. ² Kwôli ôm dô peré bay ayê bôô ka Listre a men, ka Ikôniyôm a a men. ³ Pol gey ayêri bi ré ô na dí. Ôbi wali kerj wô Jubnê ka mô sa iyére hende to hen a, wôsa bay hôn kêm wo ibari ré na Grêk. ⁴ Sa iyére to si Pol na Silas ô ya ya hen na, bay dôrij bijé tôô to bay jé na surjê na ay Jérusalêm a, a na bay kôlij bay ré bi kwôlê sara. ⁵ Bay ayê bôô uwôj nêrji tô bê bôô woji a men, kwônêrji erê tumô na wulê wulê a men.

Emen uwôge Pol Maséduwan a

⁶ Tunu toj hendi bô bôre jô bi si Pol na Silas ré uwôl béré Kwôlo Dôri Asi a menba, bay soji si kirij ka yi perê Priji a na Galati a hen. ⁷ Kirija bay baa da na Misi a menba, bay woge ciré erê Bitini a, nijba, Tini Jésus jôrji. ⁸ Bay so si Misi a wô erê Trowas a. ⁹ Pelal jô Pol yoyre to pôni a menba, ôbi gel gawra wo Maséduwan wo pôni debu ta tumôri a na uwôli kôl iyôn ba: «Era Maséduwan, ju sa li na ni men.» ¹⁰ Perañ cêgi pelal bi wo hen menba, nini woge geré wô erê Maséduwan a, wôsa nini hôn wo ré na Emen a ré uwôgêni bi niné ulê béré Kwôlo Dôri bij bijé ka Maséduwan a hen.

Iyore to pôni bay uwôgere Lidi ay bôre Pilip a

¹¹ Nini hena Trowas a ay bato ôrij sa iyére to derô cér a to bay uwôgere Samotras hen. Kirija kirij wôl cêgê menba, nini sa bij Néyapolis. ¹² Menba, nini ô Pilip a to na iyére to Rômêjê ôm men, na kibi iyére to

† 15: 18 Amôs 9: 11-12

tumô bô emê wo Maséduwan a men, aṅ nini wôl gaṅ ya. ¹³ Naṅ *sa merê ta a menba, nini séṅ wolé ô kibi cér a kirij ka nini kôl yaṅ ba niné upé kirij ka Jubnê ré uwôlij Emen ya, nini mô tôn iyêl naṅ yébé ka daṅ kirij bay ka hen. ¹⁴ Iyore to pôni perêrji a hen bay uwôgere Lidi, hende na iyore to Tiyatir men, na hendi dé gara bargay ka gararji mê mê hen men, na hendi tibé Emen a men. Kelma bôl bôre aṅ hende dôbe mare toyij kwôlo Pol dô. ¹⁵ Bay lere batêm naṅ bijné ka bô iyére tore a kêm menba, hende uwôgêni iyôṅ ba: «Hena kené bôren mega wo ené bi bôn tiri sa Kelma na, er-aṅge iyére tijê a.» Hende masêni aṅ nini gey naṅ tu sara.

Bay bu Pol uwôl daṅgay a Pilip a

¹⁶ Wulê wo pôni nini ô kini uwôlê Emen a menba, môni temale toṅ hendi jé to pôni era yerni a, tunu to habij yi bôre a aṅ lere hende kôrbe aṅ uwôṅ are damaṅ bij bay iyéyrere naṅ kerbê kare bay ka hen. ¹⁷ Hende era tôrni a nibay naṅ Pol pê pê karê gura kôl iyôṅ ba: «Bijné ka hen, na manê ka Emen wo derô-maraṅ a, bay ulêṅge na béré geré wo a ôrij naṅ ken kini gelê.»

¹⁸ Hende ôm hen iyôṅ wulê kwône. Deré kibri menba, bô Pol tari menba, ôbi bare cêgeri aṅ kôlij tunu hende to bôre a hen iyôṅ ba: «En kôlê naṅ hini Jésus Krist séṅ bô iyore hende to hen a.»

Menba, tunu hende to hen séṅ bôre a kirij bay ka hen a men. ¹⁹ Kirija bay iyérrere bô wo tunu to saṅ naṅ lari biji hen ré si erêṅ hen iyôṅ na, bay pô si Pol naṅ Silas wuréji ôrij tu wolé tumô bay emê iyére a. ²⁰ Bay ôrij naṅ ci bij bay jerê kwôlê kaṅ Rômêṅê aṅ kôl iyôṅ ba: «Bijné ka hen gusiré bijné derô iyére tona a men, bay na Jubnê a men. ²¹ Men, bay gelij bijné hal wo jôrij, wo nabay kaṅ Rômêṅê nana bi bôrna sara ré hen men, nana ay lij jé ré hen a men.»

²² Bô bijné ka daṅ hen tarji sarji a men, menba, bay jerê kwôlê bi bay tô bargay yi si Pol naṅ Silas a aṅ bi bay yêmnêji naṅ sera. ²³ Aṅ cêgi sê wo bay sêji a hen menba, bay biji daṅgay a aṅ kôlij gumṅa woṅ ôbi gemé iyéy daṅgay hen ré bôrji dô. ²⁴ Na kwôlo bay kôli wô sarji bi wo hen menba, ôbi ôrij naṅ ci ô bê a bô iyére to gerpé aṅ harê têrji bô kwogelê gurô a.

²⁵ Da naṅ sa kirij ka jali menba, si Pol naṅ Silas uwôlji Emen men, kibji kurôṅ heramiri a men, aṅ megêrji bay daṅgay toy tôrji. ²⁶ Menba, kirij bay ka hen na, terare yebaṅij naṅ nére aṅ tô iyéy daṅgay a yebaṅij kêm. Kibi iyére kêm pôlij, men, musure to bay hariṅ tê daṅgaynê hen kôba, beserij kêm a men. ²⁷ Gumṅa woṅ ôbi gemé kibi iyére hen eṅgij tô kum a menba, gel kibi geré kêm pôlij hen iyôṅ menba, ôbi dô yebere tori diré derij yiri. Wôsa ôbi kôl yaṅ ba, daṅ-

gaynê kêm ré si ge nij. ²⁸ Nijba, Pol jô gura kaṅ a ta kôl iyôṅ ba: «Duu yem né nini baa na ya kêm.»

²⁹ Ôbi eṅgere tare ôrij lew bô ira, ôbi wuré naṅ harê aṅ ô kurij tê si Pol naṅ Silas a. ³⁰ Ôbi biji bay so nô aṅ ôbi kôlji iyôṅ ba: «Gawrê, na lê iyeṅ a ené uwôrij gelê ba?»

³¹ Menba, bay uwôli sara iyôṅ ba: «Bi bôm sa Kelma Jésus a, aṅ já upé gelé jôbi naṅ bijné ka bô iyére tom a.»

³² Aṅ bay uwôli béré kwôlo Kelma naṅ bijné ka bô iyére tori a kêm. ³³ Derô yoyre hende to hen, ôbi ôrij naṅ ci ô pelé tu iyare to yirji a hen aṅ, menba, kirij bay ka hen, bay liri batêm naṅ bijné ka bô iyére tori a kêm. ³⁴ Men, ôbi ôrij naṅ si Pol naṅ Silas ij tori ô biji emê aṅ li yi derê naṅ bijné ka iyére tori a wô bê wo diré bi bôri sa Emen a hen.

³⁵ Kirija kirij wôl menba, bay jerê kwôlê Rômêṅê jé bay tôrji ô kôlij gumṅa na iyôṅ ba: «Bi gawrê bay ka hen ta.»

³⁶ Menba, gumṅa na ô kôlij Pol kôl iyôṅ ba: «Bay jerê kwôlê jé kôlen ené bêṅge ta. Hen iyôṅ na, ken si ô naṅ bô jalê haṅge nij.»

³⁷ Nijba, Pol kôlij bay jé na iyôṅ ba: «Kwôlê wôni bu sarni ré tô menba, bay bi bay sêni tu wolé nibay kaṅ Rômêṅê, bay bêni daṅgay a aṅ haw hen bay gey ciré bêni ta jegêd iyôṅ mera. Na iyôṅ né. Bi bay era naṅ yirji sa bêni ta.»

³⁸ Bay jé ka bay jerê kwôlê bay ka hen hô ô kôlji kwôlo Pol kelaji hen menba, harê li bay jerê kwôlê bay ka hen wôsa bay toy wo si Pol naṅ Silas ré na Rômêṅê men. ³⁹ Menba, bay era sa uwôlji bô jalê aṅ biji ta aṅ kôlji bay ré erêṅ sa ira. ⁴⁰ Kirija si Pol naṅ Silas siji daṅgay a menba, bay ô upé Lidi. Aṅ kirija bay gel bay ayê bôo men, dôbji ibiyare bôrji a a men, menba, ôrij ta.

Si Pol naṅ Silas ôrji Tésalonik a

17 Si Pol naṅ Silas soji si Ampipolis naṅ Apoloni aṅ sa bij Tésalonik, Jubnê ôrij naṅ *iyéy daṅare kirij bay ka hen. ² Mega wo Pol lêrê gaṅ gaṅ hen iyôṅ na, ôbi ô naṅ *sa merê ta a subu bô iyéy daṅare a ô iyêlê naṅ bijné ka mô ya hen gengij sa kwôlo Emen. ³ Ôbi gelji mega wo kwôlo Emen ré kôl hen, mega kwo Emen né dôri hen ré ma aṅ Emen ré biri hô gôl hôrij. Ôbi hô kôlji iyôṅ ba: «Jésu bi wo en kelêṅge kwôli hen na, na ôbi a na *Mési kwo Emen dôri hen.»

⁴ Si Pol naṅ Silas bôy Jubnê ka pôni naṅ kwôlê bi wo hen, aṅ bay ôrji tôrji a men, bijné ka na Jubnê ré kaṅ bay tibé Emen hen kôba, kwône ô tôrji a men, yébé ka damné damné hen kôba, ô tôrji a a men.

⁵ Nijba, Jubnê ka pôni terbére liji aṅ bay pera bay galê ka bay uwôṅji tô geré hen, aṅ li bay gusuré bijné derô ira. Bay ôrji iyé gawra wo bay uwôgeri Jasôn hen ciré erê wogé si Pol naṅ Silas ôrij naṅ ci tumô daṅare to kwône bijné a wô jerê kwôlê sarji a. ⁶ Kirija bay unaji

ré nij menba, bay pera si Jasôn nañ bay ayê bôô ka pôni erañ nañ ci tumô bay emê sa iyére a, bay kôl iyôn ba: «Bijné bay ka hen gusuré bijné ka sa terare añ, haw hen bay ná nà nij⁷ añ bay yi iyé Jasôn a. Bijné bay ka kêm hen li na ança bijn nañ tôô to kelma *Sésar hen né, wôsa bay kôl iyôn ba: «Ciré nañ kelma wo danji ya, bay ré uwôgeri Jésu.»»

⁸ Kwôlê woji bi wo hen gusuré kwônê bijné nañ bay emê sa iyére. ⁹ Añ bay li Jasôn nañ bay ayê bôô têtiji pa dema bay ré biji ta tôte.

Si Pol nañ Silas ôrji Béré a

¹⁰ Bô yoyre hende to hen bay ayê bôô bijn si Pol nañ Silas ô Béré. Kirija bay sa bijn menba, bay ô iyéy danare to Jubnê. ¹¹ Jubnê ka Béré a na, li dô díba, bay yi mega ka Tésalonik ré, bay gey Kwôlo Dôri wo si Pol bi wo hen nañ bô pôn, añ nañ wulê wulê bay dênse magtubu to Emen ciré gelé na ba, kwôlê wo Pol ré dô hen na, ré na tiri hari bi ba. ¹² Añ ka pôni kwône perêrji a ay bôrji. Men, perê bijné ka sa iyére to danji a bay ka hen na, yébé ka damné damné hen nañ impê kwône a men ayji bôrji men. ¹³ Kirija Jubnê ka Tésalonik toy wo si Pol ré uwôl béré kwôlo Emen a Béré a men na, bay saji wô gwôsê kwônê bijné añ sôge tôrji. ¹⁴ Kirij bay ka hen na, bay ayê bôô bijn Pol ô si kibi cér iyôn añ na si Silas nañ Timoté a baji tôte. ¹⁵ Bijné ka bi Pol hen na, ôrij nañ dí kwôy Atên a dema ré heraji Béré a tôte, añ Pol kôlji ré heraji sa kôlji si Silas nañ Timoté ré eraji unéri lew Atên a.

Pol na Atên a

¹⁶ Kirija Pol mô gem si Silas nañ Timoté Atên a menba, bôri tari wô kamrê ka ôbi gel nañ kirij kirij perê ira hen.

¹⁷ Ôbi iyêl nañ Jubnê men, bijné ka sa iyére to danji a ka mô tebe Emen hen men, bô iyéy danare a men, sa pôn pôn ôbi iyêl tu wolé nañ bijné ka ôbi uwonji tô geré hen a men. ¹⁸ Bay henê are ka bay uwôgeji épikuriñê nañ éstoysinê † hen kôba, era sa iyêl nañ dí. Ka pôni engere iyôn ba: «Ôbi heragê bi wo hen kôl na kwôli mi hen ba?» Kirija ka pôni toy wo Pol dô kwôlo Jésu men, kwôli jê sé wo bijné ka ma a men na, bay kôl iyôn ba: «Ôbi dô na kwôli kamrê ka sa iyére to danji a.»»

¹⁹ Menba, bay biri ô nañ ci kini danare to bay emê sa iyére a to bay uwôgeji *Ayéropaj hen añ kôli iyôn ba: «Derêni tô ançañ gelé ka kôrbi ka ju kôl kwôliji hen nija henê. ²⁰ Wôsa ju derêni na kwôlo kôrbi kôrbi añ nini gey henê tô kwôlê bi wo hen.»»

²¹ Bijné ka Atên a kêm, kergê ré bay iyére ré nañ wulê wulê môrji na wô toyé men, kelê men, kwôli ança si haw.

²² Menba, Pol hena débu ta tumôrji a, añ kôl iyôn ba: «Bijné ka Atên, tun a ba, ermé wonje yi sa Emen a kêm. ²³ Wôsa kirija en ô derô ira na, en gel iyéy kamrê kanje men, en gel kirij uwoyé ançañ sarga bijn Emen kwône nijba, kwo pôni ka bay dí are sara kôl iyôn ba: «Kini uwoyé gindiriw wo emen wo nini hône ré.» Iyôn ba, na Emen wo ken tibri añ ken wôni ré bi a ené era wô ulê béré kwôlê wori hen.»

²⁴ «Emen wonj ôbi dé sa terare nañ are kêm ka yi ya hen, ôbi wonj Kelma wo derômarañ nañ kwo sa terare a nà, ôbi mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré men, ²⁵ ôbi ôrij doy gawra ré li ani biri ré, wôsa na ôbi a bijn gawrê kêm gelé nañ bul nañ are kêm a men. ²⁶ Na nañ gawra pôn nêñ a ôbi ré lij tô bijné kêm hen, añ dji sa terare a nà kêm men, ôbi genge wulê wo are kêm a lij men, jengê kini merêrji biji a men. ²⁷ Ôbi li hen iyôn bi gawrê ré wogeri añ kirija bay ré hamnêri wô unéri, añ iyen ba, bay ré uwonni. Tiri wori ba, Emen débu kelan nañ kwôni iyôn perêrna na ré.

²⁸ «Wôsa na yiri a a nana uwônij gelé hen men, nana nêñ ôrij si na si na hen men, nana yij gawrê hen a men.»

Mega wo bay piyê kurôn kanje ka pôni na kôl hen: «Wôsa nana kwôngêri.»

²⁹ Mega wo nana kwôngêri hen iyôn na, na erménge mega wo ôbi ré gelij môñ kamrê ka bay li nañ lôr men, nañ lari men, réba jerew wo jeranê men, wo na ermé nañ kôbi gawra lê hen né nij. ³⁰ Emen erem sa wulê wo gawrê kêm na na, bay tu tij hen ré nij, nijba, haw hen ôbi uwôge gawrê kêm nañ kirij kêm bi bay ré dí tô têrij lêreji añ. ³¹ Ôbi genge wulê wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijné a kêm nañ geréri nañ kwo ôbi dôri hen. Ôbi biri ji si kamrê perê bijné ka ma wô gelij bijné kêm mega wo ré na ôbi a diré dôri ré yi ôbi jerê kwôlê hen.»

³² Kirija bay toy wo Pol kôl wô jê sé kamrê wo bijné ka ma menba, ka pôni ayrêri men, ka pôni kôl iyôn ba: «Cêgê já hô kelê nija toyé a.»

³³ Kirij bay hen menba, Pol dji añ ô ta. ³⁴ Menba, ka pôni dí yirji yiri a menba, ay bôrji, perêrji a na, gawra wo bay uwôgeri Dénis wo na dami perê danare to bay berê sa iyére hende to hen men, iyore to bay uwôgere Damaris, nañ bijné ka danji a men.

Dé tô églis to Kworênt

18 Cêgê menba, Pol hena Atên a ô Kworênt a. ² Ya hende to hen na, ôbi uwôn Jub wo pôni bay uwôgeri Akilas na kwôni wo bay yêri sa iyé Pônt. Ôbi hena Itali a sa haw nañ tamni Prisil, wôsa kelma wo dami Kulod na ay tôri bi Jubnê kêm ré ôrji añ sa iyé Rôm a. Menba, Pol bu miljare nañ ci. ³ Mega wo Pol

† Hini bi wo wôô hen na, na bijné ka ô tô ermé wo Grêknê ka bay uwôgeji Epikurus nañ Jéno hen.

kôba, na ôbi lê tanda môñ bay iyôñ men hen na, ôbi mô iyére toji a añ li jé nañ ci. ⁴ Nañ *sa merê ta a merê ta a kwôy kwôy na, ôbi dô kwôlê bô *iyéy dapare a añ woge bi Jubnê nañ Grêknê ré bi bôrji sa kwôlê wori bi wo hen a.

⁵ Nijnba, kirija si Silas nañ Timoté henaji Maséduwan a saji menba, ôbi dí jé lê tanda ba, añ li na jé derê kwôlê yôd kôljin Jubnê mega wo Jésus ré na *Mési kwo Emen dôri hen. ⁶ Bay kañ kwôli men, bay tiréri a men menba, Pol gage bunu bargay kari añ kôlji iyôñ ba: «Kwôbrenge a baa sarñge a, kwôlê wôni nañ san a, añ haw hen, na erê iyé bijné ka na Jubnê ré hen.»

⁷ Ôbi hena kirijn bay ka hen ô iyé Titus Justus a wo na ôbi tibé Emen wo iyére tori jénijn nañ iyéy dapare hen. ⁸ Krispus ôbi sa iyéy dapare hende to hen bi bôri sa Kelma nañ bijné ka bô iyére tori a kêm men, bijné kwône ka Kworênt a ka toy kwôlo Pol hen na, ay bôrji añ bay liji batêm.

⁹ Bô yoyre to pôni a, Kelma kôljin Pol bô pelal a iyôñ ba: «Hare ré dô kwôlê yôd yôd díba ju wôm tôñ né.

¹⁰ Ena nañ ju, kwôni wo a dé kôbri sam a wô gelem gusijn ba, nañ, wôsa bijné kañê kwône baa derô iyére hende to hen ya tô.»

¹¹ Pol mô Kworênt a li elê pôn nañ geserê jii dôrijin bijné kwôlo Emen.

Bay ôrijin nañ Pol tumô Galijnô a

¹² Wulê wo Galijnô na na ôbi emê kirijn ka Akay a hen na, Jubnê bijn tôrji añ birji Pol ôrijin kini jerê kwôlê a.

¹³ Añ bay kôl iyôñ ba: «Gawra bi wo hen woge bi diré biyé bijné bi bay ré tebe Emen nañ geré wo bijn nañ tôô ré hen.»

¹⁴ Pol dá kelê kwôlê tô menba, Galijnô kôljin Jubnê iyôñ ba: «Hena henañ ré na dagê sa tôô lay, ré na anja habijn kani ka dami lay na, ré ené toyé kwôlê wonje bi wo hen tiri a men. ¹⁵ Nijnba, mega wo na nañare tonje to gengijn sa kwôlê won kelê men, sa hini a men, sa tôô tonje a men hen na, na kwôlê wonje díba, nôbi na panê kwôlo hen iyôñgi hen né.»

¹⁶ Menba, ôbi dageji kini jerê kwôlê a. ¹⁷ Bay kêm bu Sôstên ôbi sa iyéy dapare sêri kini jerê kwôlê a nijba, dôljin Galijnô ré kwôy.

Pol bulo hera Antiyôk a

¹⁸ Pol wôl gañ Kworênt a menba, ôbi déñ yêñêri bay ayê bôô añ day tera nañ bato wô erê Siri nañ si Prisil nañ Akilas. Nijnba, pa dema ôbi ré dá erê tô na, ôbi bi bay dili sari a Sênkré a, wôsa ôbi na ay tôri tumô Emen a. ¹⁹ Bay sa bijn Epês a menba, Pol dí si Prisil nañ Akilas añ, añ ô iyéy dapare a ô dôrijin Jubnê kwôlê. ²⁰ Bay kôli ôbi ré wôl sem nañ ci, nijba, ôbi kañ. ²¹ Pa dema ôbi ré ô ta, tô ná, ôbi kôlji iyôñ ba: «Hena Emen né gey na, na hô hera.»

Menba, ôbi ay bato ô ta. ²² Kirija ôbi sa bijn Sésaré añ herbe tôñ menba, ôbi ô Jérusalêm wô lijn bay ayê bôô ka ya hen dosé pa dema ré ô Antiyôk a. ²³ Ôbi wôl ya hende to hen sem menba, bul hô ô gôr bô emê wo Galati a nañ Priji dôbijn ibiyare bô bay ayê bôô ka ya hen a.

Apolôs ô Epês a men, Kworênt a men

²⁴ Jub wo pôni bay uwôgeri Apolôs ôbi yêñ na Alêksandri a, ôbi sa bijn Epês a. Na kwôni wo kwôlê gwa kibri a men, hôn magtubu to Emen dô a men. ²⁵ Bay na hali nañ geré wo Kelma, menba, ôbi uwôl béré men, gelijn bijné nañ geréri kwôlo Jésus nañ yi derê nijba, na batêm to Ja a ôbi ré hôn mera. ²⁶ Ôbi dô kwôlê nañ ibiyare bô *iyéy dapare a nijba, kirija si Prisil nañ Akilas toy kwôlo ôbi dô hen iyôñ menba, bay biri ô nañ ci añ gili geré wo Emen damañ a nañ geréri. ²⁷ Menba, ôbi genge diré erê bô emê Akay a, bay ayê bôô dôbri ibiyare bôri a, añ bay li magtubu bijn bay ayê bôô ka Kworênt a bi bay ré biri yirji a dô. Kirija ôbi ô bijn menba, nañ bô derê wo Emen na, ôbi li nañ bay ayê bôô damañ. ²⁸ Wôsa ôbi kôl kwôlê nañ ibiyare tu wolé kañin kwôlo Jubnê men, gelji nañ magtubu to Emen mega wo Jésus ré na Mési kwo Emen dôri hen.

Pol sa bijn Epês a

19 Kirija Apolôs baa Kworênt a tô na, Pol waya si bô emê wo Asi sa iyére to keram yi ya hen añ sa bijn Epês a. Ôbi uwôñ bay ayê bôô ka pôni kirijn bay ka hen. ² Añ ôbi engeriji iyôñ ba: «Kirija na kena bijn bônje sa Jésus hen na, na ken uwôñ Tunu toñ hendi bô bôre ba?» Menba, bay uwôli sara iyôñ ba: «Kwôli Tunu toñ hendi bô bôre kôba, nini toy ré.»

³ Pol engeriji iyôñ ba: «Batêm to yôn a bay ré lénje ba?» Menba, bay uwôli sara iyôñ ba: «Na batêm to Ja na uwôl bérére hen.»

⁴ Menba, ôbi kôl iyôñ ba: «Ja na lijn bijné ka *Israyêl batêm to gel wo bay ré déñ tô têrijn toji añ, añ ôbi na kôlji bi bay ré bi bôrji sa kwo ré era cêgeri a hen, ôbi a na Jésus.»

⁵ Kirija bay toy kwôlê wori bi wo hen iyôñ menba, bay bi bay liji batêm nañ hini Kelma Jésus. ⁶ Pol uwôl kôbri sarji a menba, bay uwôñ Tunu toñ hendi bô bôre añ bay iyêl kibi yê wo dangi men, bay uwôl béré kwôlo Emen biji hen a men. ⁷ Bijné bay ka hen kêm na môj kibi wôô.

Pol dô kwôlê a Epês a

⁸ Pol ô bô *iyéy dapare a añ dô kwôlê kwôy kwôy li geserê subu, ôbi dôrijin bijné kwôli *emê iyére to Emen nañ ibiyare bi diré biyéji. ⁹ Ka pôni bôrji dengel añ kañ kwôli bi wo hen tu bijné añ kôlji kwôlo habijn gengijn sa geré wo Kelma hen, menba, Pol dô yiri yirji a añ dô bay

ayê bôô ôrij wolé, aṅ naṅ wulê wulê ôbi dôrji kwôlê bô iyéy gelé are to Tiranôs a. ¹⁰ Ôbi gilji are bay ka hen iyôṅ kwôy li elê wôô aṅ li wo bijné ka sa iyé Asi a Jubnê ré, Grêkñê ré kêm toyji kwôlo Kelma.

¹¹ Aṅ Emen bijn Pol li gijnê wo dê kirijn. ¹² Aṅ na hen iyôṅ a bijné ré pô kibi bargay ka hebe yiri hen ô hebjin yi bay ômpare, menba, bay berare men, ka tunu to habijn si aṅ bôrji a men. ¹³⁻¹⁴ Jubnê ka pôni dagijn tunu to habijn bô bay ômpare a ôrij si na si na. Perê Jubnê bay ka hen na, na kam *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe woṅ Jub wo bay uwôgeri Sébéba ka jurgem hen. Aṅ bay kôba, gey uwôgê hini Kelma Jésus sa bijné ka ôrij naṅ tunu to habijn bôrji a hen aṅ bi hende ré séṅ, menba, bay kôlij tunu to habijn hende to hen iyôṅ ba: «En ay tòn béṅge naṅ hini Jésus wo Pol uwôl béré kwôlê wori hen bi kené si aṅ.»

¹⁵ Menba, tunu to habijn hende to hen uwôlji sara iyôṅ ba: «En hôn Jésus men, en toy kwôli Pol a men. Nijnba, kenbay ba, kena si i men ba?» ¹⁶ Menba, gawra wo tunu to habijn yi bôri a bi wo hen kurijn sarji a aṅ basirêji gôlij, aṅ bay tôrij kôbri a aṅ bay séṅ iyére tori a ge tôrji seṅge men, naṅ iyare yirji a men. ¹⁷ Bijné ka Epês a kêm Jubnê ré, Grêkñê ré toy kwôlê bi wo hen, aṅ bay kêm harê liji aṅ bay bi kwôlê damaṅ sa hini Kelma Jésus. ¹⁸ Aṅ kwônê bijné ka ay bôrji hen era sa dô tô jé lêreji wo habijn bi wo hen ta tu wolé. ¹⁹ Bijné kwône ka na li aṅgaṅ beli hen na, eraṅ naṅ magtubu toji toṅ beli hende to hen, aṅ uwoyré aṅ tu bijné. Magtubu toji hende to hen larirji kêm na, ré erê selé sak tôre bay.

²⁰ Na iyôṅ a, kwôlo Kelma ré ô tumô tumô naṅ néé wori men, gel néé wori bi wo hen a men.

Kwôlê yi Epês a aṅ Pol ô ta

²¹ Cêgi are bay ka kêm hen menba, Tunu toṅ hendi bô bôrê dô tumô Pol aṅ ôbi genge diré sé si Maséduwan naṅ Akay aṅ erê Jérusalêm a. Ôbi kôl iyôṅ ba: «Hena ené bijn yeṅ na, na erê Rôm a men.»

²² Ôbi jé si Timoté naṅ Erast megêri bay jé Maséduwan a aṅ ôbi ba, wôl sem bô emê wo Asi a.

²³ Wulê bi wo hen na, kwôlê wo dami yi Epês a wô sa geré wo Kelma. ²⁴ Sa hende to hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Démétriyus, na ôbi igé lari, ôbi ay lari aṅ ige are gelijn naṅ iyéy kamrê kaṅ Artémis hen aṅ bay kel, aṅ ôbi naṅ bay jé kari uwôrij are damaṅ kini jé woji bi wo hen a. ²⁵ Ôbi day bay jé kari naṅ megêri bay igé lari aṅ kôlji iyôṅ ba: «Megên, ken hôn, na jé wona bi wo hen a béna derê hen. ²⁶ Ken gel men, toy a men, aṅga gawra woṅ Pol bi wo hen li hen. Ôbi kôl mega wo emen wo kôbi gawra a ré lê hen na, ré na emen woṅ tiri ré. Aṅ ôbi bôy bijné kwône, na Epês a pôni mera ré, nijba, bô emê wo Asi a kêm. ²⁷ Aṅ kwôlê wori bi wo hen a lê aṅ jé wona a mênijn men, hini emê wo iyéy emen wo dami woṅ Artémis hen kôba a mênijn a men.

Aṅ emen bi wo bijné ka bô emê wo Asi a naṅ sa terare a na kêm tebe hen na, dampare tori a naṅê sari a.»

²⁸ Kirija bay toy hen iyôṅ menba, bôrji tarji aṅ bay ka gura kôl iyôṅ ba: «Artémis emen wo Epês a na kwo dami.»

²⁹ Lê woji bi wo hen ay kirijn derô ira aṅ bay pô si Gayus naṅ Aristark ka Maséduwan megê Pol kaṅ bay biri ôrij kergare hen ôrij naṅ ci tu wolé. ³⁰ Pol gey diré erê upé kwônê bijné tu wolé nijba, bay ayê bôô jôri.

³¹ Milñéri ka damné ka Asi ka pôni kôba, kôli ôbi ré ô tu wolé ré.

³² Heragê wo dami ôm tu wolé aṅ i i ba ka gura wori wori, li aṅ kini dapare a hen na, kwôni hôn na ba, wô mi a bay ré daṅ ba, ré kwôy. ³³ Perê kwônê bijné bay ka hen na, ka pôni dôrij Alêksander woṅ Jub wo bay ayri dí tumô hen sa tê kwôlê bi wo hen, ôbi li kôbri bi bay ré wôm tôṅ aṅ diré dôrji kwôlê jôrij sa si Gayus naṅ Aristark. ³⁴ Nijnba, kirija bay hôn wo ôbi ré na Jub hen iyôṅ menba, bay ka gura kibriji pôni kwôy li tare wôô kôl iyôṅ ba: «Artémis emen wo Epês a na kwo dami, Artémis emen wo Epês a na kwo dami.»

³⁵ Menba, dami wo pôni woṅ ôbi emê sa iyére biji bay wôm tôṅ aṅ kôlji iyôṅ ba:

«Gawrê ka Epês, bijné kêm hôn wo sa iyé Epês ré na sa iyére to iyéy emen Artémis naṅ aṅga gelijn naṅ ci ka kurijn ta hen. ³⁶ Kwôni wo a narê ba, naṅ, iyôṅ na, wômênge tôṅ díba, ken li are mega kené erem kwôlê ré iyôṅ né. ³⁷ Gawrê ka ken eraṅ naṅ ci nà ná, bay li ani kani ka habijn iyéy kamrê a ré men, bay uwôge hini kamrê wo habijn wôni ré a men. ³⁸ Hena Démétriyus naṅ bay jé kari ré ôrij naṅ kwôlê wôni naṅ kwôni na, wulê woṅ jerê kwôlê ya men, kilmé nà ya men, bi bay uwôgijn yirji tumôrji a. ³⁹ Men, hena kwôlê wôni wo daṅgi ré ya ba, naa janê tumô bay jerê kwôlê ka bay tôrji dí naṅ geréri hen. ⁴⁰ Nana bô dô ré ba, bay a ulêna kwôlê sarna mega wo nana na bay mène kirijn wô sa dapare tona to kemnên, wôsa ani ka li aṅa nana daṅ na ba, naṅ, men, naa nê mê derê tô dapare hende to hen ré a men.»

Kirija ôbi kôl hen iyôṅ menba, ôbi bijn bijné bur haji nij.

Pol bul hô Maséduwan a men, Grês a men

20 Kirija tô kwôlê bi wo hen jôrij nij menba, Pol day bay ayê bôô aṅ dôbji ibiyare bôrji a. Men liji dosé aṅ bu geré wô erê Maséduwan a.

² Kirija ôbi ô naṅ kirijn kirijn sa iyé Maséduwan a dôrij bay ayê bôô kwôlê kwône dôbijn ibiyare bôrji a, menba, ôbi ô Grês a. ³ Aṅ ôbi li geserê subu ya. Kirija ôbi da ayê bato wô erê Siri a menba, ôbi toy wo Jubnê ré way kwôli liri habrê hen ya, menba, ôbi genge heré si Maséduwan. ⁴ Bijné ka biri tô kergare tori hende to hen a na: Sopatêr kema Pirus wo Béré a men, Aristark

nañ Sékôndus ka Tésalonik men, Gayus wo Dêrb nañ Timoté men, Tikik nañ Tropim ka bô emê wo Asi a men. ⁵ Bijné bay ka kêm hen na, ôri tumô ô geméni Trowas a. ⁶ Nibay ba, nini hena Pilip cêgi geserê wo mapa wo wubere dîj ya ré hen menba, nini li wulê bay geré dema niné bijn unéji Trowas a tô, añ nini li wulê jurgem ya.

Gerjé kergare to Pol ô Trowas a

⁷ Nañ sa demas perare menba, nini dañ kibi emê wo Kelma añ Pol kiya da erê ta nij menba, ôbi iyêl nañ bay ayê bôô kwôy sa kirij jal. ⁸ Bô iyére to ta to nini dañ ya hen na, lampa kwône berare kirij ya. ⁹ Kema mana wo pôn bay uwôgeri Etik mô da nañ tu pinêter menba, yi kum kañ dôre wôsa Pol dô kwôlê cêgeri ke-lañ. Kum ayri añ ôbi kirij ta bô iyére to subi to ta † añ bay ca ayêri ta menba, ôbi ma. ¹⁰ Pol herbo añ era lew sa denge gili añ sa ayri kôbri a añ kôl iyôn ba: «Sunéngge ré! ôbi baa geñ baa ya.»

¹¹ Menba, Pol hô day hôriñ bô ira ta, añ ô merê kibi gwoy emê to Kelma menba, bay hô iyêl kwôy wo tare sij menba, ôbi ô ta hari nij.

¹² Kema mana bi wo hen, gôl añ bay ayri ôriñ ij añ na yi derê wo dami.

Pol hena Trowas ô Milé

¹³ Nibay nini day bato ôriñ Asôs a tumô. Na ya hen a Pol ré sa dayê nañ ni. Na hen iyôn a, ôbi ré genge, wôsa ôbi gey diré erê nañ têri.

¹⁴ Kirija ôbi sa bijn unéni Asôs a menba, bay dañ nañ ni añ nini ô Mitilên a. ¹⁵ Kirij bay ka hen na, kirija kirij wôl menba, nini ô kwôy da nañ Kiyô, añ dañ to hen menba, nini sa bijn Samôs a añ wulê pôn cêgê menba, nini sa bijn Milé. ¹⁶ Pol genge diré debé tôn a Epês a ré, wôsa ma diré debé sem bô emê wo Asi. Wôsa ôbi mase hena ré iyen ba, diré bijn Jérusalêm a tumô *Pantékwôt.

Pol lij surjê ka Epês a dosé Milé a

¹⁷ Pol jé uwôgê surjê ka bay ayê bôô ka Epês a Milé a. ¹⁸ Kirija bay sa bijn unéri menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken hôn hal wujê nañ ken wulê kêm wo na en môriñ perêngge a kirija na en sañ bô emê wo Asi a hen. ¹⁹ En li jé bijn Kelma nañ uwôyrê yi ré men, nañ cémé tun a men, perê wayê wo Jubnê way kwôlen wô gelen gusij hen a men. ²⁰ Ani kani ka dôri ka ré lê nañ ken ka en uwôbe sarji tôn ba, nañ, en uwôl béré are kêm men, en geléngge are tu wolé men, bô iyére tonge a men. ²¹ Anqañ gelé kanê na, na wo Jubnê nañ bijné ka iyére to danji a ré ré bul uné Emen men, ré bi bôrji sa Kelma wona Jésus a men. ²² Haw hen, Tunu buren eren bi ené ô Jérusalêm a, anqa a lèn ya hen kôba, en

† Na iyére to bay dí sa megare a megare a.

hôn né tó. ²³ Nijba, anqa pôn ka en hôn na, nañ sa iyére iyére to en ôriñ hen na, Tunu toñ hendi bô bôre gelen wo ené yé danjay men, ené gelij gusij daman a men. ²⁴ Nijba, en bô yen mega ani ré iyôn, derêri ba, na wo ené bu iyére derij kibi jé wo Kelma Jésus bèn kôben a hen. Ôbi a na ulê béré Kwôlo Dôri wo gengij sa bô derê wo Emen hen.»

²⁵ «Na en mô perêngge a na kêm uwôl béré kwôli *emê iyére to Emen añ haw hen, en hôn kwôni pôn iyôn perêngge a hen a gelé tun né nij yôd. ²⁶ Na ôbi á, ené keléngge kemnêñ wañ a ta hen, hena kwôni pôn perêngge a ré ge kay ba, na kwôlê wujê nôbi ré nij. ²⁷ Wôsa na en uwôlêngge béré anqa Emen na genge hen kêm díba, na en uwôbêngge sarji tôn né.

²⁸ Geméngge yerngge dô men, ken gem gamgê kêm ka Tunu toñ hendi bô bôre béngge ken yi bay gemérji hen men, beréngge sa bay ayê bôô ka Emen uwonji nañ kwôbri kemari wori hen a men. ²⁹ En hôn wo cêgen wo na ôriñ ta hen na, gawrê ka gelij môñ henjê iyôn hen, a tóbê yirji perêngge a añ gamgê kôba, bay a dji ré.

³⁰ Perêngge a hen kôba, bijné ka pôn a kelê kwôlê woñ benare añ wô terê bay ayê bôô bê a tôrji a. ³¹ Dénge tu melênê sa yerngge a. Ken hôn, elê subu wo na en li perêngge a hen na, yoyre nañ tu tare en haléngge pôn pôn, añ kirij ka pôn a nañ cémé tun a.»

³² «Añ haw hen na, en bêngge kôbi Emen a men, nañ kwôlê wori woñ bô derê hen. Ôbi ôriñ nañ néé wo ka debij tó ayê bôô woñge a men, kwonj béngge anqa dôri kêm ka ôbi gem wô bijn bijné ka na kari hen men. ³³ En li tu bôriyare sa gursu to kwôni a ré men, sa lôr wo kwôni a ré men, sa bargay ka kwôni a ré a men. ³⁴ Ken-bay ken hôn ené li jé nañ kôben wujê ana niné uwônij anqa ré li nañ ni nibay nañ megên. ³⁵ Kirija en li jé daman hen iyôn na, en geléngge na gelé, wôsa na hen iyôn a, kené lê nañ bay nimré men, ermij sa kwôlo Kelma Jésus nañ yiri na kôl kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi na, li yi derê gôlij kwôni wo uwôn.» »

³⁶ Kirija ôbi kôl kwôlê bi wo hen iyôn kô nij menba, ôbi cubu gubarji tôn nañ ci kêm añ uwôl Emen. ³⁷ Bay kêm herij tó Pol a nañ sômê men, biri a kabrêrji a a men wô liri dosé toñ erê ta. ³⁸ Tirji li na wô sa kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Bay ré gelé tiri ré nij hen.» Añ bay biri kwôy ôriñ kibi bato a.

Pol ô Jérusalêm a

21 Kirija nini dji añ nij menba, nini ay bato añ hergij sarni si Kôs a, añ nini wôl ya. Kirija kirij wôl menba, nini ô Rôd a añ nini wôl ya. Añ nini hena Rôd a ô Patara. ² Kirij bay ka hen na, nini uwôn bato to ta erê Pinisi a menba, nini day ô.

³ Kirija nini gel sa Sipre ba da menba, nini dere añ sa kôbi maa añ nini ô si Siri, añ nini herbe Tir a, wôsa bay ca terê anqa bô bato hen tôn. ⁴ Nini li sa jurgem ya

hende to hen, wôsa nini uwôn bay ayê bôd ya. Menba, Tunu kôlji bay ré kôlji Pol ré ô Jérusalêm a ré. ⁵ Kirija wulê woni kô niñ menba, nini ô wô dayê bato wô erê kergare toni menba, bay kêm bêni nañ yéberji men nañ kamniji dé kibi kalmê a nañ iyére. Kirij bay ka hen na, nini cubu gubarni tôn kibi cér a añ nini uwôl Emen. ⁶ Añ kirija nini lij dosé kô niñ menba, nini day bô bato a menba, bay hô iñ haji niñ.

⁷ Kirija nini hena Tir a sa bij Tolémé menba, nini ô beré kôbi bay ayê bôd ka ya hen añ nini wôl nañ ci.

⁸ Kirij wôl menba, nini hena ya hen ô Sésaré añ nini ô wulê iyé Pilip woñ ôbi ulê béré wo pônî perê ka jurgem ka bay na tôrji Jérusalêm a hen. ⁹ Kamni kañ kalmê pôrbu na bay kôlji bijé kwôlo Emen yêge sari biji hen men. ¹⁰ Kirija nini li wulê kwône hen iyôn menba, *ôbi kibi Emen wo bay uwôgeri Agabus hen hena Judé sa.

¹¹ Ôbi era sa upéni añ ay arij wo Pol hariñ tô bôri hen, hariñ kôbri wori nañ têri tori añ kôl iyôn ba: «Kwôlo Tunu toñ hendi bô bôré kôl iyôn ba: «Ôbi iyéy arij woñ harê tô bôd bi wo hen na, gel, na hen iyôn a, Jubnê ré biri harê Jérusalêm a añ bij bijé ka sa iyére to danji a.» »

¹² Kirija nini toy hen iyôn menba, nibay nañ bay ayê bôd ka Sésaré nini mase Pol ré ô Jérusalêm a ré. ¹³ Niñba, ôbi ulêni sara iyôn ba: «Wô mi a kené sômnê men, wô mi a kené woge wô té denğôn men, hen iyôn ba? Na yé danğay a mera ré niñba, na temare hende kôba, na ma Jérusalêm a wô sa hini Kelma Jésus.»

¹⁴ Mega wo nini nêni biyêri ré hen iyôn menba, nini uwôli dôriñ dôriñ ré niñ, añ nini kôl iyôn ba: «Bi Kelma li bô geyé wori.»

¹⁵ Kirija wulê woni nêni hen iyôn menba, nini nañ yerni añ nini ô wô erê Jérusalêm a, ¹⁶ bay ayê bôd ka Sésaré bêni añ bay ôriñ nañ ni iyé gawra wo bay uwôgeri Nasôn wo niña erê yé iyére tori a hen, ôbi na kwôni wo Sipre hen, ôbi na ôbi ayê bôd ca yeñ.

Pol ô gelé surñê ka églis to Jérusalêm

¹⁷ Kirija nini sa bij Jérusalêm a na, bay ayê bôd beréni yirji a nañ yi derê. ¹⁸ Kirij wôl menba, nini ô nañ Pol iyé *Jak a añ surñê ka églis kêm kôba ya men.

¹⁹ Pol liji dosé menba, dôrji kwôli are kêm ka Emen né li nañ geré wori sa iyé bijé ka na Jubnê ré a hen. ²⁰ Si Jak nañ surñê toy kwôlo Pol dôrji hen iyôn menba, bay heram Emen añ kôli iyôn ba: «Yênini, ju gel Jubnê kwône ay bôrji men bay kêm dí yirji damañ baa yi tôd to *Moyis a baa ya tô. ²¹ Men, bay kôlji kwôli anğay gelé ka jeré gelij Jubnê ka mô perê bijé ka sa iyére to danji a hen, bi bay ré déñ tôd to Moyis men, jeré kôlji bay ré waliñ kamniji keñ ré men, bay ré li hara wo Jubnê ré a men. ²² Na lênge iyeñ niñ ba? Wôsa bay a toyé wo jeré sa hen ya. ²³ Li anğay niña kôlem hen. Perêni a na bijé pôrbu ka na ay tôrji bij Emen na ya.

²⁴ Pôrji nañ ju, ju ôriñ lôniñ yem nañ ci mega wo hara wona gey hen iyôn men, ju têbe are kêm ka bay lij sarga hen añ bi bay dilji sarji. Añ kirija bijé gel hen iyôn menba, bay a kelê kwôlo bay na ré kôlji gengij sam hen na, ré na kwôlê woñ benare déñ iyôn, wôsa jôbi kôba, jeré li tôd baa ya men. ²⁵ Bijé ka sa iyére to danji a ka ay bôrji hen na, nini li magtubu ayij tôd kôlji iyôn ba: «Bay ré ôm tanare to bay tibij kamrê hen né men, kwôbe ré men, tanare to kwôbrere bij tôn né hen né men, bay ré yij yijare toñ têriñ ré a men.» »

²⁶ Kirij wôl menba, Pol pô bijé bay ka hen ôriñ añ lôniñ yiri nañ ci men, ôbi ô *iyéy Emen a wô jeré sa to kirija lônê yi ré kô niñ ba, diré bê kwôbe wô sarji pôn pôn.

Bay bu Pol derô haba wo iyéy Emen a

²⁷ Kirija wulê wo jurgem hen da kerê niñ menba, Jubnê ka hena bô emê wo Asi sa hen, gelji Pol iyéy Emen a menba, gwôsiji bijé kêm añ bay biri. ²⁸ Añ bay ka gura kôl iyôn ba:

«Kam *Israyêl, néninge men, gel gawra woñ ôbi erê nañ kirij kirij kôlji bijé kêm kwôlo habij gengij sa kam Israyêl men, sa tôd to Moyis men, sa iyéy Emen a men hen. Añ haw hen ôbi hô erañ nañ bijé ka na Jubnê ré hen derô haba wo iyéy Emen a wô mênij kirij ka yi nañ jengêrji bay ka hen sôn.»

²⁹ Bay kôl hen iyôn, wôsa bay gel Tropim wo Epês a derô ira nañ dí menba, bay erem yañ ba ôbi ré ôriñ nañ dí derô haba wo iyéy Emen a.

³⁰ Añ lê woji bi wo hen ay bijé kêm derô ira añ bay dayrij nañ kwônêrji. Bay bu Pol sij nô derô haba wo iyéy Emen a añ bay legeré kibi geré ta lew lew. ³¹ Kirij bay ka hen na, bay gey ciré deréri menba, kwôli era sa kurij ma dami wo asgarñê mega are ré li are bô Jérusalêm a kêm. ³² Menba, ôbi day asgarñê nañ bay sarji ôriñ lew kwôli bijé bay ka hen, kirija bay gel asgarñê nañ damné kaji bay ka hen iyôn menba, bay dí sê Pol ba. ³³ Dami wo asgarñê bay ka hen era sa bi bay biri añ kôlji bay ré harê kôbri nañ gangi masure wôd, añ engere ôbi ré na i ba? Men, ré na mi a ôbi ré li ba a men. ³⁴ Niñba, bijé bay ka kêm hen na, ka pônî kaa gura kôl na iyôn men, ka pônî kaa gura kôl na iyôn men, añ dami wo asgarñê nêni toyé kwôlê wôni dêrêrê henê ré, menba, ôbi bi bay ôriñ nañ Pol galay a. ³⁵ Kirija bay erañ nañ dí da kibi ira menba, asgarñê ayri ta wôsa bô bijé tarji damañ. ³⁶ Bijé kêm era tôri a añ ka gura kôl iyôn ba: «Diiri, diiri.»

Pol dô kwôlê jôriñ sari

³⁷ Kirija bay ca sij nañ dí bô galay a menba, Pol kôlji dami wo asgarñê iyôn ba: «En gey kôlem kwôlê pôn.» Menba, dami wo asgarñê na engere iyôn ba: «Ju hôn kelê kibi grêk men ba? ³⁸ Iyôn ba, jôbi a na Ejipt, wo na

gwôse bijné aṅ na gerij naṅ ka pôni dubu pôrbu derô gwôlê hen ba?»

³⁹ Menba, Pol kôli iyôṅ ba: «Ena ôbi ré. Nôbi ena Jub wo Tars bô emê wo Silisi a, ena kema iyére to dami, en uwôlen déṅ na iyêljin bijné kwôlê.»

⁴⁰ Ôbi diri aṅ Pol hena debu ta aṅ lij bijné kôbri. Né kirij wôm sidij menba, ôbi kôlji kwôlê naṅ kibi yê Jubnê kôl iyôṅ ba:

22 «Yênên naṅ balên, toyéṅge kwôlo na deréṅge wô jôrij san hen.»

² Né kirij hô wôm sidij a kirija bay toy wo Pol iyêlji naṅ kibi yê wo Jubnê hen.

³ Ôbi kôlji iyôṅ ba: «Ena Jub wo bay yên Tars a bô emê wo Silisi a. Nijba, en li manare na Jérusalêm a na men, ôbi gelenare are na Gamaliyêl men. Ôbi gelen are ka gengij sa tôô to môpêrna kwôy yôd. Na en ay yen bij Emen môṅ wo kenbay kêm kemnêṅ ken lij hen iyôṅ men, ⁴ en gelij tu bijné ka ay geré wo Kelma hen, gusij men, ka pôni uwôṅ temare a men, en bi bay pô imṅê ré yébé ré bay harê kôbriji naṅ musure aṅ biji danṅay a men. ⁵ *Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surṅê kêm a keléṅge mega wo ené kôl na tiri, wôsa na bay a na lê magtubu ben wô yêrnêna Jubnê ka Damas a, na wô perê bay ayê bôô ka ya hen heraj naṅ ci Jérusalêm a wô gelji gusij.»

Pol kôl kwôli ayê bôô wori

(Jé lê bay jé 9: 1-19, 26: 12-26)

⁶ «En ô ô, menba, kirija en baa dâ naṅ Damas na, tare debu dirne nij menba, kirij ka peranjgi ka dami hena derômaraj a sa perange kirij kwan a. ⁷ En kirij tôṅ menba, en toy tôô kwôni kôlen iyôṅ ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij hen iyôṅ ba?» ⁸ En engere iyôṅ ba: «Ju na i ba, Kelma?» Menba, kwôni bi wo hen kôlen iyôṅ ba: «Ena Jésus wo Najarêt, na nôbi a jeré gelen gusij hen.» »

⁹ «Bijné ka ô naṅ en hen na, bay gel kirij ka peranjgi bay ka hen, nijba, bay toy tôô kwôni bi wo iyêlen hen né. ¹⁰ En engere iyôṅ ba: «Kelma, na mi a ené lê nij ba?» Menba, Kelma uwôlen sara iyôṅ ba: «Hena ta, ju ô Damas a, bay a gelem are kêm ka Emen ay tôri bem bi jeré li hen.» ¹¹ Nijba, peranjê wo kirij ré perange hen na, jôren gelé kirij aṅ na bay bêren hen, a beré kôben ôrij naṅ en Damas a.

¹² Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananiyas na kwôni wo tebe Emen men, bi kwôlê sa tôô tona a a men, aṅ Jubnê ka Damas a kêm dô kwôli dô. ¹³ Ôbi era sa upen debu kwan a aṅ kôlen iyôṅ ba: «Yênên Sôl bi ju hô gel kirij hôrij.» Menba, kirij bay ka hen na, en hô gel kirij hôrij aṅ en gili. ¹⁴ Ôbi kôlen iyôṅ ba: «Emen wo môpêrna a dôrem bi jeré hôn bô geyé wori men, jeré gel kwoṅ ôbi lê anṅaṅ derôre hen men, jeré toyij kwôlo ôbi ré kôlem naṅ kibri wori hen a men. ¹⁵ Já yé ôbi kelê kwôli tumô gawrê kêm gengij

sa anṅa ju gel naṅ tum hen men, ka ju toy naṅ mam hen a men. ¹⁶ Wô mi a jeré hô gaanê sôṅ ba? Hena ta, ô ju ô lê batêm aṅ bi têrij tom ré pilij aṅ naṅ hini.» »

Pol dô kwôli jé wo Emen né jéri ligi bijné ka na Jubnê ré hen

¹⁷ «Kirija en hera Jérusalêm a na, wulê wo pôni en uwôl Emen bô *iyéy Emen a menba, pelal jôren, ¹⁸ en gel Kelma aṅ ôbi kôlen iyôṅ ba: «Hena lew ju si ô aṅ Jérusalêm a, wôsa bay a toyé kwôlê wupê wo ju dôrji hen né.» ¹⁹ En uwôli sara iyôṅ ba: «Kelma, bay hôn dô wo na ré na nôbi a na ré erê naṅ bô *iyéy danare iyéy danare perê bijné ka bi bôrji sam a hen biji danṅay aṅ sêji a men hen. ²⁰ Men, kirija bay na duu Etiyên wôṅ ôbi derê kwôlem hen na, nôbi kôba, na en ya men, na en bij naṅ bay deréri bay ka hen men, na en gem bargay kaji a men.» »

²¹ «Nijba, Kelma kôlen iyôṅ ba: «Ô, wôsa na jém kelaj upé bijné ka na Jubnê ré hen.» »

Pol kôlij dami wo asgarṅê wo diré na Rômê

²² Bijné dôbe marji toyij kwôlo Pol bi wo hen kwôy sa bij sa kwo ôbi kôl wô erê upé bijné ka sa iyére to danṅi a hen menba, bay karê gura kôl iyôṅ ba: «Gawra wo hen iyôṅgi hen na, bi mênij sa terare a na aṅ! Ôbi dé bi ré gôl ré.»

²³ Bay karê gura men, tô bargay kaji lêrê belgey belgey men, pôrji terare wusiré ta a men. ²⁴ Menba, dami wo asgarṅê bi bay ôrij naṅ Pol bô galay a bi bay ré ô yêmnêri aṅ enrijni kwôlê hônij tô anṅa ôbi ré li aṅa bijné ré karê gura sari a hen. ²⁵ Nijba, kirija bay ca harêri aṅ bi ciré yêmnêri menba, Pol kôlij ôbi sa asgarṅê wo wulê bi wo hen iyôṅ ba:

«Ken ôrij naṅ tôô toṅ sê kwôni wo na Rômê wo kwôlê biri ré tô hen ba?»

²⁶ Kirija ôbi toy hen iyôṅ menba, ôbi ô kôlij dami woji iyôṅ ba: «Já lê iyen ba? Gawra bi wo hen na Rômê.»

²⁷ Menba, dami wo asgarṅê bi wo hen engere Pol iyôṅ ba: «Kôlen, ju na Rômê tiri a men ba?» Menba, Pol uwôli sara iyôṅ ba: «Ew, ena Rômê.»

²⁸ Ôbi hô kôl iyôṅ ba: «Nôbi en têbe damaṅ dema ené yij Rômê tô.» Menba, Pol kôl iyôṅ ba: «Nôbi en yêṅ Rômê.»

²⁹ Bijné ka ré ca engeriri kwôlê hen na, dô tôrji wolé ligi Pol a men, dami wo asgarṅê bi wo hen kôba, harê liri men, kirija ôbi hôn wo Pol ré na Rômê aṅ diré bi bay ré harêri naṅ ganṅi musure hen.

Bay ôrij naṅ Pol tumô danare to surṅê a

³⁰ Dami wo asgarṅê bi wo hen gey henê tô kwôlo Jubnê ré dirj Pol sari a hen. Aṅ kirija kirij wôl menba, ôbi bi bay besere musure têri a, aṅ ay tôri bij bay sa

bay bê kwôbe nañ sanédrên kêm bi bay ré dañ. Menba, ôbi erañ nañ Pol sa ðiji tumôrji a.

23 Pol bô surñê ðéñ a bô tirji a añ kôlji iyôñ ba: «Yênên, na nañ bôð pôn a ené ayiñ geré wo Emen bi wo hen ca yeñ kwôy sañ kemnên hen.»

² Menba, *dami wo damné kañ bay bê kwôbe Ananiyas kôljin bay tôri ka ðebu ða kwa Pol a hen bay ré sê kibri. Menba, Pol kôli iyôñ ba: ³ «Na jôbi a Emen ré ðêm tumô, gweñ wo bôri. Ju mô na wô jerê kwôlê nañ tôð menba, tôð hende to hen ju ðage sare aña jeré kôlji bi bay ré sên hen.»

⁴ Bijné ka ðebu ða kwa Pol a hen kôli iyôñ ba: «Ju ô kwôy tiiré dami wo damné kañ bay bê kwôbe wo Emen!»

⁵ Menba, Pol uwôlji sara iyôñ ba: «Yênên en hôn wo ré na dami wo damné kañ bay bê kwôbe ré, wôsa liñ bô magtubu a kôl iyôñ ba: «Já tiiré ôbi sa bijné kam né †.»»

⁶ Pol hôn wo kwa surñê ré na *Sadusijnêñê men, kwarji ré na *Parisijnêñê men, na ôbi a, ôbi ré hena ðebu ta tumôrji a añ kôl kañ a ta kôl iyôñ ba: «Yênên, ena Parisijnê, kema Parisijnê, na wôsa en hôn mega bijné ka ma ré jê sé kamñê hen, a kené ka jerê kwôlê san a hen.»

⁷ Kirijna Pol kôl hen iyôñ menba, nariñare kwôlê yi perê Sadusijnêñê nañ Parisijnêñê menba, ðañare kariñ kini wôð. ⁸ Wôsa Sadusijnêñê kôl iyôñ ba, bijné ka ma ré jê sé kamñê ré men, *mana wo derômarañ a ré nañ men, tunu to habijn kôba, ré nañ a men. Nijnba, Parisijnêñê ba kôl are bay ka kêm hen ré ya men. ⁹ Heragê ôm wuu menba, *bay derê tô tôð to Emen ka pônî perê Parisijnêñê henaji kariñ mañê nañ nérji añ bay kôl iyôñ ba:

«Nini uwôñ kwôlê wôni woñ uwôljin kwôlê sa gawra wo na a ré. Na tunu tôni réba, na mana wo derômarañ a a kôli kwôlê bi wo hen kôba nana hôn né.»

¹⁰ Bay nariñ kwôlê uwoy tumô tumô menba, dami wo asgarñê hare wô wo bay ma ré yêgerê Pol derôre a menba, kôljin asgarñê ré ô perêrji a hen ré dera Pol herañ nañ ði bô galay a.

¹¹ Derô yoyre menba, Kelma si sa Pol a añ kôli iyôñ ba:

«Bu yem ibiyare, ju dera kwôlen Jérusalêm a niñ, añ baa wo Rôm a kôba, já derê kwôlen hen iyôñ men.»

Jubñê ge sa Pol ta ta

¹² Kirijna kirijn wôl nañ tô kirijn menba, Jubñê gerji sa Pol ta ta añ dusu yirji kôl iyôñ ba, ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derijn Pol. ¹³ Bijné ka way kwôli Pol hen na, bay ðê tôre pôrbu. ¹⁴ Bay ô uné bay sa bay bê kwôbe nañ surñê añ kôlji iyôñ ba: «Nini dusu yirni niné emê ani ré kwôy wo niné derijn Pol iyôñ iyôñ.

† 23: 5 Sé nô 22: 27

¹⁵ Kenbay nañ surñê kêm ken ô kôljin dami wo asgarñê ré erañ nañ Pol béñge bi kené hô kebê kwôli gelé sôñ, añ nibay ba, niña panê yirni añ kirijna bay erañ nañ ði menba, niña deréri geré.»

¹⁶ Menba, kuna Pol woñ kema yêri toy kwôlê bi wo hen iyôñ menba, ô bô galay a ô kôli ta. ¹⁷ Menba, Pol jé uwôgê ôbi sa asgarñê wo pônî añ kôli iyôñ ba: «Ôriñ nañ kema mana wo hen ligi dami woñge a ôbi ôriñ nañ kwôlê pôn ya ða kôli.»

¹⁸ Ôbi sa asgarñê bi wo hen ôriñ nañ ði bijn dami woñ añ kôli iyôñ ba: «Pol woñ ðañgay hen, a kelê ené erañ nañ kema mana wo na bem wôsa ôbi ré ôriñ nañ kwôlê pôn ya wô kôlem.»

¹⁹ Dami wo asgarñê bi wo hen bu kôbi kema bi wo hen ôriñ nañ ði wolé engereri iyôñ ba: «Na kwôli mi a jeré gey kôlen ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôli sara iyôñ ba: «Jubñê way bi ciré era sa kôlem jeré bi Pol kiya ré ô tumô sanédrên a mega ciré erê kebê tô kwôli gelé sôñ iyôñ. ²¹ Nijnba, ju bi bôm sa kwôlê woñ a ré wôsa bijné ðê tôre pôrbu perêrji a uwôbê tô geré gemni, wôsa bay dusu yirji ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derijn, bay bu sa têrji kô niñ añ bay gem na toyé kwôlê wom mera.»

²² Dami wo asgarñê bi wo hen ði kema mana bi wo ô añ kôli iyôñ ba: «Kwôlo ré kôli hen na, kwo ré kôljin kwôni wo ðañgi ré pa pa.»

Bay jéñ nañ Pol Sésaré bijn ôbi emê sa iyére Pélis

²³ Menba, dami wo asgarñê na uwôga bay sa asgarñê wôð añ kôlji iyôñ ba: «Beréñge sa têrñge nañ asgarñê arew wôð men, asgarñê kañ bay yêndê tôre jurgem men, bay jebé tôrñge kañ bay dargaw hen arew wôð a men añ ka erê Sésaré yoyre hende to hen kirijna bijné ô yé tôñ tôñ hen. ²⁴ Wogéñge yêndê ken bijn Pol añ ken ôriñ nañ ði nañ deréri ô bijn Pélis ôbi emê sa iyére.»

²⁵ Ôbi li magtubu bijn kôbri a kôl iyôñ ba:

²⁶ «Klodiyus Lisiyas, a lê magtubu hende to hen bijn dami wupê ôbi emê sa iyére Pélis, en lêm dosé!

²⁷ Jubñê bu gawra wo en jéñ bem hen añ bay gey diri menba, en ôriñ nañ asgarñê dema ené derari kôbriji a wôsa en toy wo ôbi ré na Rômê. ²⁸ En gey ené henê tô kwôlo bay ðiri sari a hen menba, en bi bay ôriñ nañ ði tumô sanédrên a. ²⁹ Menba, gel mega kwôlo bay ðiri sari a hen na, gengijn na, sa nariñay kwôlo gengijn sa tôð toji añ kwôlê wôni wo nêm deréri lay, yé ðañgay lay ba, nañ. ³⁰ Kirijna en toy mega wo bay ré bu sa têrji ciré deréri, na ôbi a, ené jéñ nañ ði bem añ na kôljin bay ðéri kwôlê sari a bay ka hen ré ô kañgêri tumôm a.»

³¹ Asgarñê bi kwôlê sa tôð to dami woñ ré ay bijn hen, añ bay ôriñ nañ Pol yoyre hende to hen kwôy Antipa-

tris a. ³² Kirija kirij wól menba, asgarjê ka nañ têtji hen bilji hô galay a añ diji bay yêndê a ôrij nañ Pol.

³³ Kirija bay ô bij Sésaré a menba, asgarjê kañ bay yêndê bij kelma Pélis magtubu hende to hen men, bay dôbri Pol kôbri a men. ³⁴ Ôbi dêñse magtubu hende to hen añ engerij Pol iyôñ ba: «Kwo ré na gawra wo bô emê wo yôñ ba?» Menba, kirija bay kôli ôbi ré na kwôni wo Silisi a, ³⁵ menba, ôbi kôli iyôñ ba: «Kirija kamañ ka dém kwôlê sam a hen a saji pa dema ené engerem kwôlê tô.»

Añ ôbi ay tôô bi bay ré ôrij nañ dí ô geméri iyére to *Hérôd na dí hen.

Jubñê dij Pol kwôlê sari a

24 Wulê bay cêgê menba, Ananiyas *dami wo damné kañ bay bê kwôbe nañ surjê ka póni saji Sésaré nañ gawra wo bay uwôgeri Têrtulus woñ ôbi iré kwôlê woji, bay ô wô kañgê Pol kibi Pélis ôbi emê sa iyére. ² Pélis jé uwôga Pol añ Têrtulus uwôli kwôlê sari a kôl iyôñ ba:

«Dami wujê Pélis, na wô sa kem jôbi aña niné môrij nañ bô jalê hen men, na sa kibi tu melênê wom aña kirij ré ñanij wô derê wo sa iyére hende to hen. ³ Na kibi kelanêrem jôbi dami wujê Pélis aña niné uwôñij are kêm kwôy kwôy nañ kirij kirij hen, nini lêm dosé. ⁴ Bi ené jebam ré na, na kelê kwôlê dêj iyôñ mera, na ôbi a, ené uwôlem dôbê mam ju toyij kwôlo nija kôlem hen. ⁵ Nini bô mega gawra bi wo hen na, ré na ôbi mênê kirij wo habij men, ôbi cube tu Jubñê ka sa terare a nà kêm men, ôbi a na ôbi sa bijé ka bay uwôgeji *Najarêtnê hen men. ⁶ Ôbi woge diré mênê *iyéy Emen aña niné biri. [Nini gey niné jerê kwôlê sari a nañ tôô toni, ⁷ nijba, dami wo asgarjê Lisiyas era sa dôri kôbrini a nañ néé, ⁸ añ kôlij bay déri kwôlê sari a bay ka hen ré era sa kañni tumôm a.] Hena jeré engeriri kwôlê na, kwôlo ôbi a uwôlem sara hen na, já kelê kwôlo niné kôl hen na, ré na tiri mera.»

⁹ Jubñê kêm kôl iyôñ ba: «Kwôlo Têrtulus ré kôl hen na, ré na tiri.»

Pol dô kwôlê jôrij sari

¹⁰ Ôbi emê sa iyére lij Pol kôbri ré iyêl menba, ôbi uwôli sara kôl iyôñ ba:

«En hôn wo jeré na ôbi jerê kwôlê bô iyére tona ca yeñ elê kwône aña nañ bôô pôn a ené iyêlê kwôlê tumôm a jôrij san hen. ¹¹ Jôbi ju engere ju gel, li wulê môj kibi wôô ré tô wo en ô Jérusalêm a wô tibé Emen. ¹² Añ kwôni gelen en iyêl nañ kwôni derô haba wo *iyéy Emen a ré men, en gwôse bijé iyéy danare a ré men, kirij ka dangi a derô ira ré a men. ¹³ Bijé bay ka hen bay nêmerê tô kwôlo bay dén san a haw hen né. ¹⁴ Nijba, aña li are a na: En hôn wo ené na mana wo Emen wo môñêrni nañ geré wo kôrbi bi wo bay kôl ré

na kwo habij hen men, en bi bôn sa kwôlo magtubu to Emen toñ tôô a nañ to bay kibi Emen kôl a hen a men. ¹⁵ En bi bôn sa Emen a aña bay kôba, bi bôrji sara mega wo bijé ka li añañ derôre nañ kañ bay lê habré hen kôba, ré jêji sé kamjê. ¹⁶ Na ôbi á, ené mase bi ené yij kwôni woñ ôbi bôô pôn tu Emen a men, tu gawré a men hen.»

¹⁷ «Li elê kwône cêgen wo en henañ Jérusalêm a ôrij a menba, en herañ nañ gursu to bay berij baliyare nañ balên hen wô biji men, wô lê sarga bij Emen a men. ¹⁸ Na aña en li bay ka bay gelen derô haba wo iyéy Emen a bay a hen. En li nañ bijé hara woñ lôñê yi hen añ kwône bijé na nañ nañ en men, kwôni li ani kani kañ mañê ré a men. ¹⁹ Nijba, na Jubñê ka póni ka Asi ka upen hen, aña hena kwôlê wôni ré ya kôba, ré na bay a ré sa kañgen tumôm a dí. ²⁰ Kwo kamañ ka dube nà ná, bi bay kôl kwôli aña habij ka en li li kirija na en dube tumô sanédrên a hen. ²¹ Na wô sa kwôlê pôn nêñ wo na en kôl kañ a ta debij perêrji a hen a, bay ré uwôlij kwôlê san a. Na en kôl mega wo bijé ka ma ré jê sé kamjê, na ôbi a, ené debij tumôrnge a hen, a kené ka jerê kwôlê san a hen.»

²² Pélis hôn kwôlo gengij sa ayê bôô hen dô, aña ôbi jô kibi sariya na ta aña kôl iyôñ ba: «Kirija dami wo asgarjê Lisiyas a sa dema ené jerê kwôlê woñge bi wo hen tô.»

²³ Ôbi kôlij ôbi sa asgarjê kañ bay gemé Pol hen ré hôrij nañ dí dangay a nijba, bi bay ré li iyére nañ dí ré men, bay ré dí bi miljêri ka ré gey ba, ré sa gili men, ré li nañ dí a men.

Pol yi dangay a

²⁴ Wulê sem cêgê menba, Pélis nañ tamni Drusil saji. Hende na Jub. Menba, ôbi jé uwôga Pol aña toy kwôlo ôbi kôl gengij sa bê bôô sa Jésu Krist a.

²⁵ Mega Pol kôl wô lê añañ derôre men, beré yi nañ jerê kwôlê wo a era hen a men, hen na, dengô Pélis tiri aña ôbi kôli iyôñ ba: «Hô ham nij aña hen na, ené uwôn tulmô kirij dê ba na hô jé uwôgam tô.»

²⁶ Ôbi kôl yañ ba, Pol ma ré biri gursu aña ré jé uwôgeri kwôy kwôy wô iyêlê nañ dí hen.

²⁷ Elê wôô cêgê menba, Pôrkuyus Pêstus ay kenare hôlmê Pélis. Mega wo Pélis gey bi yi Jubñê ré dôrji sari a hen iyôñ menba, ôbi dí Pol dangay a.

Pol gey bi diré ôrij nañ kwôlê wori tumô kelma wo dami Sésar a

25 Pêstus sa kini ayê kenare tori a, li wulê subu menba, ôbi hena Sésaré ô Jérusalêm a. ² Aña damné kañ bay bê kwôbe Emen, nañ bay sa Jubñê ôrij ô kañgê Pol yiri a aña bay maseri damañ ³ bi ôbi ré herañ nañ Pol Jérusalêm a. Ermé woji a na: bay way kwôli aña bôrji a ba, bay gey uwôbê tô geré wô deréri. ⁴ Nij-

ba, Pêstus kôlji iyôn ba: «Pol ré yi danggay a Sésaré a apan d'ôbi kôba, diré da herê na herê ya haw hen.»⁵ Ôbi hô kôlji iyôn ba: «Bi bay sarngge hô nâp en Sésaré apan hena gawra bi wo hen ré li ani ka habij ya ba, bi bay ô kanjêri!»

⁶ Pêstus wôl Jérusalêm a wulê marge réba môj mera menba, bul hô Sésaré, apan kirijna kirij wôl menba, ôbi ô kini jerê kwôlê a apan bi bay erapan nâp Pol. ⁷ Kirijna Pol sa menba, Jubnê ka hena Jérusalêm hen mééri ta apan diri kwôlo dami dami sari a nijba, bay nêem gelê dêrêrê anga habij bay ka ôbi li hen né. ⁸ Nijba, Pol iyêl kwôlê jôrij sari kôl iyôn ba: «En li ani kani ka habij gengij sa tôô to Jubnê ré men, gengij sa *iyéy Emen ré men, gengij sa ôbi emê sa iyére wo dami *Sésaré a men.»⁹ Pêstus gey bi yi Jubnê ré dôrji sari a menba, ôbi kôlij Pol iyôn ba: «Ju gey erê Jérusalêm a bi ené nanê kwôlê wom yep ba?»

¹⁰ Nijba, Pol uwôli sara iyôn ba: «En debu na kini jerê kwôlê wo ôbi emê iyére wo dami Sésaré a na apan na hende to hen a kwôlê ré a jôrij san a. Mega wo ju gel hen iyôn na, nôbi en lij Jubnê ani kani ka habij ré yôd. ¹¹ Hena kwôlê wôni ré bu san lay, hena ené li ani kani ka habij ka nêem wo bay ré deren ná, na kanê bi bay ré deren né ré, nijba, hena kwôlo bay dén san a hen, ré na kwôlê wôj dén iyôn na, kwôni nêem wo a ayen biji ré. En gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésaré ré nan kwôlê woni bi wo hen.»

¹² Menba, Pêstus engerij bay tôri kwôlê apan toy kwôlê wo bay kôli hen apan kôlij Pol iyôn ba: «Ju gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésaré ré nan kwôlê wongge bi wo hen nij na, já erê tumôri a.»

Bay ôrij nâp Pol tumô si Agripa nâp yêri Béréniis a

¹³ Wulê sem iyôn cêgê menba, kelma Agripa nâp yêri Béréniis saji Sésaré a wô lij Pêstus dosé. ¹⁴ Mega wo bay wôl nêem kwôlê hen iyôn na, Pêstus dôrij Agripa kwôli Pol kôl iyôn ba:

«Gawra wo pôni wo Péliis na diri danggay a hen na ya. ¹⁵ Kirijna na en ô Jérusalêm a menba, damné kan bay bê kwôbe nâp surnê ka Jubnê eraji sa kanji apan bay gey bi kwôlê ré biri. ¹⁶ Nijba, en kôlji iyôn ba: «Tôô to Rômênê kôl jerê béré kwôni iyôn mera baa wo ôbi nâp ka diri kwôlê sari a hen môrji bem men, baa wo ôbi ré dô kwôlê jôrij sari ré a men.»¹⁷ Bay saji na nâp en, apan kirij wôl, en dô bul ré tô menba, en ô kini jerê kwôlê a apan en bi bay erapan nâp gawra bi wo hen. ¹⁸ Bay déri kwôlê sari a bay ka hen saji nijba, kwôli ani kani ka habij ka ôbi li dêrêrê iyôn ba: en gel ré. ¹⁹ Bay narip nâp di na kwôli lê kwôlo Emen woji men, kwôlo gengij sa gawra wo pôni wo bay uwôgeri Jésus wo ma nij nijba, Pol kôl ôbi ré hô mô gep baa ya hen. ²⁰ Apan kwôlo na ulê sa kwôlo hen iyôngi a ba, en hôn né, menba, en engerij Pol kwo ré gey herê Jérusalêm a bi bay ré ô

jerê kwôlê sari a yan ba?²¹ Nijba, Pol gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésaré ré nan kwôlê woji bi wo hen apan en bi bay gemni danggay a kwôy wo na jéj nâp di tumô ôbi emê sa iyére wo dami Sésaré a.»

²² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôn ba: «Nôbi en gey toyé kwôlo gawra bi wo hen men.» Menba, Pêstus uwôli sara iyôn ba: «Kiya tôj hen já toyéri mera.»

²³ Kirijna kirij wôl menba, si Agripa nâp yêri Béréniis saji nâp kwônê bijné men, bay sa asgarjê men, damné ka derô ira a men kini jerê kwôlê a apan Pêstus bi bay erapan nâp Pol. ²⁴ Apan ôbi kôl iyôn ba:

«Kelma, Agripa, men, kenbay kêm ka mô nâp ni na, ken gel gawra wo hen wo Jubnê kêm eraji sa unen Jérusalêm a men, tôj na men, wô kwôli apan karêji gura kôlji ciré gey bi ôbi ré ma. ²⁵ Kupê nôbi ba, anga ôbi li ka nêem deréri ba, en gel ré, nijba, mega wo ôbi gey ôbi emê sa iyére wo dami Sésaré ré nan kwôlê wôri hen iyôn nij na, en genge ené jéj nâp di. ²⁶ Apan kwôlê wôni wo ené lij magtubu bij ôbi emê sa iyére wô sari ya ba, en gel ré, na ôbi á, ené biri ôbi era tumôrngge a na men, tumôm jôbi kelma Agripa a men, apan kirijna jerê engeriri kwôlê ba, bi ené uwôj kwôlê wôni ba, ené lij magtubu bij ôbi emê sa iyére Sésaré. ²⁷ A yé mega kwôlê wôj galê iyôn, hena ené jéj nâp kwôni wôj danggay baa lê magtubu kôlij kwôli anga bay diri sari a hen né.»

Pol dô kwôlê tumô Agripa a

26 Agripa kôlij Pol iyôn ba: «Jôbi ju dô kwôlê wom.»

Menba, Pol ay kôbri ta apan dô kwôlê wô jôrij sari apan kôl iyôn ba:

² «Kelma Agripa, kwôlê kêm wo Jubnê dén san a hen na, yen dôren gap wô derê kwôlê wupê tumôm a kem-nêj. ³ Wôsa ju hôn hal wo Jubnê men, naripay kwôlê woji a men. En uwôlem uwôl bôm apan ju toyij kwôlo na kelê hen.»

⁴ «Jubnê kêm hôn hal wupê nâp kampên men, hal wupê wo ca yep wo na en môrij perê balên a Jérusalêm a hen men, ⁵ bay hônen ca yep men, hena bay ré gey kôba, bay a derê kwôlen a men mega wo tô lê kwôlo Emen woni a ba, ené na *Parisijê wôj dén kan bay lê tôô dê tô bijné ka baa hen. ⁶ Apan haw hen bay erapan nâp en kini jerê kwôlê a na wô sa bê wo en bi bôn sa kwôlo Emen na ayij tôri bij môjêrni hen. ⁷ Apan tô yé woni wo môj kibi wôô hen bi bôrji wô gelê are bay ka Emen na ayij tôri hen, lij. Na ôbi á, bay ré tebri yoyre nâp tu tare nâp bôô pôni hen, kelma Agripa, na wô sa bê bôô sa are bay ka Emen na genge hen, apan Jubnê ré dén kwôlê san a hen. ⁸ Wô mi a kenbay Jubnê kené bô mega wo Emen né bij bijné ka ma ré jê sé kampê ré ba?»

⁹ «Nôbi naŋ yen na en erem mega wo ené lê are bay ka kêm hen wô mênin hini Jésu wo Najarêt. ¹⁰ Na hen iyôn a, na ené li Jérusalêm a, en pô bay ayê bôd kwône bi daŋgay a naŋ tôd to bay sa bay bê kwôbe ay ben men, kirija bay ca dirji kôba, en biŋ naŋ bay derérji bay ka hen a men. ¹¹ En ô naŋ *iyéy daŋare iyéy daŋare gelji gusij damaŋ aŋ bi bay ré déŋ tô ayê bôd woji men, bôn bi wo taren sarji a hen na, en ô wô gelji gusij sa iyére to daŋgi a a men.»

Pol dô kwôli ayê bôd wori

(Jé lê bay jé 9: 1-19, 22: 6-16)

¹² «Na hen iyôn a, ené ô ené erê Damas a naŋ néé men, tôd to bay sa damné kaŋ bay bê kwôbe ay dôd ben hen a men. ¹³ Kelma Agripa, kirija en baa geré tô menba, naŋ tay díŋne menba, en gel kirij ka perañgi hena derômarañ a aŋ berare dê tare aŋ aŋ perañgê woji bi wo hen era sa perañge kirij kwan a naŋ kamaŋ ka ô naŋ en hen men. ¹⁴ Nini herij tôŋ terare a kêm menba, en toy tôd kwôni kôlen naŋ kibi yê wo Jubnê kôl iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij hen iyôn ba? Debé wo ju dében iyêre hen na, ju mène na yem wom déŋ iyôn.» ¹⁵ En engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma» menba, Kelma uwôlen sara kôl iyôn ba: «Ena Jésu, na nôbi a jeré gelen gusij hen. ¹⁶ Niŋba, hena ju debu ta. En si sam a na wô wo jeré yi mana wuŋê men, ôbi derê kwôlen wô kôlij biŋé kwôli sé wo en si sam a hen men, wô gelé wo ju gelen kemnêŋ hen men, wô ulêji béré aŋga na gelen hen a men. ¹⁷ Na dôren kôbi Jubnê men, kôbi biŋé ka sa iyére to daŋgi a ka na jém yirji a hen a men. ¹⁸ En jém bi jeré bi tirji ré jôrij men, bi jeré deraji bô kirij kaŋ dilemne a herañ kirij ka perañgi a men, jeré deraji bô néé wo Sidan a eraŋ kwo Emen a aŋ kirija bay ré bi bôrji sari a ba, bi ôbi ré díŋ bôri jal sa têrij toji a aŋ bay ré uwôrij kirij perê biŋé ka na ka Emen hen men.» »

Pol kôl kwôli jé wori

¹⁹ «Kelma Agripa, kirij bay ka hen na, en bi kwôlê sa pelal bi wo hena derômarañ a bi wo hen. ²⁰ Menba, en dôrij biŋé ka Damas a naŋ ka Jérusalêm a kwôlê tumô dema ené dôrij ka bô emê wo Judé a kêm men, en dôrij biŋé ka sa iyére to daŋgi a, aŋ en kôlji bi bay ré dí tô jé lêreji wo cay hen baa, aŋ bay ré bul uné Emen aŋ bi jé lêreji ré gel wo coré bul hal woji bi wo hen tiri a men. ²¹ Na tôri bi wo hen a, Jubnê ré gelen wo en ô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bay beren ciré deren ôbi a hen. ²² Na wô ulê wo Emen uwôl kôbri baa ya san a kwôy kemnêŋ aŋa ené débij dôrij kwôlê biŋ biŋé kêm, ka beray men, ka damné men, en kôl na kwôli aŋga magtubu to bay kibi Emen naŋ tôd to *Moyis na kôl tumô niŋ ré sa hen díba, en kôl kwôli aŋga daŋgi kani ré. ²³ Bay na kôl iyôn ba, Mési, kwo Emen

dôri hen réé gelij gusij men, ôbi ré yé kwo tumô wo ré jê sé kamnê perê biŋé ka ma a men, ôbi ré ulê béré kirij ka perañgi kaŋ gelê biŋ Jubnê men, biŋ biŋé ka sa iyére to daŋgi a a men.»

Pol kôlij Agripa ré bi bôri sa Emen a

²⁴ Mega wo Pol iyêl hen iyôn menba, Pêstus ôn tôri kôl iyôn ba: «Ju gal Pol, ju dôyrê are gaŋ, aŋ lêm aŋ ju gal.»

²⁵ Niŋba, Pol uwôli sara iyôn ba: «En gal ré, Dami wuŋê Pêstus, na kwôlê woŋ tiri men, kwoŋ derôre a men a ené kôl hen. ²⁶ Kwôli are bay ka en dô biŋ kelma Agripa hen na, ôbi hôn dô. Iyôn ba, na naŋ ibiyare a ené iyêlê tumôri a hen. En hôn wo ôbi ré hôn kwôli are bay ka hen kêm. Wôsa are bay ka kêm hen na, lij na kini uwôbê ré. ²⁷ Kelma Agripa, ju bi bôm sa kwôlo bay kibi Emen a na kôl hen ba? En hôn wo jeré bi bôm sara.»

²⁸ Agripa kôlij Pol iyôn ba: «Sem a menba, já lêm na yé ôbi ayê bôd.»

²⁹ Pol uwôli sara iyôn ba: «Ré na kemnêŋ, ré wôl gaŋ kôba, na kwôlê wôni ré, niŋba, en uwôl Emen bi ré na jôbi penem mera ré niŋba, kenbay kêm ka ken mô toy kwôlo en dô kemnêŋ hen kené ay bôrŋge môŋ nôbi iyôn, díba en gey bi kené yi daŋgay a môŋ kuŋê iyôn né.»

³⁰ Kelma men, ôbi emê sa iyére men, Béréniŋ naŋ biŋé kêm ka mô naŋ ci hen henaŋ ta. ³¹ Aŋ kirija bay dô yirji wolé menba, bay kôlij perêrji a iyôn ba: «Ani ka gawra bi wo hen li ka nêd deréri réba beréri ba, naŋ.»

³² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôn ba: «Hena gawra bi wo hen henaŋ ré gey bi Sésar ré ŋan kwôlê wori ré na, ré jeré uwôli ta mera.»

Bay ay Pol ôrij Rôm a

27 Kirija bay genge wo niné ay bato wô erê Itali a menba, bay biŋ gawra wo bay uwôgeri Juliyus hen bi ré gem Pol naŋ megêri daŋgay ka daŋgi. Juliyus bi wo hen, na ôbi sa asgarŋê ka bay uwôgeji ré na ka kelma hen. ² Menba, nini day bô bato to hena sa iyére to bay uwôgere Adramit aŋ ta erê si tera wo bô emê wo Asi a aŋ nini ô. Aristark wo Maséduwan wo sa iyére tori na Tésalonik a hen ô naŋ nini men.

³ Kirija kirij wôl menba, nini sa biŋ Sidôn aŋ nini debe tôŋ sem menba, Juliyus lij Pol dô aŋ ôbi diri herbe ô beré kôbi miljéri men, bi bay ré li naŋ dí sa aŋga ôbi ôrij doyrji hen men. ⁴ Nini hô day ô ta aŋ ni ni bu si kwôŋge cér wo si Sipre wôsa kal ge si sarni gaŋ. ⁵ Nini ô si kibi cér wo ô si Silisi naŋ Pampili hen aŋ nini sa biŋ Mira bô emê wo Lisi a.

⁶ Kirij bay ka hen na, Juliyus dami wo asgarjê bi wo hen uwôn bato to hena Alêksandri wo ta erê Itali a menba, ôbi béni nini day.

⁷ Wulê kwône nini ge gan né aji nini mase gan dema niné sa bij sa iyé Sinid tō. Mega wo kal jerêni erê ta hen iyôn na, nini si si Salmoné iyére to yi sa iyére to derô a to bay uwôgere Krêt hen aji nini bu kwongé wo Krêt bi wo hen wo kal ge gan ya ré hen.

⁸ Aji kirija nini masa dé dé menba, nini sa bij kirij ka bay uwôgeji ré na kini débé bato ka dôri ka da nan sa iyé Lasé hen.

⁹ Kirija nini wôl gan hen iyôn menba, jebé bato na iyére wôsa wulê won jerê bôd kurôn won kibi kelanê di jô nij †. Menba, Pol yêge marji kôl iyôn ba: ¹⁰ «Miljén, en bô mega wo kergare tona ré na kergare to iyére, wôsa hena nana ô hen iyôn na, anja bô bato a nan bato yere kôba, a mênij men, nabay kôba, dô ré ba, na mênij a men.»

¹¹ Nijba, Juliyus ba, bi bôri na sa kwôlo ôbi ayê gôni bato men, sa kwo ôbi iyéy bato a men di dîba, sa kwôlo Pol a ré. ¹² Mega wo kini débé bato bay ka hen dé merê ya kibi kelanê a ré hen iyôn menba, bijé kwône ka nan ni hen ré, gey ciré erê kirij bay ka hen men. Bay gey hena ré iyen ba, ciré erê Pénis kini débé bato wo Krêt wo yi si kini kurijay tare hen aji ciré erê merê ya kwôy derij kibi kelanê.

¹³ Kal wo hena si sa kôbi gusurô wôre dê menba, bay kôl ré kô nij ciré gôl haji nij, aji bay ay mesure to néy to bay ré uwôl kam a gerij bato tôn hen ta, aji ôrji si kwongé cér wo Krêt a da da. ¹⁴ Menba, kal wo bay uwôgeri Erakilôn wo hena si sa keram wo sa iyére to derô cér a hende to hen, aji ge nan néri. ¹⁵ Kal bi wo hen dô bato dulôn dulôn tumôri a aji bay nêni bure heran né, aji nini dîri derêni ôrij mera. ¹⁶ Kal bi wo hen ayani soji si cêgi môni iyére to derô cér a to bay uwôgere Klawda hen aji hende têlêni ta dê menba, nini mase gan dema niné hô buro bato won gôlijare yi wo harij tō bato hen da. ¹⁷ Bay jé ka bô bato a hen ayaji bato bi wo hen bô bato a aji harêji nan ganje tôn wô wo bato ma ré yêgerij. Bay hare wô wo bato ma ré erê hebé haal wo kwongé wo Libi a hen, menba, bay pô kwogelê wo damné damné wo bay harê kwa bô bato a hen bê kam a bi ré bu bato dê tôn aji dîji kal bi ré ôrij nan bato kirij ka bôri gey a.

¹⁸ Mega kal lêni daman hen iyôn na, kirija kirij wôl menba, bay pô anja bô bato hen bêni bô kam a. ¹⁹ Kirij hô wôl cêgê menba, bijé ka li jé bô bato hen pô kwa anjan jé kaji ka pôni bô bato a hen nan kôbriji bêni kam a. ²⁰ Wulê kwône wo nini gel tu tare ré men, tu têtêjne ré a men, wôsa kal ge nan néri baa ya aji ermé wo niné erem wo kwôni ré gôlij nan ni ba, nan nij.

²¹ Bijé bay ka bô bato a hen uwôn anjan emê ré li wulê kwône nij. Pol hena debu ta perêri a aji kôlji iyôn ba: «Ken gel, miljên, henan kené toy kwôlê wujê ba, henan nana banje Krêt a aji anja mênij kêm hen na, henan né yé iyôn né tō. ²² Nijba, haw hen ba, en uwôlênge gerênge kanenge wôsa kwôni pôni iyôn kôba, ani a liri ré, nijba, bato a mênij yôd di. ²³ Derô yoyre to hengan hen na, *mana wo Emen wo ena kwori aji en li jé biri hen si san a. ²⁴ Aji kôlen iyôn ba: «Hare ré Pol, jâ erê tumô *Sésar a iyôn iyôn, Emen nan bô derê wori gôlij nan ju men, nan bijé kêm ka bô bato a nan ju hen a men.» ²⁵ Gerênge kanenge miljên, en bi bôn sa Emen a, wôsa a yé mega bi wo mana wori kôlen hen iyôn. ²⁶ Nijba, kal a derêna ô bê kwongé sa iyére to pôni to derô cér a hen.»

²⁷ Na wulê môj kibi pôbu nij wo kal layrêni sa cér wo Adriyatik a, sa kirij ka jali menba, bay lê jé bô bato a hen, bô mega wo terare ré baa da, ²⁸ menba, bay uwôl ganje to bay ha anja néy a kibi a hen, kam a bi ciré gelij dogérji menba, dogé kam na têtê tôte subu kibi jurgem, tumô dê menba, bay hô uwôl a menba, bay uwôn têtê tôte wô kibi marge. ²⁹ Bay hare wô wo bato ma ré hebij nan keram wôni tō kam a menba, bay pô mesure to damné pôbu bi kam a si tō bato bi ré debu kene pôni aji bay gem jeraji bi kirij ré wôl lew. ³⁰ Bay lê jé bô bato a hen gey ciré herbé geré menba, ayji gwsore kôl iyôn ba, ciré dayê bô bato won gelê a hen, ô gelé mesure to damné to ciré bi tumô bato a hen. ³¹ Nijba, Pol kôlij Juliyus nan asgarjê iyôn ba: «Hena gawrê ka hen ré môrji bô bato ré na, kenbay ka gelê ré.»

³² Menba, asgarjê jô ganji bato toji gelê hende to hen aji, aji di kal nôgerêri ôrij.

³³ Pa dema kirij ré wôl tō na, Pol kôlij bijé kêm ka bô bato a hen bay ré ôni ani dê iyôn. Aji kôl iyôn ba: «Li wulê môj kibi pôbu wo ken mô gem baa emê ani kwôy, aji haw hen, ³⁴ en uwôlênge emênge ani dê réba ka gelê ré. Gusiri sa kwôni pôni nêni iyôn perênge a hen kôba, a kayê ré.»

³⁵ Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, ay mapa aji lij Emen dosé tirji a kêm menba, ôbi bôl aji ôni. ³⁶ Bay kêm ger kanji aji ômji mapa bi wo hen men. ³⁷ Nibay nina bijé arew wôni nan tôte jurgem kibi jii bô bato a. ³⁸ Kirija bay uyirê nij menba, bay pô kaw ka baa hen bêni kam a, aji dîj bato gwa dê iyôn.

³⁹ Kirija kirij wôl nij menba, bay jé ka bô bato a hen, kay kirij aji bay gel na kwongé nan haal mera. Bay kôl ré na iyen ba, ciré debij nan bato tôn kirij bay ka hen. ⁴⁰ Aji bay ka tō ganje to bay na harij mesure to damné bê a kam a hen men, bay buser ganje to bay na harij gurô won jebé bato hen aji men, bay ay bargay ka dê tumô bato a hen ta bi kal ré nôge bato ôrij aji herenge sarji si sa haal. ⁴¹ Nijba, bato ô jebé kebre gôg haal a kirij ka kam têt sa haal ta hen, aji kini

† Nan geserê uwoktober na erê sa kam a nan bato na, iyére gan.

derêre nañ, kal usuré tôre deŋgê deŋgê añ bô kam a.

⁴² Asgarñê gey ciré deré danggayñê wô wo ka pônî ma ré nélé geré erê. ⁴³ Nijba, Juliyus jôrji wôsa ôbi gey gôlij nañ Pol, ôbi kôl ka ré hôn nélé ba, herij kam a nêl ô hayê, añ ⁴⁴ tô ka ré baa hen na, ka réé dayê sa gurô bato a pa men, sa gerŋgare a pa men. Na hen iyôn a bay kêrné ré ô bij kirij ka hay a nañ derêri.

Bijné ka Malt a bu si Pol nañ megêri yirji a dô

28 Kirija nini si gôl kêrné hen iyôn nij, menba, cêgê dema niné sa toy wo iyére to derô cér a hende to hen bay ré uwôgere Malt. ² Bijné ka sa iyére hende to hen na, bay lêni dô damañ. Bay lam tare to dami béni nini iyêbe, wôsa emen uwônge añ kelanê dii damañ. ³ Pol pô kam gurô bi tare a menba, jênêre so bô a wô tare to uwoyre hen añ ger kôbri lêñ pa da da a. ⁴ Kirija bay iyére gel wo jênêre lêê a kôbi Pol a hen iyôn menba, bay namnij perêrji a kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, na ôbi deré temare, wôsa jerê kwôlo Emen bu sari añ gey bi ôbi ré gôl ré, ôbi gelajñ cér sôn, a jênêre ré gereri hen a hen.»

⁵ Nijba, Pol wusu jênêre hende to hen uwôl tare a añ ani kani iyôn kôba, liri ré. ⁶ Ka pôn kôl yañ ba, ciré geléri ré uwôyrê réba kurij ma nijba, bay gem dé dé añ ani iyôn liri ré, menba, bay hô kôl iyôn ba: «Ôbi na emen!»

⁷ Da kwa kirij ka bay môrij ya hen na, kirij ka Pibuyus ôbi emê sa iyére to derô cér a hende to hen kañ yiri yi ya, ôbi béni nini ô yé ya wulê subu añ lêni kergare dô a men. ⁸ Kal di ibari men, bi kañ kwôbe damañ a men añ yi ira. Pol ô tôri a ô geléri, ôbi uwôl Emen añ uwôl kôbri sari menba, ôbi berare. ⁹ Cêgeri wori menba, bay ômpare ka sa iyére to derô cér a hende to hen kêrné eraji men, añ ôbi berareji men. ¹⁰ Bay li are gay gay gel wo niné yi gay tirji a men, kirija nija dayê bô bato wô erê ta kôba, bay béni saade damañ a men.

Si Pol nañ megêri henaji Malt wô erê Rôm a

¹¹ Nini li geserê subu Malt a dema niné ay bato to Alêksandri a to bay uwôgere kamrê kañ karmê hen wô ôrij Rôm a. Bato hende to hen na, harij tôn Malt a wô kibi kelanê. ¹² Nini sa bij Sirakus añ nini li wulê subu ya.

¹³ Nini hena ya hen bu kwoŋgé cér ôrij Régiyo. Kirija kirij wôl menba, kal wo hena si cêgerni iyôn nôge tôrni añ nini li wulê wôd menba, nini ô bij Pujolês.

¹⁴ Nini uwôn bay ayê bôd ya añ bay kelêni niné li wulê jurgem nañ ci. Na hen hende to hen a niné ô wô ôrij Rôm. ¹⁵ Kirij bay ka hen na, bay ayê bôd ka Rôm ka toy kwôlini hen na, jeraji kwini kwôy sañ gasugo wo Apiyus a men, ka pônî sa bij Obêrj to Subu a men, kir-

ija Pol gelji hen iyôn menba, ôbi lij Emen dosé añ uwôn néeri dê.

Pol sa bij Rôm a

¹⁶ Kirija nini sa bij Rôm a menba, bay ay tôd ciré bij Pol iyére tori gay nañ asgar pôn bi ré gemni.

¹⁷ Wulê subu cêgê, menba, ôbi uwôge damné ka Jubnê ka Rôm a bi ciré dañ. Kirija bay dañ menba, Pol kôlji iyôn ba:

«Yênên, nôbi en lij balên ani ka habij né men, en dage sa hara wo môjêrna ré a men, nijba, bay buren Jérusalêm a añ bij Rômênê. ¹⁸ Rômênê pi tô kwôlê wujê bi wo hen menba, bay uwôn kwôlê wôni wo nêrnê derenare ré añ bay gey uwôl ta. ¹⁹ Nijba, Jubnê kañ añ lêñ wo en gey bi *Sésar ré nañ kwôlê woni bi wo hen, nijba, kwôlê wôni wo na dé sa sa iyére tijê ba, nañ. ²⁰ Na tôri bi wo hen aña ené gey gelênge men, iyêlê nañ ken men hen. Wôsa en yi danggay a na wô sa kwo kam *Israyêl dí bôrji sari a hen.»

²¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Yênêrni ka Judé li magtubu tôni iyôn béni gengij sam né men, kwôni wôni sa añ kelêni kwôlê wôni ré men, kelêni kwôlo habij wôni gengij sam né a men. ²² Nijba, nini gey bi jôbi jeré derêni nija toyé, wôsa nini hôn wo bijné ré kañ geré woŋge bi wo ken ay hen nañ kirij kirij.»

²³ Bay genge wulê nañ Pol añ bay era nañ kwônêrji uwôrni ira. Kirija Pol dôrji kwôlê hen iyôn na, ôbi kôl kwôli *emê iyére to Emen, añ tô kirij kwôy perare na, ôbi kôl kwôli Jêsu ayij tôri bô magtubu tôd to *Moyis a nañ bay kibi Emen. Ôbi li hen iyôn bi diré biyêji. ²⁴ Ôbi bôy ka pônî nañ kwôlê wori bi wo hen men, ka pônî kañ bê bôrji sara men. ²⁵ Kwôy wo bay ca usuriñ hen kôba, bay bij perêrji a ré, menba, Pol hô kôlji iyôn ba: «Kwôlo Tunu toñ hendi bô bôre na kôlij *ôbi kibi Emen *Esay kôlij môjêrna hen na, na tiri. Ôbi na kôl iyôn ba:

²⁶ «Ô ju ô kôlij bijné bay ka hen iyôn ba: Ka toyé derê nijba, ka henê ani bô ré kwôy, Ka gelé derê nijba, ka gelé ani ré kwôy.

²⁷ Marji surij ta añ bay toy kwôlê wôni ré men, Bay lugu tirji ta añ bay gel ani ré men, Wôsa bô bijné bay ka hen deŋgel wôsa bay gey bi ermé woji ré yi sara ré, Wô wo ma ciré belé unén Añ ma ené berareji †.»

²⁸ Pol hô kôlji iyôn ba: «Bi ken hôn mega wo béré kwôli gelé wo Emen bi wo hen na, uwôlij bij bijné ka na Jubnê ré hen, wôsa bay baa a toyé.»

[²⁹ Kirija Pol kôl kwôlê bi wo hen iyôn menba, Jubnê ôrji ta, añ nariñ kwôlê perêrji a damañ.]

³⁰ Pol li elê wôd bô iyére to ôbi têbe nañ geserê geserê hen, añ bijné kêrné ka era unéri hen na, ôbi iyêl

naṅ ci na ya. ³¹ Ôbi uwôl béré *emê iyére to Emen
men, gelij bijné kwôlo gengij sa Kelma Jésu Krist naṅ
ibiyare aṅ kwôni iyôṅ dôyrêri sara ré.

Rômê

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirîna *ôbi jé Pol dirîj kibi kergare tori toj ulê béré to têe subu hen a ôbi ré lij magtubu hende to hen bij bay ayê bôô ka Rôm a hen. Ôbi gey erê na Rôm a wo ôbi ô ya sa pôn né tô hen, diré erê kwôy Êspañ a wô erê ulê béré Kwôlo Dôri (Sapitre 15: 22-24). Magtubu hende to hen na, ôbi kôl na kwôli kergare tori to ôbi da erê Rôm a hen men, kôlij kwôli aña diré erê gelij bay ayê bôô ka ya hen men.

Magtubu hende to *ôbi jé Pol li bij bay ayê bôô ka Rôm a hen na, kôl na kwôli béré kêm wo ôbi uwôl hen. Ôbi day kwôli bi wo hen kêm aña ôbi kôl iyôñ ba: «Emen bô gawrê ka sa terare a nà mega bijé kañ derôre hena bay ré bi bôrji sari a, wôsa bê bôô woji bi wo hen nêm iyôñ.» (Sapitre 1: 17).

Bô magtubu tori hende to hen na, mawi kwôlê na subu a.

1. Ayij tôri sapitre 1-8 ba, kôl na kwôli bê kwôlê sa tôô a to bijé bô mega hende a ré lê aña ciré déj tu Emen hen men, kwôli bê bôô sa Emen a nañ geré wo Jésus Krist bôl béna hen men. Eglis to Rôm na, bijé ka bôre a na Jubnê kêm né. Jubnê kwône Rôm a men, ka pônî ay bôrji a men. Jubnê bay ka ay bôrji hen na, bay bi kwôlê sa tôô to *Moyis a baa ya tô tô. Hen iyôñ ba, bijé ka na Jubnê ré ka bi bôrji sa Emen a hen ba, bay a bê kwôlê sa tôô to Moyis a men ba? Kwôlê bi wo hen na, guseré bijé ka ay bôrji haw hen gañ. *Ôbi jé Pol kôl iyôñ ba: Jubnê men, bijé ka na Jubnê ré hen men kêm ré na bay lê têrij. Wôsa tôô tóni to dô gawra kibi têrij a yôd ba, nañ. Nijba, gawrê ka sa terare a nà a gelêji sa kibi Tunu toj hendi bô bôre wôsa na Jésus Krist a derê tumôrji ôrij tumô Emen a.

2. Sapitre 9-11 a na, kôl na kwôli *Israyêl ka na bijé ka Emen tôrji hen men, kwôli bay ayê bôô a men. Ayê bôô na, hanêri hena ligi Jubnê nijba, na Jubnê kêm a na bay ayê bôô ré. *Ôbi jé Pol kôl iyôñ ba Emen né pur Jubnê baa ya men, ré uwôgeji bijé kari a men. Wulê a sa wo Jubnê a henê derê wo Emen nañ geré wo Jésus Krist mega wo tô yê wo dañgi hônij hen iyôñ men.

3. Sapitre 12-15 a na, kôl na kwôli hal wo bay ayê bôô bô églis to Jésus Krist a. Pol gel geré woñ tibé Emen men, merê nañ bô jalê tô yêniyare a a men. Ôbi uwôlij ka gese tô kwôlo Emen a hen, bi bay ré li nañ ka iya hen men. Wôsa Emen tô gawrê kibi lemna to têrij a men, kibi temare a men. Aña haw hen, bay a bij aña môtij derê perêrji a men, bay a bij nañ *Krist a men nañ geré wo Tunu toj hendi bô bôre.

Pol duu kibi magtubu tori to ôbi li bij Rômênê hen nañ dosé to ôbi lij bijé gay gay. Ôbi kebe hini imjê nañ hi ni yébé kwône lijji dosé (Sapitre 16). Na hen iyôñ aña ôbi ré uso bay ayê bôô ka tumô da nañ ka kemnêñ hen.

Dosé to ôbi lijji

1 Nôbi Pol woñ mana wo Jésus Krist wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wori hen a lê magtubu hende to hen. Emen a dôren dé gay bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri wori bij bijé.

² Kwôlo Dôri bi wo hen na, Emen na kôlij bay kibri ka tumô wo diré joñ béna aña bay na li kwôli bô magtubu to Emen a. ³ Kwôlo Dôri bi wo hen na, gengij na sa Kemari Kelma wona Jésus Krist. Kwo gengij sa kurôngi yi ba, ôbi yêñ na tô môñ wo kelma Dabid a. ⁴ Nijba, kwo gengij sa Tunu toj hendi bô bôre ba, Emen gel wo ôbi ré na Kemari nañ néé, kirîna ôbi biri ji si kamjê hen.

⁵ Na sa kibri aña Emen né li dô nañ en aña ben en yij

*ôbi jé wori hen, aña bi ené ô ulê béré Kwôlo Dôri bij bijé ka sa iyére to dañgi a aña bi bay ré bij bôrji sari a men, bay ré bijni kwôlê a men. Hen iyôñ na, bay a ayê kibi hini Jésus Krist. ⁶ Kenbay kôba, kena perê bijé bay ka hen a men. Na Emen a na uwôgênge bi kené yi bijé ka Jésus Krist.

⁷ Na hen iyôñ a, ené lij magtubu hende to hen bérge kenbay ka Rôm a ka Emen perénge hen. Ôbi a uwôgênge bi kené yi kari. Bi bô derê nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jésus Krist ba nañ ken.

Pol nañ bay ayê bôô ka Rôm

⁸ Tumô dem ba, en lij Emen wujê dosé nañ geré wo Jésus Krist wô sarngge kêm. Wôsa bijé nañ kirij kirij sa

terare a nà toy wo kené bi bôrnge sa Jésu Krist. ⁹ Emen wo en li jé biri naɓ bôn pôn hen béré Kwôlo Dôri wo gengin sa Kemari wo en uwôl hen na, ôbi hôn wo kwôlo ené kôl hen na, ré na kwoɓ tiri. Ôbi hôn kwôy kwôy wo kirɓa ené uwôli na, ené erem sarɓge a men. ¹⁰ En uwôli ôbi ré ben geré aɓ bi ené ôriɓ geléɓge niɓ.

¹¹ Wôsa en ôriɓ doɓ eré geléɓge damaɓ men, ené béɓge aɓgaɓ baliyare ka Tunu toɓ hendi bô bôre ben hen aɓ bi kené débiɓ sa têereɓge a. ¹² Kwôlo en kôl hen na, en gey bi nabay kêm nana dôbiɓ ibiyare bôrna. Bêe wo ken bi bôrnge sa Krist a hen na, a dôben ibiyare bôn a men, bêe wo en bi bôn sa *Krist hen na, a dôbêɓge ibiyare bôrnge a men.

¹³ Yênen, en gey bi kené hôn wo ené genge kwôy kwôy ené eré sa geléɓge, niɓba, en uwôn geré ré tô. En gey eré wô lê jé perêrnge a aɓ bi ré li naɓ biɓé ka iyére toɓge mega wo liɓ naɓ biɓé ka sa iyére to ðaɓgi a hen iyôn men. ¹⁴ Emen a ben jé bi wo hen. Na ôbi á, ré yi bi ené uwôliɓ béré Kwôlo Dôri biɓ biɓé ka tirji jôriɓ men, ka tirji jôriɓ né hen men, biɓ bay henê magtubu men, bay henê ani ré hen a men. ¹⁵ Na ôbi wo hen aɓa ené gey eré ulê béré Kwôlo Dôri béɓge kenbay ka Rôm a men hen.

Néé wo Kwôlo Dôri

¹⁶ Tayre dên sa Kwôlo Dôri a ré ded. Kwôlo Dôri bi wo hen na, néé wo Emen woɓ gôliɓ naɓ biɓé kêm ka bi bôriɓ sa Krist yi bô a ya. Ôbi geliɓ na Jubnê geré tumô, dema ré geliɓ ka tô yê wo ðaɓgi a tô. ¹⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen, a gelé wo iyeɓ a Emen né bi biɓé yi kaɓ derôre tiri a hen ba. Geré bi wo hen na, na kirɓa biɓé biɓ bôriɓ sa Jésu Krist mera díba, geré wo ðaɓgi naɓ. Na mega wo na liɓ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo na kwoɓ derôre tun a ba, a merê tu geɓ naɓ geré ayê bôo wori, niɓba, kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré †.»

Biɓé kêm na bay têriɓ

¹⁸ Na ta derômaran a yeɓ a Emen geléna mega wo bôri ré taari sa têriɓ kêm to biɓé ré li hen men, wô aɓga habiɓ bay ka bay li hen a men. Jé lêreji wo habiɓ bi wo hen, a jôriɓ biɓé henê tu kwôlê hen, ¹⁹ bi wo geré wo bay ré hôniɓni yi tu wolé hen. Emen bi naɓ yiri a geliɓ bêɓ bêɓ. ²⁰ Kirɓa Emen na ðiɓ tô terare yeɓ kwôy kemnêɓ na, kwôni na hôn na ba ôbi giliɓ na iyeɓ ba, ré niɓba, aɓga ôbi na ði a gelé wo ôbi ré na i ba men, gel wo ôbi ré na naɓ néé wo ré kerê ré kwôy men, aɓ ré na ôbi pôn nêɓ a ré na Emen. Aɓ bay a kelê ré na kwôlê woji ré, hena ciré biri kwôlê ré ré. ²¹ Bi wo bay hôn wo Emen né ya hen iyôn haji kôba, bay ay kibri ré men, bay liri dosé ré a men, mega wo bay ré lê hen iyôn. Bi wo bay ré li hen iyôn na, bay li ré, aɓ ermêreji na kwô-

lo ðeɓ iyôn mera men, môriɓ na bô dilemne a men, bay hôn ani kani ka dôri ré kwôy. ²² Bay kôl ciré na bay tu melênê, niɓba, na bay galê déeɓ iyôn. ²³ Bi bay ré ay kibi dampare to Emen woɓ ôbi merê naɓ kwini hen na, bay kaɓ, aɓ ayji na kibi kamrê ka bay albe yi mega gawrê ka bay ba, a ma hen réba mega ciré môriɓ hen iyôn men, ka pôni yi môɓ tanare to noni iyôn men, ka yi môɓ kalaw iyôn a men.

²⁴ Na wô sa bi wo hen aɓa Emen né dô kôbri aɓ, aɓ bi bay ré li aɓga habiɓ bay ka bay ôriɓ doɓriji hen. Bay ay yirji liɓ aɓgaɓ tayre bay ka hen. ²⁵ Tu kwôlê wo gengin sa Emen hen na, bay ðiri kwa aɓ bay bu na tô benare ði. Bay ay kibi ari dé ka Emen men, bay li jé biji a men, niɓba, bay ay kibi ôbi dé are bay ka kêm hen né. Dôd wori ba, nana ayê na kibri ôbi kwôy kwôy ði. *Amên, bi yi geliɓ hen iyôn.

²⁶ Na hen iyôn aɓa Emen né dô kôbri aɓ, aɓ ðiji li aɓgaɓ tayre bay ka bay gey lê hen. Yébé ði imɓê aɓ, aɓ yirji naɓ megêri yébé. ²⁷ Imɓê kôba, li hen iyôn men. Bay ði yébé aɓ, aɓ na doɓ yirji naɓ imɓê ka ðaɓgi a deréji ði. Bay li aɓgaɓ tayre naɓ megêri imɓê. Bay li hen iyôn uwôliɓ na kwôlê sarji a gaɓ wô kibi têriɓ toji.

²⁸ Biɓé bay ka iyôɓgi hen na, kaɓi henê Emen. Aɓ ôbi dô kôbri aɓ, aɓ bi ermê woji ré habiɓ hen men, bi bay ré liɓ aɓga bay rée lê ré hen a men. ²⁹ Lê aɓgaɓ derôre naɓ yirji a men, aɓgaɓ lê ka habiɓ gay gay wôn bôriɓ, aɓ bay li tu bôriyare sa aɓga megêri a men, bay liɓ yirji habrê men, bay liɓ megêri terbére men, bay duu biɓé men, bay nayriɓ men, bay lamirji yirji men, bôriɓ habiɓ naɓ megêri men, bay liɓ megêri nôm a men.

³⁰ Bay mène hini megêri men, na bay bayi Emen men, bay tiiré megêri men, uwôyrê yirji men, ði ðeɓgôri men, yirji gwaji sa ermê sa gwosoy lê têriɓ a kwôy kwôy men, bay biɓ balêri kwôlê ré a men. ³¹ Bay li are baa ermê tôriɓ men, bay li aɓga bay kôl ciré lê hen né men, bay hôn peré megêri ré men, bay bô tu na to ka ðaɓgi ré a men. ³² Biɓé bay ka hen na, hôn dô wo Emen na ré kôl iyôn ba: «Biɓé ka ré ay geré wo habiɓ bi wo hen na, nêɓ temare.» Bay hôn hen iyôn haji kôba, bay liɓ are bay ka hen tumô tumô. Bay li hen iyôn mera ré niɓba, kirɓa bay gel ka ðaɓgi li aɓga habiɓ ba, yirji dôriɓ damaɓ a.

Jeré kwôlê woɓ derôre wo Emen a sa jeré sa biɓé

2 Ôbi a, jôbi wo jeré kôl jeré na ôbi jeré kwôlê sa megêm a, aɓ uwôliɓ kwôlê sarji a hen na, kwôni a dé bôri jalê sam a ré. Wôsa ju jô kwôlê sa megêm a menba, jôbi ju liɓ aɓga habiɓ bay ka hen ta men. Ôbi a, kem ré uwôlem kwôlê sam a hen. ² Biɓé kaɓ bay lê aɓga habiɓ bay ka hen na, nana hôn mega wo kwôlo Emen ré uwôliɓ sarji a hen na, ré na jeré kwôlê woɓ tiri. ³ Jôbi wo jô kwôlê sa megêm a wô lê jêriji wo habiɓ hen, menba, jôbi kôba ju li are bay ka hen men. Emen

† 1: 17 Habakuk 2: 4, Hébre 10: 38

a sa jerê kwôlê sam a môj môj. ⁴ Dô ré ba, ju bô Emen mega ani ré wô wo ôbi li dô. Añ ôbi burem jog ré tô men, uwôl bôri a men. Hôn wo ôbi ré lêm na dô hen, añ bi jeré belij jé lêrem. ⁵ Jôbi bi wo hen na, sam iyêre men, ju gey belé jé lêrem ré men. Na hen iyôn a, ré yi mega jeré dayrê na jerê kwôlo Emen sam a iyôn hen. Já gelij gusij wulê wo Emen a gelé bô tarê wori sa bijé bay ka iyôngi hen. Wulê bi wo hen na, ôbi a jerê kwôlê sa bijé kêm, naj jerê kwôlê woñ derôre. ⁶ Ôbi a sa têbij bijé kêm sa kôbriji i ba, naj jé lêri jé lêri. ⁷ Bijé ka pôni na bay dé yirji sa lê anja dôri a kwôy kwôy. Na hen iyôn a bay ré gey bi Emen né ay kibriji men, ré kôl kwôliji wo dôri men, bay gey uné merê tu geñ wo naj kwini a men. Añ na bay a Emen né biji merê tu geñ wo naj kwini bi wo hen. ⁸ Nijba, bijé ka pôni bij Emen kwôlê ré men, bay gey kwôlê woñ tiri ré, na anja habij a bay ré li mera men. Bijé bay ka hen na, bay a gelé bô tarê wo Emen men, bô mênê wori a men. ⁹ Bijé kêm kaj bay lê habrê hen na, Emen a gelij tirji gusij damañ. Jubnê a gelij gusij tumô dema, bijé ka na Jubnê ré hen ré gelij gusij tô. ¹⁰ Nijba, bay lê derê na, Emen a ayê kibriji men, ôbi a kelê kwôliji wo dôri men, a biji bô jalê a men. Ôbi a bij Jubnê tumô dema ré bij bijé ka na Jubnê ré hen tô. ¹¹ Wôsa Emen na ôbi derê tu kwôni ré.

¹² Bijé ka li têrij baa henê tôo to Moyis hen na, bay a li têrij añ bay a mênê baa wo tôo ré li ani kani naj ci. Jubnê ba, hôn tôo to *Moyis hende to hen, añ ka mênê tôo hende to hen na, Emen a sa jerê kwôlê sarji a na naj tôo hende to hen men. ¹³ Na wô toyé tôo mera a kwôni ré yij kwo dôri tu Emen a ré, nijba, hena ôbi ré li tôo hende to hen dema, ré yij derôre tu Emen a tô. ¹⁴ Bijé ka na Jubnê ré hen na, bay hôn tôo to Moyis ré, nijba, ka pôni li naj sarji anja tôo genge hen. Bay li yirji môñ ciré hôn tôo hende to hen, nijba, bay hône ré a men. ¹⁵ Bay gel na wo ari lê ka tôo ré gey hen na, ré yi na bôrji a men, ermé woji gel a men. Ta ta ermé woji uwôl kwôlê sarji a men, dô kwôlê sarji a men. ¹⁶ Anja en kôl kwôliji hen na, a yé tu wolé wulê wo Emen a bij Jêsu Krist jerê kwôlê sa bijé. Wulê bi wo hen na, ôbi a jerê kwôlê sa bijé wô jé lêreji wo uwôbi hen mega Kwôlo Dôri wo en uwôl béréri hen kôl hen iyôn.

Jubnê naj tôo to Moyis

¹⁷ Kwoñge kenbay Jubnê ba, ken kôl mega wo kené na Jubnê men, ken dí yerñge yi tôo a añ ken dñj denjôñge naj Emen. ¹⁸ Ken hôn, anja dôrij Emen na, tôo tori na geléñge geré bi kené dôrij tu anja dôri naj ka habij. ¹⁹ Kenbay ken erem mega kené gelij bay tu tij geré men, kené yé kirij ka perañgi ka bijé ka mô dilemne a men, ²⁰ ken kôl kené nêm gelij bijé ka hôn ani ré hen are men, kené nêm gelij kamrê are

a men, wôsa ken kôl mega wo kené hôn tôo to Emen hen iyôn nij, añ yi mega wo kené hôn na are kêm men, kené hôn na tu kwôlê a men. ²¹ Ken gelij bijé are menba, wô mi a kené gelij yerñge ré ba? Ken kôlij bijé ré gômse ré menba, wô mi a kené gômse ba? ²² Ken kôlij bijé ré yij naj yébé bijé ré menba, kenbay ken li wô mi men ba? Ken kôl kené gey kamrê ré menba, ken gômse anja bijé bij kamrê bay ka hen wô mi sôn ba? ²³ Ken di denjôñge damañ kôl iyôn ba: kené hôn tôo to Emen nij, nijba, ken mênê na tôo hende to hen, añ bijé kôl kwôlo habij gengij sa Emen wô kebrenge wô mi sôn ba? ²⁴ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bijé ka na Jubnê ré hen tiiré Emen wô kebrenge kenbay Jubnê †.»

²⁵ Kenbay Jubnê ken wal keñ, gel wo kené na ka Emen. Hena kené li tôo to Moyis dô na, keñ wo ken wal hen na, a lê naj ken, nijba, hena kené li tôo hende to hen ré na, walê keñ woñge bi wo hen na, yi mega kené wal ré tô iyôn. ²⁶ Hena kwôni ré wal keñ ré nijba, li na tôo to Moyis na, tu Emen a ba, ôbi yi mega díre wal keñ iyôn. ²⁷ Kenbay kaj Jubnê ba, Emen na bêngge tôo tori to na lij bô magtubu a hen kebrenge a menba, ken bi bay walêñge keñ menba, ken mênê tôo hende to hen. Bijé ka na Jubnê ré hen na, kwoji ba, bay wal keñ né, nijba, hena bay ré bi kwôlê sa tôo hende to hen a na, na bay a jerê kwôlê sarñge a.

²⁸ Nijba, i a na Jub woñ tiri ba? Jub woñ tiri na, na kwo yi Jub nô na mera ré. Anja gel wo kwôni ré na kwo Emen na, na kwoñ walê keñ wo bijé gel naj tirji hen mera ré, ²⁹ nijba, Jub woñ tiri na, na kwo Emen bul ermé wori hen. Walê keñ woñ tiri wo na kwo Tini Emen a lê bô gawra hen na, na kwôlo gengij sa tôo to lij bô magtubu to Emen a hen né. Emen a na ôbi ayê kibi gawra bi wo iyôngi hen, díba, na bijé ré.

3 Hena ré na iyôn ba, yé Jub ba, derêri yôn ba?

Hena kwôni ré wal keñ ba, li naj dí na iyen ba? ² Li naj bijé damañ naj geré kwône. Dénge na derênge tôri ken toy: Emen na bij na Jubnê kwôlê wori tumô.

³ A hena ka pôni ré bi kwôlê sara ré ba, a lê wo Emen a dé bê kwôlê wori baa ba? ⁴ En en, na iyôn né. Hena gawrê ré na bay benare kêm haji kôba, Emen ba, na ôbi kelê kwôlê woñ tiri. Na mega wo na lij bô magtubu tori a kôl iyôn ba:

«Jôbi Emen hena jeré iyêl kwôlê ba, gawra hôn wo ré na kwôlê woñ tiri.

Hena kwôni ré uwôlem kwôlê sam a ba, kwôlê wôni wo a beré sam ba, naj ††.»

⁵ Kwôlê bi wo hen na, gawrê kôl na hen iyôn hende to hen. Ka pôni a kelê habrê wo niné li hen na, ré lê naj bijé añ bay ré henê mega wo Emen ba, ré na ôbi lê anjagñ derôre. Hen ba, nijna kôlji na kwôli mi ba? Nijna kelê Emen ré li habij aña ré perêna hen ba? (En kôl na

† 2: 24 Esay 52: 5 †† 3: 4 Kurôn kibé 51: 6

mega wo gawrê kôlirij hen iyôn.)⁶ Eñ eñ, na iyôn né kwôy. Hena Emen na ré na kwôni woñ derôre ré ba, ôbi henañ ré jerê kwôlê sa bijné na iyeñ ba?

⁷ Hena kwôni ré kôl iyôn ba, ena ôbi benare, hen iyôn na, benare tijê hende to hen a lê añ bijné a henê mega wo Emen ba, ré na kwôni woñ tiri. Añ bay a heramiri wô sa bi wo hen. Iyôn ba, wô mi a kwôlê ré beré san wôsa ené na ôbi têrij sôn ba?⁸ Ka pôni kôl iyôn ba: «Hena nana lênge habrê añ na gelij derê wo Emen ba, li mi ba?» Ka pôni kôlen kwôlo habij kôl iyôn ba ré na nôbi a ré kelê kwôlê bi wo hen. Emen a jerê kwôlê sa bijné bay ka hen iyôñgi a hen, añ jerê kwôli bi wo hen na ya.

Kwôni wo na kwoñ derôre tumô Emen a ba, nañ

⁹ Na kelê iyeñ ba? Hen ba, nabay kañ Jubnê na, naa dê bijné ka na Jubnê ré hen ba? Eñ eñ, nana dêji ré kwôy. Na en kôl tumô kôl iyôn ba: «Nabay kañ Jubnê men, bijné ka na Jubnê ré hen a men na, na têrij a emê iyére sarna.»¹⁰ Na mega bi wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Kwôni woñ derôre pôn nêñ iyôn kôba ré nañ tumô Emen a hen.

¹¹ Kwôni pôn nêñ iyôn wo hôn anğañ derôre ba, nañ men,

kwo pôn nêñ iyôn wo woge Emen kôba nañ a men.

¹² Bay kêm bul cêgeriji bijn Emen men,
bay kêm ge kay men,
kwôni pôn nêñ iyôn wo li anğã dôri ba,
nañ kwôy †.

¹³ Anğã so kibi kwôni a na,
na anğã habij ka nêñ deréri kwôni hen.

Kibriji kôl kwôlê woñ benare men,
kwôli kelêrji ba yi mega gura kalaw wo duu bijné hen iyôn ††.

¹⁴ Bay tideré bijné men,
bay kôl na kwôlê woñ dôre dôre kwôy kwôy men ‡,

¹⁵ bay sê masê wô deré bijné a men.

¹⁶ Kirij ka bay ô ya na,
bay mêne are men,

bay gelij bijné gusij a men.

¹⁷ Bay hôn merê nañ bô jalê nañ bijné ré men ††,

¹⁸ bay hariñ Emen né a men ††.»

¹⁹ Kirijna tôd geléna hen iyôn na, nana hôn wo anğã hende ré geléna kêm hen na, ré gelij na ka Emen na biji tôd hende to hen men. Na ôbi á, Emen ré bu kibi bijné ka kôl ciré hôn né a ciré li hen, añ Emen a jerê kwôlê sarji a kêm.²⁰ Na hen iyôn a, kwôni pôn nêñ iyôn wo a kelê diré na kwoñ derôre tumô Emen a wôsa diré li anğã tôd ré kôl hen ba, nañ. Tôd gel na têrij to bijné nô bi bay ré hôn mera.

† 3: 12 Kurôn kibé 14: 1-3 †† 3: 13 Kurôn kibé 5: 10, 140: 4 ‡ 3: 14 Kurôn kibé 10: 7 †† 3: 17 Esay 59: 7-8, Gwosoy kwôlê 1: 16 †† 3: 18 Kurôn kibé 36: 2

Emen gôlij nañ gawra na iyeñ ba?

²¹ Haw hen na, na Emen a gelij bijné geré wo bay ré yij kañ derôre tumôri a. Geré bi wo hen na, na kwo ðanği ðiba, na kwo tôd hen né. Geré bi wo hen na, tôd to *Moyis nañ bay kibi Emen na kôl kwôli.²² Geré bi wo bijné a yij kañ derôre tumô Emen a hen na, na sa kibi anğã Jêsu Krist li hen. Emen bôl geré bi wo hen, bijn bijné kêm ka bi bôrji sa Jêsu a ðiba, na Jubnê mera ré, wôsa Emen dô tu kwôni ré.²³ Bijné kêm li têrij añ bay kelañ nañ Emen men, bay a uñé hini emê wori ré a men.²⁴ Nijnba, bô Emen dô nañ ci na ðéñ iyôn, aña ôbi ré biji yi bijné kañ derôre tiri a hen. Ôbi li hen iyôn nañ geré wo Krist Jêsu dôrji bô têrij a hen.²⁵ Emen a ayêri dé bi ré ma añ bi kwôbriri ré dô têrij toji sarji a añ. Hena bay ré bi bôrji sa Jêsu Krist a ba, ôbi a dé bôri jalê sarji a. Ôbi li hen iyôn bi bijné ré hôn wo diré na kwoñ derôre. Têrij to bijné na li tumô hen na, Emen na pôrji wô sare ré.²⁶ Wôsa ôbi na uwôl bôri. Nijnba, haw hen na, ôbi gel iyeñ a diré bi bijné ré yi kañ derôre ba men, ôbi gey yé kwôni woñ derôre men, bijné ka ré bi bôrji sa Jêsu a hen kôba, diré biji ré yi kañ derôre men.

²⁷ Hena ré na hen iyôn ba, ani ka naa dij denğôrna hen ya ba? Eñ eñ, ani nañ. Anğã dôri ba, na bê bôd sa Jêsu Krist a ðiba, na bê kwôlê wona sa tôd a ré. Iyôn ba, ani ka naa dij denğôrna ba, nañ.²⁸ Nana hôn wo Emen né bijn bijné ré yi kañ derôre na sa kibi bê bôd woji sa Jêsu a ðiba, na wô wo bay ré li tôd to Moyis hen né.²⁹ Ken erem mega wo Emen ré na Emen wo Jubnê mera ba? Bijné ka na Jubnê ré hen kôba, na kari men ré ba? Ôbi na Emen woji a men.³⁰ Emen na pôn nêñ hari. Hena Jubnê ré bi bôrji sa Jêsu Krist a na, ôbi a biji bay a yé kañ derôre tiri a. Kwo bijné ka na Jubnê ré hen kôba, na hen iyôn men, hena bay ré bi bôrji sa Jêsu Krist a.

³¹ Mega wo kôlij Emen ré bijn bijné ré yi kañ derôre wô kibi bê bôd woji sa Jêsu a hen ba, kôl na wo nana kañij tôd ba? Eñ eñ, na iyôn né. Ôbi bi wo hen dema nana gelij derê tôd tô.

Anğã gelé ka Abraham gel

4 Erména sa môyrena *Abraham a, kwôli mi a nana erem gengij sari ba? Men, na mi a ôbi ré uwôn kôbi Emen a gengij sa yirji woñ gawra hen ba?² Hena Emen na ré biri yi kwôni woñ derôre tiri a wô ari lêri ka dôri na, Abraham henañ né di denğôri ba, ré na tiri nijba, ôbi nêñ dê denğôri tumô Emen a ré.³ Toyênge kwôlo magtubu to Emen kôl kôl iyôn ba: «Abraham bi bôri sa Emen a, na ôbi a, Emen né biri yi kwôni woñ derôre tiri hen ††.»⁴ Henênge wo hena kwôni ré li jé aña bay ré têbiri na, na sa kôbri wori ðiba, bay biri na ðéñ iyôn né.⁵ Nijnba, hena kwôni ré li ani kañ ðéñ tu Emen ré, aña ré bi bôri sa Emen woñ ôbi berê tu ja to

†† 4: 3 Dé tô are 15: 6

bay têrij hen na, nañ ayê bôd wori bi wo hen na, Emen a biri yé kwôni woñ derôre tiri a. ⁶ Kelma Dabid kôba, na kôl kwôlê bi wo hen iyôn tumô men. Ôbi na kôl kwôli biné ka Emen biji yi kañ derôre tiri a dîba, ôbi bi bôri sa jé lêreji a ré. Biné bay ka hen na, yi derê yi wô sarji.

⁷ Ôbi kôl iyôn ba:

«Biné ka Emen dî bôri jal sa têrij toji a hen na, ré na ka yi derê ré yi wô sarji.

Biné bay ka Emen dô têrij toji añ hen na, na bay yi derê.

⁸ Yi derê yi wô sa gawra wo Kelma Emen biri nañ kwôli têrij tori a ré hen †.»

⁹ Kwôlo kelma Dabid na kôl hen ba, na kôl gengin na sa bay walê keñ a, yirji ré derêji mera ba? En en, ka wal keñ né hen kôba, bay a lê yi derê a men. Nana toy mega wo Emen né bô Abraham môñ kwôni woñ derôre tiri a, wô bôri wo ôbi bi sari a. ¹⁰ Kirija Abraham na yij kwôni woñ derôre tu Emen a hen ba, ôbi na wal keñ nij laba, na wal ré tô ba? Wulê bi wo hen na, ôbi na wal keñ né tô a men. ¹¹ Keñ wo Abraham na wal hen na, na aña gel wo ôbi na ré bi bôri sa Emen a nij men, Emen na ré biri yi kwôni woñ derôre tiri a kirija ôbi na bi bay wali keñ ré tô hen a men. Na ôbi wo hen, aña Abraham ré na iba biné ka wal keñ né nijba, bi bôri sa Emen a, añ ôbi bôri mega biné kañ derôre hen. ¹² Biné ka wal keñ hen kôba, Abraham na ibarji men nijba, bi bay li môñ ôbi na lij hen iyôn men, wôsa pa dema ôbi na ré wal keñ tô na, ôbi na bi bôri sa Emen a nij.

Aña Emen genge diré béna hen na, naa uné nañ geré wo ayê bôd

¹³ Emen na genge diré bin Abraham nañ kwôngêri sa terare. Aña Emen na genge diré bin Abraham hen na, ôbi na genge wô wo Abraham na li tôd ba? Ôbi na kôl hen iyôn, na wôsa Abraham na bi bôri sari a añ yij kwôni woñ derôre tiri. ¹⁴ Hena ré na biné ka li tôd a ré uné aña Emen genge hen na, iyôn ba, biné ka bi bôri sari a hen na, bay bi na déñ iyôn, añ aña Emen na genge hen kôba, a yé ani tirji a ré a men. ¹⁵ Na hen iyôn, wôsa tôd li añ bô Emen taari sa biné, wôsa bay li tôd hende to hen né. Hena tôd na ré nañ ba, kwôni henañ ré mênêre ba?

¹⁶ Iyôn ba, aña Emen na genge hen na, na wô sa biné ka bi bôri sari a hen. Ôbi li hen iyôn wô gelij bô derê wori. Ôbi gey bin kwôngê *Abraham kêm dîba, bin na biné ka bi bôri sa tôd to *Moyis a hen mera ré, nijba, ôbi bin biné kêm ka bi bôri sari a, mega Abraham na bin bôri sari a hen iyôn men, wôsa Abraham na ibarna nabay kêm. ¹⁷ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En dém ju yi môy tô yé

† 4: 8 Kurôn kibé 32: 1-2

biné kwône †.» Tu Emen a na, Abraham na ibarna wô kibi bê bôd wori sari a. Na Emen bi wo hen a na ôbi bin biné ka ma ji si men, kirija ôbi ay tôri na, aña nañ kôba, ôbi biji yi ya a men. ¹⁸ Kirija biné na bô mega geré dé bôd sa Emen a ré nañ hen iyôn haji kôba, Abraham ba, na dî bôri sa Emen a men, na bi bôri sari a men. Na hen iyôn aña Emen né li aña ôbi na genge diré lê bin Abraham hen, añ ôbi yij iba tô yé biné kwône mega Emen na kôli kôl iyôn ba: «Kwôngê a kwônê ‡.» ¹⁹ Wulê bi wo Emen na kôli hen na, elê Abraham na a nê mê arew ley, añ ôbi hôn wo diré na kwo hali nij men, Sara kôba, yé wore ré nañ a men, nijba, ôbi bi bôri sa Emen a ré lê aña ôbi na ré genge hen biri ††. ²⁰ Ôbi hôn wo diré uné aña Emen na genge diré biri hen, añ ôbi meremné ré, nijba, bôri wo ôbi bi sa Emen a hen na, biri néri añ ôbi heramiri. ²¹ Ôbi hôn hôn dô sari a wo Emen ré ôrij nañ néé woñ lij aña ôbi ré genge diré lê biri hen. ²² Na ôbi wo hen aña, Emen né biri yi kwôni woñ derôre tiri a hen ††. ²³ Kwôlo na lij bô magtubu a kôl iyôn ba: «Emen ré bôdri mega kwôni woñ derôre tiri a» hen na, na lij hen iyôn gengin na sa Abraham pini mera ré. ²⁴ Bay li hen iyôn na wô sarna, añ hena nana bi bôri sa Emen wo bin Kelma wona Jésu ji si perê ka ma a hen na, ôbi a berêna mega biné kañ derôre tiri a men. ²⁵ Jésu bi wo hen na, Emen na uwôli kôbi biné, añ bi ré ma wô kibi têrij tona, menba, ôbi biri ji si perê biné ka ma a, añ bi nana yij biné kañ derôre tiri a men †††.

Jésu hô dayêna nañ Emen

5 Mega hen iyôn na, Emen berêna mega biné kañ derôre tiri a wô kibi ayê bôd wona, añ haw hen nana mô ré bô jalê nañ Emen sa kibi aña Kelma wona Jésu Krist li hen. ² Na ôbi a belê geré bi Emen né béna derê wori wô kibi bôri na wo nana bi sa Jésu a hen. Na bô derê bi wo hen a nana mô bôd a haw hen men, nana lij yi derê a men, wôsa nana dî bôri mega Emen né sa béna hini emê wori men. ³ Nana li yi derê na wô bi wo hen mera ré, nijba, naa li yi derê kirija nana mô bô gusij a ba, ré geléna ulê bôd. ⁴ Kirija nana uwôl bôri na hen iyôn na, a béna beré bôri iyêre hen iyôn men, bôri na wo nana bu iyêre hen, a béna dé bôd sa Emen a men. ⁵ Hena nana dî bôri na hen iyôn na, a yé señge ré, wôsa Emen na geléna geyé wo diré geyéna hen. Añ na Tini to ôbi na béna hen a gelé.

⁶ Kwôlo en kôl hen na, en kôl na wo ca ba, néé wo na nana gôlij nañ yerna ba, nañ. Wulê bi wo hen na, *Krist sa ma wô sarna nabay kañ bay têrij. Na wulê wo Emen na genge. ⁷ Bi kwôni ré ma wô kibi kwôni woñ derôre na, nana hôn wo ré na aña iyêre gañ. Hena ôbi na ré na ôbi lê derê a men ley dema kwôni ré

†† 4: 17 Dé tô are 17: 5 ‡ 4: 18 Dé tô are 15: 5 †† 4: 19 Dé tô are 17: 1,15-22 ††† 4: 22 Dé tô are 15: 6 ††† 4: 25 Esay 53: 4-6

geyé ma wô kibri. ⁸ Nijba, Jésu Krist ba, ma wô sarna kirijna nana baj bô têrij a tô. Na hen iyôn a Emen né geléna geyé wo diré geyéna hen. ⁹ Na naj kwôbri Jésu Krist wo ma wô sarna hen aya, Emen né berêna mega bijé kaj derôre tiri a hen. Na hen iyôn a, nana hôn wo Jésu Krist réé gôlij naj na, aj bi bô Emen né taari sar-na ré nij. ¹⁰ Ca kirijna na nana bay bayi Emen tô hen na, ôbi na hô bi nana bij pôn naj dí naj temay Kemari. Aj haw hen wo nana bij naj dí hen na, nana hôn dô wo ôbi réé gôlij naj na yôd wôsa Kemari mô tu geñ. ¹¹ Na hen iyôn mera ré. Nana li yi derê tumô Emen naj geré wo Kelma wona Jésu Krist, aj nana li yi derê wôsa ôbi a derê tumôrna ôrij ligi Emen a aj bi nana hô bij pôn naj dí.

Kwôlo gengij sa si Adam naj Krist

¹² Na gawra pôn nêj a lê têrij menba, hende gôr sa terare nà. Na wô kibi têrij hende to hen aya, bijé ré maj hen. Na hen iyôn a, temare ré gôr kirij kêm men, duu gawrê kêm a men, wôsa bay kêm li têrij. ¹³ Têrij na yi sa terare a nà nij dema Emen na ré bij *Moyis tôô tô. Wulê wo tôô na naj tô hen na, Emen na uwôl kwôlê sa bijé kwôli têrij toji ré. ¹⁴ Nijba, hen iyôn hari kôba, wulê wo Adam a yej kwôy saj sa kwo Moyis a na, temare na ôm iyére sa bijé kêm. Bi wo têrij toji na yi mega to Adam to na bij kwôlê sa Emen a ré hen iyôn né.

Adam na na tini kwo a era hen. ¹⁵ Bijé bay ka wôô hen na, gelijji ré. Wôsa têrij to Adam na li hen na, a némij naj anja Emen béna hen né. Na tiri, bijé kwône ma wô kibi têrij to gawra pôn nêj a lê, nijba, bô derê wo Emen dê aj sôn. Ôbi tô kibri damañ sa bijé kwône déj iyôn men, liji dô wô kibi Jésu Krist a men. ¹⁶ Anja Emen bi na, yi gelij gay díba, yi mega têrij né. Têrij to gawra pôn nêj li hen na, li aj Emen uwôl kwôlê sa bijé. Nijba, kirijna Emen li bô derê wori naj bijé, bi wo bay li têrij damañ hen haji kôba, ôbi biji yi bijé kaj derôre aj kwôlê a beré sarji ré nij.

¹⁷ Na tiri, gawra pôn nêj a lê têrij menba, temare ôm iyére sa gawrê kêm wô kibi têrij tori hende to hen. Hen iyôn ba, nana hôn wo sa kibi Jésu Krist pôn nêj na, nana uwôn are damañ. Bijé ka Emen biji bô derê wori damañ aj biji yi kaj derôre tiri a hen na, bay a merê tu geñ naj kwiniji men, bay gôlij sa are kêm, sa kibi gawra pôn nêj, ôbi a na Jésu Krist.

¹⁸ Na ôbi á, nana gel wo kwôlê bu sa bijé kêm sa kibi Adam pôn nêj wo li têrij hen men, sa kibi Jésu Krist pôn nêj wo li anja dôri hen a lê aya kwôlê ré bu sa bijé kêm né hen men, ôbi biji mô tu geñ naj kwiniji a men. ¹⁹ Nana gel wo bijé kwône yi bay têrij wô kibi gawra pôn nêj wo bij Emen kwôlê ré hen iyôn na, bijé kwône yi kaj derôre tiri a wô kibi bê kwôlê wo Jé-su Krist pôn nêj men. ²⁰ Emen na bij bijé tôô to

Moyis bi têrij toji ré ô tumô tumô menba, kirijna têrij to bijé ô tumô tumô hen iyôn na, bô derê wo Emen kôba, ô tumô tumô dê aj sôn. ²¹ Na hen iyôn a, bô derê wo Emen ré li aj bijé yi kaj derôre tiri a, mega wo têrij ôrij naj néé woñ dirij gawrê hen iyôn men. Bô derê wori bi wo hen li aj nana môrij tu geñ naj kununa aj na Kelma wona Jésu Krist a belê geré béna.

Nana ma tô têrij a nijba, nana mô tu geñ naj geré wo Jésu

⁶ Hena ré na hen iyôn ba, naa kelê kwôli mi ba? Hena ré na hen iyôn ba, naa lê têrij aj bi Emen né béna bô derê wori damañ a ba? ² Eñ eñ, na hen iyôn né kwôy. Kwo gengij sa têrij ba, nana ma aj nana nêmerê bô têrij a ré kwôy nij. ³ Ken hôn dô kirijna bay na lêna batêm hen na, ken hôn wo na nana bij pôn naj Jésu Krist hen iyôn hanje ba? Wulê bi wo hen na, nana ma naj dí men. ⁴ Kirijna bay na lêna batêm hen na, nana ma naj dí men, bay eména naj dí men, aj bi jé lêrena ré yi na anja kôrbi mega wo Ibar-na Emen bi Jésu ji si kamjê naj néé wori wo gôlij sa are kêm hen.

⁵ Na tiri, nana ma môñ ôbi iyôn aya nana bij pôn naj dí hen. Mega wo hen iyôn na, nana bij pôn naj dí sa kwo gengij sa jê sé kamjê wori wo ôbi jij sij kamjê hen iyôn men. ⁶ Nana hôn wo kirijna Jésu na ma sa gurô tagelê hen na, Emen na bér jé lêrena wo cay hen ya men, aj bi yi woñ têrij ré ma men, bi têrij ré lêna lemnare ré nij a men. ⁷ Wôsa têrij ôrij naj néé sa kwôni wo ma hen ré nij yôd. ⁸ Nabay naj *Krist nana manje, ôbi a nana hôn wo nana merê tu geñ naj dí men hen. ⁹ Men, nana hôn wo Jésu Krist wo ré ji si kamjê hen na, réé ma ré nij yôd men, temare ré ôrij naj néé sari a ré nij a men. ¹⁰ Kirijna ôbi ma na, ôbi dô yiri aj yi têrij a têê pôn yôd, aj haw hen wo ôbi mô tu geñ hen na, ôbi li are kêm ermij na sa Emen a.

¹¹ Naj ken kôba, na hen iyôn men. Henênge mega wo kené ma nij aj kené dô yerenge yi têrij a yôd aj nij. Aj haw hen ken mô tu geñ tumô Emen a sa kibi bijare pôn tonje naj Jésu Krist.

¹² Mega na hen iyôn na, bi têrij ré hô uwôn néé sa kurôngi yerenge a ré nij yôd. Men ken mô wô bê kwôlê sa anja habij ka kurôngi yi gey hen né a men.

¹³ Dênge bi têrij ré hô uwôn geré si kwa yerenge wo pônî a wô lij habrê ré nij. Nijba, ken ay yerenge bij Emen mega bijé ka ma aj béér hen iyôn men, ken ay yerenge biri yôd aj bi ôbi perênge lij anjan derôre.

¹⁴ Iyôn ba, têrij a gôlij sarngé ré nij wôsa ken mô tu tôô to *Moyis ré nij, nijba, ken mô na bô bô derê wo Emen a.

Nana limé ka Emen laba, ka têrijn dí ba?

¹⁵ Hen ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa lê têrijn wô wo nana mô tô tô to Moyis a ré nij, nijba, nana mô na tô bô bô derê wo Emen a ba? Eñ eñ, na hen iyôn né kwôy. ¹⁶ Ken hôn mega wo hena kené ay yerŋge bij kwôni añ ken kôli kené biri kwôlê ba, ken yi na limé kari iyôn ré ba? Hena têrijn ré gôlij sarŋge ba, kena limé kare añ ken woge na temare sarŋge a, nijba, hena kené bij Emen kwôlê ba, kena limé kari men, ka yé gawré kañ derôre tiri a a men. ¹⁷ Na kena limé ka têrijn ca tumô ré ba? Nijba, haw hen na, ken bi kwôlê sa kwôlê woñ tiri a wo bay na gelérŋge hen nañ bô pôn. Iyôn ba, na lijŋge Emen dosé wô sa are bay ka hen kê. ¹⁸ Iyôn ba, kena limé ka têrijn ré nij, wôsa Emen derêŋge añ ken yi na limé kari, añ bi jé lêreŋge ré yi kwon derôre. ¹⁹ En ay limé gengijn nañ are bay ka hen, añ bi kené hôn, wôsa ken jal sa henê are a gañ. Tumô ba, na ken ay yerŋge yôd wô lijn habré men, ken li têrijn hende kê hen ôrijn tumô tumô mega wo na ken lijn ca tumô hen iyôn. Añ na kena limé kaji. Nijba, haw hen na, ken ayêŋge yerŋge bij Emen yôd wô lijn aŋgañ derôre añ bi jé lêreŋge yij kwo séli, añ ken yij limé kaji men.

²⁰ Ca ba, na kena limé ka têrijn kwôy kwôy men, ani ka na berêŋge eren bi kené li aŋga Emen gey hen kô-ba, nañ a men. ²¹ Wulê bi wo na, ken lijn aŋga habijn añ tayre dêŋge sara kemnêñ kemnêñ hen na, na mi ka dôri a kené uwôn ya ba? Are bay ka hen na, ôrijn nañ gawra na kini temare a dí. ²² Nijba, haw hen na, kena limé ka têrijn ré nij, mega wo Emen derêŋge kibé hen na, ken yi na limé kari nij. Iyôn ba, aŋga dôri kañ uné na, na lê jéreŋge wo a yé kwo séli men, deré kibri ba, ka merê tu geñ nañ kunuŋge a men. ²³ Hena kwôni ré li têrijn ba, aŋgañ têbê sa kôbri ba, na temare. Nijba, aŋga Emen bij gawré déñ iyôn hen na, na merê tu geñ wo nañ kwini. Ôbi béna na wô wo nana bijn pôn nañ Kelma wona Jésu Krist.

Tôd to Moyis nañ néé sarna ré nij

7 Yênen, na kelêŋge kenbay ka ken hôn tôd hen ken toy. Ken hôn mega wo tôd ré ôrijn nañ néé sa kwôni a na, na kirijna ôbi ré môrijn tu geñ tô mera ré ba? ² Na gengêŋge nañ iyore to kurôre ya. Kirijna kurôre bi wo hen mô tu geñ baa ya tô na, hende a kañêri añ ôrijn wô kwo daŋgi ré wôsa tôd haare nañ kurôre baa ya. Nijba, hena ôbi ré ma na, tôd to na haare nañ kurôre hen na, li ani nañ tu ré nij. ³ Hena kurôre ré ma ré tô aña hende ré eŋge iba wo daŋgi na, hende yij na yijare toñ têrijn. Nijba, hena ôbi ré ma nij na, hende na sare seŋge. Hena hende ré gey eŋgé iba wo daŋgi kôba, a eŋgé díba, kwôni a jôre ré men, hende yij na yijare toñ têrijn hen ré men. ⁴ Yênen,

kwonje kenbay kôba, na hen iyôn men. Kwo gengijn sa tôd ba, ken ma nañ dí, wô kibi bijare tonje nañ *Krist. Ôbi a, kené na kari ôbi wo Emen biri ji si kamjê hen. Kena bijé kari añ bi jé lêreŋge ré yij kwo dôri tu Emen a. ⁵ Ca kirijna na nana lijn aŋga bôrna na gey tô hen na, tôd na gel wo aŋga nà ré na têrijn men, ka hen ré na têrijn men. Kirijna geléna hen iyôn na, nana gey lê têrijn hende to hen damañ a, añ têrijn hende to hen nôgêna bi a kibi temare a. ⁶ Ca ba, na nana limé ka tôd to *Moyis, nijba, haw hen na, tôd to na beréna lemnae hen na, yi mega nana ma tôre a nij. Na hen iyôn a, Emen né deréna tôre a hen. Añ haw hen jé wo Emen wo nana li hen na, na kwo kôbri wo Tini Emen a geléna díba, na nañ kwo tôd to Moyis to lijn bô mag-tubu a hen né.

Tôd nañ têrijn

⁷ Hen ba, gel wo tôd to Moyis na ré habijn ba? Eñ eñ, na iyôn né, nijba, hena tôd henañ ré nañ ba, ré ené henê wo têrijn ré na aŋga habijn tumô Emen a ré. A hena tôd henañ ré kôl iyôn ba: «Já lê tu bôriyare ré» -ba ré ené henê tu bôriyare ré habijn na iyen ba? ⁸ Nijba, na henê bi wo en hôn tôd hen aña, têrijn ré uwônijn kene yen a hen men, na ôbi a, ené lijn tu bôriyare sa aŋga gay gay a hen men. A hena tôd ré nañ ba, néé têrijn kôba, nañ men. ⁹ Ca wo na en hônijn tôd ré tô hen na, na en mô tu geñ, nijba, kirijna en hôn tôd na nijn dema ené lijn têrijn hen. ¹⁰ Ôbi a, ené mañ wô kebre. Wôsa Emen bi tôd bi ré bijn bijé mô tu geñ menba, hende hô bilijn temay deréren. ¹¹ Ôbi a, kirijna ené hôn tôd menba, têrijn uwônijn kene yen a añ lamen en li têrijn añ yij temay deréren.

¹² Iyôn ba, Emen a dé tôd, añ kwôlo yi bô a kê. Hen na, na kwo séli men, kwôlê bi wo hen, na kwon derôre men, kwo dôri a men. ¹³ Hen ba, na Kwôlo Dôri bi wo hen, a deren hen ba? Eñ eñ, na iyôn né. Na têrijn a deren dí. Añ li añ hende bu tô kôbi Kwôlo Dôri bi wo hen aña, na ré deren hen. Na hen iyôn a, sa kibi tôd a nana hôn wo têrijn ré na aŋga habijn damañ hen.

Têrijn gôlij sa gawra

¹⁴ Nana hôn wo tôd na, ré yi gengijn na sa Tini Emen, nijba, nôbi ena gawra mera aña ené yij lema wo têrijn hen. ¹⁵ Añ aŋga en li hen na, en hôn tôrji ré. Wôsa aŋga en gey lê hen ba, en li ré menba, ka en gey lê ré kwôy hen a ené li dí men. ¹⁶ Hena ené kañ aŋga habijn ka en li hen ba, en hôn wo tôd na ré dô. ¹⁷ Ôbi a, kirijna ené li habijn ba, na nôbi a lê hen né, nijba, na têrijn to bôn a hen lê habré hen. ¹⁸ En hôn wo lê aŋga dôri ré nañ yen a. Añ nañ ermé wupê woñ gawra na, en gey lê aŋga dôri hañê, nijba, en nêmen né. ¹⁹ Aŋga dôri ka ené lê hen na, en li ré, añ na ka habijn ka en gey lê ré hen, a ené hô li dí men. ²⁰ Hena ené li aŋga habijn ka en gey lê

ré hen na, na nôbi a lê hen né, nijba, na têrij to yi yen a hen a lê hen.

²¹ Anğa en gel yen a na: en gey lê anğa dôri nijba, têrij a gasê yé tumôn a dí. ²² Bôn a ba, yen dôren sa tôte to Emen a hanê, ²³ nijba, anğa habij ka yi bôn a hen na, li kumbul nañ ka dôri ka en hôn hen. Anğa habij bay ka yi yen a hen, a lê anğa ené yij lema wo têrij hen. ²⁴ Ayi! na lê iyen ba? I a dôren kôbi yen wo ôrij nañ en kibi temare a hen ba? ²⁵ Na Emen a dôren kibi a nañ néé wo Kelma wona Jésu Krist, añ en liri dosé nañ bôn pôn. Ôbi a, ré nañ bô geyé wujê na, ené gey bê kwôlê sa tôte to Emen a, nijba, nañ iya wujê won gawra hen na, ena lema wo têrij.

Merê tu geñ wo Tunu toñ hendi bô bôrê bij bijné

8 Iyôn ba, haw hen na, Emen a ulê kwôlê sa bijné ka bij pôn nañ Jésu Krist hen ré nij. ² Wôsa néé wo Tunu toñ hendi bô bôrê wo béna merê tu geñ won tiri hen na, hena na ligi Jésu Krist a. Men, ôm iyére san a añ ena lema wo têrij nañ kwo temare ré nij. ³ Tôte to *Moyis na nêlê bi nana mô tu geñ ré, wôsa nana gawré ka iya men, nana nêlê bê kwôlê sa tôte a ré a men. Nijba, anğa tôte na nêlê ré na, Emen liji. Ôbi a, ôbi ré jéñ nañ Kemari sa terare a nà, bi ré bul yiri gawra añ ré gelij nañ nabay kañ bay têrij bay ka hen iyôn men, ré ma wô sa têrij tona a men. Na hen iyôn a, Emen na ré jô kwôlê sa têrij to yi bô gawré hen. ⁴ Ôbi li hen iyôn bi nana lij tôte to Moyis dô jêd, nabay ka nana ô tô néé wo Tunu toñ hendi bô bôrê a díba, tô kwo kurôngi yi a ré nij hen. ⁵ Bijné ka li anğa bôrji gey hen na, ermé woji yi na sa anğaji bay ka hen, nijba, ka li anğa dôrij Tunu hen na, ermé woji yi na sa anğa dôrij Tunu a dí. ⁶ Hena nana erem na sa anğa dôrij kurôngi yi a kwôy kwôy na, nana woge na temare, nijba, hena nana erem na sa anğa dôrij Tunu a kwôy kwôy na, naa merê tu geñ men, naa upé bô jalê a men. ⁷ Bijné ka erem na sa anğa bôrji gey a kwôy kwôy hen na, na bay bayi Emen, wôsa bay bi kwôlê sa tôte Emen a ré. Tiri wori ba, bay nêlê né. ⁸ Bijné ka li anğa bôrji gey kwôy kwôy hen na, bay a nêlê dé tu Emen né.

⁹ Kenbay na, jé lêrenge na kwo kurôngi yi ré nijba, na kwo Tini Emen, hena hende ré mô bôrñge a tiri a men. Ôbi a, kwôni wo Tini *Krist ré nañ bôri a ba, na kwori ré hen. ¹⁰ Hena Krist ré mô bôrñge a ba, Tini a béñge ka merê tu geñ, wôsa kené na bijné kañ derôre tu Emen a. Nijba, kurôngi yerñge ô na kibi temare a wô kibi têrij to ken li hen. ¹¹ Hena Tini Emen wo na bij Jésu Krist na ji si kamñê perê bijné ka ma a hen ré yi bôrñge a tiri na, Emen bi wo hen a béñge ka merê tu geñ hen iyôn men, wô kibi Tini to mô bôrñge a hen.

¹² A iyôn ba, yênen, bi jé lêrena bij nañ kwo Tunu toñ hendi bô bôrê díba, bi bij nañ kwo kurôngi yi ré nij.

¹³ Hena jé lêrenge ré na kwon kurôngi yi ba, ka ma,

nijba, hena kené li are nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôrê na, ka mênê ka habij ka yi yerñge a hen kêm añ, ôbi a, kené môrij tu geñ hen. ¹⁴ Bijné kêm ka Tini Emen a derê tumôrji hen na, bay na kami Emen.

¹⁵ Tunu hende to Emen béñge hen na, na toñ lemnare ré men, na toñ kemnare ré a men, nijba, hende li añ ken yi kam Emen. Ôbi a, nana uwôn geré uwôgij Emen: «Baba» hen. ¹⁶ Tunu hende to hen, a lê anğa nana hôn dô bôrna wo nana na kam Emen tiri a men hen. ¹⁷ Mega wo nana kamni hen iyôn na, naa upé nañ Krist anğa dôri ka ôbi dí gengij sa bijné kari hen men. Na nabay ka Krist a upé are bay ka hen. Hena nana gelij gusij nañ dí na, naa merê nañ dí bô hini emê wori a men.

Anğa dôri ka nana mô gem hen

¹⁸ En hôn wo gusij to nana gelij haw hen na, na ani ré díba, a nêlij nañ hini emê wo Emen a sa béna hen né. ¹⁹ Ari dé ka Emen kêm mô gem wulê bi wo ôbi a gelé kamni tu wolé bi bijné ré gelji hen. ²⁰ Emen na pô ari déri añ bay yi mega ani ré. Bay ba, na gey bi ôbi ré bôrji mega ani ré iyôn né, nijba, na ôbi a derê kôbri añ yirji a, nijba, anğañ dé bôd sara yi ya. ²¹ Wôsa wulê wo pôn na, ôbi a derê ari déri kêm bô lemnare a, añ bi bay ré mô sarji señge díba, bay ré mênê ré men, bay ré sa uwônij hini emê mega kam Emen iyôn, añ ré môrij sarji señge men. ²² Nana hôn dô wo kirija Emen na ayij tô dé anğari kwôy kemnêñ na, ari déri bay ka hen, gelij na gusij men, jôr baa ya môñ yê wo ôl dengô iyore hen iyôn men. ²³ Gusij hende to hen na, ari déri bay ka hen, a gelij piniji mera ré, nijba, nabay ka ôbi na béna Tini tumô dema na ré hô béna anğañ baliyare kari a tô hen kôba, na jôrê na hen iyôn hende to hen men, nana mô gem wulê wo Emen ré sa berêna mega kamni añ ré sa derêna bô gusij hende to hen yôd nij hen. ²⁴ Emen gôlij nañ na nijba, turna gel derê wori bi wo hen né tô. Iyôn hari kôba, nana dí bôrna sara. Hena nana gel are bay ka nana dí bôrna sara hen nij ba, a hô yé anğañ dé bôd sara sôn ba? Kirija tu kwôni gel are nij ba, a hô dé bôri sara ré nij. ²⁵ Nijba, na wô wo nana gel ré tô anğa nana dij bôrna sara hen. Ôbi a, nana uwôlij bôrna môrij gemij hen.

²⁶ Na ôbi á, Tunu toñ hendi bô bôrê ré sa li nañ na wôsa nana ka iya. Men, nana hôn gwosoy uwôlij Emen are ré a men. Añ na Tunu hende to hen, a hô gasê uwôlê Emen kebrena nañ kwôlê wo gawra nêlê kelê ré hen. ²⁷ Añ Emen wo hôn anğa yi bô gawré hen na, ôbi hôn anğa Tunu toñ hendi bô bôrê gey hen. Wôsa hende gase uwôli are kibi bijné ka Emen nañ gwosoy uwôlê wo dôrij Emen damañ hen.

²⁸ Bijné kêm ka pur Emen hen na, ôbi uwôgeji nañ gengé wori. Añ nana hôn mega wo anğa habij kêm ka sa sarji a hen na, Emen bul lij ka dôri biji. ²⁹ Wôsa bijné

kêm ka ôbi cobji tumô nij hen na, ôbi na genge tumô bi bay ré gelij na Kemari iyôn aṅ bi Kemari ré yi kwo seri wo yêneri bay ka hen kêm. ³⁰ Bijné bay ka ôbi genge ré yi kari hen na, ôbi na uwôgeji, ka ôbi uwôgeji bay ka hen na, ôbi bôriji mega bijné kaṅ derôre tiri a, ka ôbi bôriji mega bijné kaṅ derôre bay ka hen na, ôbi biji hini emê wori men.

Emen geyéna na naṅ kwini

³¹ Iyôn nij ba, kwôli mi a nana kelê sôn ba? Hena Emen né na kwona ba, i wo daṅgi a yé ôbi barena sôn ba? ³² Emen bi wo hen, jera Kemari ré nijba, jori sa terare a nà bi ré sa ma wô sa bijné kêm. Mega ôbi béna Kemari hen iyôn na, ôbi a béna tô aṅga baa kêm hen a men. ³³ Bijné ka Emen na cobji hen na, i a díji kwôlê sarji a sôn ba? Wôsa na ôbi a bôriji mega bijné kaṅ derôre tiri a. ³⁴ Men, i a nê mê perêji a men ba? Wôsa Jêsu Krist naṅ yiri ma wô sarna men, Emen biri ji si kampe aṅ ô merê sa kôbri woṅ gusurô a aṅ uwôli wô sarna. ³⁵ Peré wo Jêsu Krist peréna hen na, na mi a karêna naṅ dí ba? Na bô emê laba, tu na laba, gusij to bay geléna hen laba, kurôn laba, erê tô senge laba, aṅga ômi laba, temare a karêna naṅ dí dí ba? Ani kani ka a karêna naṅ dí ba, naṅ. ³⁶ Mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Na wô kem jôbi a niné môrij kibi temare a kwôy kurij tare hen men,

tu bijné a ba, nini yi mega gamgê kaṅ deré iyôn a men hen †.»

³⁷ Nijba, are bay ka lêna kêm hen na, nana gôlij sarji naṅ néé wo kwo peréna hen. ³⁸ Wôsa nôbi ba, en hôn wo ani kaṅ bay karêna naṅ dí aṅ jôri wo ré peréna ba, naṅ, temare, merê tu geṅ, *manê ka derômaran a, naṅ aṅgan néé ka gay gay bô kal a, ré na aṅga hawi hen, ka a era tô hen, ³⁹ néé wo tayii, kwo tôngii, ari dé Emen bay ka kêm hen a nê mê karêna naṅ peré wo ôbi peréna hen né, wôsa peré wori wo ôbi peréna hen na, ôbi geléna na naṅ aṅga Kelma wona Jêsu Krist li hen.

Kwôlo gengij sa Jubné

9 Kwôlo na kelê hen na, na tu kwôlê, wôsa ena kwo Jêsu Krist díba, na iyêlê benare ré. Naṅ geré wo Tunu toṅ hendi bô bôre na, ermé wupê bi wo hen gelen wo kwôlê wupê ré na tu kwôlê. ² Tiri wori ba, bôn mêne damaṅ men, deṅgôn dônjen yôôd a men. ³ Hena ré na aṅga ré yi deré wo balên Jubné na, en gey wo Emen né ré tômen mêne aṅ men, ré ré dôren yi *Krist a aṅ wô kibrij. ⁴ Bay na kam *Israyêl ka Emen a terêji ré yi kamni men, ôbi gelji dampare tori men, ôbi bij naṅ ci men, ôbi biji tôô men, ôbi gelji geré tibéri woṅ tiri hen men, ôbi genge biji aṅga gay gay hen a men. ⁵ Bay na kwôngê mônêrna kaṅ bay hini emê hen

aṅ kirija Jêsu Krist era sa terare a nà mega gawra hen kôba, na tô môṅ woji a men. Bi heramê yi wô sa Emen woṅ ôbi sa are kêm hen. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁶ Hen iyôn na, na wô wo aṅga Emen na genge lê hen na, ré naṅ nij ré. En kôl hen iyôn wôsa kam Israyêl ka pôni na kam Israyêl kaṅ tiri ka na kam Emen hen né.

⁷ Men, kwôngê *Abraham na kwône haji nijba, na kwôngêri kaṅ tiri kêm né, wôsa Emen na kôlij Abraham iyôn ba: «Kwôngê ka kemam Isak a yé kwôngê kaṅ tiri †.» ⁸ Bô kwôlê bi wo hen na, kôl na iyôn ba, na kwôngêri ka bay yêji naṅ yijare hen né, nijba, na ka bay yêji sa kibi tôô to Emen na ay bij Abraham hen. Na bay a na kwôngêri kaṅ tiri hen dí. ⁹ Emen na genge kôl iyôn ba: «Na hera, iyôn ba, kirija en bulo hera hen na, Sara a yê kema iba nij ‡.»

¹⁰ Na wô kwo Sara punu ré nijba, Rébéka kôba, kamne ka wôô hen ibarji na pôn. Ôbi a na môyrena Isak. ¹¹⁻¹² Gengij sa kamne bay ka wôô hen na, Emen na kôle iyôn ba: «Kemarê wo seri a yé mana wo kwoṅ ôbi cêgeri †.» Kirija Emen na kôle hen na, bay na li ani kani ka dôri naṅ ka habij ré tô men, bay na yêṅ ré tô a men. Emen li hen iyôn gel wo aṅga diré gey lê ba, diré li men, diré dô gawra wori perê bijné, na wô uwôgê wo ôbi uwôgeri hen mera díba, na wô jé lêri wo dôri hen ré. ¹³ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôn ba: «Nôbi Emen na en gey Jakwôb nijba, na en kaṅ Esawu ‡.»

¹⁴ A hen ba, naa kelê iyeṅ ba? Naa kelê Emen ré li na aṅgan derôre ré ba? Eṅ eṅ, naa kelê iyôn né. ¹⁵ Wôsa ôbi na kôlij *Moyis tumô iyôn ba: «Kwôni wo en gey lê deré naṅ dí ba, na lê men, kwo en gey berê tu na tori kôba, na berê a men †.» ¹⁶ Iyôn ba, kirija Emen dô kwôni ba, dôri mera, wôsa ôbi bô tu na tori díba, na wô bô geyé wo kwôni bi wo hen né men, na wô jé lêri wo dôri ré a men. ¹⁷ Na lij bô magtubu to Emen gengij Parawôn kelma wo Ejipt a kôl iyôn ba: «En bem kenare aṅ ené gelij bijné kêm néé wupê sam a men, bi henen ré ôm naṅ kirij kirij sa terare a nà a men †.»

¹⁸ Na ôbi á, nana hôn wo Emen ré li dô naṅ i i wo ôbi gey men, kwo ôbi biri li sa iyêre ba, li sa iyêre men.

Bô tarê wo Emen naṅ berê tu na tori

¹⁹ Hena ré na hen iyôn ba, ka pôni a kôlen iyôn ba: «Wô mi a Emen né nay bijné ka pôni wô kibi jé lêreji ba?» Wôsa na ôbi a geyé bi bay ré li hen iyôn. ²⁰ Jôbi gawra wo ju engere hen iyôn ba, ju na i men, a jeré gagij Emen kwôlê hen ba? Sa pôn bapna kôlirij ôbi jibéri wô mi a jeré juben hen iyôn ba? Eṅ eṅ, ôbi a kelê hen iyôn né. ²¹ Ôbi jibé na, na aṅga ôbi gey lê naṅ gerem ba, ôbi li mera. Ôbi gey ba, jô gerem derôre a aṅ kwari pôn ba, ôbi lij bapna wo yi naṅ jengêri men,

†† 9: 7 Dé tô are 21: 12 ‡ 9: 9 Dé tô are 18: 10, 14 †† 9: 11-12 Dé tô are 25: 23 †† 9: 13 Malasi 1: 2-3 ††† 9: 15 Sé nô 33: 19 ††† 9: 17 Sé nô 9: 16

† 8: 36 Kurôn kibé 44: 23

kwari wo pônî ôbi lij baŋa wo bay ômij are naŋ wulê wulê hen men.

²² Hena Emen né gey lê môŋ kwo ôbi jibé hen iyôn ba, kwom jôbi ba, dôlem iyeŋ men ba? Ôbi gey biŋé ré hôn bô tarê wori men, néé wori a men. Na hen iyôn a, ôbi ré uwôlij bôri sa ka bôri tari sarji a, ka ré mênê men hen. ²³ Emen li hen iyôn wô geléna nabay ka ôbi bô tu ŋa tona hen derê wo damŋare tori. Na nabay bay ka hen, a ôbi na ré bu sa têrna bi nana uwôn derê wo damŋare tori hende to hen hen. ²⁴ Nabay kêm nana biŋé ka ôbi tôrji bi ré yi kari hen, na Jubŋê a ôbi ré tôrji mera ré, niŋba, ôbi tô biŋé ka na Jubŋê ré hen a men. ²⁵ Na mega wo kôlij bô magtubu to Osé a kôl iyôn ba:

«Biŋé ka ca ba, na na kaŋê ré hen na, haw hen na uwôgêji biŋé kaŋê.

Tô yê wo tumô ba, en geyji ré hen na, haw hen na kelêji «en geyéŋge †.»

²⁶ Kirij bay ka hen, ka na en kôlji:

«Kena biŋé kaŋê ré» hen na, na kirij bay ka hen gaŋ a ené uwôgêji kamnen nôbi Emen woŋ ôbi merê tu geŋ hen ††.»

²⁷ Kwo Israyêl ba, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlê gengij sarji kôl iyôn ba:

«Hena kam Israyêl na ré kwône mega haal wo kibi cér a iyôn kôba,

ka Emen a gôlij naŋ ci ba, damaŋ ré ded.

²⁸ Kelma Emen a era lew jerê kwôlê sa biŋé ka sa ter-are a na ‡.»

²⁹ Na mega wo Esay na kôl tumô kôl iyôn ba:

«Hena Emen Kelma wo na ôbi sa are kêm na ré tô kwôŋgêrna ka pônî dí ré ba,

nana maŋge kêm mega biŋé ka *Sodôm naŋ *Gwom-ôr iyôn ††.»

Jubŋê kaŋ Kwôlo Dôri

³⁰ Iyôn ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa kelê mega wo biŋé ka na Jubŋê ré ba, na ré woge geré woŋ yij derôre tu Emen a ré, niŋba, bay ré yi kaŋ derôre tiri a wô bê bôd woji sari a. ³¹ Kwo Jubŋê ba, wogeji wô lê tôd wô yij derôre tu Emen a, niŋba, bay herij geré.

³² Wô mi a bay herij ba? Wôsa bay erem yaŋ ba ciré yé biŋé kaŋ derôre tu Emen wô jé lêreji aŋ bay bi bôrji sa Emen a ré. Aŋ yi mega bay ré sê têrji yi keram woŋ ôbi heré biŋé hen. ³³ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Toyéŋge, na dé keram sa iyé Siŋô, aŋ biŋé a sê têrji sara.

Na keram wo biŋé a herij wô kibri.

Niŋba, kwôni wo bi bôri sari a ba, tayre a diri ré ded ‡.»

† 9: 25 Osé 2: 25 †† 9: 26 Osé 2: 1 ‡ 9: 28 Esay 10: 22-23 †† 9: 29 Esay 1: 9 ‡† 9: 33 Esay 28: 16

10 Yênen, en gey naŋ bôn pôn wo balên Jubŋê ré er-aji bi Emen né gôlij naŋ ci. En uwôli hen iyôn damaŋ. ² En hôn dô wo bay gey lê jé bij Emen tiri naŋ yi gwa niŋba, yi gwa woji bi wo hen tôri diŋ na sa henê are kaŋ tiri a hen né. ³ Bay hôn geré wo Emen li aŋ gawra yij kwoŋ derôre tiri a hen né. Bay woge geré woŋ yij derôre tu Emen a sa yirji a men. Na hen iyôn a, bay ré kaŋ geré wo Emen li aŋ kwôni a yij derôre tiri a hen hen. ⁴ En kôl hen iyôn wôsa kirija Jésus Krist era sa terare a nà ná, ôbi duu kibi tôd to *Moyis, aŋ ôbi li hen iyôn bi biŋé ka ré bi bôrji sari a ná, bay a ré yé kaŋ derôre tu Emen a dí.

Emen gey gôlij naŋ biŋé kêm

⁵ Moyis na li bô magtubu a tumô kôl wô yé derôre naŋ geré wo tôd. Ôbi na kôl iyôn ba: «Kwôni wo li tôd dô dô jêd ná, a merê tu geŋ wô kebre.» ⁶ Geré wo biŋé bij bôrji sa Emen a aŋ yij kaŋ derôre hen na, yi gay.

Bay li bô magtubu to Emen a gengij sa geré bi wo hen kôl iyôn ba: «Kôl bôm a iyôn ba: «I a dayê derômaran a?» iyôn né.» (Kôlij *Krist bi ré herbo tôŋ ba.) ⁷ «Men, ju kôl iyôn ba: «I a herbé tô terare a?» iyôn né men.»

(Kôlij Krist bi ré hena perê biŋé ka ma hera ba.) ⁸ Niŋba, magtubu to Emen hende to hen kôl iyôn ba: «Kwôli ayê bôd ré na da kwam a niŋ. Kwôlê bi wo hen yi na kem a men, bôdôm a a men †††.»

Na kwôli ayê bôd bi wo pôn hen a niné uwôl béreri bij biŋé, bi bay ré bi bôrji sa Emen a hen †††. ⁹ A hena jeré kôl naŋ kem mega wo Jésus ré na Kelma men, hena jeré erem bôm a Emen né sijn naŋ dí perê biŋé ka ma a a men na, Emen a gôlij naŋ ju.

¹⁰ Na bê wo nana bi bôrna sa Jésus tiri hen, a nana yij gawrê kaŋ derôre tu Emen a men, hena nana kôl naŋ kebrena Jésus ré na Kelma na, nà upé gelê.

¹¹ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Biŋé kêm ka bi bôrji sari a hen na, tayre a diji ré kwôy ‡.»

¹² Ôbi a, ré jeré na Jub, Jub réé kôba, na kwôlê wôni ré, wôsa Kelma bi wo pôn hen a na kwo tô kibri sa biŋé kêm ka uwôge hini hen. ¹³ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «I i wo uwôge hini Kelma ba, ôbi a gôlij naŋ dí ‡†.»

¹⁴ Niŋba, hena biŋé ré bi bôrji sa kwôlo gengij sari hen ré ba, bay a uwôgê hini na iyeŋ ba? Men, hena bay ré toy kwôli ré ba, bay a bê bôrji sa kwôlê bi wo hen na iyeŋ ba? Men, hena kwôni na ré kôlji kwôli bi wo hen né ba, bay a toyé kwôlê bi wo hen na iyeŋ ba? ¹⁵ Men hena bay ré jéŋ naŋ kwôni ô kôlji ré ba, ôbi a lê iyeŋ, a ré erê kelêji ba? Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Biŋé li yi deré wô ka a era sa kôlji kwôlo dôri hen ‡††.»

¹⁶ Niŋba, bay ka toy hen kôba, bi bôrji sara kêm né. Ôbi a, *ôbi kibi Emen *Esay na ré kôl iyôn ba: «Kelma, i a

††† 10: 8 Détéronôm 30: 11-14 ††† Jésus hena derômaran a sa niŋ men, ôbi ji si kampê niŋ a men. Iyôn ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi jé lêri ré niŋba, wô kibi anga Jésus li hen dí. ‡ 10: 11 Esay 28: 16 ‡† 10: 13 Jowêl 3: 5 ‡†† 10: 15 Esay 52: 7

††† 10: 8 Détéronôm 30: 11-14 ††† Jésus hena derômaran a sa niŋ men, ôbi ji si kampê niŋ a men. Iyôn ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi jé lêri ré niŋba, wô kibi anga Jésus li hen dí. ‡ 10: 11 Esay 28: 16 ‡† 10: 13 Jowêl 3: 5 ‡†† 10: 15 Esay 52: 7

††† 10: 8 Détéronôm 30: 11-14 ††† Jésus hena derômaran a sa niŋ men, ôbi ji si kampê niŋ a men. Iyôn ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi jé lêri ré niŋba, wô kibi anga Jésus li hen dí. ‡ 10: 11 Esay 28: 16 ‡† 10: 13 Jowêl 3: 5 ‡†† 10: 15 Esay 52: 7

††† 10: 8 Détéronôm 30: 11-14 ††† Jésus hena derômaran a sa niŋ men, ôbi ji si kampê niŋ a men. Iyôn ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi jé lêri ré niŋba, wô kibi anga Jésus li hen dí. ‡ 10: 11 Esay 28: 16 ‡† 10: 13 Jowêl 3: 5 ‡†† 10: 15 Esay 52: 7

††† 10: 8 Détéronôm 30: 11-14 ††† Jésus hena derômaran a sa niŋ men, ôbi ji si kampê niŋ a men. Iyôn ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi jé lêri ré niŋba, wô kibi anga Jésus li hen dí. ‡ 10: 11 Esay 28: 16 ‡† 10: 13 Jowêl 3: 5 ‡†† 10: 15 Esay 52: 7

bê bôri sa béré wona ba? †»¹⁷ Ôbi a, kené hôn wo kirijna kwôni bi bôri sa Kwôlo Dôri a ba, na wô toyé wo ôbi toy nij hen men, kirijna kwôni toy kwôlo gengijn sa *Krist ba, gel wo kwôni ré kôli nij a men.

¹⁸ Hena ré na hen iyôn ba, na engerénge kwôlê pôn: Na ba, na tiri wo Jubnê toy béré Kwôlo Dôri ré kwôy ba? Bay toy a men. Na mega wo lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Bijné ô ulê béré kwôlo Emen nap kirijn kirijn sa terare a nà men, tôôrji ôm kurijn kelañ dé a sôn †.»

¹⁹ Na hô engerénge kwôlo ðangi a: Jubnê ba, na hôn kwôlê bi wo hen né na tiri a men ba? Moyis na kôl tumô nij kôl iyôn ba:

«Emen kôl iyôn ba, na lê añ kenbay bijné kañê ka lê terbére nap tô yê bijné ka ken bôrji môñ ani ré hen men, na lê bônge a tarénge sa ka henê anğaji nap hen a men ‡.»

²⁰ Li kwôy wo ôbi kibi Emen Esay kôl Emen né kôl iyôn ba:

«Bijné ka na wogen né kwôy hen a hô dê tôre uwôgen men, ka na engeren né hen a ené hô biji bay ré hô hōnen men.»

²¹ Kwo gengijn sa kam *Israyêl ba, ôbi kôlji iyôn ba: «En jé kôben nap wulê wulê si ligi bijné kañ bay bê kwôlê ré hen men, bay sa iyêre hen a men nijba, bay kañ †.»

Emen kañ bijné kari kañ Israyêlnê hen ré

11 Na hô engeré kwôlo ðangi sôn: A hen iyôn ba, yi mega wo Emen né kañ bijné kari kañ *Israyêl hen dé? En en, na iyôn né. Nôbi kôba, ena kema Israyêl men, ena tô yê wo Bêjamin woñ kuñga *Abraham hen a men. ² Emen kañ bijné kari ka ôbi na tôrji ca tumô bi ré yi kari hen né. Ken hôn kwôlo bay na li bô magtubu to Emen a gengijn sa *Eli hen né ba? Ôbi na bar tumô Emen a, wô sa kam Israyêl kôl iyôn ba:

³ «Kelma, bijné bay ka hen na duu bay kem kô men, bay mēne kini bê kwôbe a men, añ na nôbi a baa pôn nēñ nà mera a bay ré gey ciré hô deren a sôn hen.»

⁴ Menba, Emen uwôli sara iyôn ba: «Na jôbi pôn mera a baa ré, nijba, en gem bijné kañê dubu jurgem ka tebe kamrê kañ *baal ré hen ya †.»⁵ Ôbi a, bô wulê wo kemnēngi hen kôba, Emen tô bijné ka pōni perê kam Israyêl a nap derê wori hen iyôn men. ⁶ Hena Emen né tô bijné nap bô derê wori na, gel na wo ôbi ré tôrji na wô jé lêreji wo dôri hen né. A hena ôbi ré tôrji na wô jé lêriji wo dôri ba, yi mega wo bô derê wori bi wo hen na, ré na baliyare ré nij, nijba, ré na tēbê sa kôbi ði.

† 10: 16 Esay 53: 1 †† 10: 18 Kurôn kibé 19: 5 ‡ 10: 19 Détéronôm 32: 21 †† 10: 21 Esay 65: 1-2 †† 11: 4 1 Kilmé 19: 10,18

⁷ Bô kwôlê bi wo hen kôl na iyôn ba, anğa kam Israyêl ré woge hen na, bay ré uwôn ré. Nijba, ka pōni ka Emen na ré tôrji perê hen a ré uné. Nijba, tôrji ka baa hen ba, na bô denğelé woji a jôrji uné are bay ka hen hen. ⁸ Na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen bi bi bay hôn tô ani kani ré men, ôbi na lugu tirji men, marji a men, kwôy kemnēñ kemnēñ kôba, bay môrji na hen iyôn hende to hen baa ya ††.»⁹ Kelma Dabid kôba, na kôl iyôn ba:

«Bi kwô woñ geserê wo bay ôm hen, bi pôrji môñ boyre pôrñ kurôn hen iyôn men, bi ré herijnji men, Emen né gelji gusijn a men.

¹⁰ Men, ré ti tirji añ bay ré gel kirijn né men, ré gelji gusijn kwôy wo yirji ré ilji sara a men ††.»

¹¹ Na hô engeré kwôlo pōni a sôn: Kirijna Jubnê na herijn hen ba, na herijnji na yôd ba? En en, bay na herijnji na yôd ré. Nijba, na wô têrñ to bay li hen aña Emen né gôlij nap bijné ka na Jubnê ré hen añ bi bay ré lijn terbére sarji a. ¹² Na wô têrñ to kam Israyêl li hen aña bijné ré uwônijn derê wo Emen bi wo hen kēm hen. Bay na herijn tô tôd to Emen aña ôbi ré lijn derê nap bijné ka na Jubnê ré hen bay ka hen hen. Mega wo Emen li derê nap ka na Jubnê ré hen iyôn hen na, kirijna Israyêl a hera unéri hen na, bijné kēm a uné derê damañ a.

Emen gôlij nap bijné ka na Jubnê ré hen iyen ba?

¹³ Haw hen ba, na iyêlênge kenbay ka kena Jubnê ré hen. Ena *ôbi jé wo Emen joon yerñge a. Añ en li yi derê sa jé bi wo ôbi ben a hen. ¹⁴ Dô ré ba, lê bi wo en li hen iyôn na, na wo balên kañ Jub ré gelen añ terbére ré li ka pōni añ ré eraji bi Emen né gôlij nap ci sa kibi jé wo en li hen. ¹⁵ Nôgê wo Emen nôge Jubnê ðejn kwa hen, a na tô bijnare to ôbi bijn nap bijné ka Jubnê ré hen. Kirijna ôbi a sa berji yiri a hôrñ hen ba, a sa yé iyen ba? A sa yé mega kwôni wo na ma aña ré so kamrê iyôn.

¹⁶ Hena kwôni ré ay kwa mapa aña ré bijn Emen ba, tôri wo baa hen na, na kwo Emen a men. A hena kwôni ré bijn Emen hanê gurô ba, kam kôbri kôba, na kwori a men †. ¹⁷ Kam Israyêl na, yi mega gurô woñ banê wo bay uwôgeri olibiyé wo bay soor kam kôbri ka pōni añ hen iyôn. Añ jôbi ba, ju yi mega kema kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay biyari sa jem nap kwoñ banê hen iyôn. Kwôlê bi wo hen kôl gengijn na sarñge kenbay kañ Jubnê ré hen né ba? Ôbi a, anğa dôri ka Jubnê ré uwôn hen na, haw hen kenbay kôba, ken uwôn hen iyôn men, mega wo hanê gurô bijn kam kôbri gura hen iyôn. ¹⁸ Hena ré na hen iyôn na, ken bô kam kôbi gurô woñ banê wo soorñ hen mega wo ré na ani ré hen iyôn né. Hen iyôn ba, ken di denğôrñge na wô mi ba?

††† 11: 8 Détéronôm 29: 3 ††† 11: 10 Kurôn kibé 69: 23,24 † 11: 16 Kwônê bijné 15: 19-21

Wôsa néé kema kôbi gurô na, hena na hanêri a dîba, néé hanê gurô hena na kam kôbri a ré.

¹⁹ Dô ré ba, perêrjge a hen na, kwo pônî a kelê Emen né soore kôbi gurô wo pônî aḡ, bi ené uwônriḡ kirij hólmeîri a. ²⁰ Na tiri, Emen dí kam Israyêl aḡ wô wo bay bi bôrji sari a ré. Jôbi ba, ôbi gasem hônijî a wô wo jeré bi bôm sari a. Hen iyônḡ hari kôba, ju kemnaḡ Emen dí-ba, ju di denḡôm né. ²¹ Men, ju hôn mega wo Jubnê ka yi mega gurô woḡ banê wo Emen bi a tôrji hen kôba, ôbi soorji hen na, jôbi kôba, hena jeré hô kaḡni ba, ôbi a soorem môḡ kwoji hen iyônḡ men ré ba? ²² Henêḡge wo Emen ré na ôbi bô derê, niḡba, ôbi li iyêre men. Lê iyêre wori bi wo hen, na naḡ biḡné kari ka hô cêḡê. Niḡba, kenbay ka ken baa hen, hena kené biḡ pôn naḡ dí yôd ba, ôbi a lê derê naḡ ken, réba ôbi a denḡge jeré aḡ men. ²³ Kwo Jubnê ba, hena bay ré díji tô têriḡ toji aḡ, aḡ buloji hera upé Emen ba, ôbi a hô díji hôriḡ hólmeîrji a wôsa ôbi nêḡm lê hen iyônḡ. ²⁴ Kenbay kaḡ Jubnê ré hen na, ken yi môḡ kam kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay da jera aḡ sa jem yi kwoḡ banê a iyônḡ. Hena Emen né li aḡga kwôni nêḡm lê naḡ ken né hen iyônḡ na, Jubnê ka yi mega kôbi gurô olibiyé woḡ banê hen dema ôbi ré herañ naḡ ci díji hônijî a hôriḡ lew ré ba?

Emen li derê naḡ Jubnê pinijî ré, niḡba, na naḡ biḡné kêm

²⁵ Yênen, en gey bi kené hôn kwôlo yi kini uwôbêri a wo Emen yêge sari béḡge hen, aḡ bi kené díḡ denḡôrjge ré. Wôsa sa iyêre wo kam Israyêl ka pônî a yé hen iyônḡ yôd ré. Niḡba, bay a sa belé jé lêreji hen tô. Bay li sa iyêre bi biḡné ka na Jubnê ré ka ré baa bê bôrji sa Emen a hen na, ré bi kô dem. ²⁶ Aḡ na hen iyônḡ a, ôbi ré gôliḡ naḡ kam Israyêl kêm mega wo na li bô magtubu to Emen a kôl iyônḡ ba: «Ôbi gôliḡ naḡ biḡné ka ré hena Siḡô aḡ ré sa derê têriḡ sa kwônḡḡê Jakwôb a aḡ kêm †. ²⁷ Na biḡnare to nôbi Emen en biḡ naḡ ci kirijna na sa derê têriḡ sarji a hen ††.»

²⁸ Jubnê ba, na wô kaḡé wo bay kaḡ Kwôlo Dôri hen aḡna bay ré yij bay bayi Emen hen. Yi hen iyônḡ, bi kenbay kaḡ Jubnê ré hen kené uwônriḡ gelê. Niḡba, bay ba, na Emen a tôrji bi bay ré yi kari men, ôbi perji a men. Wôsa ôbi na ay tôdri biḡ môḡnêrji tumô ca niḡ. ²⁹ Kirijna Emen uwôge gawra aḡna ré biri ani na, are bay ka hen ôbi biri na yôd díba, a belé ermé wori ré niḡ. ³⁰ Kenbay kaḡ Jubnê ré hen, ca ba, na ken narij Emen kwôlê aḡ haw hen na wô wo Jubnê kaḡni aḡna ôbi ré bôriḡ tu na tonḡge hen. ³¹ Jubnê bay kôba, kwoji a yé hen iyônḡ men. Haw hen na, bay narij Emen kwôlê aḡna ôbi ré li derê naḡ ken hônijî a hen. Niḡba, liḡ hen iyônḡ bi bay kôba, ré dí têriḡ toji baa aḡ bi bay ré hera sa uwônri aḡ bi ôbi ré bôriḡ tu na toji men. ³² Ôbi a,

† Na wo Jubnê pôn pôn kêm ré upé gelê ré, niḡba, gel na geré Jubnê ré uwônriḡ gelê. †† 11: 27 Esay 59: 20,21, 27: 9

Emen ré dí bi biḡné kêm yi bay narê kwôlê hen iyônḡ aḡ bi díre liḡ derê naḡ ci kêm.

Bi biḡné kêm ay kibi Emen

³³ Emen na, bôri dô damaḡ dé sa kirij men, ôbi hôn are kêm men, tu melênê wori dé kirij men, kwôlo ôbi erem ba, kwôni nêḡm derê tôri ré men, jé lêri kôba, kwôni a nêḡmê henê tôri ré a men. ³⁴ Na mega wo na liḡ bô magtubu to Emen a kôl iyônḡ ba:

«Kwôni a henê ermé kwôlo Kelma ré men, kwôni a gili kwôlê ré a men ‡.»

³⁵ «Men, i a na gwôyij Emen ani bi ré sa hô têbiri hôriḡ ba?

Kwôni naḡ kwôy ‡.»

³⁶ Wôsa ôbi a dé are bay ka kêm hen men, na sa kibri aḡna are bay ka kêm hen ré yij ya hen men, are kêm na kari a men. Iyônḡ ba, bi biḡné ay kibi Emen naḡ kwini. Amên, bi yi geliḡ hen iyônḡ.

Hal wo mana wo Emen

12 Yênen, mega wo Emen gel berê tu na tori hen iyônḡ na, en uwôlêḡge bi kené ay yerḡge biri mega aḡgaḡ sarga ka mô tu geḡ ka yi naḡ jeḡḡerji aḡ dé tiri hen iyônḡ. Ôbi a na tibé Emen wo dôri hen. ² Bi jé lêreḡge yi mega kwo biḡné ka sa terare a nà ré men, déḡge bi Emen béḡge ermé wo kôbri wo a belêḡge aḡ ka yé gay hen a men. Hena kené li hen iyônḡ na, ka henê aḡga Emen gey hen men, aḡga dôri naḡ ka dé tiri hen men, ka dô dô jêd hen a men.

³ Naḡ aḡga Emen ben naḡ bô derê wori hen na, en kelêḡge kenbay kêm bi kwôni di denḡôri ré men, ken yi bay ayê sa gasaḡ ré a men. Gelêḡge ayê bôd wo Emen béḡge bi kené kôbiḡ jé lêreḡge naḡ geré woḡ derôre hen. ⁴ Gawra na, yiri na pôn hari niḡba, sodirij kirij kwône men, jé lêreji na gay gay a men. ⁵ Nabay kôba, nana yi na hen iyônḡ hende to hen men. Nana kwône hana niḡba, tô biḡnare tona a naḡ *Krist ba, nana pôn nêḡ. Nabay kêm nana biḡ pôn mega kwa yi gawra wo gay gay biḡ pôn hen iyônḡ. ⁶ Emen béna gwosoy jé pôn pôn naḡ bô derê wori. Iyônḡ ba, bi i i kôba, li jé lêri mega wo Emen na biḡni hen iyônḡ. Hena Emen ré bem bi jeré kôl kwôlo si kibri a na, ju liri naḡ geré bôm wo ju bi sari a hen. ⁷ Hena ôbi ré bem bi jeré li naḡ biḡné ba, lê naḡ biḡné kam bay ka jeré cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré geliḡ biḡné are ba, gelé aḡgam bay ka hen a jeré cubu tum tô a. ⁸ Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi dôbiḡ megêḡm ibiyare bôrji a ba, ju cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi lê naḡ bay nimré ba, ju li naḡ bôm pôn. Hena ôbi ré bem bi jeré dô tumô kirij ba, ju li naḡ yi gwa. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi beré baliyare naḡ biḡné ba, ju li naḡ yi derê.

‡ 11: 34 Esay 40: 13 †† 11: 35 Jôb 41: 3

⁹ Pur yênm nañ bô pôn men, ju di yem yi ança dôri a a men. Nijba, ança habij ba, ju kañji men, ju gerji a men. ¹⁰ Perijge yerjge wôsa nabay bay ayê bô kêm nana yênm men, ken bij yerjge kwôlê nañ bô wo pôn a men. ¹¹ Ayêjge yerjge kêm ken lij jé dîba ken yi kwijê ré men, lêjge jé wo Kelma Jêsu nañ bô pôn a men. ¹² Sêjge peré sa ança Emen genge diré béjge ka ken di bôrjge sara hen men, gusij to ken gelij hen kôba, ken bu bôrjge men, uwôlêjge Emen ta ta a men. ¹³ Ança nañij yênmêrjge kañ bay ayê bô ba, ken li nañ ci men, bijé kêm ka era iyére tonje a ba, ken berji yerjge a dô a men.

¹⁴ Uwôlêjge Emen bi ré tō kibri sa ka gelêjge gusij hen, dîba, bi ré liji habij né. ¹⁵ Hena bijé ré li yi deré ba, ken li nañ ci men, hena bay ré sôm ba, ken sôm nañ ci men. ¹⁶ Merêjge nañ bô jalê perêjge a men, uwôyrêjge yerjge ré men, jé wo yôñ yôñ wo bay béjge ba, ken li mera men, ken bô mega kené na bay tu melênm iyôñ né a men.

¹⁷ Hena kwôni ré lêm habij ba, ju liri habirê hôrij a ré, nijba, ju mase lê ança dôri ka bijé hôn ré na ka dôri hen di †. ¹⁸ Kwo gengij sam ba, li kwôy an ju mô nañ bô jalê nañ bijé kêm. ¹⁹ Yênmê, kenbay ganj ken di bare ré, nijba, ken di bi Emen di bare hende to hen nañ uwonje wori di, wôsa lij bô magtubu tori a kôl iyôñ ba: «Nôbi Kelma a kelê hen, bare na, nôbi a dê men, nôbi a têbij gawra jé lêri a men ††.» ²⁰ Nijba jôbi ba, hena kurôñ ré li ôbi barem ba, ju biri emê ôm men, hena kam ré diri ba, ju biri yi a men. Lê bi wo ju li hen iyôñ na, tayre a diri ‡. ²¹ Di bi habirê gôlij sam ré, nijba, ju gôlij sa habirê nañ lê ança dôri di.

Bi bay ayê bô bij bay emê sa iyére kwôlê

13 Bi i i kôba, bi bij bay emê sa iyére kwôlê, wôsa kenare kêm na, na Emen a bé an bijé ka na kilmé hen na, na Emen a bijji kenare hende to hen. ² Ôbi a, kwôni wo ré li sa iyêrê nañ kilmé ba, ôbi kañ na ança Emen genge ré yi hen iyôñ hen. Bay narê kwôlê bay ka hen na, woge na jerê kwôlê Emen sarji a hen. ³ Bijé ka li ança dôri ba, a kemnañ kilmé ré, nijba, na bay lê habirê a kemnañ kilmé di. Ju gey bi jeré kemnañ kilmé ré ba? Iyôñ ba, ken li ança dôri bi bay ay ke-brejge. ⁴ Wôsa kilmé na, na bay jé ka Emen ka mô bi ciré dôbêjge ibiyare bôrjge a bi kené lij ança dôri. Hena kené li ança habij na, ken kemnaji wôsa tō to Emen bijji ré pôrijge hen na, na déj iyôñ né. Kilmé bay ka hen, na bay jé ka Emen ka a perê bay lê habirê gelijji bô tarê wo Emen. ⁵ Iyôñ ba, hena kené bij kilmé bay ka hen kwôlê ba, na wô gerij bô tarê wo Emen mera ré, nijba, ken bijji kwôlê ermij mega wo ré na geré wo dôri.

† 12: 17 Gwosoy kwôlê 3: 4 †† 12: 19 Détéronôm 32: 35 ‡ 12: 20 Gwosoy kwôlê 25: 21,22

⁶ Na tōri bi wo hen anja kené têbij wôgê men hen, wôsa Emen di *bay engé wôgê bay ka hen bi ré li jé wo dôri. ⁷ I i ba, ken biri angari ka gengij sari sari. Bijge bay engé wôgê, wôgê woji men, bay engé anjan sa iyére ba, ken bijji angaji men, kwo nênm bê kwôlê ba, ken biri kwôlê a men. Ka nênm bi kené kemnañ tiniji ba, ken kemnañ tiniji men.

Na perijge yerna

⁸ Déjge talare to kwôni yi sarjge a ré, nijba, bi telay peré dema ré yi sarjge a di. Kwôni wo pur megari ba, li na tō to Emen dô dô jêd hen. ⁹ Tō to Emen kôl iyôñ ba: Jeré wogé tam megam ré men, jeré deré temare ré men, jeré gemsê ré men, jeré li tu bôriyare ré a men. Tō hende to hen nañ tōre to baa hen dan na bô hende to pôn hen, kôl iyôñ ba: Pur megam mega wo ju perij yem iyôñ. ¹⁰ Kwôni wo pur megari ba, a liri habirê ré nij. Ôbi a, hena jeré pur megam ba, ju li na tō dô dô jêd hen.

Merêjge sa têrjge a wô hera wo Krist

¹¹ Lêjge hen iyôñ damañ a wôsa ken hôn wulê wo nana mô bô a hen. Haw hen na, ken engij tō kum a wôsa wulê wo Emen a gôlij nañ na hen baa da gôlij kirijna na nana bij bôrna sa Jêsu Krist a hen. ¹² Haw hen kirij ka hendi ca erê nij, an na kirij ka perangi a gasê nij. Iyôñ ba, bi jé lêrengge yi kwo kirij ka hendi ré nij men, perênanje anjan manê ka kirij ka perangi a bay ka hen a men. ¹³ Bi jé lêrena yi kwoñ derôre mega bijé ka ré mô kirij ka perangi a iyôñ dîba, na mô wô lamê ré men, wô yê care kwoyrij ré men, na li anjan iyôñ a tōñ hen né men, na yijge iyôñ a tōñ né men, na merêjge wô nañare ré men, na lêjge terbére ré a men. ¹⁴ Bi Kelma Jêsu Krist a yé mega anjan manê kanje iyôñ men, bi doy lê ança habij ka yi bôrjge a hen bi dô néérjge ré a men.

Jô kwôlê sa megam a ré

14 Yênmê, berêjge kwo iya tō ayê bô wori a hen yerjge a dîba, ken narij nañ di sa ermé wori a ré. ² Kwôlo gengij sa anjan emê na, ka pôni erem mega wo emê anja pôni ré jôrij né an bay ôm are kêm mera. Nijba, ka iya tō ayê bô woji a ba, lêe na ma kelij mera. ³ Iyôñ ba, kwôni wo ôm are kêm hen na, bi bô kwo dô tu emê hen mega wo ré na ani ré iyôñ né men, kwo dô tu emê hen kôba, bi jô kwôlê sa kwo ôm are bôm bôm hen né, wôsa na Emen a biri yiri a hen. ⁴ Iyôñ ba, jôbi ju na i a jeré jerê kwôlê sa mana wo kwôni a ba? Hena ôbi ré debe gerañ sa jé wori a, ré kurij kôba, na ôbi sari a kelê di. Ôbi a debé gerañ wôsa Kelma ôrij nañ né woñ gerijni.

⁵ Bijé ka pôni erem wo wulê kêm ré gelij nijba, ka pôni erem wo wulê wo pôni ré dê megari. Iyôñ ba, bi i

i ba, bi bi bôri sa ermé wori a wori a mega wo ré na anğa dôri kañ lê. ⁶ Ôbi a, kwôni wo ré erem mega wo wulê wo pôni ré gelij gay nañ megêri na, ôbi li hen iyôn ayij na kibi Kelma wona men, kwo ôm are kêmen hen na, ôbi li hen iyôn ayij na kibi Emen men, wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi biri hen. Men, kwo dô tu emê hen na, ôbi li hen iyôn ayij na kibi Emen wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi ôm hen. ⁷ Ôbi a, hena kwôni perêrna na, ré mô tu geñ ba, mô na wô sari ôbi gañ mera né men, kwo ma kôba, ma na wô sari ôbi gañ mera ré a men. ⁸ Hena nana mô tu geñ ba, nana mô bij na Kelma, a hena nana ma kôba, nana ma na wô biri na ôbi men. A hena ré na temare, merê tu geñ, kôba, nana ka Kelma kêmen. ⁹ Wôsa Jêsu Krist ma añ ji si kampe bi diré yij Kelma sa ka mô tu geñ a men, sa ka ma a a men. ¹⁰ A hen iyôn ba, wô mi a jeré jô kwôlê sa yênem a men, ju bôri mega ani ré hen iyôn a men ba? Nabay naa saa erê díbé tumô Emen a kêmen añ ôbi a jeré kwôlê sarna. ¹¹ Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, nôbi Kelma Emen, gawrê kêmen a sa cibé gubarji tumôn a añ a ayê keben ené na Emen †.»

¹² Iyôn ba, na i i kôba, a derê tô kwôlê wori nañ kibri tumô Emen a.

Li bi yênem kurij né

¹³ Mega wo hen iyôn na, na jerênge kwôlê sa megêrna ré men, gengênge bi ken li ani kani ka a lê añ bay a lê têrij hen né a men. ¹⁴ Nôbi wo ena kwo Kelma Jêsu hen na, en hôn dô san a wo anğaj emê kani ka *kagem ré nañ, a hena kwôni ré erem mega wo emê wo pôni ré kagem ba, are bay ka hen kagem na tiri a men. ¹⁵ Hena jeré mêne bô megam wô kibi emê wo ju ôm hen na, yi mega wo jeré geyri ré iyôn. Mêne yênem wo *Krist ma wô sari men hen wô sa anğam kañ emê hen mera ré. ¹⁶ Jôbi ba, ju bô mega wo ré dô tum a nijba, hena gawrê rée berê mega ré na ka habij na, ju li ré. ¹⁷ Emê iyére to Emen yi na wô sa anğaj emê ré men, wô sa anğaj yê ré a men, nijba, yi na wô lê anğaj derôre men, erê jalê perêrna men, lê yi derê a men, bay a na anğa Tunu toñ hendi bô bôre bi nana li. ¹⁸ Hena kwôni ré li jé bij Krist hen iyôn na, dôrij Emen men, dôrij gawrê a men.

¹⁹ Iyôn ba, na li na anğa a lê añ bô jalê a yij perêrna hen men, ka a lê nañ gawrê añ bi ayê bô woji ré ôrij tumô hen a men. ²⁰ Iyôn ba, yênen, mêne jé wo Emen wô kibi anğa ju ôm hen né. Anğaj emê kani ka kagem ba, nañ haji, nijba, hena megam rée kurij wô kibi emê wom bi wo hen na, ju li na têrij. ²¹ Anğa dôri na, na wo jeré ôm tanare ré men, jeré yi care ré men, jeré

li ani kani ka a lê añ yênem a kurij bô têrij a hen né a men. ²² Hena jeré erem wo are kêmen ba, jeré emê senge, réba ka pôni ré yi emê ré kôba, bi ermé wom sa are bay ka hen na, bi kenbay nañ Emen a henê mera. Ôbi a, kwôni wo ré da lê are aña bôri ré dôyrêri ré na, yiri a dôri. ²³ Hena kwôni ré ôm are aña ré meremné na, kwôlê biri wôsa ôbi li na nañ geré wo ayê bô ré. Anğa yôn yôn ka nana li nañ geré wo ayê bô ré hen na, na têrij.

Li anğa dôrij megêmen

¹⁵ Ôbi a, nabay ka néerna ré ya tô ayê bô a hen na, naa lênge nañ ka iya hen sa anğa néji hen díba, naa lênge anğa derêna lê hen mera ré. ² Bi i i kôba, li anğa dôrij megêri wô derê woji añ bi ayê bô woji ré ôrij tumô tumô. ³ Wôsa *Krist na woge lê anğa ré dôri dôbi ré nijba, na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Hare to bay tuurem hen na, ban na nôbi san a ††.» ⁴ Kwôlo kêmen wo lij bô magtubu to Emen a hen na, lij hen iyôn bi ré geléna kwôlê woñ tiri. Kwôlo Emen bi wo hen na, béna ulê bô men, dôbêna ibiyare bôrna men, añ bi nana dij bôrna sara men. ⁵ Bi Emen wo na hanê ulê bô men, hanê dôbê ibiyare bô bijé a men hen na, bi li bi ken bij pôn perênge a men, ken lij mega wo Jêsu Krist na lij hen iyôn men. ⁶ Añ bi kenbay kêmen ken bij tôdênge pôn heramij Emen wo na Iba Kelma wona Jêsu Krist hen.

Béré Kwôlo Dôri wo uwôlij bij bijé ka na Jubnê ré hen

⁷ Iyôn ba, bi i i kôba, bi bu yêni yiri a mega wo Jêsu Krist na beréna yiri a hen iyôn men, lênge hen iyôn añ bi bijé ré heramij Emen. ⁸ Na tu kwôlê a ené kelênge hen, Jêsu Krist sa yi mana wo Jubnê bi diré lij anğa Emen na genge diré lê hen añ gelji wo tô to Emen na ré ay bij môtêrji hen na, ôbi ré debe sa têri a baa ya. ⁹ Men, ôbi sa bij ka na Jubnê ré hen kôba, ré heram Emen wô kibi lê derê wori. Mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Na tôri bi wo hen aña ené heramem perê bijé men, na ayê kem nañ kurôñ a men hen †.»

¹⁰ Magtubu hende to hen hô kôl iyôn ba:

«Kenbay kañ Jubnê ré hen na, lênge yi derê nañ bijé ka Emen †.»

¹¹ Magtubu hende to hen kôl kirij ka pôni a kôl iyôn ba:

«Kenbay kêmen kañ Jubnê ré hen ayênge kibi Kelma men,

bi bijé kêmen ay kibri a men †.»

¹² *Ôbi kibi Emen *Esay kôba na kôl iyôn ba:

† 14: 11 Esay 49: 18, 45: 23

†† 15: 3 Kurôñ kibé 69: 10 † 15: 9 Kurôñ kibé 18: 50 †† 15: 10 Détéronôm 32: 43 †† 15: 11 Kurôñ kibé 117: 1

«Kunğa Jésé ré sa aņ a yé kelma wo bijné ka na Jubnê ré hen

aņ bay ré sa dé bôrji sari a †.»

¹³ Emen wo na hanê bôrņge wo ken dí sari a hen na, bi bi yerņge derêņge kwôy kwôy men, bi béņge bô jalê a men, naņ geré wo ayê bôđ wonęe. Na hen iyôņ a, bôrņge wo kené dí sari a bi wo hen ré ôrij tumô tumô naņ néé wo Tunu toņ hendi bô bôrê.

Pol kôl kwôli jé wori

¹⁴ Yênen, en hôn dô san a wo kené na bijné ka lê derê ré wôn bôrņge men, henê are ré wôn bôrņge dô men, kené nêmen gelij yerņge are a men. ¹⁵ Nijba, kwôlo gay gay wo en kôl bô magtubu tijê a hen na, en kôl dad a ta aņ bi ené jebij tô bôrņge sa aņga pônî a. En kôl hen iyôņ wô kibi aņga dôri ka Emen li ben hen, ¹⁶ ôbi déen bi ené yi mana wo Jêsu Krist perê bijné ka na Jubnê ré hen men, en ay yen yôđ bij Emen wô uwôlij béré Kwôlo Dôri wori a men. En uwôl béré bi wo hen bij bijné kaņ Jubnê ré hen, bi bay ré yij mega aņga bê kwôbe ka dôrij Emen ka Tunu toņ hendi bô bôrê bi yi gay biri hen iyôņ. ¹⁷ Mega wo en bij naņ Jêsu Krist hen iyôņ na, yen yén sa jé wo Emen wo li hen. ¹⁸ Hena kwôlê wôni wo ené kelê ré ya ba, na kelê na kwôli aņga Jêsu Krist li naņ geré wupê hen. Ôbi ben bi ené eraņ naņ bijné ka na Jubnê ré hen tumô Emen a aņ bi bay ré biri kwôlê. Ôbi li naņ geré kwôlo en kôl hen men, naņ aņga en li hen a men. ¹⁹ Ôbi ben néé en lij gijê wo gay gay men, Tini Emen kôba, gel néé wore a men. Ôbi a, ené uwôlij béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jêsu Krist naņ kirij kirij bij bijné ayij tôri Jérusalêm a kwôy Iliri a hen. ²⁰ Béré Kwôlo Dôri bi wo hen na, na en uwôl na kirij ka kwôni dô kwôli Krist tumô ya ré tô hen. Na en gey ulê na kirij bay ka iyôņgi a hen, wô wo ma ené erê delmi jé wo kwôni wo daņgi.

²¹ En li hen iyôņ bi ré bij naņ kwôlo magtubu to Emen a na kôl kôl iyôņ ba:

«Bijné ka kwôni na dôri kwôlo gengij sari ré tô hen kôba,

a giili men, ka kwôli na kurij marji a ré kwôy hen kôba,

a henê tô Kwôlo Dôri bi wo hen men ††.»

Pol kôl kwôli erê kergare tori to đa sa erê Rôm a hen

²² Yênen, ôbi a, têê kwône ené uwôņ geré ôrij gelêņge ré hen. ²³ Haw hen jé wo na buren sa iyére hende to hen aņ na jôren erê hen na, en li kô nij. Li elê kwône wo en genge ené erê gelêņge. ²⁴ Aņ kirija na sa erê Êspaņ a na, na sé si sarņge aņ na wulê sem naņ ken dema bôn ré kurij tôņ tô. Men, en gey bi kené li naņ en sa erê kergare tijê to Êspaņ a hende to hen a men. ²⁵ Nijba, kwo haw hen ba, na erê

Jérusalêm a naņ jé wo bijné ka Emen ka yaņ pa dem.

²⁶ Wôsa bay ayê bôđ ka Maséduwan naņ ka Akay genge ciré wôgê are lij bijné ka Emen ka pônî ka Jérusalêm kaņ bay nimré hen. ²⁷ Bay a hena naņ bôrji a ré genge điba, na kwôni a kôlji ré. Aņ dôđ kôba, bay ré lê hen iyôņ. Mega wo Jubnê kaņ bay ayê bôđ na li naņ ka na Jubnê ré hen naņ aņga gengij sa Tunu hen iyôņ na, dé wo ka na Jubnê ré hen kôba, bi biji ari upérji men. ²⁸ Kirija en ôrij naņ aņga wôgê bay ka hen biji nij na, na erê gelêņge pa dema ené erê kergare tijê to Êspaņ hen tô. ²⁹ Kirija na sa erê gelêņge na, Krist a terê kibri damaņ sarņge a naņ geré wupê.

³⁰ Yênen, sa kibi Kelma wona Jêsu Krist men, sa kibi Tunu to li aņ nana perij yerna hen a men na, en uwôlêņge bi kené jôgen uwôlê Emen men, kené uwôli yij kum né wô san a men. ³¹ Aņ bi bijné ka Judê ka bi bôrji sa Jêsu Krist a ré hen, ré gelen gusij né men, bi aņga ené ôrij bij bijné ka Emen ka Jérusalêm a hen ré dôri a men. ³² Iyôņ ba, hena Emen né uwôlen sara men ba, na bij upêņge naņ yi derê aņ na erê derê bul dê iyôņ iyére toņge a. ³³ Emen wo na hanê bô jalê wo bijné hen, bi ba naņ ken kêmen. Amên, bi yi gelij hen iyôņ.

Dôsé to Pol lij bijné ka pônî ka perê hen

16 Na derêņge kwôli yêrena Pébé toņ hendi jé to bô églis to Sênkré a hen derê ken toy. ² Kirija hende a bij iyére toņge a ba, ken bure yerņge a dô naņ hini Kelma wona mega bay ayê bôđ ré lê hen iyôņ. Aņga kêmen ka naņne ba, ken li naņ tu sara wôsa hende na iyore to li naņ bijné kwône men, nôbi kôba, hende li naņ en a men.

³ En lij si Prisil naņ kurôre Akilas dosé, bay na megên kaņ bay jé ka Jêsu Krist. ⁴ Kirija bijné na gelen gusij tu temare a hen na, bay a na sa gôlij naņ en men, bay kôl iyôņ ba, ré na temare kôba, ciré lê naņ en a men.

Ôbi a, ené liji dosé damaņ wô aņga bay li hen aņ na nôbi a liji dosé hende to hen penen né, nijba, églispê kêmen ka bay ayê bôđ kaņ Jubnê ré hen kôba, liji dosé men. ⁵ En lij églis to daņ iyére toji a aņ tebe Emen hen dosé men, en lij Epaynêť woņ melapnen hen dosé men. Ôbi a na ôbi ayê bôđ wo tumô bô emê wo Asi a.

⁶ En lij Mari to merên wô sarņge hen dosé. ⁷ En lij si Andronikus naņ Juniyas ka na balên hen dosé men. Na megên ka bay na perêni pôn men, bay na bay jé ka Jêsu Krist ka bijné hônji dô hen men, bay na bijné ka na bi bôrji sa Jêsu Krist a tumôn a men.

⁸ En lij Ampliyatus woņ melapnen tô Kelma wona hen dosé. ⁹ En lij Urbên megarni woņ ôbi jé wo Jêsu Krist hen dosé men, en lij melapnen Stakis kôba, dosé a men. ¹⁰ En lij Apêlêš wo bay na séeli aņ na đebu sa têri a tô bê bôđ wori sa *Krist hen kôba, dosé men, bijné ka iyé Aristobul a kôba, en liji dosé men. ¹¹ En lij

† 15: 12 Esay 11: 10 †† 15: 21 Esay 52: 15

Hérodion wo na gôbren Jub hen dosé men, bijné ka iyé Narsis a ka na ka Kelma wona hen kôba, en liji dosé men. ¹² En liñ si Tripên nañ Tripos ka li jé damañ bijn Kelma wona hen kôba, dosé men, en liñ yêrena Pêrsid to li jé damañ bijn Kelma hen kôba, dosé men. ¹³ En liñ Rupus gawra wo Emen wo kwari nañ tô jé wo Kelma hen dosé men, yori to yi mega yon iyôn hen kôba, en lere dosé a men. ¹⁴ En liñ Asinkrit men, Plégon men, Hêrmês men, Patrobas men, Hêrmas men, bay ayê bôô kêm ka nañ ci hen dosé a men. ¹⁵ En liñ Pilolôg men, Juli men, si Néré nañ yêri men, en liñ Olimpus nañ tô bijné ka Emen kêm ka nañ ci hen dosé men. ¹⁶ Liñge dosé pôn pôn kêm nañ yi derê men, églisñê ka Jésu Krist kêm ka nà kôba, lêngge dosé a men.

Gerñê yêgê maa

¹⁷ Yênen, en kelêngge ca bi ken bô bijné kañ bay kañê Kwôlo Dôri wo na ken bi bônge sara tumô nijn hen dô. Na hen iyôn aña bay ré li añ kariñare yi perê bijné hen men, bay li añ ka pôn heriñ a men hen. Iyôn ba, ken dô yerñge yirji a añ. ¹⁸ Gawrê bay hen iyônge hen na, liji na jé wo Kelma wona Krist ré, niñba, bay li jé na wô bônji mera men, bay lam bijné ka kwôlê woji wôni nañ hen nañ kibriji wo dôri hen men, nañ kwôlê woñ layê kirijn hen a men. ¹⁹ Kwongge kenbay ba, bijné kêm hôn wo kené bijn Kelma wona kwôlê nijn. Ôbi a, yen ré dôren gañ wô sarñge hen, niñba, en gey bi kené melên añ bi kené liñ aña dôri díba, kené bijn nañ aña gañ habijn né. ²⁰ Emen wo na hanê bô jalê hen a sa

mênê néé wo Sidan, añ baa da wo ka sa gôliñ sari nijn. Bi bô derê wo Kelma wona Jésu Krist baa nañ ken. ²¹ Timoté wo li jé nañ en hen lêngge dosé men, si Lusiyus nañ Jasôn nañ Sosipatêr ka na balên hen kôba, lêngge dosé men.

²² Magtubu hende to Pol béñge hen na, na nôbi Têrtiyus a lê hen. Añ nôbi bi kôba, en lêngge dosé nañ hini Kelma men.

²³ Gayus wo en mô iyére tori a hen lêngge dosé. Bay ayê bôô kêm era sa tebe Emen na iyére tori a. Erast, ôbi gemé lari wo sa iyére hen, bay nañ yênena Kwartus kôba, lêngge dosé men.

²⁴ [Bi bô derê wo Kelma wona Jésu Krist baa nañ ken kêm. Amên, bi yi giliñ hen iyôn.]

Pol ay kibi Emen

²⁵ Ayênange kibi Emen wôsa ôbi nêmen wo a béñge néé bi kené díbiñ iyêre tô ayê bôô woñge a. Na mega bi wo en kôliriñ bijné gañ gañ kirina en uwôliñ béré Kwôlo Dôri wo gengijn sa Jésu Krist hen. Men, na nañ geré Kwôlo Dôri bi wo hen aña Emen na ré yêgijn sa aña yi kini uwôbêrji a ca yeñ hen men. ²⁶ Niñba, haw hen, ôbi yêge sari nijn nañ kwôlo bay kibi Emen na kôl gengijn sari hen. Ôbi a, kwôlê bi wo hen ré ôm nañ kirijn kirijn perê bijné mega wo Emen na ayijn tôô bi bijné ré bi bônji sari a men, ré biri kwôlê a men hen iyôn.

²⁷ Ayênange kibi Emen wo na ôbi tu melênê pôn nêñ hari hen. Wô kibi Jésu Krist ná, bi ayê kibi yi wô sari nañ elê elê. Amên, bi yi geliñ hen iyôn.

1 Kworêntijê

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kirijna Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to téé wôd hen na, ôbi li geserê môj kibi marge sa iyé grêknê to bay uwôgere Kworênt hen. Eglis to ôbi di tôre ya hen na, na bijé ka ca, ba na hôn Emen né hen a kwônê ya. Bay na gawrê ka ari unérji gañ né.

Kworênt na sa iyére to ari unére damañ, wôsa hende yi na kibi cér a, añ bato erañ nañ añañ gara mê mê ya men, jengga yé dô tô bijé men, ari lê ka gel tô yê wo gawrê kwône ya men, bay henê are nañ lê emen kwône a men. Nijba, yij yijare toj iyôn a tôñ hen kôba, ô nañ tôre men. Añ kamañ ka ay bôrji haw hen na, are gay gay na ka dôyrêji, añ na ôbi a, Pol ré aña gañ wô sarji hen.

Kirijna Pol diji añ, añ ô ta nij menba, cêgê menba, ôbi toy kwôlo gay gay wo bay kôli gengij sa bay ayê bôd bay ka hen. Añ na kwôlo sun kirij gañ. Na ôbi a lê Pol aña, ôbi ré lij magtubu têé pôrbu biji hen. To wôd hen ba, yi bôd Magtubu Tôd toj Bijare to Kôrbi a ya. Tô to baa hen na, kwôle kôlij bô 1 Kworêntijê 5: 9-13 men, bô 2 Kworêntijê 2: 3, 7: 8 men. Magtubu to wôd to bôd Magtubu Tôd toj Bijare to Kôrbi a hen na, Pol li na kirijna ôbi ôrij kergare tori toj ulê béré to têé subu hen. To pôn hen ba, ôbi li na kirijna ôbi na ná Epês a men (1 Kworêntijê 16: 8) to têé wôd ba, na ka pôni kôl ré na Epês a sôn men, ka pôni kôl ré na Maséduwan a men.

Sapitre 1: 1-9 bôd magtubu to tumô to Pol li bij Kworêntijê hen na, kôl na kwôli dosé to ôbi liji men, uwôlê wo ôbi uwôl Emen lijni dosé hen a men. Sapitre 1: 10-4: 21 hen na, Pol kôlij Kworêntijê ré di tô karijare toji baa. Sapitre 5 hen na, Pol kôli bi bay ré dage bay yijare toj iyôn a tôñ hen perêrji a añ. Sapitre 6: 1-11 hen na, ôbi kôli bi bay ré kañgij yirji tumô bay emê sa iyére a ré. Sapitre 6: 12-20 hen na, kôl na kwôli aña Kworêntijê ré ay yirji lij têrij né. Cêgê dema ôbi ré uwôlji kwôlê sa kwôlo gay gay wo bay na engereri hen tô.

Sapitre 7 na, kôl na kwôli enjé yi. Sapitre 8: 1 - 11: 1 hen na, kôl na kwôli emê tanare to bay tibij kamrê hen men, kwôli aña bay ré li gengij sa dayrê kamrê nañ Emen hen. Sapitre 11: 2-34 hen na, kôl na kwôli bay ayê bôd nañ emê wo Kelma. Sapitre 12-14 hen na, kôl na kwôli gwosoy jé lê wo Tunu toj hendi bôd bôrê a bé.

Sapitre 15 hen na, kôl na kwôli jé sé kamrê wo bijé ka ma. Sapitre 16 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen nañ kwôlo gay gay wo yi ya. Perê kwôlê bi wo hen na, na kwo gengij wôgê are men, aña Pol genge diré lê men, kwôli dosé to ôbi liji a men.

Gengij sa kwôlê bi wo kêmen hen na, *ôbi jé Pol iyêlji na nañ tôri to dami. Ôbi gelji mega wo bê bôd pôn sa *Krist a a ré lê añ kwôlê bi wo hen ré ñanij. Men, peré yi ré na aña dami gôlij tô aña baa hen kêmen men (Sapitre 13).

Dosé to ôbi liji

1 Nôbi Pol, wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wo Krist Jêsu nañ bô geyé wori hen. Nibay nañ yêna na Sôstên ² a lê magtubu hende to hen bij églis to Emen to sa iyé Kworênt a ka ôbi diji gay sa kibi bijare toji nañ Krist Jêsu, añ ré yiji bay bô bôrê nañ bijé kêmen ka mô nañ kirij kirij, añ uwôge hini Kelma woji Jêsu Krist wo na kwoni men hen. ³ Bi bô derê nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jêsu Krist baa nañ ken.

Terê kibi wo tô Krist a

⁴ En lij Emen wujê dosé kwôy kwôy wô sarngge. Ôbi li dô nañ ken sa kibi bijare to ken bij nañ Jêsu Krist hen. ⁵ Sa kibi bijare to ken bij nañ Krist Jêsu hen aña Emen né bêngge ari uné kêmen hen. Ari uné bay ka hen ka pôni a na: henê kwôlê men, henê aña gay gay hen a men. ⁶ Derê tô kwôlo gengij sa Krist dôbe hanêri perêrjenge a. ⁷ Añ kirijna na ken mô kerem gem wulê wo Kelma wona Jêsu Krist wo na nini gelêngge hen réé herañ hen na, tijay ani kani ka gengij sa Tunu lêngge ré. ⁸ Men, ôbi a gerêngge tô ayê bôd wongge a kwôy añ bi kené yij bijé ka kwôni uwôl kwôlê sarji a ré, sa to Kel-

ma Jêsu Krist a heraj wô jôrij kwôlê sa bijné hen.

⁹ Emen na ôbi bôd pôn, aj na ôbi a uwôgênge bi kené bijn naj Kemari Jêsu Krist Kelma wona hen.

Karijare to yi bô églis a

¹⁰ Yênen, en uwôlênge naj hini Kelma wona Jêsu Krist bi kwôlê wonge ré bijn men, bi karijare ré naj perênge a a men, nijba, bi kené bijn pôn yôd naj ermé wonge men, naj anja ken genge hen a men.

¹¹ Wôsa yênen, en toy kwôlê wonge kibi bijné ka iyé Klowé mega wo karijare ré yi perênge a.

¹² Kwôlo en kôl hen na, en toy mega wo i i kôba, ré kôl diré na kwo Pol di men, diré na kwo Apolôds di men, diré na kwo Piyêr di men, diré na kwo Krist di a men.

¹³ Hen ba, ken erem mega wo Krist ré karij kwône hen iyôn ba? Na Pol a ma wô sarjge sa gurô tagelê hen ba? Batêm to bay na lêngge hen ba, na naj hini Pol ba?

¹⁴ En lij Emen dosé wôsa kwôni wo en liri batêm perênge a hen ba, naj. Na si Krispus naj Gayus mera a na ené lij batêm, ¹⁵ aj bi kwôni ré kôl ré na naj hini Pol a bay ré lêngge batêm né. ¹⁶ Di jan, en gôrbijn, bijné ka bô iyé Êstépanus kôba, na en lij batêm men, nijba, tô ka baa hen na, en hôn wo ené lij kwôni wo ðangi batêm né. ¹⁷ Wôsa Krist na joon wô lij bijné batêm né, nijba, na wô ulê béré Kwôlo Dôri wori naj gwosoy kwôlê wo gawra ré, aj bi ré li aj temare to Krist to sa gurô tagelê hen ré yi anja beray mera ré.

Jêsu Krist na néé men, tu melênê men wo Emen

¹⁸ Béré wo gengijn sa temare to Krist to sa gurô tagelê hen na, yi na anja gali tu bijné ka ca mênê hen, nijba, nabay ka Emen ða gôlij naj na hen na, temare to Krist na néé wo Emen. ¹⁹ Wôsa lij bô magtubu to Emen a nij kôl iyôn ba:

«Na mênê tu melênê wo bay tu melênê men, na mênê henê anja bay henê are a men †.»

²⁰ Iyôn ba, na kwôli mi a nana kelê gengijn sa bay henê are men, bay lêre magtubu men, bay narijare kwôlê a men ka sa terare a nà nij ba? Emen gel mega wo tu melênê wo sa terare a nà, ré na kubrare.

²¹ Emen naj melênê wori na gey bi bijné ka sa terare a ré hônî naj melênê woji ré, nijba, ôbi gey gôlij naj bijné ka bi bôrji sa kwôli wo nini uwôl béréri aj bay bô mega kwôlo gali hen. ²² Wôsa Jubnê gey na anjan gijn nijba, Grêknê ba, gey kwoji na tu melênê. ²³ Nijba, nibay nini uwôl na béré kwôlo gengijn sa Krist, kwo Emen dôri hen wo ma sa gurô tagelê hen. Béré kwôlê bi wo hen na, yi na mega kwôle won tiiirê kirij tu Jubnê men, na kwoj galê tu Grêknê a men. ²⁴ Nijba, bijné ka Emen uwôgeji ka na Jubnê men, Grêknê a men hen na, na Krist a na néé wo Emen men, tu melênê wori a men. ²⁵ Wôsa anja bijné bô mega kubrare to Emen hen

na, na anjan tu melênê ka gôlij sa tu melênê wo gawré men, anja bijné bô mega iya wo Emen hen kôba, na néé wo gôlij sa kwo gawré a men.

²⁶ Yênen, kenbay ka Emen na uwôgênge hen na, na kena si i ba? Wôsa naj ermé wo gawré na, perênge a hen na, bay tu melênê na kwône ré men, bay néé kôba, na kwône ré men, bijné ka damné kôba, na kwône ré a men. ²⁷ Nijba, Emen pô anja bijné bô mega anja gali hen, uwôlij tayre sa bay tu melênê a men, ka bay bôrji mega ré iya hen uwôlij tayre sa bay néé a men.

²⁸ Ôbi ay anja dê ka sa terare a nà, ka bay bô mega ani ré, réba ka bay kaj a men hen, bi diré mênij ka bay bô môn ré na ka dôri di hen. ²⁹ Aj bi tumô Emen ba, kwôni ré dij dengôri ré. ³⁰ Nijba, Emen dayênge naj Krist Jêsu kwo Emen diri mega tu melênê wona iyôn hen. Na sa kibri aja nana yij bijné kaj derôre men, ka yi naj jengêrji men, ka mô sarji senge a men hen.

³¹ Iyôn ba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo gey dê dengôri ba, bi di wô sa kibi anja Kelma li hen di ††.»

Ulê béré kwôli Krist wo na ma sa gurô tagelê hen

2 Yênen, kirija nôbi na en bijn iyére tonge a na, na en uwôl béré kwôlo Emen wo yi naj kini uwôbêri a hen, na naj gwosoy kwôlê wôni ré men, na naj tu melênê wôni ré a men. ² Wôsa tumô dema ené ôrij perênge a tô na, na en genge ené erê kelênge kwôli ani kani ka ðangi a ré, nijba, ené kelênge na kwôli Jêsu Krist men, kwôli temayri to sa gurô tagelê hen a men mera. ³ Kirija na en ôrij iyére tonge a hen na, en iya men, kemnare lèn aj en wuré a men. ⁴ Na en iyêl men, gelênge men naj kwôlê won tu melênê wo gawré won biyê kirij hen né, nijba, anja Tini Emen li hen na, gel na wo kwôlo na ené kôl men, gelé wo na ené gelênge men hen na, ré na naj néé wore. ⁵ Aj bi kené bijn bôrjge sa *Krist a naj tu melênê wo gawré ré, nijba, wô sa kibi néé wo Emen.

Tu melênê wo Emen di

⁶ Nijba, nibay nini gilij bay ayê bôd ka gese hen, tu melênê nijba, na tu melênê mega kwo sa terare a nà ré men, kwo kilmé ka sa terare a nà ka ca, mênê hen né a men. ⁷ Nijba, nini gelênge tu melênê wo Emen wo nà ná anja na yi kini uwôbêrji a tu gawré men, na tu melênê wo Emen na genge wô hini emê wona ca tumô dema tô terare na ré dij tô men. ⁸ Tu melênê bi wo hen na, kelma wôni wo sa terare a nà, wo na hôn ba, naj wôsa hena bay na ré hôn ba, bay hena ré béré Kelma ôbi hini emê hen ré. ⁹ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Anja tu kwôni na gel ré kwôy men, maa kwôni na toy ré kwôy men,

† 1: 19 Esay 29: 14

†† 1: 31 Jérêmi 9: 23

ka bô kwôni na erem sara ré kwôy a men hen na, na are bay ka hen aña Emen né bu sa têrji wô bijé ka piiri hen †.»

¹⁰ Na hen iyôn a, ôbi ré bi Tini jô turna sa anğa na yi ki-ni uwôbêrji a hen, wôsa Tini hende to hen a kebê dogé are kêmen, dogé ermé wo Emen kêmen a men.

¹¹ Wôsa gawra hôn anğa yi bô megari gawra ré, nijba, ôbi bi a henê ermé wo yi bôri a, mega wo hen iyôn nij na, kwôni hôn anğa gengijn sa Emen né, nijba, Tini a henê dí. ¹² Na nana uwôn na tunu to sa terare a nà ré, nijba, na Tunu to Emen a jôn an bi nana hônijn anğan baliyare kêmen ka ôbi béna hen. ¹³ Men nana kôl kwôli are bay ka a kêmen hen nan kwôlê wo gawré gel nan tu melênê woji hen né, nijba, nini gelijn bijé are nan kwôlê wo Tunu bêni kibri ni a hen. Na ôbi á, niné dô tô anğan Tunu ka bijé ka Tunu mô bôrji a uwôn hen.

¹⁴ Nijba, gawra wo ôrij nan Tunu ré ba, a upé anğa Tini Emen bi hen né men, ôbi hônji ré a men, wôsa are bay ka hen yi mega anğa gali iyôn tiri a, wôsa na Tini Emen a bé tu gawra jôrij sa derê are a. ¹⁵ Kwôni wo Tunu mô bôri a na, ôbi hôn derê tu are kêmen an ôbi ba, kwôni a nê mê jerê kwôlê sari a ré. ¹⁶ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«I a hênê ermé wo Emen ba?

I a gili kwôlê ba ††?»

Nijba, nabay nana ôrij nan ermé wo Krist.

Manê ka Emen

3 Yênen, nôbi, ré ené iyêlênge mega bijé ka Tunu to Emen mô bôrji iyôn, nijba, en iyêlênge mega wo kené na ka sa terare a nà iyôn men, mega wo kené na kamrê tô *Krist a iyôn a men. ² Na en béngge na kuba a na kené yi díba, na kwô ré, wôsa ken nêmen emê kwô ré tô. An haw hen kôba, ken nêmen né a sôn. ³ Wôsa ken yi mega bijé ka sa terare a nà baa ya, wôsa kirijna terbére nan karijare yi perêrñge a hen iyôn na, gel na wo kené na bijé ka sa terare a nà men, jé lêrenge ré ô nan ermé wo gawré a men. ⁴ Wôsa kirijna kwôni kôl «Nôbi ena kwo Pol» men, kwo pôn kôl díré na kwo Apolôs men hen iyôn ba, jé lêrenge yi na mega kwo gawré ka sa terare a nà iyôn né ba?

⁵ I a na Apolôs men, Pol men ba? Nijna manê ka Emen ka na gelênge geré ayê bôô, i ba nan jé wo Kelma biri biri. ⁶ Nôbi en ci, Apolôs wusu kam sara, nijba, na Emen a lê a ré si men, ðubu a men hen. ⁷ Iyôn nij na, ôbi cé na ani ré men, ôbi wusé kam na ani ré a men, nijba, Emen wo bi si men, ðebe men hen a na are. ⁸ Kwo ci men, kwo wusu kam men na, na gawré ka pôn an i i ba a upé anğan têbê sa kôbri wo gengijn sa jé lêri jé lêri. ⁹ Wôsa nibay nini li jé pôn nan Emen men, kenbay ken yi mega bô yagê wori iyôn men. Men, ken yi mônj iyére tori to ôbi dí hen iyôn a men. ¹⁰ Nan bô

derê wo Emen ben mega ôbi tu melênê woji ôbi dé iyére hen na, nôbi en dí tô iyére an kwôni wo ðangi a dé sara, nijba, i i ba, bi cubu tiri dô tô iyére tori hende to ôbi dí hen. ¹¹ Kwôlo gengijn sa dé tô iyére na, kwôni a nê mê dé tô iyére to ðangi kwa ré nij, tô iyére hende to hen na, na Jêsu Krist. ¹² Kirijn ka pôn a bijé dí iyére nan lôr men, lari men, keram wo dôri a men, men ka pôn dí nan gurô men, telare men, moo a men. ¹³ I i ba, jé lêri a sa yé tu wolé Wulê wojerê kwôlê a. An Wulê bi wo hen na, tare a sa gelé derêrji nan habrêrji.

¹⁴ Hena kwôni ré dí iyére ba, na sa tôre to na ðijn hen nij an gôlij tare hen nij na, ôbi a upé sa kôbri.

¹⁵ Hena tare ré uwoy jé lê kwôni bi wo hen na, ôbi a upé sa kôbri ré, nijba, ôbi ba, a gelé nijba, yi mega kwo bay ré derari bô tare a iyôn.

¹⁶ Ken hôn wo kené na iyé Emen iyôn né ba? Men, ken hôn wo Tini Emen né mô bôrñge a a men iyôn né ba? ¹⁷ Hena kwôni ré mêne iyé Emen na, Emen bi kôba, a mênêri men, wôsa iyé Emen na, yi nan jengêre an kenbay kena iyére hende to hen.

¹⁸ Bi turñge lamênge ré, hena kwôni ré bô yiri mega díré na ôbi tu melênê perêrñge a nan melênê wori woji sa terare hen na, bi yi ôbi galê dema ré yé ôbi tu melênê woji tiri tô. ¹⁹ Wôsa tu melênê wo sa terare a nà, na kubrare tu Emen a, wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen pô bay tu melênê nan gwosore toji gan ‡.» ²⁰ Men, hô lij bô magtubu to Emen a kirijn ka pôn a kôl iyôn ba: «Emen hôn ermé wo bay tu melênê bay ka hen kêmen, an ôbi hôn wo ermé woji bi wo hen, ré na ani ré a men †.» ²¹ Iyôn nij ba, kwôni a dê denngôri wô sa megari gawra ré, wôsa are kêmen na kanje. ²² Hena ré na, Pol, Apolôs, Piyêr, sa terare, merê tu geñ, temare, anğa hawi, ka a era tô hen, are bay ka hen kêmen na kanje. ²³ Men, kena ka Krist men, Krist kôba, na kwo Emen a men.

Ôbi jé wo Krist

4 Na hen iyôn na, bay réé berêni mega manê ka *Krist kan bay berê sa kwôlo Emen wo na yi kini uwôbêri a hen. ² Iyôn ba, kwôni wo na ôbi berê sa are na, hal wo tumô wo nini gey yiri a na: bi li jé nan bôô pôn. ³ Hena kené jô kwôlê san a, hena ré na bay jerê kwôlê ka sa terare a nà a jerê san a kôba, dôlen nôbi ré, wôsa nôbi en jô kwôlê sa yen a ré. ⁴ En li ani kani ka ermé wujê a uwôlen kwôlê san a ré tô. Nijba, na ôbi bi wo hen a ené yij derôre hen né, wôsa na Kelma a jerê kwôlê san a. ⁵ Iyôn ba, jerênge kwôlê sa megêrñge a jug tumô ré tô, kwôy sa to Kelma a heran an a sa gelé anğa na uwôbe kirijn ka hendi hen nô men, a sa yêre ermé wo bô bijé hen nô a men, an sa hende to hen na, i i ba Emen a biri hini emê wo gengijn sari sari.

† 2: 9 Esay 64: 3 †† 2: 16 Esay 40: 13

‡ 3: 19 Jôb 5: 13 †† 3: 20 Kurôn kibé 94: 11

⁶Yênên, na wô sarŋge a ené kôl kwôlê bi wo hen gengijn san men, sa Apolôs a men hen, aŋ bi kené hônijn tô kwôlê bi wo hen mega nibay iyôn, dîba kené dage sa kwo lijn bô magtubu to Emen a hen ré. Men, bi kené uwôyrij yernge kené na ka kwo na dî men, ka kwo hen di men ré. ⁷Wôsa i a na dém jeré na kwo dami sa megêm ba? Aŋga ju uwôn hen na, ju uwôn na senge. A hena jeré uwôn na senge ba, wô mi a jeré dij denŋôm mega wo jeré uwôn na senge iyôn né ba?

⁸Haw hen ken uyirê nij men, kena bay upé men, ken yi kilmé a men, nijba, nibay nini yi ré tô. Nijba, tiri ba, en gey bi kené ôm iyére dô aŋ nibay kôba, niné ôm iyére naŋ ken men. ⁹Wôsa en bô mega wo Emen né déni nibay bay jé kari bi niné yi gerjé bijé ka bay jô kwôli temare sarji a hen iyôn. Aŋ nini yi ari lê wôrê ka sa terare a nà kêm men, tu *manê ka derômaran a men, tu gawrê a men. ¹⁰Nina bay galê wôsa niné na ka Krist, nijba, kenbay ba, kena bay tu melênê tô bijare tonŋe a naŋ Krist, néérni naŋ, nijba, kena bay néé, bay denénŋe, menba, nibay ba, bay kapêni men.

¹¹Kwôy kemnêŋ kôba, kurôn lêrêni men, kam dêrêni men, nini tôbrê gerŋga are men, bay sêrêni men, iyéy yéreni kôba, naŋ a men. ¹²Nini li jé naŋ kôbrini woni wô abijn yerni men, kirija bijé tiréni ba, nini tô kibrini sarji a a men. Kirija bay geléni gusijn ba, nini uwôl bôrni sarji a men. ¹³Men, kirija bay pôy kibrini ba, nini iyêlji kwôlo dôri. Aŋ nini yi mega gubijn wo bijé iyôn men, mega aŋga habijn dê kirijn iyôn a men kwôy kemnêŋ.

¹⁴Kwôlê bi wo en kelênŋe kêm hen na, na wo tayre ré dêŋge ré, nijba, en halênŋe na mega wo kené na kamnen ka en pirji iyôn. ¹⁵Hena kené ôrij naŋ bay sarŋge dubu môj tô Krist a kôba, dôd ba, ibarenŋe na pôn nêŋ hari. Wôsa kirija na en ulênŋe béré Kwôlo Dôri hen na, en yi mega ibarenŋe iyôn tô merê tu ger tonŋe a naŋ Jêsu Krist. ¹⁶Ôbi a, ené kelênŋe bi kené yi mega nôbi iyôn men hen. ¹⁷Na ôbi wo hen na, ené jêj naŋ Timoté wo yi mega keman wo en piri men, ôbi bôd pôn sa aŋga Kelma men, ôbi a jebé tô bôrŋge sa aŋga dô tumôn sa geré wupê a naŋ Krist Jêsu hen. Bay a na aŋga en gelijn bijé naŋ kirijn kirijn men, bô églispê kêm a men.

¹⁸Aŋ bijé ka pôni li gerjé mega ené nê mê bij upénŋe ré iyôn. ¹⁹Nijba, hena bô Kelma ré gey ba, baa da wo na bij upénŋe hen ya. Aŋ na sa henê na ba, bay lê gerjé bay ka hen ôrij naŋ néé laba, na kwôlê wôŋ déj iyôn mera dî ba? ²⁰Wôsa kirija Emen na ôbi sa kwôni na, kwôni bi wo hen ôrij naŋ néé wôŋ lijn are dîba, na naŋ kwôlê wôŋ kelê mera ré. ²¹Na ba, ken gey na mi ba? Hen ba, ken gey bi ené era upénŋe aŋ ené sa sêŋge laba, ené era naŋ peré men, baliyare a men dî ba?

Bijé ka bô églis a kaŋ bay yijn yijnare ton iyôn a tôŋ hen

5 En toy bijé kôl mega wo kwôni wo pôni perêrŋge a hen ré li aŋgaŋ hapê. Aŋgaŋ hapê bay ka hen na, na wo ôbi yiirijn naŋ tam ibari. Are bay ka ôbi li hen na, bay henê Emen né kôba, a lê hen iyôn né tô. ²Menba, ken uwôyrê yernge na déj iyôn réba ré kené merê naŋ na aŋ kwôŋ ôbi lê are bay ka iyônŋi hen na, ré kené dagêri perêrŋge a aŋ. ³⁻⁴Kupê nôbi ba, hena ené kelaŋ naŋ ken kôba, ermé wupê na naŋ ken. Aŋ en jô kwôlê sa ôbi lê are bay ka iyônŋi hen nij naŋ hini Kelma wona Jêsu mega wo ené na perêrŋge a iyôn. Kirija ken daŋ aŋ ena perêrŋge a naŋ ermé wupê hen na, néé wo Kelma wona Jêsu a yé perêrŋge a. ⁵Kwôni bi wo iyônŋi hen na, ken diri kôbi Sidan a bi mêne kurônŋi yiri aŋ bi tini ré sa uwôn gelê Wulê wo Kelma a sa jôrij kwôlê sa bijé hen.

⁶Ken gel, ken di denŋôrŋge na déj iyôn, wôsa ken hôn wo «Wubere ré dê iyôn kôba, ré wubu parin wo bay bulôn hen» né ba? ⁷Bêŋge wubere to cay to na têrij hen aŋ, aŋ bi ken yijn gawrê ka séli mega parin wo bay bulôn wo wubere naŋ bô a iyôn hen. Kena ka séli tiri a men, wôsa bay bi kwôbri Kema Kwormo wona lijn geserê wo bay uwôgeri *Pak hen. Kema Kwormo bi wo hen, na *Krist, kwo Emen dôri hen. ⁸Kirija nana li geserê wo bay uwôgeri Pak hen na, na lênŋe naŋ bô habrê ré men, naŋ têrij ré a men, wôsa bô habrê na, yi mega mapa wo bay li naŋ wubere iyôn, nijba, na lênŋe naŋ bôd wo séli men, naŋ tu kwôlê a men, aŋ yi mega mapa wo bay li naŋ wubere ré hen iyôn.

⁹Bô magtubu to na en li bêŋge tumô hen na, na en kelênŋe kené bij naŋ bay yijn yijnare ton iyôn a tôŋ hen né. ¹⁰Kwôlê wo en kô hen na, en kôl gengijn na sa bijé kêm ka sa terare a nà, ka na bay yijn yijnare ton iyôn a tôŋ hen né men, bay geyé lari hen né men, gemsê hen né men, bay tibé kamrê hen né a men, wôsa hena henaŋ ré ré na iyôn ba, henaŋ kené naŋê sa terare a nà. ¹¹Nijba, kwôlê wo en kelênŋe hen na, na wo kené bij naŋ kwôni wo kôl diré na yênenŋe ôbi ayê bôd, nijba, ôbi na ôbi wogé yébé men, ôbi geyé lari men, ôbi tibé kamrê men, ôbi jôm men, ôbi kwoyé men, ôbi gemsare a men na, na aŋgaŋ emê kôba, ken ôm naŋ dî ré.

¹²⁻¹³Jerê kwôlê sa bijé ka na bay ayê bôd ré hen na, na kwôlê wupê nôbi ré. Emen a sa jerê kwôlê sarji a. Nijba, kenbay a sa jerê kwôlê sa ka na kaŋge hen ré ba? Wôsa lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Dagênŋe ôbi lê habrê perêrŋge a aŋ †.»

† 5: 12-13 Détéronôm 17: 7

Jerê kwôlê sa megam ôbi ayê bôô a

6 Hena kwôlê ré yi perêrŋge a ba, wô mi a kené ôrijn bij bay henê Emen né dema ré jô kwôlê béŋge díba, ligi bay ayê bôô a ré ba? ² Ken hôn mega wo kenbay bay ayê bôô kené sa jerê kwôlê sa bijné ka sa terare a nà iyôn né ba? Iyôn nij ba, wô mi a kené nêmanê kam kwôlo yi perêrŋge a hen né ba? ³ Ken hôn wo nabay nana sa jerê kwôlê sa *manê ka derômaran a iyôn né ba? Iyôn nij ba, jerê kwôlê sa anŋa sa terare a nà dema ré gelêna ba? ⁴ Kirina ken ôrijn nan kwôlê bi wo iyôngi hen na, wô mi a kené ô janê ligi bijné ka na ani ré bô églis a hen ba? ⁵ En kôl hen iyôn an bi tayre ré dêŋge. Perêrŋge a hen na, ôbi tu melênê wôni pôn iyôn kôba, nan bi ré jô kwôlê perê yêneri a kwôy ba? ⁶ Na hen iyôn a, i i ba ré ôrijn nan yêni tumô bay henê Emen a ré dema ré jô kwôlê béŋge hen ba?

⁷ Na tayre to dami wo kené ôrijn nan yerŋge tumô bay jerê kwôlê a. Wô mi a kené kap geyé anŋa nan tô gerérji ré ka bay lêŋge hen a mera ré ba, men wô mi kené kap bi bay ré gemsêŋge a men mera ré ba? ⁸ Tiri wori ba, kenbay ken li anŋa nan tô gerérji ré men, yênerŋge kôba, ken gômsiji a men. ⁹ Ken hôn mega wo bay bô habré ré gelé tu *emê iyére to Emen né iyôn né ba? Bi turŋge lamêŋge né, wôsa bay yinare toj iyôn a tôŋ hen men, bay tibé kamrê men, bay wogé yébé megêrji men, bay yinare nan megêrji impê men, ¹⁰ bay gemsare men, bay geyé lari men, bay kwoyé men, bay tiiré hare men, bay bégerem a men na, bay a gelé tu emê iyére to Emen ré ded. ¹¹ Tumô ba, ka pôni perêrŋge a na li na hen iyôn hende to hen men, nijba, bay pelêŋge an ken yi nan jengêrŋge bij Emen nij men, kena bijné ka kwôlê dôrijn sarji a nan néé wo Kelma Jêsu Krist men, kwo Tini Emen wona a men.

Ayêŋge yerŋge ken uwôlij hini emê sa Emen a

¹² Are kêman na kap lê, nijba, are kêman na ka dôri wô sarŋge ré, men, are kêman na kap lê, nijba, na dé bi ani kani burem lemnare ré. ¹³ Anŋan emê yi na wô sa bô gawra men, bô gawra yi na wô sa anŋan emê bay ka hen a men, nijba, Emen a sa mênêji wôô bem men, yi gawra yi na wô yinare toj iyôn a tôŋ hen né, nijba, yi na wô lij jé bij Kelma an na Kelma bi a abêri. ¹⁴ Emen wo bij Kelma ji si kamjê hen na, a béna nabay kôba, na jê sé kamjê nan néé wori hen iyôn men.

¹⁵ Ken hôn mega wo yerŋge ré na kwa yi *Krist iyôn né ba? Iyôn nij ba, na ayê kwa yen wo na kwo Krist hen hô dayê nan kwo hende yin yinare toj iyôn a tôŋ hen ba? Na lê iyôn né. ¹⁶ Ken hôn mega wo kwôni wo ré yin nan hende wôninare toj iyôn a tôŋ ba, ré bij pôn nan tu iyôn ré ba? Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iba nan iyore ré yé kurôŋgi yi wo pôn †.»

† 6: 16 Dé tô are 2: 24

¹⁷ Nijba, kwôni wo dí yiri bij Kelma na, tini bij pôn nan dí men.

¹⁸ Geriŋge yinare toj iyôn a tôŋ hen. Têrijn kêman to kwôni li na, yi na yiri a nô na, nijba, kwôni wo yin yinare toj iyôn a tôŋ hende to hen na, ôbi li têrijn na nan yiri gan. ¹⁹ Ken hôn mega wo yerŋge ré yi mega iyéy merê to Tunu toj hendi bô bôré to Emen bure sa mô bôreŋge a hen ré ba? Iyôn ba, kena sa yerŋge ré. ²⁰ Wôsa Emen kelêŋge nan gara wo daman. Iyôn ba, bi i i kôba, ré ay yiri uwôlij hini emê sari a dí.

Kwôlo gengin sa engé yi

7 Haw hen na kelêŋge kwôlo gay gay wo na ken li magtubu engeren hen. Kwo pôn perê wo gengin sa engé yi hen na, dô wo iba ré enge iyore ré. ² Nijba, bi kené yin yinare toj têrijn ré na, bi iba enge iyore to gengin sari men, iyore kôba, enge iba wo gengin sare men. ³ Bi iba ay yiri bij tamni men, tamni kôba, ré jôrijn kurôre yere ré men. ⁴ Wôsa iyore mô na sa yere ré, nijba, kurôre a na ôbi sa yere men, iba kôba, na sa yiri ré, nijba, tamni a na hende sa yiri. ⁵ Jôrijn yerŋge ré, nijba, ka jôrijn yerŋge na kirina tôoreŋge pôn wô yin né an bi kené berin yerŋge wô uwôlij Emen kirina a pôni an ken hô dan hôrijn wô wo Sidan ma lamêŋge wô nêmanê gemé yerŋge wo nan hen.

⁶ Nijba, en gelêŋge na gelé díba, na tôô a ené ay béŋge hen né. ⁷ Tiri wori ba, en gey bi gawré kêman ré mô mamare mega nôbi en môrijn hen iyôn, nijba, i i ba, Emen biri anŋari ka gengin sari sari. ⁸ Iyôn ba, en kôlij mamê men, yébé ka kwôrjêrji ma hen a men na, hena bay ré mô mamare môj kupê nôbi iyôn na, na anŋa dôri. ⁹ Nijba, hena bay ré nêmanê gemé yirji ré, ba, bi bay enŋin yirji wôsa engé na dô gôlij wo gemé yirji ré gôlji.

¹⁰ En ay tôô bij ka enŋin yirji nij hen (na nôbi a kelê ré, nijba, na Kelma a kelê) bi iyore ré kap kurôre ré.

¹¹ Hena hende ré karij nan kurôre ba, bi hende mô sa kôbri díba, a engé iba wo danŋi ré, réba bi hende hera uné kurôre hôrijn men, iba kôba, a dagê tamni ré a men.

¹² Kwôlo na kelê hen na, (na nôbi a kelê díba, na Kelma ré) hena ôbi ayê bôô ré ôrijn nan tamni to ay bôre ré, an a ré dôre merê nan dí ba, bi ôbi dagere ré.

¹³ Men, hena iyore toj hende ayê bôô an a kurôre ré na ôbi ayê bôô ré, an a ôbi ré gey merê nan tu ba, bi hende kapni ré men. ¹⁴ Wôsa iba wo ay bôri ré ba, na sa kibi tamni toj hende ayê bôô hende to hen, a ôbi ré yin kwôni wo Emen men, iyore to ay bôre ré kôba, na sa kibi kurôre worj ôbi ayê bôô bi wo hen, an a hende ré yin to Emen men hen. Hena ré na iyôn né ba, kamniji a yé ka *kagemi, bi wo dôd ba, bay na ka séli tu Emen a hen. ¹⁵ Nijba, hena iba wo hôn Emen né, ré gey kapê tamni toj hende ayê bôô ba, bi ôbi kapne,

men, hena iyore to hôn Emen né, aña ré gey kañê kurôre woñ ôbi ayê bôd hen ba, bi hende kañni men, perê bi wo wôd hen na, ani kani harji ré, wôsa Emen uwôgêna bi nana mô nañ bôd jalê. ¹⁶ Mini, iyore toñ hende ayê bôd hen, ma henê iyeñ wo meré gôliñ nañ kurôre woñ ôbi henê Emen né hen ba? Men, jôbi ôbi ayê bôd hen, já henê iyeñ wo jeré gôliñ nañ tamnem toñ hende henê Emen né hen ba?

Bi jé lêreñge yi mega Emen gey hen iyôn

¹⁷ Tôd to en ay biñ bay ayê bôd a na: bi i i kôba, li jé wori nañ gwosoyri wo Kelma na biri hen. Men, bi ôbi li jé lêri wo ôbi na li kirija Emen na uwôgeñni hen men. ¹⁸ Hena kwôni na ré wal keñ niñ, kirija Emen na uwôgeñni hen na, bi woge wô mênê gerêri ré niñ men, hena kwôni wo na ré wal keñ né, kirija Emen na uwôgeñni hen na, bi ôbi wal keñ ré niñ men. ¹⁹ Walê keñ na ani ré men, walê keñ né kôba, na ani ré a men, niñba, aña dôri ba, na bê kwôlê sa tôd to Emen a pôn dô a na añañ lê ka dôri. ²⁰ Iyôn ba, bi i i kôba, mô kini uwôgê wo Emen na uwôgeñni ya hen. ²¹ Hena na jeré na lema aña Emen na ré uwôgem na, bi ju aña ré, niñba, hena jeré uwôn tulumô kirij ka a lê aña já merê sam señge na, ju woge wô merê sam señge. ²² Wôsa kwôni wo na lema aña Kelma ré uwôgeri ba, na kwôni wo mô sari señge wo Kelma a na ôbi sari. Niñba, kwo na kema iyore niñ aña *Krist ré uwôgeri ba, ôbi na lema wo Krist.

²³ Emen a kelêñge, nañ aña gararji nañ hen. Iyôn ba, kena kari niñ díba, ken yi limé ka gawrê ré niñ. ²⁴ Yêñên, i i ba, na nañ jé lêri jé lêri kirija Emen na uwôgeñni hen. Iyôn ba, bi i i kôba, mô nañ jé wori, jé wori bi wo hen.

Kwôlo gengij sa mamê nañ yébé ka kwôñrêrji ma

²⁵ Kwôlo na ken engeren gengij sa mamê hen na, Kelma ben tôd to gengij sarji ré, niñba, kwôlo en kôl hen na, ena gawra señge niñba, na wô sa kibi bô derê wo Kelma aña ré, yé bê bôd sara hen.

²⁶ Nañ gusij to haw hen na, ermé wupê a na: dô wo iba ré mô mamare mega ôbi môriñ hen iyôn mera. ²⁷ Hena jeré enge iyore niñ ba, ju dagere ré niñ men, hena jeré enge ré tô ba, ju dô bul mera men. ²⁸ Niñba, hena iba ré enge iyore ba, ôbi li na têriñ né men, hena temale ré enge iba ba, hende li na têriñ né a men, niñba, biñé kañ bay engé yi bay ka hen na, bay a geliñ gusij sa terare a nà, kupê nôbi ba, en gey derêñge na bô gusij hende to hen a dí.

²⁹ Yêñên, kwôlo na kelêñge a na: kirij kô niñ, iyôn ba, ka engij yirji ba, bi mô mega wo ciré engij né tô men. ³⁰ Ka mô nañ cémé tirji a ba, bi mô mega ciré mô nañ bô emê ré iyôn men, ka sê peré ba, bi mô mega ciré mô nañ peré ré iyôn men, ka kel are ba, bi mô môñ

ciré ôriñ nañ ani ré iyôn men, ³¹ ka tôbe yirji bô aña sa terare a nà ba, bi bi bôrji sara ré, wôsa sa terare môñ wo yij haw hen iyôn na, a yé dé dé ré.

³² En gey bi kené erem kwôlê wôni ré, kwôni wo enge iyore ré tô na, erem na sa aña Kelma men, diré lê iyeñ a diré dé tu Kelma ba men. ³³ Niñba, kwôni wo enge iyore na, aña na kwôli aña sa terare a nà men, diré lê iyeñ a diré lê aña ré dôriñ tamni ba men. ³⁴ Añ ermé wori yi kini wôd. Men, iyore to kurôre nañ men, toñ temale a men na, bay erem na sa aña Kelma, wôsa bay gey yé kari nañ jé lêreji men, ermé woji a men. Niñba, to enge iba na, erem na sa aña sa terare a nà men, erem na ba, teré lê iyeñ a teré déñ tu kurôre ba a men.

³⁵ En kôl hen iyôn, na wô derê wonge díba, na wô déñge ani sarñge a ré, aña bi kené lij añañ derôre men, ka dôri men, kené ayij yerñge kêm biñ Kelma a men.

³⁶ Na kelêñge kwôlo gengij sa bay gusô ka genge ciré kariñ hen. Hena kwoñ iba ré bô mega diré li dô ré nañ toñ iyore men, hena doy engé iyore ré diiri aña ôbi erem diré engé iyore na, iyôn ba, bi ôbi enge mega wo bôri gey, díba na têriñ a ôbi ré li hen né. ³⁷ Niñba, kwôni wo bu bôri iyêre aña gemij yiri aña nañ bôd geyé wori a ôbi ré genge diré engé hendi gusôri ré na, ôbi li dô. ³⁸ Iyôn ba, kwôni wo enge hendi gusôri ba, li dô men, kwo enje ré ba, li dô damañ a men.

³⁹ Iyore to kurôre ya na, bi hende mô tumôri a yôd, niñba, hena ôbi ré ma na, hende na sare señge aña hena hende ré gey ba, a engé iba wo bôre gey, niñba, bi ôbi na megare ôbi ayê bôd. ⁴⁰ Hena hende ré mô hen iyôn mera ba, réé derê. Na ermé wupê nôbi a hen. Nôbi kôba, Tini Emen mô bôn a men.

Tanare to bay tibij kamrê

8 Haw hen na kelê na kwôli tanare to biñé tebij kamrê hen. Tiri wori ba, «Nabay kêm nana bay henê are» mega wo ken kôliñ hen iyôn, aña gawra diñ dengôri, niñba, peré a biñ yênem néeri tô ayê bôd tori a dí. ² Hena kwôni ré erem mega wo diré na ôbi henê are na, ôbi hôn na mega wo réé hônij hen iyôn ré tô. ³ Niñba, hena kwôni wo pur Emen ba, Emen hôni men.

⁴ Iyôn ba, kwôlo gengij sa añañ emê ka bay tebij kamrê hen na, nana hôn wo bay ré na ani sa terare a nà ré, niñba, ré na Emen a ré pôn nêñ mera. ⁵ Na tiri wôsa derômarañ a men, sa terare a nà a men na, biñé pô are kwône lij emen men, lij kilmé a men. Biñé bôrji mega ré na emen haji, ⁶ niñba, kwona nabay ba, Emen na pôn nêñ hari, ôbi a na Ibarna wo dí are kêm men, nana môriñ geñ biri hen men, Jésu Krist a na Kelma pôn nêñ men, na sa kibri a are kêm ré yij ya hen men, sa kibri a nana môriñ geñ hen a men.

⁷ Nana hôn wo kamrê ré na ani ré, nijba, bijé kwône hôn kwôlê bi wo hen né. Ka na hônij na kamrê hen na, kirijna bay ôm tanare to bay tibij kamrê hen na, bay bô mega wo ré na kwôy kamrê baa ya, baa ya. Ay bay bô mega ciré *kagem tu Emen wô kibi kwôy kamrê bi wo ciré ôm hen. ⁸ Nijba, na anğan emê a ôrij na ligi Emen a ré, hena nana ôm né ba, en mêne ani ré a men, hena nana ôm kôba, naa uwônij ani ré a men.

⁹ Hena ré hen iyôn hari kôba, ken bô dô, wô wo emê bi wo ken ôm na bô geyé wonje hen na, maa lê a ka iya tô kwôlo Emen a hen, maa lij têrij. ¹⁰ Wôsa hena kwôni ré gelem jôbi wo ju hôn are bay ka hen, a na ju mô ôm emê kibi kamrê na, kwo ré gelem hen a na ré iya na, ôbi a geyé emê tanay kamrê mega wo jôbi ju ômij hen iyôn men né ba? ¹¹ Na iyôn a na, henê are kam bay ka hen, ré mênê yênem wo iya wo *Krist ma wô sari men hen. ¹² Na hen iyôn a, kené li têrij na yênerenge men, ken mênij ermé woji wo dê hen men, lê are bay ka hen iyôngi hen na, ken li na têrij na Krist hen. ¹³ Na ôbi á, hena anğan emê rée lê a na yênen a lij têrij na, na emê tanare ré kwôy yôd wô wo maa lê a na yênen a hô lê têrij sôn.

Anğa gengij sa ôbi jé

9 Nôbi, en nêni lê are sa keben men, ena *ôbi jé bi men, en gel Kelma wona Jésus bi men, kenbay a na ari gelé ka jé wujê wo tô Kelma a men. ² Hena ené na *ôbi jé tu bijé ka pôni a ré kôba, kenbay ba, ena *ôbi jé turjge a, wôsa kena ari gelé ka jé wujê wo en li mega *ôbi jé iyôn tô Kelma hen.

³ Kwôlo na kelê dôrij kwôlê san a kirijna bijé lèn jôm a na:

⁴ Nôbi kôba, en nêni wo ené emê men, yê men wô kibi jé wo en li hen né ba? ⁵ Mega wo bay jé ka pôni men, yêni Kelma men, Piyêr a men ôrji kirij na yéberji kôbriji a hen ba, nôbi kôba, rée ené enge iyore ba, rée ené nêni ôrij na tu kôbena hen iyôn men né ba? ⁶ Na ba, na nibay na Barnabas mera a rée lê jé kwa kwon derê kwôlê hen wô abij yerni ba? ⁷ Na ôbi kumbul wo yôn a sên kumbul a na ré têbe yiri ga na? Men, i a yagê tijador a na ré ôm yere ré ba? Men, i a abê lari a na rée yê kubarji ré ba?

⁸ En ay na lê jé gawrê a ené gengij kwôlê bi wo hen mera ré, nijba, tô to Emen kôba, kôl hen iyôn men né ba? ⁹ Na lij bô magtubu tô to *Moyis a kôl iyôn ba: «Hena kelba ré dô kaw ba, jeré harê kibri ta ré ?» A hen ba, Emen anje na wô kelba ba? ¹⁰ Ôbi kôl kwôlê bi wo hen gengij na sarni nibay ré ba? Ew na wô sarni a na ré lij bô magtubu to Emen a hen. Iyôn ba, kwôni wo yage ba, di bôri na sa yagê wori bi wo hen men, kwo ti kaw ba, di bôri na sa gusijniji a men.

¹¹ Hena na niné ci kay anğan Tunu perênge a a na kené béni ari upé ka sa terare a na men hen ba, na anğan ba? ¹² Hena ka pôni ka engerenge are hen ba, nibay nini nêni engerenge are dê a na sôn ré ba?

Nijba, nini engere are bay ka hen kôbrenge a ré men, nini bu bôri sa are a kêm wô wo Kwôlo Dôri wo Krist ma ré gusirij. ¹³ Ken hôn, ka li jé bô *iyéy Emen a na, uwôn anğan emêri na kirij bay ka hen men, ka li jé kini bê kwôbe a kôba, cénji na anğan bê kwôbe bay ka hen men. ¹⁴ Na mega bi wo hen iyôn a, Kelma ré ayij tôri bi bay derê Kwôlo Dôri ré uwônij ari emêri wô kibi derê kwôlê bi wo hen men.

¹⁵ Nijba, nôbi na, en li hen iyôn né kwôy, a na haw hen wo en kôl hen iyôn kôba, na wo ené engerij ani kani ré. En ma ba, dô gôlij wo kwôni ré mênê yi yé wujê wo gengij sa jé bi wo en li senje hen. ¹⁶ Wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri ba, na dij dengôn né, nijba, na anğa Emen a dén eren san a, wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen né ba, kwôlê a beren. ¹⁷ Hena ené uwôl béré na bô geyé wujê ba, en nêni upé sa kôben, nijba, hena ené uwôl béré na bô geyé ré ba, na Emen a dén eren a san a. ¹⁸ Iyôn nij ba, anğan sa kôben ba, na mi ba? Na béré wo en uwôl bi mera, a na en kan engeré anğan têbê sa kôben gengij sa béré wo en uwôl hen.

¹⁹ Bi wo ena sa yen hen hanê kôba, en li yen mega lema wo bijé kêm, a na bi ené gôlij na gawrê dama. ²⁰ Hena ené mô perê Jubnê ba, en li yen mega Jubnê iyôn, bi ené gôlij na ci. Bi wo tô to Moyis ôm san né hen kôba, kirijna en mô perê ka bi kwôlê sa tô hende to hen na, en li yen mega ené bi kwôlê sa tô hende to hen men, bi ené gôlij na ci. ²¹ Men kirijna en li jé perê bijé ka na Jubnê ré hen na, en mô mega kwôni wo na Jub né iyôn men, en li hen iyôn wô gôlij na ci. Hena, ré na hen iyôn kôba, en di tô to Emen a na né, nijba, en li na tô to *Krist. ²² Kirijna en mô perê bijé ka iya a ba, en li yen mega ôbi iya iyôn, bi ené gôlij na ci men, en bul yen gay gay hen iyôn, bi ené gôlij na ka pôni na geré wo gay gay. ²³ En li are bay ka hen, na wô Kwôlo Dôri a na bi ené uwônij derê wo yi bô a hen.

²⁴ Ken hôn, bô gere a na, na bijé kwône a geré, nijba, kwôni pôn nêni a upé sa kôbri. Iyôn ba, ken ge gere toj uwônij sa kôbi hen di. ²⁵ Ôbi gere wo yôn yôn wo jô yiri sa anğa gay gay a ba, na wô uwônij gwôyê nijba, na kwo a mênij tô hen, nijba, nabay ba, nana li jé na wô uwônij gwôyê wo a mênij né kwôy hen. ²⁶ Iyôn ba, nôbi en ge na gere toj iyôn a tô hen né men, kirijna en ay kôben ba, en dij are yôd díba, en meremné ré. ²⁷ Men, en gelij yen gusij men, en liri lemna men, a na bi kwôlo ené dô bij bijé ka danji hen na, bi nôbi kôba, ené uwônij derêri men díba, bi ené nal ré.

Angaj gelé ka kam Israyêl gel

10 Yênen, en gey bi kené hôn mega wo mônêrni kêm na ré mô tô kirij ka geri a men, bay kêm na ré day cér wo dami hen a men. ² Tô kirij ka geri bay ka hen men, cér wo bay na day hen a men na, yi mega bay na ré liji batêm kêm mega bay tô *Moyis iyôn.

³ Men, bay kêm ômjî kwô wop gijê wo Emen ⁴ men, bay yi kam kap gijê ka Emen a men. Men, bay yi kam kap gijê ka so kabré keram a ka ô nap ci hen. Keram bi wo hen, na *Krist bi nap yiri. ⁵ Cêgi are bay ka kêm hen kôba, bô Emen dôri sa ka pôni a ré kwône, na ôbi a, temayriji ré yij bijak bijak derô gwôlê hen.

⁶ Iyôn ba, are bay ka hen yi mega angaj gengé perêrna, bi doy anga habij ré lêna mega wo na lijji hen iyôn né. ⁷ Yéngge bay tibé kamrê mega ka pôni na yij hen iyôn né, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay mô ôm men, yi men, aj henaji ta wôd †.» ⁸ Na yéngge bay yijare top iyôn a tông mega ka pôni perêrji a na lij hen iyôn né, bay na li hen iyôn aj bijé na ma sak tôre wôd kibi subu tu tare pôn ††. ⁹ Na sélénge Krist mega wo ka pôni na sélîj Emen hen iyôn né, bay na li hen iyôn, aj kalaw na gederéji duu †.

¹⁰ Baréngge mega wo ka pôni na barij hen iyôn né, bay na bar hen iyôn, aj mana wo Emen wop ôbi deré kirij hen, na sa derji ††.

¹¹ Are bay ka hen sa sa kam Israyêlê mega angaj gelé iyôn wô halij ka dangi men, na lij bô magtubu to Emen a wô halêna nabay ka kemnêngi ka tô terare baa da wo ta kerê sarna nij hen men. ¹² Iyôn ba, hena ôbi ayê bôd ré erem mega wo diré dubu iyêre tô ayê bôd wori a ba, bi ôbi bô dô wô wo maa kurij. ¹³ Anga gay gay ka sélénge hen na, na sél na bijé kêm hen iyôn men, nijba, Emen na ôbi bôd pôn dîba, a dé bi angaj sélé bay ka hen ré dê sarngge ré men, ôbi a béna geré bi nana debij gerañ tô a, aj bi nana dôrij bô a.

Pol yêge maa Kworêntijêngê gengij sa kamrê

¹⁴ Miljên kapê, na ôbi a, ené kelénge hen, gerijngê kamrê. ¹⁵ En iyêl mega ené kôlij na bay tu melênê iyôn, kenbay ken kôbe bô kwôlo na kelê hen. ¹⁶ Gwoyi yê kam to Kelma to nana lij Emen dosé wô sare hen ba, gel na wo nana bij pôni nap kwôbri Krist ré ba? Men, mapa wo nana biilê hen ba, gel na wo nana bij pôni nap yi Krist a men ré ba? ¹⁷ Mega wo mapa pôni hari aj nabay ka kwôni hen nana dap sara hen na, gel na wo nana na kurôngi yi wo pôni, wôsa na mapa bi wo pôni hen a nabay kêm nana céj hen.

¹⁸ Beréngge *Israyêl ka ôm angaj bê kwôbe hen na, bay bij pôni na nap Emen wo kini bê kwôbe bay ka hen yi gengij sari hen ré ba? ¹⁹ Na ba, en gey kelé

† 10: 7 Sé nô 32: 6 †† 10: 8 Kwônê bijé 25: 1,9 † 10: 9 Kwônê bijé 21: 5-6 †† 10: 10 Kwônê bijé 17: 6-15

tanare to bay ré tibij kamrê hen ba, ré na are ba? Ré-ba en kôl kamrê a ré na are dî ba? ²⁰ Na hen iyôn né. Nijba, en kôl iyôn ba, anga bay henê Emen né bi bi bay ré bij kwôbe hen na, bay bij na tunu to habij dî-ba, bay bij na Emen né men, en gey bi kené bij pôni nap tunu to habij né a men. ²¹ Ka yê are bô gwore to Kelma men, hô yij nap gwore to tunu to habij a men né, men, ka emê nap Kelma men, hô emê nap tunu to habij a men né. ²² Hena kené li hen iyôn ba, ken woge bi Kelma ré li terbére. Na ba, néerna a gôlij kwori ba?

Lê are kêm uwôlij hini emê sa Emen a

²³ Ken kôl: «Are kêm na kap lê» na tiri, nijba, are kêm dô lê ré men. «Are kêm na kap lê», nijba, are bay ka kêm hen a bij églis néere ré. ²⁴ Bi kwôni woge deré wori mera ré, nijba, bi woge deré wo megêri dî.

²⁵ Tanare kêm to bay dij gara hen na, kelénge ken ôm mera dîba, bi ken eremnéré kwôlê wôni sara ré. ²⁶ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Sa ter-are nap anga kêm ka yi sara ré na ka Kelma †.»

²⁷ Hena ôbi henê Emen né wôni ré uwôgênge kené ô emê are nap dî aja kené gey erê na, emênge are kêm ka ôbi bénge hen mera dîba, ken engere tôrji ré.

²⁸ Nijba, hena kwôni ré kelénge iyôn ba, tanare to hen, na to bay ré tibij kamrê ba, ken ôm né, wô kelê bi wo ôbi kelénge nij hen men, wô suné wo ôbi sun hen a men. ²⁹ En kôl na wô suné wori ôbi dîba, wô suné wom né, wôsa suné wo kwôni wo dangi a jôren lê anga bôn gey hen ba? ³⁰ Hena ené lij Emen dosé dema, ené ômjî are tô ba, i a kôlen njôm wô kibi emê bi wo en ôm hen ba?

³¹ Iyôn ba, anga yôn yôn ka ken ôm men, ka ken yi men, anga gay gay ka ken li a men na, ken li wô uwôlij hini emê sa Emen a. ³² Lénge ani kani ka a mênê Jubnê ré men, Grêknê ré men, églis to Emen né a men. ³³ Nôbi kôba, en li na hen iyôn men, en li are kêm bi ré dôrij gawrê kêm dîba, en woge na deré wupê nôbi mera ré, nijba, en woge na deré wo bijé kêm aj bi bay ré uwôrij gelê.

11 Ayenge ken lij ari gengé kange mega wo nôbi kôba, en ay *Krist lij ari gengé kapê iyôn men hen.

Bô églis a ba, bi iyore ha sare nap mindil

² Iyôn ba, en denénge wô wo ken gôrbij sa jé lêren ré men, sa anga na en gelénge hen ré men, ken cubu turngge tô ari gelé ka Krist ka bay na gelen aj nôbi kô-ba, en gelénge men hen. ³ Nijba, en gey bi kené hôn dô wo ôbi sa impê kêm ba, ré na Krist men, iba ré na ôbi sa iyore men, Emen ré na ôbi sa Krist men. ⁴ Iba wo uwôl Emen ley, dô kwôlê lay aja ré dôbe ani sari na, ôbi uwôl tayre sa Krist wop ôbi sari a. ⁵ Nijba, iyore

‡ 10: 26 Kurôn kibé 24: 1

toni to uwôl Emen ley, dô kwôlo hena kibi Emen a ley, a ré ha sare ta ré ba, yi mega hende ré uwôl tayre sa kurôre woŋ ôbi sare hen men, yi mega hende ré dul na sare iyôŋ a men. ⁶ Wôsa hena iyore ré ha sare ré ba, bi hende ka sare aŋ. A hena karêre ré yere tayre na, bi hende ha ta. ⁷ Iba a dôbê ani sari a ré, wôsa ôbi gelij naŋ Emen men, na ôbi ulê hini emê sa Emen a a men, nijba, iyore ba, uwôl na hini emê sa kurôre a. ⁸ Nijba, Emen na dô kabrê na iyore a ré lij iba ré, nijba, na kabrê iba a, ôbi na ré dô lij iyore dí. ⁹ Men, Emen na li iba bij iyore ré, nijba, ôbi na li iyore bij iba dí. ¹⁰ Wô kibi *manê ka derômaran a na, dô wo iyore ré ha are sara, bay a gelé wo hende ré na hendi dôbê sare bij kurôre. ¹¹ Tô Kelma na, iyore na sa yere ré men, iba kôba, na sa yiri ré a men. ¹² Wôsa mega wo bay dô iyore yi iba hen hari kôba, iyore a yê iba men, iyôŋ ba, bay kêm henaji na ligi Emen a.

¹³ Erménge ken gel, hena iyore ré uwôl Emen aŋ baa harê are sara ba, dé ba? ¹⁴ Dé wo Emen dí iba hen, gel wo hena iba ré dí gusiri sari yêŋnê ba, ré yi tayre iyôŋ né ba? ¹⁵ Nijba, kwo iyore a gusiri sare ré yêŋnê ba, uwôl na hini emê sara, wôsa Emen dí gusiri sa iyore bi ré yi mega aŋgaŋ têlê sare iyôŋ. ¹⁶ Hena kwôni ré gey narê kwôlê bi wo hen a ba, kwôlo en kôli a na: nibay na, hara woni wo gelij iyôŋ na, naŋ men, églis to Emen to kôl iyôŋ kôba, naŋ a men.

Gwoy emê wo Kelma

(Mt 26: 26-29, Mk 14: 22-25, Lk 22: 15-20)

¹⁷ Nijba, kwôlo na kelênge hen na, en halênge na halê díba, na denénge ré, wôsa danare tonje lénge habrê damaŋ díba, lénge dô ré. ¹⁸ Kwôlo tumô wo na kelê a na: bijné kôlen kirija kené dan ba, kené karij gay gay aŋ en bô mega wo kwôlê woji bi wo hen kwari ré na tiri a men. ¹⁹ Wôsa karijare to ken karij hen, a lê aŋa kené hônij bijné kap bay bô pôn ka perênge a hen. ²⁰ Iyôŋ ba, danare to ken dan hen na, gel wo kené dan na wô emê kwô wo Kelma ré, nijba, ken ôm na ani. ²¹ Wôsa kirija ken mô wô emê na, i ba iyêlbe na wô yiri wori, menba, ka pôni kurôŋ liji men, ka pôni kwoyré ta men. ²² Iyére tonje to kené ômij are men, yij are men, naŋ ba? Hen ba, ken bô églis to Emen mega ani ré ba? Hen ba, ken sul na ka aŋgaji naŋ hen ba? Hen ba, en kelênge na iyen ba? Mega hen iyôŋ ba, en denénge ba? Na denénge sa kwo hen a ré kwôy.

²³ Aŋga en gelénge hen na, Kelma na gelen men. Bô yoyre to bay ca birijni hen na, ôbi ay mapa ²⁴ menba, lij Emen dosé aŋ biilê aŋ kôl iyôŋ ba: «Kwo na na, yi mega kurôŋgi yen wo na ayê bé wô sarŋge, lénge hen iyôŋ iyôŋ ken ermij san a.» ²⁵ Cêgi emê a na, ôbi biji care toŋ yê tijador mega wo ôbi ré bijji mapa hen iyôŋ aŋ ôbi kôl iyôŋ ba: «Gwoy care toŋ yê tijador to na na, na gwore to gel bijare to kôrbi to Emen naŋ bijné naŋ geré wo kwôbren. Kirij ka yôŋ yôŋ ka kena

yê na, ken yi ermij san a.» ²⁶ Wôsa kirija ken ôm mapa bi wo hen men, ken yi care toŋ yê tijador hende to hen a men na, ken hô uwôl na béré temay Kelma hen kwôy wo ôbi a herap.

²⁷ Iyôŋ ba, kwôni wo ôm mapa wo Kelma men, yi care toŋ yê tijador tori a men, naŋ tô geréri ré na, ôbi li têrij gengij sa kurôŋgi yi Kelma men, gengij sa kwôbriri a men. ²⁸ Iyôŋ ba, i i ba, bi kôbe bôri aŋ bi ôm mapa men, yij care toŋ yê tijador men.

²⁹ Wôsa hena kwôni ré ôm men, yi men aŋa ré erem mega wo ré na kurôŋgi yi Kelma ré na, ôbi li hen iyôŋ uwôlij na kwôlê sari a. ³⁰ Na ôbi á, ka pôni kwône perênge a hen, ré iyay men, ômij men, ka pôni maŋ a men hen. ³¹ Hena nana jô kwôlê sarna ba, bay a jerê kwôlê sarna ré nij. ³² Hena Kelma ré jô kwôlê sarna ba, ôbi halêna na halê díba, ôbi gey bi bay ré sa perêna naŋ bijné kêm né.

³³ Iyôŋ nij ba, yênen, kirija ken dan wô emê are ba, ken gemij yerŋge dem. ³⁴ Hena kurôŋ né li kwôni ba, bi ema aŋgari iyére tori a dema ré era tô, aŋ bi uwôlij bôri gemij megêri, dô gôlij wo ken dan aŋ uwôlij kwôlê sarŋge a. Tô kwôlo baa hen na, kirija na bij unénge dema ené gelénge geréri tô.

Gwosoy jé lê wo Tunu bij kwôni

(Epês 4: 4-16, Rôm 12: 3-8)

12 Yênen, kwôlo gengij sa aŋgaŋ bé ka Tunu bij bijné hen na, en gey bi kené hôn men. ² Ken hôn, kirija na ken baj henê Emen tô hen na, bay na wurénge dê dê aŋ lénge aŋ ken tebe kamrê kap menez hen. ³ Ôbi a, ené kelênge kwôni wo tôm Jêsu ré mêne ba, na Tini Emen a biri a ré kôl hen né, nijba, kwôni wo kôl «Jêsu ré na Kelma» na, na Tini Emen a biri a ré kôl hen.

⁴ Jé lê wo gengij sa Tunu na, tôri gay gay hari, nijba, Tini Emen hende to pôn nêŋ hen a bé. ⁵ Gwosoy lê jé bij Kelma na, tôri na gay gay, nijba, jé bi wo kêm hen lij bij na Kelma. ⁶ Gwosoy lê are na gay gay haji, nijba, Emen bi wo pôn nêŋ hen a bé gwosoy jé bi wo hen. ⁷ Na i i kôba, Emen a biri jé lê wo gel mega wo Tunu ré naŋ dí, bi ré lij jé bij bijné kêm. ⁸ Tini Emen a bij gawra wo pôni iyêl naŋ tu melênê men, bij kwo danŋi iyêl naŋ geré henê are men. ⁹ Na Tunu hende to hen a bij kwo na, ayê bôd men, kwo hen, néé woŋ berarij bay ômŋare men, ¹⁰ bij kwo na, néé woŋ lij aŋgaŋ ginê men, bij kwo hen, kôlij bijné kwôlo hena kibi Emen a men, bij kwo na, henê aŋga Tunu ka hena ligi Emen a hen men, ka hena ligi tunu to danŋi a men, bij kwo hen, iyêlê kibi kwôlo gay gay hen men, bij kwo na, belé kibi kwôlê bi wo hen a men. ¹¹ Tini Emen hende to pôn hen a lê are bay ka kêm hen aŋ i i ba, hende biri jé wo gengij sari mega wo bôre gey.

Kewi yi gawra na pôn, nijba, soderij kirij kwône

¹² Ken gel, kewi yi gawra na pôn hari, nijba, sôderij gay gay ôbi wo sôderij hen hari kôba, na yi wo pôn nêj. Krist kôba, yi na mega wo hen iyôn men. ¹³ Na hen iyôn a, Jubjê men, Grêk men, lema men, kema iyore a men na, nabay kêm bay lêna batêm sa kibi Tunu hende to hen, aŋ nana yij yi wo pôn men, Emen bure hende mô bôrna pôn pôn kêm a men.

¹⁴ Wôsa kewi yi na pôn mera ré nijba, sodirij kwône.

¹⁵ Hena têê ré kôl teré na kôbi ré, iyôn ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo hende kôl hen iyôn, a jerê bi hende ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁶ Men, hena maa ré kôl díré na tu ré, iyôn ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo ôbi kôl hen iyôn, a jerê bi ôbi ré yi kwa kewi yi ré.

¹⁷ Hena kewi yi a ré na tu pôn mera ba, maa woŋ toyé kwôlê ba, ré yôn ba? Réba maa a ré na kewi yi pôn mera ba, gôni woŋ ayij gesami are ba, ré yôn ba?

¹⁸ Nijba, Emen dí kwa yi bi wo gay gay hen naŋ kini kini mega wo bôri gey. ¹⁹ Hena na ré na kwa yi pôn mera ba, kewi yi ba, ré na yôn ba? ²⁰ Iyôn ba, kwa yi gay gay ya hari, nijba, kewi yi na pôn hari.

²¹ Tu a kôlij kôbi ju dôren né iyôn né men, sa a kôlij têê ken dôren né iyôn né a men. ²² Kwa yi bi wo nana bô mega wo ré dê dê senge hen na, na ôbi bi a na are hen. ²³ Kwa yi wo nana bô mega ani ré hen na, na ôbi á, nana cubu turna sara men, kwo dé kelê kwôli ré hen ba, nana cubu turna sara damaŋ. ²⁴ Nijba, kwa yi bi wo yi tayre ré hen na, gey cibé tu tô a ré nij. Emen pan yi aŋ bi ka ré yi kini cibé tu tô a dema ré cibij tu tô a.

²⁵ Ôbi li hen iyôn bi kwa yi bi wo dê dê hen né karij naŋ kewi yi ré, nijba, bi i i ba, ré ermij sa megari a dí.

²⁶ Hena kwa yi pôn né ômij ba, tô ka baa hen kôba, ômij men, hena kwo pôni yiri ré dôri ba, tôrji wo baa hen kôba, yirji dôrji naŋ dí men.

²⁷ Kenbay kêm kena yi *Krist aŋ i i ba, yi mega kwa yiri iyôn. ²⁸ Bô églis a na, Emen di na bay jé tumô, wô wori ba, ôbi dí bay kibri, subu tori ba, na bay derê tô kwôlê men, bay lê gijê men, bay berarê bijé men, bay lê naŋ bijé men, bay derê tumô kirij men, bay iyêlê kibi kwôlo gay gay hen a men. ²⁹ Iyôn ba, bay kêm na bay jé ré men, bay kibi Emen ré men, bay gelij bijé are ré men, bay lê aŋaŋ gijê ré men, ³⁰ bay berarê bay ômpare ré men, bay iyêlê kibi kwôlo gay gay hen ré men, bay belé kibi kwôlê bi wo hen ta ré a men.

³¹ Ôrijge doy aŋaŋ bé ka dô dê megêrji hen.

Aŋ na gelênge geré ka dôri ka dê ka hen aŋ sôn.

Kwôlo gengij sa peré

13 Hena ené iyêl kibi kwôlo gawrê men, kwo *manê ka derômaraj a a men aŋa peré kirij ré naŋ yen a na, en yi mega manaŋ wo ôm déj iyôn men, mesure to bay sêêrê déj iyôn hen a men. ² Hena ené

ôrij naŋ néé woŋ kôlij kwôlo Emen men, en hôn aŋa yi kini uwôbêrji a kêm men, en hôn aŋa gay gay men, hena ené ôrij naŋ ayê bô wô nê m ôrgij naŋ keram a men aŋa peré kirij ré, naŋ yen a na ena ani ré tô.

³ Hena ené pô ari unéren kêm bij bijé men, hena ené ay yen bi bay ré uwoy aŋa peré kirij ré, naŋ yen a ba, na uwôrij ani ré a men.

⁴ Ôbi peré kirij na, na ôbi ulê bô wô men, ôbi lê derê men, ôbi lê terbére ré men, na ôbi dê dengô ré men, na ôbi uwôyrê yi ré men, ⁵ ôbi lê ani kaŋ tayre ré men, ôbi woge derê wori mera ré men, bôri tari lew lew ré men, di bayi kwôlê ré men. ⁶ Aŋa na kaŋ derôre ré hen na, ôbi li yi derê sara ré, nijba, yiri dôri na sa aŋaŋ derôre dí men, ⁷ ôbi dí bôri jal sa are a kêm men, hena ré na mi mi kôba, ôbi gem ayê bô wô wori dô men, ôbi dí bôri na sa aŋa dôri a men, ôbi lêŋnê sa are a kêm a men.

⁸ Kwôlo hena kibi Emen a a kerê tô men, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen a kerê tô men, henê are kôba, a kerê tô a men, nijba, peré kirij ba, a naŋê kwôy.

⁹ Wôsa henê aŋgana men, derê kwôlo Emen wona a men na, na kwari tô. ¹⁰ Nijba, kirija aŋa dô cerêd hen sa nij na, ka na lij baa geré hen a sa naŋê.

¹¹ Kirija na en baŋ kema na, na en iyêl kwôlê woŋ kampare men, en erem kwôlê woŋ kampare men, en dô kwôlê woŋ kampare a men, nijba, kirija tun sur na nij na, en dí lê aŋaŋ kampare bay ka hen baa.

¹² Wôsa haw hen ba, yi mega nana gelênge na bô aŋaŋ gelé tunu a iyôn tô, nijba, tôre to cêgê dema nana gelé sélé. Kwo haw hen ba, en hôn na kwarji tô, nijba, tôre to cêgê, na henê derê jêd jêd mega Emen hônen dô hen iyôn men.

¹³ Haw hen are baa subu: ayê bô wô men, dé bô wô men, peré kirij a men, nijba, aŋa dami gôlji ba, na peré.

Kelê kwôli gwosoy jé lê wo Tunu bij kwôni

14 Iyôn ba, wogênge peré kirij men, ken ôrij doy aŋaŋ baliyare ka Tunu bi hen men. Aŋ kwoŋ ulê béré kwôlo hena kibi Emen a hen, a bi lênge damaŋ dí men. ² Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi iyêl na naŋ gawrê ré, nijba, iyêl na naŋ Emen, wôsa kwôni hôn bô iyêlê wori bi wo hen né, aŋ na naŋ néé wo Tunu a ôbi ré kôlij kwôli aŋa yi kini uwôbêrji a hen. ³ Nijba, kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a na, ôbi iyêl bij na gawrê, aŋ ôbi bi bay gese tô ayê bô wô woji a men, dôbijji ibiyare bôrji a men, jal bôrji a men. ⁴ Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi dôbij na yiri ibiyare gaŋ, nijba, kwo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen na, ôbi bij na églis néere hen.

⁵ En gey bi kenbay kêm kené iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen haŋge, nijba, en gey bi kené uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen damaŋ a men, wôsa kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ba, dê kwo iyêl kibi

kwôlo wo gay gay hen. Hena ôbi iyêlê kibi kwôlo wo gay gay bi wo hen, ré dô bô kwôlê bi wo hen dôbijn ibiyare bô églis a ré ba, a lê nañ kwôni ré. ⁶ Iyôn ba, yênen, hena ené ô yerŋge a aŋ en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, aŋa ené yêge sa kwôlê wôni bérŋge né men, sa aŋaŋa henê kani ré men, en uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ré men, en gelêŋge ani ré a men ba, ena ôbi lê nañ ken ba?

⁷ Yi mega tégê men, jêŋgê men iyôn, hena tôrji ré ôm némijn né ba, kwôni a lê iyeŋ a ré henê kurôŋniji ba? ⁸ Men, hena tôô buruŋju ré ôm nañ gerére ré ba, kwôni a lê iyeŋ a ré henê wo ré na toŋ kumbul ba? ⁹ Yi mega kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo daŋgi iyôn. Hen ba, kwôni a henê bô kwôlo ôbi iyêl hen iyeŋ ba?

Wôsa kwôli bi wo hen hônijn dô ré men, yi mega wo ôbi ré iyêl na iyôn a tôŋ iyôn a men. ¹⁰ Kibi yê wo gawrê sa terare a nà na, kwône nijba, kwo pôn nêŋ wo bôri baa hônijn ba, nañ. ¹¹ Nijba, hena ené hôn kibi yê wo kwoni iyêl hen né na, ena kerga tiri a men, nôbi kôba, ôbi na kerga tun a men. ¹² Mega wo yerŋge gwaŋge sa wogé aŋaŋa baliyare ka gengijn sa Tunu hen iyôn na, wogêŋge ka a bij églis néere hen dí.

¹³ Na ôbi á, kwôni wo ré iyêl kibi kwôlo wo daŋgi na, bi uwôl Emen bi ré biri díré nêmen derê bô kwôlê wori bi wo hen ta. ¹⁴ Wôsa hena ené uwôl Emen nañ kibi kwôlo wo daŋgi na, na tunun a uwôli hen mera díba, henê aŋaŋa lê ani kani ré. ¹⁵ Iyôn nij ba, na lê iyeŋ ba? Na uwôli nañ tunun men, na uwôli nañ henê aŋaŋa a men, men, na kibri kurôŋ nañ tunun men, na kibri kurôŋ nañ henê aŋaŋa a men. ¹⁶ Ju toy, hena ré na tunum a lij Emen dosé ba, kwo mô kwam a hen ba, a henê bôri na iyeŋ a ré degé sara ré na tiri ba? Wôsa tiri wori ba, ôbi hôn bô kwôlê bi wo hen né. ¹⁷ Ju lij Emen dosé dô ham, nijba, li nañ kwo mô kwam a hen né.

¹⁸ En lij Emen dosé wôsa en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, gelêŋge kenbay kêmen. ¹⁹ Nijba, bô églis a na, en iyêl kwôlê dêj iyôn wo bay hôn bôri aŋ en gelijn are dô gôlin iyêlê kwôlo kwôni wo na kibi kwôlo bay hôn bôri ré hen.

²⁰ Yênen, bi ermé kwôlê wongge yi mega kwo kamrê iyôn né, nijba, ken erem kwôlê wôŋ suriyare dí. Kwo gengijn sa lê aŋga habijn a ba, bi ermé kwôlê wongge ré yi mega kwo kamrê ka dê iyôn. ²¹ Lij bô magtubu to Emen kôl iyôn ba: «Kelma kôl iyôn ba:

«Na bé biné ka iyêl kibi kwôlo daŋgi,
a iyêlin biné kaŋê bay ka hen men, na iyêlêji nañ geré wo kergê men,

bi wo hen kôba, bay a toyé ré a men †.»

²² Mega hen iyôn na, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen na, yi gengijn na sa biné ka ay bôrji ré hen, nijba, ulê béré kwôlo hena kibi Emen a na, yi na wô sa bay ayê bôô díba, yi na wô sa biné kêmen. ²³ Hena bay ayê

bôô ré daŋ aŋa ré iyêlji kibi kwôlo wo gay gay hen, aŋa ka ay bôrji ré réba, kwôni iyôn mera ré sa perêrji a ba, bay a berêji mega kwôbrê iyôn ré ba? ²⁴ Nijba, hena kené dô kwôlo hena kibi Emen a nañ kibi kwôlo bay hôn hen, aŋa kwôni wo ré ay bôri ré réba, kwôni iyôn mera ré sa ba, a henê tô kwôlê wo ken dô hen derê. Aŋ kwôlê bi wo hen, a bé tiri a jôrij sa têrij tori a. Men, bay a jerê kwôlê sari a nañ kwôlê bi wo ôbi toy hen a men. ²⁵ Aŋ ermé wo uwôbe bôri a hen na, a yé tu wolé nô, aŋ ôbi a dé kwini tôŋ ayijn kibi Emen kelê iyôn ba: «Na tiri wo Emen na perêŋge a bi.»

Angaŋa lê ka nañ gerêrji gerêrji bô églis a

²⁶ Yênen, ka lê iyeŋ nij ba? Kirija ken daŋ ba, bi i i kôba, soŋ nañ jé lêri, bi kwo pôn bi kebe kurôŋ men, kwo pôni bi gelijn biné are men, kwo daŋgi yi ôbi yêgê sa kwôlo Emen wo yi kini uwôbêri a hen men, kwo pôn bi yi ôbi iyêlê kibi kwôlo gay gay men, kwo pôni bi yi ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ta a men. Lêŋge hen iyôn kêmen, ken dôbijn ibiyare bôŋge a. ²⁷ Hena biné ré iyêl kibi kwôlo kwôni hôn né na, bi gawrê wôô réba subu iyêl pôn pôn aŋ kwôni wo daŋgi dô bô kwôlê bi wo bay iyêl hen ta. ²⁸ Nijba, hena ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ré nañ ba, bi bay iyêlê kibi kwôlo gay gay bi wo hen, bi môrji meneaŋ bô églis a, aŋ bi iyêlin yirji men, iyêlin Emen a men.

²⁹ Bi bay kelê kwôlo hena kibi Emen a wôô réba subu dô kwôlê aŋ bi tô ka baa hen mô kôbe bôri. ³⁰ Nijba, hena kwôni ré mô tôŋ aŋa Emen né yêge sa kwôlê wôni biri na, bi kwo ré debu dô kwôlê hen na, bi wômen jan aŋ bi toyijn kwôlo Emen yêge sari hen. ³¹ Kenbay pôn pôn kêmen ka gasijn yerŋge derê kwôlo hena kibi Emen a hen, wô halijn biné men, dôbjji ibiyare bôrji a a men. ³² Kwôni wôŋ ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a bi wo hen na, ôbi na ôbi sa are bay ka Emen biri hen. ³³ Wôsa Emen na ôbi bô jalê díba, na ôbi guseré kirijn né.

Mega wo yi bô églis to biné ka yi gay a kêmen hen na, ³⁴ bi yébé mô kibriji meneaŋ bô églis a wôsa dé wo bay ré iyêl ré, nijba, bi bay ré dôbe sarji mega wo tôô to *Moyis na kôl hen iyôn. ³⁵ Hena bay ré gey eŋgeré kwôlê wôni ba, bi bay sa eŋgerijn kwôŋrêrji ira, wôsa bi iyore ré iyêl kwôlê bô églis a ba, yi tayre.

³⁶ Kwôlo Emen bi na, hena iyére tongge a ba? Men, sa na upêŋge kenbay punongge ba? ³⁷ Hena kwôni ré erem díré na ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a men, Tunu ré bôri a a men na, ôbi a henê mega wo kwôlo ené li bô magtubu a bérŋge hen na, ré na tôô to Kelma. ³⁸ Hena kwôni ré kaŋ kwôlo en kôl hen na, tôre to cêgê Emen a kaŋêri men.

³⁹ Iyôn nij ba, yênen, bi doŋ ulê béré lêŋge men, ken jôrij bay ayê bôô iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen ré.

† 14: 21 Esay 28: 11-12

⁴⁰ Nijba, bi are kê m lij nap kiniji men, nap tô gerérji a men.

Jê sé kamjê wo Krist

15 Yê nê n, Kwôlo Dôri wo na en derê nge a n na ken di bônge sara a n ken debij sa tê nge a baa ya hen na, en hô jubu tô bônge sara. ² Hena kené dubu sa tê nge a tô Kwôlo Dôri a mega wo en kelê nge hen na, ken uwôn gelê nij, réba ayê bô wonge na ani ré tô.

³ Kwôlo na en kelê nge hen na, na kwôlo bay na dôren men. Kwôlo bay na dôren wo dô dê megêri a na: na wo *Krist ma wô kibi têrij tona mega wo magtubu to Emen na kôlij hen iyôn. ⁴ Bay emni li sa wô, subu tori menba, ôbi ji si kamjê mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn. ⁵ Ôbi si sa Piyêr men, cêgeri wori ba, si sa bay tôri ka môj kibi wô a hen men. ⁶ Cêgeri wori ba, ôbi si sa bay tôri ka kwôni ka arew bay ka dap hen men. Bijé bay ka hen na, ka pônî a ma díba, ka pônî kwône baa ya tô. ⁷ Cêgeri wori ba, ôbi si sa yêni *Jak a men, sa bay jé a kê m a men.

⁸ Cêgê kêlog ba, ôbi si san a nôbi wo en yi mega bô dôrijare iyôn hen men. ⁹ Wôsa nôbi a na kwo dê perê bay jé a kê m men, en nê m wo bay ré ré uwôgen *ôbi jé ré a men, wôsa na en gelij tu églis to Emen gusij.

¹⁰ Nijba, na sa kibi bô derê wo Emen a, ené yij gawra kemnê nge hen men, derê wo ôbi ben hen na, a mênij ré, en li jé dê bay jé bay ka hen kê m men, na nôbi a lê jé bi wo hen né, nijba, na derê wo Emen a lê jé yen a hen. ¹¹ Iyôn ba, Kwôlo Dôri bi wo hen na, hena ré na nôbi a derê lay, megên bay jé lay na, na ôbi, a na niné derê nge hen men, na ôbi, a kené bi bônge sara men hen.

Jê sé kamjê wona nabay gawré

¹² Mega wo nini uwôl béré, Krist ré ji si kamjê perê bijé ka ma a menba, wô mi a ka pônî ka perê nge a hen ré kôl jê sé kamjê ré napê ba? ¹³ A hena bijé ka ma réé jê sé kamjê ré ba, Krist kôba, ji si kamjê ré men. ¹⁴ A hena Krist ré ji si kamjê ré ba, ulê béré woni na ani ré men, ayê bô wonge kôba, na ani ré a men. ¹⁵ A hena ré na tiri wo bijé ka ma ré jê sé kamjê ré ba, nija bay benare gengij sa Emen, wô wo nini kôl Emen né bi Krist ré ji si kamjê. ¹⁶ Wôsa hena bijé ka ma réé jê sé kamjê ré ba, Krist kôba, na ji si kamjê ré men, ¹⁷ hena Krist ré ji si kamjê ré ba, ayê bô wonge na ani ré men, ken baa bô têrij tonge a baa ya a men. ¹⁸ Men, bijé ka ma tô Krist hen kôba, mênê nij a men. ¹⁹ Hena ré na wô merê tu ge n wona sa terare a nà mera, a nana díj bôrna sa Krist na, bay a barêna gôlij bijé ka sa terare a nà kê m.

²⁰ Nijba, Emen bi Krist ji si kamjê perê bijé ka ma na tiri, a n ôbi a na gawra wo tumô wo ji si kamjê perê

bijé ka ma a. ²¹ Na sa kibi gawra pôn a temare ré derij bijé hen men, na sa kibi gawra pôn a bijé réé jij sij kamjê hen men. ²² Na tô Adam a, bijé kê m ré map hen men, na tô Krist a, bay kê m réé môrij tu ge n hen men. ²³ Mega wo Emen a bé i i ba, a jê sé kamjê nap kini kini hen iyôn na, ôbi bi Krist ji si tumôrij menba, kirija Krist a bulo hera na, bijé ka na kari hen kôba, a jêji sé kamjê men. ²⁴ Sa to are kê m a kerê na, Krist a mênê emê iyére men, tunu to habij to ô m sa kirij hen men, to ôrij nap tô to sa terare a nà, hen a men, dema ré bij Emen Iba bijé emê iyére kôbri a tô. ²⁵ Krist a emê iyére kwôy wo Emen a biri a gôlij sa bay bareri †. ²⁶ Temare a na hendi bare to cêgê kêlog to ôbi a mênêre. ²⁷ Mega wo magtubu to Emen na kôl iyôn ba, Emen né day are kê m biri mô sara ††. Nijba, kwôlo kôl are kê m hen na, ay Emen wô n ôbi bij Krist merê sa are kê m hen né. ²⁸ Kirija Emen day are kê m bij Krist mô sara hen iyôn na, Kemari wo ôbi day are biri mô sara hen kôba a dôbê sari bij Emen a n bi Emen ré yij ôbi sa are kê m.

²⁹ Ermê nge sa ka bi bay liji batê m kibi ka ma hen ken gel, hen ba, bay a upé na mi bô a ba? Hena ré na tiri wo bijé ka ma a jêji sé kamjê ré ba, wô mi a bay ré bi bay liji batê m kibi ka ma hen ba? ³⁰ A hen iyôn ba, wô mi a niné mô kibi temare kwôy kwôy ba? ³¹ Yê nê n, en mô kibi temare a kwôy kwôy a n tiri wo yen yén hen iyôn tô Kelma wona na wô kebrenge. ³² Hena ré na wô derê wo kurô nge yi a ené sê n nap bijé ka Epês ka yi mega kurô nge iyôn hen ba, en uwôn mi bô ba? Hena bijé ka ma hen ré jê sé kamjê ré ba, na emê nge men, na yê nge men, wô wo kiya na mangé †.

³³ Bi turê nge lamê nge ré, wôsa lê miljare nap bijé ka habij na, mênê hal wo dôri. ³⁴ Ermê nge a n ken di lê a nge habij baa. Tayre réé dê nge wô wo bijé ka pônî perê nge hen, hôn Emen né kwôy.

Yi ka ji si kamjê hen

³⁵ Nijba, kwôni a engeré iyôn ba, Emen a bé bijé ka ma a jê sé kamjê na iye n ba men, kirija bay ji si kamjê nij ba, yirji a gelij na iye n ba men? ³⁶ Kubra, ani ka ju ci hen, hena gusijniji ré uyê ré ba, a sé haji ba?

³⁷ Ange ju ci hen, a ré na mêêre ba, ange danggi kani ba hen na, na gusijniji bi wo hen, a jeré ci hen díba, na gurô rji a jeré ci hen né. ³⁸ Emen a bé gusij ange gay bay ka hen, yi gurô wo bôri gey. A n gusij gurô wo yô n yô n kôba, a sé na gurô bi wo hen.

³⁹ Kurô nge yi na, gelij kê m né: kwo gawra gelij gay men, kwo kurô nge gelij gay men, kwo ciré gelij gay men, kwo kuyê kôba, gelij gay a men.

† 15: 25 Kurô nge kibé 110: 1 †† 15: 27 Kurô nge kibé 8: 7 † 15: 32 Esay 22: 13

⁴⁰ Anğa derômaran a ya men, ka sa terare a nà kôba, ya men, ka derômaran a enné gelij gay men, ka sa terare a nà engé gelij gay a men. ⁴¹ Enné wo tare to tay gelij gay men, kwo geserê gelij gay men, kwo têbêñne kôba, gelij gay men, têbêñne to pôni kôba, enné gelij gay nan megêre.

⁴² A yé gelij hen iyôn hende to hen, kirijna Emen a bé bijné ka ma hen jê sé kamñê. Kurôngi yi wo emij hen na, na kwo uyêy, nijba, kirijna ji si kamñê ba, na kwo uyêy ré nij yôd. ⁴³ Kirijna yi gawra emij na, ôbi yi na anğa habij, nijba, kirijna Emen a sa biri jê sé kamñê ba, ôbi a enné men, kirijna bay emni ba, néri nan, nijba, kirijna ji si kamñê ba, néri ya. ⁴⁴ Na kurôngi yi a bay ré em, na kwo uyêy hen, nijba, kirijna ji si kamñê ba, na yi won Tunu wôsa hena kurôngi yi ré ya ba, yi won Tunu kôba, ya men. ⁴⁵ Na iyôn a ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Adam wo tumô na gawra wo mô tu ger†.» Nijba, Adam wo cêgê ba, na Tunu to bij bijné mô tu ger hen. ⁴⁶ Nijba, anğa era tumô ba, na ka gengij sa Tunu ré, nijba, gengij na sa kurôngi yi gawra, an ka gengij sa Tunu ba, era na cêgê. ⁴⁷ Gawra wo tumô ba, lij nan kumran terare, nijba, kwo cêgê hena na derômaran a. ⁴⁸ Bijné ka mô sa terare a nà yi mega gawra wo na lij nan kulman terare iyôn men, ka derômaran a ba, yi mega kwo hena derômaran a iyôn men. ⁴⁹ Mega wo nana gelij nan gawra wo sa terare a na hen iyôn na, tôre cêgê ba, na gelij nan kwo derômaran a hen iyôn men.

⁵⁰ Yênen, en kelênge kwôlê bi wo hen iyôn wôsa kurôngi yi nan kwôbe a uné *emê iyére to Emen ré, men kurôngi yi wo uyê hen a merê nan kwo a uyê ré hen yôd ré men. ⁵¹ Toyênge, na kelênge kwôlo yi kini uwôbêri a hen, na manje kêmené, nijba, yerna wo ôli hen a sa belij kwo kôrbi. ⁵² Are bay ka hen, a sa na mega tum to li gemes iyôn, kirijna burunju to cêgê kelôg a emê, kirijna hende a emê na, bijné ka ma a jê sé kamñê nan yirji wo a ma ré hen men, nabay kôba, yerna a belij kwo kôrbi men. ⁵³ Wôsa yi wo uyêy hen, a belij yé kwo a uyê ré hen men, yi wo ma hen a belij kwo a ma ré hen men. ⁵⁴ Kirijna yi bi wo hen a bilij hen iyôn nij na, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Joor a ayij sa temare a nij†» hen ariri a lij.

⁵⁵ «Hum! temare, néé woré bi yôn nij ba? Menarê yôn nij ba? ‡.»

⁵⁶ Mena temare ba, na têrij men, na tôd to *Moyis a bij têrij néere men. ⁵⁷ Na lij Emen wo bi nana ay joor hen dosé, wô sa kibi anğa Jésus Krist Kelma wona li hen.

⁵⁸ Mega wo hen iyôn nij na, yênen kanê, debênge geran sa têrnga a díba, ken dí kwôni lênge ken herij né men, lênge jé wo Kelma nan kununje kununje an

ken hôn mega wo jé wo kené li bij Kelma hen na, ré yé senje ré.

Wôgê are ka gengij sa yênera

16 Kwôlo gengij sa wôgê are wô bijné ka Emen ka Jérusalêm a na, kenbay kôba, ken li mega wo na en ayij tô bij églis to bô emê wo Galati a hen iyôn men. ² Nan demas demas na, i i ba ay kibi ari unéri dí gay an bi na sa saaren dema kené wôge tô ré. ³ Kirijna na sa na, bijné ka ken tôrji hen na, na sa bij magtubu kôbriji a an bay a ôrij nan anğan wôgê kanje bay ka hen Jérusalêm a.

⁴ Hena ré yi wo nôbi nan yen ené ô ba, bay a erê nan en.

Anğa Pol genge diré lê

⁵ Na sé si bô emê wo Maséduwan an na bij unênge hen ya, wôsa en erem ené sé si ya. ⁶ Dô ré ba, na wulê sem nan ken, môn ené mô kwôy kibi kelanê a iyôn, an kenbay a ben gerê dema ené erê ta tô. ⁷ Wôsa en gey gelênge iyôn an erê ta mera ré, nijba, hena Kelma ré gey ba, na wulê sem nan ken.

⁸ Na merê Epês a kwôy sa *Pantékwôt a. ⁹ Bi wo bay baren kwône haji hen, kôba, en uwôn kirij lij jé wo yi are.

¹⁰ Hena Timoté ré bij unênge ba, ken li nan dí bi mô nan suné perênge a ré, wôsa ôbi kôba, li jé wo Kelma mega nôbi iyôn men. ¹¹ Bi kwôni tôrjêri ré, nijba, ken li nan dí bi ô kergare tori hende to hen nan bô jalê an bi hera unen, wôsa en mô gemji.

¹² Kwôlo gengij sa yêni Apôlôs na, en kôli kwôy kwôy ré ô unênge nan yênera, nijba, ôbi gey erê haw hen né tô, nijba, kirijna ôbi uwôn gerê ba, a erê gelênge tô.

Gerne tôd to Pol ay bij nan dosé to ôbi lij

¹³ Merênge tu ger men, debênge geran tô ayê bôd wonje a men, debênge ibiyare a men díba, ken hare ré. ¹⁴ Lênge are kêmen nan baliyare.

¹⁵ Ken hôn mega wo Éstépanus nan bijné ka iyére tori a, a na bay ayê bôd ka tumô ka bô emê wo Akay a men, bay ay yirji lij jé wô bijné ka Emen a men. Yênen, en uwôlênge bi kené dôbe sarngge bij bijné ¹⁶ bay ka iyôngi hen men, kené dôbe sarngge bij megêrji kêmen ka li jé nan ci hen a men.

¹⁷ Yen dôren gan wô sa si Éstépanus nan Pôrtunatus nan Akaykus. Wôsa bay li anğa kené lê ben hen nij.

¹⁸ Men, bay bi tunun uwo yen a men, tununje kenbay kôba, uwo yerngge a a men. Bijné bay ka iyôngi hen na, nêmen dené.

¹⁹ Églis to bô emê wo Asi a lênge dosé men, Akilas nan Prisil men, bijné ka Emen ka nan bô iyére toji a kêmen hen lênge dosé nan hini Kelma. ²⁰ Bay ayê bôd

† 15: 45 Dé tô are 2: 7†† 15: 54 Esay 25: 8‡ 15: 55 Osé 13: 14

kêm lênge dosé men, kenbay kôba, ken berij yernge a aŋ ken lij dosé a men.

²¹ Nôbi Pol a lê kwôli dosé hende to hen naŋ kôben.

²² Hena kwôni ré pur Kelma ré ba, ken dageri perêrnge a aŋ. Bi Kelma wona hera.

²³ Bi bô derê wo Kelma Jêsu baa naŋ ken.

²⁴ En perêrnge kêm naŋ hini Jêsu Krist.

2 Kworêntijê

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to têê wôd to Pol hô li bij kamaŋ ka Kworênt sôŋ hen na, gel wo perêrji ré dô gaŋ né. Ka pôni perêrji a hen, na li bôri taari damaŋ wôsa bay kôl ciré hôn damŋare tori toŋ *ôbi jé hen né. Pol kôl kwôlê damaŋ gengij sa kwôlê woji bi wo hen, nijba, ôbi gel peré wo diré perji hen men, ôbi ôrij doy wo ciré hô bij tôŋ a men. Na ôbi á, kirijna ôbi ré toy kwôli Kworêntijêŋê wo bay ré gey belé hal woji hen, menba, ôbi li yi deré damaŋ (Sapitre 7: 5-15).

Sapitre 1: 1-11 hen na, ôbi kôl kwôli aŋga ômi ka sa sari a bô emê wo Epês a hen men, iyeŋ a Emen né jal bôri ba men.

Sapitre 1: 12 - 7: 16 hen na, ôbi kôl kwôli perêrji wo ré habij naŋ kamaŋ ka Kworênt a hen men, kwôli damŋay jé wo *ôbi jé wo Jésus Krist. Men, ôbi kôlji wô mi a diré iyêl naŋ tôri to dami bô magtubu to tumô hen ba men, yiri ré dôri wô wo magtubu hende to hen ré li aŋ ermé wo Kworêntijêŋê ré hô yi gay men hen.

Sapitre 8-9 hen na, ôbi kôl kwôlo gengij sa wôgê are wô bay ayê bôd ka bô emê wo Judé a, ôbi kôlij Kworêntijêŋê ré bu baliyare wôsa ôbi kôlji iyôŋ ba: «Men, ken hôn deré wo Kelma wona Jésus Krist ôbi wo are kêm yi kôbri a, nijba, ôbi na li yiri ôbi nimré wô sarŋge, ôbi li are bay ka hen iyôŋ aŋ hô yij ôbi nimré aŋ bi kenbay kené hô yij bay upé tu Emen a.» (1 Kworêntijê 8: 9.)

Sapitre 10-13 tô magtubu to ba hen na, Pol iyêl naŋ tôd to daŋgi nij. Ôbi iyêl naŋ tôri to dami gengij sa ka kôl ôbi ré na *ôbi jé woŋ tiri ré hen. Ôbi duu kibi magtubu tôri hende to hen dêj iyôŋ naŋ kwôlê woŋ baliyare. Tôd Pol to iyêlij kwôlê bô magtubu hende to hen na, ôbi kôl hen iyôŋ na wô jôrij sari ré men, sa ermé wori wôni ré a men. Hena ôbi ré mase bi diré gelé damŋare tori toŋ *ôbi jé hen na, na wo gawré ré eŋge Kwôlo Dôri dô yôd men, bay ré hôn *Krist mega Kelma woji iyôŋ a men.

Dosé to ôbi liji

1 Nôbi, Pol *ôbi jé wo Krist Jésus naŋ bô geyé wo Emen. Nibay naŋ yêna Timoté a lê magtubu hende to hen bij églis to Emen to sa iyé Kworênt a men, bij bijé kêm ka ôbi diji gay ka bô emê wo Akay a hen a men. ² Bi bô deré naŋ bô jalé wo Ibarna Emen naŋ kwo Kelma Jésus Krist baa naŋ ken.

Pol lij Emen dosé

³ Ayê kibi yi wô sa Emen wo na Iba Kelma wona Jésus Krist hen men, ôbi na Ibarna wo bô tu ŋa tona men, ôbi na Emen woŋ ôbi jalé bô bijé a men. ⁴ Ôbi jal bôrna bô gusij tona kêm aŋ bi nabay kôba, nana jal bô ka mô bô gusij to gay gay a hen, mega nabay kôba, Emen, na jal bôrna hen iyôŋ men. ⁵ Ken gel, gusij to nana gelij damaŋ hen na, Krist kôba, na gelij na hen iyôŋ men, na hen iyôŋ a bô jalé wo Krist ré jalé bôrna damaŋ hen iyôŋ men hen. ⁶ Hena niné gelij gusij ba, na wô bô jalé woŋge men, wô gelé woŋge a men. Hena niné mô bô jalé ba, na wô bô jalé woŋge aŋ bi

kené uwôlij bôŋge aŋ berij bôŋge iyêre tô gusij to nibay kôba, na nini gelij hen iyôŋ men hen. ⁷ Nini dí bôrni sarŋge a baa ya, wôsa nini hôn mega wo gusij to ken gelij naŋ ni hen na, bôŋge a sa jalé naŋ ni hen iyôŋ men.

⁸ Yênen, nini gey bi kené hôn mega wo gusij to na nini gelij bô emê wo Asi hen na, na dê sarni kwôy aŋ na nini erem mega wo niné merê tu geŋ môrij na iyôŋ né. ⁹ Kwoni ba, na nini erem mega wo bay na ré genge kwôli temayrini nij, nijba, are bay ka hen, na yi hen iyôŋ aŋ bi nana bij bôrna sa yerna ré, nijba, sa Emen woŋ ôbi bij bijé jê sé kamŋê hen dí. ¹⁰ Na ôbi a na derêni kibi temare a men, a terêni kibi a a tô men, na tiri, nini dí bôrni mega wo ôbi ré terêni kibi temare a hen iyôŋ kwôy kwôy a men. ¹¹ Mega ken uwôl Emen wô sarni wô kibi gusij to nini gelij hen hen na, ariri a lij wô kibi uwôlê wo bijé kwône uwôli hen men, Emen a terê kibri sarni a men, bijé ka daŋgi kwône a liri dosé wô sarni a men.

Pol dî kibi kergare tori ta

¹² Nini hôn wo anğa niné li sa terare a nà ná, niné li nağ bôd pôn men, Emen a ré béni a niné li hen a men. Yirni yéni gağ wôsa anğa niné li nağ ken hen na, ré na kağ tiri. Añ na bô derê wori a derê tumôrni dîba, na tu melênê wo gawré ré. ¹³ Kwôlo nini li bô magtubu a béngge hen na, na ôbi wo ken dêngse hôn hen mera dîba, na kwôlo dağgi ré. En erem wo kené henê bôri derê jêd jêd, ¹⁴ wôsa haw hen na, ken hôn na kwari mera. Añ bi Wulê wo Kelma Jêsu a herañ hen na, niné yi ari ayê kibi kağge men, kenbay kôba, kené yi ari ayê kibi kani men.

¹⁵ Mega wo na en erem mega wo ermé woğge ré yi na hen iyôn hen na, na en gey ené erê upéngge kenbay tumô añ bi kené uwônij derê têê wôd, ¹⁶ men, kirijna ené hena iyére tonge a ba, ené erê Maséduwan a dema ené hera iyére tonge a añ bi kené sa li nağ en sa kergare to na erê Judé a hen. ¹⁷ Na ba ken erem mega wo ené li are baa erméri ba? Laba wo ermé wupê ré yi na mega kwo gawré iyôn ba? Añ hena ené om ew ba, en om eñ eñ a men ba? ¹⁸ Mega wo Emen na kwôni woğ bôd pôn hen iyôn na, kwôlo nini kelêngge hen na, a yé eñ men, eñ eñ a men wôd ré. ¹⁹ Wôsa Kema Emen woğ Jêsu Krist wo nibay nağ si Silas nağ Timoté nini uwôl béreri perêrğge a hen na, ôbi era na wô emê ew men, eñ eñ a men ré. Tiri wori ba, ôbi om na eñ mera. ²⁰ Na ôbi á, are kêma ka Emen na genge diré bé hen na, are bay ka hen a lij nağ geré wo Krist Jêsu. Men, nağ geré wori aña nana emê *Amên wô ayij kibi Emen hen a men. ²¹ Emen bi a lê a nibay nağ ken nana debij gerağ tô bijare tona nağ Krist hen men, ôbi a déna nağ jengêrna a men, ²² ôbi a déna anğağ talê kari yer na añ déna sa kôbri men, bi Tini mô bôrna añ gel wo diré béna anğa kwôni a tô.

²³ En kôl nağ hini Emen, hena kwôlo ené kôl hen ré na tiri ré ba, bi ôbi bi en ma. En ô Kworênt a ré hen na, na wô wo kirijna ené ô ba, ma ené lê añ bôrğge ma ré mênê. ²⁴ Nini woge wô beréngge erêğ gengij sa anğa kené bij bôrğge sara hen né, nijba, nini li jé nağ ken bi kené uwônij yi derê, wôsa ken debu gerağ tô ayê bôd woğge a baa ya tô.

2 Mega wo hen iyôn na, en genge herê iyére tonge a ré nij, wô wo ma na erê lê ani kani ka bôrğge maa herê mênê môğ kwo tumô hen iyôn sôğ. ² Ken gel, hena nôbi ené li bôrğge mênê ba, i wo dağgi a lê aña yen né dôren nij ba? Wôsa kenbay kêma bôrğge mênê nij. ³ Na tôri bi wo hen a, na ené lij magtubu hende to hen béngge añ na en bağ erê upéngge wô wo jé lêrengge maa mênê bôn. Wôsa na kenbay bay a ré lê a yen né dôren hen. Wôsa en hôn anğa ben yi derê hen, a béngge kenbay kôba, yi derê hen iyôn men. ⁴ Kirijna na en lij magtubu hende to hen na, bôn erem

kwôlê kwôy en sôm a kibi a a men. Na en li hen iyôn na wô mênij bôrğge ré, nijba, bi kené hôn wo ené peréngge damağ.

Dé bô jalê sa lê habré a

⁵ Hena kwôni perêrğge a hen, ré li ani ka li bô kirij mênê ba, na bôn nôbi a mênê punen mera ré, nijba, a mênê bôrğge kenbay kêma a men, na kenbay kêma ré, nijba, ka pônî bôrji mênê damağ men, ka pônî bôrji mênê lôğ men. ⁶ Gawra bi wo iyônği hen na, bijé kwône perêrğge a hen jô kwôlê sari a nij, añ nêma hen iyôn. ⁷ Nijba, haw hen na, ken dî bôrğge jal sari a añ ken jal bôri wô wo ermé kwôlê maa dê sari. ⁸ Iyôn na, en uwôlêngge bi ken dî bôrğge jal sari a dema ôbi ré henê wo kené piri baa ya. ⁹ Na tôri bi wo hen a, na ené lij magtubu hende to tumô hen béngge bi ené sélêngge gelé na ba kené ay kwôlê wupê lij jé bi hağge ba? Hen. ¹⁰ Haw hen en kelêngge, kwôni wo ken dî bôrğge jal sari a ba, nôbi kôba, en dî bôn jal sari a men, wôsa nôbi en dî bôn jal sa ari lê gawra bi wo hen a, hena ôbi ré lén ani ka habij hari ré hen kôba, en dî bôn jal sari a wô kebrenge tumô *Krist a. ¹¹ En gey bi Sidan ré uwôn néri sarna ré, wôsa nana hôn masê wo ôbi mase diré gelêna hen.

Suné wo Pol wo môrij Trowas a

¹² Kirijna en hena ô Trowas a ené erê ulê béré Kwôlo Dôri wo Krist na, kirijna en bij ya menba, en hôn wo Kelma Jêsu ré ãan tô geréri tumôn a nij, ¹³ nijba, bôn yi kegege wô gelé wo en gel yênena Tit ré tô hen menba, en lij bay ayê bôd ka Trowas a dosé añ en dîğ yen ô Maséduwan a.

Krist ay joor

¹⁴ Ayênağge kibi Emen, wôsa ôbi a derê tumôrna sa sê peré wô kumbul wo Krist bôy hen, wôsa nana bij pôn nağ Jêsu Krist men, ôbi jéna nağ kirij kirij bi nana uwôl béré Kwôlo Dôri wori wo gengij sa Krist hen a men. Kwôlo Dôri bi wo hen na, yi mega wo wenğ wo dîğé gôrij kirij kêma añ bijé hônij Krist hen iyôn. ¹⁵ Na tiri, nini yi mega gesami anğa dîğé dô añ na Krist a bij Emen hen, wôsa nini uwôl béré kwôlê wo Krist bij bijé ka Emen gôlij nağ ci hen men, ka ca mênê hen a men. ¹⁶ Wôsa bijé ka Emen da gôlij nağ ci hen na, gesamnini dîğéji dô añ bay gey kwôlê woni, nijba, ka ca mênê hen na, gesamnini dîğéji habij añ bay mağ sa kebre. Iyôn ba, jé bi wo hen na, nini nêma lê sa yerni mera ré. ¹⁷ Nijba, nini nêma lê jé bi wo hen wô wo Emen a jéni, bijé ka pônî kwône uwôl béré kwôlo Emen na wô uwônij gursu mera mega ciré na bay lê jengga iyôn, nijba, nibay nini li môğ kwoji hen iyôn né. Nini uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen nağ bôd pôn tumô Emen a wô wo niné bij pôn nağ Jêsu Krist.

Bijnare to cay to Emen li nañ tôô men, bijnare to kôrbi to ôbi li nañ Tunu toñ hendi bô bôrê men

3 Kirija nini kôl hen iyôn ba, gel na wo niné hô ay tô dê dengôrni ta nij ba? Laba, nini gey magtubu to kwôni ré béni dema ré gelé mega wo niné na bay jé kañ tiri ba? Laba nini gey kené béni magtubu tôni dema niné ôrij tumô a ba? Bijné ka pônî li hen iyôn nijba, nibay nini li môñ kwoji hen iyôn né. ² Na kenbay a réé yé mega magtubu toni to *Krist li dengôrni a iyôn. Añ bijné kêm hôn men, dêñse men. ³ Kenbay kena magtubu hende to hen añ Krist a lê nañ kôbri bêt bêt nañ geré wo jé woni. Ôbi lere na nañ kami añañ lê magtubu hen né, nijba, lere na nañ Tini Emen woñ ôbi merê tu geñ hen. Ôbi lere na sa habelê keram a ré, nijba, lere na bô gawrê a di.

⁴ Nini kôl hen iyôn wô kibi bôrni wo nini bi sa Emen a nañ geré wo Krist hen. ⁵ Nini hôn wo niné nêm lê jé bi wo hen nañ néé woni nibay ré, nijba, na Emen a béni néé wori aña niné lij jé bi wo hen hen. ⁶ Ôbi a béni néé bi wo hen aña niné yij manê kari, añ bi niné dôrij bijné kwôli bijnare to kôrbi to diré bij nañ ci hen. Bijnare to kôrbi hende to hen na, na tôô to bay li bô magtubu a hen né, nijba, na Tunu toñ hendi bô bôrê a derê tumôrni ya. Tôô to bay li bô magtubu a hen na, na tôô to duu bijné tu Emen a, nijba, na Tunu toñ hendi bô bôrê a biji merê tu geñ wo nañ kwini.

⁷ Tumô ba, Emen na li tôô tori na sa habelê keram a añ kirija ôbi li hen iyôn na, bijné na gel perangê wori wo na li añ tu *Moyis na jeranê birij birij hen men. Ôbi wo kirij ka perangi bay ka hen ca yé sem né hen haji kôba, kam *Israyêl na nêm berê tu Moyis ré, wôsa tiri na jeranê birij birij gañ. Hena tôô to na mênê bijné hen kôba, na era nañ perangê wo Emen, hen ba, ⁸ jé wo Tunu toñ hendi bô bôrê hen, dema ré era nañ perangê wo Emen dê añ sôn ré ba? ⁹ Wô kibi tôô hende to hen, a Emen réé jôrij kwôlê sa bijné hen. A hena bijnare to cay to na tôô to na jô kwôlê sarna hen, gel perangê wo Emen hen ba, bijnare to kôrbi to lêna nana yi gawrê kañ derôre tumô Emen a hen ba, a geléna perangê wo Emen dê kwo tôô añ sôn né ba? ¹⁰ Iyôn ba, tôô to tumô na perange hare nijba, haw hen perangê wore bi wo hen nañ nij, wôsa kirij ka kôrbi so añ dê sa ka cay hen nij. ¹¹ Añ haw hen na, tôô to cay to Emen na ay bij bijné to na yi sem né hen kôba, na perange hen iyôn ba, bijnare to kôrbi to a yé yôd hen ba, a perangê dê añ sôn ré ba?

¹² Nini kemna ulé béré Kwôlo Dôri ré, wôsa nini di bôrni sara wo ré na kwôlê woñ tiri. ¹³ Añ nibay ba, nini li môñ kwo Moyis wo na têt tiri nañ bargay wôsa perangê wo Emen wo na perange tiri a hen da mesela hen men, ôbi na gey bi kam Israyêl ré gel perangê wo Emen wo da mesela hen né a men. ¹⁴ Nijba, bay na

hôn tô are bay ka hen dô ré, añ kemnêñ kemnêñ kôba, kamniji hôn dô ré hen iyôn men. Kirija bay dêñse magtubu bijnare to cay hen na, bay hôn bôre dô ré, yi mega wo bay ré têt tirji nañ bargay ka cay bay ka hen iyôn. Nijba, na kirija kwôni bij pôn nañ Krist dema bargay bay ka hen ré nañ tiri a añ, dema ôbi ré hôn tô are dô tô. ¹⁵ Ôbi wo kemnêñ kemnêñ hen kôba, kirija bay dêñse magtubu to Moyis kôba, bay hôn bôre ré baa ya baa ya añ yi mega bargay bay ka hen ré têt ermé woji baa ya. ¹⁶ Nijba, kirija kwôni bul si ligi Kelma na, bargay bay ka hen nañ tiri a añ †. ¹⁷ Na hen iyôn, wôsa hini woñ Kelma bi wo hen men, Tunu toñ hendi bô bôrê a men na, na aña pôn. Wôsa kirij ka Tini Kelma ya ba, bijné mô sarji senge dîba, bay na limé ré nij. ¹⁸ Ôbi a nabay kêm ka nana bi bôrna sa Jêsu a hen, bargay bay ka hen têt turna ré nij, wôsa nana gel perangê kirij ka Kelma ka perange hen. Añ Tini Kelma li añ nana bilij gelij nañ di damañ a. Nabay kôba, perangê wona ô tumô tumô na hen iyôn men. Ôbi wo hen, a na jé wo Kelma wo na Tunu hen li hen.

Baça woñ gerem wo añañ upé ka gengij sa Tunu yi bô

4 Nini hôn wo ré na lê derê wo Emen aña ôbi ré béni jé bi wo hen, na ôbi á, yerni ré iléni ré hen. ² Nini li ani kani nañ uwôbê ré men, nini li ani kañ tayre ré men, nini laserê kwôni ré men, nini pol kwôlo Emen nañ kwoñ benare ré a men, nijba, nini iyêl na tu kwôlê tumô Emen a. Añ nini gey bi bijné ré hôn wo kwôlo niné iyêl hen na, ré na tiri tumô Emen a. ³ Wôsa gawrê ka pônî na, hôn tô Kwôlo Dôri bi wo nini dô hen né baa ya tô tô. Yi mega ré uwôbij tirji a baa ya. Nijba, na bijné ka ca mênê hen a henê ré hen mera. ⁴ Bay ba, Sidan wo na emen wo sa terare a nà hen jôrji henê tô Kwôlo Dôri wo bay ré bij bôrji sara hen men, ôbi gey bi bay ré gel kirij ka perangi ka perange sarji a hen né men. Kirij ka perangi bay ka hen na, na bô Kwôlo Dôri a. Añ Kwôlo Dôri bi wo hen a gelé perangê wo *Krist wo gelij nañ Emen têt têt hen. ⁵ Kirija nini uwôl béré Kwôlo Dôri na, nini dô gengij na sarni ré, nijba, nini dô gengij na sa Jêsu Krist wo na Kelma hen. Añ kwoni nibay ba, nini kelêñge niné na manê kange sa kibi Jêsu. ⁶ Kirija Emen na dîj sa terare na, ôbi kôl iyôn ba: «Bi kirij ka perangi ré perange kirij ka hendi a †.» Na ôbi wo hen a, ôbi ré bi kirij ka perangi kari perange kirij bôrni a men hen. Kirij ka perangi bay ka hen na, geléna perangê wori wo perange tu Jêsu a hen.

⁷ Nibay ba, nini yi môñ baça woñ gerem iyôn, nijba, Emen bi aña dôri bay ka hen bôrni a. Ôbi li hen iyôn bi bijné ré gel mega wo néé woñ lij jé na, ré hena ligiri a dîba, ré na kwoni nibay ré. ⁸ Bijné gaserêni gañ hari, nijba, dê sarni ré tô men, nini mô nañ ermé kwôlê

† 3: 16 Sé nô 34: 34 †† 4: 6 Dé tô are 1: 3

hani, nijba, nini bu bôrni baa ya tô, ⁹ bijé geléni gusij nijba, Emen déni aṅ né tô men, bay sêni dê sarni nijba, bay deréni ré tô, ¹⁰ bay gey wo ciré deréni kwôy kwôy haji mega wo bay na derij Jêsu hen iyôṅ men, nijba, nini baa tu geṅ baa ya aṅ bi bay ré hôn wo Jêsu kôba, ré mô tu geṅ yerni a ya men. ¹¹ Ôbi a, merê wo niné mô sa terare a nà ná, bijé woge wo ciré deréni wô kibi Jêsu aṅ bi bijé ré gel merê tu geṅ wori yerni wo iya a hen. ¹² Ôbi a, nibay niné ay yerni bij temare aṅ bi kenbay ba, kené môrij tu geṅ.

¹³ Magtubu to Emen kôl iyôṅ ba: «En bi bôn sari a aṅa ené uwôlij béré kwôlê wori hen †.» Nibay kôba, nini li na hen iyôṅ men, nini bi bôrni sari a aṅa niné uwôlij béré wori hen men. ¹⁴ Emen na bi Kelma Jêsu ji si kampê aṅ nini hôn wo ôbi ré béni niné jê sé kampê hen iyôṅ men, wô wo niné bij pôn naṅ Jêsu men, aṅ Emen a sa ôrij naṅ ni men, kenbay a men tumôri ôbi Emen a gaṅ. ¹⁵ Are bay ka kêma ka lêni hen na, na wô sarṅge aṅ bi kwônê bijé ré uwôrij bô derê wo Emen. Na hen iyôṅ a, bijé kwône ré lij Emen dosé men, ayij kibi dampare tori a men hen.

Yi wo kôrbi naṅ kwo ôli

¹⁶ Na tôri bi wo hen a, yerni ré iléni ré hen wôsa nini hôn wo néerni ré dôrij dê dê nijba, tinini ba, néere ya baa ya naṅ wulê wulê. ¹⁷ Gusij to nini gelij hen na, a naṅê wulê wo pôni a tô. Aṅ hinini a sa emê wô kibi gusij toni hende to hen tô. Wôsa hini emê bi wo hen na, na kwo dê kwo kêma hen men, a yé naṅ wulê wulê a men. Ôbi a, kirija niné erem sa gusij hende to lêni hen na, nini bô mega wo ré lôg seṅge. ¹⁸ Nini erem na sa aṅga nini gel ré tô hen díba, nini erem na sa ka nini gel nij hen né. Aṅga tu gawra gel nij hen na, na aṅga a naṅê tô nijba, aṅga gelij né tô hen na, na ka yi na naṅ kwiniji.

5 Nini hôn wo yirni wo na iyéy gergé to nini môrij bô a sa terare a nà hen na, hena ré tij ba, Emen né sa béni to daṅgi to derômaraj a to ôbi a lê naṅ kôbri a to a yé yôd hen. ² Sa terare a nà ná, nini sômne yerni wôsa nini gey wo Emen né béni iyére toni to kôrbi to derômaraj a hen, bi niné erê merê ya nij. ³ Aṅ kirija Emen a béni yi bi wo hen na, nijba môrij bô a yôd aṅ tinini a merê yere seṅge ré nij. ⁴ Haw hen wo nini mô bô iyéy gergé toni a hen na, nini gelij gusij men, nini jôr a men. Nijba, na wô wo nini gey wo Emen né dô yerni wo hawi hen né, nijba, nini gey bi ôbi ré béni yerni wo kôrbi aṅ yi wo kôrbi bi wo a merê yôd hen, ré gase kwo ôli wo a ma hen. ⁵ Na Emen bi a gengé bi niné uwôj yi wo kôrbi bi wo hen men, na ôbi a béni Tini aṅa niné hônij wo ôbi a ré béni yi wo kôrbi bi wo hen men, ôbi a rée béni aṅga kwôni ka baa hen kêma a men.

⁶ Na tôri bi wo hen a, niné berij bôrni iyére hen men, ôbi a niné hôn wo kirija niné naṅ yerni wo ôli hen baa ya tô na, niné kelaṅ naṅ iyé Kelma Jêsu tô. ⁷ Nini gili naṅ tirni ré tô, nijba, nini mô hen iyôṅ wôsa nini bi bôrni sari a. ⁸ Nini bu bôrni iyére men, nini gey dé yirni wo na aṅ, aṅ niné erê merê naṅ Kelma iyére tori a. ⁹ Na ôbi á, hena niné baa sa terare a nà baa ya tô, hena niné mô naṅ dí nij kôba, nini gey lê na aṅga dé tiri hen dí. ¹⁰ Wôsa nabay kêma naa sa débéṅge tumô Jêsu Krist a bi ôbi ré jô kwôlê sarna. Aṅ i i kôba, ôbi a têbri sa kôbri wô jé wori wo ôbi na li sa terare a nà hen. Aṅ hena na nana li aṅga dôri ba, ôbi a têbêna derê men, a hena na nana li ka habij ba, ôbi a perêna men.

Krist a hô dayêna naṅ Emen

¹¹ Nibay nini hôn kemnaṅ Tini Kelma. Na ôbi á, niné woge bi niné biyé bijé bi bay ré hôn wo kwôlê woni wo niné kôl hen na, ré na tu kwôlê. Wôsa Emen ba henêni dô men, kenbay kôba, en erem wo kené hōnen men. ¹² Ken kôl yaṅ ba niné di na dengôrni, nijba, nini di dengôrni ré nijba, nini geléṅge na geré bi yerṅge ré yéṅge wô sarni. Aṅ kirija bijé ré dô kwôlini habij ba, kené hôn kwôlê woṅ ulêji sara. Wôsa bay ba, gel yirji na nô tu bijé nà mera díba, kôbe bôrji ré. ¹³ Hen ba, nina kwôbrê mega wo bijé ka pôni kôlij hen iyôṅ ba? A hena niné yi kwôbrê ba, na wô bij Emen. A hena niné na kwôbrê ré ba, na wô béṅge kenbay. ¹⁴ Jé wo nini li hen na, nini li hen iyôṅ wôsa nini hôn wo peré wo *Krist a ré emê sarni men, haw hen nini hôn wo gawra pôn a ré ma wô sa bijé kêma hen. Na ôbi á, tu Emen a ba, yi mega bijé ré ma naṅ dí iyôṅ men. ¹⁵ Ôbi ma na wô sa bijé kêma aṅ bi ka mô tu geṅ baa ya hen, ré lij aṅga bôrji ré gey hen né, nijba, bay ré lij aṅga bôri ôbi ré gey hen dí. Wôsa na wô sarji aṅa ôbi ré maṅ aṅ Emen biri ji si kampê hen.

¹⁶ Na hen iyôṅ aṅa haw hen niné bôrij cêgi gawrê nô hen mera ré bi wo ca ba, na nini jô kwôlê sa Krist na hen iyôṅ men hen, nijba, haw hen nini li hen iyôṅ né nij. ¹⁷ Kwôni wo bij pôn naṅ Jêsu Krist na, na gawra wo kôrbi aṅ aṅga ka cay hen naṅ nij, aṅ are kêma a yé na ka kôrbi nij.

¹⁸ Emen a lê are bay ka kêma hen. Aṅ jo Krist bi ré hô bēna pôn naṅ dí, aṅ haw hen béni jé bi niné ô kôlij bijé diré gey hô biji pôn naṅ dí nij. ¹⁹ Kwôlo nini kôl hen na, na wo Emen ré jo Krist ré hô sa bi bijé pôn naṅ dí díba, ôbi erem sa têrij toji a ré nij, aṅ jéni bi niné ô kôlij bijé diré gey bi bay ré hô bij naṅ dí.

²⁰ Na ôbi á, niné yij bay jé ka Jêsu Krist hen. Aṅ yi mega Emen né uwôge bijé kibi kwôlo si kibrini a hen. Nini uwôlêṅge naṅ hini Krist herajṅge ken sa bij naṅ Emen díba, ken yi bay bareri ré nij. ²¹ Wôsa Jêsu Krist na li têrij tôni ré kwôy, nijba, Emen bi bay liri mega

† 4: 13 Kurôṅ kibé 116: 10

ôbi têrij iyôn wô sarna aŋ bi bijare to nana bij naŋ Krist hen na, ôbi ré berêna mega bijé kaŋ derôre tiri a.

6 Na ôbi á, niné li jé pôn naŋ Emen aŋ nini uwôlênge bi bô derê wo Emen wo li naŋ ken hen na, ken mêne aŋ senge ré. ² Wôsa Emen na kôl bô magtubu tori a kôl iyôn ba:

«Sa lê derê wujê a na,
na en toy uwôgê wom men,
sa gelê wujê na,
en li naŋ ju a men †.»

Iyôn ba, haw hen na, yênen, na wulê wo Emen gey lê derê naŋ bijé men, gey gôlij naŋ ci a men.

³ Nini gey lê ani kani ka habij bi ré jôrij bijé erê tô Emen a ré, wôsa nini gey bi kwôni ré dô kwôli jé woni habij né. ⁴ Bô jé kêni bi wo nini li hen na, nini gel wo ré na jé wo Emen a niné li hen. Na ôbi á, perê ermé kwôlê wo gay gay hen men, perê bô emê wo gay gay hen men, perê gusij to gay gay to bay geléni a men hen kôba, nini bu bôrni iyêre baa ya tô hen. ⁵ Bay sêni men, bay perêni men, bay gwôse bijé sarni a men, nini li jé woŋ temare men, nini uwôŋ kini yé kum né men, nini uwôŋ kini emê ani ré a men. ⁶ Nini gel wo niné na manê ka Emen naŋ jé lêreni wo na kwoŋ tayre ré hen men, naŋ henê angani men, naŋ ulê bô woni men, naŋ bô derê woni men, naŋ Tunu toŋ hendi bô bôre to bôrni a hen men, naŋ peré megêrni woŋ tiri hen men, ⁷ naŋ béré kwôlê woŋ tiri wo nini uwôl hen a men. Aŋ Emen béni néé wori. Jé lêreni woŋ derôre a na aŋgaŋ mapê ka nini sêŋ naŋ ôbi bare men, nini jôrij sarni a men. ⁸ Bijé ka pôni toy kibrini men, ka pôni dô kwôlini habij men, ka pôni ay kibrini men, ka pôni tiréni men, ôbi wo nini kôl kwôlê woŋ tiri hen kôba, bay berêni mega bay benare iyôn a men. ⁹ Bay bô mega niné na ani ré, nijba, bijé kêni henêni men, bay bô mega niné ma nij, nijba, nini mô tu geŋ baa ya. Bay geléni gusij nijba, bay deréni ré tô. ¹⁰ Bay geléni gusij hani nijba, yerni derêni baa ya men, tu bijé a ba, nina bay nimré, nijba, nini bij bijé ari upé damaŋ tô kwôlo Emen a yi mega niné ôrij naŋ ani ré yôd nijba, nini ôrij naŋ are kêni a men.

¹¹ Kenbay bijé ka Kworênt a na, na nini kelênge na tu kwôlê díba, na nini jerênge bôrni ré.

¹² Nibay ba, nini bôl bôrni bérge, nijba, na kenbay a jerêni bôrge dí. ¹³ Haw hen en iyêlênge mega wo kené na kamnen iyôn. Belênge bôrge béni mega wo nibay nini bôlij bôrni bérge hen iyôn men díba, ken jerêni bôrge ré.

Bijge pôn naŋ bay kaŋ Emen hen né

¹⁴ Bijge pôn naŋ bijé ka kaŋ bê bôrji sa Jêsu a hen né. Sa pôn aŋgaŋ derôre naŋ ka habij biirij ba? Laba kirij ka berari naŋ ka hendi biirij ba? ¹⁵ Laba Jêsu Krist

† 6: 2 Esay 49: 8

naŋ Sidan ba, kwôlê woŋ a bij hari ba? Laba, bijé ka bi bôrji sa Jêsu a men, ka bi bôrji sari a ré men, na kwôlê woŋ a bij ba? ¹⁶ Laba *iyéy Emen ba, a bij naŋ kamrê hare ba? Wôsa nabay na, nana iyéy Emen woŋ ôbi merê tu geŋ hen. Mega wo Emen bi na kôl iyôn ba:

«Na merê naŋ ci men,
na erê perêrji a men. Na yé Emen woŋ men,
bay a yé bijé kaŋê men ††.»

¹⁷ Ôbi a Kelma Emen ré kôlji iyôn ba:

«Sênge aŋ perê bay lê habrê aŋ ken mô sêd naŋ ci.
Hebênge ani kani ka *kagemi ré aŋ na berênge yen a ‡.

¹⁸ Aŋ na yé Ibareŋge men, kenbay kôba,
ka yé kamnen kaŋ imê naŋ kaŋ yébé men.

Na Kelma woŋ ôbi ibé iyêre a kelê hen iyôn ††.»

7 Yênen kaŋê, Emen na ay tôri diré béna are bay ka kêni hen. Mega wo hen iyôn na, na pelênge aŋga habij kêni ka yerna hen aŋ men, ka yi tununa hen aŋ a men, aŋ na kemnaŋge tini Emen aŋ na yij bijé kari yôd a men.

Yi derê wo Pol

² Belênge bôrge béni men kamaŋ, nini lij kwôni ani ka habij né men, nini bobré kwôni ré men, nini laserê kwôni engij angari ré a men. ³ En kôl hen iyôn ené dij kwôlê sarŋge a ré, wôsa ken hôni wo na en kôl ené perênge hen. Aŋ hena niné mô tu geŋ, niné ma kôba, ani ka a karêni naŋ ken ba, naŋ. ⁴ Wôsa en bérge bôn yôd men, yen yén damaŋ wô sarŋge a men. Perê gusij to en gelij a na, ken dôben ibiyare bôn a damaŋ aŋ yen dôren gaŋ.

⁵ Kirija nini sa Maséduwan a na, kini derê bul woni naŋ yôd, wôsa kwôlê yéré si na si na. Bijé nayrij naŋ ni aŋ bôrni kôba, yi lôni né a men. ⁶ Nijba, kirija yerni iléni na, Emen woŋ ôbi dôbij bijé ka mô bô gusij a ibiyare bôrji a hen, a béni néérni hôrij naŋ sa wo Tit.

⁷ Wôsa na saari a béni néérni mera ré, nijba, kwôlo ôbi derêni kôba, béni néérni a men, ôbi kelêni iyôn ba, kené dôbri ibiyare bôri a damaŋ men, kené gey gelenare men, bôrge ré tarênge wô aŋga habij ka kené li hen men, kené gey jerê san kôbi bay baaren a a men, aŋ kirija en toy hen iyôn na, yen dôren damaŋ a.

⁸ En hôni wo magtubu to na en li bérge tumô hen na, ré li bôrge ré mêne, nijba, nôbi ba, bôn mêne ré. Bôn réé mênê wôsa na en hôni wo magtubu hende to hen ré lê aŋ bôrge ré mêne sem, ⁹ nijba, haw hen yen dôren sa magtubu to na en li bérge hen. En li yi derê na wô wo magtubu hende to hen li bôrge mêne hen ré nijba, bôrge bi wo mêne hen na, li aŋ ken dí tô têrij tonge baa. Iyôn ba, Emen a geyé bi bôrge ré mêne hen iyôn bi kené dij tô têrij tonge baa. Aŋ na

†† 6: 16 Lébitik 26: 12, Éjékayêl 37: 27, Jérêmi 31: 33 ‡ 6: 17 Esay 52: 11, Éjékayêl 20: 34,41 †† 6: 18 2 Samuyêl 7: 14, 1 Kronik 17: 13

habrê a na niné lêngge hen né. ¹⁰ Wôsa bôrngge wo Emen li aŋ mêne hen na, li aŋ ken bul cêgerngge bij têtirj tonge aŋ gôlij naŋ ken aŋ barêri naŋ nij, nijba, bô mênê wo sa terare a nà ná, na kwo ôrij naŋ ken kibi temare a. ¹¹ Aŋ bôrngge bi wo mêne hen na, na Emen a geyé aŋ haw hen na yerngge karij aŋ li bôrngge mêne men, ulêngge suné aŋ ken ôrij doy gelenare men, ôbi béngge yi gwa bi kené lij aŋgaŋ derôre men, ken ôrij doy halê ôbi lêre are bay ka hen men, gel wo kebrenge ré bô kwôlê bi wo kêmen hen a ré men.

¹² Na ôbi á, hena na ené li magtubu hende to hen béngge ba, na wô ôbi lê habrê bi wo hen né men, na wô kwo bôri na mêne wô kibi kwôlê bi wo hen, hen né men, nijba, na wo kené hôn wo tumô Emen a ba, ken li aŋga nini kelêngge kené li hen naŋ yi gwa. ¹³ Haw hen na, bôrni kurij tôŋ nij men, bôrni jal mera ré, nijba, yerni derêni damaŋ a kirija nini toy wo yi Tit ré dôri wôsa kené jal bôri. ¹⁴ Kirija na en jé Tit iyére tonge a na, en ay kebrenge gaŋ tumôri a kirija ôbi ô gelé menba, na tiri a men. Nini kelêngge na tu kwôlê kwôy kwôy, men, kebrenge bi wo nini ay tumô Tit a hen kôba, na tiri a men, aŋ yi mega bi wo na nini kôlij hen iyôŋ. ¹⁵ Wôsa kirija ôbi ô bij iyére tonge a na, ken biri kwôlê men, ken biri yerngge a naŋ dôbê sa men, aŋ kirija ôbi erem sara na, yiri dôri sarngge a. ¹⁶ Yen dôren gaŋ wôsa en hôn wo kené na gawrê ka ené bê bôn sarngge a.

Baliyare to bay ayê bôd ka Maséduwan

8 Yênen, nini gey kelêngge kwôli aŋga bay ayê bôd ka Maséduwan li hen. Are bay ka hen na, gel bô derê wo Emen wo yi bôrji a hen. ² Bay gelij gusij damaŋ haji, nijba, yirji dôrji, nimré liji haji, nijba, bay bi are damaŋ naŋ bô baliyare. ³ Bay hena naŋ bôrji a ré bi aŋgaji bay ka hen, aŋ i i ba, bi gengij sa nééri nééri men, dê sa nééri a men wôsa na aŋga en gel naŋ tun. ⁴ Bay uwôlêni bi niné dji geré bi cibay kôba, ciré lê baliyare naŋ bay ayê bôd ka Jérusalêm a men. ⁵ Men, aŋga bay li hen na, dê sa ka nini genge hen aŋ men, bay ay yirji bij Kelma Jésus tumô aŋ naŋ bô geyé wo Emen na, bay ay yirji béni nibay men. ⁶ Kenbay ba, Tit na wôge are iyére tonge a tumô nij. Na ôbi á, niné gey bi ôbi ré hô ô deré kibi jé wo dôri wo ôbi na li perêrngge a hen. ⁷ Kena bay upé sa are bay ka kêmen hen a: tô ayê bôd a men, sa gwosoy kwôli kelêrngge a men, sa henê are kanje a men, sa yerngge wo gwanje yôdôd hen men, sa peré wo ken peréni hen a men. Iyôŋ ba, nini gey bi kené yi bay upé sa ari bé a a men.

⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tôd a ené ay béngge hen né, nijba, en kôl kwôli yi gwa wo megêrngge hen iyôŋ bi ené gelé na ba, kené pur megêrngge tiri naŋ bôd pôn haŋge ba? ⁹ Men, ken hôn derê wo Kelma wona Jésus Krist ôbi wo are kêmen yi kôbri a, nijba, ôbi na li yiri ôbi

nimré wô sarngge, ôbi li are bay ka hen iyôŋ aŋ hô yij ôbi nimré aŋ bi kenbay kené hô yij bay upé tu Emen a.

¹⁰ Iyôŋ ba, na kelêngge kwôlo en erem gengij sa kwôlê bi wo hen hen. Elê wo di jô hen na, na na kenbay a na geyé wôgê are tumô aŋ kenbay a ayê tôri tumô tiri a men. Iyôŋ ba, dô wo kené duu kibi ari wôgê kanje bay ka hen. ¹¹ Derêngge kibri naŋ yi deré mega wo na ken ayij tô gengéri hen iyôŋ. Aŋ aŋga ken uwôŋ kôbrenge a a kené bi. ¹² Wôsa hena kené bij Emen aŋga ken uwôŋ hen naŋ yi deré na, Emen a geyé, nijba, hena ani ré naŋ kôbrenge ba, Emen a geyé kené biri môj môj ré.

¹³ En gey na wo kené bij megêrngge ari upé kanje kêmen aŋ bi bay ré môrij dô aŋ kenbay dema kené baŋ naŋ nimré ré, nijba, en gey na wo kené nérij dî.

¹⁴ Haw hen wo are kôbrenge a dê hen na, ken bij ka are naŋji hen men. Aŋ tôre to cêgê hena bay ré sa ôrij kôbriji a dê men ba, bay a hô sa béngge men tô. ¹⁵ Aŋ a yi mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Kwôni wo na pô kwô wo bay uwôgeri *man hen mê ba,
ôm gôli ré men,
ka pô dê hen kôba,
ôm yêji ré men, aŋ i i ba,
uwôŋ ôm nêmeni nêmeni †.»

Tit naŋ bay bêeri

¹⁶ Mega wo nini li naŋ ken hen iyôŋ na, Tit kôba, gey lê naŋ ken damaŋ hen iyôŋ men. Na Emen a biri ermé bi wo hen aŋ nini lij Emen bi wo hen dosé wô ermé wo dôri wo ôbi biri hen. ¹⁷ Ôbi ba, bi kwôlê sa jé wo na nini jéri hen. Nijba, ca kôba, ôbi erem gaŋ diré eré iyére tonge a. ¹⁸ Nini bi gawra wo pôni ô naŋ dî ya. Gawra bi wo hen na, bay ayê bôd kêmen ay kibri wôsa ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri biji. ¹⁹ Na ôbi wo hen mera a niné jéri hen ré, nijba, na églisjê kêmen a dôri bi ré ô naŋ ni, wô jegêni wôgê are. Jé wo dôri bi wo hen, a ulê hini emê sa Kelma a men, gel wo niné gey lê naŋ bijé a men.

²⁰ Lari wo nini uwôŋ na, mê gaŋ aŋ nini gem dô díba, nini gey bi kwôni ré ulêni kwôlê sarni a kini céri a ré.

²¹ Nini woge wô lê aŋga dôri tu Emen a mera ré, nijba, tu gawrê a men.

²² Men, nini jé yêni wo pôni naŋ kamaŋ ka wôd hen, na gawra wo nini kôbri gaŋ aŋ nini hôn wo ôbi ré ay yiri bij jé wo Emen. Aŋ haw hen kôba, ôbi li jé damaŋ wôsa ôbi bi bôri sarngge a. ²³ Tit ba, na megan ôbi jé wo nini li jé bem aŋ bi niné lij naŋ ken men, kamaŋ ka wôd ka biri hen na, na églisjê a jéji iyére tonge a. Jé bi wo hen na, uwôl hini emê sa *Krist a.

²⁴ Perêngge bijé bay ka hen damaŋ, aŋ kirija églis to

jéji hen toy hen iyôn na, bay a henê wo kebrenge wo niné ay tirji a hen na, ré na tiri.

Ari wôgê ka gengij sa yênera bay ayê bôô

9 Kwôlo gengij sa lari wo niné jén bij bay ayê bôô ka Jérusalêm a hen na, dé wo niné hô béngge magtubu ré nij. ² Wôsa en hôn wo kené gey lê naj ci. En dôrij kamañ ka Maséduwan a kwôlênge kôl iyôn ba: «Bay ayê bôô ka Akay a na, na naj elê wo di jô a bay a na gengé ciré lê naj bay ayê bôô ka Jérusalêm a. Kirijna bay toy hen iyôn na, bijné kwône perêrji a gey ciré lê naj ci men.» ³ Na iyôn a, ené jé yênera ka subu hen yerenge a bi kené bu sa tê lari bi wo hen tumô mega wo na en kôlij hen iyôn. Añ kirijna niné bij iyére tonje a ba, kebrenge wo na en ay hen na, ré yi tiri. ⁴ Réba kirijna nini bij naj kamañ ka Maséduwan aña bay ô gelé wo kené bu sa tê lari bi wo hen né tô na, tayre a dên tumôrji a wô wo na en kôlji kené bu sa tê lari na kô nij. Añ kenbay kôba, tayre a dênge men. ⁵ Ôbi a, kirijna ené erem hen iyôn menba, en jé Tit naj yênera ka wôô hen bi ré ôrji upénge tumô. Añ bi bay ré ô jegênge beré sa tê lari wo na ken genge kené bé hen. Añ kirijna ené bij ba, kené bu sa têri kô nij, hen iyôn na, a gelé wo kené wôge naj bô derê díba, kwôni a ré berénge eren jé.

⁶ Erménge sa gwoyoy kwôlo kôl iyôn ba, kwôni wo ré ci kwôrorô iyôn ba, ré upé lôg men, kwo ré ci tu woléri damañ ba, ré upé damañ men hen. ⁷ Kwôlo gengij sa anjañ bé bay ka hen na, na i i ba, bi bi mega wo bôri genge hen iyôn díba, bi gaanê ré men, bi kwôni bi maserénge dema kené bi ré a men. Nijba, ken bi naj bôô pôn wôsa Emen gey kwôni wo bi naj yi derê. ⁸ Ôbi nê béngge are upé ka gay gay dé sa ka ken ôrij doyrji hen kwôy kwôy hen añ bi kené uwôn berij baliyare tumô tumô naj tôrji wo baa hen hen. ⁹ Na hen iyôn a, na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Gawra wo bôri dô na,
bu baliyare naj bay nimré men,
bô derê wori bi wo hen kôba,
a yé naj kwini a men †.»

¹⁰ Na Emen a bij bijné kay cé men, anjañ emê ka bay ôm hen men, ôbi bi are ba, bi mê a añ bi bay ré berij baliyare naj bijné mê hen iyôn men ††. ¹¹ Men, Emen a béngge are gay gay añ bi kené berij baliyare naj bijné men, ôbi a bijné kwône ré lij Emen dosé wô anja kené biji naj geré woni hen men. ¹² Lari wo ken wôge hen na, na wô lij naj bijné ka Emen mera ré, nijba, bijné kwône a lij Emen dosé damañ wô baliyare tonje hende to hen. ¹³ Are bay ka ken wôge hen na, bijné kwône a heramê Emen wô bê kwôlê wonge wo gel bê bôô wonge sa Kwôlo Dôri wo *Krist a hen men, bay a heramêri wô kibi are bay ka kené biji hen men, wô ka

kené bij bijné ka danjé hen a men hen. ¹⁴ Bay a uwôlê Emen wô sarngge men, bay a perénge a men, wô kibi bô derê wo dé kirij wo Emen béngge hen. ¹⁵ Na lij Emen dosé wô kibi anjañ bé ka dé kirij ka ôbi béna hen.

Pol ka mañê sa jé wori a

10 Nôbi Pol na, ken kôl iyôn ba, kirijna ené mô naj ken ba, ené jal menba, kirijna tôn né dô dema ené nayénge men, nijba, en gey jalê men, en gey deré men, mega Jésus Krist iyôn. ² Na ôbi á, ené gey bi kené bul hal wonge añ kirijna ené sa bij iyére tonje a ba, ené erê nayénge ré nij hen. Wôsa bijné ka pôn perêrénge a kôl ené li jé na wô uwônij anja sa terare a nà. Bijné bay ka hen iyônji hen na, na erê nayéji damañ. ³ Nini baa sa terare a nà, na tiri nijba, sêpare to nini sêñ hen na, na ton sa terare ré. ⁴ Anjañ mañê ka kôbrini a hen na, na ka bijné sa terare a nà ré, nijba, na ka hena ligi Emen a dí. Anjañ mañê bay ka hen na, nê mênê kirij ka bayi Emen môrij ya hen men, nini bu kibi bay benare kaj bay naripay kwôlê hen a men. ⁵ Nini mênê anjañ uwôyrê yi ka jôrij bijné ré hôn Emen hen men, nini iyêl kwôlo ré bul ermé wo bijné kêm añ bi bay ré bij *Krist kwôlê naj ermé woji hen a men. ⁶ Hena kené gelij bijné kené bij Krist kwôlê na, nijna uwônij néérni wô pôrij bay narê kwôlê.

⁷ Kenbay ba, ken bô na cêgi are nô na mera. Ken toy, hena kwôni ré kôl díré na kwo Krist ba, bi hôn wo nibay kôba, niné na ka Krist hen iyôn men. ⁸ Wôsa tôô to en ôrij hen na, na Kelma Jésus Krist a ben bi ené lij naj ken díba, bi ené mênénge ré. A hena ené di dengôn naj tôô hende to hen kôba, tayre dên né.

⁹ Men, en gey bi kené erem mega wo bô magtubu tijé a na, ené dôbénge harê bôrnge a mera ré. ¹⁰ Bijné ka pôn kôl iyôn ba, kirijna ené li magtubu biji ba, ené kôlji kwôlo iyêri iyêri. Nijba, kirijna ené mô naj ci ba, ené jal díba, kwôlê wupê ré na ani ré a men. ¹¹ Bijné bay ka kôl hen iyôn hen na, bi bay hôn wo kwôlê bi wo ené kôl bô magtubu a hen na, kirijna en bij upénge ba, na lê na mega bi wo na en kôlij bô magtubu a hen iyôn têt têt.

¹² Bijné bay ka hen na, bô yirji mega ciré na ka damné iyôn, nijba, nijna kelê niné némij naj ci ré men, bay bô mega wo ciré na cibay mera menba, na kwôbrê a men. ¹³ Añ kwoni nibay ba, nini di dengôrni na naj jé wo Emen bêni kôbrini a hen mera díba, nijna dé dengôrni naj anja danji ré. Jé bi wo Emen béni hen na, na ôbi á, niné ôrij iyére tonje a hen. ¹⁴ Ôbi a, kirijna niné sañ iyére tonje a naj Kwôlo Dôri wo Krist hen na, nini li jé wo danji sa kwo Emen na béni hen né.

¹⁵ Niné di dengôrni naj jé wo ka danji a lê hen né wôsa dólêni sara ré, nijba, nini bi bôrni sarngge a mega wo kené bê bôrnge derê sa Jésus. Añ bi jé woni

† 9: 9 Kurôn kibé 112: 9 †† 9: 10 Esay 55: 10

wo perêrŋge a hen ré ô tumô mega wo Emen na gengij hen iyôn. ¹⁶ Ôbi a, niné uwônij geré uwôlij béré Kwôlo Dôri sa iyére to kelan nap ken to biné toy kwôlê bi wo hen né tô hen, diba, nini gey bi niné dê dengôrni sa jé wo megêrni a na lê hen né.

¹⁷ Nijba, bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo gey dê dengôri ba, bi di wô kibi anga Kelma a lê hen dí †.» ¹⁸ Wôsa na biné ka ay kibi yirji a Emen né denji hen né, nijba, na ka ôbi a ayê kibriji dem hen dí.

Pol nap bay jé kap bay benare hen

11 Haw hen na, na iyêlê mega wo ené gal iyôn nijba, ken déna na iyêlê. ² En li terbére sarŋge a, terbére hende to en li sarŋge a hen na, hena na ligi Emen a. Wôsa ken yi môn môn temale to en mônne wô bin *Krist wo na ôbi gusôre pôn nêŋ iyôn hen. ³ Nijba mega wo Êb na dí kalaw na lamijne nap gwsore tori hen na, en hare wô wo kwôni ma ré belé ermé worŋge aŋ yerŋge wo ken dí yi Krist a nap bôb pôn yôd hen ma kené déŋ hen iyôn men. ⁴ En kôl hen iyôn wôsa hena ôbi gelé kwôlê woŋ benare ré era sa gelêŋge kwôlê ba, ken diri derêŋge a men. Kwôlo biné bay ka hen dô gengij sa Jésus hen na, bin nap kwoni ré men, tunu to bay kelêŋge kwôle hen na, na Tunu to ken uwôn hen né men, Kwôlo Dôri wo bay derêŋge hen kôba, na kwo na nini derêŋge hen né a men. Hen iyôn hari kôba, ken dôbin marŋge toyij a men.

⁵ Ken bô mega wo bay ré na bay jé ka damné nijba, bay dên nap ani kani ré. ⁶ Na tiri, keben nenjê môn kwoji iyôn né hari nijba, kwo gengij sa henê are na, en hôn men, aŋ en gelêŋge sél têê kwône nap geré wo gay gay a men.

⁷ Kwôlo Dôri wo Emen wo na en diirêŋge hen ba, na en engerêŋge ani kani ba? Na en dôbe san aŋ bi kenbay kené yij biné hen ba, na en li habij ba? ⁸ Kirijna na en lij jé perêrŋge a hen na, na églis to daŋné a na ben are diba, na na kenbay ré. Aŋ yi mega wo ené pera anga biné ka daŋné sa lij jé béŋge iyôn. ⁹ Kirijna na en lij jé perêrŋge a hen na, are na napan kôba, na en engerêŋge ani ré aŋ na na bay ayê bôb ka Maséduwan a na ben anga na napan bay ka hen. Wulê bi wo hen na, na en dôyrêŋge wô ani ka ré napan bay ka hen né men, na engerêŋge ani ré nij kwôy a men. ¹⁰ Nap tu kwôlê wo Krist wo yi bôn a nà ná, kwôni wo sa emê iyére to Akay a nà wo a jôren dê dengôn wô kwôlo en kôl hen ba, nap. ¹¹ En li hen iyôn hen ba, en geyêŋge na geyé ré ba? Na iyôn né, wôsa Emen hôn wo ené perêŋge.

¹² Are bay ka en li hen na, na lê hen iyôn iyôn aŋ bi bay jé kap bay benare bay ka hen ré uwôn kini dê dengôrji wo ciré li jé mega nibay iyôn men né. ¹³ Biné

bay ka hen na, na bay jé kap tiri ré men, bay kôl kwôlê woŋ tiri gengij sa jé woji bi wo hen né men, bay li yirji môn ciré na bay jé ka Krist iyôn a men. ¹⁴ Bi dengôrŋge têŋge sa are bay ka bay li a hen né. Wôsa Sidan bi kôba, nêb belé yiri mega diré na *mana wo derômaran a wo na kirij ka peranji hen. ¹⁵ Iyôn ba, bay jé kari ka bul yirji mega ciré na bay jé ka Emen kap tiri hen na, ken di dengôrŋge têŋge ré, nijba, sa to cêgê kelôg a hen na, Emen a sa jerê kwôlê sa jé lêreji bi wo hen a.

Pol kôl kwôli gusij to diré gelij wô Krist

¹⁶ En hô kelêŋge bi kwôni bôren mega ôbi galê iyôn né. Réba hena kené bôren mega ené na ôbi galê iyôn kôba, déŋge bi na dê dengôn dê men. ¹⁷ Na tiri, na Kelma a ben tôô a ené kôlij kwôlê bi wo hen né, wôsa kirijna en di dengôn ba, en iyêl na mega ôbi galê iyôn. ¹⁸ Biné kwôni di dengôrji nap anga sa terare a nà, iyôn ba, na lê môn kwoji iyôn men. ¹⁹ Kenbay ken kôl kené na bay tu melênê menba, wô mi a, kené di bay galê derêŋge kwôlê ba? ²⁰ Men, yerŋge derêŋge sa biné ka lêŋge mega limé kaji iyôn men, ken dji bay emêŋge men, lamêŋge men, dô turŋge men, sê tô marŋge a men. ²¹ Henaŋ ken gey bi ené li na hen iyôn men nêê? Nijba, nôbi ba néén yôn, a ené lij môn kwoji hen iyôn men ba?

Iyôn ba, ken di bôrŋge jal san a aŋ na iyêlê môn ôbi galê iyôn haw hen men, na dê dengôn nap anga biné dij dengôrji hen men. ²² Bay di dengôrji wô wo ciré na Hébre ba, nôbi kôba, ena Hébre men. Bay kôl ciré na kam *Israyêl ba, nôbi kôba, ena kema Israyêl men. Bay na kwôŋgê *Abraham ba, nôbi kôba, ena kuŋga Abraham men, ²³ bay kôl ciré na manê ka Krist ba, nôbi kôba, ena mana wori men aŋ en li jé gôlji aŋ sôn. En iyêl môn san ré nap iyôn, en li jé dêji kêb men, en yi daŋgay gôlji men, bay sên damaŋ gôlji men, en mô kibi temare a têê kwône gôlji a men. ²⁴ Damné ka Jubnê pôren têê bay. Ôbi wo têê bay hen na, bay yêmen kibi sera tôre subu kibi dengêse dengêse.

²⁵ Damné ka Rômêŋê kôba, sênji nap kwore têê subu men, biné gôben nap jerew têê pôn men, bato herij nap en kam a têê subu aŋ kwo têê pôn na, en li yoire pôn men, tu tare pôn men bô kam a. ²⁶ Kergare hende to en erê kêb hen na, en kurij kibi temare a bô cér a men, en kurij kibi temare a kôbi bay gemsare a men, en kurij kibi temare a kôbi yênen kap Jub men, ka na Jubnê ré hen a men. Kirij kêb ka en ô ya hen na, en kurij kibi temare a, ré na derô ira, bô kalmê, bô cér a, nap yênen kap bay benare hen kôba, en kurij na kibi temare a. ²⁷ En li jé damaŋ môn ené ma iyôn. Sa to pôn a ba, en uwôn kini yé kum né men, en bu bôn iyêre sa kurôn wo lèn hen men, sa kam ka dên hen a men. Sa to pôn a, en ba emê are men, kelanê dên damaŋ men, bargay ka ené dôbe kôba, nap a men.

† 10: 17 Jérêmi 9: 23, 1 Kworêntijê 1: 31

²⁸ Gusijn to danji kwône lêreeren ya nijba, na derê kwôliji kêm né men, anja bu bôn ba, na églisnê kêm mera wôsa en sun kwôliji sa pôn pôn. ²⁹ Hena kwôni ré iya ba, nôbi kôba, en bô môn ené iya hen iyôn men, hena kwôni ré kurij ba, bôn taren damañ. ³⁰ Hena bay ré li an en di dengôn ba, en di na nañ iya wupê bi wo hen. ³¹ Emen Iba Kelma wona Jêsu hôn wo ené kôl na kwôlê woñ tiri. Bi hini emê yi wô sari kwôy kwôy. ³² Kirijna na en bañ Damas a na, kelma wo bô emê iyére to kelma wo dami Aretas ay tôô bij bijé kari debu kibi geré pôn pôn wo haba woñ gerem wo bay ay sa iyére a hen an bi bay ré buren. ³³ Nijba, bay ayê bôô uwôlen bô gway a an, bay ha gañne ya an herben nô cêgi haba si tu tulmô kirij ka pôni an en giiri gôl.

Pelal wo jô Pol nañ anja Emen yêge sarji gili hen

12 Na dê dengôn sem a bi wo lê wo en li hen iyôn ba, na anja habij hen. Haw hen, na derê kwôli anja Kelma gelen bô pelal a hen. ² Kemnêñ li elê môj kibi pôrbu nij wo Emen na ay ôbi ayê bôô wo pôni wo en hônî dô hen ôrij nañ di derômarañ a to jôgij subu a. Na ba, na yiri a bay ré ay ôrij laba na tini ba, ba na hôn né, nijba, Emen a henê. ³⁴ En kôl sôn gawra bi wo Emen ayri ôrij derômarañ a hen na, na pelal laba, ôbi ô nañ yiri ta na iyôn kôba, nôbi en hôn né nijba, Emen a henê. An kwôlo gawra bi wo hen toya derômarañ a hen na, kwôni nêem kelê bij né men, Emen bij kwôni tôô ré hô kôl ré nij a men. ⁵ Na dê dengôn wô ayê wo Emen ay gawra bi wo hen ôrij derômarañ a hen nijba, kupê nôbi ba, na dê dengôn na wô iya wo en iya hen dí. ⁶ Hena ré ené di dengôn kôba, en gal ré wôsa na kelê na kwôlê woñ tiri. Nijba, na dê dengôn né an bi kené ermiñ sara gañ gôlij sa anja na en li ken gel hen né men, sa kwôlo na ken toy keben a hen né a men. Kirij bay ka hen dema kené henê wo ené na ôbi galê réba ené na kwo dami men tô.

⁷ Ré ené uwôyrê yen wô anja dê kirij ka Emen gelen hen nijba, Emen ben anja lèn habij bi ré jôren uwôyrê yen. Anja habij bay ka hen na, yi mega mana wo Sidan ré dên an bi ré jôren uwôyrê yen iyôn.

⁸ Gengij sa anja lèn habij bay ka hen na, en uwôl Emen têê subu bi ré dôrji yen a an ⁹ nijba, ôbi kôlen iyôn ba: «Bô derê wupê bi wo en bem hen nêem, wôsa na kirijna néé gawra nañ dema ibé iyêrê wupê ré li jé yiri a.» An yen dôren gañ an en di dengôn sa néén ôbi wo nañ hen, an bi ibé iyêrê wo *Krist ré baa nañ en.

¹⁰ Kwôlê bi wo hen li an yen ilen né kwôy. Hena ené iya, hena bay ré teren, bay ré gelen gusijn, ené mô na bô tu na, ené mô na bô bô emê a kôba, en hôn wo ené gelij gusijn na wô sa Krist. An yen dôren wôsa kirijna néén nañ dema Krist ré ben néén damañ a.

Pol sun wô bay ayê bôô ka Kworênt

¹¹ Kenbay a lê a ené li are mega ôbi galê hen iyôn hen, ré na kenbay a ré derê kwôlen nijba, ken dô ré anja ené dô kwôlen nañ keben wupê hen. Nôbi ba, ena ani ré hañê, nijba, bay jé kañge ka hawi bay ka ken kôl ré na ka damné hen kôba, dên né. ¹² Wôsa kirijna na en bañ iyére tonje a hen na, na en li jé nañ ulê bôô yôd an Emen ben en li anjañ gijê ka gay gay. Anjañ gijê bay ka hen na, gel wo ené na *ôbi jé woñ tiri. ¹³ Anja dôri ka en li iyé bay ayê bôô ka danji a hen na, na en li iyére tonje a hen iyôn men, díba na en dô turñge ré. Anja pôn nêñ ka en ba lê iyére tonje a na, na wôsa na en uwôlênge kené ben ani ré hen. Iyôn hari kôba, ken di bôrñge jal san a.

¹⁴ Ba da wo na herê iyére tonje a hen ya. Hen a ba, na têê subu a nij. Ôbi wo na herê hen kôba, en gey bi kené ben ani ré a men. Wôsa na yerñge a ené gey díba, na gursu tonje ré. Yi mega kamrê nañ balêrji iyôn, wôsa na kamrê a abê balêrji ré, nijba, na balêrji a abêji dí. ¹⁵ Ré ené kay anjañê kêm men, ré ené merên môn ené ma an iyôn wô sarñge kôba, na lê yi derê. Na ba, ken puren lôg na wô wo nôbi ené perênge damañ bi ba?

¹⁶ Ken hôn wo nôbi na, ené engerênge ani ré. Menba, ka pôni kôl iyôn ba, ené na ôbi gwosore men, ené na ôbi lamê kirij a men. ¹⁷ Na ba, en lamênge na iyen iyen ba? Laba na nañ kamañ ka na en jéji iyére tonje a hen a ené lamênge hen ba? ¹⁸ Na Tit nañ yêna wo na en kelênge kwôli hen, a na ené jéji yerñge a. Na ba, na Tit bi a lamênge engij anjañge ba? Ken hôn wo nôbi men Tit men na, nini li jé bem nañ ermé wo pôn men, nañ geré bi wo pôn hen men.

¹⁹ Kwôlo nini li bô magtubu a béñge hen na, erménge wo niné kôl hen iyôn wô jôrij sarni ré, nini kelênge hen, na nañ hini Emen wôsa nija ka Krist. Yênen nini kelênge hen iyôn wôsa nini gey béñge na néérñge bi kené ôrij tumô tumô tô ayê bôô woñge a. ²⁰ En kemna wô wo kirijna ené bij iyére tonje ba, jé lêrenge ma ré sa yé kwo en gey hen né. A hena ré yi hen iyôn ba, jé lêren nôbi kôba, a derênge ré kwôy men. Dô ré ba, kirijna en bij perênge a na, na erê uné nañare men, terbére men, bô tarê men, janare men, hare men, nôm men, dê dengô men, lê anja bôd bôd a men. ²¹ Dô ré ba, kirijna en bij iyére tonje a na, Emen wupê a lê an tayre ré dên turñge a wô kibi ka pôni ka kañ dé tô têrij toji an hen men, tô yipare toji toñ iyôn a tôñ hen né men, tô anjañ iyôn a tôñ ka bay na lêêrê ca hen. Hena ré yi hen iyôn na, a gelij né ené sôm iyôn.

Gerñé halê wo Pol hal kamaŋ ka Kworênt

13 Na a ba jôgij na têê subu wori a ené ena herê iyére tonje a hen, aŋ kirija nija bij na, nija jerê kwôlê sa bay lê habré a mega wo na kôlij bô magtubu to Emen a hen iyôŋ. «Hena kwôni ré bôy kibi megari ley na, bi bijé nê m wô réba subu kôl hen iyôŋ a dema niné jerê kwôlê sari a †.» ² Kergare tijê to jôgij têê wô to na en ôrij iyére tonje a hen na, na en hal bijé kaŋ bay lê têrij naŋ tô ka ba hen a men. Haw hen wo tôn dô nij hen na, en hô halênge sôŋ aŋ kirija ené sa bij iyére tonje a na, ené jerê kwôlê sarji a kê m. ³ Ken gey henê na ba *Krist a ré bé a ené iyêl hen ba? Iyôŋ ba, na erê gelênge ken gel. Wôsa ôbi na kwôni wo li jé naŋ néeri perêrŋge a díba, ôbi iya ré. ⁴ Kirija bay na béeri sa gurô tagelê hen ba, ôbi na iya hari nijba, haw hen ôbi mô tu geŋ naŋ néé wo Emen aŋ kwoni nibay ka nini bij naŋ dí hen na, néérni naŋ môŋ kwori hen iyôŋ men, nini mô tu geŋ hen, na wô kibi merê tu geŋ wori aŋ kirija nini sa bij iyére tonje a na, nija sa lê jé naŋ néé wo Emen.

⁵ En kelênge bi ken kôbe yerŋge dô ken gel, na ba kené bi bôrŋge sa Jésu a bi haŋge ba? Ken hôn wo Jésu Krist ré mô bôrŋge a hen iyôŋ né ba? Hena ré na hen iyôŋ ré ba, ken ge na kaŋ hen. ⁶ En erem mega wo ni-

† 13: 1 *Détéronôm* 19: 15

bay ba, jé lêreni ré gel wo niné na bay jé kaŋ tiri.

⁷ Men, nini uwôl Emen bi kené li ani kani ka habij né men, nini gey gelé mega niné na bay jé ka li jé dô iyôŋ né a men. Nijba, nini gey gelênge sa lê aŋga dôri a bi wo bijé a kelê niné kôl kwôlê, nijba, niné li ani ré hen.

⁸ Nini kôl hen iyôŋ na wôsa nini nê m lê ani kani ka habij gengij sa kwôlê woŋ tiri bi wo hen né, nijba, na aŋgaŋ tiri ka gengij sa kwôlê woŋ tiri bi wo hen a niné lê. ⁹ Hena kené iyére tô kwôlo Emen a haŋge aŋa nibay niné iya kôba, nini li yi derê men, nini uwôl Emen bi ré bênge bi kené dô cerêd men. ¹⁰ En li magtubu hende to hen bênge tumô aŋ kirija ené sa bij ba, kené bul jé lêrenge aŋ ené sa nayênge ré nij. Wôsa Emen ben tôô na wo ené lij na naŋ ken díba, na wo ené mênênge aŋ né.

¹¹ Yê nê n, haw hen na, na deré kibi magtubu tijê nij, en kelênge, masênge bi ken dô cerêd men, ken dôbij ibiyare bôrŋge a men, bi kwôlê woŋge bij men, ken mô naŋ bô jalê perêrŋge a a men. Ôbi a, Emen woŋ ôbi peré bijé men, ôbi bij bijé bô jalê a men hen na, ré baa naŋ ken.

¹² Lijge dosé tô yê nijare a naŋ peré men, bay ayê bôô ka naŋ en na kôba, lênge dosé kê m a men.

¹³ Bi bô derê wo Kelma Jésu Krist men, peré wo Emen peréna hen men, bijare to Tunu toŋ hendi bô bôrê bêna pôn hen a men hen na, bi baa ré ken kê m.

Galat

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Elê arew subu pa dema Jésus Krist ré yêp tô na, bijé ka pôni bay uwôgeji Kêlt gwoluwa eraji kwôy sa môrji Turki bô emê wo Asi a. Kwôngêrji a bay ré uwôgeji Galatnê hen, sa môrji da na Ankara na sa iyére to dami to Turki. Ka pôni bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo *ôbi jé Pol uwôl béréri kirija ôbi ôrij kergay ulê béré tori to têê wôo na to têê subu hen (Jé lê bay jé 16: 6, 18: 23).

Nijba, cêgi Pol a menba, gawrê ka ðangi era iyé Galatnê. Gawrê bay ka hen gelij bijé are kôl iyôn ba bay ayê bôo ka ré na Jubnê ré hen na, bay ré bi kwôlê sa tôo Jubnê kêm a na to kôl bay ré wal ke na hen men. Kwo Pol ba, tôo to na walê ke na hende to hen na, bij na Kwôlo Dôri wo na tiri wo Jésus Krist hen né. Hende li a na bay ayê bôo ka Galat yi limé kare. Kirija Pol toy kwôlê bi wo hen a Epês a na, ka li mô na ciré gey kwôlo janêri bay ka hen na, ôbi li magtubu to iyére biji.

Wô heran na ka gey kwôlo janêri bay ka hen tô Kwôlo Dôri wo na tiri hen na, Pol li are subu.

Ka tumô ba, ôbi kôl kwôlo gengij sari. Ôbi kôl kwôli ayê bôo wori, magtubu to bay derê tumô églis to Jérusalêm li biri kôl iyôn ba bay ayê bôo ka na Jubnê ré hen rée bê kwôlê sa tôo to Jubnê ré hen. Men, kwôlo yi perêrji a bay na Piyêr gengij sa bê kwôlê sa magtubu hende to hen men, kwôli dampare tori to na *ôbi jé hen a na kôl mega wo jé bi wo hen na, ré na Kelma a ré biri (Sapitre 1-2).

Ka wôo ba, Pol di têri sa magtubu tôo to cay a na kôl iyôn ba, kwôni ré uné gelê wô kibi bê kwôlê sa tôo to Jubnê ré, nijba, wô kibi anga Jésus Krist li hen di (Sapitre 3-4).

Ka subu ba, ôbi kôl derij kibi kwôlê wori kôl iyôn ba, merênge sarige senge na tôo a na bi Tini Emen dô tumônge. Wôsa Tunu a ré bê ermê wo gay gay hen bô gawra a na kwo tumô ba, na peré (Sapitre 5-6).

Eglisnê men, bay ayê bôo men bi toy kwôlê bi wo hen a na dege sara na bôo pôn a na bi bay ré môrij sarji senge.

Dosé to Pol liji

1 Nôbi Pol a jén na magtubu hende to hen béngge hen. Henênge dô mega wo ené na *ôbi jé wo gawrê a ré jén né men, gawra wôni a ré era sa kôlen kwôli ré a men. Nijba, ré na Jésus Krist na Ibarna Emen wo bi Jésus ji si kamnê hen, bay a jén a na dén mega *ôbi jé hen. ² Yênerna bay ayê bôo kêm ka mô na na nini da na kibri ni jén na magtubu hende to hen bij églis kêm to yi sa iyé Galati [†] a hen lijji dosé a na kôlji iyôn ba: ³ Bi bô derê na bô jalê wo Ibarna Emen na kwo Kelma Jésus Krist baa na ken. ⁴ En gey bi kené hôn dô wo Jésus Krist ré ay yiri bij temare wô derêna kibi têrij lêrena na bô geyé wo Ibarna Emen a na bi diré derêna kibi néé wo habij wo sa terare a na wo haw hen. ⁵ Bi hini emê yi wô sa Emen kwôy na kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Kwôlo Dôri wo Emen na pôn nêj hari

⁶ Bôn mênij dama na wô wo kirija en déngge a na menba, peran cêgena na, ken di tô Emen wo uwôgênge na bô derê wo *Krist hen a na, menba, ken hena lew gey ari gelé ka ðangi ka bay kôl ré na «Kwôlo Dôri» men hen. ⁷ Tiri wori ba, Kwôlo Dôri wo ðangi ba, na nijba, en kôl hen iyôn wôsa gawrê ka pôni dôyrênge a na gey bi ciré belé Kwôlo Dôri wo Krist hen lij kwo ðangi. ⁸ Ken toy, hena ré na nibay na bay jé ley, *mana wo derômaran a ley, a na niné ulênge béré Kwôlo Dôri wo ðangi na kwo na nini ulênge tumô nij hen na, en uwôl Emen bi ré tôm kwôni bi wo hen. ⁹ Mega wo na en kelênge tumô nij hen iyôn na, haw hen na hô kelênge têê pôn a sôn: hena kwôni wôni ré ulênge béré Kwôlo Dôri wo ðangi na kwo na ken enge hen na, en uwôl Emen ré tôm kwôni bi wo hen.

¹⁰ Kwôlo en kôl hen na, gel wo ené woge na diné wo gawrê laba kwo Emen di ba? Na diné wo Emen a ené woge di. A hena ené woge na diné wo gawrê ba, ené yé mana wo Krist ré.

† 1: 2 Jé lê bay jé 16: 6

Pol li na iyen a ré yij ôbi jé ba?

¹¹ Yênen, en kelênge Kwôlo Dôri wo en uwôl béréri béngé hen na, na gawrê a ejeré ré. ¹² Wôsa na gawra wôni a kôlen kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen né men, kwôni a gelen né a men, nijba, na Jésus Krist a yêgê sari ben.

¹³ Na ken toy kwôli jé lêren wo cayi kirijna na en baj tô hara wo Jubnê tô hen men, lê wo na en lij églis to Emen bisijne hen men, masê wo na en mase bi ené mênêji hen a men. ¹⁴ Añ na en teberé Emen nañ geré hara wo Jubnê damañ dê megên kañ bay eréren men, na en lêrê hara wo môpêrna damañ dêji añ a men †.

¹⁵⁻¹⁶ Nijba, pa dema na ené yêñ tô na, Emen nañ bô derê wori na dôren añ uwôgen bi ené li jé biri. Añ kirijna ôbi genge diré gelen Kemari añ bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri wori perê biné ka na Jubnê ré hen na, en engerij kwôni kwôlê wôni ré nij ††. ¹⁷ Men, en ô Jérusalêm a ligi kamañ ka na na, bay jé tumôn hen né, nijba, en hena ô bô emê wo Arabi a dema ené hô bulo hera Damas a tô. ¹⁸ Añ elê subu cêgê dema, ené ô Jérusalêm ô uné Piyêr bi niné ô gelij yirni tô. Añ en wôl nañ dí wulê môj kibi bay ‡. ¹⁹ En gel *ôbi jé wôni wo dañgi ré, nijba, na *Jak woñ yêni Kelma wona Jésus a ené gili mera ††.

²⁰ Kwôlê bi wo en kôl hen na, en kelênge tumô Emen a, na kwôlê woñ tiri.

²¹ Cêgi kergarñé iyé Piyêr a Jérusalêm a hen na, en ô Siri a men, Silisi a a men. ²² Nijba, wulê bi wo hen na, églis ka sa iyé Judé a na, bay na hōnen né tô. ²³ Nijba, bay na toy na kwôlen kibi biné ka dañné a mera. Bay kôlji iyôñ ba: «Gawra wo ca ba, na gelij turna gusij hen na, haw hen ôbi a hô ulê béré Kwôlo Dôri bi wo ôbi na mase diré mênê hen.» ²⁴ Menba, bay ay kibi Emen wô anga ôbi li nañ geré wupê hen.

Pol nañ megêri bay jé ka pōni Jérusalêm a

2 Elê môj kibi pôrbu cêgê menba, en hô bul hô a Jérusalêm a. Barnabas a bēn men, en erañ nañ Tit kôbena a men ††. ² Herê wo en bul hô Jérusalêm a hen na, na Emen a kôlen bi ené hô. Añ kini dapare to nini dañ pinini nañ bay derê tumô églis hen na, en dôrji tô béré Kwôlo Dôri wo en uwôl béréri perê biné ka na Jubnê ré hen. En li hen iyôñ wôsa en gey bi jé wo na en li hen men, kwo en li haw hen a men ré yi anga beray ré. ³ Añ Tit woñ Grêk wo na baan erañ Jérusalêm a hen kôba, bay kôl ôbi ré wal keñ iyôñ né. ⁴ Bi wo kamañ ka dí yirji môñ ciré na yênerna hen, mase bi ôbi ré wal keñ hen. Gawrê bay ka hen iyôñgi hen na, tôbe yirji perêrna môñ bay walê tô kirij iyôñ bi ciré hōnij tô

† 1: 14 Jé lê bay jé 8: 3, 22: 3-5, 26: 9-11 †† 1: 15-16 Jé lê bay jé 9: 3-6, 22: 6-10, 26: 13-18 ‡ 1: 18 Jé lê bay jé 9: 26-30 †† 1: 19 Jé lê bay jé 15: 13 †† 2: 1 Jé lê bay jé 11: 30, 15: 2

merê wo nana mô sarna senge sa kibi bijare to nana bij nañ Jésus Krist hen, añ ciré lêna lij limé ka tô to *Moyis. ⁵ Nini dji bay biyêni ré, nijba, nini dūbu sa têrni a. Kwôlo Dôri bi wo hen na, na tu kwôlê añ en gey bi ré yi nañ kini wô sarngé díba, bi ré polij né.

⁶ Ka bay bôrji môñ ré na bay derê tumô kirij hen na, bay ay tô to dañgi tôni ben né. Biné bay ka hen na, dampare toji hende to hen dôlen nôbi ré, wôsa Emen bô na yi kwôni nô na mera ré †††. ⁷ Biné bay ka hen bô mega wo Emen a ré ben jé woñ ulê béré bij biné ka na Jubnê ré hen, mega wo ôbi na bij Piyêr yi ôbi ulê béré Kwôlo Dôri bij Jubnê hen iyôñ men. ⁸ Wôsa Emen wo na bij Piyêr ré yi *ôbi jé wo gengij sa Jubnê hen na, na ôbi a ben bi nôbi kôba, ené yi *ôbi jé wo gengij sa biné ka na Jubnê ré hen men. ⁹ Añ si *Jak nañ Piyêr nañ Ja ka bay bôrji môñ damné ka églis hen kôba, bô mega wo jé wo ené li hen na, ré na Emen a ré bēn dôd kôbena. Menba, bay bu kôbrini nibay nañ Barnabas lêni dosé añ gel wo ciré bij nañ nini. Na hen iyôñ a niné bij sara kêm wo nibay ba, niné erê lê jé perê biné ka na Jubnê ré hen men, bay ba, ré ô perê Jubnê men. ¹⁰ Nijba, bay kelêni bi niné erem sa yênerni kañ bay nimré ka Jérusalêm a mera. Añ en ay kwôlê woñ bi wo hen dô bôn a añ lij ariri †††.

Pol nay Piyêr Antiyôk a

¹¹ Kirijna Piyêr sa bij Antiyôk a na, ôbi li dô ré añ en kôli tiri a tu biné †. ¹² Wôsa, pa dema biné ka pōni ka Jak joji hen ré sa tô na, Piyêr ôm are nañ yênerna ka na Jubnê ré hen, nijba, kirijna biné bay ka hen saji bij menba, Piyêr dô yiri añ dê dê yi yênerna ka na Jubnê ré hen men, ôbi ôm are nañ ci ré nij a men. Wôsa ôbi hariñ yêneri Jubnê ka hena Jérusalêm a sa añ gey bi biné ré wal keñ hen. ¹³ Men, yêneri Jub nañ bay ayê bôo ka Antiyôk hen kôba, li na angañ harê mega bi wo Piyêr lij hen iyôñ men, Barnabas kôba, dí bay dôri uwôl tôrji a men. ¹⁴ Menba, kirijna en gel mega wo jé lêreji bi wo hen ré bij nañ lê anga bij nañ tu kwôlê wo Kwôlo Dôri hen ré na, en kôlij Piyêr tu biné iyôñ ba: «Piyêr, jôbi ju na Jub menba, ju li are mega biné ka na Jubnê ré hen iyôñ wô mi ba? Men, jé lêrem bi wo hen bij nañ tô to Jubnê ré a men. Wô mi a jeré gey bi biné ka na Jubnê ré hen ré li mega Jubnê iyôñ ba?»

Na sa kibi ayê bôo a Jubnê nañ biné ka na Jubnê ré hen ré uwôñ gelé

¹⁵ Nabay nana Jubnê kañ déñ díba, nana biné ka hen ka hōn tô to Emen né hen né. ¹⁶ Nijba, nana hōn mega wo kwôni ré derê tu Emen na wô bê wo ôbi bi bôri sa tô to Moyis a hen ré, nijba, na wô kibi anga Jésus li hen dí. Na ôbi á, nabay kôba nana bij bôrna sa

††† 2: 6 Détéronôm 10: 17 ††† 2: 10 Jé lê bay jé 11: 29-30 § 2: 11 Jé lê bay jé 11: 19-26

Jésu Krist a aɲ bi nana yiɲ biɲé kaɲ derôre tu Emen sa kibi aɲga *Krist li hen díba, na sa kibi lê aɲga tôô to Moyis kôl nana li hen né. Wôsa na sa kibi lê aɲga tôô to Moyis kôl nana li hen a, kwôni ré yiɲ kwôni woɲ derôre tu Emen a ré †. ¹⁷ A hena nana woge bi nana yé biɲé kaɲ derôre sa kibi biɲare tona aɲ Krist menba, nana li têriɲ mega biɲé ka na Jubɲê ré hen ta men, hen ba gel wo Krist a ré lê a nana li têriɲ hen ba? Na hen iyôɲ né. ¹⁸ A hena ené hô li tôô to na en mène hen hôriɲ ba, gel mega wo ené na ôbi daɲê sa tôô hende to hen. ¹⁹ Na tôô to Moyis hende to hen a lê a ené yi mông temay gawra iyôɲ hen, aɲ hende ôm san ré niɲ. Yi hen iyôɲ bi ené môriɲ tu geɲ wô sa Emen. Na hen iyôɲ a, ené ma aɲ Krist sa gurô tagelê hen. ²⁰ Aɲ bi hena ené mô tu geɲ ba, ré na nôbi a ré merê aɲ sa yen hen né niɲ, niɲba, ré na Krist, a merê bôn a. Hena ené mô tu geɲ haw hen ba, na sa kibi bôn wo en ay biɲ Kema Emen wo geyen aɲ ay yiri biɲ temare wô san hen. ²¹ En kaɲ bô derê wo Emen li aɲ en hen né. Hena Emen né bô kwôni mega kwoɲ derôre wô bê kwôlê wori sa tôô to Moyis a na, Krist na ma déɲ iyôɲ.

Tôô to Moyis aɲ ayê bôô

3 Ayi! kenbay Galatɲê ka ermé kwôlê woɲge aɲ hen. Na i a belé turɲge hen iyôɲ ba? Bi wo nôbi aɲ yen en geléɲge aɲga gengiɲ sa temay Jésu Krist sa gurô tagelê yi turɲge a tu wolé hen. ² En gey eɲgeréɲge kwôlê pôn. Na ken uwôɲ Tunu to Emen na wô sa lê aɲga tôô to Moyis kôl ré liɲ hen laba, na wô wo ken toy béré Kwôlo Dôri aɲ ken bi bôɲge sara hen dí ba? ³ Wô mi a turɲge ré jôriɲ né hen iyôɲ ba? Wô mi a kené ay tôri aɲ Tunu to Emen menba, haw hen ba, ken gey deré kibri aɲ néé woɲge niɲ ba? ⁴ Gusij to ken geliɲ kêm hen na, ken bô mega wo ré na ani ré iyôɲ ba? Gusij toɲge hende to hen a yé wo beray ré. ⁵ Kirijna Emen béɲge Tunu tori men, liɲ giɲê perêɲge a a men hen na, na wô sa ken li aɲga tôô to Moyis kôl ré liɲ hen laba, na wô wo ken toy béré Kwôlo Dôri aɲ ken bi bôɲge sara hen dí ba?

⁶ Na hen iyôɲ a, magtubu to Emen ré kôl gengiɲ sa *Abraham kôl iyôɲ ba: «Ôbi na bi bôri sa Emen a, aɲa Emen na ré bôri mega kwôni woɲ derôre hen sa kibi ayê bôô wori †.» ⁷ Henéɲge mega wo biɲé ka ré bi bôri sa Emen a hen na, bay a ré na kwôɲgé Abraham kaɲ tiri hen. ⁸ Magtubu to Emen na kôl ca tumô mega wo Emen né bé bi biɲé ka na Jubɲê ré hen, ré yé biɲé kaɲ derôre tiri a wô sa kibi ayê bôô woji. Na ôbi á, magtubu to Emen hende to hen ré uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen tumô biɲ Abraham kôl iyôɲ ba: «Emen a terê kibri sa tô yê biɲé ka sa terare a nà kêm wô sa kem ‡.» ⁹ Abraham na bi bôri sa Emen a aɲ Emen na tô kibri

† 2: 16 Kurôɲ kibé 143: 2, Rômê 3: 20-23 †† 3: 6 Dé tô are 15: 6 ‡ 3: 8 Dé tô are 12: 3, Rômê 4: 3, 16

sari a. Aɲ Emen tô kibri sa biɲé kêm ka bi bôri sari a hen, mega wo ôbi tôriɲ kibri sa Abraham a hen iyôɲ men.

¹⁰ Kwo biɲé kêm ka bi kwôlê sa tôô to *Moyis a, aɲ erem mega wo ciré yé kaɲ derôre sa kibi tôô hende to hen na, tômê bu sarji. Wôsa magtubu to Emen kôl iyôɲ ba: «Kwôni wo bi kwôlê kwôy kwôy sa tôô to Moyis a kêm to liɲ bô magtubu a hen ré na, kwôlê ré biri †.»

¹¹ Na tiri wo gawra a yé kwôni woɲ derôre tu Emen a wô kibi tôô to Moyis ré. Wôsa liɲ bô magtubu to Emen na kôl iyôɲ ba: «Kwôni wo na kwoɲ derôre tu Emen a sa kibi ayê bôô wori na, ôbi a merê tu geɲ †.» ¹² Tôô aɲ ayê bôô na pôn né. Kwo tôô ba, liɲ bô magtubu to Emen a kôl hen iyôɲ ba: «Kwôni wo li are kêm ka tôô kôl ré liɲ hen na, ôbi a merê tu geɲ na wô sa kibriɲi men ††.» ¹³ *Krist, ay yiri bi aɲ tômê bu sari wô sarna aɲ ôbi derêna kibi tômê wo tôô a. Wôsa na liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôɲ ba: «Kwôni wo bay haari kabré gurô hen na, na kwo Emen tômni bi a hen ††.» ¹⁴ Yi hen iyôɲ bi terê kibi wo Emen na genge díré terê sa Abraham a hen, bi ré yi wô sa biɲé ka na Jubɲê ré hen men sa kibi Jésu Krist. Men, naa uwôriɲ Tunu to ôbi na genge díré béna wô bê bôô wona sari a hen men.

Tôô to Moyis aɲ gengé wo Emen

¹⁵ Yênen, na ayê jé lê gawré ka sa terare a nà gengiɲ aɲ kwo Emen ken gel. Hena kwôni na ré kôl kaɲni dí tôɲ niɲ na, kwôni wo daɲgi nêem belé ré niɲ men, nêem ulê kwôlê wôni sara ré niɲ a men. ¹⁶ Na hen iyôɲ a, Emen na ré ayiɲ tôri biɲ Abraham wô aɲga díré lê biri aɲ kwuɲgari hen. Magtubu to Emen kôl iyôɲ ba: «wô kwôɲgêri» mega wo ré na biɲé ka kwôni iyôɲ né †. Niɲba, kôl iyôɲ ba: «wô kuɲgam» hen iyôɲ na, gel na wo ré kôl na kwôli gawra pôn, ôbi a na Krist hen. ¹⁷ Bô kwôlo en kôl hen ôbi a na: Emen na kôl kaɲni aɲ kwôli are bay ka ôbi kôliɲ kwôliɲi hen na, ré liɲ. Elê arew pôri bu aɲ tôre subu cêgê dema ôbi ré biɲ kam *Israyêl tôô tô. Niɲba, tôô a nêemê mênê kaɲni ka ôbi na kôl hen ré men, hende a nêemê mênê aɲga ôbi na genge díré biɲ Abraham hen né a men ††. ¹⁸ Hena ré na wô bê kwôlê sa tôô a aɲa kwôni ré uwôriɲ aɲga Emen na genge hen na, gel wo ré na sa kibi aɲga ôbi na genge hen né. Niɲba, na sa kibi aɲga Emen na genge hen a ôbi ré tôriɲ kibri sa Abraham a hen.

¹⁹ Hena ré na hen iyôɲ ba, wô mi a Emen na ré dí tôô ba? Ôbi dí tôô hende to hen wô geliɲ biɲé bi ré hôriɲ aɲga ré biɲ aɲ bô geyé wori ré hen. Tôô hende to hen a yé hen iyôɲ kwôy gemiɲ kuɲga Abraham wo Emen na ayiɲ tôri gengiɲ sari hen a saɲ. Emen na biɲ *manê ka derômaran a na kôl kwôli tôô hende to hen aɲ gawra pôn a na débé derô biɲé aɲ Emen †††. ²⁰ Ôbi

†† 3: 10 Détéronôm 27: 26 ††† 3: 11 Habakuk 2: 4 †††† 3: 12 Lébitik 18: 5 †††† 3: 13 Détéronôm 21: 23 †††† 3: 16 Dé tô are 12: 7

debé derô gawrê na, gaŋ gaŋ ba, debe na perê gwogelê gawrê wôd a, nijba, kirija Emen na ay tôri bij Abraham hen na, ôbi debé derôrji a na naŋ, nijba, na ôbi naŋ yiri a na kôlij Abraham mera.

Wô mi a tôd ré dîj ba?

²¹ Hen ba, gel wo tôd ré bij naŋ aŋga Emen genge dirê bij Abraham hen ré ba? Na tiri, hende bij naŋ are bay ka hen kwôy. Nijba, hena tôd to na ré bij gawrê mô tu geŋ hen henaŋ ré ya ba, hende na ré lê aŋ gawrê na ré yij kaŋ derôre tu Emen a. ²² Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: Bijné kêm sa terare a nà ré na limé ka têrij. Yi hen iyôŋ bi Emen né bij bijné ka ay bôrji hen aŋga ôbi na genge hen. Ôbi biji hen iyôŋ na wô kibi aŋga Jésus Krist li hen.

²³ Pa dema kwôli ayê bôd ré ôm tô na, nibay kaŋ Jub ba, na tôd to Moyis a na emê sarni aŋ tôd hende to hen a na beréni lemnare kwôy wo Emen yêge sa Kwôlo Dôri wo gengij sa bê bôd sa Jésus a. ²⁴ Na hen iyôŋ a tôd hende to hen, na ré ôm sarni kwôy wo Krist saŋ, aŋ bi niné yij gawrê kaŋ derôre tu Emen a sa kibi aŋga Jésus li hen. ²⁵ Nijba, haw hen wo kwôlo gengij sa aŋga Jésus li hen ôm nij hen iyôŋ na, nibay kaŋ Jub ba, tôd to Moyis a derê tumôrni ré nij.

²⁶ Iyôŋ ba, na sa kibi ayê bôd wongge naŋ bijnare to ken bij naŋ Jésus Krist hen a kenbay kêm kené yij kam Emen hen. ²⁷ Na hen iyôŋ a, kenbay kêm ka na ken bij naŋ Krist sa kibi batêm tonje hen na, ken yi môŋ Krist hen iyôŋ men. ²⁸ Iyôŋ ba, na kelê iyôŋ ba: Kwo na Jub men, kwo nà na Jub ré men, kwo nà, na lema men, kwo nà na kema iyére men, kwo nà na iba men, to nà na iyore men ré nij. Wôsa kenbay kêm ken bij pôn sa kibi bijnare tonje naŋ Jésus Krist. ²⁹ Hena kené na bijné ka Krist ba, kena kwôŋgê Abraham, iyôŋ ba, ka upé aŋga Emen na genge dirê béé hen.

4 Na hô kelê kwôlê wo ené kôl hen naŋ gwosoyri wo daŋgi: kema woŋ ôbi emê cibré ibari na, na kwôni wo aŋga ibari bay ka hen kêm na kari. Nijba, hena ôbi ré baa kema tô ba, ôbi yi mega lema iyôŋ. ² Wôsa kwôy jéŋ sa to ibari na genge hen na, na bijné ka daŋné a berê sari men, sa aŋga gengij sari bay ka hen a men. ³ Nibay kôba, kirija na nini yi mega kamrê iyôŋ hen na, na nini na limé ka néé wo tunu to ôm sa kirij sa terare a nà hen. ⁴ Nijba, kirija wulê wo Emen na genge hen nêmen nij menba, ôbi jo Kemari aŋ iyore a yêri aŋ tôd to *Moyis a emê sari men. ⁵ Men, bi ôbi ré sa jô sarni nibay Jubnê ka na nini mô tô tôd to Moyis a hen aŋ bi niné yij kami Emen.

⁶ Men, bi ôbi ré gel wo kené na kamni na, Emen jo Tini Kemari sa mô bôrna a aŋ Tunu hende to hen uwôgeri «Iban, Iban.» ⁷ Iyôŋ nij ba, kena limé ré nij

nijba, kena kamni. Mega wo kena kamni hen iyôŋ na, Emen a béŋge are kêm ka ôbi di gem wô sa kamni hen.

Pol sun kwôli Galatnê

⁸ Kirija na ken hôn Emen né tô hen na, na kena limé ka emen wo sa terare a nà wo na kwoŋ tiri ré hen.

⁹ Nijba, haw hen wo ken hôn Emen nij, réba haw hen wo Emen henêŋge nij hen men, menba, wô mi a kené hô hera naŋ bô geyé wongge tô tunu to ôm sa kirij sa terare a nà to néere naŋ hen men, to na ani ré hen bi kené hô yé limé kaji sôŋ ba? ¹⁰ Ken toy, ken di yerŋge damaŋ sa wulê wo pôni a men, sa geserê wo pôni a men, wulê wo pôni bô elê a men, sa elê wo pôni a a men. ¹¹ En sun gaŋ wô sarŋge wôsa merênê wo en merên wô sarŋge kêm hen na, na déŋ iyôŋ mera ba?

¹² Yênen, en uwôlêŋge bi kené yi môŋ nôbi hen iyôŋ men, mega wo nôbi kôba, na en yi mega kenbay hen iyôŋ men hen. Kirija na en môrij perêŋge a hen kôba, na ken lèn habij né. ¹³ Ken hôn wô mi a na ené derêŋge Kwôlo Dôri tumô kaŋ hen ba? Na wô sa kibi ômŋare to na lèn hen. ¹⁴ Aŋ naŋ ômŋare tijê hende to hen na, na na aŋga nééy sarŋge a nijba, na ken bôren mega ani ré, iyôŋ né nijba, ken lèn dô mega wo ené na mana wo derômaraŋ wo Emen men, mega wo ené na Jésus Krist bi naŋ yiri iyôŋ a men. ¹⁵ Na ken li yi derê damaŋ menba, haw hen na mi a lê are ba? Wôsa en hôn wo tumô ba, na turŋge kôba, na ken nêmen terê ben. ¹⁶ Aŋ haw hen ba, ena ôbi bareŋge wô kwôlê woŋ tiri wo en kelêŋge kwôy kwôy hen ba?

¹⁷ Bijné bay ka kôl kwôlê woŋ benare gengij sa Kwôlo Dôri hen di yirji yerŋge a, nijba, ermé woji na kwo dôri ré. Ermé woji ba na wô terêŋge kôben a aŋ bi kené yij bijné kaji dí. ¹⁸ Na tiri, dé yi yi kwôni a damaŋ na, dô nijba, bi na naŋ ermé wo dôri aŋ bi yi hen iyôŋ kwôy kwôy díba, na wô merê wo en mô naŋ ken hen mera ré. ¹⁹ Kamnen, en hô gelij gusij damaŋ a wô sarŋge mega wo iyore gelij gusij sa yê a hen iyôŋ. Na gelij gusij hende to hen iyôŋ kwôy wo na hônij mega wo kené ay hal wo *Krist. ²⁰ Ermé wupê ba, en gey ré ené merê naŋ ken haw hende to hen aŋ ré ené iyêlêŋge derê naŋ tôn to dami wôsa en sun kwôlêŋge damaŋ.

Kwôlo gengij sa si Agar naŋ Sara

²¹ Kenbay ka ken gey yé limé ka tôd to Moyis hen kôlêŋge, na ken toy kwôlo na lij bô magtubu tôd hende to hen a ré ba? ²² Na lij bô magtubu tôd hende to hen kôl iyôŋ ba: *Abraham na ré yê kamrê wôd. Kwo pôn yori ré na lômne to bay uwôgere Agar hen men, kwo pôn yori ré na môni iyére to bay uwôgere Sara hen men †. ²³ Kwo yori na toŋ lômne hen na,

† 3: 17 Sé nô 12: 40 †† Gawra wo magtubu kôl kwôli hen na, na Moyis.

† 4: 22 Dé tô are 16: 15, 21: 2

hende yi kwoyri naŋ yɪnare, niŋba, kwo yori na mōni iyére hen na, hende yi kwoyri na naŋ yɪnare hare niŋba, na sa kibi tōô to Emen na ay biŋ Abraham † †.

²⁴ Kwôli yébé bay ka wôô hen na, yi mega aŋgaŋ gelé iyôŋ: yébé bay ka wôô hen na, en pōrji gengiŋ biŋare to yi kene wôô hen: Biŋare to tumô hen na, na gengere naŋ Agar, tōre hena na sa keram wo Sinay a. Aŋ hende yê kamrê kaŋ limé hen. ²⁵ Hini woŋ Agar bi wo hen na, kôl na kwôli keram wo Sinay wo yi sa iyé Arabi a hen. Haw hen ba, hende yi mega Jérusalêm to kemnêŋgi iyôŋ wôsa Jérusalêm na lômne naŋ biŋé ka mô bôre a hen kêm. ²⁶ Niŋba, Jérusalêm to derômaran a yi mega yorna toŋ mōni iyére iyôŋ. Jérusalêm hende to hen gengiŋ na sa Sara. ²⁷ Wôsa magtubu to Emen kôl iyôŋ ba:

«Li yi derê mini to kamnê naŋ hen.

Uwôl gura woŋ yi derê mini to yê lêrê sa pôn né hen wôsa iyore to kurôre dere aŋ hen na,

kamne a kwônê dê to kurôre geyre hen ‡.»

²⁸ Yênen, iyôŋ ba, kenbay kôba, ken yêŋ na sa kibi tōô to Emen na ay hen mega Isak iyôŋ men. ²⁹ Tumô ba, kema wo bay yêri naŋ yɪnare hen na, geliŋ tu kwo bay yêri sa kibi Tini Emen hen gusiŋ, kemnêŋ kôba, yi mega hen iyôŋ men ††. ³⁰ Niŋba, magtubu to Emen na kôl iyôŋ ba: «Dage iyore toŋ lômne hen naŋ kemare aŋ, wôsa ôbi nêem emê cibré naŋ kwo yori na toŋ mōni iyére hen né ‡‡.» ³¹ Iyôŋ ba, yênen, nana kam iyore to na lômne hen né, niŋba, nana kam toŋ mōni iyére hen dî.

Mênêŋge merê wo ken mô naŋ sarŋge hen né

5 *Krist derêna bô lemnare bi nana mô sarna senge tiri a men. Iyôŋ ba, ken debe sa têrŋge a dîba, ken hô ô yé limé hôriŋ ré niŋ.

² Toyêŋge kwôlo nôbi Pol na kelêŋge hen: Hena kené bi bay walêŋge keŋ ba, aŋga Krist na li hen kenbay ba, li naŋ ken né. ³ En hô kelêŋge sôŋ kwôni wo bi bay wali keŋ na, bi ôbi bi kwôlê sa tōô to *Moyis a kêm. ⁴ Kenbay ka ken woge kené yé gawrê kaŋ derôre tu Emen wô bê kwôlê woŋge sa tōô to Moyis a hen na, ken kariŋ na naŋ Krist hen men, bô derê wo Emen kôba, ka upé ré niŋ a men. ⁵ Kwona nabay ka nana dî bôrna sa Emen a hen na, nana hôn wo ôbi ré bé nana yé biŋé kaŋ derôre tiri a. Aŋ na sa kibi néé wo Tini wo li jé naŋ geré wo ayê bôô wona hen aŋa nana môriŋ gemiŋ wulê bi wo hen hen. ⁶ Mega wo nini biŋ naŋ Krist Jésus hen iyôŋ na, nini hôn wo walê keŋ, walê keŋ ré kôba, ré na ani tu Emen a ré. Niŋba, kwôni wo bi bôri sa Krist a aŋ geyiŋ megêri a men na, na aŋga dôriŋ Emen.

⁷ Na ken ô dô tō ayê bôô woŋge a menba, na i a hera sa gusêrêŋge aŋa ré jerêŋge bê bôrŋge sa kwôlê woŋ

tiri a hen ba? ⁸ Ermé kwôlê woŋ mênê kirij bi wo hen iyôŋgi hen na, hena na ligi Emen woŋ ôbi uwôgêrŋge hen a né. ⁹ Gwosoy kwôlo pôni kôl iyôŋ ba: «Wubere ré dê iyôŋ kôba, ré wubu parin wo bay bulôŋ hen.»

¹⁰ Iyôŋ hari kôba, en bi bôn sarŋge a baa ya, mega wo nana biŋ pôn naŋ Kelma hen iyôŋ na, en hôn wo ermé woŋge ré na pôn naŋ kuŋê, niŋba, ôbi gusêrêŋge bi wo hen na, ré na i i kôba, Emen a beréri.

¹¹ Yênen, kuŋê nôbi ba, hena ené uwôl béré mega wo walê keŋ ré na aŋga dôri ba, wô mi a bay ré gelen gusiŋ sôŋ ba? A hena ré na hen iyôŋ ba, béré wo en uwôl gengiŋ sa Krist wo bay bééri sa gurô tagelê hen na, ré lê bô Jubnê ré tarji san a ré niŋ. ¹² En gey bi biŋé ka dôyrêŋge aŋ kelêŋge kené wal keŋ hen na, bi bay kôba, ré tō tōrji aŋ men.

¹³ Yênen, kwonŋge kenbay ba, Emen na uwôgêŋge bi kené mô sarŋge senge. Iyôŋ ba, ken ay merê sa senge tonŋge hende to hen liŋ malare wô liŋ aŋga bôrŋge gey hen né, niŋba, ken periŋ yerŋge men, ken yi bay jé ka megêrŋge men. ¹⁴ Kwôlê pôn nêŋ day kwôlo yi bô tōô to Moyis a hen kêm. Kwôlê bi wo hen kôl iyôŋ ba: «Gey megam mega wo ju geyiŋ yem hen iyôŋ men †††.» ¹⁵ A hena jé lêreŋge ré yi môŋ kwo tanare noni hen iyôŋ sa gederiŋ a men, sa liŋ yerŋge habrê a men na, déŋge tu melênê sa yerŋge a réba ka mênij yerŋge.

Bi Tunu dô tumôrna dîba, doy aŋga yi bôrna hen né

¹⁶ Bô kwôlo en kôl bi a na: bi jé lêreŋge yi môŋ kwo Tunu toŋ hendi bô bôre dôriŋ tumôrŋge hen iyôŋ. Na ôbi á, kené liŋ aŋga bôrŋge gey ré hen. ¹⁷ Na tiri, aŋgaŋ kurôŋgi yi biŋ naŋ kaŋ Tunu ré men, kaŋ Tunu biŋ naŋ kaŋ kurôŋgi ré a men. Wôsa Tunu naŋ kurôŋgi yi, na biŋji ré. Aŋ gel wo kené lê aŋga bôrŋge gey hen mera ré. ¹⁸ Niŋba, hena Tunu toŋ hendi bô bôre ré dô tumôrŋge na, ken mô tō tōô to Moyis a ré niŋ.

¹⁹ Aŋgaŋ kurôŋgi yi ka biŋé li hen na, hônij dô bay a na: yɪnare toŋ iyôŋ a tōŋ hen men, ermé kwôlo habij men, lê aŋgaŋ iyôŋ a tōŋ men, ²⁰ tibé kamrê men, tibé tunu to habij bi ré li naŋ ci men, biŋé dôriŋ yirji men, naŋare men, terbére men, bô tarê men, lê janare men, kariŋare men, biŋare naŋ ka gey kwôlê woŋi men, ²¹ tu bôre men, kwoyé men, lamê men, lê aŋga dāŋgi ka habij ka yi mega bay ka hen a men. En kelêŋge haw hen mega wo na en kelêŋge tumô hen iyôŋ na, ka li are bay hen na, a ulê têrji bô *emê iyére to Emen né kwôy.

²² Niŋba, jé lê wo Tunu a na: peré yi men, yi derê men, bô jalê men, ulê bôô men, lê derê naŋ biŋé men, bô derê men, bôô pôn men, ²³ kalê jalê men, jerê yi sa lê aŋgaŋ habij a men. Lê aŋga dôri bay ka hen na, tōô to Emen kaŋ né. ²⁴ Kwo biŋé ka na ka Jésus Krist hen na, yi mega wo bay ré bér jé lêriŋi woŋ kurôŋgi yi wo habij

† Wôsa Sara na na to haali niŋ men, yê wore na naŋ a men.

†† 4: 23 Dé tō are 17: 16 ‡ 4: 27 Esay 54: 1 †† 4: 29 Dé tō are 21: 9

‡‡ 4: 30 Dé tō are 21: 10

††† 5: 14 Lébitik 19: 18

hen men, doy lê anɣa gay gay hen a men sa gurô tagelê iyôn. ²⁵ Mega wo Tunu béna nana mô tu geɲ hen iyôn na, bi hende dô tumôrna sa jé lêrena a men. ²⁶ Na yénge bay uwôyrê yi ré men, na cibɲge turna ré men, na liɲge janare ré a men.

Na liɲge naɲ yerna

6 Yênen, hena kené uwôn kwôni perêrɲge a hen sa lê ani kani ka habiɲ na, kenbay ka Tunu to Emen dô tumôrɲge hen na, ken herɲ naɲ dí geré wo dôri naɲ tôô to jali. En kelêrɲge pôn pôn kêm bi i i kôba, bô dô wô wo ma ka lê habrê bi wo hen iyôn men.

² Enɲɲge anɣa néy sarɲge a. Hena kené li hen iyôn na, ken li na tôô to *Krist hen. ³ Wôsa hena kwôni ré erem mega díré na kwo dami menba, na kwo dami bi wo hen né a men na, ôbi lam na yiri déɲ iyôn. ⁴ Bi i i kôba, kôbe jé lêri dô gel, a hena yiri ré yéri ba, na wô sa kibi jé lêri wori díba, bi ay gengiɲ naɲ kwo megêri ré.

⁵ Wôsa i i kôba, a sa débé tumô Emen a naɲ jé lêri jé lêri.

⁶ Kwôni wo bay geli Kwôlo Dôri wo Emen hen na, bi ôbi ay kibi ari upéri kêm biɲ ôbi geléri kwôlo Emen bi wo hen men. ⁷ Lamêrɲge yerɲge ré, kwôni nêem wo a wôriɲ naɲ Emen né. Wôsa na anɣa kwôni ci a ré walê díba, a walê ani ka đanɲi hôlmêrɲi a ré †. ⁸ Kwôni wo li anɣaɲ kurôrɲi yi ba, ôbi a upé sa kôbri gengiɲ sa anɣaɲ kurôrɲi yi men. Bay a na temare. Niɲba, kwo li anɣa Tunu ba, têbê sa kôbri ba, na merê tu geɲ wo naɲ kwini hen men. ⁹ Iyôn ba, bi yerna iléna sa lê anɣa dôri a ré wôsa hena nana dí tô lê anɣa dôri baa ré na,

† 6: 7 Jôb 4: 8, Gwosoy kwôlê 22: 8, Osé 8: 7

wulêri a sa wo na upé anɣaɲ sa kôbi ka dôri. ¹⁰ Iyôn ba, hena nana uwôn geré ba, na li derê naɲ biɲé kêm. Niɲba, kaɲ bay ayê bôô ba, na li naɲ ci daman a.

Gerɲé yêgê wo Pol yêge marɲi naɲ dosé to ôbi hô liɲi

¹¹ Kwôlo ayiɲ tôri nà hen na, na nôbi a lê magtubu hende to hen naɲ kôben mega ken gel wo en talêrê kadem kadem hen. ¹² Biɲé bay ka gey perêrɲge erenɲ bi kené wal keɲ hen na, na ka gey gelé na yirɲi mera. Bay li hen iyôn wô wo bay ma ré geliɲ tirɲi gusiɲ wô kibi temare to Krist kabré gurô tagelê a men. ¹³ Biɲé kaɲ bay walê keɲ bay ka hen kôba, biji kwôlê sa tôô hende to hen a ré, niɲba, bay li hen iyôn na wô uwôyriɲ yirɲi wo kené gey naɲ ci sa walê keɲ a iyôn mera. ¹⁴ Niɲba, kuɲê nôbi ba, hena ené di deɲgôn ba, en di na wô sa kibi temay Kelma wona Jésu Krist sa gurô tagelê. Wôsa kuɲê nôbi ba, sa kibi temay Jésu Krist hende to hen na, anɣa sa terare a nà yi môɲ temay are iyôn tun a men, nôbi en yi môɲ ené ma iyôn naɲ anɣa sa terare a nà men. ¹⁵ Na ôbi á, walê keɲ, walê keɲ ré kôba, na ani ré, niɲba, anɣa dô ba, na wo nana yi ari dé Emen ka kôrbi. ¹⁶ Biɲé kêm ka jé lêreɲi yi môɲ kwo en geliɲ haw hen iyôn na, bi bô jalê wo Emen naɲ berê tu ɲa tori baa naɲ ci piniji ré niɲba, bi baa naɲ biɲé ka Emen kêm men.

¹⁷ Wulê wo era baa tumô hen na, bi kwôni dôyrén ré niɲ, wôsa gusiɲ to en uworɲ wô sa Jésu hen na, tilere baa yen a baa ya tô.

¹⁸ Yênen, bi bô derê wo Kelma wona Jésu Krist baa naɲ ken kêm. *Amên, bi yi geliɲ hen iyôn.

Epêsiyê

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Nêm elê tôte wôd iyôn cêgi Jésus Krist a ná, églisnê ka bi bôrji sa *Krist a kwône ô tumô tumô bô emê wo Asi a wo kemnêy ba na sa iyé Turki hen. Eglisnê bay ka kêm hen bijn dô perêrji a, aŋ to Epês a ná, na to nêm kwôlê diyaŋ. Kergare tori toŋ ulê béré to têtê subu to Pol ô hen na, ôbi ô Epês a aŋ mô ya li elê subu (Jé lê bay jé 19: 1, 20: 1). Sapitre 3:1 kwôy sapitre 4: 1 ná, kôl wo Pol ré li magtubu hende to hen bijn Epêsiyênê na kirija ôbi ré baŋ daŋgay a. To ôbi li bijn kamaŋ ka Pilip a men, Pilémô men, Kwolôs a a men hen kôba, na daŋgay a a ôbi ré li biji hen men.

Kwôlo ôbi kôlji bô magtubu tori hende to hen na, gel wo ôbi ré li bijn na gawrê kwône díba, ré na kamaŋ ka Epês a piniji mera ré. Mawi kwôlo bô magtubu hende to hen a ná: Gengé wo naŋ kwini wo Emen genge. Bô gengé bi wo hen na, kôl na wo Emen ré sa dayê aŋga derômaran a naŋ ka sa terare a ná kêm aŋ bi ôbi sarji ré na pôn nêy hari, ôbi a na Krist. (Sapitre 1: 10.)

Sapitre 1:1-2 na, Pol kôl kwôlê dê dôriy tumô magtubu tôri hende to hen men, sapitre 6: 21-24 na, ôbi kôl kwôlê dê deriy kebre men. Kwôlê woŋ gelé wo ôbi li bô magtubu tori hende to hen na, ôbi soderéri kiriy wôd.

1. Sapitre 1: 3 kwôy sapitre 3: 21 ná, ôbi kôl na kwôli aŋga dê kiriy ka Emen li wô sarna naŋ geré wo Jésus Krist hen dema ré dô kwôli bijnare naŋ Jésus Krist men, naŋ bay ayê bôd a men. Men, gel dayê wo Emen ré day Jubnê naŋ bijné na Jubnê ré hen pôn bi ré yi bijné kari.

2. Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 6: 20 na, Pol kôlij Epêsiyê bi jé lêreji ré yi kwo kôrbi wô bijnare to bay bijn naŋ Jésus Krist hen. Ôbi a na hal woji bô églis a men, naŋ megêrji bay ayê bôd men, naŋ bijné ka bô iyére toji a men, naŋ bijné ka nô a men.

Bô magtubu tori hende to hen na, Pol pô are subu wô kôlij kwôli bijnare to bay ayê bôd. Aŋgaŋ gengé ka tumô ba, na kurôŋgi yi gawra aŋ Jésus Krist a na sari men, bay ayê bôd na yi men, aŋgaŋ gengé ka wôd ba, na iyére aŋ Jésus Krist a na keram wo bay diŋ tebre, aŋgaŋ gengé ka subi ba, na engé yi aŋ Jésus Krist a yé môy iba iyôn men, églis a yé môy iyore iyôn men. Aŋ gel wo hena bay ayê bôd ré dí yirji yôd kwôy yi Kelma woji wo pôn hen né ba, bijnare ré naŋ kwôy.

Dosé to Pol lijn bijné ka Emen ka Epês

1 Nôbi, Pol *ôbi jé wo Krist Jésus naŋ bô geyé wo Emen.

En li magtubu hende to hen béŋge kenbay bijné ka Emen ka Epês a. Kenbay ka ken débu geraŋ tô bijnare toŋge a naŋ Jésus Krist hen. ² Bi bô derê naŋ bô jalê wo Ibarna Emen naŋ kwo Kelma Jésus Krist baa naŋ ken.

Derê wo kwari naŋ wo Emen li naŋ bijné kibi Krist

³ Ayênange kibi Emen wo na Emen wo Kelma wona Jésus Krist men, na Ibari a men hen wôsa ôbi li dô naŋ na naŋ aŋga dôri ka gay gay kaŋ Tunu ka hena derômaran a. Ôbi béna hen iyôn wô wo nana bijn naŋ Jésus Krist. ⁴ Pa dema Emen na ré dí tô terare tô na, ôbi na terêna bi nana yi bijné kari wô bijnare to nana bijn naŋ Krist hen aŋ bi nana yij bijné ka yi naŋ jengêrji men, ka

ani kani ka habij naŋ yirji a a men tiri a. ⁵ Na wô geyé wo ôbi geyéna hen aŋa ôbi na ré genge ca tumô bi nana yij kamni sa kibi aŋga Jésus Krist li hen. Aŋ na bô geyé wori aŋa ôbi ré lijn are bay ka hen béna hen. ⁶ Ôbi li hen iyôn bi nana ay kibri wô bô derê wori bi wo dê kiriy hen. Derê wori bi wo hen na, ôbi béna na déy iyôn wôsa nana bijn naŋ Kemari wo ôbi geyri hen.

⁷ Wô bijnare to nana bijn naŋ Kemari bi wo hen aŋa ôbi ré têbe sarna naŋ kwôbri Kemari bi wo hen aŋ diŋ bôri jal sa têriy tona a aŋ na hen iyôn aŋa ôbi ré geléna damŋay derê wori hen. ⁸ Derê wori bi wo hen na, ôbi béna damaŋ men, béna tu melênê wo gay gay men, ermé wo dôri a men. ⁹ Aŋ bi nana hôn aŋga yi kinni uwôbêrji a ka ôbi na genge ca bi diré sa lê naŋ geré wo Krist, kwo Emen dôri hen hen. ¹⁰ Gengé wori bi wo hen na, na wo kirija wulêri sa nêm ba, diré sa dayê

aŋga derômarañ a nañ ka sa terare a nà kêm añ bi Krist, kwo Emen dôri hen pôn nêñ ré yi ôbi sarji.

¹¹ Men, sa kibi bijnare to nana bijn nañ Krist hen aña Emen na ré terêna ca tumô nañ gengé wori. Na gengé wo ôbi na genge men, na gey a men aña ôbi ré lij are bay ka kêm hen. ¹² Iyôñ ba, nabay ka nana bi bôrna tumô sa Krist a nij hen na, ayê kibi dampare to Emen yi wô sarni.

¹³ Kenbay kôba, kirijna na ken toy béré wo gengijn sa kwôlê woñ tiri wo gengijn sa Kwôlo Dôri wo gôlij nañ ken hen na, ken bi bôrñge sa Krist a aña Emen né talênge are yernge a hen. Aŋga ôbi talênge yernge a hen bay a na Tunu toñ hendi bô bôrê to ôbi na genge diré béñge hen. Añ ré gel wo nana na kari. ¹⁴ Tunu hende to hen a na ari upé ka tumô ka Emen genge diré sa bijn bijné kari hen. Iyôñ ba, naa sa upé tô ari upé ka baa hen kirijna Emen a sa derêna kibi habré a yôd añ hen. Iyôñ ba, na ayênge kibi dampare tori.

Pol uwôl Emen wô bay ayê bôd ka Epês

¹⁵ Na tôri bi wo hen aña, kirijna ené toy wo kené ay bôrñge bijn Kelma Jésus men, kené pur bijné ka Emen a men na, ¹⁶ en liri dosé kwôy kwôy wô sarñge. Kirijna en uwôl Emen na, en uwôli wô sarñge men ¹⁷ bi Emen wo Kelma wona Jésus Krist wo na Ibarna woñ ôbi hini emê hen bi ré béñge tu melênê nañ geré wo Tini to a yêgê sari béñge hen men, ka hônijnni derê a men hen. ¹⁸ Men, en uwôli bi turñge ré jôrij sa aŋga ken di bôrñge sara ka ôbi uwôgênge kwôlijni hen men, en uwôli bi kené hôn dampay aŋga dôri ka gay gay ka Emen na genge diré bijn bijné kari hen. ¹⁹ Men, en gey bi kené hôn néé wori wo dé kirij wo li jé yerna nabay ka nana bi bôrna sari a hen. ²⁰ Na néé bi wo pôn hen a Emen na ré bi Krist na jijn sijn kampê añ sa biri ô merê sa kôbri woñ gusurô a derômarañ a hen. ²¹ Na kirij bay ka hen a Emen né diré sa tunu to gay gay to ôrij nañ tôd hen men, to ôrij nañ néé wo gay gay kêm a men. Men, sa kenare to gay gay a hen men, dere sa ka gôlij sa kirij a a men. Men, sa hini wo yôñ yôñ woñ dampare wo uwôgijn haw na, mera ré nijba, kwo a uwôgijn tôre cêgê a men hen.

²² Men, Emen biri are kêm kôbri a bi ôbi ré ôm sarji. Mega wo ôbi biri are kêm kôbri a bi ôbi ré ôm sarji hen iyôñ na, ôbi biri yi Kelma sa églis a a men †. ²³ Hende a na yiri wôsa na bôre a a bijné ré hônijn Krist men, gelij hal wori kêm a men. Mega wo yi Krist bi a kôba, nana hônijn Emen men, gelij hal wori kêm a men hen iyôñ.

Emen gôlij nañ bijné nañ bô derê wori

2 Ca ba, na ken yi môñ temay gawrê iyôñ wô kibi bê wo ken bijn Emen kwôlê ré hen men, wô kibi têrij tonje a men. ² Ca ba, jé lêrenge na habijn mega

† 1: 22 Kurôñ kibé 8: 7

jé lê bijné ka sa terare a nà habijn hen iyôñ men, na jé lê dami wo tunu to habijn toñ hendi néé to bô kal a hen a, na kené ô tôre a men, na hende a lê jé haw hen bô bijné kañ bay nariñay Emen kwôlê hen a men. ³ Ni-bay kêm na nini yi mega bijné bay ka hen men. Wôsa kirijna na nini lij aŋga bôrni na gey hen men, ka ermê woni na yi sara hen a men. Wôsa na nana yêñ na bô habré a. Añ ré niné gelij gusijn tô bô tarê wo Emen a wô kibi jé lêreni bi wo iyôñgi bi wo hen mega bijné iyôñ men.

⁴ Nijba, Emen na, bô tu ña tona damañ men, ôbi geyéna damañ a men. ⁵ Tôri bi wo hen a, nabay na nana yi môñ temay gawrê iyôñ wô kibi têrij tona. Añ yi mega Emen ré béna na nana ji si kampê a nañ Krist iyôñ men. Na tiri, na nañ bô derê wori a, ôbi ré gôlij nañ ken déñ iyôñ hen. ⁶ Wô kibi bijnare to nana bijn nañ Krist hen na, ôbi bi nana ji si kampê nañ di bem hen men, hô déna bi nana ô emê iyére nañ di derômarañ a a men. ⁷ Ôbi li nañ na hen iyôñ bi diré gelij bijné ka ré era hen bô derê wori wo dé kirij wo diré li nañ na, nañ geré wo Jésus Krist hen. ⁸ Na tiri, Emen gôlij nañ ken nañ bô derê wori men, wô sa kibi aŋga Jésus li hen a men. Na wô kibi lê aŋgaŋge ka dôri a kené gôlij hen né, nijba, Emen béñge na déñ iyôñ. ⁹ Ka kelê yañ ba, ré na sa kibi jé lêrenge wo dôri aña Emen né gôlij nañ ken hen. A iyôñ ba, kwôni a nême dê dengôri sara ré pa pa. ¹⁰ Na tiri, na Emen bi a hô déna wô kibi bijnare to nana bijn nañ Jésus Krist hen bi nana lij aŋga dôri ka gay gay. Añ aŋga dôri bay ka hen na, ôbi na bu sa têrji tumô bi nana sa li.

Bay ayê bôd kêm bijn pôn tô Jésus Krist a

¹¹ Kenbay ba, ken yêñ Jub ré. Nijba, bi bôrñge jibénge sa aŋga na sa sarñge a hen. Jubñê uwôge yirji bay walê keñ añ kenbay ba, bay uwôgênge bay walê keñ né. Nijba, walê keñ bi wo hen na, na aŋga kôbi gawra a lê mera. Iyôñ ba, kenbay ka kena Jubñê ré bay ka hen na, erménge sa kwôlo na: ¹² Wôsa wulê bi wo hen na, na ken kelañ nañ *Krist men, na ken nême yé perê bijné ka Emen na cobji hen né men, aŋga Emen na genge diré biji sa kibi dayê wo ôbi na dayji nañ di hen na, ken da kwa a ré a men. Men, aŋga na kené bijn bôrñge sara na nañ men, Emen kôba, na ken hônî ré a men. ¹³ Nijba, haw hen sa kibi bijnare tonje nañ Jésus Krist na, kenbay ka ca ba, na ken kelañ nañ Emen hen na, haw hen ba, ken da nañ di sa kibi temay Krist to ayijn yiri lij sarga hen. ¹⁴ Wôsa na wô sari aña nana môrij nañ bô jalê hen. Réba ca ba, Jubñê nañ bijné ka na Jubñê ré hen, na nana bijné ka gay gay, nijba, ôbi li añ nana yi tô yê wo pôn. Men, ca ba, dôrijare na uwôl gurô perêna nijba, ôbi mène dôrijare hende to hen añ nañ temayri. ¹⁵ Ôbi mène tôd to Jubñê nañ aŋga gay gay ka bay genge hen añ diré dayijn Jubñê nañ

bijné ka na Jubñê ré hen pôn aṅ bay ré yi bijné ka gay gay ré nij. Men, bay ré hô yi tô mōṅ wo kôrbi sa kibi bijnare to bay bijn aṅ di hen. Na hen iyôṅ a ôbi ré bi bô jalê yi perêrji a men. ¹⁶ Sa kibi temare to Krist ma sa gurô tagelê hen na, ôbi mêne dôriṅare to na yi perêrji a hen aṅ men, dayji bi bay yi kurôṅgi yi wo pôn men, hô biji pôn aṅ Emen a men. ¹⁷ Na ôbi á, Krist, kwo Emen dôri hen ré era sa uwôl béré Kwôlo Dôri wo kôl kwôli bô jalê béṅge kenbay ka kena Jubñê ré ka na ken kelan aṅ Emen hen men, bijn Jubñê ka na da aṅ di hen a men †. ¹⁸ Wôsa na sa kibi aṅga Krist li hen aṅa nabay Jubñê aṅ bijné ka na Jubñê ré hen kêṅ, nana nêṅmê uso da ligi Emen Iba bijné a bem aṅ nêé wo Tunu toṅ hendi bô bôré hende to pôn hen.

¹⁹ Ôbi a, haw hen kené na kergê ka hena kelan ré nij, nijba, kena kam iyére mega kwo bijné ka Emen iyôṅ men, ken yij kam Emen a men hen. ²⁰ Wôsa bay jé aṅ bay kibi Emen a yé mega tô iyére to diṅ aṅ kenbay ken gerem wo bay jubu sara. Iyére hende to hen na, Krist a na keram wo bay diṅ tebre. ²¹ Men, na sa kibri aṅa iyére hende to hen ré môriṅ geraṅ hen men, ôbi buru diṅ debu tumô tumô bi ré yi iyéy Emen to ré yi aṅ jengêre wô kibi Emen. ²² Bijnare to ken bijn aṅ Krist hen na, kenbay kôba, ken yi mōṅ gerem wo bay jibij iyére iyôṅ aṅ bay ayê bôṅ kêṅ bi kené yij iyére to Tini Emen mô bô hen.

Jé wo Pol li wô sa bijné ka na Jubñê ré hen

3 Na wô bi wo hen aṅa, ené uwôl Emen wô sarṅge, nôbi Pol wo en yi daṅgay a wô kibi Jésu Krist hen men, wô sarṅge kenbay ka kena Jubñê ré hen a men. ² Wôsa en hôn wo na kené toy mega wo Emen a ré ben jé bi wo hen aṅ bô derê wori bi ené li wô sarṅge. ³ Ôbi yêge sa aṅga yi aṅa kini uwôbêrji hen ben bi ené hôn. Na are bay ka ôbi yêge sarji ben hen aṅa, ené li kwôliji bô magtubu a dê béṅge hen. ⁴ Hena kené dêṅse ba, ka henê mega wo kwôlo yi aṅa kini uwôbêri wo gengij sa Jésu Krist hen na, ené hôn dô. ⁵ Kwôlo yi aṅa kini uwôbêri wo gengij sa Jésu Krist bi wo hen na, tumô ba, Emen na yêge sa kwôlê bi wo hen bijn bijné ka tumô hen ré nijba, haw hen aṅ geré wo Tini na, ôbi yêge sa kwôlê bi wo hen bijn bay jé aṅ bay kibri ka ôbi na diji aṅ jengêrji hen. ⁶ Kwôlo Emen yêge sari bi wo hen na, na wo aṅ geré wo Kwôlo Dôri na, bijné ka na Jubñê ré hen ré uwôṅ derê wo Jubñê uwôṅ hen men. Men, bay na kurôṅgi yi wo pôn aṅ ci men. Aṅ sa bijnare tona aṅ Jésu Krist na, aṅga Emen genge díré bijn Jubñê hen kôba, bay uwôṅ aṅ ci men. ⁷ Emen aṅ bô derê wori a ré ben bi ené yi mana wori aṅ nêé wori bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri. ⁸ Perê bijné ka Emen a kêṅ hen na, nôbi ena ani ré woṅ kwôy nijba, Emen li dô aṅ en aṅ ben bi ené kôlij kwôli derê wo

† 2: 17 Esay 57: 19

dê kirij wo na uwôṅ tô *Krist, kwo Emen dôri hen hen bijn bijné ka na Jubñê ré hen. ⁹ Aṅ bi ené bi bijné kêṅ ré hôn wo iyeṅ a aṅga yi kini uwôbêrji a ka Emen na genge díré lê hen ré yé mōṅ mōṅ ba? Na ôbi á, Emen woṅ ôbi dé are kêṅ hen, na gem are bay ka yi aṅa kini uwôbêrji hen aṅ di tô. ¹⁰ Aṅ sa kibi églis na, bijné ka ôriṅ aṅa tôṅ men, bay nêé a men, ka derômaran a ré hônij tu melênê wo Emen wo gay gay hen. ¹¹ Ôbi li hen iyôṅ aṅ ermé kwôlo ôbi na erem ca dema tô terare na ré diṅ tô hen, aṅa Jésu Krist Kelma wona ré sa li hen. ¹² Wôsa nana bijn pôn aṅ Krist, sa kibi aṅga ôbi li hen a men, aṅa nana nêṅmê erê ligi Emen a aṅ bôṅ pôn hen. ¹³ Ôbi á, ené sôm sarṅge a bi yerṅge ré ilêṅge wô gusij to ené gelij wô sarṅge hen né. Wôsa gusij hende to en gelij hen na, a saṅ aṅ derê wo dami béṅge.

Peré wo Krist peréna

¹⁴ Na wô sa bi wo hen aṅa, ené jubu guban tumô uwôlij Ibarna Emen hen. ¹⁵ Na sa kibi Ibarna Emen bi aṅa tô yê bijné ka derômaran a aṅa ka sa terare a na ré yij ya hen. ¹⁶ Wôsa Emen aṅa damṅay aṅga dôri gay gay ka ôbi bijn bijné ôbi á, ené uwôli bi Tini ré béṅge nêé bi kené birij bôriṅge iyére dem aṅa kené yij bay ayê bôṅ ka debu geraṅ tô. ¹⁷ Men, en uwôli bi sa kibi ayê bôṅ woṅge na, Krist ré mô bôriṅge a yôṅ. Men, en uwôli bi kené pur Emen men, kené pur megêriṅge a men. Ôbi a yé mōṅ hanêriṅge wo tôbij tôṅ iyôṅ men, mōṅ iyére to tôre diṅ dô iyôṅ a men hen. ¹⁸ Na ôbi dema kenbay aṅ megêriṅge bay ayê bôṅ ka kwôni hen, kené hônij peré wo Krist ré peréna hen na, ré dami dê kirij wo kwari ré aṅ. ¹⁹ Men, en uwôli bi kené hôn peré wo Krist bi wo nana nêṅmê henê ré hen kwôy wo hal wo Emen kêṅ ré yi yerṅge a.

²⁰ Emen na ôbi nêṅmê lê are kêṅ. Ôbi nêṅmê lê aṅga dê sa ka naa engereri ré li béna hen men, dê sa ka naa erem hen a men. Ôbi nêṅmê lê hen iyôṅ aṅ nêé wori wo li jé yerna hen. ²¹ Ayênaṅge kibri wô kibi aṅga dôri ka ôbi li aṅ geré wo églis men, aṅ geré wo Jésu Krist a men hen. Ayênaṅge kibri hen iyôṅ kwôy aṅ elê elê yôṅ.

*Amên, bi yi gelij hen iyôṅ.

Kurôṅgi yi Jésu Krist na pôn nêṅ hari

4 Ôbi á, ené sôm sarṅge a nôbi wo en yi daṅgay a wô wo en li jé bijn Kelma hen, bi jé lêriṅge ré yi mega kwo Emen na gey kirijna ôbi na uwôgêṅge hen. ² Yêṅge bay dê dengô ré men, lêriṅge iyére aṅ bijné ré men, yêṅge bay ulê bôṅ men, uwôlijṅge bôriṅge sa yerṅge a wô peré wo ken perij hen men. ³ Lêriṅge kwôy bi bijnare to Tunu li aṅ ken bijn hen na, ré mênij né. Nijba, ken môriṅge aṅ bô jalê. ⁴ Wôsa bijné ka Emen kêṅ na, yi mōṅ gawra wo pôn iyôṅ men, Tunu toṅ

hendi bô bôre kôba, na pôn a men. Men, anga ken bi bôrnge sara kené sa upé ka Emen na uwôgênge kwôliji hen kôba, na pôn a men. ⁵ Men, nabay kê m kelmarena na pôn men, bôrna wo nabay kê m nana ay bij Emen men, batêm to bay lêna hen a men kôba, na pôn. ⁶ Men, Emen na pôn nêj hari a ré na Iba bijé kê m men, na ôbi sa are kê m men, li jé na j geré wo bijé kê m men, mô bô bijé kê m a men.

⁷ Nijba, Emen béna nabay pôn pôn kê m gwosoy jé, nijba, na *Krist a céna mega ôbi gey. ⁸ Na ôbi á, ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ôbi day ta mereg

an ôbi pô bijé ka ôbi peraji kibi kumbul a hen tôri a gelij bijé

an ôbi céj bijé anga gay gay †.»

⁹ Lij bô magtubu to Emen kôl iyôn ba: «ôbi day ta» hen ba, bôri na iyej pôn ba? Kôl na iyôn ba, tumô dem ba, ôbi ré herbe tôn kwôy tô terare a. ¹⁰ An ôbi bi wo herbe tô terare a hen na, ôbi a na kwo day ta sa derômaran yej an bi diré lê bi ari déri ré dôrij cerêd mega diré gey hen iyôn. ¹¹ Na ôbi na jiri a céj bijé jé lêreji jé lêreji hen. Na ôbi á, ôbi ré bij ka pôn ré yi bay jé men, ka pôn ré yi bay kibi Emen men, bay uwôlê bére Kwôlo Dôri men, bay berê sa églis an gelij bijé kwôlo Emen a men hen. ¹² Ôbi dí gawrê bay ka hen iyôn, bi bay ré jan bay ayê bôd bi ré lij jé wo Emen an bi églis to yi môj kurôngi yi Krist iyôn hen ré gesij ôrij tumô tumô, ¹³ hen iyôn kwôy wo nabay kê m naa bijge pôn sa ayê bôd wona men, naa bij sa henê wo nana hôn Kema Emen hen a men. Ôbi á, nana yij surjê tô ayê bôd wona kwôy wo naa sa yij môj Krist iyôn hen.

¹⁴ Wulê bi wo hen na, naa yé kamrê ka dê dê ré nij men, naa yé mega bato wo mêw tôri ôrij si na si na hen né nij men, naa dé bi angan gelé kan benare ka bijé ka yi môj kal iyôn hen terêna ôrij né nij men, naa dé bijé lamêna na j gwosore toji hen ré nij a men. ¹⁵ Nijba, kirina nana perij yerna an kôlij yerna kwôlê wôj tiri hen iyôn na, naa yij ka surjê sa anga gay gay a tô Krist a wo na ôbi sarna hen. ¹⁶ Nijba, na sa kibri ana nana yij yi wo pôn hen, men kam yi bay ka hen ré jimnij na jini kini hen an kam yi bay ka gay gay hen ré lij jé wo gengij sari sari hen a men. Ôbi á, yerna ré débij gesij wôsa bay ayê bôd perij yirji.

Bijé ka bij na j Krist hen na, bi jé lêreji yi kwo kôrbi

¹⁷ Kwôlo na kelê hen na, en kôl na jini Kelma. En uwôlênge bi jé lêrengé ré yi môj kwo bay henêre Emen né hen né nij, wôsa na bijé ka ermé kwôlê woji na kwoj ani ré hen men, ¹⁸ ermé woji yi môj kirij kan dilemne iyôn men, gelê wo Emen gôlij na j bijé hen kôba, bay uwôn ré a men. Wôsa sarji iyêre an bay hôn ani ré a men. ¹⁹ Men, tayre diji ré men, bay ay yirji lij

an ga habij ka gay gay ka bay gey lê hen iyôn kwôy kwôy hen men.

²⁰ Kenbay ba, na hen iyôn a bay na ré gelênge gengij sa Krist hen né. ²¹ En hôn wo na kené toy kwôli tumô nij. An tu kwôlê wo bay na gelênge kenbay ka ken bij na j Krist hen na, hena na yiri a. ²² Iyôn ba, bi jé lêrengé yi môj kwo cay ré nij. Jé lêrengé wo cay bi wo hen li an ken yi bijé ka doj lê an ga habij lêngé an mênênge. ²³ Iyôn ba, ken bi Emen bul jé lêrengé men, ermé wongé a men, bi yi kwo kôrbi. ²⁴ Men, bi jé lêrengé wo kôrbi bi wo hen, yi môj kwo Emen hen iyôn. Jé lê wo kôrbi bi wo hen na, bi bij na j tu kwôlê men, kwôlê wôj derôre men, bi dé tu Emen a men.

²⁵ Iyôn ba, ken kôljnge kwôlê wôj benare ré nij, nijba, kôljnge yerngé kwôlê wôj tiri, wôsa nabay kê m nana yi môj kurôngi yi wo pôn iyôn ††. ²⁶ Hena bôrnge ré tarênge na, ken dí bô tarê bi wo hen lêngé an ken lij ani ka habij né men, ken dí tare kurij sara ré a men †. ²⁷ Diba ken dij ôbi bare geré ré. ²⁸ Bi kwôni wo na gemsêre ba, bi gômse ré nij, nijba, bi li jé dama j na j kôbri wori uwônij are na j gerérji wô lij na j yiri men, ré li na j bay nimré a men. ²⁹ Kelênge kwôlo habij ré nijba, ken kôl kwôlo a lê na j megêrnge dí men, ken kôl na kwôlo a nê mê dôbij ka toy kebrenge a hen ibiyare men. ³⁰ Lêngé bi tu Tini Emen li na ré. Hende na an gan talê ka ôbi talênge yerngé a an gel wo kené na kari. An tôre cêgê ba, Emen ré sa gôlij na j ken yôd hen. ³¹ Iyôn ba, ken dí ermé wo habij wo gay gay wo yi bôrnge a hen men, bayi kwôlê men, bôd mênê men, bôd tarê men, na jare men, tirijare a men na, ken dí baa. ³² Nijba, ken li dô na j megêrnge men, ken bôrij tu na tonge men, dijnge bôrnge jal mega wo Emen dij bôri jal sarngé a wô bijare to ken bij na j Krist hen men.

Jé lê bijé ka mô kirij ka perangi a

5 Haw hen kena kam Emen ka ôbi perênge, iyôn ba, ken bi jé lêrengé yi mega kwori hen iyôn men. ² An ga yôn yôn ka ken li ba, ken li hen iyôn perij megêrnge dama j mega wo *Krist peréna an ay yiri bij temare wô sarna hen iyôn men. Ôbi ay yiri bi môj lari wo bay ca tebij Emen iyôn an dé tu Emen.

³ Haw hen wo kena ka Emen nij hen na, bi kwôli yijare to j iyôn a tôn men, uwôrijare môj garê iyôn men, tu bôriyare a men na, bi kwôliji kôlij perêrnge a ré nij men, ⁴ dênge wo kené kôl kwôlê wôj tayre na j kwoj galê ré nij men, kené pelijge pelijare to habij hen ré nij a men, nijba, ken lij Emen dosé wô an ga ôbi li hen dí. ⁵ Iyôn ba, ken hôn wo upé kini merê bô emê iyêre to Krist a na j to Emen a na, ré yi gengij na sa yijare to j iyôn a tôn hen ré men, sa bay uwôrijare môj garê iyôn hen né men, sa bay garemnê are hen

† 4: 8 Kurôj kibé 68: 19

†† 4: 25 Jakari 8: 16 † 4: 26 Kurôj kibé 4: 5

né a men. Wôsa ôbi garemne are na, garemne anğari bay ka hen yi mega kamrê kari iyônğ.

⁶ Bi bijnê lamênge nağ kibi derê woji hen né, wôsa anğa habijn bay ka hen iyônği hen a lê bô Emen tari sa bay narê kwôlê a hen. ⁷ A iyônğ ba, ken li milğare nağ bijnê bay ka iyônği hen né. ⁸ Wôsa ca ba, na ken mô bô dilemne a niğba, haw hen wo ken bijn nağ Kelma hen na, ken mô na kirijn ka peranği a niğ. Iyônğ ba, bi jê lêrenge yi mega ka mô kirijn ka peranği a iyônğ dî. ⁹ Wôsa lê anğa dôri men, kağ derôre men, kağ tiri a men, hena na kirijn ka peranği a. ¹⁰ Masênge bi ken li anğa a dôriğ Kelma Jêsu hen dî.

¹¹ Bijnge nağ bay lê anğağ dên iyônğ ka liğ bô dilemne a hen né, niğba, ken dô tô jê lêreji woğ dên iyônğ bi wo hen ta dî. ¹² Wôsa anğa bijnê bay ka hen li nağ ãalê hen na, hena niné kôl kwôliji ta kêm ba a yé tayre damağ. ¹³ Ağ kirija are bay ka kêm yi tu wolé na, bijnê a gelé derêrji réba habrêrji lew. ¹⁴ Wôsa anğa yi tu wolé na, na ka peranği. Na ôbi á, bay ré kôl iyônğ ba:

«Jôbi wo ju yi kum hen na,
engijn ağ ju bér perê bijnê ka ma a
ağ Krist a bem merê kirijn ka peranği a.»

¹⁵ Iyônğ ba, ken kôbe jê lêrenge dô. Bi jê lêrenge yi môğ kwo bijnê ka hôn ani ré hen iyônğ né, niğba, bi yi môğ kwo bijnê kağ bay tu melênê iyônğ dî. ¹⁶ Wulê wo nana môriğ haw hen na, na wulê wo habijn, iyônğ ba, hena kené uwônğ geré wô liğ anğa dôri ba, ken li kwôy kwôy. ¹⁷ Yénge kwôbrê ré, niğba, ken mase wô henê anğa Kelma Jêsu gey bi kené li hen.

¹⁸ Ken yi bay kwoyé ré, wôsa kwoyé na anğa mênê gawra, niğba, ken dî Tunu toğ hendi bô bôrê wôn bôrnge dî. ¹⁹ Dôbijnge ibiyare bôrnge a nağ kurônğ woğ ayijn kibi Emen men, nağ kurônğ wo gay gay wo Tini bénge hen men, ken kebe hen iyônğ heramiğ Kelma nağ bôd pôn a men. ²⁰ Liğge Ibarna Emen dosé kwôy kwôy sa are kêm a nağ hini Kelma wona Jêsu Krist.

Hal wo dôri wo yébé nağ kwo kwôrnêrji

²¹ Kenbay ka ken bijn Krist kwôlê hen na, dô wo kenbay kôba, ken dôbijn sarğge men.

²² Yébé, dôbijnge kwôrnêrnge sarğge mega wo ken dôbijn Kelma hen iyônğ men. ²³ Wôsa kurô iyére a na Kelma wore mega wo Krist na ôbi sa églis hen iyônğ men, hende na yiri men, na ôbi a gôliğ nağ tu a men. ²⁴ Iyônğ ba, bi yébé dôbijn kwôrnêrji sarji sa are kêm a mega wo églis dôbijn sare bijn Krist hen iyônğ men.

²⁵ Imrê, kenbay kôba, ken pur yébérnge mega wo Krist periğ églis ağ ayijn yiri bijn temare wô sare hen iyônğ men. ²⁶ Ôbi li hen iyônğ bi diré dère nağ jengêre bijn Emen, ôbi pule nağ kam men, nağ kwôlê wori a men. ²⁷ Wôsa ôbi li bi hende ré sa tumôri a nağ hini emê men, bi hende ré sél men, yere ré léé ré men, ré yi kworijn ré a men, ağ bi ani kani ka habijn ré nağ yere

a. ²⁸ Kwo kwôrnê yébé kôba, na hen iyônğ hende to hen men. Bi bay pur yébérnge mega wo bay periğ kurônği yiriğ hen iyônğ men. Wôsa kwôni wo pur tamni ba, pur na yiri ôbi gağ. ²⁹ Wôsa kwôni wo tôriğ kurônği yiri wori ba, nağ, niğba, ôbi biri emê men, gemni dô môğ kwo Jêsu liğ églis hen iyônğ. ³⁰ Wôsa nabay kêm nana yi môğ kam yi Krist hen iyônğ. ³¹ Liğ bô magtubu to Emen a kôl iyônğ ba: «Na hen iyônğ ağa iba ré dé ibari nağ yori ağ, ağ bay nağ tamni a merêji bem wô wo haw hen bay na kurônği yi wo pôn †.» ³² Kwôlê bi wo hen na, na kwo dami wo yi kini uwôbêri a wo magtubu to Emen yége sari béna. Ağ en hôn wo kwôlê bi wo hen ré kôl gengijn na sa Krist nağ églis. ³³ Men, kwôlê bi wo hen yi gengijn sarğge kenbay men. Bi i i kôba, gey tamni mega wo ôbi geyijn yiri hen iyônğ. Men, yébé kenbay kôba, ken bijn kwôrnêrnge kwôlê men.

Hal wo kamrê wo dôri men kwo balêrji wo dôri men

6 Kamrê mega wo kena ka Kelma Jêsu hen na, ken bijn balêrnge kwôlê wôsa na hal wo dôri. ² Tôd Emen to pônî kôl iyônğ ba: «Bijn ibam nağ yom kwôlê.» Tôd hende to hen, na to tumô to era nağ terê kibi.

³ Terê kibi wo era nağ tôd hende to hen a na: «Bi yem ré dôrem men, jeré môriğ cêgem kelağ sa terare a na a men ††.»

⁴ Kenbay balê kamrê na, ken li bi bô kamnenge tarji ré, niğba, ken gemji men, ken gelji men, ken halji a men, mega wo Kelma Jêsu geléna geréri hen iyônğ.

Hal wo dôri wo limé nağ kwo bay iyéreji wo dôri men

⁵ Kenbay ka kena limé hen na, bijnge bay iyérenge kwôlê men, ken hareji men, ken wuré tumôrji a men, lénge jê nağ bôrnge pôn a men. A hena kené li hen iyônğ na, na *Krist a kené biri kwôlê sari a hen, ⁶ dîba, ken li na wô tirji ré men, bi bay ré denénge a men mera ré, niğba, ken li are kêm ka Emen gey hen nağ bôd pôn wôsa kena limé ka Krist. ⁷ Lénge jê biji nağ yi derê mega kené li bijn na Kelma iyônğ dîba, ken li mega wo kené li bijn na gawrê iyônğ né. ⁸ Henénge mega wo hena kwôni wo ré na lema, ré na lema ré kôba, Kelma ré sa têbêri sa kôbri wô kibi lê anğari ka dôri ka ôbi li hen.

⁹ Kenbay bay iyéy limé kôba, ken li dô nağ ci hen iyônğ men dîba, ken kôlji na sênge na sênge iyônğ né. Henénge mega wo kenbay nağ limé kanğ bay ka hen kêm ôbi iyéyrenge wo dami wo derômarağ a ré na pôn nêğ hari. Ôbi dô tu gawrê ré.

Anğağ mağê ka Emen bijn bijnê kari

¹⁰ Gerjê kwôlê wupê wo na kelénge a na: Bi nérnge ya tô Kelma wona nağ néé wori wo dami wo ôbi bénge hen. ¹¹ Perénge anğağ mağê kêm ka Emen bénge hen

† 5: 31 Dé tô are 2: 24 †† 6: 3 Sé nô 20: 12

kôbrenge a aŋ kirija Sidan ré era wô lamêrnge ba kené gôlij gwosore tori. ¹² Wôsa kumbul wo nana li hen na, na naŋ gawrê ré, niŋba, na naŋ tunu to habij to ôm sa kirij men, to ôrij naŋ tôô men, to ôrij naŋ néé to bô dilemne a hen naŋ to habij to bô kal a to ôrij naŋ néé hen a men. ¹³ Iyôŋ ba, ken pô aŋgaŋ maŋê ka Emen. Ôbi á, kirija wulê wo habij ré sa sarŋge a ba, kené ðebij Sidan iyêre men, kené ðebij geraŋ sa têrnge a kwôy wo ken derij kibi kumbul.

¹⁴ Iyôŋ ba, ken ðebu sa têrnge a, aŋ bi tu kwôlê yi môŋ arij woŋ harê tô bôô iyôŋ men, bi lê aŋgaŋ derôre yi môŋ *bargay kaŋ kumbul ka ken tôbe têlij kabêrnge iyôŋ men †. ¹⁵ Yerŋge wo gwaŋge tô ulê béré Kwôlo Dôri wo bij biŋé bô jalê hen na, yi môŋ garbê ka ken tôbe têrnge a iyôŋ men ††. ¹⁶ Bôrnge wo ken bi naŋ wulê wulê sa Emen a hen na, yi môŋ malare to ken têlij yerŋge aŋ kirija ôbi bare ré heronŋge naŋ ðêsê ka tare yirji a hen ba, ré sa bare maŋêrji aŋ.

¹⁷ Men, eŋgéŋge gelê wo yi mega jabga woŋ kumbul wo ken tôbe sarŋge a iyôŋ men, ken eŋge kwôlo Emen wo yi mega yebere toŋ kaskar to Tunu toŋ hendi bô bôre bi hen ‡. ¹⁸ Are bay ka kêŋ ka ré ðeŋsij hen na, ken uwôl Emen bi ré li naŋ ken sara. Merênêŋge sa uwôlê Emen a ré mega wo Tunu geléŋge hen iyôŋ.

† 6: 14 Esay 11: 5, 59: 17 †† 6: 15 Esay 52: 7 ‡ 6: 17 Esay 59: 17, 49: 2

Iyôŋ ba, ken mô tu geŋ men, ken lêŋnê tô a kwôy men, ken uwôl Emen wô bay ayê bôô kêŋ a men. ¹⁹ Men, ken uwôli wô san bi kirija ené ay kwôlê wô kelê ba, ôbi ré bèn kwôlê wo dôri keben a bi ené kôl naŋ ibiyare wô kôlij biŋé Kwôlo Dôri wori wo yi naŋ kibi ni uwôbêri hen bi bay ré hôn. ²⁰ Na sa kibi Kwôlo Dôri bi wo hen aŋa ené yij ôbi derê kwôli Krist men, en yij danggay a a men hen. Uwôlêŋge Emen bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen naŋ ibiyare wôsa dô lê ðiba, bi ené hare ré.

Dosé to ôbi liji wô derij kibi kwôlê wori

²¹ Yêna Tikik wo nana piri wo li jé wo Kelma naŋ bôô pôn hen na, ôbi a sa kelêŋge kwôlo gengij san aŋ bi kené hôn ené yi iyeŋ ba men, na mi a ené li ba, a men ††. ²² Na wô bi wo hen aŋa ené jéri yerŋge a, bi ôbi ré ô kelêŋge kwôlini men, ré dôbêŋge ibiyare bôrnge a a men hen.

²³ Bi Ibarna Emen naŋ Kelma wona Jésu Krist bij yênerni bay ayê bôô kêŋ bô jalê men, bi li bi ken perij yerŋge men, ken bij bôrnge sa Jésu Krist a a men tumô tumô. ²⁴ Bi Emen tô kibri sa biŋé kêŋ ka pur Kelma wona Jésu Krist naŋ bôô pôn naŋ wulê wulê hen.

†† 6: 21 Jé lê bay jé 20: 4

Pilipinê

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilip ná, ná sa iyére to yi bô Erôp a aṅ hende a na sa iyére to tumô cog cog to Pol uwôlij béré Kwôlo Dôri ya. Kergare to têê wô toṅ ulê béré to Pol ô hen aṅa ôbi ré dṅ tō églis hende to Pilip a hen. (Jé lê bay jé: 16: 12-40.) Elê kwône cêgê kirija ôbi yṅ dangay a hen aṅa ôbi ré lij magtubu hende to hen. Na magtubu toṅ baliyare senge wôsa ôbi gey liji na dosé wô aṅga bay jéṅ Epaprodid eraṅ biri kirija ôbi na mô bô nimiré a hen men, ôbi gey dôbêji ibiyare bôrji a bi bay ré ay yirji biṅ *Krist naṅ bôô pôn díba, bay ré dṅ kwôni lamji naṅ aṅgaṅ gelé kaṅ benare ka ay tō yé perêrji a hen né.

Aṅga tumô ba (Sapitre 1: 1-11), Pol kôl na kwôli yi derê wori men, kwôli dosé to ôbi lij kamaṅ ka Pilip wô lê wo bay na li naṅ dṅ hen a men, dema ré kôlji kwôli aṅga ré sa sari a hen tō. Ôbi kôl kwôli aṅgaṅ dé bôô sara kari ka dṅ ré ôriṅ tō biṅare tori a naṅ Jésu Krist bi wo dṅ ré hôn bô wulê wo kiyay ré hen. (Sapitre 1: 12-26.) Men, ôbi dôbṅ Pilipinêṅ ibiyare bôrji a bi bay ré debṅ geraṅ tō ayê bôô woji a men, bay ré biṅ perêrji a men, ré dôbṅ sarji men, ré lij naṅ yirji a men mega Jésu Krist gel hen iyôṅ. (Sapitre 1: 27 - sapitre 2:28.)

Pa dema si Pol naṅ bay ayê bôô ka Pilip ré gelṅ tō na, si Epaprodid naṅ Timoté a dôriṅ Pol kwôli kamaṅ ka Pilip a men, bay a dôrji kwôli Pol men. (Sapitre 2: 19-30.)

Sapitre 3 ná, Pol yêge maa Pilipinêṅ wô sa biṅé ka bi bôrji pôn sa Kwôlo Dôri a ré hen men, ôbi kôlji bi bay ré genge jé lêri ôriṅ tumô tumô kwôy wo bay ré gelṅ naṅ Jésu Krist iyôṅ.

Sapitre 4 ná, ôbi duu kibi magtubu tori naṅ dôbê ibiyare men, lê dosé wô aṅga ôbi uwôṅ hen men, ôbi bu kôbriji a men.

Magtubu hende to hen na, bay uwôgere na magtubu toṅ yi derê. Wôsa ayṅ tôre kwôy derṅ kebre na, hende kôl na kwôli yi derê damaṅ. Na bê bôô pôn sa Krist a saṅ naṅ yi derê bi wo hen hen.

Dosé to Pol liji

1 Nôbi Pol, nibay naṅ Timoté bay jé ka Jésu Krist a lê magtubu hende to hen béṅge kenbay bay ayê bôô ka Pilip a wô kibi biṅare naṅ Kelma Jésu Krist hen men, nini li magtubu hende to hen biṅ bay derê tumô kirṅ men, diyakerṅ a men. **2** Bi bô derê naṅ bô jalê wo Ibarna Emen naṅ kwo Kelma Jésu Krist baa naṅ ken.

Pol uwôl Emen wô sa bay ayê bôô ka Pilip

3 Kirija en erem sarṅge a na, en lij Emen dosé ta ta wô sarṅge men. **4** Kirija en uwôl Emen wô sarṅge na, ta ta en li naṅ yi derê. **5** Wôsa na ken li naṅ en sa ulê béré Kwôlo Dôri a kirija na ken toy kwôli keben a kwôy saṅ kemnêṅ hen †. **6** En hôn wo Emen bi wo dṅ tō lê aṅga dôri bôṅge a hen na, ôbi a lê hen iyôṅ kwôy wo Jésu Krist a herap. **7** Ermé wo en erem sarṅge a hen iyôṅ na, na aṅga dôri wôsa bôn yi sarṅge a. Wôsa derê wo Emen li naṅ en aṅ ben en yi mana wori hen. Wo en

† 1: 5 Jé lê bay jé 16: 13-15

yṅ dangay a haw hen, wo na en baṅ senge aṅ en uwôlij béré Kwôlo Dôri dô hen na, kenbay kôba, ken uwôṅ men. **8** En peréṅge damaṅ aṅ Emen hôn wo ré na tiri. Peré wo en peréṅge hen na, hena na yi Jésu Krist a gaṅ.

9 Gel, aṅga en uwôlij Emen kwôlenge bay a na: ré béṅge bi kené perṅ yerṅge tumô tumô a men, bi turṅge ré jôriṅ sa are kêm a men, kené hônṅ derê tu aṅga dôri naṅ ka habṅ a men. **10** Men, bi kené kôbe aṅga dôri dema kené li a men. Ôbi a, wulê wo Jésu ré a herap ba, ka sélé gelṅ gay men, kwôni a uṅé ani ka habṅ yerṅge a ré a men. **11** Men, ka lê aṅga dôri kwôy kwôy naṅ néé wo Jésu Krist a men. Aṅ kirija biṅé gel hen iyôṅ menba, bay a ayê kibi Emen men, heramiri a men.

Gelê hena na ligi Jésu a

12 Yênen, en gey bi kené hôn mega wo aṅga ré sa san a hen na, ré li aṅ Kwôlo Dôri ré ô tumô tumô díba, ani kani ré jôri ré. **13** Na hen iyôṅ aṅa asgarṅ kêm ka gem iyê ôbi emé iyére hen naṅ biṅé ka dangi a men ré hôn

wo ené yi danggay na wô kibi Jêsu Krist hen †. ¹⁴ Yé wo en yi danggay a hen na, li aṅ bay ayê bôd kwône bijn Kelma Jêsu Krist bôrji damaṅ a. Bay hare ré nijn nijba, bay uwôl béré kwôlo Emen damaṅ a dî.

¹⁵ Ka pônî perêrji a hen dô kwôli Jêsu Krist wôsa bay li na terbére naṅ en men, bay woge na nariṅare naṅ en a men. Nijnba, ka pônî ba, uwôl béré kwôlo Emen naṅ ermé wo dôri men. ¹⁶ Bay li hen iyôn wôsa bay puren men, bay hôn wo Emen a ré ben jé bi wo hen bi ené gelij bijné wo Kwôlo Dôri bi wo hen ré na kwon tiri.

¹⁷ Nijnba, bijné ka ené kôl kwôliji tumô hen na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jêsu Krist bi wo hen naṅ ermé wo dôri ré nijba, na naṅ ermé won terbére mera. Aṅ bay erem yaṅ ba, lê wo ciré li hen iyôn na, bôn né mène damaṅ a danggay a.

¹⁸ Hena bay ré iyêl naṅ bô habrê, naṅ bôd pôn, kôba, li ani ré. Derêri ba, na wo kwôlo Krist ô tumô tumô aṅ yen dôren damaṅ. Ôbi a, ené lê yi derê hen iyôn kwôy kwôy hen. ¹⁹ Wôsa en hôn wo are bay ka kêm hen ré lê aṅ ené séṅ bô danggay a seṅge wô uwôlê wo ken uwôl Emen wô san hen men, wô lê wo Tini Jêsu Krist li naṅ en hen a men. ²⁰ Ôbi a, aṅga ené mô gem aṅ en erem sara damaṅ hen na, na wo tayre ré sa dên né nijba, haw hen, ca yeṅ kwôy ôriṅ tumô a hen na, ené iyêl naṅ ibiyare aṅ ré ené ma na ma, ré ené mô tu geṅ kôba, ené uwônijn nén ayijn yen kêm uwôlij hini emê sa Krist a. ²¹ Kupê nôbi ba, hena ené mô tu geṅ ba, na wô ayê kibi Krist aṅ temare na derê wupê. ²² A hena ené mô tu geṅ baa ya ba, na lê aṅga a lê naṅ gawrê. Nijnba, temare men, merê tu geṅ men ba, na ka yôn a ené ayê pôn ba en hôn né. ²³ Are bay ka wôd hen lèn aṅ en gaanê damaṅ, nôbi ba, en gey ma aṅ ené erê merê naṅ Jêsu Krist dô gôlij merê tu geṅ. ²⁴ Nijnba, wô sarṅge kenbay na, bi ené mô tu geṅ sa terare a nà ná, dô damaṅ. ²⁵ Mega wo en hôn wo ré na tiri hen iyôn na, en hôn wo ené merê tu geṅ perêṅge a aṅ bi ayê bôd wonṅge ré ô tumô tumô men, bi yerṅge ré derêṅge sara a men. ²⁶ Aṅ kirijna na so danggay sa upêṅge hôriṅ na, ka dê dengôṅge wô sa keben tô Jêsu Krist a.

²⁷ Iyôn ba, ken li aṅga bijn naṅ Kwôlo Dôri wo Krist hen. Ôbi a, ré ené ô gelêṅge, ré ené ô ré kôba, en gey toyé wo kené debu geraṅ men, ermé wonṅge ré na pôn men, wo kené bi tôṅge kariṅ maṅê sa ayê bôd wo dîj sa Kwôlo Dôri a hen men. ²⁸ Hariṅge bay bareṅge ré kwôy. Hena kené hare ré kwôy nijn na, bay a henê mega kwôji ba, ciré mène nijn. Aṅ Emen a geléji mega kenbay ba, dôbi a ré gôlij naṅ ken hen. ²⁹ Na bô derê wo Emen a lê a kené lij jé bijn Krist hen, na wô bôrṅge wo ken bi sari a hen mera ré, nijba, wô gusijn to ken gelij wô sari hen a men. ³⁰ Wôsa maṅê wo en kaarê hen na, haw hen kenbay kôba, ken ka naṅ en men nijn. Mega wo ken hôn hen iyôn ná, en ka baa ya ††.

Kwôli dôbê sa to Krist naṅ damṅare tori

2 Bijnare to ken bijn naṅ *Krist a hen na, béṅge néérṅge ba? Men, peré wo ôbi perêṅge hen ba, dôbêṅge ibiyare bôrṅge a ba? Ken bijn naṅ Tunu toṅ hendi bô bôrê men, ken bijn perêṅge a men, perijn men, ken dôriṅ perêṅge a a men ba? ² Iyôn ba, bi ken bijn pôn men, bi ken perijn yerṅge naṅ bôd pôn men, bi ermé wonṅge kôba, ré pôn men, bi tunuṅge yi pôn sa aṅga ken woge hen a men. Aṅ bi ben yi derê. ³ Lêṅge ani kani naṅ ermé won terbére ré men, wo kené dêṅ megêṅge ré a men. Nijnba, ken dôbijn sarṅge men, ken bô megêṅge mega ré na ka damné dêṅge a men. ⁴ Bi i i ba, erem sa derê wori a mera ré, nijba, sa kwo megêri a a men. ⁵ Ôriṅge perêṅge a mega bijné ka bijn pôn naṅ Jêsu Krist iyôn.

⁶ Ôbi na na Emen ca yeṅ hari nijba, ôbi woge bi diré némijn naṅ dî môj môj ré.

⁷ Nijnba, ôbi dêṅ damṅare tori hende to hen naṅ bô geyé wori aṅ mana ‡.

Ôbi yêṅ mega gawrê yêṅ hen iyôn men, bijné gili wo ôbi ré na gawra a men.

⁸ Ôbi bô yiri mega ani ré iyôn aṅ bijn Emen kwôlê kwôy ô maṅ temare toṅ tayre sa gurô tagelê.

⁹ Na ôbi á, Emen né ayri dî sa are a kêm hen men, ôbi biri hini wo dê sa hini kêm a men hen.

¹⁰ Aṅ bi bijné ka derômarāṅ a naṅ ka sa terare a nà men,

ka ma a men kêm kirijna bay ré toy hini Jêsu ba, bay kêm ré di kwiniṅji tôṅ tumôri a.

¹¹ Aṅ bi bijné kêm ré kôl Jêsu ré na Kelma, aṅ uwôlij hini emê sa Emen Iba bijné a ‡†.

Bay ayê bôd na kirij ka perāṅgi ka bijné ka sa terare a nà

¹² Yênen kaṅê, hen iyôn na, kirijna na en baṅ iyére tonṅge a hen na, na ken bèn kwôlê nijba, haw hen wo en naṅ hen kôba, ken bêm kwôlê damaṅ a. Gelê wo Emen gôlij naṅ ken hen na, kenbay kôba, ken li jé sara naṅ harê men, ken wuré a men. ¹³ Wôsa Emen li jé bôrṅge a bi kené uwônijn néérṅge won geyé aṅga bijn naṅ gengé wori wo dôri hen men, kené liji a men. ¹⁴ Jé wo yôn yôn wo ken li na, ken bare ré men, ken nariṅ sara ré a men, ¹⁵ aṅ bi ken yi bijné ka kwôlê wôni bu sarji ré men, bijné ka séli men, ken yijn kam Emen ka ani ka habijn naṅ yirji a men perê bijné kaṅ bay laserê kirij hen men, bay bô habrê a men ka sa terare a nà. Perāṅgêṅge perê gawrê bay ka hen mega tay tô deṅere iyôn. ¹⁶ Wôsa ken kôlji kwôlo a gôlij naṅ bijné. A hena kené li hen iyôn na, wulê wo Jêsu a herāṅ hen na, yen a sa yén tumôri a wô kebrenṅge, wôsa gel wo jé wo na en li tu temare hen na, na ré na dêṅ iyôn né.

† 1: 13 Jêlé bay jé 28: 30 †† 1: 30 Jêlé bay jé 16: 19-40

‡ 2: 7 Esay 52: 13 - 53: 12 †† 2: 11 Esay 45: 23

¹⁷ Ayê bôd wongge yi môñ sarga wo ken li bij Emen iyôñ. Añ hena bay ré deren añ kwôbren uwôsijn jôgijn nañ sarga wongge bi wo hen na, en li yi derê wô sarga bi wo hen men, en li yi derê nañ ken a men. ¹⁸ Kenbay kôba, bi yerñge derênge men, nôbi kôba, na sê peré nañ ken men.

Pol jé si Timoté nañ Epaprodid

¹⁹ En erem hena Kelma Jésus ré gey men na, ené jé Timoté iyére tonje a hen ya. Añ kirijna ôbi ré bulo hera ba, ré sa dôben ibiyare bôn a nañ kwôlenge wo ôbi a sa dôren hen. ²⁰ Wôsa kwôni wo sun kwôlenge men, li nañ ken môñ kwo en lij hen iyôñ ba, nañ, na Timoté bi pôn nêñ hari. ²¹ Wôsa bijé kêm woge na derê wo gengijn sarji mera, dîba woge ciré lê anga gengijn sa Jésus Krist hen né. ²² Wôsa anga Timoté li hen na, gelénge wo ôbi ré na kwôni wong bôd pôn, wôsa jé ulê béré Kwôlo Dôri wo ôbi li nañ en hen na, yi môñ kema wo li jé nañ ibari hen iyôñ. ²³ Ôbi a, kirijna ené hôn kwôlo gengijn san nij na, na jéri yerñge a hanê nij. ²⁴ Nañ bôn wo en bi sa Kelma a hen na, en hôn wo nôbi kôba, ené eré iyére tonje a hen ya men.

²⁵ Kwo gengijn sa yênen Epaprodid wong megan ôbi jé men, megan ôbi manê wo tô ulê béré kwôlo Emen a wo na ken jori yen a bi ré era sa li nañ en sa anga nañen a hen na, en erem wo ené jéñ nañ di hôrijn béñge. ²⁶ Wôsa doy herê ô gelénge liri gan men, ôbi sun wô toyé wo kené toy wo diré ômijn hen a men. ²⁷ Na tiri, tumô ba, ômpare liri tu temare a hari nijba, Emen bô tu na tori men, nôbi kôba, Emen bô tu na tinê a men añ berareri añ bi bô emê wo danji ré hô lén a ré nij. ²⁸ Ôbi a, ené iyêlbe bi ené biri bi ré hô unéñge añ kirijna kené geli ba, yerñge ré derênge men, nôbi kôba, dengôn ré kurijn tónj men hen. ²⁹ Iyôñ ba, kirijna ôbi ô bij na, ken biri yerñge a dô nañ yi deré mega yênenge tô Kelma iyôñ. Añ kwôni mega ôbi hen iyôñ na, ken biri kwôlê. ³⁰ Wôsa baa da wo ôbi na da ma tô jé wo Krist a. Ôbi ay yiri uléñ lij jé wo kenbay a na ré lê ben hen.

Gawra a lê iyeñ a ré yijn kwong derôre tu Emen a ba?

3 Añ haw hen yênen, kwôlo baa wo na kelê a na: Lénge yi derê wô bijare to ken bij nañ Kelma hen. Kwôlo na en kelénge bô magtubu a tumô hen na, na hô kelénge a sôn dîba, keben a manen sara ré, wôsa en hô kôl hen iyôñ bi ré li nañ ken. ² Bay jé kan bay lê habré men, bijé ka yi môñ garê iyôñ hen men, bijé ka mô wô kôlij megêrji ré wal keñ hen a men na, berêngeji dô. ³ Wôsa na nabay a na bay walê keñ kan tiri hen dîba, na bay ré. Wôsa nana tebe Emen na sa kibi Tini men, nana di dengônna wô kibi bijare to nana bij nañ Jésus Krist hen a men dîba, nana bi bônna na sa angan yi yé ka gawré hen né. ⁴ Dôd ba, nôbi kôba, ré

ené bê bôn sa angan yi yé bay ka na ka gawré mera hen men. A hena bijé ka pôn ré erem mega ciré bê bôrji sa angan yi yé kaji bay ka hen na, nôbi kôba, ré ené nême bê bôn sara gôlij kwoji añ sôn. ⁵ Wôsa balên kan bay yêna na ena *Israyêl men, ena kungga Bêjamin men, ena Hébreñê wong kijn men, en yêñ li sa marge menba, bay walén keñ men, kwong bê kwôlê sa tôo to Jubnê ba, ena *Parisijnê wong déñ a men. ⁶ Kwo gengijn sa jé lêren ba, na en gelijn tu églis gusijn nañ yi gwa men †, lê angan derôre ka tôo to *Moyis genge hen na, kwôni uwôn ani kani ka habijn yen a ré a men. ⁷ Are bay ka hen na, ca ba, na en bôrji mega ari unéren iyôñ, nijba, haw hen wô kibi *Krist na, en bôrji mega anga ré nañ iyôñ. ⁸ Na tiri, are bay ka kêm ka na en dij dengôn hen na, en bôrji mega ani ré iyôñ gengijn nañ ka dô dê ka na henê Jésus Krist wo na Kelma wurê hen. Añ na wô kibri ôbi aña ené kanijn are kêm hen men, en bôrji yi mega angan bêñ iyôñ tun a a men hen añ bi ené uwônijn anga dô dê añ ka na Krist hen di. ⁹ Men, bi ené bij pôn nañ di dô cerêd a men. Na wô bê wo en bi kwôlê sa tôo to Moyis a hen a ené yijn gawra wong derôre cerêd tu Emen a hen né. Nijba, na wô kibi anga Krist li hen. Añ na Emen a bé gawra yé kwong derôre cerêd tiri a wô kibi bê wo ôbi bi bôn sa Krist a hen. ¹⁰ Anga bu bôn damañ ba, na wo ené hôn Krist men, ené hôn néé wori wo ôbi jijn sijn kamñê hen men, ené gelijn gusijn mega ôbi na gelijn hen iyôñ men, ené man môñ kwo ôbi man hen iyôñ a men. ¹¹ Ôbi a, nôbi kôba, ené di bôn mega ené sa jê sé kamñê môñ kwo ôbi jijn sijn kamñê hen iyôñ men.

¹² En kôl na wô wo ené uwôn are bay ka kêm hen nij né men, ené na gawra wo dô cerêd nij a men né, nijba, en mase bi ené beré are bay ka hen nañ kôben bi ré yi kanê, wôsa Jésus Krist a burena dera bi ené yi kwori hen. ¹³ Yênen, en erem wo ené bu are bay ka hen kôbena nij ré tô. Nijba, anga en li haw hen na, en gôrbijn anga cêgen a añ en mase uné ka tumô a hen di. ¹⁴ Na ôbi á, ené ge yôd yôd bi ené uné are bay ka hen men, bi ené uwônijn sa kôbi derômaran a wo Emen uwôgêna kwôli nañ geré wo Jésus Krist hen a men.

¹⁵ Nabay ka nana ka surñê tô kwôlo Emen a hen na, ermé wona ré yé hen iyôñ di. A hena ka pôn perênge a hen ré erem kwôlo danji bôrji a ba, Emen a yêgê sari béñge señge. ¹⁶ Na mi mi ba, geré wo na nana ayênge añ nana erênge tô a kwôy san kemnêñ hen na, ôbi a nana erênge tô a yôd yôd di.

¹⁷ Yênen, kenbay kêm ken ay sa tén men, gawré ka jé lêreji na kwo dôri môñ kwo na nini gelénge hen iyôñ a kené di turñge tôrji a di men. ¹⁸ Kwôlê wo hen na, na en kelénge têê kwône tumô nij, aña haw hen ené hô kelénge nañ cémé tun a a hen. Bijé kwône jé lêreji gel

† 3: 6 Jé lê bay jé 8: 3, 22: 4, 26: 9-11

wo bay ré na bay bayi temare to Krist sa gurô tagelê.
¹⁹ Bijné bay ka iyôŋgi hen na, mênê yi wô sarji. Wôsa bôrji a na emen woji men, bay di denjôrji sa lê anjap tayre a men, bay erem na sa anjap sa terare a nà mera a men. ²⁰ Nabay ba, nana bijné ka bô *emê iyére to derômaraj a men, nana mô gem Kelma wona Jésus Krist wo na ôbi gôlij na hen bi ré hena derômaraj a sa unéna men. ²¹ Wulê wo ôbi a heraj hen na, ôbi a ayê yerna wo iya aj a sa ma hen gasij kwon hini emê môŋ kwori iyôŋ. Ôbi li hen iyôŋ na naj néé wo li aj are kêmbiri kwôlê hen.

Pol gelij bay ayê bôô ka Pilip anjap bay ré lê

4 Iyôŋ ba, yênen kajê, doy gelérŋge lèn damaj men, en li yi derê wô kebrenge men, ken yi môŋ ari dê denjô kajê iyôŋ a men. Na hen iyôŋ a, kené dê-bij geraj derê sa bijnare to ken bij naj *Krist hen.

² Ebodi naj Sêntis, en sôm sarŋge a bi bô jalê ré yi perêŋge a wô wo kena yênen tô Kelma. ³ Jôbi megan ôbi jé hen kôba, en uwôlen bi jeré li naj yébé bay ka wôô hen, wôsa nibay naj ci nini gelij gusij tô ulê béré Kwôlo Dôri bij bijné a. Kléma naj bay jé ka danji kwône kôba, li jé naj ni men. Aj bay kêmbiniji yi bô magtubu toj merê tu geŋ to hini bijné ka Emen a sa gôlij naj ci naj kwiniji hen ya men.

⁴ Lêŋge yi derê naj wulê wulê wô wo ken bij naj Kelma. En kelêŋge ba, en hô kelêŋge a sôŋ: lêŋge yi derê.

⁵ Bi derê woŋge yi tu wolé. Henêŋge wo baa da wo Kelma a hera nij. ⁶ Senjenge ani kani ré, nijba, anjap najêŋge ba, ken engerij Emen kwôy kwôy men, ken liri dosé wô sarji a men. ⁷ Ôbi a, bô jalê wo Emen wo gôlij sa are kêmbiniji hên a jalê bôŋge naj ermé woŋge, wôsa ken bij naj Jésus Krist.

⁸ Yênen, gerjé kwôlo na kelêŋge a na: ermêŋge sa anjap dôri ka bijné a dené ka ná: anjap tiri men, ka dé wo jeré biji kwôlê hen men, anjap derôre men, ka séli men, ka nêmbiniji ré gey hen men, ka bay kôl kwôlijji dô hen a men. ⁹ Anjap na en kelêŋge kwôlijji ken toj aj ken bi bôŋge sara hen men, ka en li ken gel naj turŋge hen a men na, bay a kené li dí. Aj Emen woŋ ôbi bé bô jalê hen a baa naj ken.

Pol lij bay ayê bôô ka Pilip dosé wô anjap bay jéŋ biri hen

¹⁰ En lij Kelma dosé men, yen dôren damaj a men wôsa ken hô erem san a. Ken erem wô lê naj en na ca yeŋ nijba, na geréri a na kené uwôŋ ré tô. ¹¹ En kôl hen iyôŋ na wô wo ené ôrij doy ani ré, nijba, en hôl lê yi derê sa anjap yi kôben a hen kwôy kwôy. ¹² Wôsa en hôl merê bô nimiré a men, bô ari uné a men. Kirij ka yôŋ yôŋ kôba, en hôl merê bô uné a men, bô kurôŋ a men, bô anjap mêy a men, bô ka dê a a men. ¹³ En uwôŋ néén môrij bô are bay ka kêmbiri hen sa kibi néé wo Krist ben hen. ¹⁴ Nijba, ken li dô kirija ken li naj en sa gusij tijê hen.

¹⁵ Kenbay miljén Pilipinjê, ken hôl, wulê wo en dij emê iyére to Maséduwan aj, aj kirija en ayij tô ulê béré Kwôlo Dôri hen na, na kenbay penêŋge mera a na lê naj en, díba églis tôni to danji na li naj en né.

¹⁶ Kirija en naj Tésalonik a tô kôba, ken li naj en têê kwône sa anjap naj a.

¹⁷ En kôl hen iyôŋ na wo kené hô ben ani ré, nijba, en erem sa terê wo Emen a sa terê kibri sarŋge a wô kibi lê wo ken li naj en hen. ¹⁸ En uwôŋ are kêmbiniji ka na ken joŋ ben hen aj gôlen tôŋ a. Are kêmbiniji ka na ken joŋ Epaprodid eraj ben hen na, en uwôŋ aj ani kani naj ré nij. Are bay ka hen yi môŋ sarga wo gôrmeri díjé dôrij Emen men, dé tiri a men iyôŋ. ¹⁹ Emen wujê woŋ ôbi ari uné ka kwôni hen na, ôbi a bêŋge are kêmbiniji ka ken ôrij doyriji hen tô Jésus Krist a. ²⁰ Bi na ayêŋge kibi Ibarna Emen kwôy naj kunena. *Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.

Gerjé dosé to ôbi liji wô derij kibi magtubu tori

²¹ Lijge bijné ka Emen kêmbiniji wô kibi bijnare toji naj Jésus Krist hen dosé. Men yênen na kaj bay ayê bôô ka mô naj en nà hen kôba, lêŋge dosé men. ²² Bijné ka Emen kêmbiniji lêŋge dosé, nijba, ka iyé kelma *Sésar a lêŋge dosé damaj a.

²³ Bi Kelma Jésus Krist tô kibri sarŋge a pôn pôn kêmbiniji.

Kwolosinjê

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kwolôs na na sa iyére to bô emê wo Asi a. Kwolôs na kilomêter arew wôô na Epês si tô emen iyôn. Pol ô Kwolôs sa pôn ré, niŋba, na megari ôbi jé Epapras a na ná kwôni wo tumô wo na ô ulê béré Kwôlo Dôri ya. (Sapitre 1:7 men, Sapitre 4:12.) Epapras bi kôba, na kwôni wo Kwolôs. Kirijna Pol yij daŋgay a Rôm hen na (Sapitre 4: 3, 10, 18), Epapras ô kôli mega wo bay ayê bôô ka Kwolôs a ré ay geré aŋgay gelê ka kôrbi. Bijé kaŋ bay gelére aŋga kôrbi bay ka hen na, bay kôl hena kwôni ré gey henê Emen men, uwônij gelê a men na, bay kôl bay réé tibé tunu to habij to ôrij naŋ néé hen men, bay réé dôbê sarji bij lê hara woji mega walê keŋ iyôn men, bay réé cibé tirji sa tôô to gengij sa emê men, gengij sa aŋgay yê men hen. Kirijna Pol toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi sun aŋ hena li magtubu lew bij bay ayê bôô ka Kwolôs. Ôbi kôlji mega wo gelê wo Emen ré bi naŋ geré wo Jêsu Krist hen na, ré nêem iyôn. Aŋ na si Tikik naŋ Onésim a ôrij naŋ magtubu hende to hen biji (Sapitre 4:7, 9). Sapitre 1: 1-14 na, Pol liji dosé men, uwôl Emen aŋ liri liri dosé men. Sapitre 1: 15 - 2: 3 kôl na kwôli néé nêemê wo *Krist. Ôbi gôlij sa tunu kêem to ôrij naŋ néé hen men, ôbi na ôbi sa églis pôn nêj hari men. Sapitre 2: 4-25 na, Pol yêge maa bay ayê bôô ka Kwolôs gengij sa kwôlê woŋ benare wo gawrê ka pôni usuréri sa iyére toji a hen. Sapitre 3: 1 - 4: 6 na, Pol hô kôlji kwôli hal wo kôrbi wo nana ay kirijna nana bij naŋ Krist hen men, perê bay ayê bôô a men, bô iyére toji a men, naŋ bijé ka nô a men. Sapitre 4: 7-18 na, Pol duu kibi magtubu tori naŋ kwôlo gay gay wo ôbi kôl kwo gengij sari men, dosé to ôbi li biji naŋ kôbri wori hen men. Aŋgay gelê kaŋ benare bay ka hen na, tôri gay gay díba, na pôn né. Niŋba, aŋga pôn ka bilij daŋ ré ná, na wô wo bay gusuré bay ayê bôô aŋ nôgeji kelan sa bê bôô sa Krist a pôn nêj. Na ôbi á, magtubu to Pol ré li bij bay ayê bôô ka Kwolôs hen na, yi mega ôbi ré li bij na bay ayê bôô ka kemnêj men iyôn. Magtubu hende to hen kôl kwôli gelê wo Krist gôlij sa are kêem hen men, kwôli derê wo ôbi derêna bô lemnare to tunu to habij berêna bô a hen men.

Dosé to Pol lij kamaŋ ka Kwolôs

¹ Nôbi Pol naŋ yênenana Timoté, a lê magtubu hende to hen béŋge hen. Nôbi, ena *ôbi jé wo Krist Jêsu naŋ bô geyé wo Emen.

² En li magtubu hende to hen béŋge kenbay bijé ka Emen ka Kwolôs a kaŋ bay bôô pôn ka ken bij naŋ Krist hen. Bi bô derê naŋ bô jalê wo Ibarna Emen baa naŋ ken.

Pol lij Emen dosé

³ Nini lij Emen Iba Kelma wona Jêsu Krist dosé sa pôn pôn kirijna nini uwôli wô sarŋge. ⁴ Wôsa nini toy kwôli ayê bôô woŋge wo tô Krist Jêsu a men, kwôli peré wo ken pur bijé ka Emen a men hen. ⁵ Ken li hen iyôn wôsa kirijna béré kwôlê woŋ tiri kurij mareŋge a kwini ta na, na ken toy kwôli aŋgay dé bôô sara ka yi bô kwôlê bi wo hen a. Na ôbi á, ayê bôô woŋge naŋ peré wo ken pur yênerŋge hen ré díŋ sa aŋga ken dí

bôrŋge sara ka Emen na dí gengij sarŋge derômaran a hen. ⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, sa perêrŋge a. Ôbi bij bijé derê men, ô tumô tumô gôr kirij sa terare a nà, na na hen iyôn hende to hen ayij tôri wulê wo na ken toyij men, ken hônij bô derê wo Emen tiri a men hen. ⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen a na kené toy kibi Epapras megarni ôbi jé wo nini piri hen. Ôbi li jé naŋ bôô pôn bij Krist wô derê woŋge men, ⁸ ôbi derêni wô peré wo Tunu toŋ hendi bô bôre béŋge ken pur bijé ka Emen hen a men.

⁹ Ôbi á, ré ayij tôri wulê wo nini toyij kwôlêŋge hen na, nibay kôba, nini uwôl Emen sa pôn pôn wô sarŋge men, nini eŋgeriri ré béŋge tu melênê kêem naŋ henê are kêem ka Tunu bi hen, dema kené hônij are kêem ka ôbi gey hen derê. ¹⁰ Iyôn ba, bi jé lêreŋge gel wo kené na ka Kelma aŋ kené li aŋga ré dé tiri hen kwôy kwôy men, kené li aŋga dôri ka gay gay hen men, kené hôn Emen tumô tumô men, ¹¹ bi Emen né béŋge nêrŋge sa are kêem a naŋ néé dampare tori aŋ bi kené berij

bônge iyêre sa are kê m a men, kené yi bay ulê bô m men, kené li naŋ yi derê a men. ¹² Iyôn ba, ken lij Ibar na Emen dosé wôsa na ôbi a lê aŋa kené uwônij aŋga ôbi na genge diré sa bij bijné kari bô emê iyêre to kirij ka perañgi a hen. ¹³ Men, ôbi derêna eren bô emê iyêre to dilemne a bi nana ôrij bô emê iyêre to Kemari wo ôbi geyri hen dí. ¹⁴ Na sa kibi aŋga Kemari bay ka li hen aŋa ôbi ré derêna bô habré a aŋ dñj bôri jal sa têrij tona a men hen.

Krist naŋ jé lêri

¹⁵ Krist bi wo hen gel Emen wo kwôni gili ré hen men, ôbi na Kema Emen wo na ôbi sa ari dé ka Emen kê m a men †. ¹⁶ Wôsa nà naŋ geré wori aŋa Emen na ré dñj are kê m ka derômarañ a naŋ ka sa terare a nà men, ka tu gawra gel men, ka tu gawra gel ré hen a men. Sa gagay kenare a men, sa ka gôlij sa kirij a men, sa tunu to gay gay to ôrij naŋ tô m men, to ôrij naŋ né é wo gay gay kê m a men hen na, na dñj naŋ geré wo Kemari men, wô bij na Kemari bi wo hen a men. ¹⁷ Ôbi na tumô are kê m men, are bay ka kê m hen yi naŋ kiniji kiniji naŋ geré wori a men. ¹⁸ Ôbi na Kelma sa Églis to yi môŋ kurôŋgi yiri iyôn hen. Wôsa ôbi na ayê tô are men, kwo tumô wo ji si kamñê aŋ hô ma ré nij. Na hen iyôn aŋa ôbi ré yij tumô are kê m hen. ¹⁹ Wôsa are kê m ka yi yi Emen a hen na, ôbi gey bi ré yi yi Kemari a hen iyôn men yôd. ²⁰ Emen genge bi are kê m ka sa terare a nà naŋ ka derômarañ a ré hô bij pôn naŋ dí naŋ geré wo Kemari. Aŋ ôbi bi bô jalê yi perêrji a naŋ gawré sa kibi kwôbri Kemari wo bij tôn sa gurô tagelê hen.

²¹ Kenbay na, ca ba na ken kelan naŋ Emen men, na kena bay bayiriri a men wôsa ermé wonge naŋ jé lêrenge na habij. ²² Nijba, haw hen Emen hô benge pôn naŋ dí nij sa kibi temay Kemari wo ay yi gawra môŋ kwona iyôn hen aŋ bi kené yij bijné ka yi naŋ jengêrji ka séli ka kwôni a nê mê ulê kwôlê sarji a ré, wulê wo ôbi ré ôrij naŋ ken tumôri a. ²³ Iyôn ba, ken bu ayê bô m wonge iyêre môŋ tô iyêre to dñj dô iyôn díba, ken dí ani nôgênge wolé sa aŋga ken dí bônge sara ka ken toy bô Kwôlo Dôri a hen né. Kwôlo dôri bi wo hen na, bay na uwôl béreri bij gawré pôn pôn kê m sa terare a nà: aŋ nôbi Pol kôba, en yi mana wo Emen wô ulê béré Kwôlo Dôri bi wo hen men.

Jé wo Pol li wô sa Églis

²⁴ Haw hen yen dôren sa gusij to en gelij wô sarŋge hen. En gelij gusij mega wo Krist na gelij wô églis to yi môŋ kurôŋgi yiri hen iyôn hen aŋ en dirij kibi jé won gusij wô Krist wo na baa hen. ²⁵ Na ôbi á, ené yij mana wo Églis na wôsa Emen a bèn jé bi wo hen kôben a bi ené uwôlij béré derê kwôlê wo dôri hen

† 1: 15 Gwosoy kwôlê 8: 22-36

kê m yôd. ²⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, na yi kini uwôbêri a ca yerŋ nijba, haw hen Emen yêge sari bij bijné kari nij. ²⁷ Emen a gengé bi diré yêgê sa Kwôlo Dôri bi wo hen aŋ bi bijné ré hôn mega gengé wori bi wo hen na, ré na aŋga ré dô gaŋ aŋ ré lê naŋ tô yê bijné kê m. Kwôlo na yi naŋ uwôbêri bi wo hen na, na wo Krist ré mô bônge a. Na ôbi á, kené dñj bônge wo kené sa uné hini emê wo Emen wo Krist ôrij men hen. ²⁸ Nini kôl kwôli Jêsu Krist bij bijné kê m men, nini yêge marji men, nini gelji naŋ tu melênê kê m a men, bi kwôni wo ré bij naŋ Krist ba, ré gesij. ²⁹ Na wô jé bi wo hen aŋa ené mase wô lê jé naŋ né é wo Krist wo li jé damaŋ yen a hen.

² En gey bi kené hôn wo ené ka maŋê wô sarŋge damaŋ men, wô sa bay ayê bô m ka Lawdisé a men, wô sa bijné kwône ka gel tun né tô hen a men. ² En li hen iyôn bi kenbay men bay men kené dôbij ibiyare bônge a men, bi kené pirij yerŋge naŋ bô m pôn a men. Men, kené hôn tu kwôlê naŋ are kê m ka yi bô a hen. Na ôbi a benge ka henê sarŋge a derê kwôlo Emen wo yi naŋ kini uwôbêri hen. Kwôlo yi naŋ kini uwôbêri bi wo hen na, na *Krist bi naŋ yiri. ³ Na yiri a a aŋgaŋ uné kê m ka gengij sa tu melênê naŋ henê are ka hena ligi Emen a hen ré uwôbij ya.

⁴ En kelênge hen iyôn bi kwôni ré lamênge naŋ kibi derê wori ré. ⁵ Bi wo en naŋ perênge a hen kôba, en erem kwôlenge damaŋ men, en li yi derê wôsa en hôn wo kené li are kê m perênge a naŋ geréri men, kené bi bônge dô sa Krist a, a men.

Dénge tu melênê sa yerŋge a wô sa bay lamê kirij

⁶ Haw hen wo ken bô Krist Jêsu mega Kelma wonge hen na, bi jé lêrenge kôba yi mega kwo ôbi gey hen iyôn men. ⁷ Bi hanênge tôbij tôn dô tô Krist Jêsu a men, bi jé lêrenge yi môŋ kwori iyôn men, ken debe geraŋ tô ayê bô m wonge a men, ken biri bônge kwôy kwôy mega wo bay na gelênge hen iyôn. Men, ken lij Emen dosé kwôy kwôy a men.

⁸ Dénge tu melênê sa yerŋge a díba, bi kwôni lamênge bi a tôri a naŋ ermé wori won déj iyôn hen né, wôsa ermé bi wo iyôn gi hen na, yi gengij na sa hara wo gawré men, yi gengij na sa tunu to habij to ô m kirij sa terare a nà a men, díba na kwo gengij sa Krist hen né. ⁹ Wôsa are kê m ka yi yi Emen a hen na, bay a yé yi Krist a kê m hen men. ¹⁰ Na sa kibi bijnare to ken bij naŋ dí hen aŋa aŋga Tunu bi hen ré naŋenge ré hen. Wôsa ôbi a na Kelma sa tunu to gay gay to ôrij naŋ tô m hen men, sa to ôrij naŋ né é wo gay gay hen a men.

¹¹ Mega wo ken bij pôn naŋ Krist hen iyôn na, yi mega wo kené wal keŋ iyôn. Na keŋ wo kôbi gawra a walê ré, nijba, na jé lêrenge kê m wo habij a Krist ré dô yôd aŋ hen. ¹² Kirija bay na lénge batêm hen na, yi

mega kené ma aṅ emiṅ naṅ Krist men, yi mega kené ji si kamṅê naṅ di hen iyôṅ men, wôsa ken bi bôṅṅe sa néé wo Emen wo siṅ naṅ di perê biṅé ka ma a hen.

¹³ Kenbay ka kena Jubṅê ré hen na, ca ba na ken yi mega kené ma iyôṅ wô kibi têriṅ tonṅe men, wô kibi keṅ wo na ken wal ré tô hen a men, niṅba, Emen hô béṅṅe gelê naṅ Krist wôsa ôbi di bôri jal sa têriṅ tona kêm. ¹⁴ Ca ba magtubu to na ulêna kwôlê sarna hen, na ya wôsa na nana dage sa tôô to Emen. Niṅba, ôbi dô têriṅ to yi sarna hen aṅ yi mega ôbi ré bér magtubu hende to ulêna kwôlê sarna hen sa gurô tagelê. ¹⁵ Sa kibi temay Krist sa gurô tagelê na, ôbi tô aṅṅaṅ maṅê kôbi tunu to gay gay to ôriṅ naṅ tôô hen men, sa to ôriṅ naṅ néé wo gay gay hen men. Ôbi ôriṅ naṅ ci tu wolé gelij biṅé wo dirê gôliṅ sarji.

¹⁶ Iyôṅ ba, ken di kwôni jô kwôlê sarṅge a sa aṅṅa ken ôm men, yi men hen né, men, sa kwôlo gengiṅ sa lê geserê a ré a men, sa lê geserê wo kerbay a ré men, sa *sa merê ta a ré a men. ¹⁷ Wôsa are bay ka kêm hen na, na tini aṅṅa na ré era hen aṅ Jésu Krist a na yirji woṅ tiri hen tô. ¹⁸ Déṅṅe bi biṅé uwôl kwôlê sarṅge a ré. Biṅé bay ka uwôl kwôlê sarṅge a hen na kôl jeré pôy yem men, jeré tebe *manê ka derômaranṅ a a men. Men, bay kôl na kwôli aṅṅa ciré gel kwôy kwôy bô pelal a men. Biṅé bay ka iyôṅṅi hen na, bi wo bay na ani ré hen kôba, bay uwôyrê yirji men, ermé woji na kwo gawrê mera a men. ¹⁹ Bay di yirji yi Krist a Kelma woji a ré niṅ yôd. Ôbi yi mega saa iyôṅ aṅ Églis yi mega kurôṅṅi yiri iyôṅ. Biṅé ka biṅ naṅ di hen na, ôbi biji are kêm ka bay ôriṅ doyriji hen. Men, ôbi li aṅ bay biṅ pôn perêriṅ a mega wo yi gawra biṅ pôn sa kibi lawri naṅ kibi kuriṅni hen iyôṅ aṅ bay debiṅ mega wo Emen gey hen iyôṅ.

²⁰ Bê wo ken biṅ pôn naṅ Krist aṅ yi mega kené ma naṅ di iyôṅ hen na, ken dôriṅ kôbi néé wo tunu to habiṅ to sa terare a nà niṅ menba, wô mi a kené yi môṅ kené baa tô néé wo tunu to habiṅ hende to hen ba? Men, wô mi a kené di bi bay ré hô déṅṅe hara bi wo iyôṅṅi hen sarṅge a ba? ²¹ Hara bi wo hen a na: «Ay aṅṅa na ré men, ôm aṅṅa hen ré men, hebe aṅṅa hen ré a men.» ²² Hara bi wo kêm hen na, gengiṅ na sa aṅṅa kwôni ay liṅ jé ba naṅ hen. Wôsa na hara naṅ gelé aṅṅa gawrê ka ejer naṅ sarji. ²³ Na tiri wo hara woṅ piyé yi men, tibé *manê ka derômaranṅ a men, gelij yi gusiṅ a men hen na, yi mega aṅṅaṅ tu melênê kaṅ lê haji niṅba, bay ôriṅ naṅ néé woṅ dôriṅ doy aṅṅa yi bô gawra hen né. Wôsa na aṅṅa dôriṅ na gawrê mera.

Jésu Krist li aṅ ken yi biṅé ka kôrbi

3 Mega wo Emen béṅṅe ken ji si kamṅê naṅ *Krist hen na, bi ermé woṅṅe yi na sa aṅṅa *emê iyére to derômaranṅ a kirij ka Krist môriṅ ya sa kôbi Emen woṅ gusurô a hen di †. ² Erméṅṅe sa aṅṅa derômaranṅ

a kwôy kwôy díba, ken erem sa aṅṅa habiṅ ka yi sa terare a nà ré. ³ Wôsa yi mega kené ma naṅ Krist iyôṅ aṅ gelê woṅṅe woṅ tiri uwôbiṅ na kôbi Krist a ligi Emen a. ⁴ Krist wo li aṅ ken uwôṅ gelê woṅ tiri hen a gelé yiri nô tu wolé na, kenbay kôba, Emen a geléṅṅe tu wolé naṅ di hen iyôṅ men. Aṅ kenbay naṅ di ka upé hini emê a men.

⁵ Iyôṅ ba, ken di tô jé lêreṅṅe wo habiṅ wo sa terare a nà hen baa yôd. Jé lê wo habiṅ bi a na: yiṅṅare toṅ iyôṅ a tôṅ men, wôniṅṅare môṅ to garê iyôṅ men, doy lê aṅṅa habiṅ ka gay gay ka ca derem hen men, lê aṅṅa habiṅ ka bôṅṅe gey hen men, garemnê are a men. Wôsa garemnê are na, yi mega kamrê kaṅ tibé iyôṅ. ⁶ Wôsa lê are bay ka iyôṅṅi hen aṅṅa bô tarê wo Emen ré sa sa bay narê kwôlê a hen. ⁷ Kenbay kôba, kirijna na ken baṅ bô têriṅ a tô na, na ken li na hen iyôṅ men.

⁸ Niṅba, haw hen na, ken li aṅṅa habiṅ ka na kebé hen né: bô tarê men, wanê men, bô habrê men, lê ṅôm men, kwôlê woṅ tayre wo si kebrenṅe a hen men, ⁹ benare to perêreṅṅe a a men. Wôsa ken dô yerṅṅe yi jé lêreṅṅe wo cay wo habiṅ wo ken lêêrê gaṅ gaṅ hen aṅ niṅ. ¹⁰ Aṅ haw hen jé lêreṅṅe na kwo kôrbi niṅ. Aṅ na Emen a béṅṅe ermé wo kôrbi bi wo hen kwôy kwôy bi kené gelij naṅ di men, kené hôni dô jêd jêd a men hen. ¹¹ Iyôṅ ba, derê tu kirij wo kwo nà, ná Jub men, kwo nà, ná Jub ré men, kwo nà wal keṅ, kwo nà, wal keṅ né, kwo nà, ná kerga, kwo nà, tiri jôriṅ né men, kwo nà ná lema men, kwo nà, ná ôbi sa yiri men kôba, li ani ré niṅ, niṅba, aṅṅa dôri ba, na Krist pôn nêṅ hari men, ôbi mô bô biṅé kari a kêm a men.

¹² Mega Emen terêṅṅe bi kené yi kari aṅ perêṅṅe a men hen na, kenbay kôba, ken bôriṅ tu ṅa tonṅe men, ken dôriṅṅe perêreṅṅe a men, bi kalêreṅṅe jal men, uwôliṅṅe bôṅṅe sa yerṅṅe a men. ¹³ Déṅṅe bôṅṅe tarêṅṅe sa megêreṅṅe a ré, niṅba, hena kwôni ré naṅ kwôlê wôni naṅ megari kôba, bi di bôri jal sari a mega wo Kelma kôba, na diṅ bôri jal sari a hen iyôṅ men hen. ¹⁴ Ken li are bay ka kêm hen men, ken perij yerṅṅe a men. Aṅ na peré yi a lê aṅṅa kené biṅ pôn derê hen. ¹⁵ Bi bô jalê wo Krist béṅṅe hen na, bi dô tumôreṅṅe. Wôsa Emen uwôgêreṅṅe bi kené hôni bô jalê bi wo hen bi kené yiṅ kurôṅṅi yi wo pôn. Iyôṅ ba, ken liri dosé. ¹⁶ Kwôlo Krist wo na ken toy naṅ upé kêm wo yi bô a hen na, ken bu bôreṅṅe a dô men, ken gelij yerṅṅe men, ken yêgij marṅṅe a men naṅ tu melênê. Ayêreṅṅe kibi Emen naṅ kurôṅ heramê men, kurôṅ ayê kibi men, naṅ kurôṅ wo Tunu béṅṅe hen men. Kibêreṅṅe hen iyôṅ ken liṅni dosé naṅ bôreṅṅe pôn. ¹⁷ Are kêm ka ken li men, kwôlo kêm wo ken kôl a men hen na, ken li mega wo Kelma Jésu gey hen iyôṅ men, ken liṅ Ibarina Emen dosé wô sari a men.

† 3: 1 Kurôṅ kibé 110: 1

Hal wo dôri wo bay ayê bôd nañ megêrji bay ayê bôd

¹⁸ Yébé, dôbînge kwôrnêrge sarngge wôsa dé wo ka bij nañ Kelma ré li hen iyôñ. ¹⁹ Impê, perênge yébéngge díba, ken bi turngge mêne sarji a ré. ²⁰ Kamrê, bînge balêrge kwôlê sa are kêma a. Hena kené li hen iyôñ na, dôriñ Kelma. ²¹ Balê kamrê kañ impê, lênge bi bô kamneñge tarji ré, réba bôrji ma mênê.

²² Kenbay kañ limé kôba, bînge bay iyére tonje ka sa terare a nà kwôlê sa are kêma a men. Bengeji kwôlê wô tirji añ bi yirji ré dôrji sarngge a mera ré, nijba, ken biji kwôlê woñ tiri wôsa ken hariñ tini Kelma Jésus. ²³ Jé wo yôñ yôñ wo ken li ná, lênge nañ bôd pôn mega wo kené li bij na Kelma iyôñ, díba na mega kené li bij na megêrji gawrê iyôñ né. ²⁴ Men, ken hôn wo ré na Kelma a ré têbênge sa kôbreñge nañ aña Emen na ayiñ tôri diré bij bîné kari hen. Añ na Krist a na dami wo ken li jé biri hen dí. ²⁵ Nijba, kwôni wo li habij ba, Emen a têbri sa kôbri wô kibi habrê wori bi wo ôbi li hen díba, ôbi a derê tu kwôni ré.

4 Kenbay bay iyéy limé, liñge limé kañge bay ka hen añañ gerêrji men, kañ derôre men, wôsa kenbay kôba, ôbi iyérenge derômarañ a ya men.

Dosé to Pol liji nañ gerné kwôlê wo ôbi kôl wô derijñ kibi kwôlê wori

² Lêñnênge tô uwôlê Emen a añ ken mô tu geñ men, ken lij Emen dosé a men. ³ Men, ken uwôl Emen wô sarni añ bi ôbi dí geré béni bi niné iyêlij kwôlê wo dôri wori men, uwôlij béré kwôli wo na yi kini uwôbêri a wo gengij sa Krist hen a men. Añ na wô kibi kwôlê bi wo hen aña haw hen ené yij dangay a hen. ⁴ Men, bi ené dô kwôlê wori sél bi bîné kêma ré hônî dô men. Wôsa yi gengij san bi ené li hen iyôñ.

⁵ Erênge perê bîné ka hôn Emen né a hen nañ tu melênê añ geré kêma wo ken uwôñ na, ken li hen iyôñ. ⁶ Iyêlênge nañ tô toñ baliyare nañ bîné ka bi bôrji sa Krist ré hen men, bi kwôli kelêrge bi wo hen nenjelé mega dôre iyôñ a men. Ôbi a, kené hônij geré ulê kwôlê sa kwôlê woji a.

⁷ A kwôlo gengij san ba, yêna Tikik wo nana geyri wo li jé wo Kelma nañ bôri pôn nañ en hen a erê derênge ba ka toyé senje †. ⁸ Ôbi á, ené jéri dôd yerenge a bi ré ô derênge kwôlini men, ré dôbênge ibiyare bôrge a a men hen. ⁹ En jéji nañ Onésim yêna wo debe sa têri a men, kwo nana geyri wo na yêneñge woñ kema iyére hen men. Bay a sa derênge kwôli are kêma ka sa sarni a nà hen ††.

¹⁰ Aristark wo yi dangay a nañ en hen lênge dosé men. Mark woñ kuna Barnabas hen kôba, lênge dosé a men. Mega wo na en kelênge kwôli hen iyôñ na, hena ôbi ré bij upênge ba, ken biri yerenge a. ¹¹ Jésus wo bay uwôgeri Justus hen kôba, lênge dosé men. Bîné bay ka subu ka en kebênge hiniji hen na, na Jubnê ka bi bôrji sa Emen a men, na bay mera a lê jé nañ en wô *emê iyére to Emen men, bay dôben ibiyare bôn a damañ a men.

¹² Epapras woñ yêneñge kema iyére wo li jé bij Krist Jésus hen kôba, lênge dosé. Ôbi uwôl Emen ta ta nañ yi gwa wô sarngge bi kené debij gerañ men, kené gesij tô ayê bôd woñge a men, kené hôn añ kené li are kêma ka Emen gey hen a men. ¹³ En kôl hen iyôñ bi kené hôn mega wo ôbi ré merên gañ wô sarngge men, wô sa bîné ka Lawdisé men, ka Hiyéropolis a a men. ¹⁴ Luk woñ dôktôr wo nana geyri hen, bay nañ Démas kôba, lênge dosé men.

¹⁵ Liñge yênera ka Lawdisé men, liñge Nimpa nañ églis to yi iyére tori a hen dosé béni men. ¹⁶ Kirina ken dêñse magtubu hende to hen perêrge a nij na, ken bij églis to Lawdisé a bi dêñse men, bi bay jéñ nañ magtubu to na en li biji hen bi kenbay kôba, ken dêñse men. ¹⁷ Kôliñge Arsip ré cubu tiri tô jé wo Kelma ré biri kôbri a hen dô añ ré duu kibri.

¹⁸ Kwôli dosé to lij nà nà, na nôbi Pol a lê nañ kôben wupê hen. Bi bôrge gôrbij sa yé wo en yi dangay a hen né.

Bi bô derê wo Emen baa nañ ken.

† 4: 7 Jé lê bay jé 20: 4 †† 4: 9 Pilémô 1: 10-15

1 Tésalonisiyê

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirijna *ôbi jé Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to têê wôd hen aña ôbi ré henañ Pilip sañ Tésalonik a. Ôbi di tô églis kirij bay ka hen nijba, ôbi wôl ya gañ né, wôsa Jubnê ka mô ya hen na, ka pôni díbri iyêre. Añ liri wo ôbi hena Tésalonik lew ô Béré (Jé lê bay jé 17: 1-10). Cêgê kirijna ôbi na Kworênt menba, megari ôbi jé Timoté era sa uwonni añ dôri kwôli Tésalonik. Na ôbi á, Pol ré lij magtubu tori to tumô bij Tésalonisiyêñê hen. Na Kworênt a a ôbi ré li magtubu hende to hen biji hen. Bay henê are kôl iyôn ba magtubu hende to hen ré na to ca tumô magtubu kêm to yi bô Magtubu Tôd toj Bijare to Kôrbi a hen. Hende lij na elê tôre bay cêgi yê Jésu Krist a.

Sapitre 1: 1 - 3:13 na, kwôli Tésalonisiyêñê ka Timoté dôrij Pol hen na, biri yi derê damañ. Ôbi lij Emen dosé wôsa bay yi añañ gelé bij bijé ka dañgi ka bô emê bi wo hen a men, ôbi kôl kwôli jé wo ôbi na li nañ yiri perêrji a hen men, kwôli geyé wo díré erê geléji hen men.

Sapitre 4: 1-12 na, ôbi dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré lêñê mera ré, nijba, bay ré ô tumô tumô tô geré ayê bôd woji a. Sapitre 4: 13-5: 11 a na, ôbi uwôlji kwôlê sa kwôlo bay engereri gengij sa jê sé wo bijé ka ma men, gengij sa hera wo *Krist nañ dampare tori hen men. Sapitre 5: 12-28 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori nañ tôd to ôbi ay biji men, lijji dosé a men.

Magtubu hende to hen na, a jalê bô ka aña kwôli aña a lê are geré wulê hen. Derêri ba, na wo bay ayê bôd ré gel wo coré na gawrê ka kirij ka perañgi añ kwo ré gengij sa wulê wo kiyay ba, bay ré di bôrji mega wo wulê bi wo hen ré sa nijba, kwo tayriri ba, ré na kwôlê wôni ré. Añ wulê bi wo hen na, bay ré merê kwôy yôd nañ Kelma (4: 17).

Dosé to Pol lij bay ayê bôd ka Tésalonik a

1 Nôbi, Pol nañ Silas nañ Timoté a lê magtubu hende to hen béñge kenbay bijé ka Ibarna Emen nañ ka Kelma wona Jésu Krist ka Tésalonik a. Nini lêñge dosé. Bi bô derê nañ bô jalê wo Emen baa nañ ken.

Pol lij Emen dosé wô bay ayê bôd ka Tésalonik a

² Nini lij Emen dosé kwôy kwôy wô sarñge kêm men, kirijna nini mô wô uwôlêri ba, nini uwôli wô sarñge a men. ³ Kirijna nini mô wô uwôlê Ibarna Emen ba, nini erem sa jé wo ken li wô kibi ayê bôd woñge hen men, kwo ken li wô kibi peré wo ken perij Emen hen men, wô kibi beré wo ken bu bôñge iyêre sa aña ken di bôñge sara tô Kelma Jésu Krist hen a men. ⁴ Yêñêrni, nini hôn wo Emen né peréñge men, ré teréñge kené yi kari a men. ⁵ Wôsa béré Kwôlo Dôri wo nini uwôl hen na, na nini uwôl nañ kwôlo kibriini a hen mera ré, nijba, na nañ néé wo Tunu toj hendi bô bôrê. Men, na nini hôn wo béré kwôlo niné iyêl hen, ré na tu kwôlê men, ken hôn hal wo na nini môrij peréñge a hen a

men. Na nini li hen iyôn na wô derê woñge. ⁶ Men, kenbay ba, ken ay na sa têrni men, sa tê Kelma men. Bi wo ken gelij gusij hen kôba, ken ay kwôlo Emen bôñge a nañ yi derê wo Tunu toj hendi bô bôrê béñge hen. ⁷ Na ôbi á, kené na ari gelé ka dôri ka bay ayê bôd ka Maséduwan a nañ ka Akay a añ bi bay ré lij hen iyôn men hen. ⁸ Sa kebrenge kenbay na, bijé toy kwôlo gengij sa Kelma. Na sa iyé Maséduwan a nañ Akay a mera ré, nijba, kwôli bê bôd woñge sa Emen a ôm nañ kirij kirij añ kwôlo nijna hô kelê gengij sari ba, nañ nij. ⁹ Wôsa bay nañ kibriji woji dô kwôli beré wo na ken beréni yerñge a wulê wo na nini ôrij iyêre toñge a hen men, kwôli dé wo ken déñ kamarê añ ken bul upé Emen woñ tiri woñ ôbi merê tu geñ a men hen wô lê jé biri. ¹⁰ Men, kené môrij gemij Kemari wo ré hena derômarañ a hera hen a men. Na Kemari Jésu wo ôbi biri ji si kampê hen ôbi a sa derêna bô bô tarê wo Emen wo a era hen.

Jé wo Emen wo Pol na li Tésalonik a

2 Yêñên, kenbay nañ yerñge ken hôn wo kergare to niné ô iyêre toñge a hen na, ré na wo beray ré.

Wôsa anja nini ô wô lê hen na, nini duu dô. ² Pa dema niné era upéngge Tésalonik a tô na, gusij to bay na geléni men, tiiré wo bay na tiréni a Pilip a a men na, ken hôn nij. Iyére tonje a kôba, bijé ka pôni li kumbul naj ni damañ, nijba, Emen béni néé bi niné uwôlij béré Kwôlo Dôri wori béngge. ³ An kelê wo nini kôlij bijé bi ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen na, nini kôl na kwôlê woñ benare ré men, kwon bô habré ré men, kwon lamê kirij né a men. ⁴ Nijba, na kwôlo Emen gey a niné kôl hen, wôsa ôbi berêni mega wo niné nêni aña ré béni kwôli niné kôlij bijé hen. Nini uwôl béré bi wo hen na wô wo gawré ré dinéni ré, nijba, bi ré dôrij Emen wo hôn ermé woni hen dí. ⁵ Men, ken hôn men, Emen kôba, hôn a men wo kwôlo niné kôl hen na, ré na kwon laserê kirij ré men, niné bili na wô uwôrij gursu ré a men. ⁶ Men, nini gey diné wo gawra ré men, kwonje kenbay ré men, kwo kani ka ðangi ré a men. ⁷ Wôsa nini nêni wo ré niné néngge wô wo niné na bay jé ka Jésus Krist, nijba, nini li hen iyôñ né. An kirija na nini mô perêrñge a hen na, na nini bêngge ulôñ môñ iyore to bij kamne ulôñ hen iyôñ. ⁸ Na wô peré wo nini peréngge hen aña niné uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen béngge hen. Nini geyéngge damañ an ré na yerni bi kôba, niné ayê lij jé béngge hen. ⁹ Yêñêni, erméngge sa jé wo nini li perêrñge a merênij kêm hen. Wulê bi wo na nini uwôlij béré Kwôlo Dôri béngge hen na, na nini li jé yoyre naj tu tare an bi niné môrij kwôni perêrñge a hen né.

¹⁰ Men, na ken gel jé lêreni wulê wo na nini baj perêrñge a kenbay bay ayê bôô hen men, Emen kôba, na hôn a men wo ré na jé lê wo dôri men, kwon derôre a men díba, ré na kwo habij né. ¹¹ Men, ken hôn wo na niné cubu tirni tôrñge a pôn pôn kêm mega wo iba kamré ré lij naj kamni hen iyôñ. ¹² Men, na nini dôbêngge ibiyare bôrñge a men, na nini jal bôrñge men, na nini masêngge bi jé lêrñge ré dé tu Emen woñ ôbi uwôgêrñge bi kené si bô emê iyére tori a men, kené mô bô hini emê wori a a men hen.

¹³ Men, nini lij Emen dosé kwôy kwôy wôsa kirija nini uléngge béré kwôli na ken toy an bij bôrñge sara hen na, na ken bô mega ré na kwôlo gawré ré, nijba, ré na kwo Emen. Na tiri, kwôlê bi wo hen na kwo Emen aña ré li jé bôrñge kenbay kaj bay ayê bôô a hen.

¹⁴ Yêñên, na gusij to bay na gelij églis to Judé to na to Emen an bi bôre sa Jésus Krist hen a kenbay kôba, bay ré geléngge hen men. Yêñêrñge gan a geléngge gusij mega wo Jubnê na gelij bay ayê bôô ka Judé gusij hen iyôñ men. ¹⁵ Na Jubnê bay ka hen a na deré Kelma wona Jésus naj bay kibi Emen ka tumô aña ré hô geléni gusij kemnên a men hen. An jé lêreji dôrij Emen ré men, bay na bay bayi bijé kêm a men. ¹⁶ Bay mase ciré jerêni bi niné kôlij bijé ka na Jubnê ré hen kwôlo Emen wo a gôlij naj ci hen. Ôbi a na têrij to bay li de-

rrij kibi to gay gay to bay lêrê hen an bugo bô tarê wo Emen sarji a.

Pol genge herê erê gelé bay ayê bôô ka Tésalonik a

¹⁷ Yêñên, kirija bay na dagêni sa iyére tonje a na, doyréngge lêni lê wo ken gel ré. Na yerni a na erê hen nijba, tinini ba naj ken yeñ. An nini mase wo niné herê ô geléngge. ¹⁸ Nôbi naj yen en genge têê kwône ené herê ô geléngge nijba, Sidan a jerêni. ¹⁹ Na kenbay naj tô bay ayê bôô ka baa hen a na tô anja nini mô gem hen men, yi derê woni men, gwôyê woñ dampare wo nija dij dengôrni tumô Kelma wona Jésus a wulê wo ôbi a bulon heran hen a men. ²⁰ Na tiri, wo kena ari dê dengô kani men, yi derê woni a men.

3 Ôbi á, gelé wo nana gelij yerna ré ca yeñ hen na, nêni niñ aña niné genge nibay naj Silas niné erê merê Atên a sem, ² aña na niné jé Timoté ô upéngge hen. Ôbi na yêñena wo li jé wo Emen naj nini men, nini uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jésus Krist bem a men, ôbi á, niné jéri yerñge a bi ré ô lê naj ken men, ré dôbêngge ibiyare bôrñge a an bi kené ðebij iyêre sa ayê bôô woñge a. ³ Wô wo gusij to bay geléngge hen na, ma kena ðéñ geré wo Emen. Wôsa ken hôn mega wo gusij na, ré yi gengij na sarna nabay bijé ka Emen. ⁴ Na nini keléngge ca tumô kirija na nini baj perêrñge a tô hen mega wo bay ré geléna gusij an haw hen ba, ken gel naj turñge nij. ⁵ Na ôbi á, bôn né bu kalmê ôm né aña na ené jé Timoté yerñge a bi ré ô gelé na ba, kené bi bôrñge dô sa Emen a baa ya ba, wôsa bôn hare wô wo Sidan ma ré laméngge an jé wo na nini li perêrñge a hen ma ré yé anja beray ðéñ iyôñ.

⁶ Nijba, ôbi bulo hera nij an derêni kwôlénge wo dôri kôl iyôñ ba kené bi bôrñge sa Jésus Krist a baa ya men, kené perij yerñge a men. Men, ôbi kelêni kené erem sarni a dô baa ya men, doyréngge ré lêni hen iyôñ men.

⁷ Yêñên, bi wo nini gelij gusij gan hen hari kôba, kirija Timoté derêni mega wo kené bi bôrñge sa Jésus Krist a baa ya hen iyôñ na, bôrni kurij tôñ hari nij.

⁸ Wôsa mega wo ken bu bôrñge iyêre tô bijare tonje a naj Kelma a baa ya tô hen na, nini bér cagaga nij.

⁹ Yerni bi wo yéni tumô Emen a wô sarñge hen na, ré niné liri dosé wô sarñge têê dubu kôba, nêni né tô tô.

¹⁰ Men, nini uwôli yoyre naj tu tare bi ré béni bi niné hô ô geléngge men, niné hô geléngge anja gengij sa geré wo Emen wo ken hôn ré tô hen men.

¹¹ Bi Ibarna Emen naj yiri naj Kelma wona Jésus bi ré béni geré bi niné hô ô geléngge. ¹² Bi Kelma wona béngge bi ken perij yerñge men, kené perij tô bijé ka ðangi kêm a men tumô tumô mega wo nibay nini peréngge hen iyôñ men. ¹³ Na hen iyôñ a, kené ðebij iyêre tô kwôli a an bi kené lij ani kani ka habij né

men, kené yij gawrê ka séli tu Ibarna Emen a Wulê wo Kelma wona Jésu a buloñ herañ sa terare a nà nañ *manê ka derômarañ a kêmen hen.

Hal wo dôriñ Emen

4 Yênen, kwôlo ðangi wo niña kelê a na: tumô ba, na nini gelênge hal wo kené li añ ré dôriñ Emen, añ ken li na hen iyôñ hende to hen têj têj. Men, haw hen nini hô uwôlênge men, nini sôm sarñge a a men nañ hini Kelma wona Jésu bi kené li hen iyôñ tumô tumô. ² Ken hôn na kañ tôte to Kelma wona Jésu wo na kôlijñ biñé ré li a niné kelênge hen men. ³ Wôsa anğa Emen gey na, na wo kené yi biñé ka séli tiri a men, kené jôd yerñge sa yijare toñ iyôñ a tôn a hen a men. ⁴ Men, bi i i ba, bi hôn kini merê nañ tamni nañ bô bôre men, nañ geréri a men. ⁵ Diba ken di doy yébé lênge dê sarñge mega wo lijñ biñé ka hôn Emen né hen iyôñ né. ⁶ Sa kwôlo gengijñ sa wogé yébé bi wo hen na, bi kwôni lijñ yêni ôbi ayê bôd habijñ gengijñ sari ré yôd. Na nini kelênge ba, na nini hô kelênge a tôte: mega wo biñé kañ bay lêre are bay ka iyôñgi hen na, Emen a sa perêji. ⁷ Wôsa Emen na uwôgêna bi nana yijñ yijare toñ iyôñ a tôn né, niñba, bi nana yijñ gawrê ka séli tiri a di. ⁸ Ôbi á, kwôni wo ré kañ kwôlê bi wo hen na, na kwôlo gawrê a ôbi ré kañ hen né, niñba, na kwo Emen woñ ôbi béñge Tunu toñ hendi bô bôre hen a ôbi ré kañ hen.

⁹ Yênen, kwôlo gengijñ sa peré wo kené perijñ yerñge hen na, ken gey bi kwôni ré li magtubu béñge kwôli ré nijñ, wôsa Emen na gelênge geréri nijñ. ¹⁰ Na tiri wo ken pur biñé ka Emen ka sa iyé Maséduwan kêmen hanje, niñba, nini uwôlênge bi kené hô li hen iyôñ damañ a. ¹¹ Men, masênge bi ken mô dô men, cebénge turñge tôte anğa na kanje kañ yerñge a men, merênge bi ken li jé nañ kôbreñge woñge mega wo na nini kelênge tumô nijñ hen iyôñ. ¹² Lênge hen iyôñ bi biñé ka ay bôrji ré tôte hen na, ré dô kwôlênge dô men, kené môriñ kwôni ré men.

Kwôlo gengijñ sa jê sé wo biñé ka ma

¹³ Yênen, kwôlo gengijñ sa biñé kañ bay ayê bôd ka ma hen na, nini gey bi kené hôn tôri dô añ bi kené li nimré mega biñé ka pônî ka ari dé bôd sara kaji nañ hen iyôñ né. ¹⁴ Wôsa nana hôn wo Jésu ré ma añ Emen ré biri ji si kamñê men. Na hen iyôñ a biñé ka ré ma tôte Jésu a hen na, Emen ré sa biji bay ré jê sé kamñê añ heraji nañ Jésu men.

¹⁵ Kwôlo niña kelê haw hen na, na kwôlo Kelma wona na kôl nijñ. Wulê wo ôbi a buloñ herañ hen na, nabay ka nana baa geñ hen, naa erê tumô ka ma nijñ hen né kwôy. ¹⁶ Añ wulê bi wo hen na, Emen a ayê tôri bé, menba, tôte dami wo *manê ka derômarañ a emê kañ ta, menba, buruñju to Emen a emê menba, Kelma Jésu

Krist nañ yiri a herbo derômarañ a añ biñé ka na ma tôte *Krist, kwo Emen dôri hen hen na, bay a jê sé kamñê tumô. ¹⁷ Añ nabay ka nana baa tu geñ hen na, Emen a sa dayêna nañ ci bô kirijñ ka geri a wô jerê kwini Kelma wona ta añ naa sa erê merê nañ di yôd. ¹⁸ Iyôñ ba, ken dôbijñ ibiyare bôrñge a nañ kwôlê bi wo hen.

Merênge sa têtñge gemijñ hera wo Kelma

5 Yênen, kwôlo gengijñ sa wulê wo are bay ka hen a sañ hen na, ken ôriñ doy magtubu to niné li béñge gengijñ sa wulê bi wo hen ré nijñ. ² Wôsa kwôlo gengijñ sa Wulê bi wo Kelma wona a buloñ herañ dus mega gemsas wo so yoyre hen na, ken hôn dô nijñ. ³ Kirijña biñé a kelê iyôñ ba: «Kirijñ ré yi nañ jalêrji men, nañ derêrji a men tôte †,» menba, mênê a soji dus môñ yê wo jubu iyore dus lere iyôñ. Añ kwôni pôn nêñ iyôñ wo a baa ba nañ. ⁴ Yênen, kenbay ba, ken mô na bô dilemne a wo wulê bi wo hen a jebénge dus môñ ôbi gemsare iyôñ ré nijñ. ⁵ Wôsa kenbay kena kirijñ ka perañgi men, kena kam kirijñ ka wôli a men diba, kena ka dilemne ré nijñ. ⁶ Iyôñ ba, na yénge kum mega wo biñé yijñ hen iyôñ né niñba, na merênge tu geñ men, na déñge tu melênê sa yerna a men. ⁷ Hena kwôni wo ré gey yé kum ba, na yoyre a ôbi ré yi kum men, hena kwôni wo ré gey kwoyé care ba, na yoyre a ôbi ré kwoyé men. ⁸ Niñba, nabay ba, nana kirijñ ka wôli iyôñ ba na di tu melênê sa yerna. Men, ayê bôd wona nañ peré wo nana pur megêrna a men hen na, bi yi môñ *bargay kañ kumbul kañ musure ka nana tôte têlijñ yerna iyôñ men, gelê wo nana di bôrna sara hen kôba, yi môñ jabga woñ kumbul wo ken têlijñ sarñge iyôñ a men ††. ⁹ Wôsa Emen na terêna na wo nana gelijñ gusijñ tôte bô tarê wori a ré, niñba, ðiré gôlijñ nañ na wô kibi anğa Kelma wona Jésu Krist li hen di. ¹⁰ Wôsa ôbi ma wô sarna añ bi nana ô merê nañ di añ ré nana ma na ma, ré nana mô na tu geñ kôba, wulê wo ôbi a herañ hen na, na kwôlê wôni ré nijñ. ¹¹ Iyôñ ba, ken dôbijñ ibiyare bôrñge a men, ken lijñ bô derê nañ yerñge kwôy kwôy mega wo ken lijñ nijñ hen iyôñ.

Gerjé kwôlê woñ dôbê ibiyare nañ dosé to ôbi liji

¹² Yênen, biñé ka li jé wo Emen perêrñge a ka na ka Kelma ðiji bi ré dô tumôrñge men, ré gelênge are a men hen na, nini uwôlênge bi kené biji kwôlê. ¹³ Lênge tôrji a men, ken perji damañ a wô jé wo Emen wo bay li perêrñge a hen. Kenbay kôba, ken mô nañ bô jalê perêrñge a a men.

¹⁴ Men, yênen, nini uwôlênge bi kené hal biñé kañ kuyrê men, kené dôbe ibiyare bô biñé ka sun kwôlê hen men, kené li nañ ka iya hen men, ulênge bôrñge sa biñé kêmen a a men. ¹⁵ Berênge dô, hena kwôni ré lénge habijñ ba, ken hô liri habrê hôriñ turu a ré, niñ-

† 5: 3 Jérêmi 6: 14 †† 5: 8 Esay 59: 17

ba, ken lij derê perêrŋge a men, ken li naŋ biŋé kêm a men.

¹⁶ Lêŋge yi derê naŋ wulê wulê men, ¹⁷ ken uwôl Emen ta ta a men. ¹⁸ Hena kirij ré dô, ré habij kôba, ken lij Emen dosé. Wôsa na hen iyôŋ a Emen ré gey wo kenbay ka kené bij naŋ Jêsu Krist hen kené li.

¹⁹ Jôriŋge Tunu lê jé wore ré men, ²⁰ ken bô kwôlo biŋé ka kôl ciré na bay kibi Emen hen mega ani ré iyôŋ né, ²¹ nijba, ken kôbe tô kwôlo kêm wo bay kelêŋge hen ba, ré hena na ligi Emen a ba, aŋ kwo dôri a kené ay lij jé. ²² Men, bi lê ani kani ka habij uwôge henem ré a men.

²³ Bi Emen woŋ ôbi bij biŋé bô jalê hen li aŋ ken yi biŋé ka séli tiri a men, bi gem ermé woŋge men, tunuŋge naŋ yerŋge kêm aŋ bi Wulê wo Kelma wona Jêsu Krist a buloŋ herap hen na, kwôlê wôni wo habij ré sa bu sarŋge ré. ²⁴ Emen bi wo uwôgêŋge bi kené yi kari hen na, ôbi a lê wôsa aŋga ôbi genge ba, ôbi li môj môj.

²⁵ Yêênên, uwôlêŋge Emen wô sarni men.

²⁶ Lijge bay ayê bôô kêm dosé naŋ yi yé béni men.

²⁷ En uwôlêŋge naŋ hini Kelma wona bi kené dôŋse magtubu hende to hen tumô bay ayê bôô a kêm.

²⁸ Na kwôlo en gey kelê bi a hen. Bi Kelma wona Jêsu Krist tô kibri sarŋge a.

2 Tésalonisiyê

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Bô magtubu tori to têtê to wôô to ôbi li bij Tésalonisiyê hen na, *ôbi jé Pol hô kôl kwôlo ôbi na kôl bô magtubu tori to tumô hen. Kwôlê bi wo hen na, na kwôlo gengij sa hera wo *Krist nañ damñare tori. Kwôlê bi wo hen dôyrê bay ayê bôô ka Tésalonik a. Ka pôni perêrji a hen na, kôl wulê bi wo hen ré sa nij (2: 2), ka pôni kañ lê jé wô wo kibi kirij ré baa da nij añ na gawrê ka li jé hen a lê nañ ci nañ wulê wulê (3: 6-12). Magtubu hende to hen lij na wô panij kwôlê bi wo guseré églis to Tésalonik a hen.

Añga tumô ba *ôbi jé Pol ay tô lij Emen dosé wô kibi ayê bôô men, peré men wo yi yi bay ayê bôô ka Tésalonik a hen men, ôbi uwôl Kelma bi ré biji bi bay ré lèñnê tô aña ôbi uwôgeji kwôliji hen (1: 1-12). Cêgi kwôlê bi wo hen perañ menba, ôbi sa sa mawi kwôlo bô magtubu hende to hen. Na kwôlo gengij na sa añañ gelé ka gengij sa hera wo Krist nañ damñare tori. Hera wo Krist nañ damñare tori a sa tumô kwon ôbi uwôbi yiri won ôbi habrê hen né. Ôbi a lê añ bijé a narij Emen kwôlê damañ men, bay kañê Krist a men (2: 1-12). Tumô néé wo habrê bi wo a uwôngê sa gawrê hen na, dô wo bay ayê bôô ré debu sa têrji a sa bôô pôn woji a gengij sa Kwôlo Dôri men, bi bay ré merên tô uwôlê Emen a ré a men (2: 13-3: 5). Na nañ nééri a Pol ré kurij uné kupê añ gelji ka ré li jé añ bi ciré môrij kwôni ré hen (3: 6-15). Ôbi duu kibi magtubu tori nañ terê kibi men, lij dosé a men (3: 16-18).

Sapitre 3: 10 wo kôl iyôn ba: «Kwôni wo ré kañ lê jé ba, ré ôm are ré men» hen na, yêge maa Tésalonisiyê gengij sa dayê ayê bôô nañ jé wo Emen bij bijé kari kôbriji a nañ wulê wulê hen.

Dosé to ôbi liji

1 Nôbi, Pol nañ Silas nañ Timoté a lê magtubu hende to hen béñge kenbay bijé ka Ibarna Emen nañ ka Kelma wona Jésus Krist ka Tésalonik a. Nini lèñge dosé. ² Bi bô derê nañ bô jalé wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jésus Krist baa nañ ken.

Kwôlo gengij sa jerê kwôlê Wulê wo Krist a herañ hen

³ Yênen, dé wo niné lij Emen dosé wô sarñge kwôy kwôy. Nini liri dosé wôsa ken bi bôñge sari a baa ya tô men, kenbay kêmen ken perij yerñge damañ a men tô.

⁴ Ôbi a, kirijna niné debu tumô églisnê ka Emen a ba, nini di dengôrni wô kebrenge wôsa bay geléñge gusij damañ hari kôba, ken bu ayê bôô wonge iyêre baa ya tô.

⁵ Na wô gusij hende to bay geléñge hen aña niné hôn wo Emen né sa jerê kwôlê sa bijé nañ geréri hen, wôsa ken bu bôñge iyêre baa ya tô. Ôbi a Emen ré lê wo ka sé bô emê iyêre tori a. Na wô wo ôbi na Kelma wonge aña bay ré geléñge gusij hen. ⁶ Ôbi a Emen né jerê kwôlê won derôre añ bijé ka na geléñge gusij hen na, ôbi a geléji gusij men. ⁷ Ôbi a Wulê wo Kelma wona Jésus Krist nañ manê kari ka derômarañ a ka ôrij

nañ néé hen a heraji hen na, kenbay ka bay geléñge gusij haw hen men, nibay a men na, ôbi a sa jalé bôrna. ⁸ Ôbi a hera nañ tare to kôle tô pelêm pelêm hen añ bijé ka hôn Emen né men, ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo gengij sa Kelma wona Jésus a ré hen a men na, ôbi a gelji gusij †. ⁹ Bay a gelij gusij kelangê nañ Kelma men, nañ damñare tori to dé kirij hen a men. Ôbi a na mênê wo nañ kwini hen. ¹⁰ Wulê bi wo hen na, na wulê wo Kelma wona Jésus a herañ. Kirij bay ka hen na, bijé kari a heramiri men, bijé kêmen ka bi bôrji sari a hen a ayê kibri a men. Kenbay kôba, ka perêrji a men wôsa na ken bi bôñge sa béré kwôli wo na nini uléñge hen.

¹¹ Na ôbi á, niné uwôl Emen ta ta wô sarñge men hen. Men, nini uwôli bi jé lêñge ré bij nañ uwôgê wo ôbi na uwôgêñge hen men, nini uwôli bi ré béñge néé bi kené lij aña dôri kêmen ka ken gey lê hen men, kené lij jé sa ayê bôô wonge a dô a men. ¹² Ôbi a bijé ré ayê kibi hini Kelma wona Jésus wô kebrenge men, bay ré ayê kebrenge wô kibri men. Na hen iyôn a bay ré gelé derê Emen wona nañ Kelma wona Jésus Krist a men hen.

† 1: 8 Kurôn kibé 79: 6

Ôbi bô habrê a lê habrê wori pa dema Kelma ré hera tô

2 Yênen, kwôlo gengin sa hera wo Kelma wona Jésus Krist na merê wo na erê merê na dî a men hen na, en uwôlênge bi ² kené eremnére kwôlê si na na ré men, kené sun wo Wulê wo Kelma ré heraj hen ré nêmen niy né a men. Yaŋ ba, kwôni na a kelênge Emen a ré kelê ley, kwôni na uwôlênge béré ley, nibay a na lê bô magtubu a ley kôba, ken bi bônge sara ré. ³ Dênge bi kwôni lamênge naŋ gwosore tori tônia ré pa pa, wôsa wulê bi wo hen a sa hen iyôn mera ré. Pa dema wulê bi wo hen ré sa tônia, biyé kwône a kaŋê Emen men, ôbi bô habrê wo a mênê yôd hen kôba, a gelé yiri nô a men. ⁴ Ôbi bô habrê bi wo hen a kaŋê are kêka gawrê tebe hen men, bônji môŋ emen iyôn hen a men. Ôbi a kelê diré gôliŋ sa are kêka men, a erê kwôy bô iyéy Emen a ô merê ya aŋ a kelê dôbi diré na emen bi naŋ yiri †.

⁵ Kirina na en baŋ iyére tonje a hen na, na en kelênge kwôli are bay ka hen kêka menba, bônge jebênge sara ré ba? ⁶ Niŋba, aŋga jôd wo are bay hen ré liŋ haw hen na, kenbay ken hôni. Niŋba, naŋ wulê wo Emen na genge hen dema ôbi bô habrê bi wo hen ré so tu wolé. ⁷ Néé wo ôbi bô habrê bi wo yi naŋ kini uwôbêri hen na, gel yiri nô niŋ, niŋba, a lê habrê damaŋ a na wulê kwo na jôri geré hen a naŋ dem. ⁸ Hen dema ôbi bô habrê bi wo hen ré so tu wolé. Aŋ Kelma Jésus a mênêri naŋ bul woŋ kibri men, a mênêri naŋ néé wo hera wori a men ††. ⁹ Wulê wo ôbi bô habrê bi wo hen a soŋ hen na, a yé naŋ néé wo Sidan aŋ a liŋ aŋgaŋ giŋê naŋ kaŋ gelé kaŋ benare ka gay gay. ¹⁰ Ôbi bô habrê bi wo hen a sa lê aŋga habiŋ ka gay gay wô lamîŋ biyé wô biŋi bô mênê a wôsa bay kaŋ bê bônji sa kwôlê woŋ tiri a wo ré gôliŋ naŋ ci hen. ¹¹ Na wô wo bay kaŋ Emen aŋa ôbi ré bi ermé woŋi habiŋ aŋ diŋi bay bi bônji na sa aŋgaŋ benare a a men hen. ¹² Ôbi a, Emen né perê biyé kêka kaŋ kwôlê woŋ tiri hen men, ka lê aŋga habiŋ a beré bônji hen dî men.

Emen terênge bi diré gôliŋ naŋ ken

¹³ Yênen, kenbay ka ken dé tu Kelma hen na, niŋa liŋ Emen dosé wô kebrenge kwôy kwôy. Wôsa ôbi na terênge bi kené yi ka tumô ka diré gôliŋ naŋ ken naŋ néé wo Tunu toŋ hendi bô bônê to bi ken yi kari hen. Men, wô bônge wo ken bi sa kwôlê woŋ tiri a a men hen. ¹⁴ Na wô wo kené yiŋ kari bi aŋa ôbi na ré uwôgênge wulê wo na nini uwôliŋ béré Kwôlo Dôri wori bênge hen. Emen na uwôgênge bi kenbay kôba, kené uwôŋ hini emê wo Kelma wona Jésus Krist men. ¹⁵ Iyôn ba, yênen, ken debe geraŋ tônia kwôlo Emen a men, ken bi bônge jebênge sa kwôlo na nini gelênge

a hen men, sa kwo na nini li bô magtubu a bênge hen a men.

¹⁶ Bi Kelma wona Jésus Krist naŋ yiri naŋ Ibarina Emen wo geyéna aŋ dôbêna ibiyare bônna men, béna aŋgaŋ bê bôn sara naŋ bô deré wori hen na, ¹⁷ bi dôbênge ibiyare bônge a damaŋ men, bi bênge néé wô liŋ aŋga dôri men, wô kôliŋ Kwôlo Dôri kwôy kwôy a men.

Uwôlênge Emen wô sarni

3 Yênen, kwôlo baa wo niŋa kelê a na: nini uwôlênge bi kené uwôl Emen wô sarni bi kwôlo Kelma Jésus ré ôriŋ tumô lew lew men, bi biyé ré enge biŋ kwôlê sara mega wo kenbay ken liŋ hen iyôn men. ² Men, ken uwôli bi ôbi ré geméni wô bay bô habrê, wôsa na biyé kêka a geyé bê bônji sa kwôlo nini uwôl béréri hen né.

³ Wôsa Kelma na ôbi bônê pôn aŋ ôbi a bênge ka beré bônge iyêre men, a gemênge wô Sidan a men. ⁴ Ôbi béni nini bi bônna sarnge a men, nini hôni wo kené bi bônge sa kwôlo na nini kelênge a hen baa ya tônia aŋ kené lê na hen iyôn kwôy kwôy.

⁵ Bi Kelma wona li naŋ ken aŋ ken geyiŋ Emen kwôy kwôy men, ken beriŋ bônge iyére sa gusiŋ to bay gelênge a mega wo Jésus na beriŋ bônna iyêre hen iyôn men.

Lênge jé mega wo nini liŋ hen iyôn men

⁶ Yênen, nini kelênge naŋ hini Kelma wona Jésus Krist bi kené pô yerŋge aŋ yi bay ayê bônê kaŋ kwôliŋ aŋ kaŋ kwôlo na nini gelji hen. ⁷ Ken hôni, aŋga na nini li hen na, na nini li bi kenbay kôba, kené liŋ hen iyôn men, wôsa wulê wo na nini baŋ iyére tonje a hen na, ken hôni wo na niné li jé damaŋ. ⁸ Men, na nini ôni aŋga kwôni déŋ iyôn né a men, niŋba, na nini li jé yoyre naŋ tu tare môŋ niné maŋ iyôn wô abiŋ yerni wôsa nini gey gelênge gusiŋ gengin sa aŋgaŋ emêni ré. ⁹ Lê wo nini li hen iyôn na, na engerênge are a na gelêni ré, niŋba, nini li hen iyôn bi niné yiŋ aŋgaŋ gelé ka dôri bi kené li. ¹⁰ Wulê wo na nini baŋ iyére tonje a tônia hen na, na nini kelênge iyôn ba: «Hena kwôni wo ré gey lê jé ré ba, bi ôni emê ré men.»

¹¹ Nini kôli hen iyôn wôsa bay kôli iyôn ba biyé ka pônna perêŋge a ré gey lê jé ré aŋ ré ô na wô dé tirji tônia aŋga megêri a dî. ¹² Biyé bay ka iyôn gi hen na, nini kôli naŋ hini Kelma wona Jésus Krist bi bay ré li jé naŋ wulê wulê wô uwôliŋ aŋgaŋ emêri.

¹³ Yênen, kenbay ba, ken li aŋga dôri ôriŋ tumô tumô dîba, ken merên sara ré. ¹⁴ Hena kwôni ré bi kwôlê sa kwôlo nini li bô magtubu a bênge hen ré na, ken kôbri men, ken biŋ naŋ dî ré a men, aŋ bi tayre ré diri. ¹⁵ Aŋ ken haali mega yênenge iyôn dîba, ken bônna mega ré janênge iyôn né.

† 2: 4 Daniyêl 11: 36 †† 2: 8 Esay 11: 4

Deré kibi kwôlé

¹⁶ Bi Kelma Jésu won òbi bij bíjé bô jalê hen òbi naṅ yiri bi béṅge bô jalê kwôy kwôy sa are kêṁ a men, bi baa naṅ ken kêṁ a men.

¹⁷ Dosé toṅ derij kibi magtubu hende to hen na, na nôbi Pol naṅ kôben wujê a lê hen nij. Na hen iyôṅ a ené derij kibi magtubu tijê kwôy kwôy men, na hen iyôṅ a ené lêê a men.

¹⁸ Na kwôlo en gey kelêṅge bi a hen. Bi Kelma wona Jésu Krist tô kibri sarṅge a kêṁ.

1 Timoté

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Timoté na, na kema wo yori na Jub, ôbi ay bôri. Ibari na grêk. Na iyé Listre a bô emê Asi a kirijna Pol ôrijn ker-gare tori toj ulê béré to têê wôô hen aña ôbi ré uwonni ya. (Asi to tô bô a hende to hen na, kemnêj ba hene na Turki. Jé lê bay jé 16:1-3). Ayij tôri wulê bi wo hen na, Timoté yi tô kibi *ôbi jé Pol perê ka kwôni a. Timoté bi Pol ôrijn nañ kirij kirij wô ulê béré men, Pol jéri têê kwône wô janê kwôlê wo denjel denjel perê bijé ka kwôlê woji sun kirij hen men. Na hen iyôn a hini ré yij bô magtubu to Jé lê bay jé 17: 14-15, 18: 5, 19: 22 men, bô magtubu to gay gay to Pol li hen men (1 Kworêntijê 4: 17, 16: 10-11, Pilipijê 2: 19-24, 1 Tésalonisijê 3: 2-6). Magtubu to wôô to Pol li bij Timoté hen men, bij Tit a men hen na, bay uwôgeji «magtubu to bay derê tumô kirij» (Lettres Pastorales).

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté hen na, kôl kwôli are subu:

1. Yêgê maa églis wô sa anğan gelé kañ benare hen men, kwôli dayrê ermé wo Jubnê nañ kwo bijé ka na Jubnê ré hen ta wo bijé ka pôni mase ciré ulê béréri hen.
2. Magtubu hende to hen kôl na kwôli geré tibé Emen men, derê tumô églis men, hal wo bay derê tumô églis a men.
3. Deré kibri ba, hende gelij na Timoté geré lê jé wori men, berê sa bay ayê bôô a men añ bi ôbi ré yij mana wo Jésu Krist wo dôri (4:6).

Magtubu to Timoté to tumô hende to hen na, já soderére kirij wôô: Kwo tumô ba, kôl na kwôli gelij bay ayê bôô are men, nañ bay derê tumôrji men, (Sapitre 1-3) kwo jôgij wôô ba, na tôô to gengij sa jé wo Timoté a lê hen a men (Sapitre 4-6).

Dosé to Pol lij Timoté

1 Nôbi, Pol a lê magtubu hende to hen. Nôbi wo ena *ôbi jé wo Jésu Krist wo Emen woñ ôbi gôlij nañ na hen a dôren men, nañ kañ tôô Jésu Krist wo nana bi bôrna sari a a men hen. ² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi mega keman woñ bôn iyôn, sa kibi ayê bôô wom hen. Bi Ibari Emen nañ Jésu Krist Kelma wona tô kibriji sam a men, bi bay bô tu na tom men, bi bay jal bôm a men.

Pol yêge maa Timoté wô sa bijé kañ bay gelére are kañ benare hen

³ Mega wo na en kôlem wulê wo na ena ôrijn Maséduwan hen na, mô a Epês a wôsa bijé ka pôni kañ bay gelij megêrji anğan benare hen na, ju kôlji bi bay dí ba. ⁴ Men, kôlji bi bay ré merên yirji sa kwôlê woñ dilemne a ré men, bay ré narij kwôlê wo gengij sa tô môñ woji wo kô ré hen ré a men. Wôsa are bay ka iyônji hen na, uwôl na narijare mera díba, bij nañ geré gelé wo Emen genge añ nana hôn nañ ayê bôô hen né. ⁵ En ay tôn bem kôl hen iyôn na wô wo bay ayê

bôô ré geyij yirji nañ bôô pôni men, nañ ermé wo dôri men, nañ bê bôô woñ tiri a men. ⁶ Bijé ka pôni kañ bay gelé anğan benare bay ka hen bul cêgeriji bij hal wo dôri bi wo hen añ bay ge kay sa narijare kwôlê woñ iyôn a tôn bi wo hen. ⁷ Bay gey ciré yé damné kañ bay gelij bijé tôô to Emen, nijba, bay gan kôba, hôn kwôlê woji bi wo hen ré men, kwôlê wo bay kôl nañ ibiyare hen kôba, bay hôn tôri ré a men.

⁸ Nana hôn mega wo tôô to Emen na ré dô, hena nana ay lij jé nañ geréri. ⁹ Bi na henênge mega wo tôô ré díj na wô sa bay lêre anğan derôre ré. Nijba, hende díj na wô sa bijé kañ bay dagê sa tôô nañ bay bê kwôlê ré hen men, bay lê habrê nañ bay lê têrij hen men, bay bijare Emen nañ anğa yi nañ jengêrji hen kwôlê ré hen men, bay deré balêrji nañ bay deré bijé hen men, ¹⁰ bay yij yijare toj iyôn a tôn hen men, bay yij nañ megêrji impê hen men, bay lê jenga gawrê hen men, bay benare hen men, bay gwôserê kwôlê tumô kilmé hen men, wô anğa dangi kêm ka habij ka bij nañ anğa tiri ka na nana gelij bijé ka Emen gey nana li hen né. ¹¹ Anğan gelé kañ tiri bay ka hen na, yi na bô Kwôlo Dôri wo Emen na bôn kôben a

hen. Kwôlo dôri bi wo hen na, gengijn na sa Emen woŋ ôbi hini emê hen men, wo na hanê derê hen a men hen.

Pol lijn Emen dosé wô sa bô derê wori

¹² En lijn Jésu Krist Kelma wona dosé wô wo ôbi ben néé sa jé wupê. En liri dosé wôsa ôbi bôren môn ôbi bôô pôn iyôn aŋa ré dôren bi ené li jé wori hen. ¹³ Bi wo ca ba, na en iyêl kwôlê wo habijn gengijn sari men, na en gili gusijn men, na en tiréri a men hen. Nijba, Emen bô tu ŋa tijê wôsa na en bi bôn sari a ré men, tun na jôrij sa aŋga na en li hen né a men. ¹⁴ Wô bijare to en bij naŋ Jésu Krist hen na, Kelma wona tô kibri damaŋ a san a men, ôbi ben en bi bôn sari a men, ben en gey bijé ka daŋgi a men. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelê hen, aŋ dô wo bijé kêm ré bi bôrji sara: Jésu Krist era sa terare a nà wô gôlij naŋ bijé kaŋ bay lê têrij, aŋ nôbi kôba, ena ôbi têrij wo gôlij sa bay lê têrij kêm aŋ sôn. ¹⁶ Na ôbi á, Emen ré bô tu ŋa tijê aŋ bi Jésu Krist ré gel ulê bôô wori naŋ geré wupê nôbi dami ôbi lê têrij aŋ bi ré yi aŋgaŋ gelé bij bijé ka ca sa bê bôrji sari a aŋ uwônijn gelê wo naŋ kwini bi wo hen men hen. ¹⁷ Bi bijé heram men, ay kibi Kelma wo dami woŋ ôbi merê naŋ kwini hen kwôy kwôy men, kwo a ma ré hen men, kwo kwôni gili ré a men hen. Ôbi a na Emen pôn nêŋ hari. *Amên, bi yi gelijn hen iyôn.

¹⁸ Keman Timoté, en bêm kaŋ tôô hende to hen kôm a mega wo bay kibi Emen na kôl tumô gengijn sam hen iyôn. Erem sa kwôlê woji bi wo hen a aŋ bi li naŋ ju sa kumbul wo ju li naŋ bijé kaŋ bay gelijnare bijé aŋgaŋ benare hen. ¹⁹ Gem ayê bôô wom dô men, gem ermé wom a men. Wôsa bijé ka pônij kaŋ lê jé naŋ ermé wo dôri bi wo hen aŋ mênijn ayê bôô woji. ²⁰ Si Himéné naŋ Alêksander na perê bijé bay ka hen. En nôgiji bij Sidan aŋ bi bay ré halijn aŋ bi cêgê ba, bay ré tiiré Emen ré nij.

Kaŋ tôô to gengijn sa uwôlê Emen

² Iyôn ba, aŋga bu bôn damaŋ ka en ayijn tôôn bij bay ayê bôô na, na bi bay ré engerijn Emen ré bij bijé aŋga bay ôrij doyriji hen men, bay ré uwôli men, bay ré sôm sari a men, bay ré liri dosé wô sa aŋga ôbi li bij bijé kêm hen a men. ² Uwôlêŋge Emen wô sa kilmé men, wô bijé kêm ka kenare kôbriji a hen a men, aŋ bi nana môrij dê naŋ bô jalê men, bi nana di yerna yi Emen a dô men. ³ Uwôlê Emen wô sa bijé kêm na, na aŋga dôri men, na aŋga dé tu Emen woŋ ôbi gôlij naŋ na hen a men. ⁴ Ôbi gey hen iyôn bi bijé kêm ré gôl men, bay ré hôn tu kwôlê a men. ⁵ Wôsa Emen na pôn nêŋ hari men, ôbi débé derôriji a naŋ bijé na, na Jésu Krist pôn nêŋ hari men, ôbi na gawra a men. ⁶ Ôbi ay yiri lijn sarga aŋ bi bijé kêm ré mô sarji

senge. Ôbi li hen iyôn gelijn bijé ka Emen ré gey gôlij naŋ ci. Ôbi gel hen iyôn na wulê wo Emen na genge hen. ⁷ Na ôbi á, Emen ré dén bi ené yi ôbi uwôlê béré men, *ôbi jé wo Krist a men hen. Aŋ bi ené gelijn bijé ka na Jubnê ré hen aŋga gengijn sa ayê bôô men, tu kwôlê a men. En kôl na kwôlê woŋ tiri dîba, na benare ré.

⁸ En gey bi bijé ré uwôl Emen naŋ kirijn kirijn men, bay ré pô kôbriji wo séli ta aŋ uwôlijni naŋ bôô wo pôn men, naŋ bô tarê ré men, naŋ naŋare ré a men.

Kwôlo gengijn sa aŋga yébé ré li

⁹ En gey bi yébé ré ha bargay kaji naŋ tô gerériji dîba, kaŋ lamijn impê hen né men, bi bay ré duu yirji tôŋ men, bi ré pôy sarji toŋ bayrare ré men, ré elagêrê yirji naŋ lôr ré men, naŋ ré men, ré tôbe bargay ka gararji gaŋ hen né a men. ¹⁰ Nijba, aŋgaŋ kalmare kaji ba, bi yi na jé lêreji wo dôri hen, ôbi a dé yébé ka kôl ciré na ka Emen hen. ¹¹ Kirijna yébé mô wô toyé kwôlê na, bi bay herage ré men, bi bij ôbi halêrji hen kwôlê a men. ¹² En jôô wo yébé ré gelijn impê are men, ré ôm sarji ré men, ré herage ré a men. ¹³ Wôsa Emen di Adam tumô dema ré di Êb tô. ¹⁴ Men, na Adam a dé Sidan lamni ré nijba, na iyore a dé ôbi lamne men, daŋijn sa tôô to Emen a men †. ¹⁵ Iyôn hari kôba, iyore a upê gelê wô kamrê ka hende a yê hen men, hena hende ré gem ayê bôô wore men, hena hende ré gey bijé men, hena jé lêre ré dé tu Emen men, hena hende ré pôy yere a men.

Bay derê tumô églis to bay ayê bôô

³ Kwôlo ena kelê hen na, na kwôlê woŋ tiri. Hena kwôni ré ôrij doy yé ôbi derê tumô églis to bay ayê bôô na, ôbi denŋa na jé wo dôri hen. ² Ôbi derê tumô kirijn na, bi yi kwôni wo bay dô kwôli dô men, kwo tamni pôn men, ôbi beré yiri men, ôbi gemé yiri men, ôbi lêre are naŋ tô gerérji men, ôbi beré kergê yiri a men, bi nêŋ gelijn bijé are a men, ³ bi yi ôbi yê care gaŋné men, ôbi bégerem ré a men, nijba, bi na kwôni wo kalêri jal men, ôbi naŋare ré men, ôbi geyé gursu gaŋ né men, ⁴ bi bô sa iyére tori dô men, hal kamni aŋ bi bay ré liri sa iyêrê ré men, ré biri kwôlê dô a men. ⁵ En kôl hen iyôn wôsa hena kwôni ré hôn berê sa iyére tori ré ba, ôbi a lê iyeŋ a ré dôrij tumô églis to bay ayê bôô ba? ⁶ Men, bi na kwôni wo ay bôri haw ré wô wo ôbi maa dê denŋôri, aŋ Emen maa biri mega wo na berijn Sidan hen iyôn men, ⁷ bi bijé ka ay bôrji ré hen kôba, bi dô kwôli dô a men. Ré ba, tayre a diri tumôriji a aŋ ôbi maa kurijn bô boyre to Sidan a.

† 2: 14 Dé tô are 2: 7,21-22, 3: 1-6

Diyakerņê

⁸ Diyakerņê kôba, bi bay yi bay lêre are naņ gerérji men, bay gwôserê kirin ré men, bay yê care gaņ né men, bay a emê lim né a men. ⁹ Men, bay a beré tu kwôlê woņ ayê bôd wo Emen na yêge sari hen naņ ermé wo dôri men. ¹⁰ Men, bi bay sélji tumô aņ hena bay ré li ani kani ka habiņ ka bay ré uwôliņ kwôlê sarji a naņ dema kené biji jé kôbriji a tô. ¹¹ Yébé kaņ diyakerņê kôba, bi yi bay lêre are naņ gerérji men, bay kôliņare biņé kwôlo habiņ né men, bay yê care gaņ né men, bay lêre are kêm naņ bôd pôn men. ¹² Diyaker na, na kwôni wo a ôriņ naņ iyore pôn nêņ. Bi ôbi bô sa iyére tori dô men, hal kamni dô a men. ¹³ Hena diyakerņê ka ré li jé woji dô na, biņé a biji kwôlê men, bay jé bay ka hen a kelê kwôli ayê bôd wona tô Jêsu Krist a naņ ibiyare.

Kwôlo dami wo na yi naņ kini uwôbêri wo Emen yêge sari

¹⁴ En li magtubu hende to hen bem haņê niņba, en erem wo ené erê gelem hen ya a men. ¹⁵ Aņ hena ené biņ lew ré ba, magtubu hende to hen a gelem hal wona wo dôri wo nabay biņé ka Emen ka na églis to Emen woņ ôbi merê tu geņ hen. Églis hende to hen gere tu kwôlê môn gurô woņ derô iyére naņ tô iyére gerin iyére hen iyôn. ¹⁶ Na tiri, kwôlo na yi naņ kini uwôbêri wo Emen yêge sari béna wo gengiņ sa ayê bôd wona hen na, na kwo dami. Aņ kwôni wo a nême narê ba, naņ.

Krist, kwo Emen dôri hen era naņ yiri môn gawra iyôn men,

Tunu toņ hendi bô bôre yêge sari mega kwôni woņ derôre men,

*manê ka derômarañ a kôba, gili a men.

Bay uwôl béreri perê tô yê biņé ka sa terare a na men,

biņé kwône sa terare a nà, na bi bôrji sari a men, Emen na ayri hôriņ ta derômarañ a a men.

Biņé kaņ bay gelére are kaņ benare

4 Tunu toņ hendi bô bôre kôl waņ a ta kôl iyôn ba: Bô gerņé wulê wo nana mô bô a hen na, gawrê ka pôni a déņ ayê bôd woji men, bay a kebê tô tunu toņ hende benare hende to hen men, bay a erê na tô aņgaņ gelé ka tunu to habiņ hende to hen men. ² Bay a dé biņé kaņ bay kelê kwôlê kibriji wôd wôd naņ kaņ bay benare bay ka ermé woji naņ môn ré uwon naņ masure to sêy to bay dera bô tare a iyôn hen gerin naņ ci kayê. ³ Biņé bay ka hen geliņ megêrji bi bay ré eņge yébé ré men, aņga pôni kôba, ré dô emê ré a men. Niņba, Emen a dé aņgaņ emê bay ka hen bi bay ayê bôd ka hôn tu kwôlê hen aņ kirina bay ré liri dosé

sara menba, ré ôm. ⁴ Ari dé Emen kêm na ka dôri diba, ani kani kaņ kaņê ba, naņ. Wôsa are bay ka kêm ka Emen bi hen na, na eņge aņ na liri dosé wô sarji.

⁵ Wôsa kwôlê wo Emen men, uwôlêri a men na, li wo aņgaņ emê bay ka hen dé tu Emen.

Ôbi jé wo Jêsu Krist wo dôri

⁶ Hena jeré geliņ bay ayê bôd are bay ka hen kwôy kwôy men, hena jeré gôse yem naņ kwôlê woņ ayê bôd men, naņ aņgaņ gelé kaņ tiri ka ju bi kwôlê sara hen a men na, já yé mana wo Jêsu Krist wo dôri. ⁷ Toy kwôlê woņ dilemne wo gali wo biņ naņ ayê bôd ré hen ré men, mase bi ju dí yem yi Emen a dí men. ⁸ Hena kwôni ré li are gay gay bi ibéri ré iyêserê na, na aņga dôri haji niņba, dé yi yi Emen a a na aņga dôri ka dé are kêm. Wôsa a lê naņ ju haw hen men, tôre to cêgê a men. ⁹ Kwôlê bi wo hen na, na tu kwôlê aņ dé wo biņé kêm ré bi bôrji sara. ¹⁰ Na wô ôbi bi wo hen aņa nana berin yerna iyére liņ jé wô uwôriņ gelê wo Emen na genge diré béna hen, wôsa nana bi bôrna na sari ôbi woņ ôbi merê tu geņ hen men, ôbi gôliņ naņ biņé kêm hen a men. Aņ gôliņ naņ biņé ka bi bôrji sa Jêsu Krist a tumô.

¹¹ Ju gelji are bay ka kêm hen men, ju ay tôm biji bi bay ré li a men. ¹² Bi kwôni tôrņem wôsa jeré na kema mana ré, niņba, ju yi ôbi geliņare bay ayê bôd tô geré naņ kwôli kelêrem men, jé lêrem men, geyé wo ju geyiņ biņé hen men, bê bôd wom sa Emen a men, bô bôre wom a men. ¹³ Pa dema ené biņ uņém tô na, dí yem sa derjê magtubu to Emen a tumô biņé men, uwôl béré kwôlê dôri men, halji a men. ¹⁴ Liņ wôre naņ néé wo Emen bem hen né. Ôbi na bem kirina bay kibi Emen na kôl kwôlê gengiņ sam aņ surņê na uwôliņ kôbriji sam a men hen. ¹⁵ Na jé bi wo hen aņa jeré lê men, ay yem biņ jé bi wo hen bi biņé kêm gel mega wo jeré dô tumô tumô tô geré wo Emen a. ¹⁶ Di tu melênê sa hal wom a men, dí tu melênê sa aņga ju geliņ biņé hen men, debe iyêre sara a men. Hena jeré li hen iyôn na, já gôliņ naņ yem men, já gôliņ naņ biņé ka toy kwôlê wom bi wo hen a men.

Hal wom tumô bay ayê bôd a

5 Kirina ju mô wô naņê kwôlê naņ kwôni wo suri na, ju nayri ré niņba, ju iyêli naņ tôm to jali, mega wo ôbi ré na ibam iyôn. Kam manê ba, ju bôrji mega wo bay ré na yênem iyôn a men. ² Bô yébé ka iyêrņê mega ré na yonêem iyôn men, kam kalmê ba, ju bôrji mega yênem kaņ yébé iyôn diba, ju li tu bôriyare sarji a ré.

³ Biņ yébé kaņ mamê ka kwôni woņ ôbi berê sarji naņ hen kwôlê men, ju li naņ ci a men. ⁴ Niņba, hena iyore toņ mamne ré ôriņ naņ kamne ley kwôngêre ley ya na, bi bay dôyrê lê jé sa ayê bôd woji a sa balêrji

tumô wôsa balêrji nañ mônêrji na li nañ ci na hen iyôn men. Wôsa lê bi wo bay li hen iyôn hen na, na ança dé tu Emen. ⁵ Iyore to na mamne tiri añ kwôni woñ ôbi berê sare nañ na, hende bi bôre na sa Emen a men, uwôli men, sôm sari a a men kwôy kwôy bi ôbi ré li nañ tu. ⁶ Nijba, mamne toñ hende lêre ança bôre hende a geyé mera hen na, hende mô tu geñ hare nijba, hende yi mega kwôni wo ma iyôn. ⁷ Gelji kwôlê bi wo hen añ bi kwôni ré kôl kwôliji wôni wo habij né. ⁸ Hena kwôni ré bô sa biné ka bô iyére tori a nañ balêri dô ré na, ôbi déñ na ayê bôd wori hen. Añ ôbi li na habrê wo dê kwôni wo ay bôri ré hen sôn.

⁹ Yébé kañ mamê ka já dé hiniji bô magtubu a añ lê nañ ci a na: hena hende ré ôrij nañ elê tôre jii men, hena kurôre na ré na pôn men, ¹⁰ bi hende yi iyore to biné na ay kebre sa ari lêre ka dôri a men, bi na iyore to na gem kamne dô men, na bu kergé yere a dô men, na pul tê biné ka Emen nañ dôbê sa men, na li nañ biné ka na mô perê bô emê men, na ay yere bin ançañ lê ka dôri a men nij na, ju dí hene bô magtubu a ham nij.

¹¹ Kwôlo gengijn sa yébé kañ mamê ka baa kalmê tô hen na, dí hiniji bô magtubu a ré, wôsa dô réba doy yij nañ imñê a liji añ bay a geyé engé imñê ka ðangji añ a déñ geré wo Jésus Krist. ¹² Hena bay ré li hen iyôn na, Emen a ulê kwôlê sarji a wôsa bay mène tôd to bay na ay ciré ayê yirji lij jé bin Jésus Krist hen. ¹³ Hena bay ré engé imñê ré nij kôba, kirijna hiniji ðij bô magtubu a nij na, dô ré ba, bay a yé bay kuyare añ ôrij nañ kibi iyére iyére kañij lij jé men, bay a erê wô lê way men. Kwo dê añ na, bay tôbe kibriji bô kwôlê wo biné men, bay kôl na kwôli ança dôlji ré hen a men. ¹⁴ Na wô sa bi wo hen aña ené gey bi yébé kañ mamê ka ba kalmê tô hen bi ré engé imñê men, ré yêñ kamrê men, ré bôrij sa iyére toji a men, díba, ré bin bay barena geré bi ré kôlij kwôlê wo habij gengijn sarna ré. ¹⁵ En kôl hen iyôn wôsa yébé kañ mamê ka pôni ðiji geré woñ derôre hen añ, añ ôrji tô Sidan a.

¹⁶ Hena iyore toñ hendi ayê bôd ré ôrij nañ yébé kañ mamê ka na balêre ya na, bi hende bô sarji, díba, bi hende nógiji bin églis ré. Añ bi églis ré ðij yere bôrij sa yébé kañ mamê ka kwôni wo ré bô sarji nañ hen dí.

¹⁷ Surñê ka dô tumô bay ayê bôd dô hen na, bi ken biji kwôlê dô men, ken têbiji dô a men. Nijba, ka dô kwôlê men, halênge a men hen na, ken biji kwôlê daman a. ¹⁸ Wôsa kwôlê wo Emen kôl iyôn ba: «Kirijna kelba ré ðiirê kaw wô téreji ba, dô wo jeré ha kibri ta ré †.» Kwôlo Emen bi wo hen hô kôl iyôn ba: «Kwôni wo ré li jé ba, dô wo ré uwôn sa kôbri a men.» ¹⁹ Hena kwôni ré uwôn kwôlê sa kwôni wo suri a pôn bô églis a ré li ani kani añ hena biné ré nêñ wôd réba subu ré kôl hen iyôn a ré na, ju bi bôm sara ré ††. ²⁰ Biné kañ bay

lêre têrij yôd hen na, ju nayji tu kwônê biné añ bi ka ðangji ré hare.

²¹ En uwôlem tumô Emen a men, tumô Jésus Krist a nañ tumô manê kari ka derômarañ a ka ôbi tôrji hen a men, bi ju bi kwôlê sa kwôlê wo en kôlem a hen. Li ani kani kañ derê tu kirij né men, ju ô tô kwôni a iyôn mera ré men. ²² Hena lew ju uwôn kôm sa kwôni a bi ré lij jé bô églis a ré. Dô wo ju hôni dô tumô dem réba yi mega jeré li têrij hende to ôbi li hen men. Li ani kani ka habij ré, nijba, ju yi kwôni wo séli dí. ²³ Dô wo ju yi kam piniji mera ré nijba, ju yi care dê iyôn a men wô bôm wo lêrem gan gan hen.

²⁴ Têrij to biné ka pôni yi tu wolé pa dema bay ré jô kwôlê sarji a tô. Nijba, tô biné ka pôni na, kirijna kwôlê bu sarji dema jeré henê têrij lêreji tô. ²⁵ Jé lê wo dôri wo biné ka pôni li hen na, yi tu wolé a men. Hena ré yi nô tu wolé lew ré kôba, a uwôbin sem né.

6 Biné kêm ka na limé hen na, bi bay duu yirji añ bin bay iyére toji kwôlê añ bi kwôni ré tiiré Emen ré men, ré kô kwôlo habij gengijn sa ançañ gelé ka nana gelji hen ré a men. ² Limé ka bay iyére toji na bay ayê bôd hen na, bay a kañê biji kwôlê wô wo bay ré na yêñêrji bay ayê bôd mera ré, nijba, bi bay li jé woji dô daman a, wôsa biné ka bay li jé biji hen na, na bay ayê bôd ka bay geyji hen.

Kwôlê wo gengijn sa gelé are kañ benare nañ ari uné kañ tiri

Gel, ança já gelij biné men, dôbinji ibiyare bôrji a a men a na: ³ Hena kwôni ré gelij biné ança ðangji añ kañ tu kwôlê wo Kelma wona Jésus Krist men, gelé wo nana gelij biné sa ança bin nañ ayê bôd wona hen ré a men na, ⁴ ôbi na ôbi uwôyrê yiri déñ iyôn men, ôbi hôn ani ré kwôy men, doy narinare kwôlê nañ napare sa iyay kwôlê woñ kelê a liri mera a men. Are bay ka hen na, sañ nañ terbére men, bin tôrji narij kwôlê men, tirij yirji kwôy kwôy men, ermé kwôlê wo habij gengijn sa megêrji a men. ⁵ Narinay kwôlê wo kô ré hen yi perê biné bay ka ermé woji mênij hen men, ka hôn tu kwôlê ré yôd hen a men. Bay erem mega wo bê bôd sa Emen na, ré na geré ari uné.

⁶ Na tiri, hena kwôni ré bi bôri sa Emen a na, ôbi na ôbi uné tô kwôlo Emen a, hena yiri ré dôri sa ança ôbi ôrij kôbri a hen. ⁷ Wôsa nana era sa terare a nà kôbre-na senge men, na belé herê kôbrena senge a men. ⁸ Iyôn ba, hena nana ôrij nañ ançañ emê men, bargay a men na, bay a hen nêñ iyôn. ⁹ Biné ka gey yé bay uné bay ka hen na, herij bô ançañ lamê a. Añ yi môn bay ré herij na bô boyre a iyôn wô doy ança gali nañ ka habij ka liji hen. Doy are bay ka hen na, mênêji yôd mega wo ré na cér a ré perêji iyôn. ¹⁰ Wôsa geyé gursu na, na tô hanê mênê wo gay gay hen kêm. Añ biné ka

† 5: 18 Détéronôm 25: 4 †† 5: 19 Détéronôm 19: 15

pôni ôrijn doy uné gursu damañ añ li wo bay ge kay tô ayê bôô woji a añ denğôrji lebarêji damañ.

Kağ tôô Pol to ay bijn Timoté

¹¹ Nijba, jôbi gawra wo ju na kwo Emen na, dô wo ju dôbe kôbem bô anğa habijn bay ka hen a ré. Mase woge geré lê anğa derôre tumô Emen a men, bi jé lêrem yi mega kwo Emen gey hen iyôn men, bi bôm sari a kwôy kwôy men, gey megam men, uwôl bôm añ ju yi kwôni wo kalêri jal a men. ¹² Mega wo ju bi bôm sa Jêsu a hen iyôn na, mase bi ju li anğa ôbi gel hen, añ jeré uwônijn sa kôm wo na gelê wo nañ kwini hen. Emen na uwôgem bi jeré li are bay ka iyônji hen kirija na ju kôlijn kwôli ayê bôô wom tumô kwônê bijné hen. ¹³ En ay tôn bem tumô Emen woñ ôbi bé are kêm mô tu geñ hen men, tumô Jêsu Krist a wo na kôl kwôlê woñ tiri tumô kelma Pos *Pilata a kwôy hen, ¹⁴ bi jeré bi kwôlê sa kwôlê bi wo hen a men, déjñ ani kani añ né men, li ani kani ka habijn sara ré a men. Li hen iyôn kwôy jéñ kirija Kelma wona Jêsu Krist a herañ. ¹⁵ Ôbi a bulo hera sa to Emen a gengé, ôbi na kwo bijné ay kibri men, ôbi pôn nêñ hari a ôrijn nañ néé men, ôbi na Dami woñ sa kilmé men, Dami wo damné ka ôm kirijn sa terare a na a men †. ¹⁶ Ôbi pôn nêñ hari a na kwo ma ré

† 6: 15 Détéronôm 10: 17, Kurôn kibé 136: 3

men, ôbi mô bô kirijn ka perañgi ka jôrijn bijné geléri hen men, kwôni na gili tumô ré men, kwôni a nê mê geléri haw hen ré a men. Damñare nañ néé wo yi sari nañ kwini. *Amên, bi yi gelijn hen iyôn ††.

¹⁷ Bijné kağ bay uné ka haw hen na, ay tôm biji bi bay ré uwôyrê yirji ré men, ré bi bôrji sa ari unérji bay ka hen né a men, wôsa bay hôn wo anğa uné bay ka hen ré yé kwôy kôba, bay hôn né hen na, bi bay ré bi bôrji sa Emen woñ ôbi bé are kêm nañ kwônêrji añ nana môrijn nañ yi derê hen dí. ¹⁸ Kôlji bi bay ré li anğa dôri men, bi ari unérji ré na lê anğaji ka dôri men, bay ré yi bay lê derê men, bay ré bu baliyare nañ bijné nañ ari unérji a men. ¹⁹ Hena bay ré li hen iyôn na, bay dí anğa unérji bay ka hen na kini uwôbêrji ka dôri a wô wulê wo kiyay. Ôbi á, bay ré sa merê derê nañ gelê wo nañ kwini.

²⁰ Timoté, cubu tum sa anğa Emen bêm kôm a hen. Dôbe kem bô kwôlê woñ déjñ iyôn a añ bijn nañ ayê bôô hen ré men. Dôbe kem bô kwôlê wo gengijn sa henê are a nijba, na henê are bay ka hen né a men hen. ²¹ En kôlem hen iyôn wôsa bijné ka pôni ka kôl ciré ôrijn nañ henê are bay ka hen añ bay na déjñ ayê bôô woji.

Bi bô derê wo Emen baa nañ ken.

†† 6: 16 Kurôn kibé 104: 2, Sé nô 33: 20

2 Timoté

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to jôgij wô to Pol li bij Timoté hen na, na kirijna ôbi gelij gusij gaŋ daŋgay a Rôm a (Sapitre 1: 7). Wulê wo Pol a dirij kibi jé wori baa da nij aŋa ôbi ré li magtubu hende to hen ayij tôri bij kwo na ôbi bêêri ôrij kirij wo ôbi geyri gaŋ hen (Sapitre 1: 2).

Sapitre 1: 3 - 2: 13 na, *ôbi jé Pol ay tô lê magtubu tori naŋ lij Emen dosé wô peré wo Timoté pur bijé men, wô ayê bôd wori a men. Wô gusij to ôbi a upé men, kaŋê wo bay a kaŋê manê ka Kwôlo Dôri hen a men na, Pol ay tôri bij Timoté ré bu bôri iyêre sa gusij a men, ré li maŋê naŋ ibiyare men, naŋ bôd pôn a men mega asgar wo Jésu Krist iyôŋ. Men, Pol yêge maa Timoté bi ré di tu melênê sa yiri a wô bijé kaŋ bay geyé nariŋare kwôlê woŋ déŋ iyôŋ hen men, wô naŋare to gengij sa kwôli kelêrji woŋ déŋ iyôŋ wo a dôrem ôrij kelangê naŋ ayê bôd hen men.

Sapitre 2: 14-4: 5 na, Pol kôlij Timoté ré ay hal wori men, bi ôbi ré debu sa têri a naŋ bôd pôn sa aŋgaŋ gelé ka bij naŋ kwôlo Emen ka bay na gili naŋ kaŋêri yeŋ hen.

Sapitre 4: 6-22 na, deré kibi magtubu tori hende to hen na, Pol kôl kwôli kirij ka ré iyêre naŋ dí. Nijba, ôbi lij Kelma dosé wô geré wo ôbi gereri hen.

Kwôy wo ôbi derij kibi jé wori na, Pol li maŋê wo dôri wo gengij sa Kwôlo Dôri (Sapitre 4: 7). Naŋ elê wo yôŋ yôŋ wo bijé dêŋse magtubu hende to hen na, Pol kôlji bi bay ré li maŋê wo dôri bi wo hen díba, bay ré harij ôbi bare ré men, bay ré li naŋ ayê bôd men, ulê bôd men, peré bijé naŋ débé sa têê a a men.

1 Nôbi Pol, *ôbi jé wo Krist Jésu naŋ bô geyé wo Emen wo na genge bi ené uwôl béré gelé wo ayij tôri diré bij bijé wo yi yi Jésu Krist a kirijna nana bij naŋ dí hen.

² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi môŋ kemaŋ wo en geyri hen iyôŋ. Bi Ibarna Emen naŋ Kelma wona Krist Jésu tô kibriji sam a men, bi bay bô tu ŋa tom men, bi bay jal bôm a men.

Pol uwôl Emen wô sa Timoté men, dôbri ibiyare bôri a a men

³ En lij Emen wo en li jé biri naŋ bôn wo dôri mega wo môŋêrna kôba, na lij jé biri hen iyôŋ dosé. En liri dosé wôsa yoyre naŋ tu tare kirijna en mô wô uwôlêri na, en erem sam a kwôy kwôy. ⁴ Bôn juben sa sômê wo na ju sôm a hen aŋ en gey gelem aŋ bi yen ré dôren. ⁵ Men, en erem sa ayê bôd wom woŋ tiri hen, ayê bôd woŋ tiri bi wo hen na, agerem Loyis naŋ yom Énis na ôrij hen iyôŋ men aŋ en hôn wo jôbi kôba, ayê bôd wom ré na kwôŋ tiri hen iyôŋ men. ⁶ Na ôbi á, ené jubu tô bôm ta bi jeré cubu tum tô gwosoy jé wo Emen na bem kirijna na en uwôlij kôben sam a hen dô díba, bi ré yi aŋga beray mera ré. ⁷ Wôsa Tunu to Emen béna

hen na, na to béna néé men, toŋ geyé bijé men, toŋ gemé yi a men, díba, na tunu toŋ harê ré.

⁸ Hen iyôŋ na, dô wo ju di tayre dêm sa dôrij bijé kwôlê wo gengij sa Kelma wona hen ré men, gengij san nôbi wo en yi daŋgay a wô sa Jésu hen né a men. Nijba, ju gelij gusij naŋ en wô sa kwôlê wo dôri wo Emen naŋ néé wo ôbi bem hen. ⁹ Emen a gôlij naŋ na men, ôbi a uwôgêna bi nana yi bijé kari a men. Na wô jé lêrena wo dôri wo nana li hen né, nijba, na gengé wori men, bô derê wori a men. Na bô derê wo ôbi li naŋ na tô Jésu Krist a pa dema tô terare na ré diŋ tô.

¹⁰ Men, haw hen ôbi geléna bô derê wori bi wo hen naŋ sa to ôbi gôlij naŋ na Jésu Krist na saŋ hen, wôsa Jésu Krist a mênê néé wo temare yôd. Aŋ naŋ kwôlê wo dôri bi wo hen na, ôbi yêge sa gelé wo a kerê ré hen béna.

¹¹ Nôbi kôba, na wô kwôlê wo dôri bi wo hen a Emen ré dén mega ôbi ulê béré iyôŋ men, mega *ôbi jé iyôŋ men, mega ôbi gelij bijé are iyôŋ a men hen. ¹² Na ôbi á, ené gelij gusij hende to hen hen. Nijba, en di tayre dên ré wôsa en hôn kwo en bi bôn sari a hen men, en hôn wo ôbi ré ôrij naŋ néé woŋ gemé aŋga ôbi bôn kôbena hen derê kwôy Wulê woŋ jerê kwôlê a.

¹³ Gem tu kwôlê wo ju toy keben a hen dô aŋ bi yi môŋ

anğar gelé kam iyôn men, ju bu ayê bôd wom iyêre men, pur biné a men wô kibi binare tona nar Jésus Krist. ¹⁴ Timoté, cubu tum sa anğa Emen bêm kôm a hen dô nar néé wo Tunu toj hendi bô bôre to yi yerna hen a men.

¹⁵ Ju hôn wo bay ayê bôd kêm ka mô bô emê wo Asi a na, dénji ar men, ar perêrji a hen na, si Pijélus nar Hemojêns kôba, dénji ar a men. ¹⁶ Nijba, bi Emen bô tu na to Onésipôr nar biné ka bô iyêre tori a, wôsa ôbi dôben ibiyare bôn a kwôy kwôy, men ôbi bi tayre diri san a wô wo ené na danğay ré a men. ¹⁷ Nijba, kirija ôbi sa Rôm a na, ôbi wogen dé dé ô unen. ¹⁸ Bi Kelma bô tu na tori wulê wo ôbi a jôrij kwôlê sa biné a hen. Are kêm ka ôbi na li nar en Epês a hen na, ju hôn dô.

Bi jé lêrem yi môj kwo Jésus Krist hen iyôn

2 Keman, sa kibi binare to ju bin nar Jésus Krist hen ar ôbi ré li derê nar ju hen. Iyôn ba, ju bu bôm iyêre. ² Ar kwôlê wo ju toy keben a tu kwônê biné hen na, ju gelij biné ka ju bi bôm sarji a ka a nê mê gelij megêrji ka danğay hen iyôn men hen.

³ Gelij gusij nar bay ayê bôd kêm mega ôbi manê wo Jésus Krist wo dôri iyôn. ⁴ Hena asgar wo ré mô sa têri a dirê erê kibi kumbul a ar ré gey bi ôbi sari ré dini na, ôbi a dé tini sa anğa cêgiri a hen ré nij. ⁵ Men, hena ôbi cogo wo ré li cogo nar geréri ré ba, bay a ayê kibri ba? ⁶ Men, ôbi yagê wo na cubu tiri dô sa yagê a terbêre a na, kibi kelanê ba, ôbi a uné sa kôbri tumô. ⁷ Erem sa kwôlê wo en kôlem a hen ar Kelma a bé tum a jôrij sara ar já henê senge.

⁸ Erem sa Jésus Krist a wop kuğa kelma Dabid wo Emen na biri ji si kamnê hen kwôy kwôy mega wo en kôl kwôli bô béré Kwôlo Dôri wo en uwôl a hen. ⁹ Na ôbi á, ené gelij gusij men, bay beren uwôl danğay a mega wo ené na ôbi lêre habrê iyôn hen. Nijba, kwôlê wo Emen ba a yé danğay a men ba? ¹⁰ Na tôri bi wo hen ar ené berij bôn iyêre sa gusij hende to kêm hen wô derê wo biné ka Emen na tôrji bi bay kôba, ré uwônij gelê wo yi yi Jésus Krist a hen men, bay ré môrij bô hini emê wo nar kwini a hen a men. ¹¹ Kwôlê wo na kelê hen na, na tu kwôlê.

Hena na nana ma nar Jésus Krist na, na merênge tu gej nar dí a men.

¹² Men, hena na nana bu bôrna iyêre ba, na emê iyêre nar dí men.

Hena nana kapni ba, ôbi kôba, a kapêna men.

¹³ Men, hena nana debu sa têrna ré ba, ôbi ba, debu sa têri a, wôsa ôbi ba, a kelê baa lê ariri ré ré.

Ôbi jé wo dé tu Emen

¹⁴ Ju jubu tô bôrji ju hô jubu a tumô Emen a sa kwôlê wo na en kôlem hen. Halji bi bay narij kwôlê sa kwôli

kelêrji a ré. A hena bay ré narij kwôlê mega hen iyôn na, dô ré wôsa a mênê ayê bôd wo biné ka toyji hen.

¹⁵ Bu yem ta lij jé ar bi Emen bôrem mega kwôni wo dôri iyôn men, kwo tayre diri sa jé wori a ré men, môj kwo uwôl béré tu kwôlê nar geréri iyôn a men. ¹⁶ Jôd yem sa narinare kwôlê wop dén iyôn wo bin nar ayê bôd ré hen, wôsa narinaray kwôlê bi wo iyônji hen a lê ar biné ré dij Emen dé dé ar hen. ¹⁷ Wôsa kwôli kelêrji lij biné habij mega bara to ô tumô tumô iyôn. Si Héméné nar Pilétus na perê biné nar bay kelêre kwôlê wo habij bi wo hen iyônji hen. ¹⁸ Bay dén tu kwôlê bi wo hen ar, wôsa bay kôl iyôn ba Emen né bin biné ka ma ré ji si kamnê nij. Ar mênê ayê bôd wo biné ka pôni. ¹⁹ Nijba, Emen di tô ayê bôd wona iyêre nar nar. Ar tô ayê bôd bi wo hen na, are wôd dij sara, ka tumô kôl iyôn ba: «Kelma hôn biné kari †» men, ka jôgij wôd kôl iyôn ba: «Kwôni wo kôl dirê na kwo Kelma ba, bi jôd yiri sa lê anğa habij a.»

²⁰ Bô iyêre to dami a na, na gwonê nar lôr nar nar lari a yé ya mera ré, nijba, nar gurô nar nar gerem kôba, yi ya men. Gwonê nar lôr nar nar lari hen na, bay ômij are na sa wulê wo dami a, nijba, nar gurô nar nar gerem hen na, bay ômij are nar wulê wulê. ²¹ Kwo bay ayê bôd kôba, na hen iyôn men. Wôsa hena kwôni ré jôd yiri sa lê anğa habij bay ka en kôl kwôliji hen ar dí yiri nar jengêri hen na, ôbi yi mega gwonê nar lôr nar nar lari iyôn Emen a ayêri lij jé wo dôri wo gay gay hen kêm. Wôsa ôbi ay yiri yôd bin Kelma wô merê sa kôbri mega gawra wo já jéri bi ré li jé wo dôri wo gay gay hen. ²² Jôd yem sa doj anğa li manê nar kalmê hen yôd ar. Ar ju woge wô lê anğar derôre men, ju gem ayê bôd wom men, gey megêm men, ju mô nar bô jalê a men. Li hen iyôn nar biné ka uwôl Kelma nar bôd pôn hen. ²³ Men, ju jubu bay narinare kwôlê wo gali hen sêd ar a men. Wôsa ju hôn wo narinare kwôlê wo gali bi wo hen iyônji hen na, sar nar narinare kwôy kwôy. ²⁴ Nijba, ôbi jé wo Kelma na, dé wo ré nar nar kwôni ré, nijba, ré li dô nar biné kêm men, ré nê mê gelij biné are men, ré na ôbi ulê bôd sa anğa habij ka biné li nar dí hen a men. ²⁵ Ôbi a ulê bôri pô gelij biné nar bay jebé kwôlê sêd ar hen are. Wôsa dô réba Emen a biji néé bi bay ré bilij ermé woji ar a bé tirji ré jôrij sa tu kwôlê. ²⁶ Na hen iyôn dema bay ré henê ermé kwôlê wo dôri ar dôrij kibi boyre to ôbi bare Sidan a wo berji bay li anğa bôri ré gey hen.

Jé lê gawré kirija sa terare baa da wo ta kerê

3 Hôn wo kirija sa terare baa da wo a kerê nij na, kirij a iyêre damağ. ² Wôsa biné a yé bay yerê men, bay geyé gursu men, bay dé denğôrji men, bay uwôyrê yi men, bay kelê kwôlo habij gengij sa Emen men, bay bin balêrji kwôlê ré men, bay yilé kirij men,

† 2: 19 Kwônê biné 23: 19

bay bê kwôlê sa anġa Emen a ré men. ³ Bay a yé bijé ka iyêre men, bay a berê tu na to kwôni ré men, na bay kelê kwôlê wo habij gengij sa bijé men, na bay bégerem men, bay lê bisijne men, na bay bayi anġa dôri men, ⁴ na bay perê sa megêrji men, bay lêre are môñ bijé ka erem kwôlê ré iyôn men, bay uwôyrê yirji damañ men, bay geyé derê wo sa terare a nà dé Emen a men. ⁵ Tu bijé a ba, bay li môñ ciré na bay ayê bôô môñ nabay iyôn men, nijba, néé wo ayê bôô woñ tiri hen na, bay kañ. Bijé bay ka iyônġi hen na, pô yem wolé nañ ci. ⁶ Wôsa ka pôni ô bô iyé bijé añ bôyji yébé kañ bay lê añ doy lê anġa gay gay yi bôrji a hen nañ anġa gelé kaji kañ benare bay ka hen. ⁷ Yébé bay ka hen gey bi bay ré dôrji kwôlê ta ta haji nijba, bay nêmen henê tu kwôlê ré kwôy. ⁸ Mega wo ca ba, si Janês nañ Jambrés † na kañ Moyis hen iyôn na, bijé bay ka hen kôba, kañji béré kwôlê woñ tiri bi wo hen men. Na bijé ka ermé woji mênij añ na bijé ka ayê bôô woji dé tu Emen né a men. ⁹ Nijba, jé lêreji bi wo hen a erê tumô ré, wôsa bay a bôrji mega bay galê iyôn mega wo bay na bôrij si Janês nañ Jambrés mega bay galê hen iyôn men.

Debe sa tèm a sa anġa bay na gelem a hen

¹⁰ Nijba, jôbi ju gel gelé are kañê dô men, ju hôn hal wupê men, ju hôn anġa en genge ené lê hen dô men, ayê bôô wupê dô men, ulê bôô wupê dô men, ju hôn geyé wo en gey bijé hen dô men, débé sa tê tijê a dô men, ¹¹ ju hôn gusij to bay gelen hen dô men, anġa tu na ka lèn a Antiyôk a men, Ikôniyôm a men, Listre a a men hen na, ju hôn dô. En gelij gusij hende to kêm hen nijba, Kelma dôren kibi a kêm men. ¹² Na tiri, bijé kêm ka gey lê anġa Emen gey hen wô wo ciré bij pôñ nañ *Krist Jêsu hen na, bay a gelji gusij na hen iyôn men. ¹³ Nijba, bijé kañ bay bô habrê men, bay lamê kirij a men hen na, jé lêreji wo habij bi wo hen a erê tumô tumô, bay a lamê megêrji men, bay kôba, bay a lamêji men. ¹⁴ Nijba, jôbi ba, ju debu dô sa kwôlo bay na gelem añ na ju bi bôm sara dô hen wôsa ju hôn bijé kañ bay gelemare are bay ka hen dô. ¹⁵ Wôsa kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen na, ju hôn nañ kamñêm yeñ. Kwôlê bi wo hen a bem tu melênê wo jeré bij bôm sa Jêsu Krist a añ jeré gôlij. ¹⁶ Kwôlo kêm wo lij bô magtubu to Emen a hen na, na kwôlo hena kibri a, iyôn ba, dô wô halij bijé men, nanijji men, enêji men, wô geléji geré lê anġa derôre a men. ¹⁷ Añ bi gawra wo Emen ré uwônij geré lij anġa dôri ka gay gay.

† Hini woñ Janês nañ Jambrés bi wo hen na, na hini wo Jubnê na uwôgij bijé kañ beli bay ka wôô hen. Bay na gawrê ka Ejipt añ na bay a na kañê kwôlo Moyis hen. (Sé nô 7: 11-12.)

Gerjé halê wo Pol hal Timoté sa jé wo yi kôbri a hen

⁴ Kirijna Jêsu Krist a hera wô emê iyére tori na, ôbi a sa jerê kwôlê sa bijé ka baa tu geñ nañ ka ma a. A hena ré na hen iyôn ba, en ay tòn bem tumô Emen a men, tumô Jêsu Krist a a men bi jeré ² dô kwôlê wo dôri wo Emen bij bijé añ ju debu sara hena ré kirij ré dô, ré habij kôba, ju debe sa tèm a. Gelji wo anġa bay ré li hen ré habij men, ju ôneji wô têrij toji men, ju dôbji ibiyare bôrji a men. Li hen iyôn nañ ermé woñ geléji are men, ju uwôlij bôm pô sarji a. ³ Wôsa wulê a sa wo bijé a geyé toyé béré kwôli anġa gelé kañ tiri bay ka hen né. Nijba, bay a lê na anġa bôrji gey hen men, darña toyé kwôlê diji añ bay dayré kwônê bijé kañ bay gelé are ligirji a bi bay ré kôlji kwôlê wo bay gey toyé hen di. ⁴ Bay a ayê marji añ sa tu kwôlê a nijba, bay a dôbê marji wô toyij kwôlê woñ dilemne wo gay gay hen di. ⁵ Nijba, jôbi na, ju di tu melênê sa yem a sa are bay ka hen kêm. Bu bôm iyêre sa gusij a men, li jé wom woñ uwôlê béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jêsu Krist hen bij bijé men, li jé woñ ulê béré Kwôlo Dôri wo Kelma bêm kôm a hen dô a men.

⁶ Wôsa kuñê nôbi ba, en yi haw hen môñ care toñ bê tôn iyôn. Wô wo wulê wo na mañ baa da nij. ⁷ Wôsa na en sên sênare toñ ibiyare men, gere to na en ge hena, en duu kebre nij men, en gem kwôli ayê bôô dô a men. ⁸ Añ haw hen na, anġa têbê sa kôbi kañ tiri ka bijé ka ay joor hen yi gemen yañ ya. Bay a na gwôyé wo bay lê anġa derôre. Añ Kelma woñ ôbi jerê kwôlê woñ derôre a ben Wulê wo ôbi a herañ wô jerê kwôlê sa bijé a hen. Ôbi a ben na nôbi penen mera ré, nijba, bijé ka gey herari hen men.

Pol kôlij Timoté kwôlê wo gengij sari

⁹ Jubo yem ta ju era lew uñen. ¹⁰ Wôsa anġa sa terare a na bu bô Démas añ ôbi déñ añ ôrij Tésalonik a. Krésens ô Galati a men, Tit kôba, ô Dalmati a a men. ¹¹ Añ na Luk pôñ nêñ hari a baa ré en na. Kirijna já era ba, ju kelañ nañ Mark ré era nañ ju wôsa ôbi nêmen lê nañ en sa jé wo Emen a. ¹² Tikik ba, en jéri Epês a. ¹³ Kirijna já era ba, ju aya bargay kañê kañ kelanê ka na en do iyé Karpus Trowas a hen kôm a erañ ben. Men, pera magtubu to beray hen kôm a erañ ben nijba, toñ arij hen na, ju gerbañ né pa pa.

¹⁴ Alêksander woñ ôbi biñgê hen lèn anġa habij gañ. Kelma a têbêri sa bô habrê wori bi wo ôbi lèn hen. ¹⁵ Jôbi kôba, ju di tu melênê sa yem a men, wôsa ôbi kañ kwôlê wona.

¹⁶ Kirijna en debu tumô bay jerê kwôlê a kunen ta kôl kwôlê jôrij san na, kwôni pôñ nêñ iyôn wo na kuñê ba nañ. Bay kêm déñ añ. Nijba, en uwôlij Emen bi ré jô kwôlê sarji a ré. ¹⁷ Nijba, Kelma baa nañ en men, na ben néen a men, añ bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri dô

bij bijé kêm ka na Jubnê ré hen ré toy. Añ Kelma dôren kibi kwo a. ¹⁸ Ôbi a dôren perê anga habij a kêm añ a ben na sé bô emê iyére tori to derômarañ a nañ derêri. Bi hini emê yi wô sari kwôy nañ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Dosé toñ derij kibi kwôlê

¹⁹ Lij si Prisil nañ Akilas nañ bijé ka bô iyé Onésipôr a kêm dosé ben. ²⁰ Erast baa Kworênt a men, Tropim

ba, en dori a Milé a wôsa ôbi ômij. ²¹ Jubo yem ta, ju era upen tumô kibi terbére a. Ubulus men, Pudêns men, Linus men, Klodiya nañ bay ayê bôô kêm lêm dosé men. ²² Bi Kelma baa ré ju, men, bi derê wo Emen baa ré ken kêm a men.

Tit

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Tit na ôbi ayê bôô wo tôri na Jub ré (Galatijê 2: 1-3). Ôbi na ôbi bê Pol ôrij kergare men, ôbi na dôbe yiri damañ perê *ôbi jé Pol nañ Kworêntijê wô panij kwôlê woji (2 Kworêntijê 7: 6-16). Na kirija Tit bañ Krêt a aña Pol ré li magtubu hende to hen biri hen. Wôsa *ôbi jé Pol na ðori yeñ bi ré bô sa jé men, ré tô bijné ði bi ré dô tumô églis to sa iyé Krêt a hen men (Sapitre 1: 5).

Bô kwôlê woñ derê tumô magtubu hende to hen na, kôl na mawi kwôlê wo *ôbi jé Pol kôl (1: 1-4).

Sapitre wo pôn na, kôl na kwôli hal wo kwôni wo gey yé ôbi derê tumô églis (1: 5-16).

Sapitre wo wôô na, kôl na kwôli hal wo Tit nañ gwogelé bijné ka bô églis a: ka iyêrñê men, yébé ka surñê, kam manê men, limé a men (2: 1-15).

Sapitre wo subi na, kôl na kwôli anga bay ayê bôô ré lê men, merê wo bay ré mô nañ bô jalê men, dé wo bay ré ðéñ tô anga ré sañ nañ karijare a men (3: 1-11). Men deré kibri na, kwôli tôô to Pol toñ yiri to ôbi ay bijn Tit men, dosé to ôbi liri a men (3: 12-15).

Kwôni wo ðênse magtubu hende to hen dô ba, henê wo hende ré kôl na kwôli Tit nañ jé lêri mera ré, niñba, kwôlo kôlij bô magtubu hende to na, na kwôlo yi perê bay ayê bôô a kwôy kemñê.

Dosé to Pol lij Tit

1 Nôbi Pol, lema wo Emen men, *ôbi jé wo Jésus Krist a men hen, a lê magtubu hende to hen bem hen. Emen a joon bi ené li nañ bijné ka ôbi tôrji hen sa ayê bôô woji a añ bi bay ré iyêrñ tô a a men, bi ené gelji bi bay ré hôn tu kwôlê añ bi jé lêreji ré dé tu Emen. ² Añ bi bijné ré hôn wo gelê wo nañ kwini wo ciré mô gem hen na, ciré sa upé. Emen wo kôl kwôlê woñ benare sa pôn ré hen a ayê tôri béna wô gelê wo nañ kwini bi wo hen kirija tô terare na ðij né tô hen. ³ Emen woñ ôbi gôlij nañ na hen a yêgê sa kwôlê bi wo hen nañ wulê wo ôbi na gengij hen añ ôbi ay tôô ben bi ené dô kwôlê bi wo hen bijn bijné.

⁴ En li magtubu hende to hen bem jôbi Tit. Ju yi môñ kemañ woñ bôn iyôn wôsa ayê bôô wona na pôn. Bi Ibarna Emen nañ Jésus Krist woñ ôbi gôlij nañ na hen tô kibriji sam a men, bem bô jalê a men.

Jé wo Tit a lê Krêt a

⁵ Na en ðém Krêt a bi jeré pan anga na baa panê tô hen nañ gerérji men, jeré tô bijné bi bay ré bô sa églis pôn pôn to yi sa terare to Krêt a hen, men, ju erem sa tôô to na en bêm kôm a hen a men. ⁶ Kwôni wo na ôbi berê sa églis na, bi na kwôni woñ ôbi lêre ani kani ka habij ré men, bi tamni na pôn men, bi kamni na bay ayê bôô men, bijné bôrji mega bay lê anga iyôn a tón

ré men, bay narê kwôlê ré a men. ⁷ Ôbi derê tumô kirij na, na ôbi gemé anga Emen. Iyôn ba, bi ôbi li ani kani ka habij né. Ôbi a yé ôbi nerow ré men, ôbi bô tarê ré men, ôbi kwoyé care ré men, ôbi bégerem ré men, bi na kwôni wo li jé dema ré uwônij gursu ði men. ⁸ Bi yi ôbi lê kergare men, ôbi geyé lê anga dôri men, ôbi kebê kwôlê men, ôbi lê angañ derôre men, ôbi a yé nañ jengêri men, ôbi a jeré yiri sa lê anga habij a men, ⁹ ôbi a beré kwôlo já bijn bôm sara hen iyêr añ bijn nañ ari gelé ka bay na gili hen. Añ hena ôbi ré li hen iyôn na, ôbi a dôbij megêri ibiyare bôrji a nañ ari gelé kañ tiri bay ka hen. Men ôbi a gelé benare to bay gagé kwôlê bi wo hen añ hen tu wolé a men.

¹⁰ Wôsa bijné kwône na bay narê kwôlê men, na bay kelêre kwôlê woñ iyôn a tón a men, bay lam bijné nañ kwôlê woji woñ iyôn a tón bi wo hen a men. Perê bijné bay ka hen na, Jubñê kañ bay ayê bôô hen a kwônê.

¹¹ Bijné bay ka iyônji hen na, ju jôrji gelij bijné kwôlê bi wo hen wôsa bay kôl iyôn añ mênij bô iyé bijné kwône. Wôsa kwôlê bi wo bay gelij bijné hen na, na kwo bay ré gelji ré a men, niñba, bay gel hen iyôn ciré uwônij na lari mera. ¹² Na iyôn á, yêneji woñ Krêt wo bay bôri mega ôbi kibi Emen iyôn hen na ré kôl iyôn ba: «Bijné ka Krêt a na, na bay benare men, bay yi môñ tanare to mañi iyôn men, na bay lê jé ré men, ermiji na sa angañ emê a mera a men.» ¹³ Kwôlê wo ôbi kôl hen na, na tu kwôlê. Na ôbi á, ré dô wo jeré nayji damañ añ

bi ayê bôd woji ré na kwoj tiri men, ¹⁴ bi bay ô tô kwôlê woji dilemne wo Jubnê kôl hen ré nij men, bi bay ô tô tôd to bijné kap bay kapê tu kwôlê hen ré nij a men. ¹⁵ Wôsa bijné ka na ka séli tu Emen a na, are kêm na ka séli tirji a men. Nijnba, bijné ka li anga kage-mi an bi bôrji sa Emen a ré a men na, ari lêriji kêm na ka kagemen. Wôsa henê are kaji nan ermé wo sa têm-rêrji a a men na, *kagem hen iyôn a men. ¹⁶ Bay kôl ciré hôn Emen nijba, jé lêreji gel wo bay ré hôni ré kwôy. An bay yi inamê tu kirij a men, bay na bay sa iyêrê men, bay nêlê ani kani ka dôri iyôn né a men.

Hal wo bijné ka surnê kap bay ayê bôd a na

2 Nijnba, jôbi ba, ju gelij bijné are ka bijn nan angan gelé ka Emen kap derôre hen. ² Kôlij imjê ka surnê bi bay ré di tu melênê sa yirji a men, bi jé lêreji ré nêlê wo bay a biji kwôlê men, bay ré di tu melênê sa yirji a men, bay ré ô dô tô ayê bôd woji tiri hen men, sa geyé woji tiri hen men, sa ulê bôd woji tiri hen a men. ³ Yébé ka surnê kôba, ju kôlji iyôn hende to hen men, bi bay li anga dé tu Emen hen men, bi bay kôlij megêrji kwôlo habij ré men, ré yiji limé ka care ré men, bi hal megêrji sa lê anga dôri a a men. ⁴ An bi bay ré gelij yébé ka ba yirji a hen bi bay ré pur kwôrnêrji men, kamniji men, ⁵ bi bay ré di tu melênê sa yirji a men, bi yi bay bô bôrê men, bi dé tu Emen men, gem bô iyére toji men, bi dôbe sarji bijn kwôrnêrji a men. Hena bay ré li hen iyôn na, bijné a tiiré Emen né.

Kwôlo gengij sa kam manê

⁶ Kam manê kôba, ju halji bi bay ré di tu melênê sa yirji a dô hen iyôn men. ⁷ Jôbi kôba, sa are kêm ka ju li hen na, ju li dô bi megêm manê ayij hal wom wo dôri hen men, kirija ju gelji are na, ju gel nan bôm pôn dí-ba, ju ay lij wôrê ré. ⁸ Kôl tu kwôlê wo kwôni a nêlê narê ré hen an bi tayre di bay barena, ôbi á, bay ré upé kwôlê wôni wo habij kelé gengij sarna ré hen.

Kwôlo gengij sa limé

⁹ Kôlij bijné kap limé hen bi bay ré bijn bay iyére toji kwôlê sa are kêm a men, bay ré li are kêm ka dôrij bay iyéreji hen men, bay ré gagji sa kwôlê wôni a ré men, ¹⁰ bi ré bay gômse anjaji kani ré a men. Nijnba, bi bay li na anga dôri an bi bay iyére toji bay ka hen ré bijn bôrji a sarji a men, are kêm ka bay ré li hen na, bi bay ré li bi bijné ré kôl kwôli anjan gelé ka gengij sa Emen woji ôbi gôlij nan na hen na, ré na ka dôri gan.

Bô derê wo Emen na hanê gelé wo bijné kêm

¹¹ Wôsa Emen na yêge sa bô derê wori wo na tô gelé wo bijné kêm hen. ¹² Nan bô derê wori bi wo hen a, ôbi ré geléna bi nana jubu anja habij sêd an men, nana

di tô doyan anja habij ka li gawrê hen an bi nana dij tu melênê sa yerna men, nana lij anjan derôre men, nana yij bay bôd pôn a men tu Emen a sa terare a na. ¹³ Na hen iyôn a, nana gemij wulê woji yi derê wo nana mô gem hen. Wulê wo dampare to Jêsu Krist woji ôbi gôlij nan na wo na Emen wo dami hen a gelé yere nô. ¹⁴ Ôbi ay yiri bijn temare wô sarna an bi diré deréna kibi hal wona woji kapê Emen a hen an, bi nana yij bijné kari kap déj ka séli men, nana lij anja dôri nan yi gwa kwôy kwôy a men.

¹⁵ Gel, na anja já gelij bijné bay a na: Dôbji ibiyare bôrji a men, nayji a men nan tôd to yi kôm a hen díba, ju di bi kwôni bôrem mega ani ré iyôn né.

Hal wo ôbi ayê bôd

3 Jubu tô bô bijné ka Emen bi bay dôbe sarji bijn bay emê sa iyére nan bay jé kaji a men, bi bay biji kwôlê men, bôrji ré yi sa lê anja dôri a men. ² Kôlji bi bay ré tiiré kirij ré men, bi yi bay nanare ré men, bi yiji gawrê ka dôri men, bi kalêrji ré jal nan bijné kêm a men. ³ Wôsa nabay kôba, ca ba, na nana bay galê men, bay narê kwôlê men, na nana ge kay men, na nana limé ka doyan anja gay gay nan derê wo sa terare a na a men, na nana mô wô lê habrê men, wô lê terbére men, bijné na tôrnêna men, nabay kôba, na nana tôrnêji men. ⁴ Nijnba, kirija Emen woji ôbi gôlij nan bijné geléna bô derê wori nan geyé wo ôbi gey bijné hen na, ⁵ na sa kibi lê anjan derôre ka na nana li hen né, nijba, na sa kibi bô derê wori mera. Ôbi na gôlij nan na sa kibi néé wo Tunu toj hendi bô bôrê to béna nana yêj dan hen men, béna gelé wo kôrbi a men sa kibi pelé wo hende peléna an nana sél hen. ⁶ Wôsa Tunu toj hendi bô bôrê hende to hen na, Emen béna sarna dama nan geré wo Jêsu Krist ôbi gôlij nan na. ⁷ Ôbi li hen iyôn bi nana yij bijné kap derôre tiri a wô bô derê wori men, naa upé anja dôri ka ôbi di wô sarna ka nana mô gem hen a men. ⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tu kwôlê an en gey bi jeré débu sara dama nan an bi ka bi bôrji sa Emen a hen ré ayij yirji lij anja dôri ceréd. Men na bay a na anja dôri ka a lê nan gawrê a men hen. ⁹ Nijnba, ju uwôl kem sa narijay kwôlê woji galé hen né men, sa kwôlê wo gengij sa derê tô môj wo bijné wo da kerê ré hen né men, sa nanare nan narijay kwôlê wo gengij sa tôd to *Moyis hen ré a men. Wôsa are bay ka iyôngi hen na, na anjan déj iyôn men, a lê nan kwôni ré a men. ¹⁰ Hena kwôni ré li an karinare yi perê bay ayê bôd a na, ôni têê pôn. Hena ôbi ré di baa ré ba, ju hô ôni têê pôn a. A hena ôbi ré hô toy ré a nij ba, ju di tôri an.

¹¹ Ju hôn wo gawra bi wo iyôngi hen na, ré ge kay tô geré wo Emen a men, ôbi ré li têrij men, têrij tori hende to hen ré jibé kibri men.

Gerñé kañ tôô to Pol ay biñ Tit

¹² Kirija na jé Artemas réba Tikik ré ô uném na, ju jubo yem ta, era unen Nikopolis a. Wôsa na yañ a ené erê merê kwôy derij terbére. ¹³ Ge gere ju li nañ Jénas ôbi iré kwôlê hen nañ Apolôs a men sa kergarji toji to

bay a erê hen díba, bi ani kani nañji ré. ¹⁴ Bi yêrna bay ayê bôô dôyrê lê jé wo dôri nañ bôô pôn añ bi li nañ biñé díba, bi jé woji bi wo hen yi kwo beray mera ré. ¹⁵ Biñé kêni ka mô nañ en na lêm dosé. Men, miñéni nañ bay ayê bôô kôba, ju liji dosé béni a men. Bi Emen tô kibri a sarñge a kêni.

Pilémô

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilémô na, na kwôni wo dami wo ay bôri men, na kwôni wo églis to Kwolôs a a men. Ôbi na melañ *ôbi jé Pol a men (bêrsé 1). Ôbi na ôrij nañ lema iyére tori wo hini na Onésim wo na si ge añ iyé Pilémô a añ ô uné Pol bô danğay a Rôm a. Añ Pol ayri bôri. Menba, Pol genge wô jén nañ dí hôrij bijn ôbi iyéyri Pilémô. Na ôbi á, ôbi ré li magtubu hende to hen biri wô uwôlêri bi ôbi ré biri yiri mega lema iyôñ ré, nijñba, mega yêni tô kwôlo Emen a. Bijné ka pôni kôl ré na Onésim a na ré erañ nañ magtubu to Pol li bijn kamañ ka Kwolôs men to ôbi li bijn Pilémô men hen. Magtubu hende to hen kini soderére a na:

Bêrsé 1-3 na, dosé to Pol lij Pilémô nañ bijné ka bô iyére tori a.

Bêrsé 4-7 na, Pol lij Emen dosé wôsa ayê bôd wori men, wô yi gwa wo Pilémô a men.

Bêrsé 8-22 na, Pol kôlij Pilémô gengijn sa Onésim wo diré da jén nañ dí hôrij biri hen.

Bêrsé 23-25 na, ôbi liji dosé derijn kibi magtubu tori.

Pol li magtubu hende hen nañ tôd to jali bijn melañni Pilémô. Ôbi ay tôd tôni biri ré men, diri ani kani eren sari a ré men, ôbi hôn wo Pilémô a ré na ôbi sa Onésim a men. Ôbi kôlij Pilémô men, bijné kêm ka dêñse magtubu hende to hen na, mega wo bê bôd sa Krist a ré bul erê yi a ré wo perê gawrê hen lijn kwo dôri.

Dosé to Pol lij Pilémô

1 Nôbi Pol wo en yi danğay a wô kibi jé wo *Krist Jésu wo en li hen. Nibay nañ yênena Timoté a lê magtubu hende to hen bem jôbi yênini Pilémô melañnini men, megarni ôbi jé men hen. ² Lijn yêreni Apiya men, lijn Arsip wo na megarni ôbi kumbul hen men, lijn églis to bô iyére tom a hen dosé béni men. ³ Bi bô derê nañ bô jalê wo Ibarina Emen nañ kwo Kelma Jésu Krist baa nañ ken.

Kwôli ayê bôd wo Pilémô nañ geyé wo ôbi gey bijné ka Emen hen

⁴ Pilémô, kirijna en uwôl Emen na, en erem sam a menba, en liri dosé kwôy kwôy. ⁵ Wôsa en toy kôli geyé wo ju gey bijné ka Emen kêm hen men, kwôli bôm wo ju bi sa Kelma Jésu a men hen. ⁶ En uwôl Emen bi ayê bôd wo dayem nañ nini hen ré ô tumô tumô men, bi ré bem ju hônijn anğa dôri kêm ka nana uwôn tô Krist a hen men. ⁷ Yênen, geyé wo ju gey bijné ka Emen hen na, ben yi derê damañ men, dôben ibiyare bôn a men, wô jalê wo ju jal bô bijné ka Emen hen.

Pol sôm sa Pilémô a wô sa Onésim

⁸ Na ôbi á, bi wo ani kañ bay jôrenare tô Krist bi ené ay tôd bem jeré lijn anğa yi lê hen nañ hen haji, ⁹ kôba,

wô geyé wo nana geyijn yerna hen na, ené ena uwôlem hen, nôbi Pol wo ena kwo iyêri añ haw hen en yi danğay a wô jé wo Jésu Krist wo en li hen. ¹⁰ En uwôlem wô sa Onésim wo na keman wo en yêri tô Jésu Krist a kirijna en yijn danğay a hen. ¹¹ Na ca ba, ôbi na yi ani tum a ré, nijñba, haw hen ôbi yi are tun a men, tum a a men nijñ.

¹² En hô jén nañ dí hôrij bem ôbi wo en geyri damañ hen. ¹³ Ré ené geméri legen a nà, bi ôbi ré li nañ en hôlmêm a kirijna en yijn danğay a wô kibi Kwôlo Dôri hen, ¹⁴ nijñba, en gey lê iyôñ mera baa engeremare ré ré. Wôsa en gey berem eren bi jiré li deré nañ en né, nijñba, bi jiré li nañ bô geyé wom dí.

¹⁵ Dô réba ôbi na dém añ sem añ bi jiré hô uwonni nañ kunem yôd nijñ. ¹⁶ Nijñba, na mega lema iyôñ ré nijñ, nijñba, ôbi dô dê lema dê nijñ men, ôbi na yênem wom nijñ men. En geyri gañ, nijñba, kwom jôbi ba já geyéri gôlen añ sôn, wôsa ôbi na lema wom men, na yênem tô Kelma a men.

¹⁷ Hena ju ré bôren môñ megam ôbi jé iyôñ na, ju biri yem a mega wo ré jeré beren na nôbi yem a hen iyôñ men. ¹⁸ Hena ôbi na ré lêm anğa habijn kani ley, hena ôbi na ré nañ telare tom sari a ley na, ju dén san a.

¹⁹ Nôbi Pol a lê kwôlê bi wo hen nañ kôben wujê hen na, na hô têbem are bay ka hen hôrij. Jôbi kôba, ju hôn wo wô kibi ayê bôd wom na, telare tijê baa sam a ya men. ²⁰ Yênen, li are bay ka en engerem hen ben wô

kibi peré wo nana pur Kelma hen men, ju jal bôn a men, wôsa nana yêê tô Krist, kwo Emen dôri hen.

²¹ Kirija en lij magtubu hende to hen na, en hôn wo jeré lê dê ka en engerem hen aṅ sôn. ²² Nan iyére pôn dén, wôsa en bi bôn wo Emen ré toyé uwôlê wonṅe aṅ ré belê geré ben bi ené bij unéṅge.

Gerjé dosé to Pol lij Pilémô

²³ Epapras wo yi danṅay a naṅ en wô jé wo Jésu Krist wo nini li hen lêm dosé. ²⁴ Men, Mark men, Aristark men, Démas naṅ Luk miljén bay jé kôba, lêm dosé a men.

²⁵ Bi bô derê wo Kelma Jésu Krist baa naṅ ken.

Hébre

Kwôlo kôl kwôli magtubu to bay li hen

I i wo dêñse magtubu to Hébre na, ôbi a kelê ré gelij môn derê kwôlê églis a iyôn men, ré gelij môn derê kwôlê tumô biné ka kwôni a iyôn a men, díba gelij nañ magtubu to ju li bin kwôni iyôn né. Nijba, bô sapitre 13 añ gerñé bêrsé wori na, dosé to yi ya hen a gelé wo ré na deré kibi magtubu. Añ magtubu hende to hen na, kôl kwôli ôbi lêre hen ré men, kôl kwôli biné ka bay li magtubu hende to hen biji hen né a men. Dô ré ba magtubu hende to hen lij na Itali a, nijba, kwôni hôn dêrêre wori ré (13: 24). Magtubu hende to hen lij bin na bay ayê bôô ka kwôliji ôm habij hen añ gawrê kañ kwôlê woji damañ hen. Añ li wo ka pôn erem déñ ayê bôô woji. Ôbi lê magtubu hende to hen dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré debu iyêre tô ayê bôô men, gelji damñare to Krist to dê are kêm nañ ari lêri kêm ka gengij sa gelê hen.

Sapitre 1:1-3 na, kirija tô magtubu hende to hen ayij menba, kôl na kwôli gelé wo Emen né gel yiri nô nañ geré wo Kemari Jésu Krist hen. Magtubu hende to hen soderij na kirij wôô.

Kwo tumô sapitre 1:4-10: 18 na, kôl kwôli damñare to Krist to dê kirij hen. Ôbi na kwo dami gôlij sa bay kibi Emen mera ré (1: 1-3) nijba, kwo dami gôlij sa *manê ka derômarañ a men (1: 4-2: 18), sa *Moyis men, sa Josuwé men (3: 1-4: 13). Ôbi na *dami wo damné kañ bay bê kwôbe pôn nêñ wo binare to kôrbi. Men, ôbi gôlij sa damné kañ bay bê kwôbe ka binare to cayi hen men (4: 14-7: 28). Sarga wori wo ôbi li têê pôn nêñ hen na, dê sa sarganê ka kwôni ka *Israyêl (8: 1-10: 18).

Kwo wôô sapitre 10: 19-13: 19 na, ôbi dôbe ibiyare bô Hébreñê bi bay ré lêñnê tô ayê bôô a (10: 19-39). Na ya hen a, nana uwôn mawi kwôlo gengij sa añañ ayê gengé ka gengij sa bay ayê bôô ka magtubu tôô to cayi (Sapitre 11), men ôbi kôlji bi bay ré dí tirji sa Jésu Krist a wô berij bôrji iyêre sa kañê wo bay kañji hen, mega wo ôbi na berij bôri hen iyôn men (12: 1-11). Cêgi gerñé tôô to ôbi ay biji men, yêgij marji a men (12: 12-13: 19) hen, menba, ôbi duu kibri nañ terê kibi men, liji dosé a men (13: 20-25).

Wô lê nañ Hébreñê bi bô mênê woji ré dê sarji ré na, ôbi lê magtubu hende to hen dôbji na ibiyare bôrji a mera ré, nijba, ôbi kôl kwôli kirij ka iyêre gengij sa bay ayê bôô sa terare a nà men, kôl kwôli aña Krist li nañ geré wo temayri hen men. Ôbi li sarga wo nini nêm lê ré hen. Ôbi lê magtubu hende to hen kôlij bay dêñsê magtubu hende to hen ré yiji bay derê kwôli Jésu Krist perê ka kwôni a, ôbi wo na ôbi tô gelé wo nañ kwini wô biné kêm ka biri kwôlê hen.

Emen iyêl nañ geré wo Kemari Jésu

1 Ca ba Emen na kôlij mônêrna kwôlê têê kwône men, nà ná bay kibri a ôbi na ré jéji kôlij biné kwôli bi wo hen nañ gwosoyri wo gay gay men. ² Emen na kôlij biné kwôlê na hen iyôn hende to hen kwôy kemnêñ añ haw hen wo sa terare baa da wo ta kerê nij hen kôba, ôbi kelêna kwôlê wori nañ geré wo Kemari. Kirija Emen na dij tô terare nañ are kêm hen na, nà ná nañ Kemari Jésu wo ôbi na biri are kêm kôbri a mega ôbi emê cibré iyôn hen. ³ Na nañ Kemari aña nana gelij damñare to Emen hende to dami hen men, ôbi gelij nañ Emen têj têj a men. Na nañ néé wo kwôlê wori bi wo hen aña ôbi ré bin aña sa terare a nà kêm ô nañ gerérji hen. Cêgi nanê wo ôbi nan geré

wô dôrij têrij sa biné kêm añ bi bay ré sélij hen iyôn nij na, ôbi ô merê sa kôbi Ibari Emen woñ gusurô a wo na Emen ôbi sa are kêm hen wô emê iyêre nañ dí.

Jésu na kwo dami wo gôlij sa manê ka derômarañ a

⁴ Na hen iyôn aña Emen né li wo Kemari na kwo dami gôlij sa manê ka derômarañ a mega hini woñ Kemari bi wo ôbi na biri hen na kwo gôlij sa hini manê ka derômarañ a bay ka hen kêm. ⁵ Perê manê ka derômarañ a na, na i a Emen ré kôli iyôn ba:

«Na jôbi a na Keman

añ kemnêñ biné a henê wo ené na Ibam ba †?»

Men, kwo ôbi kôli iyôn ba:

«Na yé Ibari añ ôbi a yé Keman men ba ††?»

† 1: 5 Kurôn kibé 2: 7 †† 1: 5 2 Samuyêl 7: 14, 1 Kronik 17: 13

Emen na kôl hen iyôn gengijn na Jésus mera. ⁶ Nijba, kirijna Emen na da jêp na Kemari wo na ôbi sa are kêm sa terare a nà na, ôbi na kôl iyôn ba:

«Bi manê kêm ka derômaran a ré tibri †.»

⁷ Kwo manê ka derômaran a ba, Emen na kôl iyôn ba:

«Bay ré na bay jé kari mera.

Bay yi môp kal iyôn men,
môp kôli tare iyôn a men ††.»

⁸ Nijba, kwo gengijn sa Kema Emen na, Emen kôl iyôn ba:

«Jôbi Emen, gagay kenare tom a yé yôd na kwini men,

ju ôm iyére tom na gerére a men.

⁹ Jôbi ba, anğan derôre a jeré gey diba ju gey ka habijn né.

Na tôri bi wo hen ana Emen wo na Emen wom hen na ré dôrem an ayem lij kwôni wo dami dé bay erérem

an yem dôrem damañ ‡.»

¹⁰ Emen hô kôl gengijn sa Kemari kôl iyôn ba:

«Kelma, ca tumô ba jôbi a dé tô terare men, derômaran kôba na jôbi a dé a men.

¹¹ Are bay ka kêm ka ju di hen na, a nanê nijba, jôbi ba já merê yôd na kunem.

Derômaran na sa terare a halê môp bargay ka ôli iyôn.

¹² Já lêgerêji timên timên môp bay lêgerijn bargay na kelanê iyôn ulê an men,

já gasêji môp bay gasijn bargay iyôn.

Nijba, jôbi ba, ju na kenem bi wo hen a diba ju bilijn né men,

merê tu geñ wom kô ré a men ††.»

¹³ Mana wo derômaran wo Emen na kôli iyôn ba:

«Era ju sa mô sa kôben won gusurô a na kwôy wo na lê an bay barem a yé anğan sêlê têm †††» hen na, nañ.

¹⁴ Kwo manê ka derômaran a ba bay na tunu to li jé wo Emen to ôbi jéré ô lê nañ bijné ka ôbi da gôlij nañ ci hen mera.

Gelê wo Emen béna hen na, na li lij wôrê ré

2 Mega wo Emen kelêna kwôlê nañ geré wo Kemari hen iyôn na, bi na ay kwôlo ôbi kelêna bi wo hen lij wôrê ré. Hena nana ay lij wôrê ba, naa déj geré wo dôri. ² Wôsa nana hôn mega wo kwôlo *manê ka derômaran a na kelêna hen na, na kwôlo dami. An bijné ka na toy ré men, na bi kwôlê sara ré a men hen na, Emen na pôrji wô kibi jé lêreji bi wo hen. ³ Nijba, nabay ba, nana toy béré kwôli gelê wori bi wo hen men, an hena nana li lij wôrê ba, Emen a perêna wô jé lêrena bi wo hen men. Na Kelma Jésus Krist nañ yiri a kelêna tumô kwôli gelê wo Emen ré gôlij nañ na an

† 1: 6 *Détéronôm* 32: 43 †† 1: 7 *Kurôn kibé* 104: 4 ‡ 1: 9 *Kurôn kibé* 45: 7-8 ††† 1: 12 *Kurôn kibé* 102: 26-28 ††† 1: 13 *Kurôn kibé* 110: 1

bijné ka na toy kwôli gelê bi wo hen na, bay gel wo kwôli bi wo hen ré na tiri. ⁴ Men, Emen kôba, gel mega wo béré bi wo hen ré na tiri an bi bay li anğan gelé nañ kañ geñê ka dé kirij ka gay gay men, ôbi bijné jé lêreji gay gay wo Tunu biji hen nañ bô geyé wo Emen.

Jésu gelijn bijné geré wo ôbi a gôlij nañ ci

⁵ Na manê ka derômaran a Emen né dji sa wulê wo a era hen nana kôl kwôli haw hen né. ⁶ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ayil Emen, gawra na i a jeré erem sari a kêm hen iyôn ba?

Men gawra wo na ani ré hen ba, wô mi a jeré bô sari hen iyôn ba?

⁷ Ju li an manê ka derômaran a yi ka dami kari seem iyôn menba,

ju biri dampare mega to kilmé iyôn.

⁸ Ju biri dampare hende to hen iyôn bi ôbi ré ômijn sa are kêm ††.»

Hena Emen né bijné gawra mô sa are a kêm hen iyôn na, gel na wo ani kani ré baa wolé ré. Nijba, haw hen merê wo ôbi mô sa are a kêm hen na, nana gel ré tô.

⁹ Nijba, na Jésus a nana gili wo dô tumô are kêm. Ca ba

Emen na bijné manê ka derômaran a yi ka dami kari sem an bi nañ bô derê wo Emen na, ôbi ré ma wô sa bijné kêm. Na wô beré wo ôbi bu bôri iyêre sa gusijn to bay giili a men, wô temare to ôbi ma a hen a men ana Emen né biri dampare mega to bay bijné kelma iyôn hen. ¹⁰ Wôsa Emen a na ôbi dére are kêm men, are kêm na kari a men. Wô kibi gusijn to Jésus gelijn hen na, Emen bu na sa têri yôd an bi bijné kwône ré yijn kamni dôbi Emen men, bi bay ré sijn bô kirijn kañ hini emê a wôsa Jésus a derê tumôrji bi ôbi ré gôlij nañ ci.

¹¹ Jésus a lê a bijné ré yijn ka séli tu Emen a an bijné bay ka hen na, bay kêm Ibarji a na Emen pôn nêj hari. Na hen iyôn a Jésus ré uwôgeji yêneri nañ yi yé hen. ¹² An ôbi kôlij Emen iyôn ba:

«Na kôlij yênen kwôlem men, na débé tumô bijné kêm wô ayê kem a men †††.»

¹³ Ôbi hô kôl iyôn ba:

«Na bê bôn na sa Emen a.»

Men, hô kôl iyôn ba:

«Gel, nibay nañ kamrê ka Emen na gey ené gôlij nañ ci bay a na †.»

¹⁴ Kamrê ka ôbi kôlij kwôliji hen na, na nabay ka sa terare a nà ka ôrij nañ kurôngi yi nañ kwôbe hen. Bi wo hen ana Jésus kôba, ré yi mega ci hen iyôn wô mañ an mênijn Sidan men, wô kibi temayri hende to hen na, ôbi mênijn Sidan wo ôrij nañ néé won derijn bijné hen.

¹⁵ Jésus li hen iyôn bi bijné ré harij temare ré nij wôsa ca ba bay na mô mega limé iyôn sa kibi harê, nijba, Jé-

††† 2: 8 *Kurôn kibé* 8: 4-6 ††† 2: 12 *Kurôn kibé* 22: 22 § 2: 13 *Essay* 8: 17-18

su era sa tórji biji ta. ¹⁶ Wôsa ôbi era sa terare a nà na wô lê nañ manê ka derômaraj a ré, niñba, na wô lê nañ kwôngê *Abraham. ¹⁷ Na hen iyôn ajà ré dé wo ôbi ré yi mega yêneri iyôn sa are kêm a aj bi ré yij *dami wo damné kaj bay bê kwôbe woji tumô Emen a wô lij jé wo Emen. Ôbi a derê têrij sa biné. Dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo Emen bi wo hen na, na kwôni woñ ôbi bô pôn men, na ôbi berê tu ja to biné a men. ¹⁸ Aj haw hen ôbi nêlê nañ ka bay séli wô mênêji hen, wôsa ôbi kôba, bay na gili gusij men, bay na séli a men.

Jésu na kwôni wo dami gôlij Moyis

3 Iyôn ba, yênen, kenbay ka Emen uwôgênge aj kena kari hen na, dénge ermé wongge yi sa Jésu a wo Emen jori bi ré yi *dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo gengij sa ayê bô wo nana kôl kwôli bin biné hen. ² Jésu na kwo Emen na dôri wô jé woñ bê kwôbe. Ôbi li jé wori nañ bô pôn mega wo *Moyis kôba, na lij bô geyé wo Emen hen iyôn men, mega wo lij bô magtubu a iyôn ba Moyis ré na ôbi bô pôn bô iyé Emen a kêm iyôn †. ³ Hini emê wo bay uwôl sa Jésu a hen gôlij kwo bay uwôl sa Moyis a. Wôsa biné den na ôbi dé iyére diba, kwôni den iyére yere sa pôn né. ⁴ Iyére to yôn yôn kôba, nañ ôbi dére dére, niñba, ôbi dé are bay ka kêm hen na Emen pôn nêñ hari. ⁵ Ôbi a, Moyis na ré na ôbi jé wo li jé wori nañ bô pôn bô iyé Emen a kêm. Ôbi na na mana aj ré yé ôbi derê kwôli aña Emen rée kelê kwôlij men hen. ⁶ Niñba, *Krist ba, na Kema Emen aj bô sa are bay ka kêm ka yi bô ira hen. Men, ôbi li jé wori bi wo hen nañ bô pôn a men. Nabay biné kari kôba, nana yi môñ iyére tori iyôn hena nana bu ayê bô wona dô men, hena nana dí bôrna dô sa aña nana dij denjôrna hen a men.

Kini derê bul wo biné ka Emen yi ya

⁷ Na ôbi á, Tunu toñ hendi bô bôre ré kôl iyôn ba: «Hena kené toy tô Emen kemnêñ na, ⁸ ken bi bônge denjel mega wo môñênge na narij kwôlê kibri a men, wulê wo bay na sélijni derô gwôlê hen a men né. ⁹ Wulê bi wo hen na, Emen na kôl iyôn ba: Môñênge na naren kwôlê men, na sélen a men, mês a sa aña dôri ka na en li biji bay na gel kwôy elê tôre pôrbu hen. ¹⁰ Na ôbi á, ulê bô wupê sarji a na haw hen ré kô niñ. Aj en kôl iyôn ba: «Biné bay ka hen ermé woji na kelañ nañ en men, bay li aña en gey bi bay ré li hen né a men.» ¹¹ Na wô bi wo hen ajà ené dusu yen nañ bô tarê kôl iyôn ba:

† 3: 2 Kwônê biné 12: 7

«Biné bay ka hen a binji kini deré bul wo na en gey biji hen ré kwôy †.»

¹² Yênen, dénge tu melênê sa yerenge a wô wo kwôni perênge a hen bô habre nañ kapê toyé kwôlê maa liri aj a derê yiri yi Emen woñ ôbi merê tu gey a.

¹³ Dôbinje ibiyare bônge a nañ wulê wulê wô wo Sidan maa lêngge aj ka yé bay têrij men, bay bô denjelé a men. Mega wo magtubu to Emen kôl: «Kemnêñ» hen iyôn na, hena kwôlê bi wo hen ré kurij marnge a ba ya tô na, ken dôbinje ibiyare bônge a. ¹⁴ Hena nana bi bôrna dô sa Krist a mega wo nana bin bôrna sari a tumô hen iyôn na, nana biné kari bay na tiri.

¹⁵ Ôbi a, ré lij bô magtubu to Emen kôl iyôn ba: «Hena kené toy tô Emen kemnêñ na, ken dí bônge denjel mega wo môñênge na narij kwôlê kibri a men hen iyôn né ‡.»

¹⁶ Na biné ka yôn a na toyé tô Emen ajà na ré biri kwôlê ré hen a men ba? Biné bay ka hen kêm na, na ka Moyis na deraji soñ Ejipt a hen. ¹⁷ Na ka yôn ajà bô Emen na ré tari sarji a kwôy li elê tôre pôrbu derô gwôlê hen ba? Na wô sa ka na li têrij aj na maji derô gwôlê a hen. ¹⁸ Wulê bi wo hen na, na biné ka yôn a Emen na ré dusu yiri kôl iyôn ba: «Bay a bin sa iyére to en bu sa têre wô biji bi bay ré dôrij bul ré kwôy» hen ba? Ôbi na kôl hen iyôn na wô sa bay narê kwôlê †.

¹⁹ Ôbi a, yênen, nana hôn mega wo ré na wô ayê bô woji wo nañ bi ajà bay ré bin kini deré bul bi wo hen a ré hen.

4 Emen na ay tôri diré bin biné geré ré ôrij kini deré bul wori a. Tôri hende to ôbi na ay hen na, ba ya kemnêñ kemnêñ. A iyôn ba ken dénge tu melênê sa yerenge a bi kwôni perênge a hen ba erê kini deré bul bi wo hen a ré. ² Nabay kôba, nana toy béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen mega wo môñêrna na toyij derô gwôlê hen iyôn men. Niñba, Kwôlo Dôri bi wo hen, na li nañ ci ré wôsa bay bi bôrji sara ré. Na ôbi á, bay ré bin kini deré bul bi wo hen a ré hen. ³ Kini deré bul bi wo hen na, na kwona nabay ka nana bi bôrna sa Kwôlo Dôri wori bi wo hen a. Na kwôli deré bi wo hen a Emen ôbi na ré kôlij iyôn ba:

«Bôn na taren aj na en dusu yen kôl iyôn ba: Biné bay ka hen a binji kini deré bul wo na en gey biji hen ré kwôy ‡.»
Kôlij hen iyôn na wô wo deré bul ré nañ ré, wôsa kir-ija Emen na dij sa terare hen na, ôbi na dí are kêm kô niñ. ⁴ Lij bô magtubu to Emen kwôli wulê wo jôgij jurgem kôl iyôn ba: «Emen dô bul sa to jurgem a wulê wo ôbi kôrij jé wori woñ dé are hen †.»

†† 3: 11 Kurôn kibé 95: 7-11 ‡ 3: 15 Kurôn kibé 95: 7-8 †† 3: 18 Kwônê biné 14: 1-35 †† 4: 3 Kurôn kibé 95: 11 ††† 4: 4 Dé tô are 2: 2

⁵ Men, bô magtubu to Emen hende to nana dêñse hen na, lij ya kôl iyôn ba:

«Bay a erê bij kini derê bul wujê ré kwôy †.»

⁶ Bijé bay ka tumô ka na toy kwôlo Emen hen na, bay bijji kini derê bul bi wo hen a ré hen na, na wôsa bay kañ biri kwôlê. Iyôn ba, kini derê bul bi wo hen na, bijé ka pôni a bij ya. ⁷ Na ôbi wo hen, aña Emen né genge wulê wo ðangi wo bay uwôgeri «kemnêñ.» Elê kwône gañ cêgê menba, ôbi na kôl kwôlê nañ geré wo kelma Dabid mega wo na lij tumô kôl iyôn ba:

«Hena kené toy tôô Emen kemnêñ na, ken bi bôñge denjel ré.»

⁸ Hen aña Josuwé na ré dô tumô kam *Israyêl kwôy bij kini derê bul bi wo hen na, Emen henañ ré kelê kwôli wulê wo ðangi ré nij ††. ⁹ Ôbi a, bijé ka Emen réé bij kini derê bul bi wo hen a mega wo Emen kôba, dô bul wulê wo jôgij jurgem wori a hen men. ¹⁰ Wôsa kwôni wo bij kini derê bul bi wo Emen bu sa têri hen na, ôbi a derê bul sa jé wori a mega wo Emen lij jé wori dé are kô añ dôrij bul hen iyôn men ‡. ¹¹ Iyôn ba, na masêñge wô bij kini derê bul bi wo hen a ðiba, bi kwôni kurij wô wo ôbi ré kañ kibi Emen mega wo môñêrna na lij hen iyôn né.

¹² Kwôlo Emen na, na kwôlo yi mega ré mô tu geñ iyôn men, na kwôlo nééri ya a men. Añ déé dê yebere to dami to kañne wôô hen añ sôn. Ôbi ô kwôy kirij ka tunu nañ ermé ðañ ya hen men, kibi kurij a men, bô ibé a men, ôbi yêge sa aña yi bôrna ka nana gey lê hen a men. ¹³ Ani ka a uwôbê tu Emen a ba, nañ wôsa ôbi hôn ari dééri pôn pôn kêm men, ari déri ka a uwôbê tiri a ba, nañ a men. Añ na tumôri ôbi a, aña nana sa derê tô ari lêrena ta biri.

Jésu na dami wo damné kañ bay bê kwôbe wona

¹⁴ Kwôli ayê bôô wona wo nana dôrij bijé kwôli hen na, na biri dô wôsa Jésu Kema Emen a na *dami wo damné kañ bay bê kwôbe wona wo ô kwôy tumô Emen a hen. ¹⁵ Dami wo damné kañ bay bê kwôbe wona bi wo hen hôn iya wona dô damañ wôsa ôbi kôba, bay séli nañ geré wo gay gay môñ nabay iyôn men, nijba, ôbi li têrij ré ded. ¹⁶ Iyôn ba, erange na usêñge ligi Emen woñ ôbi bô baliyare hen ðiba, na harêñge ré. Kirij bay ka hen ôbi a dé bôri jalê sa têrij lêrena men, a lê derê nañ na men, wô gôlij nañ na wulê wo naa ôrij doyri hen a men.

5 Emen tô damné kañ bay bê kwôbe na perê gawrê a añ ðiji bi bay ré yi bay jé kari bijji men, bi bay ré bij kwôbe wô têrij lêreji a men. ² Bijé ka hôn ani ré men, ge kay a men hen na, *dami wo damné kañ bay bê kwôbe a henê geré lê derê nañ ci wôsa ôbi kôba, iya mega bay hen iyôn men. ³ Na wô wo ôbi kôba, iya

men hen, aña ré li sarga bij Emen na wô têrij to bijé mera ré, nijba, wô têrij tori a men hen †. ⁴ Kwôni a hena iyôn añ ayê dampare to dami wo damné kañ bay bê kwôbe dé sari a sa kibri mera ré. Nijba, na Emen a uwôgiri mega wo ôbi na uwôgij Arôn hen iyôn ††.

⁵ Kwo *Krist kôba, na hen iyôn hende to hen men, ôbi ay dampare to dami wo damné kañ bay bê kwôbe sa kibri mera ré. Nijba, na Emen a uwôgiri añ kôli iyôn ba:

«Na jôbi a na Kema añ kemnêñ bijé a henê wo ené na Ibam ††.»

⁶ Ôbi hô kôl bô magtubu to Emen a kôl iyôn:

«Ju na ôbi bê kwôbe nañ kunem yôd mega wo Mêlkisédek na yij hen iyôn ††.»

⁷ Kirija Jésu na bañ sa terare a nà tô na, ôbi na hôn wo Emen ré nañ néé wo ré gôlij nañ ði kibi temare a. Añ ôbi uwôl Emen têê kwône kwôy sômij kibé nañ tôô to dami añ Emen li nañ ði sa kibi bê kwôlê wori bi wo hen ‡. ⁸ Bi wo ôbi na Kema Emen hen hari kôba, ôbi gelij gusij wô hônij bijare Emen kwôlê. ⁹ Kirija Jésu dirij kibi jé wo Emen biri ré li hen kêm kô nij na, ôbi yi ôbi gôlij nañ bijé woñ tiri men, ôbi bij bijé kêm ka biri kwôlê hen gelê wo nañ kwini. ¹⁰ Emen ðiri dami wo damné kañ bay bê kwôbe mega Mêlkisédek na yij hen iyôn men.

Dêñge tu melênê sa yerñge a wô wo ma kena déñ geré wo Emen

¹¹ Kwôlo gengij sa Mêlkisédek na, kwôli yi mê wo niné kelê nijba, wo niné dô tôri béñge na iyêre gañ wôsa kirija kwôni derêñge kwôlê ba, ken toy lew ré. ¹² Ré na kenbay a ré yé bay derê kwôlê wôsa ken dôyrê are bay ka hen ca yerñ nijba, ken hôn dô ré. Añ ken ôrij doy bi kwôni ré hera wô gelêñge a sôn aña na ni-na gelêñge tumô cog cog ka gengij sa kwôlo Emen hen. Añ yi mega wo kené na kamrê ka dê ka yi na kuba mera ðiba, ken yi môñ gawrê ka iyêrñê ka ré emê na kwô nij hen iyôn né kwôy. ¹³ I i wo yi kuba baa ya tô na, ôbi na kema wo dê. Kwôni bi wo iyôñgi hen na, ôbi hôn derê tu aña habij nañ ka dôri ré ††. ¹⁴ Kwô na, na kwo bijé ka iyêrñê. Bay dôyrê ermé sa are a men, bay hôn derê tu aña habij nañ ka dôri a men.

6 Iyôn ba, na dôyrêñge aña iyêre iyêre ka gengij sa Jésu añ bi nana hôn damañ a mega bijé ka iyêrñê men, kwôlo na nana toy tumô hen na, na dêñge cêgerna añ na dôyrêñge na aña iyêre iyêre nij. Nijna hô gelij bijé aña tumô cog cog ka bay na gelji hen ré nij. Aña bay na gelji tumô cog cog bay a nà: Belé cêgeriji bij aña a ôrij nañ ci kibi temare a hen men, bê bôô sa Emen a men, ² gelé aña gengij sa batêm to gay gay ††† hen men, ulê kôbi sa kwôni a men, gelé

† 4: 5 Kurôn kibé 95: 11 †† 4: 8 Détéronôm 31: 7, Josuwé 22: 4 ‡ 4: 10 Dé tô are 2: 2

†† 5: 3 Lébitik 9: 7 ††† 5: 4 Sé nô 28: 1 ††† 5: 5 Kurôn kibé 2: 7 †††† 5: 6 Kurôn kibé 110: 4 ‡ 5: 7 Matiyé 26: 36-46, Mark 14: 32-42,

anğa gengijn sa jê sé kamjê men, ka gengijn sa jerê kwôlê wo nañ kwini hen a men. ³ Añ are bay ka ré dôñsijn hen na, hena Emen né ulêna sara a men ba, niña hô gelênge a ré nij. Añ naa erênge tumô.

⁴⁶ Iyôn ba, bijné ka hô hô tô jê lêreji wo cay hen ba, kwoji a yé iyen ba? Bijné bay ka iyôñgi hen gelji per-anğê wo hena ligi Emen men, bay uwôn terê kibi wori damañ men, uwonji Tunu toñ hendi bô bôrê men, bay hôn derê wo kwôlo Emen men, bay hôn néé wo wulê wo Emen a sa ômijn iyére tori hen a men. A hena bijné bay ka na hôn are bay ka hen kêmen aña ré hô hôñji cêgê na, anğa kwôni a lê añ bi bay ré hô bul cêgeriji bijn têriñ toji ba, nañ nij. Wôsa yi mega wo bay ré hô bér Kema Emen sa gurô tagelê men, bay ré tiréri tu bijné a men iyôn.

⁷ Kirijna emen uwônge kwôy kwôy sa terare a añ kaw ka bay ci hen si dô añ li nañ bay yagêre hen na, Emen tô kibri sa terare hende to hen a. ⁸ A hena gasem nañ kalmê ka habijn ré si sa terare hende to hen a na, hende yi ani ré añ Emen a tômêre men, a mênêre yôd añ a men.

⁹ Miljén, hena niné iyêl hen iyôn hani kôba, kwonje kenbay ba, nini hôn sarni a dô mega kené ô geré wo Emen a baa ya tô men, ôbi réé sa gôlij nañ ken a men. ¹⁰ Emen na kwôni woñ derôre díba, a gôrbijn sa jé woñge ré men, sa lê wo ken li nañ bijné kari tumô añ haw hen ken li baa ya tô hen né kwôy. Hen iyôn dema ré gel wo kené gey Emen. ¹¹ Nini gey bi kené li mega ken lij hen iyôn kwôy kwôy wo ken derij kibri díba, ken merên tô a ré. Ôbi dema kené uwônijn are kêmen ka ken dí bônge sara hen. ¹² Díba ken yi kwijné ré nijba, bi jê lêrenge yi môn bay ayê bôd ka lêñnê tô ayê bôd woji a iyôn. Na bay a uné anğañ sa kôbi ka Emen na genge diré biji hen.

Anğa Emen genge ba ôbi a lê môj môj

¹³ Ken hôn mega wo ca tumô ba, Emen na genge anğa diré bijn *Abraham. Kirijna ôbi genge bijn Abraham are hen iyôn na, ôbi dusu yiri nañ yiri gañ wôsa kwôni wo dami dêri wo ôbi a desijn yiri nañ dí ba, nañ. ¹⁴ Menba, ôbi dusu yiri kôl iyôn ba: «Na tiri, na terê keben sam a damañ men, na bé kwônğêm a kwônê a men †.» ¹⁵ Kirijna Abraham toy hen iyôn na, ôbi uwôl bôri môrij gemijn. Añ wô kibi ulê bôd wori bi wo hen na, ôbi uwôn are bay ka Emen na genge diré biri hen. ¹⁶ Kirijna gawrê dusu yirji ba, bay dusu nañ hini kwôni wo dami dêji. Desé yi bi wo hen iyôn na, ñan are kêmen perê bijné a. ¹⁷ Na ôbi wo hen aña Emen ré lij hen iyôn men hen. Ôbi gey gelijn bijné ka ôbi na genge diré biji are hen bi bay ré hôn dô sarji a mega wo anğa na diré genge hen na, diré hera cêgê ré nij. Na ôbi á, ôbi ré genge are

tumô dem aña ré dusu yiri cêgê tô hen. ¹⁸ Iyôn ba, anğa Emen na genge hen men, desé wo ôbi na dusu yiri hen a men na, na anğa wôd ka Emen a belé ermé wori sara ré kwôy men, Emen a lê benare sara ré a men. Nabay ka nana bô Emen mega kini uwôbêrna hen na, are bay ka hen dôbêna ibiyare bôrna damañ bi nana debijn iyêre gemijn anğañ dé bôd sara bay ka hen. ¹⁹ Anğañ dé bôd sara bay ka hen na, yi mega anğa harêna tôñ añ bi nana debijn gerañ tumô Emen a iyôn. Na ôbi á, bargay ka bay ré ha jôrijn tô kirijn ka yi nañ jengêrji hen ré bôlijn tumôrna añ nana si ô kirijn ka dê kirijn ka yi nañ jengêrji ka Emen debijn ya hen. ²⁰ Na kirijn bay ka hen aña Jêsu ré ô ya tumôrna wô sarna. Na ôbi á, ôbi ré yijn dami ôbi bê kwôbe nañ kwini môn kwo Mêlkisédêk hen iyôn.

Mêlkisédêk na ôbi bê kwôbe wo Emen

7 Mêlkisédêk bi wo hen na, na na kelma wo Salêm men, na na ôbi bê kwôbe wo Emen woñ ôbi gôlijn sa are kêmen hen. Wulê wo pônî *Abraham ô kumbul uné kilmé sa iyére to dañgi a menba, ôbi bôyji. Kirijna Abraham bulo hera tô kumbul a menba, Mêlkisédêk jô kwini añ tô kibri sari a. ² Abraham dôñse anğa ôbi pera kibi kumbul a hen môj ba dô kibriji pôn môj ba dô kibriji pôn hen iyôn añ bijn Mêlkisédêk. Hini woñ Mêlkisédêk bi wo hen bôri na «kelma woñ derôre» wôsa ôbi na kelma wo Salêm, añ hini woñ Salêm bi wo hen bôri na «bô jalê ††.» ³ Kwôli yori nañ ibari men, môñêri men, sa yêri men, sa temayri a men na, kwôni na li bô magtubu to Emen a ré. Añ ôbi yi môn Jêsu woñ Kema Emen iyôn wôsa ôbi yi ôbi bê kwôbe wo Emen yôdôd mera.

⁴ Berênge damñare to Mêlkisédêk bi wo môyrena wo tumô Abraham na ay kibi anğa môji kari ka ôbi na pera kibi kumbul a biri hen. ⁵ Kwônğê *Lébi ka pônî kôba, na bay bê kwôbe men. Tôd to *Moyis na kôlji iyôn ba: «Bijné ka *Israyêl a ayê kibi anğa môji kaji biji bi bay ré ôm ‡.» Bi wo bay kêmen na kwônğê Abraham men hen kôba, na yêñêrji a biji kibi anğa môji bay ka hen. ⁶ Mêlkisédêk na tô môn wo Lébi ré hari nijba, Abraham tô kibi anğa môji kari ka ôbi pera kibi kumbul hen biri menba, Mêlkisédêk tô kibri sa Abraham a. Bi wo na na Abraham a Emen na ré genge are wô biri dí hen. ⁷ Iyôn ba, nana hôn mega wo kwôni tô kibri sa megari a ba, ôbi na kwo dami gôlijn kwo uwôn terê kibi hen. ⁸ Kwônğê Lébi ka yêñêrji ay kibi anğa môji biji hen kôba, na bijné ka a ma nijba, Mêlkisédêk kwori ba, ôbi a ma ré mega wo na lij bô magtubu to Emen a hen iyôn. ⁹ Iyôn ba, kirijna Abraham ay kibi anğa môji kari bijn Mêlkisédêk hen na, yi mega Lébi a na réé bé hen men. Na Lébi bi wo hen a kwônğêri réé sa uné kibi anğa môji ka kam Israyêl hen. ¹⁰ Bi wo Lébi na yêñ ré tô

Luk 22: 39-46 † 5: 13 1 Kworêntijnê 3: 2 †† Kwôli batêm to kôlijn kwôle na ná, na batêm toñ kam men, to gengijn sa Tunu men. † 6: 14 Dé tô are 22: 16-17

†† 7: 2 Dé tô are 14: 17-20 ‡ 7: 5 Kwônê bijné 18: 21

hen kôba, ôbi nà ná bô Abraham a kirijna Mêlkisédêk jô kwini kirijna ôbi uwon kibi kumbul a hen. Gel, na wo Mêlkisédêk ré dê Lébi.

¹¹ Hena jé won bête kwôbe wo kam Lébi hena ré nêmeré kibi jé wo Emen gey hen na, ôbi bête kwôbe wo ðangi mega Mêlkisédêk iyôn ba hena ré napê nin men, hena ré yé na kunga Lébi môñ Arôn iyôn mera. Wôsa na na kôbi bay bête kwôbe ka Lébi a na hanê tôô to Emen na bij kam Israyêl hen. ¹² Wôsa hena Emen né dí tô môñ wo bay bête kwôbe wo ðangi na, gel na wo ôbi ré dé tôô to ðangi men. ¹³ Añ Kelma wona Jésus bi wo magtubu hende to hen kôl kwôli hen na, tô môñ wori na kwo ðangi men kwôni wo tô môñ bi wo hen na yi ôbi bête kwôbe tumô ré men. ¹⁴ Nana hôn wo Jésus ré hena na tô môñ wo Juda a añ kirijna Moyis na kôl kwôli bay bête kwôbe hen na, ôbi na kôl kwôlê wôni gengijn sa tô môñ bi wo hen ré.

Ôbi bête kwôbe wo ðangi mega Mêlkisédêk iyôn

¹⁵ Gel, anga gel derê kwôlê bay a na: ôbi bête kwôbe wo ðangi wo yi môñ Mêlkisédêk iyôn hen so. ¹⁶ Gawra bi wo hen yi *dami wo damné kaj bay bête kwôbe nap tôô to kôl jeré hena na tô môñ wo hen a dem hen né, nijba, na nap nêé wori wo li añ ôbi môrij tu geñ nap kwini yôd hen dí. ¹⁷ Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ju na ôbi bête kwôbe nap kunem yôd mega wo Mêlkisédêk na yij hen iyôn †.»

¹⁸ Iyôn ba, Emen mène tôô to ôbi na dí ca tumô hen añ wôsa nére nap men, hende yi ani ré nij a men. ¹⁹ Tôô to Moyis hende to hen a nême lê añ bijé a yij derôre tu Emen a ré, nijba, haw hen anga nana dí bôrna sara hen na, dê tôô hende to hen men, a béna geré wo nana ôrij tumô Emen a a men.

²⁰ Kirijna Emen ða dé Jésus mega dami wo damné kaj bay bête kwôbe na, ôbi dusu yiri tumô dem. Nijba, kirijna tô môñ wo *Lébi yiji bay bête kwôbe hen na, kwôni na dusu yiri tumô dem né. ²¹ Kwo Jésus ba Emen dusu yiri biri kôl iyôn ba:

«Nôbi, Emen Kelma anga na desij yen bem hen na, na herê cêgê ré nij. Já yé ôbi bête kwôbe kwôy nap kunem ††.»

²² Hen iyôn ba, gel wo ré na sa kibi Jésus wo li añ bijare to Emen bij nap na hen ré na to dôri dê to cay hen añ tô.

²³ Men, kwo bay bête kwôbe ka pôni ka tô môñ wo Lébi ba, bay kwône na wôsa temare jôrji lê jé woji won bête kwôbe bi wo hen sem. ²⁴ Nijba, kwo Jésus ba, na hen iyôn né, wôsa ôbi mô tu geñ nap kwini yôd ðiba, ma ré añ jé wori won bête kwôbe hen yi nap kwini yôd. ²⁵ Na ôbi á, ôbi ré nêmeré gôlij nap bijé ka era ligi Emen a nap

geré wori yôd nap kwini wôsa ôbi mô tu geñ nap kwini yôd men, ôbi uwôl Emen wô sarji a men.

²⁶ Na dami wo damné kaj bay bête kwôbe bi wo hen iyôñgi a nana ôrij doyri. Ôbi dé tu Emen men, ani kani ka habij nap yiri a men, ôbi li têrij tôni ré men, Emen dôri dí gay nap bay têrij añ ayri ta derômarañ a.

²⁷ Kwori ba, ôbi yi mega tô damné kaj bay bête kwôbe ka ba hen né. Wôsa ôbi ôrij doy bête kwôbe nap wulê wulê wô têrij tori tumô dema ré bi wô sa to bijé tô a men ré. Ôbi ay yiri bi lij sarga têê pôn yôd mera. ²⁸ Tôô to Moyis dí damné kaj bay bête kwôbe kaj gawrê kaj bay têrij, nijba, kwôlo gengijn sa desé yi wo Emen na, era na cêgi tôô. Añ dí na Kema Emen wo ôbi na bu sa têri yôd hen men, a meré nap kwini mega dami wo damné kaj bay bête kwôbe.

Jésu na dami wo damné kaj bay bête kwôbe wona

8 Perê kwôlo nini kôl hen na, kwo dami a na: nana ôrij nap *dami wo damné kaj bay bête kwôbe bi wo iyôñgi hen wo mô derômarañ a sa kôbi Emen won gusurô a wo na Emen won ôbi ibé iyêre hen ‡. ² Añ ôbi li jé wori won bête kwôbe bi wo hen kirij ka yi nap jengêrji a. Ca ba, damné kaj bay bête kwôbe na li jé woji na bô iyére to lij nap bargay to gawrê a lê, nijba, iyére to Jésus lij jé wori ya hen na, na kirij kaj tiri ka Emen a lê ðiba, na gawrê ré hen.

³ Dami wo damné kaj bay bête kwôbe wo yôn yôn kôba, jé lêri na ayê ari bij Emen men, lê sarga biri a men. Iyôn ba, dami wo damné kaj bay bête kwôbe wona nabay kôba, bi ôrij nap anğan ayê bij Emen men.

⁴ Hena ôbi hena ré mô sa terare a na ba, hena ré yé ôbi bête kwôbe ré a men, wôsa bay ayê are bij Emen nap tôô to *Moyis na, ya nij. ⁵ Jé won bête kwôbe bi wo bay li hen na, na tini kwon tiri wo yi derômarañ a. Kirijna Moyis na ða dé iyére hende to hen na, Emen kôli iyôn ba: «Ju toy, já dé môñ kwo na en gelom sa keram a hen, iyôn ††.» ⁶ Ôbi a, Emen né bij Jésus jé wo dami dê kwo bay bête kwôbe bay ka hen men, na ôbi a debé perê Emen a nap gawrê añ bay ré bijji bijare to dê to cay hen wôsa anga Emen genge bô bijare hende to hen a na, gôlij anga tumô ka na nana uwôn hen añ tô.

⁷ Hena ana bijare to tumô hena ré nêmeré lê are kêm ka Emen gey ré li hen na, ôbi hena ré hô kelê kwôli bijare to têê wôyi ré nij. ⁸ Nijba, Emen na nay bijé kaj bay lê habré a añ Kelma kôlji iyôn ba:

«Wulêri a sa na, na bij bijare to kôrbi nap kam *Israyêl men, kam Juda a men.

⁹ Ca tumô kirijna na en bu kôbi môñêrji soñ Ejipt a na, na en bij nap ci, nijba, bijare to na bij nap ci haw hen na, na môñ to na en bij nap môñêrji tumô hen né. Bay na mène bijare to na en bij nap ci tumô hen

† 7: 17 Kurôn kibé 110: 4 †† 7: 21 Kurôn kibé 110: 4

‡ 8: 1 Kurôn kibé 110: 1 †† 8: 5 Sé nô 25: 40

ajana ené worji cêgen hen.
 Na nôbi Kelma woji a kelê emê hen.
¹⁰ Wulê bi wo hen na, bijare to na bij naja kam Is-
 rayêl hen na,
 na wo na bé tôô tijê a yé ermé woji a men,
 a yé bôrji a a men, na yé Emen woji men,
 bay a yé biné kajê men.
¹¹ Men, kwôni wo a dôyrê yiri ô kôlij yêni bi ré hôn
 Kelma ba,
 naja nij. Wôsa kwo dê ré, kwo dami ré bay kêma a hô-
 nen.

¹² Aja na dé bôn jalê sa têrij lêreji a men,
 na gôrbij sare a men †.»
¹³ Na kwôli bijare to kôrbi a Emen né kôl hen. Iyôn ba,
 ken hôn mega wo bijare to tumô hen na, na to ôli nij.
 Aja nana hôn mega wo anja ré na ka cay aja ré ôl men,
 ré li naja kwôni ré nij a men ná, ré na anja ré najê
 haw hende hen.

Jé lê bay bê kwôbe ka tônia na naja kwo Jêsu

9 Kwôlo gengij sa bijare to tumô hen na, kini tibé
 Emen wo biné li sa terare a na yi ya men, tôô toja
 gelij biné kini tibé Emen kôba, ya men. ² *Iyéy Emen
 hende to hen bay lere naja bargay aja bôre na wôô.
 Bôre wo kibé ba, bay uwôgere «Kirij ka yi naja jengê-
 rji» men, bay di jelgare toja masure to erêngêre jurgem
 toja terij lampa hen ya men, tabel to bay bij mapa wo
 bay bij Emen hen ya men. ³ Kibi iyére to wôôyi a na,
 bay jô tôre naja kibi bargay aja bay uwôgere «Kirij ka yi
 naja jengêrji ka Emen debe ya hen.» ⁴ Bô iyére hende
 to hen na, kini uwoyé gindiriw wo bay li naja lôr kaja lij
 sarga bij Emen hen na, yi ya. Men sunugu toja bijare
 to bay têêle ta kêma naja lôr hen yi ya. Bô sunugu
 hende to hen na, baba wo bay li naja lôr yi ya. Bô baba
 bi wo hen a na, anjaja emê ka bay uwôgeji *man ka
 Emen na bij biné derô gwôlê hen na, yi ya. Cilan wo
 Arôn wo na béé hen men, habelê keram wo wôô wo
 Emen na lij tôô toja bijare ya hen a men na, yi bô
 sunugu hende to hen a men. ⁵ Sa sunugu hende to
 hen na, bay iyege are naja misirêrji mônj manê ka
 Emen ka bay uwôgeji Séribên dé a sara aja gel wo
 Emen né kirij bay ka hen ya. Aja are bay ka hen bul
 miséreji wô têlij sa kirij ka bay bij kwôbe hen aja bi
 Emen ré dija bôri jal sa têrij to biné a hen. Nijba, en
 gey kelê kwôli are bay ka kêma hen né tô.

⁶ Na hen iyôn a bay ré nanij kirij bay ka hen menba,
 na bô iyére to kibé hen aja bay bê kwôbe ré eraji sa li
 jé woji ya naja wulê wulê. ⁷ Kwo gengij sa iyére to
 wôôyi a ba, na *dami wo damné kaja bay bê kwôbe a
 sé ya mera. Ôbi si ya têê pôn bô elê aja ôbi a ôrij naja
 kwôbri lari aja bij Emen kibi têrij tori men, kibi to biné
 kêma to bay li bô menjare a hen. ⁸ Tunu gey gelé hen

iyôn wôsa hena geré woja erê kini débé Emen a ré
 bôlij ré tô na, na wôsa iyére to cay hen baa ya tô. ⁹ Are
 bay ka kêma hen na, gel na anja li are bô ulê bi wo na.
 Men, gel na wo anja nana bij Emen naja sarga to
 nana li biri hen na, ré nêma wo ré lê aja bô gawra ré
 sélij né. ¹⁰ Na anja gengij na sa emê mera men, care
 men, sa hara woja pelé yi wô sélij tumô Emen a hen
 men, anjaja lê ka gay gay a men. Men gengij na sa
 tôô to anja yi nô yi gawra ka Emen diji wô kibi wo
 hawi na kwôy jênj kirija Emen a belé are kêma lij ka
 kôrbi.

Sarga wo Krist

¹¹ Haw hen na, *Krist na sa nij. Aja ôbi a na dami wo
 damné kaja bay bê kwôbe wo eraja naja anja dôri ka
 nana ôrij nij hen. Kini lê jé wori a na, na kirij ka yi
 naja kiniji diba, na mônj iyére toja bargay to cay hen né
 men, na iyére to dô dê aja a men. Iyére hende to hen
 na, na iyére to sa terare a na ré men, na gawrê a lê ré
 a men. ¹² Men, kirija ôbi na ô kirij ka yi naja jengêrji ka
 Emen debe ya hen na, ôbi na ôrij na naja kwôbri
 kwanê ré men, kwôbri kam kelbê ré a men, nijba, ôbi
 na ôrij na naja kwôbriri gaja aja sin bô a têê pôn yôd
 mera aja lij sarga. Na sa kibi kwôbriri bi wo hen aja
 ôbi ré gôlij naja na naja kununa sa têrij tona. ¹³ Ca ba,
 bay na duu na kwanê naja kilbê aja bay wusu kwôbriri
 sa biné ka nêma tibé Emen né hen. Men, bay hô pô
 buni môni tôlbôre to bay na duu aja uwoyre hen hô
 wusu sarji a aja bi bay ré yij biné ka séli. ¹⁴ Nijba, hena
 kwôbri lari na ré nêma lê hen iyôn ba, kwôbri Krist a lê
 dê aja wôsa kwôbriri gôlij kwo lari aja sôn tô. Ôbi aja
 yiri bij Emen yôd mega ari lê sarga ka dôri naja néé
 wo Tunu to mô naja kunu hen. Na kwôbriri bi wo hen a
 mênê ermé lê anja habij ka yi bôrna aja nana sélij
 men, nana lij jé wo Emen woja ôbi mêrê tu gaja hen
 a men hen.

Bijare to kôbri to Krist a na gerére

¹⁵ Na kibi anja Krist li hen aja ôbi ré hô day biné pôn
 naja Emen hen. Aja bi ôbi ré hô bij bijare to kôrbi naja
 ci hen. Iyôn ba, biné ka Emen uwôgeji hen na, bay a
 upé anja ôbi na genge diré biji hen, aja are bay ka hen
 a yé kaji yôd kibi temay Krist. Sa kibi temayri hende to
 hen aja ôbi ré gôlij naja biné wô habré woji wo bay na
 li kirija bay na baja tô bijare to cay a hen. ¹⁶ Bijare na,
 na anja yi mega magtubu to kwôni li kôlij kwôli bô
 geyé wori iyôn. Hena gawra ré li magtubu gengij kini
 cé ari upéri wulê wo diré ma na, bi ani gel wo ôbi ré
 ma tiri a men dem. ¹⁷ Hena gawra ré ma ré tô ba, mag-
 tubu to ôbi na li gengij sa cé ari upéri hen na, hende li
 jé ré tô. Wulê wo ôbi ma nij dema hende ré li jé tô.
¹⁸ Bijare to Emen na bij naja gawrê tumô hen kôba, na
 hen iyôn hende to hen. Aja kwôbri lari a bij tônia pa

† 8: 12 Jêrêmi 31: 31-34

dem. ¹⁹ Tumô ba *Moyis na kôlij bijné kwôli tôte kêm to Emen na bi men, ôbi pô kwôbri kwanê nan kam kilbê ka bay duu hen men, gebe kam dê a men an day ta. Men, ôbi pô kalmê ka bay uwôgeji *hisôp hen men, pô gusiri gamgê ka sêy dê a men an dôbe bô kwôbe bi wo hen a an dô wusu sa magtubu toj tôte men, wusu sa bijné kêm a men. ²⁰ An ôbi kôl iyôn ba «Kwo na na, na kwôbe wo gel bijnare to Emen na bijn nan ken an ôbi gey bi nana bi kwôlê sa bijnare hende to hen a †.» ²¹ Iyére to bay li nan bargay hen kôba, Moyis wusu kwôbe bi wo hen nan anga kêm ka yi bô ka bay tibijn Emen hen sara. ²² Bô wulê bi wo tôte a na derê tumô kirijn hen na, are kêm na yi ka séli nan geré wo kwôbe. Hena kwôbe ré bijn tôn ré ba, geré wo Emen a dijn bôri jalê sa têrij to gawrê ba, nan.

Sarga wo Jésus Krist dô têrij to bijné

²³ Are kêm ka yi bô tibé wo cay a hen na, yi mega tini kan tiri ka derômaran a iyôn mera. An bi are bay ka hen a ré yi ka séli na bay a lê na hen iyôn pa dem. Nijnba, kwo gengijn sa tibé Emen wouj tiri hen na, gey na sarga wo dô dê an.

Jésu Krist ô derômaran a

²⁴ Krist na si bô iyére toj bargay to gawrê na lê hen né, wôsa hende na tini kini debé Emen. Nijnba, kwori ba, ôbi ô si bô derômaran a an haw hen ôbi na gawra wona tumô Emen. ²⁵ Damné kan bay bê kwôbe si bô iyéy Emen a nan kwôbri lari têê pôn bô elê a kwôy kwôy. Nijnba, Krist ô hen iyôn wô ayê yiri lij sarga têê kwône ré. ²⁶ Hen anan Jésus Krist henan ré ay yiri lij sarga têê kwône na, henan ôbi ré gelijn gusijn têê kwônê ayijn tôri wulê wo Emen na dijn tô terare hen. Nijnba, ôbi sa têê pôn nêj wulê wo sa terare ta kerê baa da hen ayijn yiri lij sarga bijn Emen wô dôrij têrij to bijné yôd an. ²⁷ I i kôba, gengijn wo ré ma têê pôn nêj an cêgi temare a ba, i i kôba, a erê tumô Emen a bi ôbi ré jô kwôlê sari a. ²⁸ An Krist kôba, bay ayri lij sarga têê pôn nêj wô têrij to kwônê bijné, ôbi a bulo hera wo têê wôy na, na wô derê têrij ré nij, nijba, na wô gôlij nan bijné ka gemni hen.

Jésu Krist li sarga wo dô dê kwo kêm hen têê pôn nêj

10 Tôte to *Moyis na, yi na anga dôri ka a era hen têt têt ré, nijba, hende na anga lij gelijn nan tu. Bijné li sarga wô ôrij tumô Emen a nijba, bay nêj yé bijné ka séli tumô Emen a ré wôsa bay a lê sarga hen iyôn nan elê elê.

² Hena sarga bi wo hen ré nêj lê an bijné ré yijn ka séli têê pôn yôd na, kwôli têrij henan né beré sarji ré men, bay henan ré lê sarga wôni ré nij a men. ³ Nijnba, sarganê bay ka hen a lê anan bay ré hô erem sa têrij

lêreji a nan elê elê hen. ⁴ Wôsa kwôbri kilbê nan kwo kwanê a nêj derê têrij ré.

⁵ Ôbi a, *Krist kirijn da era sa terare a na na, kôlij Emen iyôn ba:

«Ju gey bi bay ré duu lari lij sarga bem ré men, bay ré bem ani ka dangi ré a men, nijba, ju li an en ôrij nan yen.

⁶ Wôsa lari wo bay duu an uwoy an kêm wô bem hen dôrem ré men, sarga wouj dôrij têrij hen kôba dôrem né a men.

⁷ Menba, en kôlem iyôn ba: «Ayi! Emen, gel en debe na,

en era sa terare a na, na wô lê anga ju gey ené li mega wo na lij bô magtubu toj tôte a gengijn san hen iyôn †.»

⁸ Krist na kôl tumô kôl iyôn ba: «Ju gey bi bay ré duu lari bem né men, ani ka dangi ré men, lari ka bay duu an uwoy an kêm hen ré men, sarga wouj dôrij têrij ré a men. Are bay ka hen kêm dôrem né.» Ôbi kôl hen bi wo are bay ka kêm hen na lij na nan tôte haji hen. ⁹ Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Gel, en debe na. En era sa terare a na, na wô lê anga bôm gey hen.» Iyôn ba, gel na wo Emen né mène sarga wo cay hen an, an gase nan kwo Krist. ¹⁰ Wôsa Jésus Krist li anga bô Emen gey hen. Ôbi ay yiri bi lij sarga têê pôn yôd an na hen iyôn a têrij ré dôrij sarna hen.

¹¹ Kwo bay bê kwôbe ka Jubnê ba, bay li jé woji na sa pôn pôn men, bay bi kwôbe debijn kwôy kwôy men, nijba, sarga bi wo hen a derê têrij to bijné ré kwôy.

¹² Jésus Krist kwori ba, ay yiri bi têê pôn yôd wô dôrij têrij to bijné yôd men, mô sa kôbi Emen wouj gusurô a a men. ¹³ An haw hen na, ôbi gem na wulê wo Emen a sa bé bay bariri kêm a yé angan sêlê têri hen †. ¹⁴ Na nan ayê wo Krist ay yiri bi têê pôn nêj hen anan ôbi ré bijné kari ka ôbi biji yi ka séli hen ré yi ka dôri cerêd hen.

¹⁵ Tunu toj hendi bô bôre kôba, geléna wo sarga wori bi wo pôn hen ré nêj kirijn hende kôl iyôn ba:

¹⁶ «Kelma Emen kôl iyôn ba bijnare to na bijn nan bijné bô wulê wo na ná,

na wo na bé tôte tijê a yé bôrji a men, ermé woji a a men.»

¹⁷ Men, hende hô kôl iyôn ba: «Na gôrbijn sa têrij lêreji men, sa anga habijn ka bay lêre hen a men †.» ¹⁸ A hena Emen né di bôri jal sa têrij lê bijné a ba, sarga wo dangi wouj dôrij têrij to bijné ba, nan nij.

Usonange da ligi Emen a

¹⁹ Yênen, hena ré na hen iyôn na, na sa kibi temay Jésus Krist nan kwôbriri wo bijn tôn hen anan nana nêj erê kini debé Emen a nan bô pôn hen. ²⁰ Jésus na yêge

† 9: 20 Sé nô 24: 8

†† 10: 7 Kurôn kibé 40: 7-9 † 10: 13 Kurôn kibé 110: 1 †† 10: 17 Jérési 31: 33-34

bargay ka bay jôrijn tô iyére hen aŋ, aŋ bôl geré wo naa sijn ira hen béna. Na geré wo kôrbi wo naa môrijn geŋ tô a. Bargay bay ka ôbi yêge hen na, yi mega kurôŋgi yiri wo bay na duu hen iyôŋ. ²¹ Aŋ nana ôrijn naŋ *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wo Emen diri sa iyére tori a. ²² Iyôŋ ba, na usonje ligi Emen a naŋ bôô pôn men, na déŋge bôrna sari a yôd men. Wôsa kwôbri Jésu Krist a mênê ermé wo habij bôrna men, nana pelij naŋ kam ka séli men. ²³ Aŋgaŋ dé bôô sara ka nana kôlijn bijné nana ôrijn hen na, na gem dô wôsa nana hôn mega wo aŋga Emen ré genge diré lê ba, ôbi ré li môj môj. ²⁴ Na ermij sa yerna men, na dôbijge ibiyare bôrna aŋ bi na geyij yerna men, na lêŋge aŋga dôri dôri a men. ²⁵ Na kaŋêŋge danare naŋ megêŋge mega wo bijné ka pôni kaŋê hen iyôŋ né. Aŋ mega wo Wulê wo Kelma a heran baa da nij hen iyôŋ na, na dôbijge ibiyare bôrna.

²⁶ Hena nana henêŋge kwôlê woŋ tiri wo Emen aŋa nana hô lêrê têrijn tona hôrijn naŋ bô geyé wona a sôn na, sarga wo danji wo na lê wô dôrijn têrijn tona ba, naŋ nij. ²⁷ Aŋ kwôni wo li hen iyôŋ na, aŋga bari ba, na harê wo dami mera wôsa Emen a sa jerê kwôlê sari a. Beré bi wo hen na, na tare to dami to a uwoyê bijné ka bij Emen kwôlê ré hen †. ²⁸ Hena kwôni wo ré dage sa tôô to Moyis aŋa gawrê wôô réba subu ré gel aŋ sa surge tôri ta na, bay a deréri mera díba, kwôni a beré tu na tori ré nij ††. ²⁹ Hena ré yi hen iyôŋ gengij sa tôô to Moyis na, kwôni wo ré dô Kema Emen dema ré gelij gusij dê aŋ sôn ré ba? Ôbi bô kwôbe wo li aŋ Emen bij naŋ na hen men, wo li aŋ nana yij ka séli hen a men mega ani ré. Ôbi na tiiré Tunu to li aŋ nana uwoŋ bô deré wo Emen hen. Kwôni bi wo iyôŋgi hen na, a gelij gusij. ³⁰ Nana hôn wo Emen kôl iyôŋ ba: «Bijné ka kaŋen hen na, na dê bare men, na têbêji sa kôbrij wô jé lêreji wo habij hen a men ‡.» Men, ôbi hô kôl iyôŋ ba: «Nôbi Emen Kelma na jerê kwôlê sa bijné kaŋê ††.» ³¹ Bi Emen woŋ ôbi meré tu geŋ hen ré bu kwôni na, na aŋgaŋ bô emê ka damaŋ.

³² Ermêŋge sa wulê wo na ken gelij kirij ka peranji ka kwôlo Emen kunêŋge ta cog, cog hen na, na ken gelij gusij damaŋ men, na ken debu iyére sa kumbul woŋge a men. ³³ Bay na tiiré ka pôni perêŋge a tu bijné kêm men, bay na gelji gusij men, ka pôn perêŋge a hen na li naŋ ka bay na gelji gusij hen men. ³⁴ Ken bô tu na to bijné ka yi danjay a wô kibi Jésu hen a men. Kirija bijné na tô ari unêŋge ba, na ken li yi deré wôsa ken hôn wo kené ôrijn naŋ aŋga dôri ka ré dê are kêm ka ré naŋê ré kwôy hen ya. ³⁵ Hen iyôŋ ba, ken meremné ré wôsa hena kené li hen iyôŋ na, aŋgaŋ têbê sa kôbi ka dami yi wô sarŋge ya.

³⁶ Berêŋge bôrŋge iyére wô lijn bô geyé wo Emen, ôbi

a, kené uné aŋga ôbi na genge diré béŋge hen. ³⁷ Na ôbi á, na ré lijn bô magtubu to Emen kôl iyôŋ ba: «Sem a, dê a menba, kwo a hera hen na, era hen ya díba, ôbi a mera dé dé ré nij ‡‡.

³⁸ Men, kwôni wo na kwoŋ derôre tun a ba, a meré tu geŋ naŋ geré ayê bôô wori nijba, kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré ‡‡‡.»

³⁹ Kwona nabay ba, nana bay heré cêgê ka ca mênê hen ré, nijba, nana bijné ka bi bôrji sa Emen a wô uwôrijn gelé hen.

Aŋga bijné ka na bi bôrji sa Emen a na li

11 Bê bôô sa Emen a na, na henê mega wo aŋga jeré gel ré tô aŋ jeré di bôm sara hen na, ré na aŋgaŋ ré yi ya tiri a men. Aŋ arirji ré lijn a men. ² Bijné ka ca tumô, na bi bôrji sa Emen a na hen iyôŋ hende to hen aŋa bay na ré déŋ tu Emen hen.

³ Na sa kibi ayê bôô aŋa nana hônij mega wo Emen na ré di sa terare nà, naŋ kwôlo si kibri a aŋ are kêm ka nana gel sa terare a nà ná, tôrji ré díŋ na sa ka gelij né a ‡‡‡.

⁴ Na sa kibi ayê bôô aŋa Abêl ré lijn sarga wo dô dê kwo Kayen hen bij Emen. Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aŋa Emen na ré bôri mega kwoni woŋ derôre hen men, ôbi na ré gey sarga wori hen, aŋ gel na wo Abêl ré dé tiri a men. Na sa kibi ayê bôô aŋa Abêl na ré ma ca hari kôba, kwôli aŋga ôbi na li hen ré ôm baj kemnêŋ kemnêŋ hen §.

⁵ Na sa kibi ayê bôô aŋa Emen né ay Ênôk tu geŋ ôrijn derômaran a, díba, ôbi ma ré. Kwôni hô gili ré nij wôsa Emen na ayri ôrijn ligiri a. Aŋ lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Ênôk na dé tu Emen tumô dem aŋa ôbi na ré ayri ôrijn derômaran a hen tô §†.» ⁶ Iyôŋ ba, na sa kibi ayê bôô dem aŋa kwôni ré déŋ tu Emen. Iyôŋ ba, hena kwôni wo ré era ligi Emen ba, ôbi bi bôri sari a mega wo Emen ré mô ya men, bi ôbi hôn mega wo Emen ré tô kibri sa ka wogeri hen a men.

⁷ Na sa kibi ayê bôô aŋa Nowé ré toyij yêgê wo Emen yêge maari gengij sa aŋga a era hen ka kwôni gel ré tô hen. Ôbi ay kwôlo Emen kôli hen mega kwôlê woŋ déŋ iyôŋ né aŋa ôbi ré lijn bato wo dami mega wo Emen kôli hen iyôŋ. Aŋ ôbi gôlijn naŋ yiri men, naŋ bijné ka bô iyére tori a men. Aŋ na hen iyôŋ aŋa aŋga Nowé na li hen ré gel wo bijné ka sa terare a na ré li aŋga habij. Aŋ sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aŋa Emen né bôri mega kwôni woŋ derôre tiri a hen §††.

⁸ Na sa kibi ayê bôô aŋa *Abraham ré bij kwôlê sa uwôgê wo Emen uwôgeri a aŋ henan ôrijn sa iyére to Emen genge diré biri hen. Aŋ ôbi hena ô iyôŋ a tôŋ mera díba, hôn sa iyére hende to hen tumô ré a men. ⁹ Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aŋa ôbi ré môrijn

† 10: 27 Esay 26: 11 †† 10: 28 Détéronôm 17: 6 ‡ 10: 30 Détéronôm 32: 35 †† 10: 30 Détéronôm 32: 36

‡‡ 10: 37 Esay 26: 20, Habakuk 2: 3 ‡‡† 10: 38 Habakuk 2: 4 ‡‡‡ 11: 3 Dé tô are 1: 3, Kurôŋ kibé 33: 6-9 § 11: 4 Dé tô are 4: 3-10 §† 11: 5 Dé tô are 5: 24 §†† 11: 7 Dé tô are 6: 13-22

mega kerga iyôn sa iyére to Emen na genge diré biri hen. Ôbi mô na bô iyére to bay li nañ bargay hen. Bay môrji nañ si Isak nañ Jakwôb ka Emen na genge diré biji sa iyére hende to hen men †. 10 Abraham li hen iyôn wôsa ôbi bi bôri na sa iyére to tôre diñ iyére dô men, Emen a na ôbi gengére men, ôbi nañ yiri a na ôbi déére a men.

11 Na sa kibi ayê bôô aña Abraham ré uwôñjin geré yêñ kema nañ halêri hen bi wo tamni Sara kôba, yê wori na nañ men, hende na haal niñ a men hen. Ôbi hôn wo kwo ré genge diré biri kema hen na, ré kelê kwôlê woñ benare ré ††. 12 Ôbi a, nañ geré wo gawra wo pôn wo na yi mega temay gawra iyôn hen aña tô môñ wo gawrê ré bija môñ têbêñne to derômarañ a iyôn hen men, môñ hal wo kibi cér a wo kwôni nêñ deñsê ré hen a men †.

13 Gawrê bay ka nana kôl kwôliji hen na, na bi bôrji sa Emen yôôd kwôy wo bay mañ. Are bay ka Emen na ay-ijñ tôri hen na, bay uwôñ né, niñba, bay hôn wo arirji ré lijñ añ bay li yi derê wô sarji men, bay kôl iyôn ba: «Niña kergê men, iyére toni nañ sa terare a nà a men ††.» 14 Gawrê bay ka kôl kwôlê bi wo iyôñgi hen na, gel tu wolé wo bay ré woge na sa iyére to ré yi toji. 15 Men, gel wo bay ré erem sa iyére to bay na henañ ya hen ré a men. Hen aña bay henañ ré erem sa iyére to bay henañ ya hen na, bay henañ ré upé geré bilijñ hôriñ ya. 16 Niñba, tiri wori ba, bay woge na sa iyére to dê to bay henañ ya hen. Sa iyére hende to hen na, na derômarañ. Ôbi a, hena bay ré uwôge Emen «Emen» woji kôba, tayre ré diri ré hen wôsa ôbi nañ sa iyére wô biji ya a men.

17 Na sa kibi ayê bôô aña Abraham na ré ay kemari Isak diré lijñ sarga kirijña Emen na sélijñ bôri hen. Ôbi na ay kemari bi wo pôn nêñ hen diré lijñ sarga bi wo na kemari bi wo hen aña Emen na ay tôri biri 18 kôli iyôn ba: «Na nañ kemam Isak aña kwôñgêm ré kwônê mega wo na en gengijñ hen iyôn ††.» 19 Niñba, Abraham hôn mega wo Emen ré ôriñ nañ néé wo ré lê añ Isak ré jê sé kamñê. Na hen iyôn a, ré yi mega wo Isak na ré ma añ ré ji si kamñê iyôn.

20 Na sa kibi ayê bôô aña Isak ré tôriñ kibri sa si Jakwôb nañ Esawu añ ôbi hôn mega wo terê kibi bi wo hen na ariri ré sa lijñ †††.

21 Na sa kibi ayê bôô aña Jakwôb kirijña baa da wo da ma na, ôbi tô kibri sa kam Josêp ka wôô hen men, ôbi gere yiri nañ kwore wori añ ayijñ kibi Emen †††.

22 Na sa kibi ayê bôô aña Josêp kirijña ré baa da wo da ma na, kôl kwôli sé wo kam *Israyêl a séñ Ejipt a

men, gengeji aña bay ré sa lijñ nañ ibéri wulê wo diré ma a men §.

23 Kwo iba *Moyis nañ yori kôba, na sa kibi ayê bôô woji aña kirijña bay yêñ Moyis na, bay uwôbiri li geserê subu wôsa bay bô manare to kemarji menba, bay har-ijñ tôô to kelma ay hen né kwôy §†.

24 Na sa kibi ayê bôô aña kirijña Moyis ré yijñ kwo iyêri na, ré kañ bi bay ré uwôgeri kema môni Parawôn wo na kelma wo Ejipt hen §††. 25 Añ ôbi gey gelijñ gusijñ nañ bijné ka Emen díba, diré merê nañ yi derê wo haw hen mera bô têriñ a ré. 26 Ôbi gey bi bijné ré kañni mega bay ré sa kañijñ *Krist, kwo Emen dôri hen, hen iyôn na ré dô dê ari upé ka sa iyé Ejipt a kêm wôsa ôbi dí tiri na sa añañ têbê sa kôbi ka a era hen a dí.

27 Na sa kibi ayê bôô wori aña Moyis na ré séñ sa iyé Ejipt a díba, na hariñ bô tarê wo kelma Parawôn ré men, ôbi débu sa têri a mega wo ôbi ré gel Emen wo kwôni gili sa pôn né hen iyôn §†. 28 Na sa kibi ayê bôô bi aña ôbi ré dí tô lê geserê wo bay uwôgeri Pak hen men, ôbi kôlji bi bay ré tal kwôbri lari a kibi geré añ bi mana wo temare ré duu kamrê kañ kalmare ka Israyêl ré niñ §††.

29 Na sa kibi ayê bôô aña kam Israyêl ré dayji cér wo bay uwôgeri cér wo sêy hen mega kirijñ ka hay iyôn menba, kamañ ka Ejipt gey ciré lê hen iyôn men, menba, cér bi wo hen pôrji kêm §†.

30 Na sa kibi ayê bôô woji bi wo hen aña haba woñ gerem wo sa Jériko ré tijñ kirijña kam Israyêl tor sari kwôy wulê jurgem hen §†. 31 Na sa kibi ayê bôô aña Rahab hende yijñ yijare toñ têriñ ré ma nañ bay kañê Emen né wôsa hende na bu bijné ka Israyêl ka na nañla sa kôbe kirijñ hen yere a nañ yi derê §§†.

32 Na ba na kwôli mi a ené kelê sôñ ba? Na wo ené uwôñ tulmô kirijñ dê ba, ené kelê kwôli si Jédéyôn, Barak, Samsôn, Jepté, Dabid, Samiyêl nañ bay kibi Emen kêm §§†. 33 Na sa kibi ayê bôô woji aña bay ré bôy kumbul nañ sa iyére iyére men, bay li añañ derôre tu Emen a men, bay uwôñ aña Emen na genge diré biji hen a men. Bay bu kibi kwo men §§§, 34 bay bare néé wo tare men, kirijña bay ca deréji ré yebere to dami kôba, bay ge gôl men, bay na iya niñba, uwôñ néé lew men, kibi kumbul a ba, bay na imñê men, bay bôy kumbul sa asgarñê ka sa iyére to dañgi a a men 18. 35 Na sa kibi ayê bôô aña yébé ré hô gelijñ bijné kaji ka na ma hen ji si kamñê. Bijné ka dañgi kwôni bay gelji gusijñ tu temare a añ bi bay ré déñ ayê bôô woji, niñba, bay debe sa têrji a kwôy wô sa jijñ sijñ kamñê wô môriñ bô derê a men 19. 36 Bijné ka pôni bay tiréji men, bay séji

† 11: 9 Dé tô are 12: 1-5, 23: 4, 35: 12,27†† 11: 11 Dé tô are 18: 11-14, 21: 2† 11: 12 Dé tô are 22: 17†† 11: 13 Dé tô are 23: 4, 1 Kronik 29: 15, Kurôn kibé 39: 13 †† 11: 18 Dé tô are 21: 12, 22: 1-14 ††† 11: 20 Dé tô are 27: 27-29,39-40 ††† 11: 21 Dé tô are 48: 1-20, 47: 31

§ 11: 22 Dé tô are 50: 24-25, Sé nô 13: 19§† 11: 23 Sé nô 2: 2, 1: 22§†† 11: 24 Sé nô 2: 10-12§† 11: 27 Sé nô 2: 11-15§†† 11: 28 Sé nô 12: 21-30§† 11: 29 Sé nô 14: 21-31§† 11: 30 Josuwé 6: 12-21§†† 11: 31 Josuwé 6: 22-25, 2: 1-21§§† 11: 32 Bay jerê kwôlê 6 - 7, 4 - 5, 13 - 16, 11 - 12, 1 Samuyêl 16: 1, 1 Kilmé 2: 11, 1 Samuyêl 1: 1 - 25: 1§§§ 11: 33 Daniyêl 6 18 11: 34 Daniyêl 3: 1-30 19 11: 35 1 Kilmé 17: 17-24, 2 Kilmé 4: 18-37

nañ sera men, harêji nañ gangji musure men, bay biji dañgay a a men †.

³⁷ Bijné ka pôni bay gôbeji duu ré keram men, ka pôni bay karji derôre a wôd men, ka pôni bay derji ré yeberé to dami men, ka pôni kayrê nañ kirijn kirijn men, bay harê na wumne men, na bay nimré men, bay gelji gusijn damañ a men ††. ³⁸ Sa terare nà ná, dôd ba, bay henañ ré merê ya ré wôsa bay na bijné kañ bay bôd pôn ka dôri. Bay kayrê erê bô kalmê men, sa keram a men, yéré bô iyom keram men, bô iyom a a men.

³⁹ Na sa kibi ayê bôd woji aña gawrê bay ka kêm hen ré déj tu Emen hen, nijba, aña Emen na genge diré bijn bijné kari hen na, bay gel nañ tirji ré tô. ⁴⁰ Wôsa Emen na erem sa aña dô dê aña wô sarna aña ôbi na gey bi bay ré uwôñ are bay ka kêm hen piniji ré.

Ibarna Emen

12 Bijné bay ka kêm ka na bi bôrji sa Emen a ka nana toy kwôliji hen na, bay méréna ta wô gelé-na geré. Iyôñ ba, na déñge aña yôd aña nééy ka jerêna erê tumô hen men, têriñ to gabêna tônia lew hen aña, na geréñge gere to Emen gey nana ge hen díba, na merênêñge tô a ré. ² Na déñge turna yi sa Jêsu a wôsa ôbi a na ôbi dé tô ayê bôd wona men, ôbi deré kebre a men hen. Ôbi ay yiri bi bay diiri aña bééri sa gurô tagelê díba, dí tay temare to iyôñgi hende to hen diri ré. Wôsa ôbi erem sa yi deré wo Emen ré sa biri a hen dí. Aña haw hen ôbi mô sa kôbi Emen woñ gusurô a bô emê iyére tori a.

³ Erméñge sa gelé wo bay têriñ na gelijn Jêsu gusijn men, ken erem sa beré wo ôbi bu bôri iyére perê gusijn hende to bay gili hen aña bi bôrñge ré mênijn kwôy wo ken déj gere toñge ré. ⁴ Wôsa kumbul wo ken li nañ têriñ hen na, ken li kwôy mañ kibé ré tô. Iyôñ ba, ken bi bôrñge mêné ré. ⁵ Na ken gôbijn sa ibiyare to Emen na dôbêna bôrna môñ kamni iyôñ hen ba? Ôbi na kôl iyôñ ba:

«Keman, kirijna Kelma halem ba,
ju erem sara, a hena ôbi ré nayem ba,
ju dí bôm mêné ré a men.

⁶ Wôsa Kelma hal na kwôni wo ôbi geyri men, ôbi sê na kwo ôbi bôri môñ kemari iyôñ hen men ‡.»
⁷ Beréñge bôrñge tô gusijn hende to ken gelijn hen, wôsa Emen halêñge na bô a hen men, na perê gusijn hende to hen a dema Emen ré beréñge môñ kamni iyôñ men. A hen ba, kema wo ibari ba halêri hen ya ba? ⁸ Emen hal kamni kêm na hen iyôñ hende to hen. A hen aña ôbi ré halêñge ré na, ken yi môñ lamnañê iyôñ díba, kena kamni ré. ⁹ Na erem sa balêrna kañ imñê ka sa terare a nà ka halêna menba, nana kemañ tiniji hen ba, Ibarna wo derômarañ a dema nana

dôbê sarna biri ré ba? A hena nana biri kwôlê na, naa merê tu geñ nañ kununa. ¹⁰ Balêrna kañ imñê ka sa terare a nà ná, bay halêna na kirijna nana bañ kamrê hena bay ré bô mega wo ré dô, nijba, Ibarna wo derô-marañ na, halêna na wô derê wona aña bi nana yijn nañ jengêrna môñ kwori iyôñ men. ¹¹ Kirijna bay halêna na, tumô ba nana bô mega wo añañ gusijn iyôñ díba, yi derê nañ bô a nijba, wulê wo gusijn hende to hen kô nij na, kwôni wo na gelijn gusijn hende to hen na, bôri a jali men, jé lêri a yé kwon derôre a men.

Ayé tôd nañ yêgê maa

¹² Yêñên, iyôñ ba, ken bu bôrñge iyére ken ôriñ tumô díba, ken dí bôrñge mêné ré. ¹³ Bi jé lêreñge yi kwon derôre aña bi kené iya ré, nijba, bi kené yijn ka nééri ya hen dí.

¹⁴ Masêñge bi bô jalê ré yi perêñge a nañ bijné kêm men, ken mase bi ken yi bijné ka yi nañ jengêrji tumô Emen a. A hena kwôni wo ré yi nañ jengêri ré na, ôbi a gelé tu Kelma ré kwôy. ¹⁵ Déñge tu melênê sa yerñge a bi kwôni déj bô deré wo Emen né men, ken dí tu melênê sa yerñge a bi kwôni yi môñ gurô wo dañ iyôñ né, wôsa kwôni bi wo iyôñgi hen na, a mênê megêri.

¹⁶ Déñge tu melênê sa yerñge bi kwôni yi ôbi yijn yijnare toñ têriñ ré men, bi yi ôbi kañê aña Emen mega wo Esawu na kañij aña na ayijn suriyare tori bijn ôbi cêgeri aña engijn añañ emê hen iyôñ né ††. ¹⁷ Cêgê, kirijna ôbi gey uné terê kibi wo ibari menba, bay jôri. Ôbi uwôliji nañ céme a tiri a, nijba, kwôni nêm lê ani ré nij ††.

¹⁸ Henêñge mega wo kirijn ka kené debijn ya tumô Emen a hen na, ré yi mega sa keram wo kam *Israyêl na díbij ya tumô hen iyôñ né. Keram bi wo hen na, na añañ já hebé nañ kôm men, tare na enge ya men, kirijn na yi dilemne díba, kirijn ka perañgi na nañ men, kal na ge nañ nééri men, ¹⁹ buruñju na ôm men, tôd kwôni kôba, na ôm a men. Aña tôd kwôni bi wo bay toy hen na, harê liji aña bay uwôliñ Emen bi ôbi nañ yiri ré kôlji kwôlê ré nij †††. ²⁰ Wôsa kwôlo ôbi kôlji hen na, na kwôlo dé sarji. Ôbi kôlji iyôñ ba: «Bi kwôni hebe keram wo yi hen né. Hena ré na lari a hebéri kôba, ken gôbri duu nañ keram †††.» ²¹ Are bay ka kêm ka bay gel hen na, liji harê damañ. Aña *Moyis kôba, kôl iyôñ ba: «Harê lèn damañ men, en wuré a men ‡.»

²² Nijba, kwonje kenbay ba, na hen iyôñ né, wôsa ken uso da nañ keram wo Sijnô men, nañ sa iyé Emen woñ ôbi merê tu geñ hen a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalêm to derômarañ a nañ kwônê manê kare ka gôliñ dêñsê hen. ²³ Ken era da nañ kwônê bijné ka li yi derê hen men, bijné bay ka hen na, yi mega yé kalmare ka Emen iyôñ ka hiniji dñj bô magtubu a derô-

† 11: 36 1 Kilmé 22: 26-27, 2 Kronik 18: 25-26, Jérémi 20: 2, 37: 15, 38: 6 †† 11: 37 2 Kronik 24: 21 ‡ 12: 6 Gwosoy kwôlê 3: 11-12

†† 12: 16 Dé tô are 25: 33-34 ††† 12: 17 Dé tô are 27: 30-40 †††† 12: 19 Sé nô 20: 18-21, Détéronôm 4: 11-12, 5: 22-27 †††† 12: 20 Sé nô 19: 12,13, Détéronôm 5: 23-25 ‡ 12: 21 Détéronôm 9: 19

marañ a men, ken era da ligi Emen woñ ôbi jerê kwôlê sa biñé a kêm hen men, ken era da ligi tini biñé ka ca kañ derôre cerêd yôd hen a men. ²⁴ Men, ken era ligi Jêsu a wo ðebe derô gawrê nañ Emen wô biñare to kôrbi hen men, ken era da nañ kwôbriri wo biñ tôn wo gel na ança dôri dê ka kwôbri Abêl hen †.

²⁵ Iyôn ba, ken di tu melênê sa yerñge a ðiba, ken kañ toyé kibi kwo iyêlênge kwôlê hen né. Tumô ba, biñé na kañ toyé kibi kwôni wo na yêge marji sa terare a nà hen. Na hen iyôn aña bay na ré gelij gusij hen. Nabay ka nana toy tôte Jêsu wo hena derômarañ a hen aña nana kañni na, nabay kôba naa gelij gusij men.

²⁶ Ôbi wo tumô na iyêl aña terare na yebagij hen na, haw hen ay tôri kôl iyôn ba: «Têê pôn a sôn na lê sa terare a yebagij. Na sa terare punu a yebagij mera ré, niñba, derômarañ kôba, a yebagij a men ††.» ²⁷ Kwôlo ôbi kôl ré têê pôn a sôn hen na, geléna na wo are kêm ka ôbi na di hen na, ré wuré aña ré nañêji a men. Aña bi ança nêw wuré ré hen a ré merê.

²⁸ Iyôn ba, na liñge Emen dosé wôsa ôbi béna emê iyére to wuré ré hen, men, naa gel yi derê wona bi wo hen heramijñiri nañ geré wo dé tiri hen men, na ayênge kibri men, na biñgeri kwôlê a men. ²⁹ Wôsa Emen wona na, yi môñ tare toñ hendi mênê kirij iyôn ‡.

Hal wo dôrij Emen

13 Kenbay biñé ka Emen na, dô wo ken perij yerñge hen iyôn tumô tumô.

² Berênge kergê yerñge a ðiba, ken gôrbij né wôsa ka pôni ka na li hen iyôn na, bay na bu *manê ka derômarañ a yirji a hen niñba, bay na hôn né ‡. ³ Ermênge sa biñé ka yi dançay a môñ ré na kenbay a yé ré dançay a iyôn men, ken erem sa ka gelij gusij a môñ ré na kenbay a ré gelij gusij iyôn men.

⁴ Kwôlo gengij sa ençé yi na, bênge kwôlê sara. Bi gawrê tôte kwôrñare yijji yinare toñ iyôn a tôn hen né, wôsa Emen a sa jerê kwôlê sa bay lêre têrij hende to iyônji hen men, ôbi a sa jerê kwôlê sa bay wogé yébé megêrji hen a men.

⁵ Bi gursu gelênge gusij né men, ança dê ka ken ôrij hen na, bi nêw hen iyôn wôsa Emen kôl iyôn ba: «Na derê kôben ðênge aña ré kwôy ‡.» ⁶ Na ôbi á, tôrna ré nêrêna menba, naa kelê iyôn ba:

«Kelma a lê nañ en iyôn ba, na harij na mi sôn ba? Men, na mi gawra ré lèn ba ‡‡?»

⁷ Ermênge sa bay derê tumôrnge ka tumô ka na ulênge béré kwôlo Emen hen men, ermênge sa jé lêreji a men, sa temare to bay uwôn a men. Iyôn ba, ken bi bôrnge sa Emen a mega wo bay kôba, na biñ bôrji sa

† Kwôbri Abêl ba, gel na bare niñba, kwôbri Jêsu ba, gel na gelê.
†† 12: 26 Ajé 2: 6 ‡ 12: 29 Détéronôm 4: 24 †† 13: 2 Dé tô are 18: 1-8, 19: 1-3 ‡‡ 13: 5 Détéronôm 31: 6,8, Dé tô are 28: 15, Josuwé 1: 5, 1 Kronik 28: 20 ††† 13: 6 Kurôn kibé 118: 6

Emen a hen iyôn men. ⁸ Na Jêsu Krist bi wo hen a na ôbi gôlij nañ na henañ men, kemnên men, kiya a men ðiba, ôbi bilij né. ⁹ ðênge tu melênê sa yerñge a wô wo biñé ka pôni maa lamênge nañ gelé ançaji ka gay gay ka biñ nañ kana ré hen. Toyênge kwôlo bay kôl hen né wôsa na bô derê wo Emen a biñ gawra néé ðiba, na lê tôte to gengij sa ançañ emê hen ré. Dô wo ken hôn hen iyôn hende to hen. Biñé ka li tôte to gengij sa ançañ emê hen na, tôte hende to hen li nañ ci ré kwôy.

¹⁰ Bay bê kwôbe ka Jubrê kañ bay lê sarga bô iyére toñ bargay hen na, bay nêw emê ançañ sarga ka yi kinni bê kwôbe wona hen né. ¹¹ *Dami wo damné kañ bay bê kwôbe wo Jubrê li sarga biñ Emen bi ôbi ré ðijn bôri jal sa têrij lê gawrê a. Ôbi ô kirij ka Emen ðebij ya hen nañ kwôbri lari ka bay duu hen kôbriji a. Niñba, tanayriji ba, bay ôrij wolé nañ iyére ô uwoyé aña ‡‡.

¹² Na hen iyôn a Jêsu kôba, bay ré ôrij nañ di wolé nañ iyére wô deréri men hen. Aña kwôbriri biñ tôn wô dôrij têrij to biñé. ¹³ Iyôn ba, na sênge erênge ligiri a wolé yañ aña bi biñé tôrñêna nañ di. ¹⁴ Wôsa sa iyére tona toñ tiri nañ sa terare a tôn nà, niñba, nana bi bôrna na sa iyére to derômarañ to naa sa erê merê nañ kununa yôd hen. ¹⁵ Iyôn ba, na heramênge Emen yôd sa kibi ança Jêsu na li hen. Heramê wo nana herameri hen na, yi mega sarga wo nana li biri iyôn. Na hen iyôn aña kwôlo si kebrena ba, bi heramêri kwôy kwôy wôsa nana kôl ôbi ré na Kelma. ¹⁶ Liñge nañ yerñge men, ari upérñge kôba, ken biñ megêrnge dê men. Gôrbijge kwôlê bi wo hen né pa pa, wôsa na ari lê bay ka hen iyônji hen a na sarga wo dé tu Emen.

¹⁷ Biñge bay derê tumôrnge kwôlê men, ken dôbe sarñge biji a men. Wôsa bay a na bay berê sarñge men, tôte to cêgê ba, na bay a kôlij Emen wô berê wo bay na bôrij sarñge hen a men. A hena kené biji kwôlê na, bay a lê jé woji bi wo hen nañ yi derê ðiba, bay a barê ré. Wôsa hena bay ré bare ba a lê nañ ken né.

¹⁸ Uwôlênge Emen wô sarni kwôy kwôy wôsa nini hôn wo ani kani ka habij ré nañ ermé woni a niñba, niné gey lê na ança dôri kwôy kwôy di. ¹⁹ Men, en uwôlênge bi kené uwôl Emen ta ta bi ôbi ré ben geré bi ené hôrij upérñge lew.

Kwôlê woñ dirij kibi kwôlê

²⁰ Emen woñ ôbi bô jalê na biñ Kelma wona Jêsu ji si kamñê. Kelma wona Jêsu na ôbi gemé gamgê wo dami sa kibi sarga wo kwôbriri wo di tôte biñare to nañ kunu hen. ²¹ Bi Emen bênge néérñge ken lij bô geyé wori men, bi béna na li ança dé tiri a men nañ néé wo Jêsu Krist béna hen. Bi ayê kibi yi wô sari nañ elê elê.

*Amên, bi yi gelij hen iyôn.

‡‡‡ 13: 11 Lébitik 16: 27, Kwônê biñé 12: 14-15

Dosé to ôbi liji

²² Yênen, en li magtubu hende to hen béngé dôbijn ibiyare bônge a. Añ en uwôlênge bi kené uwôl tô bônge añ kené toyijn kwôlê bi wo hen. Wôsa na kwôlo lôg senge díba, na kwôlê wôni wo gañ né. ²³ En kelênge bi kené hôn mega wo yêna Timoté wo bay

na biri uwôli danggay a hen na, bay ré uwôli ta nij. Añ hena ôbi ré era uñen cêd ba, wulê wo na erê gelênge ba, nija erê nañ dí pôn.

²⁴ Ljnge bay derê tumônge nañ bijé ka Emen kêm dosé. Yênerna ka Itali kôba, lêngé dosé men.

²⁵ Bi bô derê wo Emen baa nañ ken kêm.

Jak

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jak li hen

Magtubu to Jak li hen na, ôbi gelij bijné ka Emen ka ô débé aṅ usuriṅ sa terare a nà kêm hen aṅga bay ré li (Sapitre 1: 1). Bô magtubu hende to Jak li hen na, ôbi pô are gay gay gelij bay ayê bôô hal woji wo habij perêrji a men, perê bijné ka hôn Emen né hen a men. Bijné ka pôn kôl iyôṅ ba Jak na ré na yêni Jésus. Kwôlo Jak kôl bô magtubu tori a hen na, ôbi kôl kwo hen uwôl tôṅ, ôbi kôl kwo hen uwôl tôṅ mera díba, ôbi gel mawri mawri ré.

Sapitre 1: 2-8 na, Jak kôl na kwôli tu melênê tumô. Tu melênê bi wo hen na, hena na ligi Emen a aṅ kwôni wo gey upé ba, bi ré eṅgeriri naṅ ayê bôô woṅ tiri.

Sapitre 1: 9-27 na, ôbi kôl na kwôli nimiré naṅ ari upé men, kwôli aṅgaṅ bô emê naṅ aṅgaṅ sélé kirij men, kwôli lê kwôlo Emen woṅ tiri wo gel yiri bô hal gawra hen.

Sapitre 2: 1-13 na, ôbi kôl naṅ néri kwôli derê tu wo yi perê bay ayê bôô a hen.

Sapitre 2: 14-26 na, ôbi kôl na kwôli mawi kwôlo bô magtubu to ôbi li hen. Mawi kwôlê bi wo hen na, na iyen a ayê bôô naṅ aṅgaṅ lê réé bijné pôn ba?

Sapitre 3: 1-12 na, ôbi pô aṅgaṅ gelé ka gay gay kôlij kwôli aṅga habij ka kôli gawra li hen.

Sapitre 3: 13-18 na, ôbi hô kôl na kwôli tu melênê woṅ tiri hen.

Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 5:6 na, Jak nay bijné ka li aṅ naṅare yi perê migêrji a men, ka li aṅga habij ka sa terare a nà men, ka bô yirji môṅ bay jerê kwôlê sa migêrji a iyôṅ men, ôbi kurij upé bay upé ka bijné liji jé hen jé damaṅ nijba, têbiji dô ré hen.

Sapitre 5: 7-20 wô derij kibi kwôlê wori na, Jak kôl kwôli ulê bôô men, kwôli lêṅnê tô uwôlê Emen a men, kwôli halê yi wo Tunu gel geréri hen a men.

Magtubu hende to Jak li bijné bay ayê bôô hen na, na kwôlo sél. Na bê bôô sa Kwôlo Dôri wo Jésus a mera ré, nijba, bi ayê bôô gel yiri bô hal wona a, wôsa ayê bôô wo ariri lij sara ré ná, na ayê bôô wo ma.

Dosé to ôbi liji

1 Nôbi *Jak mana wo Emen naṅ kwo Kelma wona Jésus Krist a lê magtubu hende to hen. En lêṅge kenbay bay ayê bôô ka perê tô môṅ wo *Israyêl ka môj kibi wôô ka usuriṅ sa terare a nà kêm hen dosé.

Bijné ka bi bôrji sa Emen a hen na, na bay a ôbi ré gelji tu melênê

² Yênen, lêṅge yi derê damaṅ sa aṅgaṅ gusij ka gay gay ka lêṅge hen. ³ Hena kené bi bôrṅge sa Emen kwôy kwôy aṅ ken bu bôrṅge iyêre sa gusij to lêṅge hen na, na ôbi a, ulê bôô woṅge ré erê tumô tumô hen. ⁴ Berêṅge iyêre hen iyôṅ kwôy ken derij kibri aṅ ken yij bijné ka jé lêreji dô dô jêd men, bi ani kani ka dôri ré naṅêṅge ré a men.

⁵ Hena kwôni perêṅge a hen a tu melênê ré naṅni na, bi ôbi uwôlij Emen aṅ ôbi a biri, wôsa ôbi na Emen woṅ ôbi bijné are naṅ bôô pôn men, nayji wô sarji ré a men. ⁶ Hena kwôni ré uwôlij Emen ani na, bi ôbi

hôn mega wo Emen né biri are bay ka hen. Hena ôbi ré gaanê na, ôbi yi môṅ mêw wo dami wo kal liri aṅ hebirij si na si na iyôṅ. ⁷ Kwôni bi wo iyôṅgi hen na, bi erem wô upé ani kôbi Kelma a ré. ⁸ Wôsa na kwôni wo ermé wori wôô wôô men, li ani naṅ bôô pôn né a men.

Kwôlo gengij sa ari upé

⁹ Bi ôbi ayê bôô wo na ôbi nimiré hen hari kôba, bi li yi derê wôsa Emen biri aṅgaṅ cibré derômaraṅ a.

¹⁰ Men, bi ôbi ayê bôô woṅ ôbi upé hen kôba, bi li yi derê wôsa Emen heraj naṅ dí tôṅ. Wôsa ôbi upé na, a naṅê môṅ béé gurô wo hay lew hen iyôṅ. ¹¹ Wôsa tare si berare kaṅ kaṅ aṅ hay béé gurô, ôbi herij men, manayri kôba, mênij a men. Ôbi upé kôba, a naṅê perê ari upéri bay ka hen men, a ma tô geré gere wogij upé bi wo hen a men.

Kwôlo gengij sa gusij naṅ aṅgaṅ sélé

¹² Kwôni wo bu bôri iyêre sa gusij to ôbi gelij a hen na, yiri a sa dôri wôsa kirija ôbi gel beré bôô wori

iyêre hen iyôn nij na, Emen a sa têbri sa kôbri. Sa kôbi bi wo hen na, na gelê wo nañ kwini wo ôbi na genge diré bij ka geyri hen. ¹³ Hena ani ré lam kwôni ba, bi ôbi kôl iyôn ba: «Na Emen a sélen hen» ré, wôsa kwôni a nê mê lamê Emen bi ré li anğa habij né men, Emen bi kôba, a lamê kwôni ré a men. ¹⁴ Nijba, hena nana lamij ba, na do y anğa habij ka yi bôrna hen a wuréna ôrij a nana herij bô boyre a hen. ¹⁵ Wôsa do y anğa habij bay ka yi bô gawra hen yê têrij menba, kirijna têrij hende to hen lij dé dé nij na, yê temare men. ¹⁶ Yê nê nañ, sa kwôlo hen a na, bi kwôni lamênge sara ré.

¹⁷ Na anğa dôri kêm ka hena ligi Emen a, are bay ka hen na, hena na ligi Ibarna Emen woñ ôbi dé tare men, geserê men, têbêrne a men hen. Wôsa Emen na perange kirij na hen iyôn kwôy díba, ôbi a bilij môñ tare iyôn añ dénge bô dilemne a ré. ¹⁸ Na sa kibi kwôlê bi wo na tu kwôlê hen a ôbi ré gôlij nañ na nañ bô geyé wori añ bi nana yi bay tumô ari déri kêm hen.

Toyé kwôlê men, lê ariri men

¹⁹ Yê nê nañ, ermênge sa kwôlo na kelê hen: bi i i kôba, dôbe maari lew toyij kwôlo megari kôl hen men, bi kôbe kwôlê dema ré kôl men, bi bôri tari lew lew ré a men. ²⁰ Wôsa hena bô kwôni ré tari na, ôbi a lê na anğan derôre ré tu Emen. ²¹ Men, ken dí tô lê anğa a lê añ ka *kagemij nañ habrê wo yi bôrñge a hen añ, añ ken dôbe marñge toyij kwôli wo yi môñ kay cé iyôn bôrñge a hen, wôsa na ôbi a gôlij nañ ken.

²² Berênge dô réba ma ka kelê yañ ba, ré na toyéri mera, nijba, na lê ariri a men dem. Añ hena kené li hen iyôn ré na, ken ge na kay tô geré wo Emen a. ²³ Hena kwôni ré toy kwôlo Emen bi wo hen mera añ li ariri ré na, yi mega kwôni wo gel tini bô anğan gelé tunu a iyôn. ²⁴ Kirijna ôbi gel tini hende to hen iyôn añ kurij ô ta nij na, ôbi hôn na ba, diré gelij na iyen ba, ba ôbi hôn né nij. ²⁵ Nijba, hena kwôni ré cubu tiri tô tô to Emen to dô cerêd toñ hendi derêri bô lemnare to têrij hen añ lêñê tô a añ li ariri díba, toy na toyé mera ré na, Emen a terê kibri sa jé lêêri a.

²⁶ Hena kwôni ré kôl diré na kwo Emen aña ré gem kibri ré añ kôl kwôlo habij kwôy kwôy na, na ôbi benare men, lê kwôlo Emen wori bi wo hen kôba, na ani ré a men. ²⁷ Anğa Ibarna Emen bô mega ka dôri men, lê kwôli woñ tiri a men a nà: lê nañ kam tijanê nañ yébé ka kwôñrêji ma bô nimiré toji a men, jeré yi sa lê anğa habij ka bijé li sa terare a nà a men.

Derênge tu kwôni ré wôsa tumô Emen a na, bijé kêm némij

2 Yê nê nañ, kenbay ka ken bi bôrñge sa Kelma wona Jêsu Krist wo bay ay kibri hen na, derênge tu kirij né. ² Kirij ka pôni a ba, gawrê wôd a era kini dañare

tonge a menba, kwo pôni na ôbi upé tôbe bargay ka dôri men, dôbe gamañ kañ lôr kôbri a a men, menba, kwo dañgi na ôbi nimiré tôba gernga bargay erañ men. ³ Menba, kwo pôni ba, ken lij kwo tôbe bargay ka dôri hen dosé nañ bê kwôlê añ ken kôli iyôn ba: «Era, ju sa mô sa kalañ a nà», menba, ken kôlij kwon ôbi nimiré hen iyôn ba: «Jôbi ba, ju débe jan», réba «ju mô kwan a terare a nà.» ⁴ A hena kené li hen iyôn ba, ken dô na tu kirij men, ken jô na kwôlê a men nañ ermé wo habij hen ré ba?

⁵ Yê nê nañ, toyênge kwôlo na kelê hen: Emen cobe na bay nimiré ka sa terare a nà bi ré yi bay upé sa anğa gengij sa bê bôd sa Emen añ ré sa ô môrij nañ di bô emê iyére to ôbi na genge diré bij ka geyri hen. ⁶ Nijba, kenbay ken tiiré bay nimiré. Añ na bay upé a na bay gelij turñge gusij men, bay a na bay ôrij nañ ken tumô bay jeré kwôlê a hen a men dí ré ba? ⁷ Men, na bay a na bay mênê hini Jêsu wo dôri wo ôm sarñge a hen a men ré ba?

⁸ Hena kené bi kwôlê sa tô to hena ligi Emen a to bay li bô magtubu tori a to kôl iyôn ba: «Gey megam mega wo ju geyij yem hen iyôn» na, ken li dô. ⁹ Nijba, hena kené dô tu kirij na, ken li na têrij hen men, kwôlê bu sarñge men, wôsa ken dage sa tô hende to hen. ¹⁰ Hena kwôni ré bi kwôlê sa tô to hena ligi Emen a hen kêm aña ré dage sa to pôni pôn nêj mera na, ôbi mênê na tô to baa hen kêm. ¹¹ Wôsa Emen kôl kwôni ré yij nañ tam megari ré men, na ôbi bi a hô kelê kwôni ré duu megari ré hen a men. A hena jeré yij nañ kwôni wo na kurôm ré réba tamnem ré aña jeré duu megam na, ju mênê na tô to Emen hende to hen. ¹² Henênge wo kwôlo kêm wo kené kôl hen men, are kêm ka kené li hen a men na, Emen né sa jeré kwôlê sarñge a nañ tô to bênge ken mô sarñge senge hen. ¹³ Hena kwôni ré na ôbi berê tu na to megêri ré na, kirijna Emen a sa jeré kwôlê sari a hen ba, ôbi a sa berê tu na tori ré men, nijba, kwon ôbi berê tu na to megêri na, ôbi a harij jeré kwôlê ré kwôy.

Ayê bôd wo lê ariri nañ sara ba, yi mega ré na déñ iyôn

¹⁴ Yê nê nañ, hena kwôni ré kôl diré bi bôri sa Emen a aña ré li ariri ré ba ayê bôd wori bi wo hen na déñ iyôn. Ayê bôd bi wo iyôngi hen na, a gôlij nañ dí ba? ¹⁵ Dô ré ba, yê nê nañ réba yêrem ré ôrij do y bargay ley, do y anğan emê ka nañ wulê wulê ley, ¹⁶ aña kwôni perênge a hen ré kôli iyôn ba: «Ô nañ bô jalê añ bi Emen bênge bargay nañ anğan emê ka nañ wulê wulê» añ hena jeré biri are bay ka nañni hen né ba, a lê nañ dí na iyen ba? ¹⁷ Ayê bôd kôba, na hen iyôn hende to hen men. Wôsa hena kwôni ré bi bôri sa Emen a aña ré li ariri ré ba, ayê bôd wori bi wo hen yi mega ré ma iyôn.

¹⁸ Dô ré ba kwôni a kelê iyôn ba: «Jôbi ba, ju bi na bôm sa Emen a mera, a nôbi ba, en li ariri men.» Menba, na kôli iyôn ba: «Ju gelen ayê bôô wom wo ju li ariri ré hen men, nôbi kôba, na gelem ayê bôô wupê wo en li ariri hen men.» ¹⁹ Hena jeré hôn wo Emen ré na pôn nêh hari ba, dô. Wôsa tunu to habij kôba, hôn na hen iyôn a men, aña ré harijni kêm hen. ²⁰ Kubra, ju gey wo ené gelem mega wo ayê bôô wo ariri ré lij né ba, ré na déj iyôn né ba? ²¹ Erména sa môyrena *Abraham a, na jé lêri wo dôri aña ôbi na ré yij gawra woj derôre tu Emen a wô ayê wo ôbi na ay kemari Isak diré lij sarga bij Emen hen. ²² Ju hôn, bê bôô wori sa Emen men, lê ariri a men na, na anja pôn. Na sa kibi jé lêri aña ayê bôô wori ré dôrij dô jêd hen. ²³ Ôbi a, anja ré lij hen ré bij nañ kwôlê wo na lij bô magtubu a kôl iyôn ba: «Abraham ay bôri bij Emen aña Emen né bôôri mega kwôni woj derôre sa kibi ayê bôô wori †.» Men Emen uwôgeri melapni a men hen ††. ²⁴ Ôbi a kené henê wo lê jé sa ayê bôô a a Emen né bôrij gawra mega ôbi lê anja derôre díba, na sa kibi ayê bôô pini mera ré.

²⁵ Mega wo Rahab hende wônijare toj têrij hen kôba, na sa kibi jé lêre wo dôri aña hende ré yij iyore toj derôre tu Emen hen wôsa hende bu bay jé ka *Israyêl yere a añ uwôbeji kwôy wo hende biji sij gerij hen.

²⁶ Mega wo bul nañ bô kurôngi yi a ba, ôbi ma hen na, ayê bôô wo ariri lij né kôba, ma na hen iyôn men.

Nabay gawré na geménañge kebrena

3 Yênen, bi doy yé bay gelijare bijé are bi li bijé kwône perêrñge a hen né. Wôsa ken hôn, kwôlê wo bay a jeré sa bijé bay ka hen a na, a iyêre damanj gôlij tô bijé ka ba hen. ² Wôsa nabay kêm na, nana li habij nañ geré wo gay gay. Hena kwôni wo ré iyêl kwôlê aña kwo habij ré nañ bô a ba, ôbi na gawra wo dô dô jêd men, nêh jiré yiri sa habré bij a men.

³ Mega wo nana dôbij henda arjim kibri a bi ré bêna kwôlê hen na, nana pôy na yiri kêm a men. ⁴ Ermêrñge sa bato to damné hen. Bay damné haji nijba, kema anja pôni dê iyôn yi bô a ya wô kwôhñêji ôrij. A hena kal ré ge nañ nééri gelij iyeñ kôba, bato ô na si kirij ka ôbi ayê gôône gey erê si ya hen dí. ⁵ Ôbi a, kôli gawra kôba, na anja dê iyôn bô kayri a, menba, iyêl kwôlê wo dê sari.

Men, ken erem sa tare to dê iyôn to kurij kirij a menba, eñge dô bô gwôlê dêd dêd hen iyôn. ⁶ Kôli gawra kôba, yi na mega tare hende to hen iyôn men. Ôbi a na damné habré wo yi yi gawra men, mêni a men. Men, ôbi yi dê iyôn perê kam yerna wo kwôni a aña na ôbi bi wo hen a lê yi gawra *kagem hen men, ôbi yi mega tare to hena yi Sidan a aña mêne kewi yi gawra iyôn. ⁷ Wôsa gawra na, gôlij sa are kêm men,

ôbi gôlij sa tanare to noni gay gay men, sa ciré ka gay gay hen men, sa kam tanare nañ si kalaw ka gay gay hen men, gôlij sa kuyê nañ tanare toj bô kam a hen a men. ⁸ Nijba, kôlem na, gawra nêh gôlij sari ré, wôsa ôbi na anja habij ka kwôni nêh gôlij sarji ré ka wurarji a derem hen. ⁹ Na kôlena bi wo hen, a nana heramij Kelma wona wo na Ibarna hen men, na ôbi bi wo pôn hen a nana tômij gawré ka Emen diji gilij né dí hen a men. ¹⁰ Wôsa na kibi bi wo pôn hen, a heramê Emen men, na ôbi wo pôn hen a kôlij bijé kwôlo habij a men hen. Nijba, yênen, bi kwôni li hen iyôn ré. ¹¹ Sa pôn tu kam pôn ge ka lêri men, ka habij men ba? ¹² Yênen, sa pôn tôgôre yêre môlôrñe men, tijador yêre tôgôre men ba? Mega wo tu kam kañ dôre a geré kam ka lêri ré men hen iyôn.

Tu melênê wo hena ligi Emen a men, kwo hena ligi gawré men

¹³ Perêrñge a hen ba, i a na ôbi tu melênê men, ôbi henê are men ba? Hena kwôni bi wo iyôngi hen ré ya ba, bi li anja dôri men, bi kalêri jal a men, dema ré gelé wo ôbi ré na ôbi tu melênê tô. ¹⁴ Hena kené li terbêre nañ migêrñge men, ken woge derê wo gengij sarñge kenbay mera a men ba, ken di na denjôrñge déj iyôn men, ken kôl na kwôlê woj benare a men.

¹⁵ Tu melênê bi wo iyôngi hen na, na kwo hena na derômarañ a ré, nijba, na kwo sa terare a na men, na kwo gawré men, kwo Sidan a bé hen a men. ¹⁶ Wôsa kirij ka yôn yôn ka bijé li terbêre ya men, woge na derê woji mera a men na, na kirij ka kirij gusirij ya men, habré a wiinê kirij bay ka hen a men. ¹⁷ Nijba, tu melênê wo hena ligi Emen a na, yi gay. Kwôni wo na ôbi tu melênê wo iyôngi bi wo hen na: tumô ba, ôbi sél men, bôri jal men, kalêri jal men, li sa iyêre ré men, bôri dô men, li anja dôri ka gay gay men, dô tu kwôni ré men, iyêl kwôlê kibri wôô wôô ré a men. ¹⁸ Bijé kañ bay bô jalê ka bij migêrji bô jalê na, yi mega wo ré ci kay anja dôri bô bô jalê woji ôbi wo hen, aña sarji ba, na lê anjañ derôre tu Emen a.

Déñge tô anja sa terare a na aña, aña ken ô tô Emen

4 Gederijare to ken gedererij men, nañare to ken nayrij a men hen ba, tôrji hena na yôn ba? Na doy anja habij ka yi bôrñge a hen a lê aña kené gererij men, ken nayrij a men hen né ba? ² Ken li tu bôrijare sa are a, nijba, ken uwôn né, na ôbi á, kené kena derij megêrñge hen. Men, ken li terbêre sa are a, nijba, ken nêh upé ré, na ôbi á, kené nayrij men, kené gererij yerñge a men hen. Anja ken ôrij doyrji hen na, ken uwôn né wôsa ken uwôlij Emen né. ³ A hena kené uwôlij Emen are kôba, ken uwôn né wôsa ken uwôli nañ ermé wo habij hen wôsa ken uwôl na wô tu bôrijare to lêñge hen mera. ⁴ Kenbay ka ken

† 2: 23 Dé tô are 15: 6 †† 2: 23 Esay 41: 8

debe sa têrnge a ré hen, ken hôn mega wo hena kwôni ré gey anğa sa terare a nà ba, ré na ôbi bayi Emen iyôn né ba? Men, kwôni wo gey erê tô anğa sa terare a nà na, a yé ôbi bayi Emen. ⁵ Ken erem mega wo kwôlo lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen li terbére sa Tunu to ôbi béna hen.» Hen ba, ken bô mega wo ré na kwôlo beray ba? ⁶ Menba, ôbi hô li derê daman nax na a men. Wôsa lijn bô magtubu a kôl iyôn ba: «Emen kaj bay uwôyrê yi, nijba, ôbi tô kibri sa bay dôbê sa hen dî †.» ⁷ Iyôn ba, ken dôbe sarngge bij Emen kwôlê. Debijng Sidan iyêre menba, ôbi a gerêngge. ⁸ Eraŋge da ligi Emen a menba, ôbi kôba, a dôrê da legerngge a men. Kenbay bay têrijn hô hebêngge yi têrijn ré nij. Men, kenbay kaj bay kelê kwôlê kebrenge wôd wôd hen kôba, ken dî ermé wonge yi kirij pôn yôd a men. ⁹ Bi turngge li na wô kibi têrijn lêrenge men, sômênge men, barêngge men, bi ayê wonge belij sômê men, bi yi derê wonge bilij tu na a men. ¹⁰ Dôbênge sarngge bij Emen a an ôbi a bé ka yé ka damné tiri a.

Lijng jôm perêrnge a ré

¹¹ Yênen, sênge tôrnge ken kôlij kwôlo habij né. Hena kwôni ré jô kwôlê sa yêni a réba liri jôm men na, ôbi kôl na kwôlo habij gengij sa tôd men, jô na kwôlê sara hen a men. A hena kwôni ré jô kwôlê sa tôd na, ôbi bure kwôlê ré. ¹² Iyôn ba, na Emen pôn nêj a na ôbi béere tôd men, ôbi a na ôbi jerê kwôlê a men. Men, ôbi pôn nêj a na ôbi gôlijn naj kirij men, ôbi mênê kirij a men. Jôbi ba, ju na i anja jerê jô kwôlê sa megêm hen ba?

Yênge bay uwôyrê yi ré

¹³ Dôbênge marngge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Kenbay ka ken kôl iyôn ba: «Kemnêj réba kiya nijna erê sa iyêre to hen a, nijna erê merê ya lê elê pôn wô lê jengga wogij gursu.» ¹⁴ Ken hôn anğa kiya a sa hen né an ken yi môj kirij ka geri ka ge an sem iyôn menba, naj mera hen iyôn. ¹⁵ Dôd wori ba, ré kené kelê iyôn ba: «Hena Emen né gey bi niné mô baa sa terare a nà baa ya tô na, nijna lê anğa na, anğa hen.» ¹⁶ Wo kené kôl hen iyôn ba, ken kaj, an ken uwôyrê yerngge men, ken di dengôrngge a men hen iyôn na, na anğa dô ré. ¹⁷ Iyôn ba, hena kwôni ré hôn anğa dôri ka ôbi ré lê anja ré li ré na, ôbi li têrijn.

Kwôlo gengij sa bay uné

5 Kenbay bay uné, dôbênge marngge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Karêngge kula men, sômênge a men wô bô emê wo gay gay wo a sa sarngge a hen. ² Wôsa ari uné kanđe uyê men, téere ôm bargay kanđe kebré men, ³ lôr naj gursu tonge bu kaar an na kaar

† 4: 6 Gwosoy kwôlê 3: 34

bi wo hen a ulênge kwôlê sarngge a men, a mênê yerngge mega wo tare a ré uwoyé iyôn men. Wulê wo haw hen na, sa terare baa da wo a kerê nij menba, ken dayrê ari uné a a ka lijn iyen ba? ⁴ Bijé ka walênge kaw kanđe hen kôba, ken têbeji sa kôbriji ré an bay bar daman men, sômê woji ôm kwôy kurij ma Kelma Emen wojn ôbi néé hen, an ôbi toy tôrji. ⁵ Sa terare a nà ba ken mô bô derê men, ken li anğa bôrngge gey men, ken ôm dô uwoderij mega lari ka bay abe wô deré iyôn men. ⁶ Kwôni wojn ôbi lê are derôre hen kôba, na ken biri naj kwôlê an ken diiri, nijba, ôbi debênge iyêre ré.

Ulênge bôrngge sa gusij to ken gelij a hen

⁷ Yênen, hen iyôn hari kôba, ken uwôl bôrngge kwôy jên kirij ka Kelma wona Jésus Krist a heran. Ermênge sa ôbi yagê a ken gel ôbi uwôl bôri gemij anğa dôri ka terare ré biri ayij tôri masemne a kwôy kibi kelanê a.

⁸ Kenbay kôba, ken uwôl bôrngge hen iyôn men. Berênge bôrngge iyêre wôsa Wulê wo Kelma wona a heran hen baa da nij.

⁹ Yênen, bi barê kwôlê yi perênge a ré, an bi Emen kôba, ré jô kwôlê sarngge a ré men. Wôsa kwo a jerê kwôlê sarna hen debu kibi geré nij. ¹⁰ Yênen, ermênge sa bay kibi Emen ka na kôl kwôlê naj hini Emen hen. Bay na gelij gusij daman, nijba, bay na uwôl bôrji men. Kenbay kôba, ken uwôl bôrngge mega bay hen iyôn men. ¹¹ An nana kôl iyôn ba: «Yi derê yi wô sa bijé bay ka bu bôrji iyêre sa gusij to bay gelji a hen.» Men ken toy kwôli ulê bôd wo Jôb men, kwôli anğa Emen li naj dî cêgê a men. Wôsa Kelma bô tu na to bijé men, ôbi tô kibri sarji a a men.

¹² Yênen, kwôlo na kelê hen na, na kwôlo dami. Desênge yerngge naj derômaran ré men, naj sa terare ré men, naj ani kani ka danđi ré a men. Hena ré na tiri ba, na tiri men, hena ré na tiri ré ba, na tiri ré men. Kelênge hen iyôn wô wo Emen maa jerê kwôlê sarngge a.

¹³ Hena kwôni perêrnge a hen ré mô bô gusij a ba, bi uwôl Emen. Hena kwôni perêrnge a ré mô bô yi derê ba, bi kebe kurôn heramij Emen. ¹⁴ Hena kwôni perênge a ré ômij ba, bi jé uwôga surjê ka églis bi bay sa uwôl Emen wô sari men, bi bay bu sari naj wen a men naj hini Kelma Jésus. ¹⁵ Hena bay ré uwôl Emen an bi bôrji sari a na, ôbi a berarêri men, a beré kôbri ta a men. Hena ôbi na ré li têrijn tôni kôba, Emen a dé bôri jalê sari a a men. ¹⁶ Iyôn ba, na i i kôba, dô tô têrijn tori bij megari men, bi i i kôba, uwôl Emen wô sa megari a men. An bi Emen berarênge. Wôsa kwôni wo na kwon derôre tu Emen a na, uwôlê Emen wori néeri daman. ¹⁷ Ermênge sa *Eli a, ôbi na na gawra mega nabay nà iyôn sa terare a nà. Ôbi uwôl Emen naj bôri pôn bi emen ré uwônge ré, menba, ayij tôri wulê bi

wo hen kwôy elê subu naṅ kwari na, emen uwôṅge ré a men †. ¹⁸ Menba, cêgê ôbi hô uwôl Emen hôriṅ menba, emen ay tô uwôṅgê aṅ kalmê hô si hôriṅ sa terare a ††.

† 5: 17 1 Kilmé 17: 1 †† 5: 18 1 Kilmé 18: 41-45

¹⁹ Yênen, hena kwôni perêṅge a hen ré ge kay tô geré woṅ tiri wo Emen a, aṅa megari ré herañ naṅ di na, ²⁰ ken hôn mega wo megari bi wo hen ré derari na kibi temare a iyôṅ. Hena têriṅ tori hende to hen na ré damañ mega mi kôba, Emen a dé bôri jalê sari a.

1 Piyêr

Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Piyêr li hen

Magtubu to tumô to Piyêr li hen na, ôbi li bij na bay ayê bôd ka iyére to bay yi bô emê wo Asi to kemnêh ba na sa iyé Turki hen. Eglisnê bay ka yi sa iyére hende to bay bô emê wo Asi hen na, na Pol réba megêri bay jé a na dé tôrji. Na Rôm a a ôbi ré lij magtubu hende to hen hen. Ôbi uwôge Rôm Babilôn (Sapitre 5: 13). Kwôlo Piyêr kôl bô magtubu tori hende to hen na, gel wo bijé ré kañ bay ayê bôd men, bay ré dji kwôli lê anga habij sarji a men, bay ré ca geléji gusij a men. Na ôbi á, Piyêr ré gey hô dôbêji ibiyare bôrji a an gelji bi bay ré di tirji na sa Jêsu Krist a wo bay gelij gusij môn wo ôbi na gelij men hen iyôn.

Sapitre 1: 1-2 na, dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-12 na, kôl na kwôli uwôlê heramijniri. Piyêr hô kôlij bay ayê bôd iyen a Emen né gôlij nañ ci men, iyen a ôbi ré bij angañ dé bôd sara ka ré gôlij nañ ci sa kibi temay Jêsu Krist men, jê wo ôbi ji si kamjê hen a men.

Sapitre 1: 13 kwôy 2:10 na, Piyêr dôbe ibiyare bô bôd bay ayê bôd a an kôlji bay ré di tu melênê sa yirji a men, hal woji ré yi kwo dé tu Emen hen sa kibi bijare toji nañ *Krist.

Sapitre 2: 11 kwôy 4: 19 na, ôbi hal bay ayê bôd gengij sa hal woji gengij sa to tôd to bay emê sa iyére men, gengij sa mana nañ ôbi iyéryi men, gengij sa bê kwôlê wo ré yi perê bijé tô kwôrjêre a men, gengij sa hal woji bô églis a men, nañ bijé ka nô a men. Piyêr kôl bay ayê bôd ré ay hal wo Krist men, jé lêreji men, ermé woji gengij sa angañ gusij a a men na, ré gel wo bay ré bi bôrji sa kwôlê wori a.

Sapitre 5: 1-11 na, Piyêr kôlij surjê ka bô églis a men, manê nañ tô bay ayê bôd kêma ka baa hen bi bay ré debu iyére sa gusij to bay gelij hen an bay ré bi bôrji sa anga Emen na genge wô sarji hen.

Sapitre 5: 12-14 na, Piyêr duu kibi magtubu tori hende to hen nañ dosé men.

Ôbi kôlij bay ayê bôd hena bay ré gelij gusij kôba, bay ré lêrnê tô ayê bôd woji a an ré yé angañ gelé bij bijé ka sa terare a nà. Men, bi jé lêreji nañ hal woji kêma ré kôl kwôli anga dô dê kirij ka Emen li hen (Sapitre 2: 9). An bi bijé ka na bay ayê bôd ré hen, ré gelij jé lêreji wo dôri an ré heramij Emen wulê wo ôbi a bulon heran (Sapitre 2: 12).

Dosé to ôbi liji

1 Na nôbi Piyêr *ôbi jé wo Jêsu Krist a lê magtubu hende to hen béngge kenbay bijé ka Emen terênge bi kené yi kari ka ken ô débé an usurij sa iyé Pôn a men, Galati a men, Kapadôs a men, Asi a nañ Bitini a hen a men hen. ² Ibarna Emen na terênge mega wo ôbi na genge tumô hen iyôn. An ôbi déngge ken yi nañ jengêrge sa kibi Tini an bi kené li tôd Jêsu Krist men, bi ôbi ré peléngge nañ kwôbriri a men. Bi bô derê wo Emen nañ bô jalê wori baa nañ ken damañ.

Ayênanje kibi Emen woñ ôbi gôlij nañ na hen

³ Na lijge Emen woñ Iba Kelma wona Jêsu Krist dosé. Wôsa sa kibi bô derê wori wo li an yi mega nana yêñ dan iyôn sa kibi jê sé wo Jêsu Krist kamjê perê bijé ka may a hen. Ôbi a, nana bi bôrna wo nana upé gelé nañ

di. ⁴ An nana hôn wo nana ôrij nañ angañ upé ka Emen gem béna ka yi derômaran a hen men. Are bay ka hen na, na anga a mênij ré men, a beré kar ré men, a dôrij bôrê ré a men. ⁵ Na sa kibi ayê bôd woñge ana Emen né geméngge nañ néé wori an bi kené uwônij gelê wo ôbi a yêgê sari wulê wo sa terare a kerê hen.

⁶ Sa kibi ari upé kanje bay ka yi derômaran a bay ka hen na, hena haw hen angañ sélé ka gay gay ré béngge bô emê kôba, ken li yi derê hen. ⁷ Wôsa lôr wo na lari wo a mênij hen kôba, bay sééli bô tare a wô hônij, derêri. Iyôn ba, ayê bôd woñge dô damañ dé lôr an bay sééli bi ciré hônij derêri. Ôbi dema kené uwônij ayê kibi men, heramê nañ dampare Wulê wo Jêsu Krist a bulon heran hen. ⁸ Ken gili nañ turngge ré tô kôba, ken geyri. Men, bi wo ken gili ré hen kôba, ken bi bôrngge sari a men. Na ôbi á, kené li yi derê wo dami

dê sa kirijn hen. ⁹ Wôsa ken uwôn anja na ken bi bônenge sara kené uné hen na, bay a na gelê.

¹⁰ Tumô ba, bay kibi Emen na kôbe tôri ciré henê na ba ré na iyeŋ a Emen ré gôliŋ naŋ biŋé ba? Na ôbi á, bay na ré uwôl béré tumô biŋ biŋé gengiŋ sa bô derê wo Emen na bu sa têri wô sarŋge hen. ¹¹ Tini Krist to yi bôrji a hen na kôlji tumô mega wo Krist, kwo Emen dôri hen ré geliŋ gusiŋ pa dem ana ôbi ré uné hini emê tô. Bay kibi Emen bay ka hen, kôbe ciré henê wulê wo are bay ka hen ré saŋ men, bay ré liŋ na iyeŋ ba a men. ¹² Emen kôlji iyôn ba, béré kwôlo bay ré uwôl hen na, ré yi gengiŋ sarji ré niŋba, ré yi gengiŋ na sarŋge kenbay dí. Haw hen biŋé ka ulênge béré Kwôlo Dôri hen na, bay kelênge na kwôli are bay ka hen. Bay na kôl na naŋ néé wo Tunu toŋ hendi bô bôre to Emen na joŋ hen. *Manê ka derômaran a kôba, gey bi ciré henê are bay ka hen men.

Jé lê wo dé tu Emen

¹³ Sa kibi are bay ka Emen li béŋge hen na, nanênge yerŋge wô liŋ jé biŋ Emen men, ken mô tu geŋ men, ken erem sa anja danŋi a ré niŋ a men, niŋba, ken erem na sa ka dôri ka ka uné Wulê wo Jésu Krist a buloŋ heran hen dí. ¹⁴ An haw hen na, biŋge Ibareŋge Emen kwôlê yôôd wôsa tumô kirija na ken hôn Kwôlo Dôri ré tô hen na, lê anja habiŋ a na beré bônŋge, an haw hen ken hô li ré niŋ. ¹⁵ Mega wo Emen wo uwôgênge bi kené yi biŋé kari yi naŋ jengêri hen iyôn na, kenbay kôba, ken yi naŋ jegênŋge hen iyôn men naŋ jé lêreŋge kêm. ¹⁶ Bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Yênge naŋ jengênŋge wôsa nôbi Emen en yi naŋ jengêren.»

¹⁷ Kirija ken uwôl Emen ba, ken uwôgeri Ibarni. A iyôn ba, ken kemnaŋ tini an bi jé lêreŋge yi kwo dôri kwôy wo ken ban sa terare a na tô. Wôsa Emen jô kwôlê sa biŋé i i ba, naŋ jé lêriji jé lêriji díba, ôbi dô tu kwôni ré. ¹⁸ Ken hôn mega wo Jésu Krist ré jô sarŋge tô hara woŋ déŋ iyôn wo môpênŋge na gelênge hen. Ôbi na jô sarŋge na naŋ gursu ley, lôr ley ka a mênij hen né, ¹⁹ niŋba, ôbi na jô sarŋge naŋ kwôbri Krist wo gôliŋ sa are kêm hen. Ôbi yi mega kema kwormo wo bay duu liŋ sarga iyôn. Ôbi yi naŋ jengêri an ani kani ka habiŋ naŋ yiri. ²⁰ Tumô kirija tô terare na diŋ né tô kôba, Emen na dôri niŋ an haw hen kôba, Emen yêge sari wô derê woŋge. ²¹ Na sa kibri ana kené biŋ bônŋge sa Emen wo biri ji si kampe an ayiŋ kibri hen. Na ôbi á, kené ay bônŋge biŋ Emen men, ken bi bônŋge sari a men hen.

²² Mega wo ken yi naŋ jengênŋge sa kibi bê kwôlê woŋge sa kwôlo Emen woŋ tiri hen na, li kwôy wo ken gey yênenŋge. Iyôn ba, ken geyji damaŋ hen iyôn yôôd naŋ bôô pôn. ²³ Wôsa ken yêŋ dan naŋ néé wo kwôlo Emen wo biŋ biŋé gelê an yi naŋ kwini men, a mênij

ré kwôy a men hen. Emen woŋ ôbi merê naŋ kwini a na béŋge gelê bi wo hen díba, na gawra wo a ma hen né. ²⁴ Liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Gawrê kêm yi môŋ kalmê hen iyôn,
bayrareji yi môŋ béé gurô iyôn, bay hay an béereji heriŋ.

²⁵ Niŋba, kwôlo Kelma Emen ba, a kerê ré kwôy †.» Kwôlo Emen bi wo nini kôl kwôli hen na, na Kwôlo Dôri wo bay na ulênge béréri hen.

2 Mega wo Emen béŋge gelê wo kôrbi hen iyôn na, ken dí jé lêreŋge wo habiŋ hen kêm wo na hen baa: lê benare men, kelê kwôlê kebrenge wôô wôô men, tu bôriyare men, nôm a men. ² Bi doy kwôlo Emen lénge môŋ kema wo dê ôriŋ doy kuba yori hen iyôn, an ken iyêriŋ tô a kwôy wo Emen a sa gôliŋ naŋ ken yôôd. ³ Wôsa liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kenbay naŋ yerŋge ken hôn derê wo Kelma Emen dô hen ††.»

Jésu Krist na keram woŋ dé iyére wo dô dê tô keram wo baa hen

⁴ Iyôn ba, ken uso dá ligi Kelma wo yi mega keram wo mô tu geŋ wo gawrê kaŋ, niŋba, tu Emen wo dôri hen na, ôbi na keram wo dô dê are kêm hen. ⁵ Kenbay kôba, kena keram wo mô tu geŋ bi wo hen men, an Tini Emen ay diŋ *iyéy Emen hen. Ôbi a dé ka yé bay bê kwôbe bô a an bi kené liŋ jé biri naŋ bôô pôn men, ken li sarga wo Tunu gelênge kené li an dôriŋ Emen sa kibi Jésu Krist. ⁶ Liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Gelênge, en ay keram wo dô gan an dí sa iyé Siŋô a an na diŋ tô iyére tiŋê sara men,
en dôôri wôsa ôbi na kwo dôri,
an kwôni wo bi bôri sara ba,
tayre a diri ré kwôy †.»

⁷ Kenbay ka ken bi bônŋge sara hen na, ôbi dô dê are kêm. Niŋba, biŋé ka bi bôrji sara ré hen na, ôbi na ani tirji a ré kwôy. Men, liŋ bô magtubu a kôl iyôn ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kaŋni hen na,
ôbi a hô yé keram woŋ dé tô iyére ††.»

⁸ Men, hô liŋ kôl iyôn ba:

«Na keram woŋ ôbi dê tê kwôni men,
na kwo a lê an kwôni a kuriŋ a men ††.»

Biŋé di têrji sa keram bi wo hen a wôsa ca tumô ba, Emen na genge bi ré yi hen iyôn wô biŋé ka bi bôrji sa kwôli bi wo hen a ré hen.

⁹ Niŋba, kwonŋge kenbay ba, kena tô yê wo Emen derênge men, kena kilmé men, kena bay bê kwôbe ka li jé biŋ Kelma Emen men, kena tô yê wo na kwo Emen men, kena biŋé ka Emen bi a men. An ôbi terênge bi kené kôliŋ biŋé kwôli anja kwôni ka diré li hen men, kirija ôbi uwôgênge an derênge bô kirij ka hendi a an

† 1: 25 Esay 40: 6-8 †† 2: 3 Kurôn kibé 34: 9 † 2: 6 Esay 28: 16
†† 2: 7 Kurôn kibé 118: 22 †† 2: 8 Esay 8: 14

bi kené ô merê kirij ka perañji a ka dê kirij. ¹⁰ Tumô ba, na kena ka Emen né, nijba, haw hen kena kari men, na ken hôn mega wo ôbi na ré bô tu ña tonje ré, nijba, haw hen ken hôn wo ôbi ré bô tu ña tonje men nij.

Yénge bay jé ka Emen

¹¹ Miljén kapê, henênge wo kené na kergê sa terare a nà díba, iyére tonje nañ tòn nà. Iyôn ba, en uwôlênge bi kené li anja habij ka ken li tu bôriyare sara hen ré nij. Are bay ka hen na, bay a jerênge lê anja dôrij Emen hen. ¹² Bi jé lêrenge yi kwo dôri perê bay henê Emen né a, an bi hena bay ré lêngge ñôm mega wo kené li anja habij ba, bi bay gel anja dôri ka ken li hen kwôy kwôy an bi bay ayij kibi Emen wulê wo ôbi a sañ.

¹³ Mega wo ken ô tô Kelma wona Jésu Krist a hen iyôn na, bijné kêm ka sa terare a nà ka ôrij nañ néé hen ken biji kwôlê men, ken bij kelma won ôbi sa kirij kêm hen kwôlê men, ¹⁴ ken bij bijné ka kelma díji bi ré pô bay lêre anja habij men, wô dené ka li anja dôri a men hen kwôlê. ¹⁵ Emen gey bi kené li anja dôri an bijné kañ bay galê ka hôn ani ré ka lêngge ñôm hen ré uwôn kwôlê won kelê ré nij. ¹⁶ Bi jé lêrenge yi kwo bijné ka mô nañ sarji, an ken di bi merê sa senge tonje hende to hen li an ken lij anja habij ré, nijba, bi jé lêrenge yi kwo manê ka Emen dí.

¹⁷ Bijnge bijné kêm kwôlê men, geyénge yênênge bay ayê bôd men, kemnanje tini Emen men, ken bij kelma ôbi emê sa iyére kwôlê a men.

Bi jé lêrenge yi môñ kwo Jésu Krist hen iyôn

¹⁸ Kenbay manê, dôbênge sarñge bij bay iyére tonje men, hena bay ré lêngge dôd, ré lêngge habij kôba, ken kemnanj tiniji a men. ¹⁹ Hena kwôni ré bu bôri iyére sa bô emê won déñ iyôn a hen wô kibi Emen na, na anja dôrij Emen. ²⁰ Hena kené li habij anja bay ré sênge men, gelénge gusij a men ba, i a ayê kebrenge ba? Nijba, hena kené li dô anja bay ré gelénge gusij anja kené bu bôrnge iyére sara na, na anja dôrij Emen. ²¹ Na wô ôbi bi wo hen anja ôbi ré uwôgênge wôsa Jésu Krist kôba, na gelij gusij wô sarñge na hen iyôn men, an gelénge geré bi kené li môñ kwori iyôn. ²² Wôsa ôbi na li ani kani ka habij né men, kwôlê won benare nañ kibri a a men. ²³ Kirijna bay tiréri ba, ôbi tiréji men né men, kirijna bay geli gusij ba, ôbi kôl diré liji habré gônij tu ré a men, nijba, ôbi ay yiri uwôl kôbi Emen won ôbi jerê kwôlê nañ geréri hen dí. ²⁴ Jésu Krist nañ yiri a perê habré woni bi sari a kirijna bay na bééri sa gurô tagelê hen an bi nana yi môñ nana ma tô têrij a iyôn an bi nana môrij tu gen men, jé lêrena ré yi kwo dôri a men. Sa kibi gusij hende to bay geli hen anja nabay nana berarj kemnênj hen. ²⁵ Tumô ba, na ken yi

môn gamgê ka ge kay iyôn nijba, haw hen na, bay hô unénge hôrij tô geré kayê wonje a, an ken ô tô kwon ôbi berê sarñge a men, ôbi gemérñge a men hen nij.

Jé lê wo imñê a lê nañ yéberji men, jé lê yébé nañ kwôrnêrji men

3 Kenbay kañ yébé, dôbênge sarñge bij kwôrnêrnge an bi ka kwôrnêrji bi bôrji sa kwôlo Emen a ré hen, ré kené kôlji kwôlo Emen né kôba, kirijna bay gel jé lêrenge wo dôri hen iyôn na, bay a ayê bôrji men. ² Bay a gelé wo kené na ka séli men, bay a gelé kemnare to ken kemnanj tiniji hen men.

³ Wogénge kwôy kwôy wô lê kalmare tu bijné nañ panê yerñge nañ sarñge tonj piyê to ré dô dê to bijné hen ré men, nañ anjan maa kañ lôr ka ken tôbê hen ré men, nañ bargay ka dôri dôri ka ken tôbê hen ré a men.

⁴ Nijba, kalmare tonje ba, bi hena na bôrnge a dí. Kalmare hende to hena bôrnge a hen a na: ulê bôd men, erê jalê a men. Wôsa lê are bay iyônji hen na, na kalmare to a mênij ré kwôy men, dôrij Emen a men.

⁵ Na hen iyôn a yébé ka tumô ka na kôl ciré na ka Emen a hen na ré lij kalmare hen men, na dôbij sarji bij kwôrnêrji a men hen. ⁶ Erménge sa Sara a, hende na bij kurôre *Abraham kwôlê kwôy an uwôgijni «ôbi iyéyren» a men. A hena kené li anja dôri men, ken harij ani ré a men na, ken yi môñ Sara iyôn men.

⁷ Kenbay kañ kwôrnêrji kôba, bi i i kôba, bi mô dô nañ tamni wôsa yébé na, néérji némij nañ kwonje ré. Kemnanje tiniji wôsa gelê wo Emen bénge senje hen na, bay kôba, ôbi biji na hen iyôn men. Hena kené li hen iyôn na, kirijna ken uwôl Emen ba, ôbi a toyé bénge.

Bay ayê bôd na bay lê anja dôri haji, nijba, bay a geléji gusij

⁸ Kwôlo na kelê dirij kibi kwôlê wunê a na: kenbay kêm bi bôrnge pôn men, ken bôrnge tu ña tonje men, geyinje yerñge wôsa kena yênê men, lijge nañ yerñge men, ken yi bay uwôyrê yi ré a men. ⁹ Hena kwôni ré lêngge habij ba, ken liri habré hôrij ré men, hena bay ré tirénge ba, ken tiréji hôrij ré a men, nijba, ken uwôl Emen bi ré tô kibri sarji a wôsa wulê wo Emen uwôgênge bi kené yi kari hen na, na wô wo diré tôrij kibri sarñge a. ¹⁰ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Hena kwôni wo ré gey merê derê men, lê yi yé a men na,

bi kwôlê wôni wo habij si kibri a ré men, bi li benare ré nij men.

¹¹ Bi li anja dôri díba, bi li ani ka habij né men, bi woge geré bi bô jalê ré yi perê megêrji a kwôy kwôy a men.

¹² Tu Emen yi sa bay lê anğa dôri a men, ôbi toy uwôlê woji a men.

Nijba, ôbi kañ bay lê habrê †.»

¹³ Hena kené mase wô lê anğa dôri na, kwôni wo a lêngge habrê ba, nañ. ¹⁴ A hena bay ré gelênge gusij sa kibi jé lêngge wo dôri a na, Emen a terê kibri sarñge a. Iyôn ba, ken hariñ gawré ré men, ken sun né a men. ¹⁵ Nijba, ken bi bônge yi pôn sa heramê Krist a pôn nêñ hari men, ken bôri mega Kelma woñge iyôn a men. Merênge sa têñge a añ kirija hena bijné ré enjerênge wô mi a kené dí bônge sa Jésu Krist a ba, ba ken dô tôri biji. ¹⁶ Derêngeji tôri hen iyôn ken biji nañ tôto jali men, ken bengeji kwôlê a men. Anğa ken erem wo ré dô a kené li dí añ kirija bijné ca kelê kwôlênge wo habij ba, bi tayre diji wô tiiré bi wo bay tiiré jé lêngge wo dôri tô geré wo *Krist hen. ¹⁷ Hena ré na bô geyé wo Emen bi kené gelij gusij wô kibi jé lêngge wo dôri na dô. Nijba, gelij gusij wô kibi lê anğa dôri na, dô dê gelij gusij wô kibi lê anğa habij. ¹⁸ Jésu Krist kôba, ma wô kibi têtij tonje men. Sa hende to hen na, ôbi ma têtê pôn yôd. Kwôni wo li têtij né kwôy hen ôbi a ma wô kibi bay lê têtij wô ôrij nañ ken ligi Emen a. Bay duu yiri nijba, Tunu toñ hendi bô bôre biri ji si kamnê. ¹⁹ Nañ néé wo Tunu hende to hen na, ôbi ô uwôlij béré kwôlo Emen bijn tini bijné ka na ma ka yi danğay a hen. ²⁰ Na tunu hende to yi danğay a hen a na narê kwôlê kibi Emen hen. Emen na uwôl bôri môrij gemji kwôy wulê wo Nowé ñanij bato kô. Bijné ka si bô bato hende to hen a añ gôlij kam hen na, bay na marge dêj mera. ²¹ Kam bay ka hen na, gel na batêm to gôlij nañ ken haw hen. Batêm hende to hen na, na to bay pelij yirji hen né, nijba, na to nana uwôlij Emen bi ré dô têtij lêrena bôrna añ hen. Añ ôbi gôlij nañ ken sa kibi jê sé kamñê wo Jésu Krist perê bijné ka ma a. ²² Jésu Krist bul hô derômarañ a añ mô sa kôbi Emen woñ gusurô a. Añ ôbi na ôbi sa *manê ka derômarañ a men, ôbi sa are kêñ ka ôrij nañ tôto men, néé hen a men.

Hal wo cay nañ kwo kôrbi

4 Kirija *Krist bul yiri yi gawra hen na, ôbi gelij gusij. Na ôbi wo hen aña kenbay kôba, ken bi er-mé bi wo hen yi sarñge a wô gelij gusij mega ôbi iyôn men, wôsa kwôni wo gelij gusij yiri a na, ôbi bul cêgeri bijn têtij nij. ² Ayij tôri haw hen ôrij tumô a kwôy wo ken môrij ba sa terare a nà baa ya tô hen na, bi jé lêngge dé tu Emen díba ken li anğa habij ka bônge gey hen né. ³ Tumô ba, na ken mô cerôb na wô lê anğa bay henêre Emen né gey lê hen. Añ haw hen na, nêñ nij. Tumô ba, ken nêñ beré yerñge sa lê anğañ ñnamê nañ anğa kurônji yi gey hen né kwôy. Na kena bay kwoyé care men, bay erê wô lê yi derê ômjij

are kwôy bôlij tô a men, ken dayrij wô yê care men, kena bay tibé kamrê a men. Añ na anğa bijn nañ tôto Emen né ded. ⁴ Añ haw hen, kirija bay li are bay ka habij ka iyônji hen aña kené li nañ ci hen iyôn men ré na, bay a berê mega ré dê sa kirij menba, bay tirênge. ⁵ Nijba, cêgê bay a derê tô jé lêngge wo habij bi wo hen kêñ tumô Emen a. Wulê baa dá wo ôbi a jerê kwôlê sa bijné ka mô tu geñ a nañ ka ma a men. ⁶ Kwo bijné ka ma hen na, wulê wo bay na bañ sa terare a nà tô hen na, Emen na jô kwôlê sarji a mega wo ôbi jôrij kwôlê sa bijné a kêñ hen iyôn. Nijba, kirija bay ma nij ba Krist na uwôlji béré Kwôlo Dôri bi bay ré môrij tu geñ môñ Emen iyôn men.

Hal wo bay ayê bôd perêrji a

⁷ Wulê wo sa terare a kôrij na baa dá nij. Ôbi a ré dô wo kené bu yerñge men, kené mô tu geñ a men wô uwôlê Emen. ⁸ Geyijge yerñge nañ bôd pôn, na anğa dô dê are damañ. Wôsa hena jeré gey kwôni na, li añ já dé bôm jalê sa têtij tori a kwônê. ⁹ Bijné ka era iyére tonje a na, ken berji yerñge a díba, ken bare ré. ¹⁰ Bi i i ba, ay gwoy lê anğa Emen biri hen lij jé bijn megêri men. Ôbi a, kené yij bay berê sa gwoy lê are ka kwôni ka hena ligi Emen a hen. ¹¹ Hena Emen né bijn kwôni gwoy derê kwôlê na, bi ôbi dô na kwôlê woñ tiri wo hena kibi Emen a hen. Hena Emen ré bijn kwôni gwoy lê nañ bijné na, bi ôbi li nañ néé wo Emen biri hen. Lêngge hen iyôn bi bijné ay kibi Emen wô sa are kêñ ka lij sa kibi Jésu Krist hen. Hini emê nañ néé yi wô sa Emen kwôy nañ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Yi derê yi gengij sa kwôni wo gelij gusij wô sa kibi Jé-su Krist

¹² Miljén kañê, gusij to ken gelij damañ mega wo kené mô na bô tare a iyôn hen na, ken bô mega wo ré na anğa dê kirij ka ré sa sarñge a iyôn né. ¹³ Nijba, lêngge yi derê wôsa ken gelij gusij mega wo Jésu na gelij hen iyôn men. Iyôn ba, ka sa lê yi derê damañ a wulê wo ôbi a gelij damñare tori hen. ¹⁴ Hena bay ré tirênge wô sa Krist na, kunenge pelal wôsa Tini Emen toñ hendi néé hen baa nañ ken. ¹⁵ Bi kwôni pôn nêñ iyôn perênge a hen gelij gusij wô wo ôbi ré na ôbi deré temare men, ôbi gemsare men, ôbi lê habrê men, ôbi tôbê kibri bô kwôlo bijné a a men né. ¹⁶ Nijba, hena ôbi ré gelij gusij ba, bi gelij na wô wo ôbi ré bi bôri sa Krist a men, bi tayre diri ré, nijba, bi ôbi heram Emen wô hini Jésu wo ôm sari a hen dí men.

¹⁷ Wôsa Wulê wo Emen a jôrij kwôlê sa bijné a hen na, nêñ nij. Ôbi a jerê kwôlê sarna nabay bijné kari a tumô. A hena ôbi ré jô kwôlê sa bijné kari a tumô ba, ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri a ré hen ba, kwoji ba a yé na iyên ba? ¹⁸ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

† 3: 12 Kurônj kibé 34: 13-17

«Hena bijné kaṅ derôre upé gelê ré iyêrê wô sarji hen iyôn ba,
bay lê habrê naṅ bay lê têriṅ ba, kwoji ba a yé na iyen niṅ ba †?»

¹⁹ Iyôn ba, ka gelij gusij naṅ bô geyé wo Emen hen na, bi bay li aṅga dôri kwôy kwôy men, bi ay yirji uwôl yôd kôbi ôbi dé are woṅ ôbi bôd pôn hen a men.

Kwôlo gengij sa surjê naṅ bay ayê bôd bô églis a

5 Na bijné kaṅ surjê perêṅge a hen a ené kelêji kwôlê haw hen. Nôbi kôba, ena kwo suri mega bay iyôn men, en gel gusij to *Krist gelij naṅ tun men, na upé hini emê wo Krist wo Emen a sa yêgê sari hen men. Na kwôlo en kôlji bi a na: ² cibêṅge turṅge sa bijné ka Emen bêṅge kôbreṅge a hen dô mega wo ôbi gemé gamgê cebij tiri dô sa gamgê kari a hen iyôn. Cibêṅge turṅge dô sarji naṅ bôd pôn mega wo Emen gey hen iyôn dîba, ken li mega kwôni a ré berêṅge erêṅ iyôn né. Bi bôṅge yi sa jé woṅge a dîba, ken di turṅge sa lari wo kené upé hen ré. ³ Bijné ka Emen bêṅge kôbreṅge a bi kené cubu turṅge sarji a hen na, ken mô sarji môṅ kené na kilmé iyôn né. Niṅba, bi jé lêreṅge wo dôri a bay ré gel wô lij hen iyôn men dî. ⁴ Hena kené li hen iyôn na, wulê wo Jésus Krist woṅ ôbi cebé tiri sarna a kêṅ hen a bulo hera na, ôbi a bêṅge aṅgaṅ sa kôbi ka na gwôyê woṅ hini emê wo a yé naṅ kwini yôd hen.

⁵ Kenbay kaṅ manê kôba, ken dôbe sarṅge bijn surjê kaṅge ka bô églis a. Men, kenbay bay ayê bôd ka bô églis a kêṅ hen ken uwôyrê yerṅge perêṅge a ré. Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen

kaṅ bay uwôyrê yi, niṅba, tô kibri sa bijné kaṅ bay dôbê sa a dî ††.»

⁶ Iyôn ba, ken di sarṅge tôṅ tumô Emen woṅ ôbi néé a aṅ wulê wo ôbi na genge hen nêṅ ba, ôbi a bé ka derê sarṅge ta tô. ⁷ Perêṅge aṅgê wo ken aṅge hen kêṅ, ken biri sari a wôsa ôbi a na ôbi berê sarṅge.

⁸ Merêṅge sa têrṅge a aṅ ken bu yerṅge wôsa ôbi bareṅge Sidan piyrê tôri wogij kwôni wo diré mênêri mega wo kwo harerê si na si na wô wogij kurôn woṅ beré emê iyôn hen. ⁹ Debêṅgeri iyêre aṅ ken bi bôṅge sa Emen yôd. Wôsa ken hôn, yêṅerṅge bay ayê bôd naṅ kirij kirij sa terare a nà gelij gusij na hen iyôn men. ¹⁰ Kirijna ka gelij gusij sem iyôn a men-ba, Emen wo bô derê hena ligiri a wo uwôgêṅge wô hini emê wo naṅ kwini tô Krist a hen na, ôbi a hô ṅaṅerṅge cêgi gusij to ken gelij a hen. Ôbi a bêṅge néerṅge men, a dôbêṅge ibiyare bôṅge a men, a bé ka débê iyêrê geraṅ sa têrṅge a a men. ¹¹ Néé yi wô sari naṅ kwini kwôy yôd. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Dosé naṅ kwôlê woṅ derij kibi kwôlê

¹² Magtubu hende to dê to en li bêṅge hen na, na yêṅên Silas wo débe iyêre tô kwôlo Emen hen a lê ben hen. En li magtubu hende to hen na wô dôbij ibiyare bôṅge a men, ené gelêṅge mega wo ré na bô derê wo Emen woṅ tiri hen a kené hariṅ ya hen.

¹³ Bijné ka bô églis to Babilôn a ka Emen tôrji mega wo terêṅge hen iyôn men na, lêṅge dosé men, keman Mark kôba, lêṅge dosé a men. ¹⁴ Lijṅge dosé perêṅge a dô naṅ bôd pôn aṅ bi gel wo kené geyij yerṅge. Bi bô jalê wo Emen baa naṅ kenbay kêṅ ka ken bijn pôn naṅ Jésus Krist hen.

† 4: 18 Gwosoy kwôlê 11: 31

†† 5: 5 Gwosoy kwôlê 3: 34

2 Piyêr

Kwôlo kôl kwôli magtubu to têê wôô to Piyêr li hen

Magtubu to têê wôô to Piyêr li hen na, ôbi li bij na bay ayê bôô kêm (Sapitre 1: 1). Kwôlo bô magtubu hende to hen na, na wô kurij kumbul uné bay gelére are kañ benare ka bij nañ tu Kwôlo Dôri hen né hen. Bijné bay ka hen na, bay wuj kwôy ô églis a. Anğa gel habrê wo anğa gelé kaji bay ka hen na, na lê anğa bôô a tôn ka bijné li hen. Añ geré wo kwôni a kañ anğa gelé kañ benare kaji bay ka hen na, na dé yi yôd yi henê Emen woñ tiri hen men, yi Jésus Krist a a men. Henê Emen woñ tiri bi wo hen na, na kwo bay jé ka na gel Jésus nañ tirji men, na toy kwôlê wori nañ marji a men a na dô kwôli hen.

Sapitre 1: 1-2 na, na dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-21 na, Piyêr debu sa hal wo dôri wo gel ayê bôô men, bê bôô pôn sa uwôgê wo Emen uwôgeji hen añ bij nañ derê kwôlo ka na gel Kelma Jésus nañ tirji na dô hen.

Sapitre 2: 1-22 na, Piyêr kañ ari lê bijné kañ bay gelére are kañ benare hen yôd men, kañ hal woji a men.

Sapitre 3: 1-18 na, Piyêr kôl kwôli are pôn perê ari gelé kaji kañ benare bay ka hen. Bay ayrê bijné ka mô gem hera wo Krist hen men, bay kôl herari bi wo hen réé nañê a men. Piyêr uwôlji sara iyôn ba hena Krist ré hera ré tô ba, ré na sa kibi bô jalê wo Emen wo ré di kirij bij gawrê kwône ré bi bôrji sa Krist a añ ré uwônij gelê men.

Sa terare a nà na, bay gelére anğa benare nañ sa pôn né. Kwôlo Piyêr kôl bô magtubu tori to jôgij wôô hen na, yi mega ré kwôlo ré kôlij kemnêñ iyôn. Kwôlê bi wo hen dôbij bay ayê bôô ibiyare bôrji a añ bi bay ré ôrij tumô tumô tô henê Kelma Jésus woji a añ bay ré di kwôni gerij nañ ci kay nañ ermé woñ iyôn a tôn hen né.

Dosé to ôbi liji

1 Na nôbi Simô Piyêr mana wo Jésus Krist men, *ôbi jé wori a men.

Nôbi a lê magtubu hende to hen béñge kenbay ka ken uwôn ayê bôô wo dôri môñ kwoni iyôn sa kibi ari lê kañ derêre ka Jésus Krist wo na Emen woñ ôbi gôlij nañ na hen. ² Bi bô derê nañ bô jalê wo Emen baa nañ ken damañ wô kibi henê wo ken hôn Emen nañ Kelma Jésus Krist dô hen.

Hal wo bay ayê bôô

³ Na Jésus Krist a lê a nana hônij Emen wo na uwôgê- na hen añ bi nabay kôba, nana uwôn hini emê wori men, bô derê wori a men. Na ôbi á, nañ néé wori wo dê kirij hen na, ôbi ré béna are kêm ka nañêna hen añ bi jé lêrena ré yi kwo kôrbi men, bi nana lij anğa dé tu Emen a men. ⁴ Na hen iyôn aña ôbi ré béna anğa dôri ka dê kirij damañ ka ôbi na genge diré béna hen. Añ kirija ken uwôn are bay ka hen na, kena gôlij ermé kwôlê wo gengij sa anğa habij ka mênê kirij ka sa terare a nà añ bi kené ay hal wo Emen hen dí. ⁵ Na bi wo hen aña, ené kelênge bi kené mase kwôy bi jé

lêrenge wo dôri ré nôge tô ayê bôô woñge men, bi henê Emen woñge ré nôge tô jé lêrenge wo dôri hen men, ⁶ bi beré yi woñge nôge tô hênê are kañge men, bi lêñê woñge nôge tô beré yi woñge men, bi dé yi yi Emen a nôge tô lêñê wo ken lêñê hen men, ⁷ bi geyé yi tô yêñjare a bi nôge tô dé yi yi Emen a men, bi peré yêñêñge nôge tô geyé wo ken gey bijné kêm hen a men. ⁸ Na jé lê bi wo hen iyôn hen a derê wo kené li kwôy kwôy, ôbi a, kené hônij Kelma wona Jésus Krist damañ a men, jé wo ken li hen a yé na kwo dôri hen iyôn kwôy kwôy a men. ⁹ Nijba, kwôni wo li are bay ka hen ré na, ôbi yi môñ kwôni wo tiri tij añ gel kirij kelañ né iyôn men, ôbi gôrbij wo Emen na ré di bôri jal sa têrij lêêri to tumô hen kwôy a men.

¹⁰ Miljén, Emen a terênge añ uwôgênge iyôn ba, ken mase bi jé lêrenge yi kwo dôri hen iyôn kwôy. Hena kené li hen iyôn na, ka geré kayê tô geré wo Emen a ré. ¹¹ Na ôbi á, Emen ré di geré wol damañ bi kené sijn bô emé iyére to Kelma wona Jésus Krist woñ ôbi gôlij nañ na hen. Emê iyére tori hende to hen a yé na hen iyôn kwôy nañ kunu.

¹² Iyôn ba, na jebé tô bôrñge ta ta sa are bay ka kêm hen bi wo ken hôn nij men, ken debe iyére tô kwôlê

woj tiri wo bay na gelênge hen nij a men hen. ¹³ Nijba, na anğa dâri bi ené jebijn tô bônge ta ta sa are bay ka kêm hen kwôy wo na mañ añ bi kené yi kum sara ré. ¹⁴ Wôsa en hân wo dê iyôn a menba, na ma mega wo Kelma wona Jêsu Krist na kôlen tumô nij hen iyôn. ¹⁵ Na masê bi kené uwônijn geré wô jebijn tô bônge ta ta sa are bay ka hen cêgi temayren a.

Emen geléna wo Jêsu Krist ré na Kemari

¹⁶ Tumô na nini kelênge kwôlo gengijn sa hera wo Kelma wona Jêsu Krist nañ néé wori. Kwôli are bay ka kêm ka na nini kelênge hen na, na kwôlê wôj dilemne wo gawré ré, nijba, na damñare tori to na nini gel nañ tirmi a nini kôl kwôle hen. ¹⁷ Kirijna Ibari Emen biri hini emê nañ damñare a men na, nini toy Emen wôj ôbi sa are kêm kôl iyôn ba: «Kwo nà ná, na Keman, en geyri men, en li yi derê sari a a men.» ¹⁸ Nibay kôba, na nini debe ya nañ Jêsu Krist sa keram wo yi nañ jengêri bi wo hen a añ nini toy nañ marni tôô kwôni wo iyêl ôm derômarañ a hen †.

¹⁹ Na ôbi á, niné bi bônri damañ a sa kwôlo bay kibi Emen na kôl a hen. Dô wo ken dôbê marñge dô ken toyijn kwôlê bi wo hen wôsa ôbi yi môn lampa to berare kirijn kañ dilemne iyôn. Toyênge kwôlê woji bi wo hen kwôy wo ka gelijn are kêm sélé môn tare berare kirijn hen iyôn. Wulê bi wo hen na, Jêsu Krist wo yi môn telabo iyôn hen a bulo hera upénge. ²⁰ Anğa tumô ba, ken hân sarñge a dô mega wo kwôlo na si kibi bay kibi Emen a na, añ lijn bô magtubu to Emen hen na, bay nañ yirji kôba, na nê m derê tô kwôlê bi wo hen né. ²¹ Wôsa wulê wo bay kibi Emen na kôlij kwôlê bi wo hen na, bay na kôl na nañ néé woji ré, nijba, na Tunu toñ hendi bô bôre a na derê tumôri aña bay na ré kôlij kwôlê bi wo hena ligi Emen a hen.

Dénge tu melênê sa bay gelére are kañ benare hen (Jud 4-13)

2 Na ca yeñ a bay kibi Emen kañ bay benare na ré mô perê kam *Israyêl a. Kemnên kôba, bay gelére are kañ benare hen kôba, mô perênge a hen ya men. Bay a era jegê gelijn bijné anğan benare ka a mênêji hen men, bay a kañê Kelma Jêsu Krist wo na gôlij nañ ci hen. Lê bi wo bay li hen iyôn na, sem iyôn a menba, mênê wo dami a sé sarji a dus. ² Gawré kwône a ayê jé lêreji wo habijn bi wo hen men, bijné a kelê kwôlo habijn gengijn sa geré wo Emen wô sarji men. ³ Na wô uwôn lari mera aña bay gelére anğan benare bay ka hen ré lamênge derênge kwôlê wôj benare hen. Bijné bay ka hen na, Emen na genge wô jerê kwôlê sarji a ca yeñ nij, añ sem a menba, ôbi a mênêji añ yôd.

⁴ Tumô kirijna *manê ka derômarañ a kôba, na li têrijn hen na, Emen na bô tu na toji ré. Ôbi pôrji biji bô iyom

wo dogi wo hendi a kwôy gemijn Wulê wo ôbi a jôrijn kwôlê sarji a. ⁵ Bijné ka tumô ka na li têrijn hen kôba, ôbi na bô tu na toji ré. Ôbi a, kam bélem na ré mênê bijné kañ bay habré ka sa terare a nà hen. Nijba, ôbi na gôlij nañ kwo na uwôl béré bi bijné ré li anğan derôre hen men, ôbi na gôlij nañ bijné jurgem a jôgijn nañ Nowé a men. ⁶ Kwo gengijn sa sa iyére to *Sodôm nañ *Gwomôr kôba, Emen na jô kwôlê sa bijné ka mô ya hen. Ôbi na uwoyréji mênên yôd añ nañ tare. Ôbi li hen iyôn gel wo bijné ka ré biri kwôlê ré hen na, diré sa liji na hen iyôn men. ⁷ Añ wulê bi wo hen na, ôbi sijn nañ Lôd wôj ôbi lê anğan derôre hen añ Sodôm a. Wôsa ermé wo Lôd na mênijn gañ wô anğa habijn ka bijné bay ka li môn tôô ré nañ iyôn hen. ⁸ Wôsa Lôd ôbi lê anğan derôre kirijna ôbi môrijn perê bijné bay ka hen na, ôbi gel jé lêreji wo habijn hen men, ôbi toy kwôlo habijn wo bay kelêre nañ wulê wulê hen a men na, bônri mênijn yôd. ⁹ Mega wo yi hen iyôn na, gel wo Emen ré hân anğa ôbi ré lê añ dôrijn bijné ka bi bônri sari a hen kibi bô gusijn a men, ôbi hân anğa ôbi a lê wô gemijn bijné kañ bay lê têrijn bay ka hen kwôy Wulê wo ôbi a sa jôrijn kwôlê sa bijné a hen. ¹⁰ Bijné ka Emen a perêji dê megêrji na, na bay lêre anğa habijn ka bu bônri hen añ bay kañijn tôô to Emen hen.

Bay gelére anğan benare bay ka na en kelênge kwôliji tumô hen na, bay harij ani kani ré men, bijné kwôni kwôlê ré men, manê ka derômarañ a ka ôrijn nañ hini emê hen kôba, bay harij tiniji ré men, bay tiréji a men. ¹¹ Manê ka derômarañ a ka ôrijn nañ néé dê bay gelé anğan benare bay ka hen kôba, bay tiréji tumô Emen ré. ¹² Bijné kañ bay lêre anğa habijn bay ka hen na, bay erem kwôlê ré môn kwo tanare to noni to bay a beré deré hen iyôn. Bay tiiré anğa bay hân tôrji ré hen men, bay ma môn tanare to noni hende to hen iyôn a men. ¹³ Bijné bay ka iyônge hen na, gusijn a na ari têbê sa kôbriji mega wo bay na gelijn megêrji gusijn hen iyôn men, lê anğa habijn ka tu tare ta a beré bônri men, kirijna bay mô nañ ken kibi anğan emê na, jé lêreji yénge tayre men, selénge a men. Bay lamênge añ lijn yi derê sara damañ. ¹⁴ Ermé kwôlê woji yi na sa wogé yébé a mera men, bay merên tô lê têrijn a ré men, kirijna bay gel bijné ka iya tô kwôlo Emen a na, bay lamji biji bô têrijn a men, bay erem na sa ari upé a ta ta a men. Añ kwôlê wo Emen bu sarji a nij. ¹⁵ Bay déj geré wo Emen añ ge kay añ ayji geré tô Balam wôj kema Bosôr a wo dôri lijn bijné habré wô uwônijn lari hen. ¹⁶ Nijba, wulê wo pônri a na, Emen nay Balam wô wo ré biri kwôlê ré. Wulê bi wo hen na, kura wo iyêl ré hen kôba, kôlijn *ôbi kibi Emen Balam kwôlê môn gawra iyôn añ jôri sa lê anğan kubrare a.

¹⁷ Bijné kañ bay gelére anğan benare bay ka hen na, bay yi môn kelmá wo kam nañ tôri a iyôn men, bay yi môn yé emen wo kal dôri añ iyôn men, Emen nan kini merê woji bô kirijn kañ dilemne ka dê kirijn a. ¹⁸ Bay

† 1: 18 Matiyé 17: 1-5, Mark 9: 2-7, Luk 9: 28-35

uwôyrê yirji naɲ kwôlê woɲ déɲ iyôɲ wo bay kôl hen men, doy lê têriɲ to yi bôrji a hen na, bay lamijɲ biɲé ka dera yirji perê bay lê habrê a hen aɲ bi bay ré li môɲ kwoji iyôɲ. ¹⁹ Men, bay kôlji coré merê naɲ sarji menba, bay yirji gaɲ na limé ka têriɲ to a mênêji hen men. Wôsa i i kôba, na lema wo aɲga biri lemnare hen.

²⁰ Hena biɲé ka ré dera yirji tô lê aɲga habijɲ ka sa terare a nà wô wo bay hôn Kelma woɲ ôbi gôlijɲ naɲ na Jêsu Krist hen aɲa bay ré hô ô lê habrê bi wo hen hôriɲ na, wulê wo bay mô bô a haw hen na, habijɲ dé kwo tumô aɲ sôɲ. ²¹ Hena ré na hen iyôɲ na, bay henaɲ ré hôn geré woɲ derôre ré ba, dô gôlijɲ wo bay ré hôn aɲ bi kwôlê sa tôô to Emen to yi naɲ jengêre to bay na gelji hen ré hen. ²² Are bay ka bay li hen na, na mega wo gwosoy kwôlê kôl iyôɲ ba: «Gera ré hô ôm belê wori hôriɲ †» men, na mega «Gwôsijô wo bay ré pili sél menba, ré hô ô dôbe yiri bô kurbô a hôriɲ hen iyôɲ.»

Kwôlo gengijɲ sa hera wo Kelma Jêsu Krist

3 Milɲên kaɲê, magtubu to na na, na to jôgijɲ têê wôô to en li béɲge. Bô magtubu hende to wôô hen na, en li jibijɲ na tô bôɲge ta naɲ ermé wo dôri gengijɲ sa aɲga na ken hôn nijɲ hen aɲ bi kené môriɲ tu geɲ sara. ² En gey bi kené gôrbijɲ sa kwôlo bay kibi Emen ka tumô ka yi naɲ jengêrji na kôl hen né men, ken erem sa aɲga Kelma Jêsu Krist wo na ôbi gôlijɲ naɲ na wo na kelêɲge kené li hen. Ôbi na kelêɲge kwôlê bi wo hen naɲ geré wo bay jé kari ka ôbi na jéji hen.

³ Men, aɲga en gey bi kené hôn a na: mega wo wulê wo sa terare baa dá wo ta kerê nijɲ hen na, biɲé ka pôni a so aɲ a lê are kêɲ ka bôrji gey hen men, bay a selêɲge men. ⁴ Aɲ bay a kelê iyôɲ ba: «Jêsu Krist bi na yôɲ dí ba? Ôbi na kôl díré bulo hera menba, na iyeɲ dí ba? Môɲêrna ma nij kôba, ôbi hera ré tô tô men, aɲga sa terare a nà kêɲ kôba, yi na kiniji baa ya kirijɲa tô terare na díɲ yeɲ díba, nini gel ani kani ka belijɲ né tô.»

⁵ Biɲé bay ka kôl kwôlê bi wo iyôɲgi hen na, bay gôrbijɲ mega wo tumô ba, Emen na ré kôl kwôlê menba, derômaraɲ naɲ sa terare na ré lijɲ men, ôbi dí terare nà, naɲ kam men, ôbi dí jengê yi perê terare a naɲ kam a men. ⁶ Men, nà ná naɲ kam aɲa Emen na ré mênijɲ sa terare tumô kirijɲa kam bélem na ay sa terare kêɲ hen. ⁷ Men, ôbi na kôl iyôɲ ba: derômaraɲ naɲ sa terare to ré yi haw hen na, bay ré yé hen iyôɲ kwôy Wulê wo díré sa uwoyéji naɲ tare yôd aɲ. Ôbi gemji hen iyôɲ naɲ kwôlê wori kwôy Wulê wo ôbi a sa jôriɲ kwôlê sa biɲé men, a mênijɲ bay lê têriɲ a men.

⁸ Milɲên kaɲê, kwôlo pôn nêɲ wo nà ná, bi bôɲge gôrbijɲ sara ré, kwôlê bi a na: tu Emen a na, wulê pôn

na, yi môɲ elê dubu iyôɲ men, elê dubu kôba, yi môɲ wulê pôn iyôɲ men. ⁹ Biɲé ka pôni kôl iyôɲ ba: «Emen né li aɲga ôbi na ré kôl díré lê hen lew ré.» Nijba, na hen iyôɲ né, ôbi uwôl bôri naɲ ken bi kwôni pôn nêɲ iyôɲ kôba, ré mênijɲ né nijba, bi biɲé kêɲ ré dí tô têriɲ toji aɲ.

¹⁰ Nijba, kirijɲa wulêri a nêɲê menba, Kelma Jêsu Krist a hera môj môj. Ôbi a so dus mega ôbi gemsare iyôɲ. Wulê bi wo hen na, biɲé a toyé né are a emê dami derômaraɲ a aɲ derômaraɲ a naɲê selêɲ mera aɲ tare a uwoyé aɲga derômaraɲ a hen kêɲ yôd aɲ men, sa terare naɲ are kêɲ ka yi ya hen a naɲê a men.

¹¹ Mega wo are bay ka kêɲ hen a naɲê hen iyôɲ na, dô wo ken dí tu melêɲê sa yerɲge a men, ken ay yerɲge bijɲ Emen yôd men, bi jé lêreɲge yi kwo séli a men.

¹² Merêɲge ken gem Wulê wo Emen a herajɲ hen men, ken mase bi Wulê bi wo hen era lew a men. Wulê bi wo hen na, tare a uwoyé derômaraɲ aɲ a naɲê selêɲ aɲ. Men, are kêɲ ka yi ya hen a jôriɲ naɲ uwoyé tare hende to hen men. ¹³ Nijba, Emen na ay tôri béna mega wo derômaraɲ to kôrbi naɲ sa terare to kôrbi ré so aɲ na bay a nana mô gem hen aɲ are kêɲ ka ré yé ya hen na, ré na aɲgaɲ derôre.

¹⁴ Milɲên kaɲê, mega wo ken mô gem Wulê bi wo hen na, masêɲge bi ken li têriɲ tôni ré nijba, ken bi jé lêreɲge ré yi kwo séli yôd tu Emen a men, ken bi bô jalê yi perêɲge a naɲ dí a men dí. ¹⁵ Henêɲge mega wo hena Kelma wona Jêsu Krist ré uwôl bôri aɲ ré bulo hera haw hen ré tô na, ré na wôsa ôbi ré gey bi kené uwôɲ tulmô kirijɲ bi kené uwôɲijɲ gelê. Na ôbi á, yêne-na Pol na ré li magtubu a béɲge geliɲge are bay ka hen naɲ tu melêɲê wo Emen biri hen hen. ¹⁶ Na kwôli are bay ka hen aɲa bô magtubu tori kêɲ to ôbi li na, ôbi kôl kwôlijɲ bô a. Kwôlo pôni wo ôbi kilêre bô magtubu tori hende to hen a na, henê bôri na, iyêre gaɲ. Na ôbi á, biɲé ka hôn bô kwôlê bi wo hen dô ré ka debu geraɲ sa têrji a ré hen a men na, bay bul bô kwôlê woɲ tiri bi wo hen aɲ dô kwoji naɲ benare mega wo bay lijɲ kwo daɲgi bô magtubu to Emen a hen iyôɲ. Lê bi wo bay li hen iyôɲ na, bay mênê yirji naɲ kôbriji woji gaɲ.

¹⁷ Milɲên kaɲê, kwonɲge kenbay ba, mega wo ken toy hen iyôɲ nijɲ na, déɲge tu melêɲê sa yerɲge a wô wo bay bijɲ Emen kwôlê ré hen a lamêɲge aɲ bi kené déɲ débê sa têê wonɲge a. ¹⁸ Iyôɲ ba, ken ô tô Kelma woɲ ôbi gôlijɲ naɲ na Jêsu Krist a kwôy kwôy aɲ bi ôbi ré tô kibri sarɲge a men, kené hônijɲni dô tumô tumô men. Bi heramê yi wô sari haw hen kwôy naɲ kwini. *Amên, bi yi geliɲ hen iyôɲ.

† 2: 22 Gwosoy kwôlê 6: 11

1 Ja

Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Ja li hen

Magtubu to subu to Ja lij hen na, gawrê kôl kêm wo ré na *ôbi jé Ja a ré lê hen bi wo hini uwôgij têê pôn nêj iyôn bô ré hen, men, gawrê ka ôbi li magtubu hende to hen biji hen kôba, hiniji uwôgij né a men. Gañ wori ba, gel na wo magtubu hende to hen ré lij bij na bay ayê bôô. Bay ayê bôô bay ka hen na, toy kwôlê kwône gengij geré lê kwôlo Emen wo gay gay hen wo a ôrij nañ ci kelañ nañ ayê bôô woñ tiri hen. Na ôbi á, ôbi lê magtubu hende to hen ré genge añañ lê kirij wôô bô magtubu hende to hen a.

Ka tumô ba, na dôbêji ibiyare bôrji a bi bay ré bij bijare toñ tiri nañ Emen men, nañ Kemari Jésu Krist a men, a yé hen iyôn nañ geré woñ peré yi tô yêñjare a.

Ka wôôyi ba, na kañê añañ gelé kañ benare ka jôô bê bôô pôn sa Kwôlo Dôri a hen.

Sapitre 1: 1-4 na, kôl wô mi a ôbi lê magtubu hende to hen ré lere hen ba? Ermé wori bi a na: nôgê tô bijare to bay ayê bôô nañ Emen men, nañ Jésu Krist men, bijare to perêrji a a men. Hen iyôn na, bay a débé tô geré wo ka na gel Jésu men, na toy kwôlê wori hen a men na gelji hen.

Ôbi lê magtubu hende to hen kôlij gawrê bay ka hen ré mô kirij ka perangi a wôsa Emen na kirij ka perangi.

Iyôn ba, tôô to kôl kwôli peré hen a bay ré bi kwôlê sara (1: 5 - 2: 17). Cêgeri wori menba, ôbi kôlji kwôli sa wo ôbi bayi Krist wo dami hen men, bay benare ka kôl Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen né men (2: 18-29).

Men, ôbi kôl kwôli aña gel wo kwôni ré na kema Emen woñ tiri hen, men jé lêri na kwoñ derôre men, peré wo bay perij yiri hen men, bôô pôn woji sa Jésu Krist a a men (3: 1-24). Kirijna ôbi gelji derê tu kwôlê woñ benare nañ tu kwôlê (4: 1-6) nij na, ôbi lê magtubu hende to hen hô hera têê pôn a sôñ gengij sa kwôli peré aña ôbi kôl iyôn ba yé gawra wo Emen na, na peré kirij wôsa Emen na kwôni wo pur kirij (4: 7-21). Ôbi kôl kwôli ayê bôô wo ay joor hen men, mawi kwôlê wo yi bô magtubu a hen a men aña dirij kibi magtubu tori (5: 1-21.)

Bô magtubu hende to hen na, gel na ayê bôô woñ tiri hen men, li nañ ermé wo bay ayê bôô bi bay ré dô yirji aña yi kwôlê woñ benare wo wuu kirij hen men, dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré day bê bôô sa Jésu Krist a nañ peré yênem.

Kwôlê wo bi merê tu geñ

1 Kwôni wo nini li magtubu béñge kelêñge kwôli hen na, tumô wo tô terare na ðij né tô kôba, ôbi na ya nij. Kwôni bi wo hen na, nini toy kwôli kelêri men, nini geli nañ tirni men, nini kôbri men, nini hebiri nañ kôbrini a men. Ôbi bi a na kwôlo bij gawrê merê tu geñ hen. ² Na ôbi á, kirijna Emen né yêge sa kwo bi merê wo nañ kwini bi wo hen nij na, nini gili aña na ôbi a, niné kelêñge kwôli hen. Merê tu geñ bi wo nini kelêñge kwôli hen na, na yi ya nañ kwini. Tumô ba, ôbi nà ná nañ Ibarna Emen derômarañ a nijba, haw hen Emen gelénari nô nij. ³ Na are bay ka nini gel nañ tirni men, nini toy nañ marni a men hen aña niné kelêñge kwôliji men hen. Nini kelêñge hen iyôn bi kenbay kôba, kené bij pôn nañ nini mega wo nibay nini bij pôn nañ Ibarna Emen men, nañ Kemari Jésu Krist men hen iyôn. ⁴ Na ôbi á, niné li magtubu hende to hen béñge

kelêñge kwôli are bay ka hen aña bi yirni ré derêni cerêd.

Erêñge kirij ka perangi a ði

⁵ Emen na kirij ka perangi ðiba, kirij ka hendi nañ yiri a. Aña na kwôli perangê wori bi wo hen aña Kemari Jésu Krist nañ yiri ré kelêni kwôli aña niné kelêñge men hen. ⁶ A hena nana kôl nabay nañ Emen nana bijge pôn aña nana mô bô dilemne a kwôy kwôy na, gel wo nana na bay benare men, jé lêrena ré na kwoñ benare men, tu kwôlê nañ bô a men. ⁷ Nijba, hena nana ô kirij ka perangi a mega wo Emen môrij kirij ka perangi a hen iyôn na, nana bij pôn perêrna men, kwôbri Kemari Jésu pul têrij tona aña, aña bi nana yij ka séli a men.

⁸ Hena nana kôl nana li têrij ré ba, nana kôl na kwôlê woñ benare men, nana lam na yerna wona gañ a men, ðiba, kwôlê woñ tiri wo Emen nañ yerna. ⁹ Nijba, hena

nana kôl ta waŋ nana na bay lê têriŋ ba, Emen a dé bôri jalê sa têriŋ lêrena hende to hen a. Men, ôbi a derê têriŋ tona aŋ naa yiŋ ka séli wôsa Emen na kwôni woŋ derôre men, ôbi na ôbi bôd pôn a men. ¹⁰ A hena nana kôl nana li têriŋ ré ba, gel wo nana kôl Emen ré na ôbi benare men, kwôli kôba, ré naŋ bôrna a men.

2 Kamnen kaŋê, en li magtubu hende to hen béŋge kôliŋge kwôli are bay ka hen aŋ bi kené li têriŋ ré niŋ. A hena kwôni ré li têriŋ kôba, ken hôn wo ôbi jerê kwôlê sarna ré mô kwa Ibarna Emen a ya. Ôbi a na Jêsu Krist woŋ ôbi lê aŋgaŋ derôre hen. ² Na ôbi a ma mega aŋgaŋ bê kwôbe iyôŋ aŋ bi Emen né diŋ bôri jal sa têriŋ tona a. Emen di bôri jal na sa têriŋ tona nabay a mera ré, niŋba, ôbi di bôri jal sa têriŋ to biŋé ka sa terare a nà kêm a men.

Bêŋge kwôlê sa tôd Emen toŋ periŋ yi hen

³ Hena nana bi kwôlê sa tôd to Emen a ba, a gelé wo nana hônî dô hen. ⁴ A hena kwôni ré kôl iyôŋ ba: «En hôn Emen» aŋa ré bi kwôlê sa tôd tori a ré na, ôbi kôl na kwôlê woŋ benare díba, kwôlê woŋ tiri naŋ yiri a. ⁵ Niŋba, kwôni wo bi kwôlê sa kwôlo Emen a na, peré wo ôbi pur Emen hen, na tiri kwôy. Hen iyôŋ na, ôbi a geléna wo nana biŋ pôn naŋ dí. ⁶ A hena kwôni ré kôl díré biŋ naŋ Emen ba, bi jé lêri yi môŋ kwo Jêsu hen iyôŋ men dem.

⁷ Milnên kaŋê, na tôd tôni to kôrbi a ené li magtubu béŋge kwôle hen né, niŋba, na tôd hende to bay na kelêŋge kwôle ca tumô niŋ hen. Tôd hende to cay hen na, na kwôlo na ken toy niŋ hen. ⁸ Hen iyôŋ hari kôba, yi mega wo ré na tôd to kôrbi a ené li béŋge hen iyôŋ, wôsa jé lê Jêsu Krist geléna mega wo tôd hende to hen ré na toŋ tiri men, jé lêreŋge kôba, gel hen iyôŋ a men. Nana hôn wo ré na tiri wôsa kirij ka hendi ca napê niŋ, aŋ na kirij ka perañgi kaŋ tiri a gasê perañgê.

⁹ A hena kwôni ré kôl díré mô na kirij ka perañgi a aŋa, ré dô yêni ba, ken hôn wo ôbi ré baa na bô kirij kaŋ dilemne a. ¹⁰ A hena kwôni ré pur yêni na, ôbi mô na kirij ka perañgi a aŋ ani kani ka a lê aŋ ôbi a lê têriŋ ba, naŋ. ¹¹ Niŋba, kwôni wo kaŋ yêni ba, ôbi mô na bô dilemne a baa ya baa ya men, are kêm ka ôbi li ba, li na bô dilemne a men, ôbi hôn kirij ka ôbi ôriŋ ya hen né a men, wôsa ôbi gel kirij né sa kibi dilemne to ti tiri hen.

Déŋge turŋge sa aŋga sa terare a nà ré

¹² Kamnen, en li magtubu hende to hen béŋge wôsa Emen di bôri jal sa têriŋ toŋge a niŋ wô kibi hini Jêsu Krist. ¹³ Kenbay ka surŋê, en li magtubu hende to hen béŋge, wôsa ken hôn kwôni bi wo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré diŋ tô hen men. Kenbay kaŋ kam manê kôba, en li magtubu hende to hen béŋge men wôsa ken gôliŋ sa ôbi lê habré niŋ.

¹⁴ Kamnen, na en li magtubu hende to hen béŋge wô henê wo ken hôn Ibarna Emen hen. Kenbay ka surŋê en li magtubu béŋge wôsa ken hôn kwo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré diŋ tô hen men. Kenbay kaŋ manê en li béŋge, wôsa ken debe geraŋ men, kwôlo Emen yi bôrŋge a men, ken gôliŋ sa ôbi lê habré a men.

¹⁵ Peréŋge sa terare naŋ are kêm ka yi sara hen né. A hena kwôni ré gey aŋga sa terare a nà ba, ken hôn wo ôbi ré gey Ibarna Emen né men. ¹⁶ Wôsa aŋga sa terare a nà ka na: doy aŋga habiŋ ka gawrê gey lê hen men, tu bôriyare men, bê bôd sa ari upé uwôyriŋ yi a men na, hena na ligi Ibarna Emen a ré, niŋba, na aŋga sa terare a nà dí. ¹⁷ Wôsa sa terare men, aŋgaŋ tu bôriyare kare kêm ka yi ya hen a men na, a napêji kêm, niŋba, kwôni wo li bô geyé wo Emen ba, ôbi a merê kwôy yôd.

Déŋge tu melênê sa yerŋge wô bay kaŋêre Jêsu Krist hen

¹⁸ Kamnen, wulê wo sa terare a kerê hen na, baa da niŋ. Ken toy mega wo ôbi bayi *Krist hen ré a sa. Niŋba, haw hen bay bayi Krist kwône hen ya niŋ, aŋ ôbi a gelé wo Wulê na ré da niŋ. ¹⁹ Biŋé bay ka hen na, hena na perêrni a aŋa ré siji ô hen. Niŋba, bay nà ná kani ré. Hena bay henaŋ ré na kani na, bay henaŋ ré merê naŋ ni. Na ôbi á, bay ré siŋ ôriŋ hen. Niŋba, are bay ka hen yi hen iyôŋ bi nana hôn mega wo bay ré na biŋé kana ré.

²⁰ Niŋba, kwôŋge kenbay ba, Krist béŋge Tini aŋ kenbay kêm ken hôn tu kwôlê. ²¹ Hena ené li magtubu hende to hen béŋge na, na wô wo kené hôn tu kwôlê hen né ré, niŋba, wô wo kené hônî niŋ men, ken hôn mega wo benare ré naŋ bô tu kwôlê a hen.

²² Kwôni woŋ ôbi benare ba, na kwo kôl mega wo Jêsu ré na Krist, kwo Emen dôri hen ré. Kwôni wo kaŋ Ibarna Emen naŋ Kemari Jêsu na, ôbi na ôbi bayi *Krist hen. ²³ A hena kwôni wo ré kaŋ Kema Emen ba, ôbi hôn Ibari Emen né men, niŋba, hena kwôni ré kôl mega wo Jêsu ré na Kema Emen ba, ôbi hôn Ibari Emen men.

²⁴ Kwôŋge kenbay ba, ken di bôrŋge yi sa kwôlo na ken toy ca tumô hen. Lêŋge bi kwôlê bi wo hen yi bôrŋge a men, bi ken gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bôrŋge a a men. A hena kené gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bôrŋge a na, ken biŋ pôn naŋ Kemari Krist men, naŋ Emen Ibari a men. ²⁵ Kemari bi kôba, na genge díré béna merê wo naŋ kwini hen.

²⁶ Gel, na kwôli biŋé kaŋ bay lamêreŋge bê tôrji a wô mênêŋge a ené li magtubu béŋge kelêŋge kwôliŋi hen. ²⁷ Niŋba, kenbay ba, Tunu to Krist na béŋge hen na, mô bôrŋge a ya. Na sa kibi Tunu hende to yi bôrŋge

hen aña kené ôrij doy kwôni wo ðangi ré gelénge ani ré hen. Wôsa Tini hende to hen gelénge are kêm men. Hende geléna tu kwôlê ðiba, kwôlê woñ benare wôni nañ peré a. Bijge nañ Jésu Krist mega wo hende na gelénge hen iyôñ.

²⁸ Kamnen kañê, lêñnêñge tô bijare tonje a nañ Jésu Krist aña bi Wulê wo ôbi a herañ hen na, bi nana hareri ré men, tayre ðena tiri a ré a men. ²⁹ Mega wo ken hôn wo Jésu Krist ré na kwôni woñ derôre hen iyôñ na, kwôni wo li anğan derôre ba, na Kema Emen men.

Nana kam Emen

3 Gelénge peré wo Emen peréna kwôy aña uwôgêna kamni hen. Aña nana kamni bay tiri a men. Na ôbi á, bijé ka sa terare a nà ré henêna ré hen, wôsa bay hôn Ibarni Emen né. ² Milñên kañê, kwo nana môrij haw hen ba, nana kam Emen nij. Nijba, anğa a sa sarna ba, nana hôn né tô. Aña anğa pôn ka nana hôn na, wo Wulê wo *Krist a herañ hen na, naa gelij nañ têj têj wôsa naa geléri Wulê bi wo hen. ³ Ôbi a, kwôni wo ré ði bôri sa Krist a yôd ba, bi li têrij né mega wo Krist bi na kwo séli hen iyôñ men.

⁴ A hena kwôni ré li têrij na, gel wo ôbi ré ðage na tô to Emen hen. Wôsa têrij na, na ðagê sa tô to Emen. ⁵ Wôsa ken hôn wo Jésu Krist ré sa sa terare a nà, na wô derê têrij lêrena nijba, ôbi ba, têrij nañ yiri a. ⁶ Ôbi a, kwôni wo ré bij nañ ði ba, a lê têrij né. A hena kwôni wo ré li têrij na, gel wo ôbi ré gel Jésu Krist ré men, ré hôni ré a men.

⁷ Kamnen, ðénge bi bijé lamênge ré. Hena kwôni ré li anğan derôre ba, ôbi kôba na kwôni woñ derôre mega wo Jésu Krist na kwôni woñ derôre hen iyôñ men. ⁸ Nijba, kwôni wo li têrij ba, na kwo Sidan wôsa Sidan na ôbi têrij ca wo sa terare na ðij yeñ. Na ôbi á, Kema Emen ré sa wô mênê ari lêri kêm aña hen.

⁹ Ôbi a, kwôni wo ré na kema Emen ba, a lê têrij ré nij yôd, wôsa merê tu geñ wo Emen biri hen na, yi bôri a. Emen na Ibari ðiba, ôbi a lê têrij ré nij. ¹⁰ Ôbi wo hen a gelé a bay ré hônij kam Emen nañ ka Sidan. Wôsa kwôni wo li anğan derôre ré men, pur yêni ré a men na, gel wo ôbi ré na kema Emen né.

Kenbay kañ kam Emen perijge yerñge

¹¹ Kwôlo Emen wo na ken toy ca tumô hen kôl iyôñ ba: «Geyinje yerñge.» ¹² ðiba na bi jé lêrena yi môñ kwo Kayen iyôñ né. Ôbi na kema ôbi lê habrê, wôsa ôbi na duu yêni gañ. Nijba, wô mi a ôbi na ré ðiri ba? Ôbi na ðiri wôsa ari lê yêni Abêl na kañ derôre, nijba, ka Kayen ka na li kêm hen na, na ka habij.

¹³ Yêñên, hena bijé ka sa terare a nà ré kañênge ba, ken bô mega wo ré ðê kirij iyôñ né. ¹⁴ Wôsa nana hôn wo na nana yi mega kwôni wo ma iyôñ, nijba, haw

hen nana mô tu geñ. Nana hôn wôsa nana pur yêñêna. Kwôni wo pur yêni ré ba, yi mega ôbi ré ma baa ya iyôñ. ¹⁵ A hena kwôni ré kañ yêni yôd ba, ôbi na ôbi deré temare. Aña ken hôn mega wo ôbi deré temare na, gelê wo nañ kwini nañ yiri a. ¹⁶ Jésu Krist geyéna aña era sa ma wô sarna. Aña geléna peré wo nana perij yêñêna. Bi nabay kôba, na ay yerna bij temare wô sa yêñêna men. ¹⁷ A hena kwôni wo ré uwôñ are aña ré gel yêni wo anğari kani nañ aña ôbi ré li nañ ði ré ba, gel wo ôbi ré gey Emen né. ¹⁸ Kamnen, hena ré na hen iyôñ na, na kelênge nañ kebrena nana gey yêñêna nañ kwôlo ðôri mera ré. Nijba, na gel wo nana geyji tiri a men, na li nañ ci a men.

Kam Emen a hareri ré

¹⁹ Nana li hen iyôñ dema nana henê wo nana na kam Emen wo na tu kwôlê hen. Ôbi a, bôrna ré kurij tôñ kirija nana uwôli. ²⁰ A hena ermé wona ré ulêna kwôlê sarna kôba, Emen dami ðê ermé wona men, ôbi hôn are kêm a men. ²¹ Yêñên kañê, a hena bôrna ré ulêna kwôlê sarna ré nij ba, gel wo nana hare era sa ðébé tumô Emen a ré nij. ²² Men, Emen béna are kêm ka nana uwôli hen wô wo nana bi kwôlê sa tôô tori a men, nana li anğa ðôri a men. ²³ Tôô tori hende to hen kôl iyôñ ba: «Nana bi bôrna sa hini Jésu Krist a wo na Kemari hen men, nana perij yerna mega wo Krist na kôl hen iyôñ a men.» ²⁴ Kwôni wo bi kwôlê sa tôô tori a na, ôbi na kwo Emen men, Emen kôba, bij nañ ði a men. Tini to ôbi béna hen a gelé wo ôbi ré mô nañ na.

Henê jé lê Tunu to Emen nañ to ôbi bare

4 Yêñên kañê, hena kwôni ré era legerñge a aña kelênge kwôlo ðiré kôl hen ré na nañ néé wo Tunu na, ken bi bôñge sara lew ré tô. Nijba, ken kôbe kwôli keléri bi wo hen dô gel na ba ôbi iyêl na nañ Tini Emen na tiri a men ba, dema kené bi bôñge sara tô. En kôl hen iyôñ wôsa bay kibi Emen kañ bay benare kwône sa terare a haw hen. ² Geré wo ka hônij kwôni ré ôrij nañ Tini Emen a na: hena kwôni ré kôl Jésu Krist ré yêñ môñ gawra iyôñ aña ré era sa terare a nà ná, ôbi ôrij nañ Tini Emen. ³ Nijba, hena kwôni ré kôl Jésu Krist ré yêñ môñ gawra iyôñ ré na, Tini Emen nañ yiri a. Nijba, ôbi ôrij nañ tini ôbi bare ði. Na ken toy ca tumô mega wo tini ôbi bare bi wo hen ré sa tô, nijba, haw hen hende sa nij.

⁴ Nijba, kamnen kañê, kenbay ba, ken gôlij sa bay kibi Emen kañ bay benare bay ka hen nij, wôsa kena kam Emen. Wôsa Tunu to yi yerñge a hen na, na Tunu to néere damañ gôlij to sa terare a nà. ⁵ Wôsa bay kibi Emen kañ bay benare bay ka hen na, na gawrê ka sa terare a nà. Na ôbi wo hen aña bay ré kôl na kwôli anğa sa terare a nà aña gawrê ka terare a nà ðôbe marji toyij kwôli kelêrji bi wo hen. ⁶ Nijba, nabay ba, nana

ka Emen. Kwôni wo hôn Emen ba, a toyé kwôlê kebrena niŋba, kwo na kema Emen né ba, a toyé kwôlê wona ré. Na hen iyôn, nana hônij kwôni wo ôrij nap Tunu toj tiri hen nap kwo ôrij tunu toj benare hen men.

Emen gey bi nana perij yerna nap bôd pôn mega wo ôbi peréna hen iyôn men

⁷ Yênen kapê, na perijge yerna nap wulê wulê wôsa peré hena na ligi Emen. Wôsa kwôni wo pur Emen men, pur gawrê a men na, ôbi na kema Emen men, ôbi hôn Emen a men. ⁸ Kwôni wo pur Emen né men, pur gawrê ré a men na, ôbi hôn Emen né, wôsa are kêka Emen li hen na, ôbi li na nap peré. ⁹ Emen jop nap Kemari wo pôn nêj hari hen era sa terare a nà bi ré sa béna nana mô tu gej. Na ôbi a gelé peré wo Emen ré peréna hen tu wolé. ¹⁰ Geré peré wo Emen peréna bi a na: na nabay a peré Emen tumô ré, niŋba, na ôbi a peréna tumô aŋa ré jop nap Kemari bi ré sa ma mega aŋga lê sarga iyôn aŋa díre dij bôri jalê sa têrij lêrena.

¹¹ Yênen kapê, mega wo Emen peréna hen iyôn na, nabay kôba, na perijge yerna hen iyôn men. ¹² Wôsa Emen na, kwôni wo giili ba, nap tô. A hena nana perij yerna ba, ôbi bij nap na men, peré wori bi wo yi bôrna hen na, na peré woŋ tiri a men.

¹³ Na hen iyôn a, nana hôn wo nana bij pôn nap Emen men, ôbi kôba, ré bij pôn nap na a men sa kibi Tini to ôbi béna hen. ¹⁴ Wôsa nibay kôba nini gel nap tirni toni aŋa niné ulêŋge béreri hen: wo Ibarna Emen né jop nap Kemari sa terare a nà bi ré sa gôlij nap bijné. ¹⁵ Ôbi a, kwôni wo ré kôl Jésu ré na Kema Emen ba, Emen bij nap di men, ôbi kôba, bij nap Emen a men. ¹⁶ Nibay ba, nini hôn peré Emen peréni hen aŋa nini bi bôrni sara. Wôsa Emen na ôbi peré kirij. Kwôni wo pur Emen men, pur gawrê a men na, ôbi bij nap Emen men, Emen kôba, bij nap di a men. ¹⁷ Peré wori bi wo yi bôrna hen, ré na peré woŋ tiri na, Wulê wo ôbi a sa jôrij kwôlê sa bijné ka sa terare a nà hen na, na harê ré wôsa jé lêrena sa terare a nà bij nap kwo Jésu. ¹⁸ Wôsa hena kwôni ré hôn wo Emen né piri na, harê a napê bôri a. Na wô peré wo Emen pur kirij hen bi aŋa ré dage harê bô kwôni a hen. A hena kwôni ré hare ba, yi môj bay rée sa biri iyôn, wôsa kwôni wo hare na, peré wo Emen piri hen na, ôbi hôn derêri ré.

¹⁹ Na Emen a peréna tumô kap dema nabay nana piri men, perij megêrna a men hen tô. ²⁰ A hena kwôni wo ré kôl díre pur Emen aŋa ré kap yêni yôd ba, na ôbi benare déj iyôn. Hena kwôni ré pur yêni wo ôbi giili nap tiri hen né ba, ôbi a lê iyeŋ aŋa ré peré Emen wo ôbi giili ré hen ba? ²¹ Tô to Krist béna hen na, kôl iyôn ba: «Kwôni wo pur Emen ba, bi pur yêni a men dem.»

Bê bôd wona sa Jésu a a nana ayij joor sa terare a nà hen

5 Na i i wo bi bôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, ôbi na kema Emen. A hena kwôni wo ré pur iba kamrê ba, a peré kamni a men. ² Peré wo nana pur Emen men, bê wo nana bi kwôlê sa tôd tori a a men hen na, gel wo nana pur kam Emen men. ³ Hena nana bi kwôlê sa tôd to Emen a na, gel wo nana pur Emen nap bôd pôn tiri a men. Aŋa tôd tori hende to hen, na aŋga a néna ré. ⁴ Wôsa kema Emen wo yôn yôn ba, ôrij nap néé woŋ gôlij aŋga sa terare a nà. Aŋa gelê bi wo nana gôlij sa aŋga sa terare a nà hen na, na sa kibi bê bôd wona sa Jésu Krist a. ⁵ Na i a gôlij sa aŋga sa terare a nà ba? Na kwo bi bôri sa Jésu ré na Kema Emen hen na, ôbi a gôlij sa aŋga sa terare a nà.

⁶ Na Jésu Krist wo era sa terare a nà bi. Ôbi eraŋ nap kam men, kwôbe a men. Ôbi eraŋ na nap kam piniji ré, niŋba, ôbi eraŋ nap kwôbe a men †. Na Tini Emen a kelêna mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri. Wôsa Tunu hende to hen a na tu kwôlê. ⁷ Wôsa are subu a geléna mega wo Jésu ré na Kema Emen. ⁸ Aŋga subu bay a na: Tini Emen men, kam men, kwôbe a men. Are bay ka subu hen na, kwôlê woji na pôn. ⁹ Hena megêrna gawrê ré kelêna kwôli aŋga ciré hôn ba, nana bi bôrna sa kwôlê woji bi wo hen. A hena nana bi bôrna sa kwôlo megêrna kelêna hen iyôn na, kwo Emen kelêna hen na, dé kwoji aŋa tô. Aŋa na Emen bi nap yiri a kelêna kwôlo gengij sa Kemari. ¹⁰ Kwôni wo bi bôri sa Kema Emen a ba, a henê sari a mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri. Niŋba, kwôni wo bi bôri sa Emen a ré ba, bô Emen mega ôbi benare iyôn. Wôsa ôbi bi bôri sa kwôlê wo Emen kôl gengij sa Kemari hen né. ¹¹ Kwôlê wo Emen kelêna bi a na: ôbi béna merê tu gej wo nap kwini aŋa merê tu gej bi wo hen na, ôbi béna na nap geré wo Kemari. ¹² Wôsa hena kwôni wo ré bij nap Kemari ba, uwôj merê tu gej bi wo hen. A hena ôbi ré bij nap Kema Emen né ba, a upé merê tu gej bi wo hen né men.

Gelê wo nap kwini

¹³ En li magtubu hende to hen kelêŋge kwôli are bay ka hen kenbay ka ken bi bôrŋge sa hini Kema Emen a hen, bi kené hôn mega wo kené ôrij nap merê tu gej wo nap kwini niŋ. ¹⁴ Hena nana engerij Emen aŋga bij nap bô geyé wori hen na, nana hôn mega wo ôbi ré toy. Ôbi a, kirijna nana dubu tumôri a ba, naa harê ré hen. ¹⁵ Hena nana hôn mega wo ôbi ré toy uwôlê wona na, nana hôn mega wo ôbi ré béna aŋga nana uwôli bay ka hen niŋ a men.

† Kam na, kôl gengij na sa batêm men, kwôbe ba kôl gengij ba sa temay Jésu men.

¹⁶ Hena kwôni ré gel yêni li têrij to a ôrij nañ dî kibi temare a ré na, bi ôbi uwôl Emen wô sari añ Emen a biri merê tu geñ. En kôl na kwôli bijé ka li têrij to a ôrij nañ ci kibi temare a ré hen. Wôsa têrij to kwôni li ba, nê m temayri hen na, yi ya. Añ en kelênge na wo kené uwôl Emen wô sa bay lêre têrij hende to iyôngi hen né. ¹⁷ Añga habij kêm ka nana li hen na, na têrij tu Emen. Nijba, têrij to a ôrij nañ kwôni kibi temare a ré hen na, yi ya.

¹⁸ Nana hôn wo na i i wo ré na kema Emen ba, ré lê têrij ré nij. Kema Emen gemni añ ôbi lê habrê a nê mê gelêri ré nij.

¹⁹ Nabay ba, nana hôn wo nana na kami Emen nij. Nijba, sa terare na bô emê wo ôbi lê habrê a.

²⁰ Nana hôn wo Kema Emen ré era sa terare a nà añ béna tu melênê bi nana hônij Emen woñ tiri. Nana ka Emen woñ tiri bi wo hen wôsa nana bij nañ Kemari Jésus Krist. Kemari bi a na Emen woñ tiri men, ôbi a na merê tu geñ a men.

²¹ Kamnen kajê, dénge tu melênê sa yerenge a wô wo ma kena herê sa ô tibé kamrê hôrij.

2 Ja

Kwôlo kôl kwôli magtubu to wôô to Ja li hen

Ôbi lê magtubu hende to hen na, uwôge yiri ðiré na kwo seri. Nijba, kwôlo si kibiri a na, gel wo ôbi ré ôrij nañ tôte damañ sa bijé bay ka ôbi li magtubu biji hen. Ôbi kôlij na Iyore to Emen dôri hen men, kôlij kamne a men. Iyore hende to hen na, gel na églis nañ bay ayê bôô ka bô (bêrsé 1).

Ôbi dôbe ibiyare bô gawrê bay ka hen bi bay ré ay geré wo bij nañ tu kwôlê men, bay ré perij a men (bêrsé 1-6) men. Ôbi yêge marji gengij sa bijé ka ermé woji yi môñ kwo ka ôbi kôl kwôliji bô magtubu to Ja to tumô hen iyôn (bêrsé 7-11). Ôbi duu kibi magtubu tori kôlijji kwôli kergare tori iyére toji a men, kôlijji kwôli dosé to églis to pôni men (bêrsé 12-13).

Mega bô magtubu to Ja to tumô hen na, to nà kôba, kôlji bi bay ré bô dô men, ré ðubu sa têrji a tô ayê bôô woñ tiri a hen.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen béré mini Iyore to suri to Emen dôrê hen men, en li bij kamnê ka en pirji tiri a men hen. Na nôbi penen a peréñge hen mera ré, nijba, bijé kêm ka hôn kwôlê woñ tiri hen kôba, peréñge a men. ² En peréñge wôsa kwôlê woñ tiri wo yi bôrna hen na, a yé kwôy nañ kwi-ni.

³ Men, Ibarna Emen nañ Jésu Krist Kema Ibarna Emen a terê kibrijji sarna men, bay a berê tu ña tona men, bay a béna bô jalê a men. Derê bi wo kêm hen yi wô sarna nabay ka nana bi bôrna kwôlê woñ tiri a hen men, wô peré wo nana perij yerna hen a men.

Tôô to gengij sa peré

⁴ Yen dôren damañ wôsa en toy mega wo kamnê ka pôni jé lêreji ré bij nañ kwôlê woñ tiri mega wo Ibarna Emen na ay tori bi nana li hen a men. ⁵ Iyore, en uwôlê bi nana pirijge yerna. Kwôli peré bi wo en li magtubu béré kwôli hen na, na tôte tône to kôrbi ré, nijba, na kwo na nana toy ca tumô kañ hen. ⁶ Peré bi wo hen na, na bê kwôlê sa tôte to Emen a. Ôbi a na tôte to Emen to na ken toy ca tumô hen men, na tôte to na kôl kené perij yernge nañ wulê wulê hen a men.

⁷ En kelêñge hen iyôn wôsa bijé kañ bay lamêre kirij kwône sa terare a nà ka kôl Jésu ré yêñ môñ gawra ré men, ré era sa terare a nà ré a men. Ôbi kelêre kwôlê bi wo hen na, na ôbi lamêre kirij men, na ôbi bayi *Krist men. ⁸ Iyôn ba, ken ði tu melênê sa yernge a bi jé wo ken li hen na, kené uwôñij sa kôbreñge ðiba, bi mêne ðéñ iyôn né.

⁹ Hena kwôni ré bi bôri sa kwôlê wo Jésu gel hen ré añ bi kwôlê wo ðangji wôni a sara a na, kwôni bi wo hen bij nañ Emen né. Nijba, kwo bi bôri sa ari gelé ka Krist hen na, ôbi bij nañ Ibarna Emen men, ôbi bij nañ Kemari a men. ¹⁰ Na ôbi wo hen aña ené kelêñge hena kwôni ré era legerñge a aña ré geléñge na kwôlê bi wo hen ré na, ken biri yernge a ré men, ken liri dosé ré a men. ¹¹ A hena kwôni wo ré liri dosé na, ôbi bij nañ ði sa jé lêri wo habij bi wo hen a.

Kwôlê woñ dirij kibi

¹² En ôrij nañ kwôlê gañ ya wo ré ené kelêñge nijba, en nêñ lê kêm bô magtubu to nà ré. En gey ené erê geléñge añ naa meréñge bem iyêlêri señge añ bi yerna ré derêna bem cerêd.

¹³ Kam yêêrê to Emen dôre men hen lêrê dosé.

3 Ja

Kwôlo kôl kwôli magtubu to subu to Ja li hen

Magtubu to na na, na gawra wo uwôge yiri kwo seri bi a lê hen (bêrsé 1, 2 Ja bêrsé 1). Ôbi li bijn na gawra wo bay uwôgeri Gayus hen. Gayus bi wo hen na, kwôlê wôni wo hônij ɣaŋ gengij sari ba, naŋ nijba, kôl iyôŋ ba, ôbi ré na ôbi bôd pôn tô geré tu kwôlê wo Emen a. Hal wori yi gay naŋ kwo Diyotrêp woŋ ôbi gwôserê kirij wo na kôl kwôlo habij gengij sa kwo seri bi wo hen hen men, ôbi na kwôni wo bu kergê yiri a ré a men. Ôbi lê magtubu hende to hen ay kibi Gayus sa bôd pôn wori a men, wô lê wo ôbi li naŋ bay ayê bôd hen a men (bêrsé 1-8). Ôbi bare wô hal wo Diyotrêp (bêrsé 9-10) men, ôbi dô kwôli Démétrus woŋ ôbi ayê bôd wo pôn hen dô men (bêrsé 11-12), dema ré kôlji kwôli kergare tori iyére toji a hen men, kwôli dosé to miljérji men (bêrsé 13-15).

Bô magtubu hende to hen na, kôl na kwôli lê kergê men, beré yênm yem a a men na, gel na peré naŋ bôd wo pôn gengij sa tu kwôlê.

Dosé to ôbi liji

1 Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen bem jôbi melajnen Gayus wo en purem bôn pôn hen.

² Melajnen wupê, en uwôl Emen bi are kêmen ré dô bem men, bi ômpare toni ré lêm ré mega tunum môrij dô tumô Emen a hen iyôŋ men.

Bay ay kibi Gayus

³ Yen dôren damaŋ kirija yênera bay ayê bôd saji nà aŋ kôlenji wo jeré dí yem yi tu kwôlê men, jeré li are naŋ geré wo tu kwôlê bi wo hen a men. ⁴ Kirija en toy wo kamnen ré li aŋgaŋ derôre hen iyôŋ a men na, yen dôren damaŋ dê are kêmen.

⁵ Melajnen wupê Gayus, lê wo ju li naŋ yênera bay ayê bôd kaŋ iyére naŋ kaŋ kergê hen a men na, ju li na naŋ bôd pôn tiri. ⁶ Bijné bay ka ju li naŋ ci hen na, bay heramem kibi bay ayê bôd ka nà kôl iyôŋ ba: «Ôbi peréni damaŋ.» Aŋ en hô uwôlen bi jeré li naŋ ci mega wo Emen gey hen iyôŋ tô kergare toji a. ⁷ Kergare hende to bay ô hen na, na wô lê jé wo Jésus Krist aŋ bay uwôŋ ani kôbi bay ayê bôd ré hen né. ⁸ Na ôbi á, nabay kaŋ bay ayê bôd nana a lê naŋ bijné bay ka hen aŋ bi ré gelji wo nana bijn naŋ ci sa jé wo bay li gengij sa kwôlê woŋ tiri bi wo hen hen.

Si Diyotrêp naŋ Démétriyus

⁹ Gayus, en li magtubu jén bijn églis tonje menba, Diyotrêp wo kôl diré na kwo dami bô églis a hen li sa iyêre aŋ kaŋ toyé kwôlê bi wo en kôl hen. ¹⁰ Wulê wo na erê geléŋge hen na, na deréŋge tô kwôlê woŋ benare bi wo ôbi pôy déni sarni a hen. Na kwôlê woŋ benare bi wo hen a ôbi ré kôl mera ré, nijba, ôbi kaŋ beré bay ayê bôd kaŋ kergê hen yiri a a men. Aŋ hena bijné ka daŋgi ré gey beréji a yirji a kôba, ôbi jôrji a men. Aŋ kôlji diré dagêji bô églis a.

¹¹ Melajnen wupê, ô tô jé lê bijné ka habij a hen né nijba, ju ay hal wo bijné kaŋ bay lêre aŋga dôri hen dí. Kwôni woŋ ôbi lêre aŋga dôri na, na kwo Emen, nijba, kwôŋ ôbi lêre aŋga habij hen na, hôn Emen né kwôy.

¹² Kwo Démétriyus ba, bijné kêmen kôl kwôlo dôri gengij sari. Men, béré kwôlo Emen wo ôbi uwôl hen kôba, gel wo ôbi ré li aŋga dôri. Nibay kôba, nini bijn sara mega wo ôbi ré li aŋga dôri. Aŋ ju hôn wo niné kelê kwôlê woŋ benare ré.

Kwôlê woŋ derij kibi

¹³ En ôrij naŋ kwôlê ɣaŋ ré ené kôlem nijba, na nênmê lê bô magtubu to nà kêmen né. ¹⁴ En gey ené erê ô gelem hen ya hen na, naa erê iyêlêri seŋge. ¹⁵ Bi bô jalê wo Emen baa naŋ ju.

Miljém kêmen lêm dosé men, ju lij miljérni pôn pôn kêmen dosé béni men.

Jud

Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jud li hen

Magtubu to Jud na, lijn bij na gawrê ka pôni mera ré, nijba, lijn bij na bay ayê bôô kê. Kwôlo kôlin bô magtubu hende to hen na, gelijn na kwôlo yi bô magtubu to Piyêr to wôôyi hen iyôn (2 Piyêr 2). Magtubu to Jud men, to Piyêr to wôôyi hen a men na, li na kumbul na gawrê ka bay cé kwôlo mène geré wo Krist a kôl na kwôli yinare toj iyôn a tôj hen.

Bêrsé 1-2 hen na, ôbi kôl kwôlo kôl kwôli magtubu hende to hen.

Bêrsé 3-16 hen na, ôbi kurijn uné gawrê ka bay gelére anjan benare ka dôbe yiri bô églis a hen men, ôbi kôl kwôli kwôlo ré sa beré sarji kê. hen a men.

Bêrsé 17-23 hen na, bay ayê bôô ba, ôbi kôlji bi bay ré debu sa têrji a tô ayê bôô woji a.

Bêrsé 24-25 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori na ayê kibi Emen wo pôn nêj hen men, kibi ôbi gôlin na na Jésus Krist hen men.

Magtubu hende to hen kôl na kwôli hal wo habij wo néé wo benare hen men, kwôli lê wo Emen a sa lê na bay ayê bôô hen men, kwôli dé wo bay di bôrji sari a hen men, sa Jésus Krist a hen men, sa Tunu toj hendi bô bôre hen a men (20-21).

Dosé to ôbi liji

1 Nôbi Jud mana wo Jésus Krist men, ena yêni *Jak a men.

En li magtubu hende to hen bij bijné ka Ibarna Emen geyji a uwôgeji a na Jésus Krist a geméji hen hen. ² Bi Emen di bôri jal sarjge a men, bi bérge bô jalê wori men, bi peré wori baa na ken damar a a men.

Bay gelére anjan benare

(2 Piy 2: 1-17)

³ Milnên ka, bôn yi na jeran bi ené lê magtubu bérge gengij sa meré tu gej wo Emen béna nabay kê. hen. Nijba, en bô mega ré na anja dôri wo ené li magtubu hende to hen bi ené dôbij ibiyare bôrjge a a bi kené lij kumbul wô debij geran tô ayê bôô woŋge a. Ayê bôô bi wo hen na, na Emen a bij bijné ka na kari hen têê pôn yôd. ⁴ En kôl hen iyôn, wôsa bijné ka pôni ka harij tini Emen né hen, tôbe yirji perêrjge a na jalê wô belé kwôlo gengij sa beré tu na to Emen wona hen mênê, a bi ciré uwônij geré yij yinare toj iyôn a tôj to bôrji gey hen men, bay ka Jésus Krist wo na ôbi sarna men, Kelma wona a men pôn nêj hen. Kwôli mênê wo yi gengij sa bijné bay ka iyôn-gi hen na, na lij bô magtubu to Emen a ca nij.

⁵ Kwôlo na kelê hen na, ken hôn ca tumô nij, nijba, na hô jebé tô bôrjge sara hôrij. En gey bi kené hôn

mega wo bô wulê wo na tumô hen na, Kelma Emen na sij na kam *Israyêl bô iyére to Ejipt a a, nijba, ôbi mène ka bi bôrji sari a ré hen. ⁶ Men, ken hô erem sa *manê ka derômaran a ka bô néé wo Emen biji hen mega wo ré nêni ani ré tô a dji kini merêrji a hen na, Emen na harêji na ganji musure biji kirij ka dilemne culum a kwôy gemij Wulê wo ôbi a sa jôrij kwôlê sa bijné. ⁷ Men, ken hô erem a sa *Sodôm na *Gwômôr na iyére to mér sarji hen kôba, na liji na mega manê ka derômaran a bay ka hen men. Bay na yij yinare toj iyôn a tôj hen men, bay yij na megêrji imjê men, na megêrji yébé a men. Ôbi a, Emen na ré pôrji biji bô tare to yi na kunu hen. Yi hen iyôn wô gelijn bijné kê anja ré sa sa bay lêre are bay ka iyôn-gi hen.

⁸ Bijné ka bay gelé anjan benare bay ka perêrjge a hen na, jé lêreji na hen iyôn men. Bay kôl Emen né kôlji kwôlê bô pelal a a bay berij tô kôbriji lij têrij na yirji gan men, ka bijné sa dampare to Emen a men, tiirij manê ka derômaran a ka ôrij na hini emê hen a men. ⁹ Misêl wo na ôbi sa manê ka derômaran a hen kôba, na tiiré Jabel hen iyôn né. Wulê wo ôbi na narij na di gengij sa kwogelé *Moyis hen na, ôbi na kôlin Jabel kwôlo habij ré, nijba, ôbi kôli iyôn ba: «Bi Kelma berem mera.» ¹⁰ Bijné bay ka hen na, anja bay hôn tôrji ré kôba, bay tirêji men, bay yi mega tanare to noni to erem kwôlê ré iyôn men, bay

lêrê are iyôn a tòn aṅ are bay ka hen a yé tô mênê woji hen. ¹¹ Bijné bay ka iyôngi hen na, bô emê yi gengijn sarji, wôsa bay ay geré wo Kayen men, doy uné lari liji aṅ bay ge kay mega Balam iyôn men, bay na kwôlê mega kwo Kworé iyôn a men. Aṅ bay mênê môn kwori hen iyôn men. ¹² Kini emê woṅge a tô yêniṅare a na, bay tôbe yirji perêṅge a aṅ gurereṅge. Lê aṅgaji bay ka iyôngi hen na, li aṅ bay erem na sa yirji a mera men, tayre diji sara ré men, bay yi môn yé emen wo kal dô aṅ iyôn men, bay yi môn gurô wo kibi kelanêri a kôba, yêêri naṅ iyôn, kal dôri naṅ hanêri aṅ yi mega ré ma têê wôd iyôn. ¹³ Men, bay yi môn mêw wo dami wo habij iyôn a men. Têriṅ toji yi tu wolé môn kworiṅ wo kam daya sa bi nô iyôn men, bay yi môn têtêṅne to erê si na si na hen iyôn a men. Emen naṅ kini merê woji bô kirij kaṅ dilemne culum a aṅ bay a merê ya kwôy naṅ kwiniji.

¹⁴ Kwo Ênôk wo na kuṅga Adam wo jôgij têê jii na kôl kwôlê gengijn sarji tumô kôl iyôn ba: «Toyéṅge, Kelma a era hen ya naṅ kwônê manê kari ka derômaran a ka yi naṅ jengêrji hen. ¹⁵ Ôbi a era wô jerê kwôlê sa bijné ka sa terare a nà kêmen, a perê bay henê Emen né hen wô kibi aṅga habij kêmen ka bay li hen men, wô kibi kwôlo habij kêmen wo bay kôl gengijn sa Emen hen a men hen.» ¹⁶ Bijné bay ka iyôngi hen na, yirji dôrji ré men, bay bare kwôlê kwôy kwôy men, bay li are kêmen ka bôrji gey hen men, na bay uwôyrê yi men, bay lamê bijné bi bay ré gey kwôlê woji a men.

Tôd toṅ ayê naṅ yêgê maa

¹⁷ Milṅên kaṅê, erméṅge sa kwôlo bay jé ka Kelma wona Jésus Krist na keléṅge ca tumô hen. ¹⁸ Bay na

keléṅge iyôn ba: «Wulê wo sa terare ré baa dá wo ta kerê nij hen na, bijné ka pôni ré seléṅge. Bijné bay ka iyôngi hen hôn Emen né men, bay li aṅga bôrji gey a men.» ¹⁹ Men, na bay a lê aṅa kariṅare ré yi perêṅge a hen men, bay na limé ka doy aṅga bôrji gey hen aṅ Tini Emen naṅ bôrji a. ²⁰ Milṅên kaṅê, kwôṅge kenbay ba, maséṅge bi ken lij naṅ yerṅge aṅ ken dibij tô ayê bôd woṅge wo yi sa Emen a hen men, uwôlêṅge Emen naṅ néé wo Tunu toṅ hendi bô bôrê hen a men.

²¹ Men, déṅge yerṅge yi Emen wo peréṅge hen aṅ ken gemij Kelma wona Jésus Krist woṅ ôbi lê derê bi ré béṅge gelê wo naṅ kwini hen.

²² Beréṅge tu na to bijné ka pôni ka gaanê sa ayê bôd woji a hen men, ²³ ka pôni ba, ken teraji kibi tare a aṅ ken gôlij naṅ ci men. Ka pôni ba, ken bô tu na toji men, ken di tu melênê sa yerṅge a naṅ ci a men wô wo bay maa lê aṅ ka geré kayê. Men, têriṅ toji to yi môn bargay ka *kagem hen kôba, ken hebe ré a men.

Heramê

²⁴ Ayéṅge kibi Emen wo nêmen geméṅge hen aṅ bi kenê herij bô têriṅ a ré hen men, kwo a derê têriṅ toṅge kêmen aṅ, aṅ a ôriṅ naṅ ken ka erê debé tumô kirij ka perangi kari a naṅ yi derê hen a men. ²⁵ Ôbi a na Emen pôn hari men, ôbi a gôlij naṅ na naṅ geré wo Kelma wona Jésus Krist hen men. Bi ayê kibi men, damṅare men, néé a men yi wô sari naṅ kwini. Na hen iyôn ayij tôri ca tumô kwôy kemnêṅ. Aṅ a yé hen iyôn naṅ elê elê kwôy yôd.

*Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Pelal wo jô Ja

Kwôlo kôl kwôli pelal wo jô Ja hen

Ja a na ôbi lê gerjé magtubu hende to nà hen. Ôbi gel are gay gay ka Jésu Krist yêge sarji hen (1: 1-2). Ôbi kôl kwôli anğa ôbi gel kirija Tunu toj hendi bô bôre herbe sari a hen (1: 10). Kirija ôbi lij magtubu hende to hen na, ôbi mô na iyére to derô cér a to bay uwôgere Patmôs hen. Ôbi ge na geré a ré ô meré ya hen wô béré Kwôlo Dôri wo ôbi uwôl hen (1: 9). Wulê bi wo hen na, kelma wo dami wo Rômê gelij tu bay ayê bôd gusij damañ. Ja li magtubu hende to hen bij na églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a wo kemnên ba, na Turki hen. Bay gelij tu bay ayê bôd gusij wôsa bay hôn na Kelma Jésu Krist pôn nêñ hari hen. Perê kirij bay ka habij hen na, Ja li magtubu wô dôbji ibiyare bôrji a gengij sa ayê bôd woji men, dé bôd woji a men. Magtubu tori hende to hen na, na kwôli anğa bô pelal a hen men, ka sarji yêgij biri hen a men. Derê tô are bay ka hen na, i ba dô nañ ermé wori ermé wori. Nijba, mawi kwôlê yi gay mega wo haw hen ba, habrê ré ay joor hari, nijba, Emen sa gagay kenare wori a na, are kêm na bô kôbri a. Añ deré kibri ba, *Krist a ayê joor sa are bay ka hen kêm. Ja ay tô magtubu tori gelij yiri mega wo diré na mana wo Krist wo ji si kamjê hen (1: 1-8). Bô pelal wo tumô bi wo hen na, Jésu Krist kôlij Ja ré li magtubu bij églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a (1: 9 - 3: 22).

Sapitre 4-5 cêgê ba, bay ay Ja ôrij derômarañ a añ pelal kwône jôôri. Men, kôl na kwôli gawrê ka ay kibi Emen nañ kibi Jésu Krist hen men. Kema Kwormo pôl surjére wo jurgem wô bôlij kibi magtubu (6: 1 - 8: 1). Sapitre 8: 2 - 11:19 kôl kwôli burujju to jurgem hen. Sapitre 12: 1 - 13: 18 kôl kwôli tanare to gelij nañ cerew hen nañ to tanare to habij hen. Sapitre 14: 1-20 kôl Kema Kwormo nañ gawrê dubu môj nañ arew pôrbu kibi pôrbu (144 000) ka uwôn gelê hen men, kwôli jerê kwôlê wo manê ka derômarañ kôl kwôli hen a men. Sapitre 15: 1 - 16: 21 kôl kwôli baya gerêngê wo anğaj gelijare gusij ka Emen ka jurgem hen. Sapitre 17: 1 - 20: 10 kôl kwôli mênê wo Babilôn men, kwo tanare to habij to gelij nañ cerew hen men, kwo bay kibi Emen kañ bay benare hen men, kwo mara wo dami wo na Sidan a men hen. Sapitre 21: 1 - 22: 5 kôl kwôli derômarañ nañ terare to kôrbi men, Jérusalêm to kôrbi men. Sapitre 22: 6-21 kôl kwôli deré wo ôbi duu kibi magtubu tori yêgij maa ka toy kwôlo gengij sa anğa a era hen hen men, kôlji kwôlo kwo ji si kamjê kôl hen a men, ôbi kôl iyôn ba: «En era ða hen ya.»

Ermé wo ôbi lê magtubu hende to hen na, na wô dôbji harê bô bay ayê bôd a ré, nijba, na wô dôbji ibiyare bôrji a wô wulê wo kirij ré sa iyêrê. Pelal bi wo hen na, na wô geléji jé lê wo Krist nañ jê sé kamjê wori men, gengij sa wulê wo kemnênji men, kwo kiyay a men.

1 Gelénge anğa Jésu Krist yêge sarji bij bay ayê bôd hen. Emen biri bi ôbi ré yêge sa anğa ré sa sa hen bijji. Na ôbi á, Jésu Krist ré jé mana wori wo derômarañ a yi mana wori Ja a bi ré kôli kwôli are bay ka hen. ² Menba, Ja dôrij bijné kwôli are bay ka kêm ka ôbi gel hen añ kôl ré na kwôlo Emen woñ tiri wo Jésu Krist a yêgê sari. ³ Añ kwôni wo dêñse men, ka toy kwôlo hena kibi Emen a añ lij bô magtubu a añ bi kwôlê sara a men hen na, yirji a sa dôrji. Wôsa wulê wo are bay ka hen a sañ hen na, baa ða nij.

Dosé to Ja lij églis ka jurgem hen

⁴ Na nôbi Ja a lê magtubu hende to hen bij églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a hen lijji dosé. Bi bô derê nañ bô jalê wo Emen wo na Emen wo mô ca tumô men, mô ya añ a sa sa hen nañ kwo tunu to jurgem to debu tumô gagay kenare wori a hen. ⁵ Men, kwo Jésu Krist woñ ôbi derê kwôlê woñ tiri hen a men hen na, bi baa ré ken. Jésu Krist bi wo hen na, ôbi a jê sé kamjê tumô perê bijné ka ma a men, na Kelma woñ sa kilmé ka sa terare a nà kêm men.

Ôbi peréna añ deréna bô têrij a sa kibi kwôbriri wo bij tôn wô sarna hen. ⁶ Añ beléna nana yi gwogelê

kilmé men, bay bê kwôbe a men ka Ibari hen. Bi ayê kibi naŋ néé yi wô sa Jésus Krist kwôy naŋ kwini.

*Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.

⁷ Gelénge, kirija ôbi a hera bô kirij ka geri a hen na, biŋé kêm a geléri naŋ tirji men, ka na cibri naŋ yêêre hen kôba, a geléri a men. Men, tô yê biŋé kêm ka sa terare a nà a sômê wô hera wori bi wo hen. Na tiri a yé na hen iyôŋ. Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.

⁸ Kelma Emen woŋ ôbi néé wo na Emen wo na mô ca, wo mô ya men, a hera ya a men hen na, kôl iyôŋ ba: «Nôbi ena ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men.»

Ja gel dampare to Jésus Krist bô pelal a

⁹ Na nôbi Ja yênenge wo suri wo biŋ pôn naŋ Jésus Krist môŋ kenbay iyôŋ men hen a lê magtubu hende to hen béŋge hen. En gelij gusij men, en bu bôn iyêre môŋ kwonŋe hen iyôŋ a men, wô *emê iyére to Emen. Aŋ nôbi ba, bay buren uwôlen sa iyére to yi derô cér a to bay uwôgeri Patmôs hen wô kibi béré kwôlê wo Emen wo en uwôl béréri hen men, wô kelê wo en kôl Jésus ré dô na kwôlê woŋ tiri hen a men. ¹⁰ *Sa merê ta to na sa to Kelma hen na, Tini Emen têlen naŋ néé wore kirij bay ka hen, menba, en toy tôô kwôni ôm kaŋ ta mega buruŋju iyôŋ. ¹¹ Aŋ tôô hende to hen kôl iyôŋ ba:

«Aŋga já gelé hen na, ju li bô magtubu a tôŋ aŋ ju jén biŋ biŋé ka Emen ka églisnê ka jurgem hen. Ju biŋ églis to Epês men, to Smirn men, to Pêrgam men, to Tiyatir men, to Sardês men, to Piladêlpi men, to Lawdisé a men.»

¹² Kirija en toy tôô hende to hen ôm hen iyôŋ na, en bare ené gelé kwôni wo iyêlen kwôlê hen, menba, en gel na lampa jurgem to bay li naŋ lôr hen men, ¹³ en gel ani gelij naŋ gawra iyôŋ perê lampa hende to hen a. Ôbi dôbe bargay ka yênge kwôy era tôŋ têri a aŋ ha kabrêri naŋ ariŋ woŋ lôr men, ¹⁴ gusiri sari bôre môŋ wôbgê iyôŋ men, gusij tiri eŋné môŋ kôli tare iyôŋ men, ¹⁵ têri jeraŋnê môŋ masure to busu iyôŋ men, tôri ôm môŋ tô kam kaŋ biyé ka dami iyôŋ men, ¹⁶ ôbi bu têtêne jurgem kôbri woŋ gusurô a men, yebere to dii si kibri a men, tiri jeraŋnê môŋ tare toŋ diŋne iyôŋ a men. ¹⁷ Kirija en giili hen iyôŋ na, en kurij tumôri a burug mega temay gawra iyôŋ. Menba, ôbi uwôl kôbri woŋ gusurô san a aŋ kôlen iyôŋ ba:

«Kemna ré, wôsa ena kwo tumô men, kwonŋ gerjé a men. ¹⁸ Ena ôbi merê tu geŋ, na en ma niŋba, haw hen ba, en mô tu geŋ naŋ kunen niŋ. En ôriŋ naŋ néé sa temare a men, sa kirij ka biŋé ka ma môriŋ ya hen a men. ¹⁹ Are bay ka kêm ka ju gel hen men, ka a era hen a men na, li bô magtubu a. ²⁰ Têtêne to jurgem to ju gel kôben woŋ gusurô a hen naŋ lampa to jurgem to bay li naŋ lôr hen a men na, na dôrem tôri ju toy.

Têtêne to jurgem hen na, na *manê ka derômaran a ka jurgem ka Emen diji bô sa églisnê ka jurgem hen men, lampa to jurgem hen na, na églisnê bay ka jurgem hen a men.»

Magtubu to bay jén biŋ églis to Epês

² Ani bay ka gelij naŋ gawra hen hô kôlen iyôŋ ba: «Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aŋ ju jén biŋ mana wo derômaran a wo églis to Epês, kôli iyôŋ ba: «Kwôlo na na, na kwôlo si kibi kwo bu têtêne to jurgem kôbri woŋ gusurô a hen men, ô perê jelgare to erêŋgêre jurgem to bay li naŋ lôr hen.» »

² Ôbi kôl iyôŋ ba:

«En hôn jé lêrem men, merênê wo ju merên sa jé wom bi wo hen a men, ulê bôô wom sara hen a men. Men, en hôn wo bay lê habrê na, jeré gey naŋ ci sara ré men, biŋé ka kôl ciré na bay jé kaŋê hen na, ju kôbe jé lêreji menba, ju hôn wo bay ré na bay benare déŋ iyôŋ. ³ Men, ju gelij gusij aŋ lêŋniŋ tô a wô san kôba, yem ilem sara ré. ⁴ Niŋba, aŋga en kaŋ naŋ ju na, na wôsa ju puren môŋ kwo tumô ré. ⁵ Erem sa jé lêrem wo tumô a aŋ ju gel herê wo ju hô cêgê hen. Iyôŋ ba, haw hen na, ju dí jé lêren wo haw hen baa aŋ ju li kwo tumô hen hôriŋ dí. A hena jeré kaŋ ba, na hera sa derê jelgare toŋ terê lampa tom hen ôrgiŋ. ⁶ Niŋba, aŋga en denem sara na, na wô kaŋê wo ju kaŋ jé lê bay tô Nikwolas mega wo nôbi kôba, en kaŋ hen iyôŋ men.»

⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyiŋ kwôlo Tunu kôliŋ églisnê hen.»

«Kwo ay joor ba, na ayê tôô biri bi ré ôm yê gurô woŋ merê tu geŋ wo mô derô yagê wo Emen a hen.»

Magtubu to bay li jén biŋ églis to Smirn

⁸ Ani bay ka gelij naŋ gawra hen hô kôlen iyôŋ ba: «Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aŋ ju jén biŋ mana wo derômaran a wo églis to Smirn kôli iyôŋ ba: «Na kwôlo si kibi kwo na kwo tumô men, kwonŋ gerjé men, kwo na ma aŋ mô tu geŋ hôriŋ hen.» » ⁹ Ôbi kôl iyôŋ ba:

«En hôn gusij to ju gelij hen men, en hôn nimré tom a men. Hen iyôŋ hari kôba, ju na ôbi uné. Men, en hôn kwôlo habij wo bay kôl gengij sam hen a men. Biŋé bay ka kôl kwôlo habij gengij sam hen na, bay bô yirji mega ciré na Jubnê niŋba, bay na iyéy dapare to Sidan. ¹⁰ Era baa tumô a hen na, já gelij gusij niŋba, ju sun né wôsa Sidan a perê ka pôni perêŋge a hen bê a daŋgay a bi díré séliŋ bôŋge men, bay a gelénge gusij sa môj, niŋba, ju bi bôm san a kwôy ju maŋ dema ené bem jabga woŋ gelê wo naŋ kwini hen tô.»

¹¹ «Kwo maari ré ya ba, bi toyiŋ kwôlo Tunu kôliŋ églisnê hen.»

«Kwo ay joor ba, a maŋ temare toŋ têtê wôô ré niŋ.»

Magtubu to bay jén bijn églis to Pêrgam

¹² Ani bay ka gelijn naŋ gawra hen hô kôlen iyôn ba:
«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aŋ ju jén bijn
mana wo derômaran a wo églis to Pêrgam, na kwôlo si
kibi kwo bu yebere to dami to dii kôbri a hen.» ¹³ Ôbi
kôl iyôn ba:

«En hôn wo kirijn ka jeré môrijn ya hen na, na kirijn ka
Sidan ôm iyére ya. Wôsa wulê wo bay derijn Antipas
woŋ ôbi bôd pôn woŋ ôbi derê kwôlen iyére tonŋe a
kirijn ka Sidan ômijn iyére ya hen kôba, ju bu bôm iyére
dîba, ju kaŋen né. ¹⁴ Nijnba, aŋga en kaŋ naŋ ju na, na
wôsa ju dî bijné ka pôni perêrŋge a hen bijn naŋ ari
gelé ka Balam wo na gelijn Balak gwosoy lamê kam
*Irayêl bi ré ômijn tanare to bay tibijn kamrê hen men,
bi bay ré yijn yijnare toŋ iyôn a tôŋ hen a men. ¹⁵ Bijné
ka pôni perêrŋge a hen kôba, li na mega hen iyôn
men. Wôsa bay bijn naŋ ari gelé ka bay tô Nikwolas gel
hen. ¹⁶ Iyôn ba, haw hen ken dî jé lêreŋge bi wo iyônŋi
hen baa nij, réba na era upêrŋge hen ya sa sêŋ naŋ
bijné bay ka hen naŋ yebere to si keben a hen.»

¹⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyijn kwôlo Tunu kôlijn
églisnê hen.»

«Aŋ kwo ay joor ba, na biri kwô wo bay uwôgeri
*man wo yi kini uwôbêri a hen men, na biri jerew wo
bôri wo hini wo kôbri yi ya hen men. Hini bi wo hen na,
kwôni woŋ ôbi upéri hen a henê mera.»

Magtubu to bay jén bijn églis to Tiyatir

¹⁸ Ani bay ka gelijn naŋ gawra hen hô kôlen iyôn ba:
«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aŋ ju jén bijn
mana wo derômaran a wo églis to Tiyatir, na kwôlo si
kibi Kema Emen wo tiri eŋné mega tare iyôn hen men,
têri jeranê môn musure to busu iyôn hen a men.»
¹⁹ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêmen, peré wo ju puren hen
men, bê wo ju bi bôm san a hen men, lê wo ju li naŋ
bijné hen men, ulê bôd wom a men. Aŋ jé wo ju li haw
hen na, dê kwo na ju li tumô hen. ²⁰ Nijnba, aŋga en
kaŋem na, na wô wo ju dî Jêjabêl to kôl teré na hende
kibi Emen hen lam bay jé kaŋê aŋ bay yijn yijnare toŋ
iyôn a tôŋ men, bay ôm tanare to bay tibijn kamrê hen
a men. ²¹ En dere kirijn dê bi ré dî jé lêre wo iyônŋi bi
wo hen baa, nijba, hende kaŋ belé cêgere bijn jé lêre
wo habijn bi wo hen. ²² Ôbi a, ené dere naŋ ômŋare aŋ
hende naŋ bay bijnare naŋ tu bay ka hen, hena bay ré
dî jé lêreji bi wo hen baa ré men, toy kwôlê keben a ré
a men na, bay a gelijn gusijn daman. ²³ Men, na bé
kamne a ma aŋ églisnê kêmen a henê mega wo ené na
ôbi henê ermé wo gawrê men, aŋga bay ré gey a men.
Aŋ i i kôba, na têbri sa kôbri naŋ jé lêri jé lêri.»

²⁴ «Kwoŋge kenbay ka Tiyatir ka pôni ka ken bijn naŋ
iyore hende to hen sa ari gelé kare kaŋ habijn bay ka

hen ré hen men, ken toy kwôlê wo Sidan wo bay kôl ré
yi naŋ kini uwôbêri hen né a men hen na, na déŋge
ani kani ka néy sarŋge a ré nij. ²⁵ Iyôn ba, ken bi
bôrŋge sa kwôlo na en kelêŋge hen a kwôy jén wo na
heraŋ. ²⁶ Aŋ kwo li aŋga bôn gey hen kwôy ayijn joor
ba, na sa biri tôd bi ré gôlijn sa tô yê bijné ka sa terare a
nâ. Aŋ tôd hende to na biri hen na, na to Iban kôba, na
ben hen iyôn men. ²⁷ Aŋ ôbi a emê sa bijné naŋ celaŋ
woŋ musure men, bay a téji mega wo bay sêŋ baŋê ti
hen iyôn men. ²⁸ Kwôni bi wo hen na, na biri telabo.»

²⁹ «Kwo maari ya ba, toyijn kwôlo Tunu kôlijn églisnê
hen.»

Magtubu to bay jén bijn églis to Sardês

3 Ani bay ka gelijn naŋ gawra hen hô kôlen iyôn ba:
«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aŋ ju jén bijn
mana wo derômaran a wo églis to Sardês kôli iyôn ba,
kwôlo nâ ná, na kwôlo si kibi kwo ôrijn naŋ tunu to ju-
rgem to li jé bijn Emen hen men, ôrijn naŋ têbêŋne to
jurgem tôri a a men hen.» Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêmen. Bijné ba, kôl yaŋ ba, jeré mô
hen na tu geŋ, nijba, ju na temay gawra. ² Ka tum aŋ
aŋ ju naŋ aŋga yi kôm a hen wô wo bay maa ma yôd.
Wôsa en gel wo jé lêrem sél deŋa deŋa tu Emen wupê
a ré. ³ Bi bôm jebem sa kwôlo na ju toy tumô aŋ na ju
bi bôm sara hen. Di tô têrijn lêrem baa aŋ ju bi kwôlê
sa kwôlo na ju toy a hen. A hen a jeré ka tum aŋ ré ba,
na sé sam a mega ôbi gemsare iyôn aŋ sa hende to na
saŋ hen na, kwoni a henê ré. ⁴ Iyôn hari kôba, bijné ka
pôni perêrŋge a Sardês a hen na, bay dî bargay kaji
*kagem né. Bay a tôbê bargay kaji ka bôderê bay ka
hen aŋ bay a erê naŋ en wôsa bay nêmen. ⁵ Kwo ay joor
ba, na biri bargay ka bôri terij men, na mênê hini bô
magtubu toŋ merê tu geŋ hen né a men. Na ôrijn naŋ
dî tumô Iban a men, tumô manê kari a men aŋ na kôli
iyôn ba: «Kwo nâ ná, na kuŋê.»

⁶ «Kwo maari ya ba, bi toyijn kwôlo Tunu kôlijn églisnê
hen.»

Magtubu to bay jén bijn églis to Piladêlpi

⁷ Ani bay ka gelijn naŋ gawra hen hô kôlen iyôn ba:
«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aŋ ju jén bijn
mana wo derômaran a wo églis to Piladêlpi kôli iyôn
ba, na kwôlo si kibi kwo hena ligi Emen a aŋ kôl kwôlê
woŋ benare ré hen men, na kwo bu aŋgaŋ belê kibi
iyére ka kelma Dabid kôbri a hen men, na kwo bôl kibi
iyére ba, kwôni a nêmen legé hôrijn ré hen men, kwo
lege ba, kwôni a nêmen belê ré hen a men.» ⁸ Ôbi kôl
iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêmen. Wôsa en hôn némen dê hari,
nijba, ju bi kwôlê sa kwôlê wupê a men, ju dî bôm pôn
san a a men dîba, ju kaŋen ré. Haw hen en bôl kibi
iyére bem aŋ kwôni a nêmen legé hôrijn ré. ⁹ Gel, aŋga

na lê naŋ bay tô Sidan bay a na: bay kôl kibriji a ciré na Jubnê, niŋba, bay na Jubnê ré a men, bay kôl na kwôlê woŋ benare déŋ iyôn. Na biji bi bay a era sa dêm tijare dema bay ré henê wo ené geyem. ¹⁰ Wôsa ju bi kwôlê sa kwôlo na en kôlem jeré dube sa têm a hen. Mega ôbi wo ju li hen iyôn na, nôbi kôba, na gemem bô gusij to a sa lê biŋé hen, wôsa na gusij hende to hen a sa derê tu kwôni ré men, na gusij to a sa sélé gawrê pôn pôn kêm men. ¹¹ Baa da wo na hera niŋ hen na, ju bu aŋga ju ôriŋ hen dô wô wo kwôni maa lamem aŋ já baa upé sa kôbi wom wo gengij sa ayê joor wom bi wo hen. ¹² Kwo ay joor ba, na biri a yé môn gurô ala wo *iyéy Emen to Emen wupê iyôn aŋ bay a erê aŋé ré kwôy niŋ. Na dé hini Emen wupê sarji a men, na dé hini iyére to Emen wupê sari a a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalêm to kôrbi hende to hena na derômaran a to Emen a jor. Men na dé henen wo kôrbi sari a a men.»

¹³ «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églisnê hen.»

Magtubu to bay jép bij églis to Lawdisé

¹⁴ Ani bay ka gelij naŋ gawra hen hô kôlen iyôn ba: «Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aŋ ju jép bij mana wo derômaran a wo églis to Lawdisé kôli iyôn ba, na kwôlo si kibi woŋ tiri hen men, ôbi derê kwôlê woŋ tiri woŋ ôbi bôpôn hen men, ôbi na tô ari dé ka Emen ka gay gay hen kêm a men.» ¹⁵ Ôbi kôl iyôn ba: «En hôn jé lêrem kêm. En hôn wo jeré li jé wupê naŋ bôm pôn né. Wôsa jé wom jal ré men, uwoy ré a men aŋ yi lim lim iyôn mera. A hena ré jeré jal ba, ré derê men, jeré uwoy kôba, ré derê a men. ¹⁶ Mega wo ju jal ré men, ju uwoy ré a men, aŋ ju yi lim lim hen na, na tebem aŋ. ¹⁷ Wôsa ju erem mega wo jeré na ôbi upé wo dami men, doy ani kani ré lêm ré a men, niŋba, ju hôn wô nimré to ré ta derem hen iyôn ré kwôy. Nimré lêm men, ju ô tôm seŋge men, tum tij a men. ¹⁸ Dén bi na gelem aŋgan lê: kel lôr woŋ kij kôben a bi ju yij ôbi upé woŋ tiri bi men, ju kel bargay ka bôri bi ju têlij yem wô tayre to ju ô yem seŋge hen men, ju kel aŋgan ulê tu a bi ju uwôl tum a aŋ bi ju gelij kirij dô hôriŋ. ¹⁹ Wôsa nôbi na, kwôni wo en geyri ba, en hali men, en geli tu melênê a men. Iyôn ba, haw hen na, ju bi yem gwam men, ju dí ermé wom wo iyôŋgi hen baa niŋ a men. ²⁰ Gel, en debu kibi geré en di kermij, a hena kwôni ré toy tôn aŋa ré bôl kibi kermij ben na, na sé bô iyére tori a aŋ nôbi naŋ dí niŋa emê are pôn. ²¹ Kwo ay joor ba, na biri bi mô naŋ en sa gagay kenare wupê mega wo nôbi en ayij joor aŋ en môriŋ naŋ Iban sa gagay kenare wori a hen iyôn men.»

²² «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églisnê hen.»

Kibi geré wo derômaran bôlij

⁴ Cêgi kwôlê bi wo Tunu kôlij églisnê hen iyôn niŋ, menba, en gel kibi geré bôlij derômaran a. Aŋ en toy tôd gawra wo na kôlen kwôlê tumô niŋ hen.

Na tôd to na ôm môn buruŋju iyôn hen. Tôd hende to hen kôl iyôn ba: «Daya ta nà aŋ na gelem aŋga a era hen.»

² Kirij bay ka hen na, Tunu era lew sa têlen ta menba, en gel gagay kenare wo derômaran a aŋ kwôni mô sara. ³ Tu kwôni bi wo hen jeranê môn jerew wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sarduwan men hen. Men, môbre to jeranê môn jerew iyôn hen kôba, yi mér gagay kenare bi wo hen. ⁴ Gagay tôre wôd kibi pôrbu mô mér gagay kenare bi wo hen. Gagay bi wo tôre wôd kibi pôrbu hen na, surŋê mô sara pôn pôn kêm. Surŋê bay ka hen na, tôbe bargay ka bôri naŋ jabga kenare kwo bay li naŋ lôr hen sarji a a men. ⁵ Gagay kenare bi wo mô derôre a hen na, emen wulaŋ ya men, ôn ya men, tôd gawrê ôm ya men, tay tô deŋere jurgem berare kirij tumôri a a men. Tay tô deŋere hende to jurgem hen na, na tunu to jurgem to li jé bij Emen hen. ⁶ Tumô gagay kenare bi wo hen na, kirij en bey bey môn kami cér iyôn men, sél kalala môn gaasa iyôn a men.

Men, are pôrbu ka mô tu geŋ ka tirji tumôrji a men, cêgeriji a men hen debu mér gagay kenare bi wo derôre a hen a men. ⁷ Ari dé Emen bay ka hen na, kwo tumô gelij môn kwo iyôn men, kwo wôdoyi gelij né ke-ma kelba iyôn men, kwo subi tirji gelij né tu gawra iyôn men, kwo pôrbi gelij né keré wo uwôŋge hen iyôn a men. ⁸ Ari dé Emen bay ka pôrbu ka mô tu geŋ hen na, mesérji na jii jii kêm men, tirji gôr yirji kêm men, mesérji a men. Bay ay kibi Emen yoyre men, tu tare a men kôl iyôn ba:

«Kelma Emen, ju na kwo yi naŋ jeŋgêri, kwo yi naŋ jeŋgêri, kwo yi naŋ jeŋgêri, wo gôlij sa are kêm.

Ju na kwo mô ca tumô, ju mô ya, aŋ a hera tô hen a men.»

⁹ Ari déri bay ka hen ay kibi kwo mô sa gagay kenare a aŋ mô naŋ kwini hen men, heramiri men, kôl kwôli damŋare tori men, lijni dosé a men hen. ¹⁰ Men, kirijna ari déri bay ka hen ay kibri hen iyôn na, surŋê ka tôre wôd kibi pôrbu hen kôba, cubu gubarji tumô kwo mô sa gagay kenare a aŋ mô naŋ kwini hen aŋ tibri men, tô jabga kenare woji bi wo hen bi tumôri a a men. Aŋ bay kôl iyôn ba:

¹¹ «Kelma woni, Emen woni,

Ju nêmen wo biŋé ré heramem men, ré gel damŋare tom men,

jôbi pôn nêŋ a na ôbi ibé iyêrê.

Wôsa jôbi a dé are bay ka kêm hen men, jôbi a geyé bi bay ré yi ya hen a men.»

Magtubu to bay serij kebre kirij jurgem hen naj Kema Kwormo

5 Menba, en gel magtubu to lêgerij to are lij si bôô men, si cêgê a men hen kôbi gusurô wo kwo mô sa gagay kenare a hen. Magtubu hende to hen na, bay serij kebre kirij jurgem. ² Menba, en hô gel *mana wo derômaraj a woñ ôbi gôlij sa kirij kôl naj tôri to dami kôl iyôñ ba:

«I a nê mê pelê serjê magtubu hende to jurgem hen aj dêñsij anja yi bô a hen ba?»

³ Kwôni naj, kwôni ré na kwo derômaraj a, kwo sa terare a, kwo tô terare a kôba, a nê mê pelê kibi magtubu hende to hen aj gelij anja bô hen né. ⁴ Menba, en kurij a sa sômê damañ wô najê wo kwôni naj wo ré pôl kibi magtubu hende to hen aj ré gelij anja bô a hen. ⁵ Menba, perê surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen na, kwo pôni kôlen iyôñ ba:

«Sôm né, gel kwo wo hena tô yê wo Juda a dëbu na ya ôbi na tô môñ wo kelma Dabid, ôbi na kwo gôlij sa are kêm, ôbi a nê mê pelê kibi magtubu hende to jurgem hen aj gelij anja yi bô a.»

⁶ Menba, en gel Kema Kwormo dëbu ta da naj gagay bi wo hen. Aj surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen naj ari dê Emen ka pôrbu ka mô tu geñ hen mééri ta. Kema Kwormo bi wo hen na, gelij né bay na ré wali duu bij kwôbe iyôñ. Kema Kwormo bi wo hen na, timjéri jurgem men, tiri kôba, jurgem a men. Tiri hende to jurgem hen na, na tunu to Emen to jurgem to ôbi jére gôrij kirij kêm sa terare a nà hen. ⁷ Kema Kwormo bi wo hen dôra da ligi kwo mô sa gagay kenare a hen wô engé magtubu to yi kôbri woñ gusurô a hen.

⁸ Kirija ôbi enge magtubu hende to hen iyôñ menba, ari dé Emen ka pôrbu hen naj surjê tôre wôô kibi pôrbu hen cubu gubarji tôn tumôri a. Aj i i ba, ôrij naj jêngê kôbri a men, parja wo bay li naj lôr wo bay bi gesamne wôn bôri ta hen a men. Gesamne hende to hen na, na uwôlê wo bijé ka Emen uwôli hen. ⁹ Bay kebe kurôñ wo kôrbi ôm iyôñ ba:

«Ju nê mê engé magtubu hende to hen men, ju nê mê belê kebre wo serij hen a men.

Wôsa bay na derem aj ju têbe sa tô yê bijé ka gay gay naj tô môñ wo gay gay naj kibi yê bijé ka gay gay a men naj kwôbrem aj haw hen bay na ka Emen.

¹⁰ Ju liji lij bijé kam ka jôbi a na Kelma woji men, ju liji bi bay yi kilmé men, bay bê kwôbe ka Emen wona a men.

Men bay a emê sa bijé ka sa terare a nà kêm a men.»

¹¹ Men, en hô gel *manê ka derômaraj a ka kwôni nê mê dêñsê ré hen. Bay méere sa gagay kenare ta naj ari dé Emen ka pôrbu hen naj surjê ka tôre wôô kibi

pôrbu a men kebeji kurôñ. ¹² Bay kebe kurôñ naj tôrji to dami kan a ta ôm iyôñ ba:

«Kema Kwormo wo bay na diiri hen na, na ôbi ibé iyêrê men, ôbi ari upé men, na ôbi tu melênê wo gôlij sa kirij men, na ôbi néé men, ôbi nê mê wo bijé ré gel damjare tori men, bay ré herameri men, bay ré ay kibri a men.»

¹³ Men, en toy tôô ari dé Emen kêm ka derômaraj a men, ka sa terare a na naj ka tô terare a naj ka bô cér a a men kêm kebeji kurôñ ôm iyôñ ba:

«Na ayênge kibi kwo mô sa gagay kenare a hen naj Kema Kwormo bi wo hen a men.

Bi ayê kibi naj damjare naj heramê naj néé yi wô sarji kwôy naj kwini.»

¹⁴ Ari dé Emen ka pôrbu hen uwôlji sara kôl iyôñ ba: «*Amên, bi yi gelij hen iyôñ.» Men surjê kôba cubu gubarji tôn tumôrji a aj tibiji.

Kema Kwormo pôl serjê magtubu to jii hen

6 Men, en gel Kema Kwormo ay tô belê kibi magtubu to bay serij kebre kirij jurgem hen. Ôbi bôl serjêre wo tumô menba, ari dé Emen ka pôrbu hen na, en toy tôô kwo pôni ôm môñ enê emen iyôñ kôl iyôñ ba: «Era!» ² Kirija en bô menba, en gel henda wo bôri aj gawra wo mô sara hen na, bu dêsê kôbri a men, bay dôbri jabga woñ ayê joor sari a a men. Ôbi na bôy kumbul aj ô na wô biyê kumbul a sôñ.

³ Kema Kwormo bi wo hen hô bôl serjêre wo wôôyi menba, en toy tôô kwo wôôyi kôl iyôñ ba: «Era!» ⁴ Menba, henda wo ðangji soo. Henda bi wo hen na sêy peñ. Aj kwo mô sara hen na, bay biri tôô bi ré era sa li kumbul sa terare a nà aj bi bijé ré derij yirji men, bay biri yebere to dami kôbri a a men.

⁵ Kirija ôbi bôl serjêre wo subi menba, en toy tôô kwo subi kôl iyôñ ba: «Era!» Menba, en gel henda wo hendi soo aj kwo mô sara hen, bu anjan jé are kôbri a. ⁶ En toy tôô ani ôm môñ tô gawra iyôñ perê ari dé Emen ka pôrbu hen, kôl iyôñ ba: «Gursu to kwôni lij jé sa pôn ba, nê mê na comlé risi pôn mera, a hena ré na mêre ba, na comlé subu. Kwo weñ naj kami tijador ba, ju hebeji ré.»

⁷ Ôbi bôl serjêre wo pôrbi menba, en toy tôô ari dé Emen ka pôrbu hen kwo pôrbi kôl iyôñ ba: «Era!»

⁸ Menba, en gel henda wo mulay soo aj kwo mô sara hen na, hini na temare aj sa iyé temare ô tôri a a men. Bay jô kwa kirij sa terare a nà aj biji tôô bi bay ré derij bijé ya. Bay a derji naj yebere men, kurôñ men, ka a maj temay ômpare men, ka pôni tanare to noni a derji a men.

⁹ Kema Kwormo bi wo hen bôl serjêre wo bayi menba, en gel tini bijé ka bay na derji wô kwôlo Emen wo

bay na dô bijî bijî hen kini bê kwôbe a. ¹⁰ Bijî bay ka bay na derji wô kwôlo Emen hen na, kôl nañ tôrji to dami kañ a ta kôl iyôn ba: «Kelma woni, ju na ôbi bô bôre men, ju na ôbi kelê tu kwôlê a men, bijî ka na deréni hen ba, kirijî yôn a jerê jerê kwôlê sarji a wô geñeni ba?» ¹¹ Menba, bay tôbeji bargay ka bôri añ bay kôlji iyôn ba: «Ulênge bôrnge, wôsa kena kêm ré tô men, megêrnge bay jé nañ yênrnge ka bi bôrji sa Emen a hen na, bay a deréji mega wo bay na derênge hen iyôn dem aña ôbi ré sa jerê kwôlê tô.»

¹² Kirijî en gel Kema Kwormo bi wo hen bôl serjêre wo jii hen menba, sa terare yebagijn men, tare bilijn hende mega bargay kañ mimé iyôn men, geserê bilijn sê môñ kwôbe iyôn a men. ¹³ Têbêrne herijn môñ yê tângore to néy to kal lere iyôn. ¹⁴ Men, derômarañ a nañê môñ wo bay lêgerijn magtubu iyôn men, kirijn ka karijn derô cér a hen nañ men, keram kôba, nañ kini merêri wo cay a hen a men. ¹⁵ Kilmé men, bijî ka damné men, bay sa asgarjê men, bay uné men, bay néé men, limé nañ bay iyére a men kêm ô uwôbê bô uwormo keram a men, perê keram a a men. ¹⁶ Bay kêm sôm añ kôljin keram iyôn ba: «Herijn sarni a añ ju uwôbêni añ bi kwo mô sa gagay kenare hen ré geléni ré men, bi uwonje wo Kema Kwormo ré sa sarni a ré a men. ¹⁷ Wôsa wulêri sa wo bay a gelé uwonje woji nij, hen ba, i a nême debé ta tumôrji a ba?»

Mana wo derômarañ talijn bijî ka Emen are bisijniji a men, anja a sa sa bijî ka Emen a men

7 Cêgi are bay ka en gel hen na, en hô gel manê ka derômarañ ka pôrbu ka debe añê terare a kini pôrbu hen. Bay jôrijî kal wo kirijn pôrbu hen geré sa terare a nà men, sa cér a men, sa gurô a men. ² Menba, en hô gel *mana wo derômarañ a wo pôni so si tô emen iyôn añ buro anjañ talê ka Emen woñ ôbi merê tu geñ hen kôbri a. Menba, ôbi uwôge *manê ka derômarañ a ka Emen ka pôrbu ka ôbi na bijî néé ré mênijn terare men, kam a men hen kañ a ta kôl iyôn ba: ³ «Terare nañ kam nañ gurô ka bay béngge néé bi kené mênji hen na, lênggiji ani ré tô kwôy wo nijî talijn are bisijn manê ka Emen wona kerê dem.» ⁴ Menba, en toy bay jôren kwônê manê ka Emen ka bay tal are bisijniji a hen. Bijî bay ka hen na, na dubu arew nañ dubu tôre pôrbu kibi pôrbu (144 000) kañ kam *Israyêl ka tô môñ wo môj kibi wôd hen (12).

⁵ Tô môñ wo Juda na, bijî dubu môj kibi wôd a bay ré talji are bisijniji a men, tô môñ wo Rubên na, bijî dubu môj kibi wôd a bay ré talji are bisijniji a men, tô môñ wo Gad na, bijî dubu môj kibi wôd men, ⁶ tô môñ wo Asêr na, bijî dubu môj kibi wôd men, tô môñ wo Nêptali na, bijî dubu môj kibi wôd men, tô môñ wo Manasé na, bijî dubu môj kibi wôd men,

⁷ tô môñ wo Siméjôn na, bijî dubu môj kibi wôd men, tô môñ wo *Lébi na, bijî dubu môj kibi wôd men, tô môñ wo Isakar na, bijî dubu môj kibi wôd men, ⁸ tô môñ wo Jabulôn na, bijî dubu môj kibi wôd men, tô môñ wo Josêp na, bijî dubu môj kibi wôd men, tô môñ wo Bêjamin na, bijî dubu môj kibi wôd men. Na kwônê gawrê ka tô môñ wo môj kibi wôd hen a bay ré talji are bisijniji a.

Kwônê bijî ka Emen ka gay gay ka dañ a tumôri a

⁹ En hô bô kirijn menba, en gel kwônê bijî ka kwônê nême dênsêji kerê ré ka hena tô yê wo gay gay a men, tô môñ wo gay gay men, kibi yê wo gay gay a a men debiji tumô gagay kenare wo Emen a men, tumô Kema Kwormo a men nañ bargay ka bôri ka yêgnê yirji a men, nañ demañ gare a kôbriji a a men. ¹⁰ Bijî bay ka hen iyêl kwôlê kañ a ta kôl iyôn ba:

«Gelê na kôbi Emen wona wo mô sa gagay kenare wori a hen men, na kôbi Kema Kwormo a men.»

¹¹ Men, manê ka derômarañ a kêm debu méer gagay kenare men, surjê men, are dé Emen ka pôrbu hen a men, manê ka derômarañ a bay ka hen herijn añ diji kuniji tôñ tumô gagay kenare a añ tibiji Emen. ¹² Bay kôl iyôn ba:

«Na tiri! bi ayê kibi men, heramê men, tu melênê men,

dosé men, damjare men, ibé iyêrê men, néé a men hen na,

bay kêm na ka Emen wona wo mô nañ elêri elêri nañ kwini hen.

*Amên, bi yi gelijn hen iyôn.»

¹³ Menba, suri wo pôni perê megêri a engeren iyôn ba: «Bijî bay ka tôbe bargay ka bôri ka yêgnê hen ba, na ka yôn ba? Men bay hena yôn ba?» ¹⁴ Menba, en uwôli sara iyôn ba: «Kelma, nôbi en hônji ré, nijba, jôbi ju hônji kêm.» Menba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Na bijî ka soji perê anjañ tu na a añ bay pel bargay kaji nañ kwôbri Kema Kwormo añ sél dañ dañ, ¹⁵ na ôbi a, bay ré debijn tumô gagay kenare wo Emen a añ bay ay kibri tu tare nañ yoyre bô iyére tori a hen. Añ Emen wo mô sa gagay kenare wori hen gemji dô bô iyére tori a, ¹⁶ añ kurôn a liji ré men, kam a diji ré men, tare a jibéji ré men, kirijn ka uwoy kani a uwoyji ré a men †. ¹⁷ Wôsa Kema Kwormo wo debu da nañ gagay kenare a hen a abêji añ a ôrijî nañ ci kibi kam ka ge yôd díba, a hayê ré hen men. Emen a merê cémé tirji a pêt pêt a men ††.»

† 7: 16 Esay 49: 10 †† 7: 17 Kurôn kibé 23: 2, Esay 25: 8

Kema Kwormo bôl sernére wo jurgem wo na gernére nij hen

8 Kirija Kema Kwormo bôl sernére wo jurgem wo na gernére nij hen na, kirij wôm sidiñ derômarañ a duu sa kôbi. ² Menba, en gel *manê ka derômarañ a ka jurgem ka débré tumô Emen a hen, menba, bay céji burunju pôn pôn kêm.

³ Men, en hô gel *mana wo derômarañ a wo ðanji wo bu parña woñ lôr wo bay gusiliriñ gesamne bô a hen kôbri a añ erañ sa ðebij ða kwa kini bê kwôbe a. Men, bay biri ider damañ bi ré ðay nañ uwôlê wo bijné ka Emen añ bi ré gusul a kini bê kwôbe kañ lôr hen tumô gagay kenare wo Emen a. ⁴ Añ gusô ider bi wo hen nañ uwôlê wo bijné ka Emen hen, hena kôbi mana wo derômarañ a bi wo hen ô kwôy tumô Emen a. ⁵ Kirija mana wo derômarañ a gusul are bay ka hen kô nij na, ôbi ay parña woñ lôr bi wo hen añ dôriñ disiri tare to kini bê kwôbe a hen wôn ta añ ula sa terare a nà. Menba, emen ôñ men, emen wulañ men, tôô gawré ôñ men, sa terare yebagiñ a men.

Kwôli burunju ka jii ka tumô ka bay ibe hen

⁶ Menba, manê ka derômarañ a ka jurgem ka bay ré céji burunju pôn pôn hen ñan yirji wô ibére.

⁷ Kirija mana wo derômarañ a wo tumô ibe burunju tori menba, garmê nañ tare nañ kwôbe pôliñ ta añ uwôsij sa terare a nà. Añ sa terare sodiriñ kirij subu añ kware wo pôni uwoñ nañ gurô wo mô ya hen men, kalmê ka geñ ka yi ya hen kôba, uwoñ a men.

⁸ Kirija mana wo derômarañ a wo jôgij wôô ibe burunju tori menba, bay ay ani dami môñ keram iyôñ wo enge tare añ bay nôgaji ula bô kam cér wo sa terare a nà kêm menba, kam cér bay ka hen sodiriñ kirij subu añ kwari wo pôni bilij kwôbe. ⁹ Menba, aña kwa bi wo subi hen bilij kwôbe hen ma kêm men, bato to yi kwa bi wo hen a kôba, mène kêm a men.

¹⁰ Kirija mana wo derômarañ a wo jôgij subu ibe burunju tori menba, têtêñne to dami to enge môñ tare iyôñ ðerañ ta kurij kwa kam cér ka subi nañ sa hanê kam a. ¹¹ Têtêñne hende to hen hene ôñ: aña ða aña. Añ hende li añ kwa kam ka subi hen bilij ða añ bijné kwône ka yi kam bay ka hen na, ma ma.

¹² Kirija mana wo derômarañ a wo jôgij pôrbu ibe burunju tori menba, kwa tare to subi nañ kwa geserê wo subi bilij hende culum men, kwa têtêñne to subi kêm kôba, bilij hende a men. Li añ tu tare ba, kwa kirij ka subi ka pôni hende men, kwa ka pôni ka subi berare men, yoyre kôba, kwa kirij ka subi ka pôni berare men, kwarji wo wo subi wo pôni hende men.

¹³ En bô kirij menba, en hô gel keré uwôñge kelañ ta añ kôl nañ tôri to dami kôl iyôñ ba: «Bô emê, bô emê, bô emê, kirija manê ka derômarañ a ka baa subu hen

a ibé burunju toji na, bô emê a lê bijné ka sa terare a nà damañ.»

9 Mana wo derômarañ wo bayi ibe burunju tori menba, en gel têtêñne hena derômarañ a kurij sa terare a. Menba, bay bore lakêêlê kañ belê kibi iyom wo ðogi hen kôbere a. ² Kirija têtêñne hende to hen bôl kibi iyom wo ðogi bi wo hen menba, gusô so tugugu añ bu tu tare añ li kirij yi ðugum. ³ Menba, kuu so polij nañ gusô bi wo hen añ gôr sa terare kêm. Añ kuu bi wo hen na, bay biri bi kirija ré jubum ba, bi ré lêm môñ kwo tigre iyôñ. ⁴ Men, bay kôlji ré mène kalmê né men, maa gurô ré a men, nijba, ré cubu na bijné ka añañ talê ka Emen nañ bisinji a hen ði. ⁵ Bay ay tôrji bijné kuu bi wo ré gelij tu bijné bay ka añañ talê ka Emen nañ kibi bisinji a hen gusij kwôy geserê bay, nijba, deré a bay ré ðerji ré. Gusij hende to hen na yi môñ lê wo tigre lij gawré iyôñ. ⁶ Wulê bi wo hen na, bijné a wogé temare ré ðerji nijba, bay a upére ré men, bay a geyé bi temare ré ðerji nijba, hende a geré añ.

⁷ Kuu bi wo hen na, gelij nañ yêndê ka bay ðay lij kumbul iyôñ. Añ ani tôbij sa kuu bi wo hen a môñ jabga woñ lôr iyôñ men, tirji yi môñ tu gawré iyôñ men, ⁸ gusiri sarji yi môñ to yébé iyôñ men, kañniji gelij môñ kañ kwo iyôñ men, ⁹ bay tôbe ani kabrêri a môñ *bargay kañ kumbul ka bay li nañ musure iyôñ men, meserêrji ôñ môñ né pus kañ kumbul ka kwôni ka yêndê wu gerij iyôñ men, ¹⁰ esijniji yi môñ kwo tigre iyôñ men, cubu bijné môñ kwo tigre bi wo hen men. Na esijniji bi wo hen a na néérji wo bay a cibij bijné kwôy geserê bay hen. ¹¹ Kuu bi wo hen na, kelmari na mana wo habij woñ ôbi sa iyom wo ðogi bi wo hen hen. Mana wo habij bi wo hen na, nañ kibi hébre ba bay uwôgeri «Abadôn» men, nañ kibi grêk ba bay uwôgeri «Apoliyôn» men. Hini bi wo hen bôri na: «Ôbi mênê kirij.»

¹² Gusij to tumô na di jô nij añ baa wôô wo a era ya a.

¹³ Kirija en toy mana wo jii ibe burunju tori hen iyôñ menba, en toy tôô ôñ tibi kini bê kwôbe wo pôrbu wo bay li nañ lôr wo yi tumô Emen a hen. ¹⁴ Gawra bi wo hen kôlij mana wo jii hen iyôñ ba: «Busur manê ka pôrbu ka bay na harêji kibi cér wo dami wo bay uwôgeri Eprat hen ju biji ta.» ¹⁵ Menba, bay busur manê bay ka pôrbu ka bay ré kôl kwôliji hen, biji ta bi bay ré ô ðeré bijné ka bay soderé kini subu hen kwarji wo pôn. Wôsa na manê ka bay na ðiji ré duu bijné hen iyôñ gengij sa elê bi wo hen men, geserêri bi wo hen men, wulêri bi wo hen men tayriri hende to hen a men. ¹⁶ Men en hô gel asgarñê kwône ðay sa yêndê eraji bay kwône gôlij ðeñsê. En toy wo bay ré na milijôn arew wôô. ¹⁷ Pelal wupê bi wo jôren hen na, en gel yêndê nañ bay ðayêrji. Bay ðayêrji bay ka hen tôbe bargay kañ kumbul ka enné mega tare iyôñ men, hen-

du mursul mega wanne iyôn men, sêê mega deseré tare iyôn a men soji san a. Yêndê bay ka hen na, sarji gilij na sa kwojê iyôn men, tare men, gusô men, puder to bô gusij bunu to lurij hen a men so kibriji a.

¹⁸ Tare na gusô na puder to bô gusij bunu a ka so kibi yêndê bay ka hen, na anja ômi ka bay deré kwa bijé ka kirij pôn ka bay sodéré kirij subu hen.

¹⁹ Yêndê bay ka hen na, esijniji na kibriji a na nérji. Wôsa esijniji bi wo hen na, gelij né kalaw iyôn. Esijniji bi wo hen sari ya, an na sa kibri ôbi a bay ré derij bijé hen.

²⁰ Tô bijé ka baa ka anja ômi bay ka hen derji ré hen na, ôbi wo bay gel megêrji ma hen kôba, bay di tô tibé kamrê kaji baa ré men, bay di tô tibé tunu to habij hen baa ré men, bay di tô tibé kamrê kaji ka bay ige na lôn men, na lari wo bay uwôgiri arja men burônj hen men, na bay albe keram na gurô hen a men na, bay di tôrji baa ré kwôy. Kamrê kaji bay ka hen na, gel kirij ré men, toy kwôlê ré men, ô ta ré a men †.

²¹ Bijé bay ka hen na, di tô deré megêrji baa ré men, di tô misére toji baa ré men, di tô yijare toji toj iyôn a tôj hen baa ré men, di tô gemsare toji baa ré a men.

Kwôlo gengij sa môni magtubu to mana wo derômaran a bu kôbri a hen

10 Cêgi are bay ka hen menba, en gel mana wo derômaran a wo danji wo gôlij sa kirij hen hena derômaran era sa terare a na. Kirij ka geri mééri ta men, môbre yi mér sari mega jabga iyôn men, tiri jerañné môn tare to tay iyôn men, têri gelij môn kôli tare iyôn a men. ² Ôbi bu môni magtubu to bôlij a kôbri a men, di têri toj gusurô bô cér wo dami a men, toj maa sa terare a men. ³ Men, ôbi iyêl kwôlê na tôri to dami ka a ta om môn sômê kwo iyôn. Kirij ôbi iyêl ka a ta hen iyôn menba, en toy emen ône têê jurgem. ⁴ Kirij enê emen wo têê jurgem hen kô nij menba, en gey wo ené lê kwôli bô magtubu a menba, en toy tô kwôni om derômaran a kôlen iyôn ba: «Kwôlo enê emen bi wo hen kôl hen na, ju li kwôli bô magtubu a ré men, yêge sari bij kwôni ré a men.»

⁵ Menba, mana wo derômaran a bi wo ené geli ré di têri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen ay kôbri wo gusurô ta si derômaran, ⁶ an dusu yiri na hini Emen wo ôbi merê na kwini wo di derômaran men, sa terare men, cér a men na anja kêm ka yi bôrji a hen a men kôl iyôn ba:

«Are bay ka hen a sa haw hen a men díba, a yé dé dé a sôn ré nij.» ⁷ Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Kirij mana wo jôgij jurgem a ibé burunju tori na: Emen a deré kibi gengé wori wo na yi na kini uwôbêri wo ôbi na kôlij bay jé kari ka bay kibri hen iyôn.»

† 9: 20 Détéronôm 4: 28, Kurôn kibé 115: 4-7, Kurôn kibé 135: 15-17

⁸ Tô kwôni wo ené toy om derômaran a hen hô kôlen iyôn ba:

«Ô engé môni magtubu to bôlij to yi kôbi mana wo di têri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen.»

⁹ Menba, en ô ligi mana bi wo hen an en engereri ré ben môni magtubu hende to hen. Menba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Enge ju om. Hende a uyê kem a mega timne iyôn nijba, kirij bij bôom menba, a payrê dengôm.»

¹⁰ Menba, kirij en enge magtubu hende to hen kôbri a om menba, hende uyê keben a mega timne iyôn nijba, kirij bij bôn a na, payrê dengôm na danêre.

¹¹ Menba, bay hô kôlen a kôl iyôn ba:

«Hô ju ô kôlij bijé kwôlo Emen na kôl diré lê na yê bijé kwône men, emê iyére to gay gay a men, kibi yê bijé gay gay men, na kilmérji a men hen.»

Bay deré kwôlê wo Emen ka wôd hen

11 Menba, bay ben gurô wo yêngi wo jé are an kôlen iyôn ba: «Ô ju ô jé *iyé Emen men, kini bê kwôbe men, ju dêñse bijé ka bay tibé Emen ka mô ya hen a men. ² Nijba, derô haba ba, ju di ba, díba ju jé ré wôsa Emen di bij na bay henêri ré hen. An sa iyére to yi na jengêre hen na, bay a dirêre lij têrij kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôd. ³ Men bô geserê bi wo tôre pôrbu kibi wôd hen na, na toj na bay deré kwôlê wupê wôd ka a tôbê bargay ka mimé yirji a an a uwôlij béré kwôlê wupê bij bijé.»

⁴ «Bay deré kwôlê wupê bay ka wôd hen na, debiji tumô Kelma Emen wo ôbi sa bijé kêm ka sa terare a na hen men, bay yi mega gurô wo bay uwôgeri olibiyé kwo wôd hen men, mega jelgare toj teré lampa to wôd hen a men ††. ⁵ Bay deré kwôlê wupê bay ka hen na, hena kwôni ré kôl diré lij habrê ba, tare a sé kibriji a uwoyéri deré. Na hen iyôn a bay ré deré kwôni wo gey lij habrê hen. ⁶ Wulê wo bay a uwôlij béré woji bi wo hen na, bay na néé wo jôrij emen uwôngé men, kwo a lê kam bilij kwôbe hen men, kwoj bée habrê wo gay gay bi ré gelij tu bijé gusij mega wo bôrji gey a men ‡.»

⁷ «An kirij bay uwôl béré woji bi wo hen kô nij na, tanare a so bô iyom wo dogi a sa lê kumbul na ci an hende a deréji. ⁸ An kwogelérji a yé kirij ka bô iyére to bay na bérj Kelma woji ya sa gurô tagelê hen. Sa iyére hende to hen na, bay gengere môn *Sodôm na Ejipt. ⁹ Kwogelérji bi wo hen na, kwônê tô yê bijé men, tô môn wo bijé men, bijé na kibi kwôlê woji wo gay gay hen a men, bay a era kêm sa gelé kwôy wulê subu na kwari an bay a geyé bi kwôni ré emji ré. ¹⁰ Bijé ka sa terare a na kêm a sêji peré wôsa bay deré kwôlo

†† 11: 4 Jakari 4: 1-14 ‡ 11: 6 1 Kilmé 17: 1, 1 Kilmé 18: 1, Sé nô 7: 14-21

Emen bay ka wôô hen ré ma nij. Bay a lê yi derê men, bay birij are perêrji a a men, wô wo bay na ré gelij tu biné gusij gañ. ¹¹ Kirija wulê wo subu nañ kwari bi wo hen kô nij na, Emen hô biji bul woñ merê tu geñ bôrji a añ bay hô béré añ hena ta. Biné kêm ka gelji tô béré woji bi wo hen na, kemnare liji damañ. ¹² Kirija bay hena ta hen iyôn menba, bay toy tôô kwôni ôm dami derômarañ a kôlji iyôn ba: «Dayange ta na.» Menba, bay day ta perê kirij ka geri tu bay bareji a. ¹³ Kirij bay ka hen na, terare yebagij damañ. Añ iyére mô môj kene a menba, pôn tij perê sa bô iyére to dami hende to hen a. Terare hende to yebagij hen duu biné dubu jurgem añ tôrji wo baa hen kemnare liji damañ añ bay ay kibi Emen wo derômarañ a.»

¹⁴ Haw hen bô emê wo jôgij wôô di jô nij, berênge dô kwo jôgij subu era hen ya.

Buruñju to jôgij jurgem to bay ibe

¹⁵ Cêgi bô emê wo wôôyi bi wo hen na, *mana wo derômarañ a wo jôgij jurgem ibe buruñju tori menba, en toy tôô biné ôm wujuju derômarañ a kôl iyôn ba: «Haw hen na, emê iyére to sa terare a nà, na to Kelma wona Emen nañ *Krist, kwo Emen dôri hen.

Emê iyére hende to hen a yé nañ kunu.»

¹⁶ Menba, surñê ka tôre wôô kibi pôrbu ka mô sa gagay kenare woji tumô Emen a hen herijji añ diji kwiniji tôñ tumôri a añ tibri. ¹⁷ Añ kôl iyôn ba: «Jôbi ju na Kelma Emen woñ ôbi ibé iyêrê wo mô ca tumô, wo mô ya.

Nini lêm dosé wô kibi néé wom wo dê kirij wo ju day are kêm kôm a añ môrij sarji a hen.

¹⁸ Tô yê biné ka hônem né hen bôrji na tarêji sam a, nijba, haw hen na, na kwom jôbi a tare sarji a nij. Men haw hen na, na Wulê wo já jôrij kwôlê sa biné ka ma nij hen men, na kwo já têbij bay jé kam kañ bay kem hen sa kôbri a men.

Men, na kwo já têbij sa kôbi biné kam kêm kañ kam-rê nañ ka iyêrjê ka bêm kwôlê hen men, men na kwoñ mênê biné ka mênê sa terare hen yôd añ a men.»

¹⁹ Kirija surñê bay ka hen iyêl kwôlê bi wo hen iyôn kô menba, kibi iyéy Emen to derômarañ a bôlij menba, sunugu toñ binare yi bô a hen yi ðañ tu wolé menba, emen wulanê men, tô biné ôm men, emen ône men, terare yebagij men, garmê herij damañ a men.

Iyore nañ tanare to bay uwôgere dragôn hen

12 Kirija are bay ka hen yi hen iyôn kêm kô nij na, añañ gelé ka pôni si derômarañ a. Añañ gelé bay ka hen, na iyore to bargay kare na tare to tay añ sêl têêre sa geserê hen. Jabga wo bay ayê joor wo yi

sare a hen na, na têbêñne môj kibi wôô. ² Menba, iyore hende to hen yi kwo añ ta yê. Yê bi wo hen lere damañ añ hende sôm yere.

³ Menba, en hô gel añañ gelé ka ðangi si derômarañ a. Añañ gelé bay ka hen na, na tanare to habij to gelij nañ mara wo dami añ sê. Sare na jurgem nañ jabga woñ kenare têb têb a men, timjére môj men. ⁴ Tanare hende to hen na, dera kwa têbêñne pôn to yi kini subu hen nañ esijne ba sa terare a nà. Menba, hende dubu tumô iyore to ta yê hen añ kirija hende ré dô kema uwôl tôñ nij ba, teré ayê emê.

⁵ Menba, iyore hende to hen yê kema wo a emê tô yê biné kêm nañ néé wo dê kirij hen. Kirija hende dô kema bi wo hen uwôl tôñ menba, bay ayri lew ôrij tumô Emen a men, tumô gagay kenare wori a a men. ⁶ Menba, yori ba, ge derô gwôlê kirij ka Emen na bu sa têrji bi hende ré ô gôsij yere ya hen kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô.

⁷ Menba, kumbul kurij derômarañ a. Misêl mana wo derômarañ nañ manê kari sêñji nañ mara wo dami bi wo hen nañ manê kare men. ⁸ Menba, si Misêl bôyji añ dagaji añ bay uwôn kiniji derômarañ a ré. ⁹ Añ bay daga mara wo dami bi wo hen nañ bay tôre baa nô sa terare a nà. Mara wo dami bi wo hen a na kalaw wo cay wo na lam biné wo bay uwôgeri Jabel men, Sidan a men hen.

¹⁰ Menba, en toy tôô kwôni ôm derômarañ a kañ a ta kôl iyôn ba:

«Kemnêñ na wulê wo Emen gôlij nañ na nañ kununa nij men,

ôbi gel wo ðiré nêlê are kêm men, dôbi a ré na ôbi sarji a men.

Néé ðañ na kêm kôbi *Krist a wori a wôsa ôbi daga ôbi kañgê yêrêna kwôy kwôy tumô Emen wona hen añ.

¹¹ Nijba, yêrêna bay ka hen bôy ôbi kañgê kirij bi wo hen na wô sa kibi kwôbri Kema Kwormo men, na sa kibi kwôlo Emen wo bay dô bij biné hen a men. Wôsa bay ay yirji bij temare ðiba bay kemna ré.

¹² Iyôn ba, kenbay ka derômarañ ken li yi derê hanje nij.

Nijba, kwonje kenbay ka sa terare a nañ ka bô cér a ka gelij gusij,

wôsa bay daga Jabel ula sarñge a añ bôri tari damañ wô wo wulê woñ mênê wori wo ré baa ða nij hen.»

¹³ Kirija mara wo dami bi wo na Sidan hen bô wo bay dagari ula sa terare a nà ná, ôbi dô sa tê iyore to na yê kema iba hen. ¹⁴ Menba, bay bij iyore hende to hen meserêre wôô môñ kwo kerê iyôn bi ré uwôngij kwôy bij kirij ka Emen na bu sa têrji gengij sare derô gwôlê hen. Añ Emen a gesêre kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô kelañ nañ kalaw bi wo hen. ¹⁵ Kirija ôbi uwôn iyore hende to hen né hen iyôn nij na, ôbi boo kam so kibri a bôy lebôd lebôd môñ kam cér iyôn bi ré dô iy-

ore hende to hen ôrij. ¹⁶ Nijba, terare waj aṅ yi kam bay ka hen cê kô jôrij sa iyore hende to hen. ¹⁷ Kirija mara wo dami bi wo hen bô wo hende ré gôli ta nij hen iyôṅ na, bôri tari damaṅ aṅ ôbi hera kurij kumbul kwôṅgêre ka baa hen. Kwôṅgêre bay ka hen na, na ka bi kwôlê sa tôô to Emen a men, na bay bôô pôn sa tu kwôlê wo Jêsu na yêge sari hen a men. ¹⁸ Menba, mara wo dami bi wo hen dôrij ô debé kibi cér a.

Tanare to habij já so bô cér a

13 Menba, en gel tanare to habij to sare jurgem naṅ timpére môj hen, ja so bô cér a. Aṅ kibi timpéri bi wo môj a hen na, jabga woṅ kenare tôbij têt têt a, men sare hende to jurgem hen na, bay dí hini woṅ tiiré Emen hen pôn pôn ya. ² Tanare hende to hen na, gelij naṅ cerew iyôṅ men, têre damné gelij naṅ têt tanare to bay uwôgere urs hen men, kebre gelij naṅ kibi kwo iyôṅ a men. Mara wo dami bi wo hen bij tanare to habij to gelij naṅ cerew hen néé men, gagay kenare men, tôô toṅ emê sa kirij a men. ³ Sa tanare hende to sare jurgem hen na, sare to pôn uwôṅ iyare toṅ temare nijba, jé hôrij. Aṅ li bijé ka sa terare a na kêm tiniji ge kay aṅ bay bi bôri sare a.

⁴ Men, bay ay kibi tanare to habij to gelij naṅ mara wo dami hen wô wo hende a ré bij to gelij naṅ cerew hen néére men, bay ay kibi hende to gelij naṅ cerew hen kôl iyôṅ ba: «I a gôle ba? I a lê kumbul naṅ tu ba?»

⁵ Menba, hende uwôṅ tôô toṅ dij deṅgôre men, toṅ tiirij Emen a men. Hende uwôṅ tôô toṅ lij hen iyôṅ kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô, ⁶ menba, hende ay tô tiiré Emen men, tô tiiré hini men, iyére tori men, bijé kêm ka mô derômaraj a hen men, ⁷ hende uwôṅ tôô toṅ lij kumbul naṅ bijé ka Emen ka sa terare a na aṅ ré bôyji men, tô yê bijé ka gay gay men, tô môṅ wo gay gay hen men, kibi kwôlê woji kêm na bô kôbre a men. ⁸ Aṅ bijé kêm ka sa terare a na a ayê kebre nijba, bijé ka hiniji na dij ca bô magtubu toṅ merê tu geṅ to Kema Kwormo wo bay na diri hen. Hiniji bi wo hen, na dij ca kirija tô terare na dij ré tô hen, na bay a ayê kebre ré mera.

⁹ «Kwôni wo maari ya ba, bi toy kwôlo na kelê a hen.

¹⁰ Hena Emen na ré genge bi kwôni ré yi daṅgay ba, a yé daṅgay. A hena ôbi na ré bi bay ré diri naṅ yebere ba, a maṅ temay yebere men. Na hen iyôṅ a bijé ka Emen ré gelé ulê bôô woji men, ayê bôô woji a men hen.»

¹¹ Menba, en hô gel tanare to daṅgi to timpére wôô hena sa terare a na. Timpére bi wo wôô hen na, gelij naṅ kwo Kema Kwormo iyôṅ nijba, iyêlê a ré iyêl mega kwo tanare to habij to gelij mara wo dami hen. ¹² Hende ôrij naṅ tôô toṅ lij aṅga gay gay tu tanare to tumô hende to hen, men hende bu bijé ka sa terare a na erenji bi ré ay kibi tanare to tumô to na uwôṅ iyare

toṅ temare aṅ na jéé hen men, ¹³ hende li aṅgaṅ ginê gay gay men, bi tare toṅ lamê hena derômaraj a kurij sa terare a na tu bijé a kêm a men. ¹⁴ Sa kibi aṅgaṅ ginê kare bay ka hende li tumô tanare to cay hen na, hende lam bijé ka sa terare a na damaṅ bi tôre a. Aṅ hende kôlji bay ré jebe ani dí aṅ ré tibiji naṅ hini tanare to tumô to na uwôṅ iyay yebere toṅ temare aṅ bér hen. ¹⁵ Men, hende ôrij naṅ tôô toṅ lê aṅ bi kamrê kaṅ jibé ka gelij naṅ tanare to tumô hen bi ré iyêl men, hende biri tôô bi ré derij bijé ka kaṅ ayê kibri hen men. ¹⁶ Men, hende ay tôô bi bay ré talij bijé kêm are kôbriji woṅ gusurô a men kibi bisinji a a men. Bay ré talij bay yagê men, bijé ka damné men, bay upé men, bay nimré men, kam iyére men, limé a men.

¹⁷ Wulê bi wo hen na, kwôni wo aṅgaṅ talê bay ka hen naṅ yiri a na, ôbi a nême kelé ani ré men, dé aṅgari kani gara ré a men. Aṅgaṅ talê bay ka hen na, na hini tanare to gelij cerew hen men, aṅgaṅ dêṅsê ka yi môṅ hene bi wo hen men.

¹⁸ Kwôni wo naṅ tu melênê ba, a henê tô kwôlê bi wo hen derê men, ôbi henê are ba, a henê tô aṅgaṅ dêṅsê ka tanare hen na, na ka gawra. Aṅgaṅ dêṅsê bay ka hen na arew jii naṅ tôre jii kibi jii. (666)

Kema Kwormo naṅ bijé ka ôbi jô sarji hen

14 Menba, en hô gel Kema Kwormo debu sa keram wo bay uwôgeri *Sijôn a naṅ bijé dubu arew naṅ dubu tôre pôrbu kibi pôrbu (144 000) ka bay di hini naṅ hini Ibari Emen kibi bisinji a hen. ² Men, en hô toy tôô kwôni ôm derômaraj a môṅ kam cér ka dami ka bôy iyôṅ men, ôm môṅ emen wo pôy ôm gururu hen iyôṅ men, tôô hende ôm dô môṅ bay ré di jêṅgê iyôṅ a men. ³ Bijé bay ka debu tumô gagay kenare wo Emen a men, tumô ari déri ka pôrbu hen men, tumô surjê a hen a men hen na, na ka na dubu naṅ Kema Kwormo sa keram wo bay uwôgeri Sijôn hen, bay a kebé kurôṅ wo kôrbi. Kurôṅ bi wo hen na, bay a henê kebéri mera díba, kwôni wo daṅgi hôn né. Bijé bay ka hen na, na bay a Kema Kwormo na ré jô sarji hen.

⁴ Men, bijé bay ka hen na, na ka na yij naṅ yébé ré hen men, kirij kêm ka Kema Kwormo ô ya ba, bay ô naṅ dí men. Bay a na bijé ka tumô ka Emen na jô sarji bi ré yi kari naṅ ka Kema Kwormo a men hen. ⁵ Men, na bijé ka ani ka habij na naṅ yirji a men, kwôlê woṅ benare naṅ kibriji a a men.

Jerê kwôlo Emen wo manê ka derômaraj a ka subu kôl kwôli hen

⁶ En gel *mana wo derômaraj a wo daṅgi uwôṅga ta mereg derômaraj a eraṅ naṅ Kwôlo Dôri wo yi naṅ kwini hen bi diré kôlij bijé ka sa terare a na naṅ tô yê wo gay gay men, tô môṅ wo gay gay men, kibi yê bijé wo gay gay hen a men. ⁷ Aṅ ôbi kôl kaṅ a ta kôl iyôṅ

ba: «Kemnanje tini Emen an ken ay kibri a men, wôsa kemnêñ na Wulêri wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijé ka sa terare a nà nij. Iyôn ba, ken heram Emen wojn ôbi dé derômaran men, sa terare men, cér wo dami men, nan hanê kam ka gay gay hen a men hen.»

⁸ Menba, en hô gel mana wo derômaran a wo jôgijn wôd so derômaran a tô kwo tumô hen an kôl iyôn ba: «Babilôn sa iyére dami hende to hen mène nij, hende mène na tiri a men wôsa hende li an têrij tore tojn yjare tojn iyôn a tôñ to kwoyre mega care iyôn hen gôr tô yê bijé kêm sa terare a nà.»

⁹ Men, en hô gel mana wo derômaran a wo jôgijn subu so tô ka wôd hen an kôl kan ta kôl iyôn ba: «I i wo ay kibi tanare to gelijn nan cerew iyôn hen nan an-ga bay iyege gelijn nan tu iyôn hen men, di bay tali are bisini a men kôbri a a men hen na, ¹⁰ bô tarê wo Emen a liri mega wo care to kwoy kwôni iyôn. Bô tarê wo Emen bi wo hen na, man mega tu iyêrgê iyôn. An ôbi a gelijn gusijn bô tare a men, bô puder to bô gusijn bunu a hen men, tu manê ka derômaran a men, tu Kema Kwormo a a men. ¹¹ Tare hende to a uwoyé bijé bay ka hen na, gusôre a yé hen iyôn kwôy nan kwini wôsa bay tubu tanare hende to hen nan an-gan jebé ka gelijn nan tu hen men, bay talji hene sarji a a men hen na, bay a gelijn gusijn yoyre nan tu tare díba, kini derê bul woji a nanê.»

¹² Iyôn ba, kenbay ka ken bi kwôlê sa tôd to Emen a men, ken bi bôrnge sa Jésus Krist a hen a men na, ken lêñnê tô ayê bôd wonge a.

¹³ Men en hô toy tôd kwôni ôm derômaran a kôlen iyôn ba: «Li bô magtubu a iyôn ba: «Kemnêñ na, yi derê yi wô sa ka ma tô ayê bôd woji a hen.» Men, Tunu tojn hendi bô bôre kôba, kôl iyôn ba: «Yi derê yi wô sa bijé ka ma tô jé wo Kelma hen na, bay a derê bul wôsa jé lêreji wo dôri kôbe tôrji.» »

An-ga a sa lê bijé Wulê wo Emen a sa jôrij kwôlê sa bijé ka sa terare a nà

¹⁴ Men, en hô gel kirijn ka geri ka bôri menba, ani gelijn nan gawra iyôn mô sara. Gawra bi wo hen dôbe jabga wojn kenare wojn lôr a sari a men, bu marem wo dii a kôbri a men. ¹⁵ Men, en hô gel *mana wo derômaran a so bô *iyéy Emen a an kôlin kwo mô sa kirijn ka geri a hen iyôn ba: «Ay marem wom ju walijn kaw wôsa kaw né kô an tay walêrji nêñ nij.» ¹⁶ Menba, mana wo derômaran a wo ré mô sa kirijn ka geri a hen ay marem walijn kaw ka sa terare a nà kêm an.

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômaran a wo ðangi so bô iyéy Emen a derômaran a ôbi kôba, bu marem wo dii kôbri a men.

¹⁸ Men, en hô gel mana wo derômaran a wo ðangi wo ôrij nan néé sa tare a hen hena kini bê kwôbe a sa uwôge kwo dibijn nan marem wo dii a kôbri a hen kan

a ta kôli iyôn ba: «Era ju sa wal telay tijador to sa terare a nà wôsa né kô nij.» ¹⁹ Menba, ôbi ay marem wori eran sa walijn telay tijador hende to hen ay ôrij bê kirijn uwôre a. Kini uwôre telay tijador hende to hen na, gel na bô tarê wo Emen. ²⁰ Kirijn uwôre yê tijador hende to hen na, yi kelan nan iyére kirijn bay uwôre menba, na kwôbe a so bu kibi yêndê ta gêñ an bôy môñ kam cér iyôn ô kwôy kilomêter arew subu.

Manê ka derômaran a ka jurgem ka ðebijn nan an-gan gelijnare bijé gusijn pôn pôn kôbri a hen

¹⁵ Menba, en hô gel ari gelé ka dami ka dé kirijn derômaran a. Na manê ka derômaran a ka jurgem ka ðebijn nan an-gan gelijnare bijé gusijn ka jurgem kôbriji a hen. An-gan gusijn bay ka hen na, bay a na gerjé bô tarê wo Emen nij.

² Men en hô gel are sél kalala môñ gaasa iyôn an yi môñ tare ré lamijn bô a iyôn. Men, en gel bijé ka na kan bê bôrji sa tanare men, sa an-gan jebé ka gelijn nan tu hen men, kan talê hene yirji a hen a men kwôy ayijn joor hen na, ðebji sa kirijn bay ka hen nan jêngê ka Emen biji hen kêg kêg kôbri a. ³ An bay di jêngê kebijn kurôn mega kwo mana wo Emen *Moyis hen iyôn men, kebji mega kwo Kema Kwormo hen iyôn a men. Bay kebe ôm iyôn ba:

«Jôbi Kelma Emen wojn ôbi ibé iyêrê men, jé lêrem dé kirijn an dô a men hen.

Ju na Kelma sa emê iyére to sa terare a nà kêm men, jé lêrem yi nan geréri men, na tiri a men.

⁴ Hen ba i a kanê bêm kwôbe ba men, i a nêñê kanê ayê kebem a men ba?

Wôsa jôbi pôn nêñ ham a yé nan jêngêrem.

Na ôbi á, tô yê bijé kêm ré era tumôm a sa heramem wô jerê kwôlê wom wo yi nan geréri hen †.»

⁵ Cêgi kurôn bi wo bay kebe hen na, en hô gel kibi *iyéy Emen to derômaran a bôlin nan iyére tojn ðanare to bay li nan bargay tojn bijare to Emen. ⁶ Men, en gel manê ka derômaran a ka jurgem ka ré nan an-gan gelijnare bijé gusijn kêg kêg kôbriji a hen so bô iyéy Emen hende to hen a. Bay tôbe bargay ka bôri terij terij yirji a men, ha tô bôrji nan arijn wojn lôr a men.

⁷ Perê ari dé Emen ka pôrbu hen na, kwo pôn bi manê ka jurgem hen ban gerêngê wojn lôr jurgem wo bô tarê wo Emen wojn ôbi merê nan kwini hen wiinê ta hen. ⁸ ðanare to Emen nan néé wori wôn bô iyére tori môñ gusô iyôn, an kwôni nêñ sé bô a ré kwôy wo gusijn to jurgem to manê bay ka hen gelijn bijé hen a kôrij.

† 15: 4 Sé nô 15: 1

Ari bô tarê ka Emen ka yi bô baña gerêngê ka jurgem hen

16 Menba, en hô toy tôte kwôni ôm kañ a ta bô iyé Emen kôlij *manê ka derômarañ a ka jurgem hen iyôñ ba: «Erêngge ken ô bê anğan bô tarê ka Emen ka yi bô baña gerêngê wo jurgem hen kêm sa terare a nà.»

² Menba, *mana wo derômarañ a wo tumô ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa terare a. Menba, iyare to habij to wulbéré kirij hen li bijné ka ari talê ka tanare to habij yi yirji a hen men, ka tebe anğan jibé ka gelij nañ tu hen a men.

³ Men, mana wo derômarañ a wo wôyôyi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami a. Menba, kami cér wo dami bi wo hen belij kwôbe môñ kwôbri temay gawra iyôñ, an anğa mô tu geñ bô cér wo dami bi wo hen a na ma kêm.

⁴ Men, mana wo derômarañ a wo subi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kam cér a men, bô tô hanê kam a an bay kêm belij kwôbe. ⁵ Menba, en toy tôte mana wo derômarañ a woñ ôbi sa kam hen heram Emen kôl iyôñ ba: «Jôbi ju na Emen wo ju yi nañ jengêrem, ju mô ca tumô, ju mô ya kwôy nañ kunum men, ju na kwôni woñ derôre wôsa jerê kwôlê wom yi nañ tô geréri. ⁶ Wôsa bijné ka na bi kwôbri bay kem nañ bijné kam a men tôñ hen na ju biji kwôbe bay yi. Bay liji hen iyôñ na ya.» ⁷ Menba, en toy tôte kwôni ôm si kini bê kwôbe iyôñ kôl iyôñ ba: «Jôbi Kelma Emen woñ ôbi ibé iyêrê, jerê kwôlê wom na kwoñ tiri men, na nañ tô geréri a men.»

⁸ Mana wo derômarañ a wo pôrbi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri hen sa tare to tay a an hende enge môñ tare iyôñ an bi ré sôderê bijné. ⁹ Kirijna tare hende to uwoy dê kirij hen sôderê bijné hen iyôñ na, bay tiiré hini Emen wôsa ôbi a ré joñ nañ gusij hende to hen, an bay kañ dé jé lêreji wo habij hen baa men, kañ heramê Emen a men.

¹⁰ Mana wo derômarañ a wo bayi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa gagay kenare wo tanare to habij hende to hen a menba, kirij belij hendu sa emê iyére to tanare to habij hende to gelij nañ cerew hen an bijné emnê kañniji wôsa bay gelij gusij damañ.

¹¹ Wo bay ré di jé lêreji wo habij wo bay na lêrê hen baa an hen na, bay tiiré hini Emen wo derômarañ a wô iyare to gelij gusij hen di.

¹² Menba, mana wo derômarañ a wo jii ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami dê iyôñ wo bay uwôgeri Eprat hen a, an cér bi wo hen hay an nanij geré bijné kilmé ka hena si kini sé tare iyôñ hen ré ôrij lij kumbul. ¹³ Men, en gel tunu to habij subu gelij môñ bira iyôñ. To pôni so kibi mara wo dami hen men, to pôni so kibi tanare to habij to gelij nañ cerew

hen men, to pôni so kibi bay kibi Emen kañ bay benare a a men. ¹⁴ Tunu to habij hende to hen hena na ligi Sidan a men, hende lêrê anğan ginê kwôy kwôy a men. Men, hende ô ligi kilmé ka sa terare a na kêm wô dayrêji an lij kumbul Wulê wo dami wo Emen woñ ôbi ibé iyêrê hen.

¹⁵ Menba, Jêsu kôl iyôñ ba: «Dêngge tu melênê sa yerenge a wôsa na hera mega ôbi gemsare iyôñ. An yi derê a yé wô sa kwôni wo mô tu geñ an, gem bargay kari da an bi kirijna ené hera ba, diré tôbê yiri an bi kwôni ré gel tôri ré men, tayre ré sa diri ré a men.»

¹⁶ Tunu to habij hende to subu hen na, day kilmé ka sa terare a nà kirij ka bay uwôgeji nañ kibi hébre Harmagédôn hen.

¹⁷ Menba, mana wo derômarañ a wo jurgem hen ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kal a ta menba, tôte kwôni ôm bô *iyéy Emen a si kini gagay kenare wori a kôl iyôñ ba: «Na kerêri nij.» ¹⁸ Menba, wulanê emen berare kirij men, tôte gawrê ôm men, emen ône men, terare yebagij damañ dê kirij a men. Kirijna Emen na diñ bijné kwôy sañ kemnêñ hen na, kwôni gel terare yebagij môñ to na hen iyôñ né. ¹⁹ Sa iyére to dami wayrij kirij subu men, sa iyére to tô yé bijné bijné mênij a men. Menba, bô Emen jebri sa habrê wo Babilôn iyére to dami na li hen an ôbi buru hende yi kami tinador bô tarê wori. ²⁰ Kirij ka hay ka kaarj derô cér a hen na, kam tun sarji men, keram bilij yi némij nañ sa terare a men. ²¹ Garmê ka damné damné herij derômarañ a sa bijné. Garmê pôñ ba, né nêñ némij nañ pagé sugôr tôre pôrbu. Menba, bijné tiiré hini Emen wô gusij hende dê kirij to garmê gelij hen.

Bay ay Babilôn sa iyére to dami hen gengij nañ hendi wônijare toñ têrij

17 Menba, *mana wo derômarañ a wo pôni perê ka jurgem ka na bu baña gerêngê kôbri a hen, era sa kôlen iyôñ ba:

«Era na sa gelem jerê kwôlê wo bay a sa jerê sa sa iyére to bay ayre gengij hendi yijare toñ têrij to dami. Sa iyére hende to hen yi na kibi cér wo gay gay a hen. ² An kilmé ka sa terare a nà yiirij nañ tu men, bijné ka sa terare a nà kôba, yij nañ tu men, an têrij tore hende to hen kwoyrêji môñ care iyôñ a men.»

³ Menba, Tunu toñ hendi bô bôrê sa wôn bôn an mana wo derômarañ a ôrij nañ en derô gwôlê menba, en gel iyore mô sa tanare sêy a. Tanare hende to hen na, sare jurgem men, timpêre môj a men. An hini woñ tiiré Emen gôr yere. ⁴ Iyore hende to hen na, dôbe bargay ka sêy men, hendu silim silim a men yere. Hende elage yere nañ anğan kalmare ka bay li nañ lôr men, mérjij wo gay gay hen men, hende bu baña gerêngê woñ lôr wo anğa habij ka gengij sa wônijare tore toñ

têrijn hende to hen wôn ta a men. ⁵ Men, bay di kibi bisipne a hini wo kwôni hôn bôri ré hen. Hini bi wo hen ôm iyôn ba: «Babilôn iyére to dami, na yo bay wônijare toj têrijn men, yo anga habij ka sa terare a nà.» ⁶ Men, en gel iyore hende to hen yi kwôbri bijé ka Emen ka yi nan jengêrji hen men, kwôbri ka bay na dirji wô kibi kwôlo Jésus wo bay na dô hen men. An kwôbriji bi wo hen kwoyrére kiyar kiyar môj care iyôn.

Kirija en bôre hen iyôn menba, tunun ge kay. ⁷ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen kôlen iyôn ba:

«Wô mi a jeré bi tunum ge kay hen iyôn ba? Na dôrem tô kwôlo gengij sa iyore hende to hen nan kwôlo gengij sa tanare to sare jurgem nan timjére môj to hende hen bem ju toy. ⁸ Tanare to ré jeré gele hen na, na yi ya nijba, haw hen hende nan nij, nijba, tôre to cêgê na, hende a so bô iyom wo tôri nan hen an a erê bi Emen ré mênere an yôd. An bijé ka sa terare a nà ka hiniji na nan bô magtubu toj merê tu gen a kirija Emen na dij tô terare yen hen na, kirija a sa gelé tanare hende to hen na, tiniji a geré kayê wôsa tanare hende to hen na ya, an haw hen nan an tôre to cêgê ba, a so hera hen.»

⁹ Men, mana wo derômaran a bi wo hen hô kôlen iyôn ba: «Bi bijé erem tô kwôlê bi wo hen dô dema bay ré henê. Wôsa sa tanare hende to jurgem hen na, na keram wo jurgem wo iyore hende to hen mô sara hen men, na kilmé ka jurgem hen a men. ¹⁰ Kilmé bay ka jurgem hen na, ka bay hen nan nij, an kwo pôn ôm kenare baa ya men, kwo jurgem woji a baa, an kirija ôbi a so na, a sa emê kenare, nijba, ôbi a sa emê kenare hende to hen sem né. ¹¹ Tanare to na ya tumô nijba, haw nan nij hen na, hende a na kelma wo jôgij marge men, na perê kilmé ka jurgem bay ka hen a a men. An kirija hende sa so hera nij na, a erê bi Emen ré sa mênere yôd hari nij.»

¹² «Timjé tanare hende to môj to ju gel hen na, na kilmé ka môj ka baa emê kenare tô hen. Nijba, Emen a sa biji tôd bi ré ômij kenare nan tanare hende to hen pôn. ¹³ Kilmé bay ka môj hen na, ermé woji na pôn, tôd toji toj emê iyére men, néé woji a men na, bay di bij tanare hende to hen. ¹⁴ Bay a lê kumbul nan Kema Kwormo nijba, ôbi a bôyji wôsa na ôbi a na Dami won sa kilmé men, Dami wo damné a men. An bijé ka ôbi uwôgeji an cobji an na bay bôd pôn hen na, bay kôba, a biyé kumbul nan di men.»

¹⁵ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen hô kôlen iyôn ba: «Cér wo jeré gel hendi wônijare toj têrijn ré mô sara hen na, na tô yê bijé ka gay gay men, tô môj wo gay gay hen men, kibi yê wo gay gay wo sa terare a nà. ¹⁶ Kwo gengij sa timjé ka môj ka ju gel hen men, tanare hende to hen a men hen na, bay a kanê hendi yijare toj têrijn hende to hen yôd men, bay peré an-gare kêm men, bay a terê bargay yere a an dere tôre

senge men, bay a yêgerêre emê an tôre wo baa ba, bay a uwoyé an a men. ¹⁷ Wôsa na Emen a bij kilmé bay ka môj hen ermé bi bay ré bij an lij anga ôbi gey hen. Kilmé bay ka hen dan kibriji an dij tôd toji toj emê iyére hen bij tanare hende to hen kwôy wo kwôlê wo Emen na kôl hen ariri ré lij.»

¹⁸ «Men, iyore hende to jeré gele hen na, na sa iyére to dami to ôm sa kilmé ka sa terare a na kêm hen.»

Mênê kurij sa Babilôn a

18 Menba, en hô gel *mana wo derômaran a wo ôrij nan tôd hen herbo tôj sa terare a nà, an damjare tori to dami hen berare kirij dan dan an. ² Ôbi kôl nan tôri to dami kan a ta kôl iyôn ba: «Babilôn iyére to dami mênij, hende mênij yôd an nij. An hende yi na kini merê tunu to habij men, tunu to habij to yôn yôn kôba, mô ya men, ciré mega gundu men, dunu men, ka habijné ka bijé gey ré hen kôba, mô ya a men. ³ Yijare tore toj têrijn hende to hen kwoyré tô yê bijé ka sa terare a nà mega care iyôn men, kilmé ka sa terare a nà yirij nan tu men, bay jengga kôba, sa kibi yijare tore toj iyôn a tôj hende to hen na, bay uwôrij are dama nan hen men.»

⁴ Menba, en toy tôd kwôni wo danji ôm derômaran a kôl iyôn ba: «Kenbay bijé kanê na, sénge bôre a an, wô wo ma ka lê têrijn tore hende to hen men, wô wo bô emê maa kurij sarjge a nan tu a men. ⁵ Wôsa têrijn tôre hende to hen dayrij sa megare a megare a kwôy ô ta derômaran a an Emen erem sa ari lê kare ka habij bay ka hen a. ⁶ Gusij to hende na gelij bijé hen na, ken gele hen iyôn têj hôrij a men, habré wo hende na lij bijé hen na, ken lere dê an men, gwore tore to hende na jép care to maari bô a bij bijé hen na, ken jé bôd wôd bô a buru hôrij. ⁷ Geléngere gusij dama nan an bi denjôre ôle bôd bôd mega hende na môrij dô an na dij denjôre hen iyôn. Wôsa hende kôl iyôn ba teré na tôlômne díba, teré na mamne ré men, bô emê wôni ré kurij sara ré a men. ⁸ Na ôbi á, ômjare men, bô emê temare nan kurôn ré sa sare a tu tare pôn nêj hen, wôsa bay na yi gengij na sare. Tare kôba, a uwoyére wôsa Kelma Emen wo a jeré kwôlê sara hen na, na ôbi ibé iyêrê.»

⁹ Kilmé ka sa terare a nà, yij yijare toj têrijn nan tu men, na môrji bô deré wore a a men, hen na, kirija bay a gelé gusô tare to bay uwoyijne hen na, bay a sômê sêj denjôrji bera bera kwôle. ¹⁰ Mênê wore bi wo kurij sara hen na, liji kemnare an bay sôm díbij sêd an kôl iyôn ba: «Mênê won mi a kurij sara gelij hen iyôn ba? Ayi! Babilôn iyére to dami nan toj hende néé hen ana mênê ré hena sa pôn nêj kurij sara yi hen ba?»

¹¹ Men, bay jengga ka sa terare a nà, kêm kôba, a sômê sêj denjôrji wô anjan gara kaji ka kwôni won

ôbi kelérji nañ nij hen. ¹² Anğar gara kaji bay hen bay a na: lôr men, lari men, mérin nañ nañ ka tôrji gay gay hen men, bargay ka lêy men, ka hendi silim silim hen men, ka sêyi men, bargay ka dañgi ka gay gay hen men, gurô wo tôri gay gay wo dîné dô hen men, anğa gay gay ka bay li nañ kañ jun hen men, ka nañ gurô wo garari gañ hen men, ka bay li nañ musure to bay uwôgere burônj hen men, musure men, keram wo bay uwôgeri marbre hen a men. ¹³ Men, anğaji kañ gara ka dañgi na: gurô wo bay uwôgeri kanêl hen nañ ka dañgi men, ider men, kalmê ka bay uwôgeji *miir men, ansas men, care men, weñ men, mêre to bay uwôgere blé hen men, kurmañ kuré men, kilbê men, gamgê men, yêndê men, pus men, limé men, gawrê ka bay erañ gara hen a men. ¹⁴ Menba, bay sôm añ kôlij Babilôn iyôn ba: «Anğa dôri kêm ka na mu gey upé hen mênin men, ari upé karê kêm nañ anğarê ka dôri ka na mu gey hen, bay a mênê kerê yé hen añ ma hô upéji ré nij yôd.» ¹⁵ Bay jengga bay ka na uwôn anğare bay ka hen añ yij gawrê hen na, kemnare liji wô mênê wore bi wo hen añ bay a sômnê dibij kelañ kelê iyôn ba: ¹⁶ «Ay! na mênê woñ mi a kurin sa iyére to dami to hen gelin hen iyôn ba? Wôsa na sa iyére to na yi môn iyore to tôbe bargay ka lêy hen iyôn men, ka hendi silim silim men, ka sêyi men, ka gararji damañ men, na tôbe anğar kalmare kañ lôr men, mérin nañ nañ ka gay gay hen a men. ¹⁷ Tu tare hende to pôn nêñ hen mera a ari upé karê ka kêm hen ré mênin gurôn añ hen iyôn ba?»

Menba, bay ayê gôni bato men, bay erê kergare men, ka li jé bô bato a hen men, bato to dañgi to ô bisilê bô cér a hen a men na, bay kôba, débe sêd añ. ¹⁸ Menba, kirina bay gel gusô tare to uwoy iyére hende to hen na, bay ôm nañ gura bêd bêd kôl iyôn ba: «Iyére to dami to a némijn nañ to na ba, ya hare ba?» ¹⁹ Menba, bay sôm sêñ deñgôrji bera bera añ kebe tare a sarji añ kôl iyôn ba: «Ay! iyére to dami to na a mênin yé hen ba? Na hende to bay iyéy bato kêm uwônin are sare a hende a mênin tu tare pôn mera yé hen ba?»

²⁰ Haw hen kenbay biné ka derômarañ lêñge yi derê wô mênê wo sa iyére hende to hen mênin nij hen. Men kenbay biné ka Emen men, bay jé kari men, bay kibri a men, kêm na lêñge yi derê wôsa ôbi jô kwôlê sa iyére hende to hen wô kibi habrê wo hende na lêñge hen.

²¹ Cêgi kwôlê bi wo hen a menba, *mana wo derômarañ a wo dañgi woñ ôbi néé era sa ay keram wo dami môn kwoñ yirin kuré iyôn añ uwôl bô cér a kôl iyôn ba: «Bay a ula Babilôn iyére to dami bô cér a nañ néé mega wo hen iyôn añ kwôni a gelére cêgê ré kwôy nij. ²² Añ kwôni a toyé jêngê ré nij men, kurôn woñ yi derê ré men, telêre nañ burunju a emê bô Babilôn a ré nij men, kwôni a gelé bay lê anğar joriyare bôre a ré nij

men, kwôni a toyé né keram woñ yeré kuré bôre ré nij a men. ²³ Men, kwôni a gelé tô deñere eñgé bôre ré nij men, kwôni a toyé tô biné ka mô kini gerê iyére a ré nij a men, wôsa bay jengga karê na, na bay uwôyê yirji gôlin megêrji kêm men, na mu lam biné nañ mesére toré a men.»

²⁴ Añ na na Babilôn a a kwôbri bay kibi Emen men, biné kari nañ biné kêm ka bay na walê tôrji sa terare a na ré yi ya hen.

19 Cêgê kwôlê bi wo hen menba, en toy tôô ôm môn tôô kwôlê biné iyôn si derômarañ kôl iyôn ba:

«Aléluya, ayêñge kibi Emen wona wôsa ôbi a gôlin nañ na men, ôbi dé heramê men, ôbi na ôbi néé a men.

² Men, jerê kwôlê wori na kwoñ tiri men, na nañ tô geréri a men

a ôbi na ré jôrin kwôlê sa hendi yipare toñ têrin to mênê biné ka sa terare a na nañ jé lêre bi wo iyônji hen,

ôbi a, Emen né di bare wô deré wo hende na duu manê kari hen.»

³ Menba, tôô hende to hen hô kôl iyôn ba: «Aléluya, ayêñge kibi Emen, wôsa gusô tay iyére to dami hende to uwon hen na, a gusulé na hen iyôn kwôy nañ kwi-ni.»

⁴ Menba, surpê ka tôre wôô kibi pôrbu hen nañ ari dé Emen ka pôrbu a men hen cibji gubarji tumô Emen wo mô sa gagay kenare a hen añ heramiri kôl iyôn ba: «*Amên, bi yi hen iyôn. Aléluya, ayêñge kibi Emen.»

Gwosoy kwôlo gengin sa gerê iyére to Kema Kwormo

⁵ Menba, tôô kwôni ôm si kini gagay kenare wo Emen kôl iyôn ba:

«Ayêñge kibi Emen wona kenbay manê kari kêm men,

kenbay ka damné nañ ka beray kêm ka ken kemnañ tini hen.»

⁶ Menba, en hô toy tôô kwôlê biné hen hô ôm môn néé kam ka dami ka bôy iyôn men, môn enê emen wo pôn ôm gururu hen iyôn añ kôl iyôn ba:

«Aléluya, ayêñge kibi Emen wôsa Kelma Emen wona woñ ôbi ibé iyêrê hen gel emê iyére tori.

⁷ Iyôn ba, na sêñge peré men,

na lêñge yi derê men,

na heramêñgeri a men,

wôsa kemnêñ na wulê wo Kema Kwormo a gôrin iyére

nañ iyore to na nañ yere gemni hen.

⁸ Añ bay buru geré bi ré dôbe bargay ka sél terij añ eñné bid bid hen.»

Bargay bay ka hen na, na anğa dôri ka biné ka Emen li hen.

⁹ Menba, mana wo derômarañ wo pôni kôlen iyôn ba:

«Li bô magtubu a kôl iyôn ba: «Bijné ka bay uwôgeji bi ré era kini geré iyére to Kema Kwormo hende to hen na, yirji a sa dôrji.» »

Men, ôbi hô kôlen iyôn ba, kwôlo diré kôlen hen na, ré na kwôlê woñ tiri wo Emen bi a ré kelê hen.

¹⁰ Kirija en toy hen iyôn menba, en cubu guban tumôri a bi ené tibri menba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Tebe Emen, díba, ju teben nôbi ré wôsa nôbi kôba, ena mana wo Emen môñ jôbi nañ yênêm ka debu gerañ sa kwôlo Jésu na yêge sari hen men.»

Na tu kwôlê bi wo hen a na bijn bay kibi Emen néérji hen a men.

Kwôlo gengijn sa kwo day henda wo bôri hen

¹¹ Derômarañ bôlin menba, en gel henda wo bôri debu ya kwôni wo mô sari a hen na, bay uwôgeri ôbi bôd pôn men, gawra woñ tiri a men. Na kwôni wo jô kwôlê men, li kumbul nañ kini a men. ¹² Tiri enné môñ kôli tare iyôn men, tôte jabga woñ kenare kwône sari a men, bay dí hini wo kwôni hôn né hen a na ôbi pôn nêñ hari a henê hen sari a men, ¹³ ôbi dôbe bargay ka dami ka bay dôbe a bô kwôbe a men, añ hini ôm «Kwôlo Emen» a men. ¹⁴ Añ bay kumbul ka derômarañ ka tôte bargay ka lêy ka bôserê kañ kañ dayji sa yêndê ka bôserê añ ôriñ tôri a. ¹⁵ Men, yebere to dii si kibri a añ na nañ yebere hende to hen, a ôbi ré sêñ tô yê bijné hen men, ôbi a emêji nañ tôd to dami men, ôbi a dirêji môñ bay dôriñ yê gurô uwôriñ kamni wô lij care iyôn. Ôbi bi wo hen iyôn a gelé wo bô Emen woñ ôbi ibé iyêrê hen ré tari damañ sarji a. ¹⁶ Bay dí hini yi bargay kari a men, bilnéri a a men, kôl iyôn ba: «Dami wo damné men, Dami wo kilmé a men.»

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômarañ wo dañgi debu sa tare a añ uwôgera ciré kêm ka uwôñge ta derômarañ a hen añ kôlji nañ tôri to dami kôl iyôn ba: «Eranje ken sa ôm geserê wo dami wo Emen li hen.

¹⁸ Eranje ken sa ôm temay kilmé men, temay bay kumbul nañ bay sarji men, temay yêndê nañ bay dayêrji men, temay bijné kêm men, temay kam iyére men, temay limé men, temay bijné ka damné nañ temay ka beray a men.»

¹⁹ Menba, en gel tanare to habijn to gelijn nañ cerew hende to hen nañ kilmé ka sa terare a na dayrê asgarjê kaji bi ciré lij kumbul nañ kwo mô sa henda wo bôri a hen nañ asgarjê kari. ²⁰ Menba, kwo mô sa henda wo bôri a hen nañ asgarjê kari bôyji tanare to habijn hende to hen nañ *ôbi kibi Emen woñ ôbi benare hen. Ôbi na li ginê ture a añ na lamijn bijné ka ari talê ka tanare hende to hen yirji a hen men, na liji añ bay tebe ari jibé ka gelijn nañ tu hen a men hen. Kirija bay bôyji tanare hende to hen nañ ôbi kibi Emen

woñ ôbi benare hen a men na, bay biji geñ bô tare a. Tare hende to hen yi môñ kam cér iyôn men, uwoy damañ mega puder toñ tay bunu to lurijn hen iyôn a men. ²¹ Asgarjê ka tanare to habijn hende to hen na, kwo mô sa henda wo bôri a hen derji kañ kô nañ yebere to si kibri a hen. Añ ciré kêm sa dañ ôm temayriji uwiyrê.

Kwôlo gengijn sa elê wo dubu hen

20 Menba, en gel *mana wo derômarañ a herbo tôn sa terare a na. Ôbi bu lakêlê kañ belê kibi iyom wo tôri nañ hen nañ ganji musure to dami kôbri a. ² Añ ôbi ô beré mara wo dami wo na kalaw wo cay wo na Jabel men, Sidan a men hen, harêri nañ ganji musure to dami hende to hen bi ré yi hen iyôn kwôy elê dubu. ³ Kirija mana wo derômarañ bi wo hen harêri hen iyôn menba, ayri uwôl bô iyom wo tôri nañ bi wo hen a, añ lugu kibri: añ surijn perêd perêd ta díba, ré hô ô lamê bijné ka sa terare a na ré nij kwôy wo elê bi wo dubu hen a kerê. Menba, bay a derari ula ta sem iyôn mera.

⁴ Cêgê menba, en gel gagay kenare kwônê. Añ bijné ka mô sara hen na, Emen biji tôd bi ré jôriñ kwôlê sa bijné. Men, en gel tini bijné ka Emen ka bay na walê tôrji kaa wô wo bay na na, bay bôd pôn sa kwôlo Jésu na yêge sari biji hen men, sa kwôlo Emen a a men hen. Men, wô tibé wo bay na kañ tibé tanare to habijn hende to gelijn nañ cerew hen nañ angañ jebé ka gelijn, nañ tu iyôn hen men, wô kañê wo bay na kañ angañ talê kare kibi bisinji a men, kôbriji a a men hen. Añ bijné bay ka hen bér añ a emêji iyére nañ *Krist kwôy elê dubu. ⁵ Bay a na bijné ka ji si kamjê tumô añ tô ka baa hen na, elê wo dubu a kerê pa dema bay ré jê sé kamjê tô. ⁶ Bijné bay ka ji si kamjê tumô hen na, terê kibi yi wô sarji wôsa bay yi nañ jengêrji men, yi derê yi wô sarji a men añ temare to têê wôd a derêji ré nij men, bay a yé bay bê kwôbe tumô Emen a men, tumô Jésu Krist a men, bay a emê iyére nañ Krist, kwo Emen dôri hen a men kwôy elê dubu.

Gerjê kumbul

⁷ Kirija elê wo dubu bi wo hen kô nij na, bay a dera Sidan beseréri ulê ta sem. ⁸ Añ ôbi a erê wô lamê tô yê bijné ka sa terare a na kêm. Tô yê bijné bay ka hen na, bay uwôgeji Gôg nañ Magôg añ dayraji bi bay ré ô kumbul uné Emen. Bijné bay ka hen kwône môñ hal wo kibi cér a iyôn. ⁹ En gel bijné bay ka hen wubo nañ kirijn kirijn sa terare a na sa mér kini merê bijné ka Emen nañ iyére to ôbi geyre hen ta. Menba, tare hena derômarañ a sa uwoyrêji duu gerêd añ. ¹⁰ Kwo Sidan wo na lam bijné hen na, bay biri uwôl bô tare to yi môñ kam cér iyôn añ uwoy mega puder toñ tay bunu to lurijn hen iyôn a men. Bay uwôli na bô iyom wo tôri

naŋ wo bay na biŋ tanare to habiŋ na naŋ *ôbi kibi Emen woŋ ôbi benare hen ya hen. Aŋ bay a geliŋ gusiŋ hen iyôŋ kwôy naŋ kwiniŋi.

Gerŋé jerê kwôlê

¹¹ Menba, en gel gagay kenare wo dami wo bôri terij aŋ kwôni mô sara. Men, en hô gel sa terare naŋ derômaranŋ gerji wolé kelaŋ naŋ dî aŋ kwôni a geléji cêgê ré niŋ. ¹² Menba, en hô gel damné naŋ ka beray ka na ma hen debiji tumô gagay kenare bi wo hen a. Menba, kwôni pôl magtubu naŋ kwônêre men, kwo daŋgi bôl magtubu to na toŋ merê tu geŋ. Kirina magtubu hende to hen pôliŋ hen iyôŋ niŋ na, Emen jô kwôlê naŋ geréri sa biŋé ka na ma a hen naŋ jé lêreji, jé lêreji mega wo na li bô magtubu hende to hen a iyôŋ. ¹³ Biŋé ka cér na pôrji hen soji men, ka sa iyé temare a hen soji kêma a men aŋ bay jô kwôlê sarji a naŋ jé lêreji, jé lêreji. ¹⁴ Menba, bay bi si temare naŋ sa iyére tore kêma bô tare to woli hende to hen, aŋ na hende a na temare toŋ têê wôô hende. ¹⁵ Men, kwôni wo hini naŋ bô magtubu toŋ merê tu geŋ hende to hen a na, bay a ulêri bô tare hende to hen a a men.

Derômaranŋ to kôrbi naŋ sa terare to kôrbi

21 Menba, en gel derômaranŋ to kôrbi naŋ terare to kôrbi wôsa derômaranŋ to tumô hen naŋ terare to tumô hen naŋ niŋ men, cér kôba, naŋ a men. ² Men, en gel iyére to yi naŋ jengêre to na Jérusalêm to kôrbi to hena derômaranŋ a ligi Emen a hen herbo tôŋ. Hende ŋana yere mega temale ŋaniŋ yere teré ôriŋ kurô iyôŋ. ³ Menba, en toy tôô kwôni ôm kaŋ a ta si kini gagay kenare iyôŋ kôl iyôŋ ba: «Gelêŋge haw hen kirinŋ ka Emen a môriŋ hen na, na perê gawrê niŋ. Ôbi a merê naŋ ci men, bay a yé biŋé kari men, Emen naŋ yiri a baa naŋ ci men, ôbi a yé Emen woji a men. ⁴ Aŋ ôbi a merê cémé tirji a men, temare a derji ré niŋ men, bô emê temare a naŋê men, sômê a naŋê men, bô emê a naŋê a men, wôsa aŋga cay kêma di jô niŋ.» ⁵ Menba, kwo mô sa gagay kenare a hen kôl iyôŋ ba: «Gelêŋge haw hen en gase are kêma na kôrbi niŋ.» Menba ôbi hô kôl iyôŋ ba: «Li kwôlê bi wo hen bô magtubu wôsa na tu kwôlê men, na kwôlê woŋ bê bôô sara a men.» ⁶ Menba, ôbi hô kôlen a iyôŋ ba: «Are kêma liŋ kô niŋ wôsa ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwoŋ ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men. Aŋ kwôni wo kam diri ba, bi era na biri seŋge bi yi. Kam bay ka hen na, na hanê kam kaŋ merê tu geŋ. ⁷ Aŋ na i i wo ay joor ba, na biri are bay ka hen. Na yé Emen wori men, ôbi a yé kemaŋ men. ⁸ Niŋba, bay harê men, bay herê cêgê men, bay lê aŋgaŋ bôd bôd iyôŋ a tôŋ hen men, bay deré biŋé men, bay yiŋare toŋ têriŋ men, misiŋê men, bay tibére kamrê naŋ bay benare kêma a men na, kini merêri na bô

tare to woli a naŋ bô gusô pudur a mega to lurinŋ bô bunu a hen aŋ a hende a na temare toŋ têê wôô hende.»

Kwôli Jérusalêm to kôrbi

⁹ Menba, *mana wo derômaranŋ a wo pôni perê ka jurgem ka na bu baŋa gerêŋgê wo aŋgaŋ geliŋare gusiŋ ka Emen kôbriji a hen, kôlen iyôŋ ba: «Era na gelem môni temale to kurôre na Kema Kwormo hen.» ¹⁰ Menba, Tunu toŋ hendi bô bôre wôn bôn aŋ mana wo derômaranŋ a bi wo hen ôriŋ naŋ en sa keram wo yêŋgi a ta aŋ gelen Jérusalêm iyére to yi naŋ jengêre to hena ligi Emen a herbo tôŋ hen. ¹¹ Iyére hende to hen na, dampare to Emen eŋné bid bid ya môŋ jereŋ wo dôri wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sél kalala môŋ gaasa iyôŋ a men. ¹² Men, bay ay sare ta naŋ haba woŋ gerem wo kaŋ a ta men, denggel a men. Men, bay dî kibi geré môj kibi wôô aŋ *manê ka derômaranŋ a débu pôŋ pôŋ kibi a men, kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay dî hini tô môŋ wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen ya a men. ¹³ Kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay diri subu subu kwa haba woŋ gerem bi wo pôrbu hen. Subu si tô emen men, subu si kini kuriŋare tare men, subu sa kôbi gusurô men, subu sa kôbi maa a men. ¹⁴ Men, bay dî tô haba woŋ gerem bi wo hen naŋ keram môj kibi wôô aŋ bay dî hini bay jé ka Kema Kwormo ka môj kibi wôô hen têb têb a sara. ¹⁵ Mana wo derômaranŋ a bi wo kôlen kwôlê bi wo hen bu gurô woŋ lôr woŋ gengin are kôbri a bi diré gengin iyére hende to hen men, gengin kibi geré bi wo môj kibi wôô hen men, gengin haba woŋ gerem wo bay ay sara hen a men. ¹⁶ Mana wo derômaranŋ bi wo hen genge tibi iyére hende to pôrbu hen aŋ hende hen némij kêma: yêŋgêre men, wolére men, yêŋgêre wo tay a men na, kilométer dubu wôô naŋ arew wôô (2200 km). ¹⁷ Menba, mana wo derômaranŋ a bi wo hen genge yêŋgê haba wo tay mega wo bay gengerin gaŋ gaŋ hen aŋ na mêter tôre jii kibi bay (65 m). ¹⁸ Haba woŋ gerem bi wo hen na, bay diri naŋ keram wo bay uwôgeri jaspe hen. Kwo iyére hende to hen ba, bay dère naŋ lôr woŋ kinŋ wo sél kalala môŋ gaasa iyôŋ hen. ¹⁹ Men, bay yêlêlê tô haba woŋ gerem bi wo hen naŋ keram wo diderê wo gay gay. Keram wo dôri wo tumô wo bay diŋ tôri hen ba, bay uwôgeri jaspe, kwo wôôyi ba, bay uwôgeri *sapir, kwo subu ba, bay uwôgeri agat men, kwo pôrbi ba, bay uwôgeri emeraŋ men, ²⁰ kwo bayi ba, bay uwôgeri onisk men, kwo jii ba, bay uwôgeri sarduwan men, kwo jurgem ba, bay uwôgeri kasolit men, kwo marge ba, bay uwôgeri *béril men kwo dengêse ba, bay uwôgeri topaj men, kwo môj ba, bay uwôgeri kraso peras men, kwo môj kibi pôŋ ba, bay uwôgeri turkwes men, kwo môj kibi

wôyi ba, bay uwôgeri amétist men. ²¹ Kibi geré bi wo môj kibi wôd hen na, bay li pôn pôn kêm nap mérij wo diderê diderê môj kibi wôd hen iyôŋ a men. Tô geré wo karij perê iyére hende to hen ba, bay liji nap lôr woŋ kij wo sél kalala môj gaasa iyôŋ hen men.

²² En kôbe kirij nijba, en gel *iyéy Emen bô iyére hende to hen a ré, wôsa Kelma Emen woŋ ôbi ibé iyêrê hen nap yiri hen men, Kema Kwormo a men a gasé iyéy Emen hende to hen nij. ²³ Men, tare nap geserê berare kirij sa iyére hende to hen a ré nij, wôsa dampare to Emen nap to Kema Kwormo a berarê ya. ²⁴ Aŋ bijné ka sa terare a nà kêm ô na tô kirij ka peraŋgi bay ka hen men, kilmé ka sa terare a nà kôba, a eraŋ nap dampare toji ya men. ²⁵ Kibi geré wo sa iyére hende to hen a bôlij yé senge yôd díba, a ligij né wôsa yoyre nap ya nij. ²⁶ Bijné ka sa terare a nà a eraŋ nap dampare toji men, hini emê woji a men ya. ²⁷ Bô iyére hende to hen na, aŋga *kagemen men, bay lêrê aŋga yi gelé ré hen, nap bay benare a sé a bô a ré, nijba, na bijné ka hiniji yi bô magtubu toj merê tu geŋ to Kema Kwormo hen a sé bô mera.

22 Menba, *mana wo derômaran a bi wo hen gelen kami cér woŋ ôbi bij bijné merê tu geŋ hen so si ligi gagay kenare wo Emen a nap kwo Kema Kwormo a aŋ kam bay ka hen sél kalala môj gaasa iyôŋ. ² Aŋ geré wo perê iyére hende to hen a na, kam cér bi wo hen ge ya. Aŋ gurô woŋ ôbi bij bijné merê tu geŋ hen si si kwongé cér wo si na men, si hen men. Gurô bi wo hen na, elê pôn ba, yê têê môj kibi wôd aŋ gel wo ré yê nap geserê geserê. Aŋ maari na hana wo a berarê tô yê bijné ka sa terare a na. ³ Bô iyére hende to hen a na, ani kani ka Emen tòm ba, a napê ya.

Gagay kenare wo Emen nap kwo Kema Kwormo a yé ya, aŋ manê kari a herameri men, ⁴ bay a gelé tiri men, hini a dïj kibi bisinji a a men. ⁵ Kirij bay ka hen na, yoyre a napê men, kwôni a ôrij doy lampa nap tare to tayi ré nij. Wôsa Kelma Emen bi a berarê kirij aŋ bay a emê iyére nap kwiniji.

Kwôli hera wo Jésus

⁶ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen hô kôlen iyôŋ ba:

«Kwôlê bi wo en kôlen hen na, na tu kwôlê men, na kwon bê bôd sara a men, wôsa na Kelma Emen a bê kwôlê bi wo hen kibi bay kibri a nap geré wo Tini men, na ôbi a jo mana wori wo derômaran a bi ré sa kôlij manê kari kwôli aŋga ré era hen men.»

⁷ Menba, Jésus kôl iyôŋ ba: «Na hera hen ya. Aŋ bijné ka ré bi kwôlê sa kwôli aŋga ré era hen ka yi bô magtubu a hen na, yirji ré sa dôrji.»

⁸ Nôbi Ja a toyé kwôlê bi wo hen nap man men, en gel are bay ka hen nap tun a men aŋ kirijna en toy men, gel a men hen iyôŋ na, en jubu guban tumô

mana wo derômaran a bi wo gelen are bay ka hen, bi ené tibéri, ⁹ nijba, ôbi kôlen iyôŋ ba:

«Tebe Emen, díba, ju teben nôbi ré, wôsa nôbi kôba, ena mana mega jôbi iyôŋ men, mega kwo yênem kap bay kibi Emen men, mega bijné kêm ka bi kwôlê sa kwôlo yi bô magtubu a hen a men hen.»

¹⁰ Menba, ôbi hô kôlen a iyôŋ ba:

«Kwôli aŋga na yi kini uwôbêrji a ka Emen yêge sarji bem hen na, ju uwôbe mera ré, wôsa wulêrji baa da nij. ¹¹ Aŋ kwôni woŋ ôbi lê habré ba, bi li habré wori bi wo hen damaŋ a hari nij men, kwon ôbi bô hendé ba, bi li bô hendé wori bi wo hen damaŋ a hari nij a men. Nijba, kwo li aŋga dôri ba, bi li derê wori bi wo hen damaŋ hari men, kwo bôri bôrê ba, bi bô bôrê wori bi wo hen ô tumô tumô men.»

¹² Menba, Jésus kôl iyôŋ ba: «Na hera hen ya. Aŋ na eraŋ nap aŋgan têbê sa kôbi bijné pôn pôn kêm nap jé lêreji jé lêreji. ¹³ Ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwon ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men.»

¹⁴ Bijné ka pul bargay kaji sél bi ciré sij bô iyére hende to hen si kibi geré aŋ bi ciré uwônij geré ômij yê gurô woŋ merê tu geŋ hen na, yirji a sa dôrji. ¹⁵ Nijba, bijné ka yi môj garê iyôŋ hen men, misinê men, bay yijare toj têrij men, bay deré bijné men, bay tibére kamrê men, bay benare a men na, bay kêm a baa nô.

¹⁶ «Na nôbi Jésus a jé mana wupê wo derômaran a bi ré era sa kôlij bijné ka bô églispê kwôlê bi wo hen. Na nôbi bi a na *kuŋga kelma Dabid men, ena telabo a men hen.»

¹⁷ Tunu toj hendi bô bôrê nap tami Kema Kwormo kôl iyôŋ ba: «Hera ham.»

Kwôni wo toy kwôlê bi wo hen ba, bi kôl: «Hera ham» nij men.

Aŋ kwôni wo kam diri ba, bi era sa yi kam kap merê tu geŋ. Kam bay ka hen na, na biri na senge díba, ôbi a kelé ré.

Gerjé kwôlê

¹⁸ Nôbi Ja na kelêŋge ca ken toy, i i wo toy kwôlê wo yi bô magtubu to nà, kwo gengij sa aŋga a era hen aŋa ré uwôl kam kwori sara na, Emen a bé bô emê wo gay gay a kurij sari a, mega wo na kôlij bô magtubu a hen iyôŋ. ¹⁹ Men, kwôni wo mène kwa kwôlê bi wo yi bô magtubu to nà, kwo gengij sa aŋga a era hen na, Emen a jôri yê gurô woŋ merê tu geŋ bi wo hen men, a jôri sé bô iyére to yi nap jengêre to bay na kôl kwôle bô magtubu a hen a men.

²⁰ Kwo dô kwôlê bi wo kêm hen na na, kôl iyôŋ ba: «Na tiri, na hera hen ya.»

*Amên bi yi gelij hen iyôŋ, Kelma Jésus hera ham.

²¹ Bi bô derê wo Kelma Jésus baa nap ken kêm.